ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד חורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־
נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל
וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה
חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל:
יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי
יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם
אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת
הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה
וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה
הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דֶרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף
לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז
לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד: **ב** ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ
לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי
מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל
כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ:
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: **ג** יז גְּמֹל
עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־
עֵת: כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים

המשך מזמור קיט בעמוד סה

סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון בערב, י״ג סיון

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט סיון, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מנהגנו לקרות שם לבת שנולדה - בקרה״ת הכי קרובה. והרוצה לאחר קריאת השם, שהוא חיות האדם - עליו להביא ראי׳. והרי אמרז״ל דאשה כמאן דמהילא דמיא, ופשיטא שהכוונה תיכף בלידתה.

ראיתי הנדפס בזה בס׳ טעמי המנהגים - ואין אנו אחראים לשמועות.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה בהעלותך את הנרות
שבת פרשת בהעלותך, י״ט סיון, ה׳תשכ״ד..... ה

ד) שיחת יום ב׳ דחג השבועות ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) שיחת ש״פ בהעלותך, י״ט סיון, ה׳תשכ״ה ..... טו

ו) משיחת ש״פ בהעלותך, י״ט סיון ה׳תנש״א .... יח

ז) לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח..... ל

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לד

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך..... לו

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך ..... לז

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך ..... סז

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהעלותך ..... סח

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהעלותך ..... עז

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עט

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך .....פב

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך .... קמג

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך .....קנט

יח) נביאים וכתובים
ירמיה פרק טו-טז, קהלת פרק ד ..... קסא

יט) משניות – מסכת שבועות/עדויות
ביאור קהתי.....קסג

כ) עין יעקב מסכת מגילה .....קעא

כא) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף ס עד דף סא ..... קעב

כב) מסכת ערכין עם ביאורים
מדף ב עד דף ו .....קפו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצט

כד) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... ר

כה) לקוטי תורה ד״ה בהעלותך את הנרות [ב]
אדמו״ר הזקן ..... רב

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רח

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רט

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רי

כט) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב.....ריא

ל) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....ריג

לא) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רטז

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... ריח

לג) חומש לקריאה בציבור .....ריט

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש .....רכז

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ב .....רכט

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך ..... רל

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ד

(הנחה בלתי מוגה)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1]. הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵּרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר. הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[2] נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם כלומר, היהודי נקרא נר, וְהַשֵּׁנִי הסוג השני של נר הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[3] כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ' כלומר, הקדוש־ברוך־הוא נקרא נר, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[4] במדרש אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְּיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ' (וכהמשך דברי המדרש, נרי בידך זו התורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ונרך בידי זו הנפש דכתיב נר הוי' נשמת אדם [וה' אומר לאדם], אם שמרת את נרי אני משמר את נרך). וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, שֶׁקָּאֵי עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת הכוונה עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת האדם והקדוש־ברוך־הוא, "נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", וּבִשְׁנֵיהֶם בשני הענייניים, היינו הן בנפש האדם והן בענייני אלוקות והתורה צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" את שני סוגי הנרות, כפי שממשיך ומבאר.

ב) וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' לאדמו"ר הזקן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן[5] [שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ[6], וְיֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[7] מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'. וּמַקְדִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֶוְיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", וְ"נֵר הֶוְיָ'

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע, "וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל אהרן ואמרת אליו".

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1] אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק זה, "בהעלותך את הנרות", "נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, קָאֵי מכוון בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵּרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר. הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[2] נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם כלומר, היהודי נקרא נר, וְהַשֵּׁנִי הסוג השני של נר הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[3] כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ' כלומר, הקדוש־ברוך־הוא נקרא נר, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[4] במדרש אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְּיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ' (וכהמשך דברי המדרש, נרי בידך זו התורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ונרך בידי זו הנפש דכתיב נר הוי' נשמת אדם [וה' אומר לאדם], אם שמרת את נרי אני משמר את נרך). וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, שֶׁקָּאֵי עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת הכוונה עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת האדם והקדוש־ברוך־הוא, "נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", וּבִשְׁנֵיהֶם בשני הענייניים, היינו הן בנפש האדם והן בענייני אלוקות והתורה צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" את שני סוגי הנרות, כפי שממשיך ומבאר.

ב) וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' לאדמו"ר הזקן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן[5] [שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ[6], וְיֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה] בתורת החסידות בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[7] מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'. וּמַקְדִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֶוְיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", וְ"נֵר הֶוְיָ' זֶה "רני ושמחי"] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בפסוק זה בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ[7] מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'.

וזה לשון המדרש על הכתוב "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו": "אמר רבי יצחק, חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת־שבע עטרה לשלמה. רבי שמעון בר יוחאי שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו?, אמר לו: הן. משל למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי. והיה קורא אותה 'בתי'. לא זז מחבבה עד שקראה 'אחותי' ועד שקראה 'אמי'. כך הקב"ה בתחילה קרא לישראל 'בת' שנאמר 'שמעי בת וראי והטי אוזנך ושכחי עמך ובית אביך'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אחותי' שנאמר 'פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אמי' שנאמר 'הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע'. עמד רבי שמעון בר יוחאי ונשקו על ראשו".

וּמַקְדִּים אדמו"ר הזקן במאמר ב'תורה אור' שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר הֶוְיָ' נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם הֶוְיָ', וַהֲרֵי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי הֶוְיָ'", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

ולכאורה שני הפסוקים סותרים זה את זה, אחד אומר שהנשמה היא הנר של הקדוש־ברוך־הוא, ואחד אומר שהקדוש־ברוך־הוא הוא הנר של בני ישראל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, האמורים בשני הפסוקים "כִּי אַתָּה

---

1) ריש פרשתנו. 2) משלי כ, כז. 3) שמואל־ב כב, כט. 4) דב"ר פ"ד, ד. 5) ראה תו"א מקץ לו, א ואילך. ועם הגהות — אוה"ת חנוכה שיג, ב ואילך. וראה סה"מ תרכ"ז ע' שכא ואילך (הנחת אדמו"ר מהר"ש (גוכתי"ק) ממאמר הצ"צ ש"פ בהעלותך תרט"ז), ובהנסמן שם. 6) זכרי' ב, טו. 7) שמו"ר ס"פ פקודי. שהש"ר ספ"ג.

ביאור בדרך אפשר

נֵרִי הֲוָיָ״, וְ״נֵר הֲוָיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם״, הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ״בִתִּי״ וְ״אִמִּי״ הנזכרים במדרש כשמות שהקדוש־ברוך־הוא קורא לבני ישראל. וְהַיְנוּ, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ״, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא נֵר שֶׁמֵּאִיר משפיע אור לְיִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הַמְּקַבְּלִים את האור והשפע מאת הקדוש־ברוך־הוא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״בִּתִּי״, שֶׁהַבַּת הִיא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות - שהבן, הזכר, מסמל את בחינת המשפיע, והבת, הנקבה, מסמלת את בחינת המקבל. וּמַה שֶׁכָּתוּב ״נֵר הֲוָיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם״, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם נֵר שֶׁמֵּאִיר לַהֲוָיָ׳[8], הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״אִמִּי״ והרי האם משפיעה ונותנת לילדיה.

ג) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב[9] כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ. וּמוֹסִיף הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּהַגָּהָה[10], שֶׁמַּה שֶׁהַקְּדִּים רַבֵּנוּ ז״ל בַּפְּסוּק ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ מִפְּנֵי שֶׁעֲלִיַּת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת ״אִמִּי״, בִּחְינַת בִּינָה, וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה. וּמְבָאֵר, שֶׁ״תְּהַלֵּל״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״בְּהִילוּ נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי״[12], שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֶאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד. אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם של האור האין־סוף הבלי־גבול. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב[13] בנבואת ישעיה כִּי בְּיָ־ה ה׳ צוּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא ׳עולמים׳, העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו״ד וה״א, העולם הזה נברא בה׳ (ככתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם׳ ודורשים בה׳ בראם) בְּיו״ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא שגם הוא הארה מאור האין־סוף - הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו״ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א שיש לה אורך ורוחב והיא מורה על צמצום פחות מאות יו״ד שהיא נקודה בלבד, כִּי[15] אֵלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו״ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבול הקדושה יונקים את חיותם כתוצאה מצמצומים רבים באור האלוקי, ואם הצמצום הוא יותר מדי, עלול להיות מצב בו יקבלו חיות יתירה. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת[16] שהם חלק מהגוף החי אבל יש בהם חיות מצומצמת מאד, שֶׁבְּנָזִיר שקיבל על עצמו לא לשתות יין, לא להיטמא ולא להסתפר הֲרֵי זֶה השערות עִנְיָן

ביאור בדרך אפשר

וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה ״כל הנשמה תהלל י״ה״. וּמְבָאֵר, שֶׁ״תְּהַלֵּל״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״בְּהִילוּ״ הדליקו, האירו נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי״[12], שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֶאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד ולא מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו שנעלה ומרומם מהעולמות והנבראים המוגבלים. אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם של האור האין־סוף הבלי־גבול. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב[13] בנבואת ישעיה כִּי בְּיָ־ה ה׳ צוּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא ׳עולמים׳, העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו״ד וה״א, העולם הזה נברא בה׳ (ככתוב ׳אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם׳ ודורשים בה׳ בראם) בְּיו״ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא - הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו״ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א, כִּי[15] אֵלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו״ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת[16], שֶׁבְּנָזִיר הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, בִּבְחִינַת ״אִמִּי״, בְּחִינַת בִּינָה ככתוב ׳אם הבנים שמחה׳ ולפי הפירוש הפנימי הכוונה לבחינת בינה שהיא ה׳אימא׳ המולידה את המידות,

8) ראה במדב"ר פט"ו, ה. 9) תהלים קנ, ו. 10) סה"מ תרכ"ז ע' שכב. 11) איוב לב, ח. 12) שם כט, ג. 13) ישעי' כו, ד. 14) מנחות כט, ב. 15) ראה לקו"ת ר"פ בשלח. 16) ראה לקו"ת אמור לא, סע"ד ואילך. סהמ"צ להצ"צ קד, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל קְדוּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17] ״קָדֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר ראשו״ מבלי להסתפר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּלְוִיִּם נֶאֱמַר[18] וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם שלא יישארו להם שערות, כי אצלם הדבר עלול להביא יניקה לחיצונים (דְּלֹא כְּמוֹ בַּכֹּהֲנִים, וּבִפְרָט בְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהַשְּׂעָרוֹת הֵן הַמְּשָׁכוֹת עֶלְיוֹנוֹת כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן, ״בלויים נאמר והעבירו תער כי מפני שהלויים הם מסטרא דשמאלא מבחינת גבורות, על כן אדרבה צריך שלא יצא מהם ההמשכה עוד בבחינת שערות וצמצוצים... ודווקא הכהנים ששורשם מבחינת ורב חסד אז השערות הם המשכת עליונות. ואדרבה דווקא בבחינת שערות לבד יכול להיות הגילוי וההמשכה מבחינה זו שאם לא כן לא יוכלו להכיל. מה־שאין־כן בלויים אין צריך להיות שערות כו׳), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאִשָּׁה שגם בה השערות הם דבר לא רצוי, שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל[20] שֵׁעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת מוֹרֶה עַל הַמְּשָׁכָה וגילוי של אור אלוקי מְצוּמְצָמֶת בְּיוֹתֵר, כְּמְשַׁל הַשְּׂעָרָה שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ חַיּוּת מֵהַמֹּחַ, וְהוּבְדָּל וְהצמיחה, הֲרֵי זֶה רַק חַיּוּת מְצוּמְצָם בְּיוֹתֵר עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבְּהֶחָתֵךְ הַשְּׂעָרָה לֹא יִכְאַב לַמֹּחַ כְּלָל (דְּלֹא כְּמוֹ אֵבְרֵי הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רִבּוּי חַיּוּת כו׳).

וְלָכֵן בגלל השילוב שמצד אחד השערות מקבלות חיות מהמוח, ומצד שני זו חיות מאד מצומצמת שַׁיָּךְ עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה לִבְחִינַת שְׂעָרוֹת, דְּדַוְקָא הַשְּׂעָרָה מוֹרָה עַל עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, דְּלִהְיוֹתוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל ומרומם מהדברים הנחותים

ביאור בדרך אפשר

והמוגבלים אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִמֶּנּוּ הַמְּשָׁכָה והתגלות מלמעלה למטה רַק אלא עַל־יְדֵי בְּחִינַת שְׂעָרוֹת צמצום גדול ביותר דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] על הקב״ה, כביכול וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נְקֵא ושער ראשו כצמר נקי. אֲבָל לְמַטָּה בתוך גדרי העולם המוגבל אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיּוּמְשַׁךְ אור ושפע אלוקי רוחני עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וכאמור שהעולם הזה לא נברא ביו״ד כדי שלא יהיה יותר מדי צמצום, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, כִּי ׳אִשָּׁה׳ רוֹמֵז לִבְחִינַת האלוקית הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת נוּקְבָא בחינת המקבל מהמשפיע, וּכְשֶׁיּוּמְשַׁךְ מִשָּׁם מהחיות האלוקית המצומצמת בְּאוֹפֶן שֶׁל צִמְצוּם עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת, הִנֵּה מַחֲמַת רִבּוּי הַצִּמְצוּמִים יוּכַל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים ותהיה השפעה להיפך הקדושה שלא כראוי. וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שֶׁשֵּׂעַר הָאִשָּׁה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכוּסֶה[22], הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַצִּמְצוּם לֹא יִהְיֶה בְּגִלּוּי כי כאשר הצמצום ניכר ונראה הרי זה צמצום יותר מדי, ויכולה להיות מזה יניקה לחיצונים. וּכְמוֹ־כֵן בַּלְוִיִּם, שֶׁלִּהְיוֹתָם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵהֶם הַשֶּׁפַע עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וְצִמְצוּמִים, אֲזַי תִּהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים (כמובא לעיל מ׳לקוטי תורה׳ שזהו ההבדל בין לויים שהם מבחינת הגבורות לכהנים שהם מבחינת החסד), וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם בלויים ״וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם״ שלא יהיו להם שערות כלל. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א שיש לה אורך ורוחב וְלֹא בְּיוֹ״ד שהיא נקודה בלבד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַצִּמְצוּם בְּיוֹתֵר, שֶׁאָז תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים.

---

17) נשא ו, ב. 18) פרשתנו ח, ז. 19) ראה לקו״ת קרח נד, ב. 20) ברכות כד, א. 21) דניאל ז, ט. 22) ראה גם אג״ק חט״ו ע׳ תטו.

ביאור בדרך אפשר

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּשֵׁם הֲוָיָ' המורכב מהאותיות יו"ד ה"א וא"ו ה"א **יֵשׁ שְׁתֵּי הֵהִי"ן, הֵ"א רִאשׁוֹנָה וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה. וּמַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל** במאמר הנזכר לעיל (על הכתוב "כי בי־ה ה' צור עולמים) **בְּהֵ"א נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי עַל הֵ"א אַחֲרוֹנָה** שהיא למטה במדריגה מה"א ראשונה, **אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ** של ה"א אחרונה שבה נברא העולם הזה **הוּא מֵהֵ"א רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא. וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד** באמצעות האות יו"ד, **אֲבָל עוֹלָם הַבָּא עַצְמוֹ הוּא** לא בחינת יו"ד שצורתה נקודה והיא מורה על הצמצום אלא **בְּחִינַת הֵ"א (רִאשׁוֹנָה)**[23] שיש בה אורך ורוחב וגילוי, והעולם הבא הוא שורש ומקור לעולם הזה.

וְזֶהוּ "כֹּל הַנִּשְׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא לְהַמְשִׁיךְ ולגלות מלמעלה למטה **בְּחִינַת יָ"ה** גם בחינת יו"ד וגם בחינת ה"א, **שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "תְּהַלֵּל", מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה הֶאָרַת יו"ד הֵ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא וּבְהֵ"א נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה** כמבואר בחסידות שתחילת הבריאה היתה בחסדו של הקדוש־ברוך־הוא אבל לאחר מכן הבריאה נמשכת כתוצאה מהתעוררות שבאה על ידי עבודת האדם ועל כך מבואר כאן שעבודת האדם מעוררת וממשיכה גם את בחינת יו"ד שבה נברא העולם הבא וגם את בחינת ה"א שבה נברא העולם הזה.

וּמַה שֶׁכָּתוּב "כֹּל הַנִּשְׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ", נְשָׁמָה דַּיְקָא, שפעולה זו של עבודת האדם הפועלת התעוררות והמשכת יו"ד וה"א לברוא עולמות היא על־ידי בחינת 'נשמה' **אַף שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת** שונות הנקראות **נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה', כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ לְקַלֵּס לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה** שבאדם **הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב'**, במרכבה העליונה שראה יחזקאל נאמר לגבי עבודת המלאכים הנקראים 'חיות הקודש' – "והחיות רצוא ושוב", כלומר, משתוקקים לדבוק באלוקות ולהיכלל בקדוש־ברוך־הוא, 'רצוא', אך למעשה לא מתבטלים וממשיכים למלא את שליחותם – 'שוב', ועניין זה קיים גם בעבודה הרוחנית של האדם ובא לידי ביטוי גם בנושא הנשימה שבה האדם שואף לתוכו אויר ונושף אותו בחזרה וחוזר חלילה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] **אֶשּׁוּם וְאֶשְׁאַף יָחַד, שֶׁשּׁוֹאֵף הַהֶבֶל** האוויר **וְנִכְנָס** אל תוך הגוף **וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה** שיש באדם (הן בעבודתו הרוחנית והן בנשימה שלו) 'רצוא ושוב' **נִמְשָׁךְ גַּם כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא וָשׁוֹב'** כלומר שכל העת החיות נמשכת ויורדת להחיות את העולמות, משתוקקת לחזור למקורה ושבה ויורדת להחיות את העולמות.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "כֹּל הַנְּשָׁמָה" גו', עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכֻל כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשִּׁבְיָה) דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "רַעֲשֶׂה לִי מַטְעֲמִים"[26] (לְאַחֲרֵי הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "אַל יִתְהַלֵּל" גו'[27] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפְנֵי־זֶה[28]), וּמְבֹאָר פֵּרוּשׁ מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה,

ביאור בדרך אפשר

1 בְּשֵׁם הֲוָיָ' יֵשׁ שְׁתֵּי הֵהִי"ן, הֵ"א רִאשׁוֹנָה וְהֵ"א
2 אַחֲרוֹנָה. וּמַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּהֵ"א נִבְרָא
3 עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי עַל הֵ"א אַחֲרוֹנָה, אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ
4 הוּא מֵהֵ"א רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא.
5 וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד, אֲבָל
6 עוֹלָם הַבָּא עַצְמוֹ הוּא בְּחִינַת הֵ"א (רִאשׁוֹנָה)[23].
7 וְזֶהוּ "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם
8 הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת יָ"ה, שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "תְּהַלֵּל",
9 מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה
10 הֶאָרַת יו"ד הֵ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא
11 וּבְהֵ"א נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה. וּמַה שֶׁכָּתוּב "כֹּל
12 הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ", נְשָׁמָה דַּיְקָא, אַף שֶׁבְּנֶפֶשׁ
13 הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, הֲרֵי
14 זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה', כִּדְרָשַׁת
15 חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל
16 יָ־הּ", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ
17 לְקַלֵּס לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא
18 וָשׁוֹב', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] אֶשּׁוּם וְאֶשְׁאַף יָחַד,
19 שֶׁשּׁוֹאֵף הַהֶבֶל וְנִכְנָס וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ
20 גַּם כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא
21 וָשׁוֹב'.
22 ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "כֹּל
23 הַנְּשָׁמָה" גו', עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר
24 כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכֻל כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה
25 לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשִּׁבְיָה) דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "רַעֲשֶׂה לִי
26 מַטְעַמִּים"[26] (לְאַחֲרֵי הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל
27 "אַל יִתְהַלֵּל" גו'[27] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפְנֵי־זֶה[28]),
28 וּמְבֹאָר פֵּרוּשׁ מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תְּפִלַּת

23) ראה גם תניא אגה"ק ס"ה (קז, ב). לקו"ת בשלח שם. 24) ב"ר פי"ד, ט. 25) ישעי' מב, יד. וראה פירש"י חגיגה יב, ב ד"ה ורוחות. ב"ר שם. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ט. 26) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' מג. 27) מאמרי אדה"ז שם ס"ע מא ואילך. 28) ד"ה ואהי' אצלו אמון דש"פ נשא (תורת מנחם — התוועדויות ח"מ ע' 86 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] ב׳שיר השירים׳ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, הארוחה מורכבת מכמה רכיבים, יֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְמָזוֹן - כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ מיני מזון שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל גַּשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, הרי אפילו אם עיקר המזון כן יהיה יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה, הן עניינים שהם עיקר המזון שהאדם מספק לקדוש־ברוך־הוא, כביכול, והן עניינים שפועלים תענוג למעלה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה. וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שמצטרפים עם הציבור בתפילה בתענית ועושים תשובה - אֵינָהּ תַּעֲנִית (וכדברי הגמרא שלכן נכללה בין סממני הקטורת גם ׳חלבנה׳ שמצד עצמה ריחה רע).

וְזֶהוּ ״רַעֲשָׂה לִי מַטְעַמִּים״[31], כלומר, לעשות ׳מזון׳ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳ כולל ׳בעלי תשובה׳. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְהַלֵּל יָ־הּ״ ההילול והשבח לקדוש־ברוך־הוא שממשיך את בחינת יו״ד ואת בחינת ה״א לברוא את העולם הבא ואת העולם הזה שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם), הוא עניין הנשמה שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּפֶשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,

ביאור בדרך אפשר

״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ ולא רק לצדיקים, דְּקָאֵי והכוונה עַל כָּל הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שכולם יחד, העובדים את ה׳ בכל אופני העבודה, פועלים ומעוררים המשכה זו.

ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב נֵר הַוָּיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם, הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַנֵּר שֶׁל הַוָּיָ׳, והיא זו שכביכול מאירה את שם הוי׳ שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילוּי דַּהַוָּיָ׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כו׳ ויומשך ויתגלה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א, בְּיוּ״ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא, וּבְהֵ״א נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ״). אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נֵר הַוָּיָ׳, לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כו׳, הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי אַתָּה נֵרִי הַוָּיָ׳, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת נֵר הַוָּיָ׳ ונמצא ששני הפסוקים שהאחד אומר שה׳ הוא הנר של בני ישראל והאחד אומר שבני ישראל הם הנר של ה׳ אינם סותרים זה את זה אלא משלימים זה את זה. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מה׳ את הַגִּלּוּי דְּ״נֵרִי הַוָּיָ׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בִּתִּי״ בחינת מקבל מהמשפיע, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים אַחַר־כָּךְ בני ישראל ״נֵר הַוָּיָ׳״,

1 יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] בָּאתִי
2 לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל
3 הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, יֵשׁ שֶׁהוּא לְמָזוֹן -
4 כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי
5 מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל
6 שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם
7 חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים
8 חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל גַּשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק
9 מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, כֵּן הוּא גַּם
10 בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת
11 יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה.
12 וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ
13 מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ תַּעֲנִית. וְזֶהוּ ״רַעֲשֵׂה לִי
14 מַטְעַמִּים״[31], מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳.
15 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״
16 גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְהַלֵּל יָ־הּ״ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
17 עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י
18 תְּבִינֵם), שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּפֶשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״, דְּקָאֵי עַל כָּל
20 הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
21 ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב נֵר הַוָּיָ׳ נִשְׁמַת אָדָם,
22 הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַנֵּר שֶׁל הַוָּיָ׳,
23 שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילוּי דַּהַוָּיָ׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד
24 הֵ״א, בְּיוּ״ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא, וּבְהֵ״א נִבְרָא
25 עוֹלָם הַזֶּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל הַנְּשָׁמָה
26 תְּהַלֵּל יָ־הּ״). אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
27 לִהְיוֹת נֵר הַוָּיָ׳, לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כו׳,
28 הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה. וְעַל זֶה
29 נֶאֱמַר כִּי אַתָּה נֵרִי הַוָּיָ׳, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
30 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת נֵר הַוָּיָ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת
31 יִשְׂרָאֵל הַגִּלּוּי דְּ״נֵרִי הַוָּיָ׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בִּתִּי״, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים

29) שה״ש ה, א. וראה ספר הליקוטים — דא״ח להצ״צ ערך אכילה ס״ע א׳קסה ואילך. 30) כריתות ו, ב. 31) תולדות כז, ד.

שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַגִּילוּי דְּ־י״ה („תְּהַלֵּל יָ־הּ״), וְאָז הֵם בִּבְחִינַת „אִמִּי״ בחינת משפיע („אם הבנים״). וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר „כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ״, היינו שהקדוש־ברוך־הוא הנר המאיר ומשפיע לבני ישראל (שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה והגילוי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה מאת הוי׳ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדָתָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלִהְיוֹת „נֵר הֲוָיָ״, המשפיע המעורר את ההמשכה לברוא עולמות, כמבואר לעיל באריכות) הֲרֵי זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים. אָמְנָם, עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת „אִמִּי״ (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הן בחינת ׳משפיע׳ ובני ישראל פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שהיא עבודת הצדיקים)[32]. וְעַל זֶה על עבודת התשובה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ׳) „וַהֲוָיָ׳ יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי״ יאיר את החושך שלי, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ מיוחדת מִלְּמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁ„הֲוָיָ׳ יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי״ ויאיר בהם מלמעלה למטה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת „נֵר לַהֲוָיָ״[33] ולעבוד עבודתם מלמטה למעלה.

ביאור בדרך אפשר

אַחַר־כָּךְ „נֵר הֲוָיָ״, שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַגִּילוּי דְּ־י״ה („תְּהַלֵּל יָ־הּ״), וְאָז הֵם בִּבְחִינַת „אִמִּי״.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר „כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ״ (שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדָתָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלִהְיוֹת „נֵר הֲוָיָ״) הֲרֵי זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים. אָמְנָם, עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת „אִמִּי״ (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת)[32]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי הֲוָיָ׳) „וַהֲוָיָ׳ יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי״, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁ„הֲוָיָ׳ יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי״, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת „נֵר לַהֲוָיָ״[33].

32) ראה אוה"ת בא ע' רנח. ח"ח ס"ע ב'תתקיח. 33) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, י"ג סיון, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ בעל מדות מו"ה ישראל שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיו"ד סיון בקשת ברכה בשם אחד המשתכנים במחנו הט' עבור הילד...

ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק. מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,

ונשען על מאמר רז"ל אין מזרזין אלא למזורזין ארשה לעצמי לעודדו את כת"ר וכל הנשמעים לקולו בנוגע לבנין הישיבה ההולכת ונבנית בקרית גת אשר גודל חשיבות הענין בודאי אין צריך אריכות כלל וכלל, ולא באתי אלא להדגיש אשר בקישור עם ביאתם של כמה עולים חדשים הרי החשיבות גדולה פי כמה וגם הזריזות בהקמת הבנין בשביל לקלוט המספר הכי גדול שבאפשרי מהנוער העולה, שהרי זהו ענין שהזמן גרמא, שמוכרחת להיות הקליטה בסמיכות לעליתם, כי בל"ה עלולים להקלט במקומות אינם רצוים כלל, וד"ל.

וע"פ הודעת חז"ל שאין הקב"ה מבקש אלא לפי כחן בודאי שכשמתוסף בהכרח נתוסף ג"כ בהאפשריות והיכולת.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה.

...מג. אודות הכנת בני ישראל למתן־תורה, מספרת התורה, שהקב"ה אמר למשה "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל"[232], ודרשו חז"ל[233] "בית יעקב אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה", "ותגיד לבני ישראל .. לזכרים דברים הקשין כגידין".

ולכאורה אינו מובן: כאשר מספרים לבני ישראל שהקב"ה מתכונן לתת להם את התורה - מה נוגע החילוק בין אנשים לנשים; הרי עשרת הדיברות שייכים הן לאנשים והן לנשים בשוה, ולמה צריך לחלק ביניהם בעת ההכנה למתן תורה?!

אך הענין הוא - כאמור לעיל (סעיף מ"א) שהתכלית אינה להסתגר בישיבה, בבית־הכנסת ובית־המדרש ולעסוק בתורה, אלא צריכים לפעול שהתורה תומשך ותחדור בעולם, כפי שהיה בעת מתן תורה, ש"שור לא געה וכו', אלא העולם שותק ומחריש".

ובנוגע לפעולה בעולם (התכלית דמתן תורה) - יש חילוק עיקרי בין אופן העבודה של אנשים לאופן העבודה של נשים, ובהתאם לכך יש גם חילוק בין אנשים לנשים באופן ההכנה למתן תורה, כדי שידעו מה שמקבלים על עצמם.

מד. ויובן מהחילוק בין אנשים לנשים בקשר ובשייכות ליציאה מארץ מצרים (שזוהי ההתחלה דמתן תורה, "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים") - שאף־על־פי שבהיותם במצרים היו כולם, הן האנשים והן הנשים, במעמד ומצב של עבדות, ובצאתם ממצרים נעשו כולם במעמד ומצב של חירות, מכל־מקום, יש חילוק בין האנשים לנשים בנוגע לאופן העבדות, ובמילא גם בנוגע לחירות:

העבדות של האנשים התבטאה "בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה"[234], בבניית פיתום ורעמסס שישמשו "ערי מסכנות לפרעה", "חזקות ובצורות לאוצר"[235], החל מחיפוש ואסיפת קש ותבן בכל רחבי ארץ מצרים לצורך עשיית הלבנים[236]; ואילו העבדות של הנשים התבטאה בעיקר בגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"[237], כיון שהנשים מטבען רחמניות יותר על עולליהן[238].

ומזה מובן גם החילוק בין אנשים לנשים בנוגע לענין החירות שנעשה ביציאת מצרים:

אנשים - תפקידם הוא מחוץ לבית, בחרישה וזריעה בשדה, או בבניית בתים וכיוצא בזה לצורך הפרנסה (כמו שכתוב[239] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", שצריך לעשות כלי שבו תשרה ברכת ה' בענין הפרנסה), ומטבע הדברים, הנה במילוי התפקיד שמחוץ לבית, באים במגע, משא ומתן כו' עם אנשים שונים, גם מאומות העולם (שהרי "אתם המעט מכל העמים"), כך, שהתעסקותם בבניית בנינים (וכיוצא בזה) יכולה להיות בשתי אופנים: כרצון פרעה, או - להבדיל - כרצון משה.

רצונו של פרעה - שיבנו עבורו "ערי מסכנות", "חזקות ובצורות לאוצר", כלומר, אורח־חיים שמטרתו היחידה היא להרויח עוד כמה דולרים, ולקנות עוד רהיטים כו', כדי שיוכל להתחרות עם השכנים...

ולעומת זאת, רצונו של משה הוא להיפך - שהרי משה "תיקן להם את יום השבת לנוח"[240], והיינו, שהעיקר הוא ענין המנוחה של יום השבת, "שבת לה'"[241], וכל התכלית של ששת ימי המעשה היא בשביל המנוחה והשביתה ביום השבת (כמו בתחלת הבריאה, שתכליתה היא "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[242], "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו"[243]),

---

232) שם, ג.

233) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם. שמו"ר פכ"ח, ב. נת' בלקו"ש חל"א ע' 93 ואילך.

234) שמות א, יד.

235) שם, יא ובפרש"י.

236) שם ה, ז ואילך.

237) שם א, כב.

238) ואע"פ ש"ויעבידו מצרים את בנ"י בפרך" (שם, יג), "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים" (סוטה יא, ריש ע"ב) - הרי מובן, שעיקר עבודת האנשים הי' בבניית פיתום ורעמסס.

239) פ' ראה טו, יח.

240) שמו"ר פ"א, כח.

241) יתרו כ, יו"ד.

242) בראשית ב, א.

243) שם, ג.

- כמבואר בספרי מוסר[244] שהמנוחה של יום השבת היא התכלית של המלאכה בששת ימי החול, ולא להיפך, שגם זמן המנוחה תכליתו ומטרתו לאסוף כח כדי להמשיך ולהתייגע ולהרויח עוד כסף... -

ולכן, הנה גם בששת ימי המעשה עצמם שבהם עוסק בעובדין דחול, בחרישה וזריעה וכיוצא בזה, נרגש אצלו שתכלית ומטרת ההתעסקות בעובדין דחול במשך כמה וכמה שעות היא בשביל מחצית־השעה, שעה או שתים שמקדיש להקב״ה, לתפילה, ללימוד התורה ולעשיית מצוה, מצות תפילין, מצות צדקה או עשיית טובה ליהודי - שזהו ה״שבת״ שבששת ימי המעשה גופא[245].

ועל זה באה ההוראה מסיפור חז״ל בנוגע לפיתום ורעמסס, ״שראשון ראשון מתרוסס .. פי תהום בולעו״[246] - שכאשר המטרה היחידה היא האוצרות הגשמיים, כרצון פרעה, הרי זה דבר שאין לו קיום; ובמילא, צריכה להיות ההנהגה כרצון משה - שהתכלית של כל העובדין דחול היא בשביל ״שבת לה׳״, ובזה מתבטא אצלם ענין החירות.

וכל זה - בנוגע לאנשים, שבדרך כלל (״התורה על הרוב תדבר״[247]) עסוקים הם בענינים שמחוץ לבית;

אבל הנשים - הרי ״כל כבודה בת מלך פנימה״[248], ועיקר התעסקותה בעניני הבית, ולכל לראש - לידת וגידול הילדים, ״כל הבן הילוד .. וכל הבת - תחיון״[237].

ואצל הנשים מתבטא ענין החירות - בכך שאינן נשמעות לגזירת פרעה ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״:

ובהקדם המדובר פעם[249] אודות תוכנה הרוחני של גזירה זו - ש״היאור״ (הנילוס) היה ה״עבודה זרה״ של מצרים, לפי שהיה מקור פרנסתם, כיון שאין גשמים יורדים במצרים, והיו לוקחים מים מהנילוס להשקות את השדות כדי שיצמיחו תבואה. וזהו תוכן גזירת פרעה ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״ - שיש להשליך את ילדי ישראל לנילוס שהוא העבודה זרה של מצרים, היינו, שכל מציאותו, ראשו ולבו ידיו ורגליו, תהיה מונחת ושקועה במנהגי ונימוסי המדינה כו׳, שלפי דעתם הם מקור פרנסתם; ״וכל הבת תחיון״ - אתם המצריים תחיון אותה ברוחה של מצרים, על־ידי־זה שתשדכו אותה עם עובדי הנילוס.

בשלמא ארץ ישראל - טוען פרעה - ״למטר השמים תשתה מים״[250], על־ידי־זה שהקב״ה ״משיב הרוח ומוריד הגשם״, ולכן הסדר הוא ש״הכל תולין עיניהם כלפי מעלה״[251], והיינו, שבני ישראל נושאים עיניהם אליו יתברך שימשיך להם גשמים; אבל בארץ מצרים - אין צורך להביט השמימה ולבקש מהקב״ה כו׳; לא זו הדרך להרויח ״דולר״... אלא סומכים על דרכי הטבע, וצריך רק להשיג ״דלי״ כדי להביא מים מהנילוס ולהשקות השדה.

הן אמת - ממשיך פרעה - שכאשר הייתם בארץ כנען היה הסדר שסומכים על הגשם, אבל מה נוגע לכם מה שהיה בעבר, הרי עכשיו נמצאים אתם במצרים ששם באה הפרנסה מן הנילוס.

וזוהי טענת פרעה גם בימינו: עניני יהדות, תורה ומצוותיה - שייכים לזקנים שחיו מעבר לים; אבל בנוגע ל״הבן הילוד״, אלו שנולדו במצרים, לאחרי ש״וימת יוסף״[252] - ״פאַרגעסט אויף די אַלטע צייטן״[253]... ובמקום לשלוח אותם ל״חדר״, ששם יעשו מהם בעלי־מום (״קאַליקער׳ס״) כמותכם - ״היאורה תשליכוהו״, כדי שיגדל כמו שאר אנשי המדינה, מדינה כזו שהעומד בראשה הוא ״מושל בכיפה״[226], וישתתף עמהם בבנינה של המדינה לתהלה ולתפארת...

---

244) ראה גם ס׳ הגיוני מוסר חוברת ב (ירושלים תש״י) ע׳ סט. ועוד.

245) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח״ד ע׳ 279. וש״נ.

246) סוטה יא, סע״א.

247) ראה מו״נ ח״ג פל״ד.

248) תהלים מה, יד. וראה רמב״ם הל׳ אישות פי״ג הי״א.

249) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל״ו ריש ע׳ 130. וש״נ.

250) עקב יא, יא.

251) ב״ר פי״ג, ט.

252) שמות א, ו.

253) = תשכחו על זמן העבר...

254) ומה גם שבנוגע לענין הפרנסה גופא, הרי זה כמו בהיות בנ״י בשעבוד מצרים, שבנו מדינה כזו ש״אין עבד יכול לברוח משם״ (נסמן לעיל הערה 37), כך, שהמדינה לא משאירה ״דולר״ עבורם...

255) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו״ש שמות ב, כד (אות קצה).

256) ישעי׳ סא, ט.

אך האמת היא, שעל־ידי־זה גדל ילד שמאבד את כל מהותו בתור אדם (אפילו אינו־יהודי!), כיון שנעשה משועבד לגמרי לענין הפרנסה[254], ורק בסופו של דבר ״תופסים״ מה קרה לילדים - שפרעה לקח אותם והשקיע אותם ב״קירות״ של מצרים[255]!

ובענין זה מתבטאת היציאה לחירות של הנשים - שלא להשמע לגזירת פרעה ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו׳״, אלא להעמיד בנים ובנות ש״כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה׳״[256], ובאופן ש״הם הכירוהו תחילה״[257], אפילו לפני נשיאי ישראל!

מה. ובהתאם לכך היתה גם ההכנה למתן תורה:

בנוגע למהות התורה עצמה - הנה ״תורה אחת לכולנה״[258], אבל כשמדובר אודות ההכנה למתן תורה - יש צורך להדגיש את אופן העבודה המיוחד שנדרש מכל סוג - אנשים ונשים - בפני עצמו.

ועל זה אמר הקב״ה למשה: לכל לראש - ״כה תאמר לבית יעקב״, ״אלו הנשים״, כיון שהנשים הן אלו שצריכות להתעסק בענין העיקרי דלידת וגידול הבנים.

ובפשטות:

לפני שמדברים עם האנשים אודות בנין בתי־כנסיות ובתי־מדרשות וישיבות כו׳ (שיתנו ל״משולח״ סכום גדול יותר כו׳) - צריכים להבטיח את מציאותם של התלמידים שילמדו בישיבות.

ולכן יש לדבר תחילה עם הנשים, שבהן תלויים כל פרטי הענינים הקשורים עם לידת הילדים, כמו תליית ״שיר המעלות״, עריכת ״שלום זכר״, וכיוצא בזה, ועוד לפני זה - על־ידי שמירת טהרת המשפחה, וגם לאחרי כן הרי הנשים הן אלו שעוסקות בגידול וחינוך הילדים - לשלוח אותם לגן־ילדים שבו אומרים ״שמע ישראל״, ואחר כך לחדר ולישיבה שבהם ילמדו תורה שבכתב ותורה שבעל־פה כו׳.

מו. וסיפור זה אודות ההכנה למתן תורה באופן ד״כה תאמר לבית יעקב״, ״אלו הנשים״, ואחר כך ״ותגיד לבני ישראל״, האנשים - מהוה גם לימוד והוראה לכל בני ובנות ישראל בכל הדורות:

כאשר בן ובת ישראל מתכוננים לבנות בית בישראל על יסודי התורה ומצוות, שיהיה בבחינת ״ועשו לי מקדש״[259], כמו המשכן שהקימו בני ישראל תיכף לאחרי קבלת התורה - צריכים להזהיר תחילה את הכלה בנוגע לכל פרטי הענינים ד״כל הבן הילוד גו׳״, ורק אחר כך צריכים להזהיר גם את החתן בנוגע לענינים השייכים אליו כו׳, בהתאם לאופן ההכנה למתן תורה, שזהו ענין הנישואין של הקב״ה וכנסת ישראל, כמאמר רז״ל[260] ״ביום חתונתו זה מתן תורה״.

ועל־ידי־זה זוכים לבית מבורך בכל טוב - מיוסד על ״לקח טוב נתתי לכם״[261], ״את החיים ואת הטוב .. ובחרת בחיים״[262] - בגשמיות וברוחניות.

* * *

מז. נזכר לעיל (סעיף מ״ד) אודות החילוק שבין ארץ ישראל לארץ מצרים, שארץ ישראל ״למטר השמים תשתה מים״, ובהתאם לכך, הנהגתו של יהודי היא באופן שבנוגע לכל הענינים הוא מביט השמימה - בתורה, לראות מהו רצונו של הקב״ה; מה־שאין־כן בארץ מצרים (חוץ לארץ), שאין יורדים גשמים, וההנהגה היא על־פי דרך הטבע כו׳.

וענין זה מתבטא גם בכך שיש מצוות שקיומם הוא רק בארץ ישראל - מצוות התלויות בארץ, כמו תרומות ומעשרות וכיוצא בזה, מה־שאין־כן בחוץ לארץ.

---

257) סוטה יא, ב.
258) ע״פ לשון התניא רפמ״ד, וספמ״ו.
259) תרומה כה, ח.
260) תענית כו, ב (במשנה).
261) משלי ד, ב.
262) נצבים ל, טו־יט.

אמנם, לאחר חורבן בית המקדש, בזמן הגלות - הנה גם המצוות התלויות בארץ חיובם רק מדרבנן[263], בתור ״סימן״ לקיומם בזמן שבית המקדש קיים[264], ועל־ידי־זה זוכים לקיימן בשלימותן לעתיד לבוא.

מח. ובהמשך לזה - כאן המקום להזכיר אודות כפר חב״ד, ששם עוסקים בחרישה וזריעה כו׳ תוך כדי הקפדה על קיום המצוות התלויות בארץ, כולל ובמיוחד בנוגע לשנה הבאה שהיא שנת השמיטה, שמקפידים על שמירת שביעית ללא היתרים, וכדרשת רז״ל[265] על הפסוק[266] ״גבורי כח עושי דברו״, ״בשומרי שביעית הכתוב מדבר״.

- ולהעיר גם מהשייכות לחג השבועות, שהרי במאמר רז״ל הנ״ל יש דעה ש״בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה, ואמרו כל[267] אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע״, כדאיתא בגמרא[10] ״בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר[266] ברכו ה׳ מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע״, כפי שהובא ונתבאר בארוכה ב׳לקוטי תורה׳[268]. -

ויהי רצון שתתקיים אצלם הבטחת הקב״ה - במענה לטענה ״וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו׳״[269] - ״וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וגו׳״[270],

ועוד ועיקר - שבשנה הבאה יוכלו כבר לקיים מצות שביעית בשלימותה, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

ובפרט לאחרי ההתחלה בזה[271] - שכבר נמצאים שם אלו שיצאו ממעמד ומצב ד״הנדחים בארץ מצרים״[272], במיצר ודחקות, וגזירות על עניני יהדות, כמו שמירת שבת וכיוצא בזה, ונתקבלו על־ידי אחיהם וקרוביהם באופן שפתחו את ביתם לרווחה עבורם, ברוח נדיבה כו׳ - הנה התחלה זו תפעל שיצאו משם כל בני ובנות ישראל,

וילכו - ביחד עם כל בני ובנות ישראל בכל העולם כולו - לקבל פני משיח צדקנו, ״כימי צאתך מארץ מצרים״[273], ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[274], בחסד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ניגון אדמו״ר מהר״ש, ניגון רבינו הזקן בן ד׳ הבבות (בבא הד׳ - ג׳ פעמים), והניגון ״ניע זשוריצי כלאָפּצי״ (ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה).

לאחר ברכת המזון על הכוס, תפלת ערבית והבדלה - נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א בידו הקדוש לכל הנאספים שיחיו מ״כוס של ברכה״].

---

263) ראה רמב״ם הל׳ תרומות ספ״א.
264) ראה רמב״ן אחרי יח, כה.
265) ויק״ר בתחלתו.
266) תהלים קג, כ.
267) משפטים כד, ז.
268) במדבר יב, ג ואילך.
269) בהר כה, כ.
270) שם, כא.
271) ראה גם לעיל ע׳ 250. וש״נ.
272) ישעי׳ כז, יג.
273) מיכה ז, טו.
274) בא יו״ד, ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו[1], "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות",

- דכיון שהדלקת הנרות התחילה בהקמת המשכן בראש חודש ניסן, ובודאי נאמר כבר לפני זה הציווי על זה[2], ע"כ צריך לומר, שסמיכותה לאחרי קרבנות הנשיאים היא "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו .. אמר לו הקב"ה וכו'".

וכיון שסיבת חלישות דעתו היא "שלא היה עמהם בחנוכה" (בחשבו שהסיבה לכך היא בגלל שעדיין נשאר רושם מחטא העגל[3]), הנה המענה של הקב"ה הוא, שגם הדלקת המנורה נחשבת לחינוך, ובאופן נעלה יותר מחנוכת המזבח ("שלך גדולה משלהם"), לפי ש"אתה (לא כמו קרבנות הנשיאים שהקריבום הכהנים) מדליק ומטיב (ההדלקה וגם ההכנה, ולא כמו הנשיאים שעל ידם היתה רק התחלת החנוכה[4]) את הנרות" (שמקומם בפנים, ולא כמו חנוכת הנשיאים על המזבח החיצון).

והחינוך שעל־ידי הדלקת אהרן הוא גם לאחרי שמשה הדליק המנורה ביום השמיני למילואים, כי, ההדלקה על־ידי משה היתה חידוש וענין מיוחד - בבוקר, ואילו ההדלקה בין הערביים, כבכל יום, היתה על־ידי אהרן, שהוצרכה להיות על ידו דוקא, בתור חנוכת המנורה; וחנוכה זו נמשכה עד גמר חנוכת הנשיאים, כשם שחנוכת הנשיאים היתה בכל י"ב הימים, גם לאחרי קרבנו של הנשיא הראשון.

וכדי להדגיש שאין זה רק בתור נחמה, אלא כן היא האמת - אמר לו הקב"ה "חייך"[5].

---

1) כפי שהובא ברמב"ן: "לשון רש"י", ובלקו"ת בהתחלת ד"ה בהעלותך הב' (פרשתנו לא, רע"ג): "ופרש"י" (ראה לקו"ש שבפנים הערה 1), ומזה מוכח שזהו בודאי פירוש רש"י (ודלא כבמקומות שבהם חסר פירוש רש"י זה).

ובפרטיות יותר:

בנוגע לראי' מלקו"ת (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק: והרי עתה לומדים כולם לקוטי תורה...) - אין לומר שזהו ע"ד עדי השטר שמעידים על עיקר השטר ("על מנה שבשטר הם מעידים") ולא על ענינים טפלים (כתובות כא, רע"א), והיינו, שעיקר הכוונה היא להביא את עצם הענין דחלשה דעתו וכו', ומ"ש בתחלה "ופרש"י", הרי זה רק מראה־מקום בלבד, כי: (א) בפנימיות התורה לא שייך ענינים טפלים, וכיון שמביא פירוש רש"י, הרי זו הוכחה שענין זה ישנו בפירוש רש"י, (ב) אם כוונתו רק לציין מראה־מקום, לא הוצרך לציין לפירוש רש"י, אלא הי' יכול לציין למדרש, ומה גם שבלאה"כ מוסיף "ועיין במדרש".

ובנוגע לראי' מהרמב"ן (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק, שראי' זו היא גם עבור המתנגדים...) - הנה הרמב"ן הי' בקירוב זמן לרש"י, וכיון שמביא זאת בשם רש"י, הרי מוכח שבזמנו הי' ברור ללא ספק שזהו פירוש רש"י. ובפרט שהרמב"ן מקשה על פירוש זה, וא"כ, אילו הי' ספק אם פירוש זה הוא מדברי רש"י, הי' הרמב"ן צריך לומר שאולי אין זה מרש"י עצמו, אלא איזה תלמיד כתבו כו'.

2) וכמ"ש (פרשתנו ח, ג ובפרש"י) "ויעש כן אהרן .. כאשר צוה ה'", "שלא שינה". ולהעיר גם מפרש"י (נשא ז, יו"ד) בנוגע לקרבנות הנשיאים ש"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה".

3) וע"ד שאין להיכנס לעבודה לפני ולפנים בבגדי זהב (גם לא זהב דקדושה), "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" (פרש"י אחרי טז, ד).

4) אבל אם רק ההדלקה (גמר הפעולה) היתה ע"י אהרן, לא הי' בזה מעלה לגבי התחלת החנוכה ע"י הנשיאים, כי, כשם שיש מעלה בגמר הפעולה, ש"אינה נקראת המצוה אלא ע"ש הגומרה", כמו"כ יש מעלה בהתחלת הפעולה, שלכן, "אם התחלת במצוה גמור אותה" (פרש"י עקב ח, א).

5) ויש להוסיף בזה - ע"פ האמור לעיל שאהרן חשש שעדיין נשאר רושם מחטא העגל, והרי חטא העגל קשור עם הענין דהיפך החיים, כמ"ש (עקב ט, כ ובפרש"י) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (זה כלוי בנים) ואתפלל גו'", "והועילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים", ולכן אמר לו הקב"ה: "חייך", שאין לו להתיירא מהענין דהיפך החיים הקשור עם חטא העגל, כיון שלא נשאר רושם כו'.

וההוראה[6] בענין הדלקת הנרות דנשות ישראל[7], "נר[8] ה' נשמת אדם"[9], מתוך מסירות נפש, בידעו שזהו ענין שנוגע לחייו[10], "חייך" -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 92 ואילך.

ב. ויש להוסיף, שהמעלה של הדלקת המנורה - "שלך גדולה משלהם" - מתבטאת גם בנוגע לימי חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן[11] (והובא בדרושי חסידות[12]) בפירוש דברי המדרש[13] במענה הקב"ה לאהרן, "הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה", "לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

[ויש להעיר, שלפי פירוש הרמב"ן שהרמז הוא על נרות חנוכה שנוהגים גם בזמן הגלות, יש לבאר גם הדיוק ד"חייך", מלשון שבועה, כי, כדי שיהיו נרות חנוכה נוהגים גם בזמן הגלות צריך להיות תחילה ענין של חורבן וגלות, כתוצאה מענין החטאים כו', כך, שאין הכרח בדבר, שהרי ישנו ענין הבחירה כו'. ובמכל־שכן ממה שכתב הרמב"ן[14] שגם הבטחה לטובה יכולה להתבטל על־ידי החטא, ועל־אחת־כמה־וכמה שנבואה רעה יכולה להתבטל. ולכן היה צורך בענין של שבועה - "חייך" - ביחס לנרות חנוכה, היינו, שנגזר מלמעלה בשבועה שיהיה ענין הגלות, שדוקא על־ידי־זה "שלך גדולה", גם בגלות].

והענין בזה - שגם במעמד ומצב ירוד ביותר, ש"טמאו כל השמנים שבהיכל"[15], מוצאים "פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", ועל־דרך־זה הכהן גדול שבכל דור דור, עד לכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, והוא מדליק את "נר ה' נשמת אדם"[9] שבכל אחד מישראל.

ועד שבאים למעמד ומצב ד"טהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך .. להודות ולהלל לשמך הגדול"[16] (שם הוי'[17], כמו שכתוב[18] "לך הוי' הגדולה"), כפי שיהיה לעתיד לבוא[19], בביאת משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה).

* * *

---

6) וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבכל ענין צריך להיות ה"בכן" בנוגע לעבודה בפועל (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ).

7) וגם בזה מודגש הענין ד"שלך גדולה משלהם" - שע"י הנשיאים נפעלה עלי' בדצ"ח (שמהם באים הקרבנות), שאינם בעלי בחירה כו', ואילו פעולת אהרן היא במין המדבר.

8) ובהקדים הסיפור* הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם ח"ב ע' 27. וש"נ) אודות אדמו"ר מהורש"ב נ"ע והרז"א, שבקטנותם, בחיי הצ"צ ובסביבתו, שיחקו ב"רבי" ו"חסיד", וכיון שהרז"א הי' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה לערך, ישב הוא על ה"כסא" בתור רבי, ואדנ"ע הי' החסיד שהכין את עצמו להכנס אליו ל"יחידות". וכדרך החסידים ששאלו ביחידות הן בעניני עבודה והן בעניני השכלה, שאל אדנ"ע את הרז"א: מהו יהודי? והשיב הרז"א - לאחרי שקימט את מצחו והרהר במחשבתו - שיהודי הוא "אש" (כנראה על יסוד מה שלמד ב"חדר" ש"ה' אלקיך אש אוכלה הוא" (ואתחנן ד, כד)). ושאל אדנ"ע: א"כ, מדוע אינני נשרף כאשר אני נוגע בך? והשיב הרז"א: כי גם אתה "אש", וכאשר "אש" נוגע ב"אש", אינו נשרף!

9) משלי כ, כז.

10) ובלשון החוקרים - שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם (ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א).

ובלשון החסידות - חזקה לתעמולה כו' שאינה חוזרת ריקם (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' תלז (נעתק ב"היום יום" ג אייר). ועוד).

11) ריש פרשתנו.

12) אוה"ת פרשתנו ע' שכה. ע' שנד. ועוד.

13) במדב"ר פט"ו, ו.

14) בא יב, מ.

15) שבת כא, ב.

16) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.

17) תו"א שמות נ, רע"א. ובכ"מ.

18) דברי הימים־א כט, יא.

19) ראה תו"א שם, רע"ג.

---

*) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק, שעכשיו יכולים כולם להתעורר... כיון שמספרים סיפור חסידי!

ד. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, על הפסוק "והעם לא נסע", "זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר[20] ותתצב אחותו מרחוק וגו'",

- שענין זה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי גם לולי זאת לא היתה מרים נשארת במדבר לבדה), אלא מצד כבוד, דכיון שהיתה צריכה להסגר שבעת ימים "מחוץ למחנה", וגדר ה"מחנה" הוא רק בשעת החני', לכן לא נסעו עד האסף מרים, כדי ששבעת ימי ההסגר יסתיימו בהקדם האפשרי.

וזהו מדה כנגד מדה, כי גם מה שנתעכבה למשה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל), אלא שקיצרה את זמן צערו של משה בהמתינו ל"אשה מינקת מן העבריות"[21].

והחילוק בין לשון רש"י ש"חלק לה המקום" ללשון המשנה[22] "נתעכבו לה ישראל", שתלוי בכך אם העיכוב היה רק בידי שמים, "לפי העלות הענן"[23], או שהיה תלוי גם ברצונם של בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[24], והנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה (כתוכן דברי המשנה שם), לפי אופן הנהגת בני ישראל[25]) -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 132 ואילך.

ה. ויש להוסיף, שמביאור הנ"ל בדברי המשנה "נתעכבו לה ישראל", דאף־על־פי שנסיעתם תלויה ב"העלות הענן", מכל־מקום, הא גופא היה תלוי בישראל שלא רצו לנסוע - יש גם הוראה בעבודת ה':

ישנם השואלים[26]: מהו הטעם שכאשר רוצים לעסוק בעניני עבודה, אזי מתעוררים קשיים כו' ("עס קומט אָן אַזוי שווער") - הרי הקב"ה היה יכול לסדר שלא יהיה קשה כל כך?!

והתירוץ על זה - שסיבת הקושי היא בגלל שיתכן שמלכתחילה הרצון שלו לעסוק בעבודה אינו באמת, ולכן מתעוררים קשיים כו', ואז יצטרך להתגבר עליהם על־ידי־זה שיתעורר ברצון אמיתי.

ונקודת הענין - שהכל צריך להתחיל ממנו, בכח עצמו דוקא, ובלשון חז"ל[27]: "בא ליטהר", שצריך להתחיל ממנו, ואז - "מסייעין לו" [ואם חס ושלום מתנהג להיפך - "בא לטמא", גורם שמלמעלה על־כל־פנים "פותחין לו", דאף־על־פי שאין "מסייעין לו", מכל־מקום על־כל־פנים[28] "פותחין לו פתח הטומאה ויכנס בה"[29]], ועד שעל ידי עבודת האדם הקב"ה משנה את כל הסדר - "קערט אַ וועלט", בנוגע לכל סדר ההשתלשלות.

וכמו בנדון דידן, שרצונם של בני ישראל להתעכב כדי לחלוק כבוד למרים, פעל שלא יעלה הענן, ובני ישראל נשארו ב"חצרות" שבוע נוסף - אף שזהו היפך הסדר (כפי שנקבע על פי סדר השתלשלות), שהרי בני ישראל מצד עצמם היו מוכנים לנסוע, כיון שכבר סיימו לברר את כל הניצוצות שהיו ב"חצרות"!

וזוהי ההוראה מלשון המשנה "נתעכבו לה ישראל" - שבנוגע להלכה למעשה (שזהו דרך הלימוד במשנה) צריך לידע שהעיקר תלוי בהנהגת בני ישראל[30].

---

20) שמות ב, ד.
21) שם, ז.
22) סוטה ט, ב.
23) פרשתנו ט, יז.
24) פרש"י עקב יו"ד, יב.
25) שלכן מצינו שכדי לפעול ענין למעלה - הרי זה ע"י שהאדם למטה מתנהג באופן כזה, כמו "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כו' הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, סע"א ואילך. וש"נ) [ואע"פ שעבודת ה' צ"ל לשמה, מ"מ, הרי אמרו (שם נ, ב. וש"נ) "לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה" (ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ)], כי הנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה.
26) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 300. וש"נ.
27) יומא לח, סע"ב. וש"נ.
28) ראה המשך דברי הגמרא שם ובחדא"ג מהרש"א שם.
29) פרש"י שם.
30) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. משיחת ש"פ בהעלותך, י"ט סיון ה'תנש"א.

א. בפרשת בהעלותך ישנו חידוש לגבי כל שאר פרשיות התורה:

איתא בגמרא[1], שפרשת "ויהי בנסוע הארון" (בפ' בהעלותך[2]) "ספר חשוב הוא בפני עצמו", ועפ"ז נמצא (כהדרשה שבגמרא שם עה"פ[3] "חצבה עמודי' שבעה") שישנם "שבעה ספרי תורה"[4], כיון ש"פרשה זו (ויהי בנסוע הארון) ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו ושלמטה ספר לעצמו.. נמצא ספר וידבר (במדבר) נחלק לג' ספרים"[5], במילא ישנם "שבעה ספרי תורה" (ארבעה הספרים – בראשית שמות ויקרא דברים, וספר במדבר שנחלק לג' ספרים). עפ"ז – החידוש בפ' בהעלותך הוא, שפרשה זו כוללת בתוכה "ג' ספרים" (חלק הפרשה שלפני פ' ויהי בנסוע הארון, פ' ויהי בנסוע הארון, וחלק הפרשה שלאחרי זה).

ובזה ישנם כמה ענינים שצריך להבין:

(א) דבר תמוה: ע"פ החלוקה ד"שבעה ספרי תורה", ונמצא שהספר הששי (הספר השלישי בספר במדבר, לאחרי פ' ויהי בנסוע הארון) מתחיל ב"ויהי העם כמתאוננים"[6] – ענין בלתי רצוי שהביא לתוצאות שליליות ("ותבער בם אש גו'"[6]), ואח"כ – בהמשך הענין אודות חטא מרים[7], ולאחרי זה (אבל בפרשה שלאחרי זו[8]) אודות חטא המרגלים וכו'!

והחידוש בזה נראה גם בכך – שלכל הספרים יש שם, שנלקח מהתיבה הראשונה (או התיבות הראשונות) של הספר: בראשית (התיבה הראשונה שבספר), שמות (התיבה השני'), ויקרא (התיבה הראשונה), במדבר (מהפסוק הראשון בספר), דברים (התיבה השני'), וגם הספר השני בספר במדבר נקרא בשם "ויהי בנסוע הארון"; משא"כ הספר השלישי (בספר במדבר) – לא מצאנו שיִקָּרֵא בשם, (ספר "ויהי העם כמתאוננים" וכיו"ב).

ועוד ואדרבה: התיבות הראשונות בספר זה מדברות אודות ענין בלתי רצוי. ועד שכל תיבה בפני עצמה מורה על ענין לא טוב: "ויהי" – "כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער"[9], העם – "אין העם אלא רשעים"[10], "כמתאוננים" – בפשטות ענין לא טוב (וכן בהמשך הכתוב: "כמתאוננים) רע באזני ה'"),

ולהעיר – זהו היפך הוראת התורה[11] "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה".

(ב) בכלל הרי התורה נחלקת לחמשה חומשי תורה, חמשה ספרים. מהו החילוק והחידוש דשבעה ספרי התורה.

(ג) כיון שהחלוקה דספר במדבר לג' ספרים – שכתוצאה ממנה מתחלקת כל התורה לז' ספרים – היא בפ' בהעלותך דוקא, צריך לומר שיש ביניהם שייכות (תוכנית).

בפשטות השייכות ביניהם מובנת מכך שהמנורה – "בהעלותך את הנרות"[12] – קשורה בענין התורה (תורה אור[13]); וכשם ש"בהעלותך את הנרות" מורכב מ"שבעת הנרות"[12], כך גם התורה מתחלקת ל"שבעה ספרי תורה"[14] (כנגד השבעה נרות)[15]. מהי השייכות בתוכן הענינים, וכיצד זה מתאים עם החלוקה דחמשה חומשי תורה.

---

1) שבת קטז, ריש ע"א. וראה גם מס' סופרים רפ"ו. ספרי פרשתנו עה"פ. ב"ר פס"ד, ח. ויק"ר פי"א, ג. פרש"י משלי ט, א.
2) י, לה־לו.
3) משלי שם.
4) ראה גם זח"ג רנד, א: ואינון חמשה חומשי תורה ואי תימא שית אינון אלא שבע אינון.
5) פרש"י שבת שם. וראה גם ב"ר וויק"ר שם.
6) פרשתנו יא, א.
7) שם יב, א ואילך.
8) ר"פ שלח (יג, א ואילך).

9) מגילה י, ב. – וגם לפי מסקנת הגמ' שם, מובן לכאורה ש"ויהי" הנאמר בנדו"ד הוא לשון צער.
10) ספרי ופרש"י עה"פ.
11) משנה ברכות נד, א.
12) ריש פרשתנו (ח, ב).
13) משלי ו, כג.
14) וכשם שכל שבעת הנרות הם חלק ממנורה אחת, "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא" (פרשתנו שם, ד), כמו"כ כל חלקי התורה (ז' ספרי תורה) הם "מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת כו'", "ואין הפרש בין.. ותמנע היתה פילגש (וישלח לו, יב) ובין אנכי ה' אלקיך (יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו) כו'" (פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הח'. וראה סנהדרין צט, ב).
15) ראה ד"ה בהעלותך – באוה"ת פרשתנו (ע' שכב). תרל"ד (ע' רלז). תרע"ח (ע'שמג). וראה גם אוה"ת לך תרפג, א. חנוכה תתקלא, א.

ב. ויובן זה ע"פ הביאור בתוכן וההוראה מ"בהעלותך את הנרות" בכלל.

כידוע, כל עניני התורה (תורה מלשון הוראה[16]) הם הוראה ליהודי בעבודתו. ובפרט הענינים הקשורים עם העבודה במשכן – המשתקפים בעבודה של כאו"א מישראל, כמ"ש[17] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד מישראל"[18], ובפרט הדלקת המנורה ("בהעלותך את הנרות") במשכן, המבטאת את התוכן הכללי של עבודתו של יהודי לעבוד את ה' (כדלקמן).

ובהקדמה: אע"פ שבבהעלותך – כבכל עניני התורה[19] – ישנם ריבוי פירושים (ששים ריבוא פירושים ע"ד הפשט, הרמז, הדרוש והסוד[20]), הרי לכל לראש ישנו הפירוש הפשוט ע"ד הפשט (אין מקרא יוצא מידי פשוטו[21]), ששייך לכאו"א מישראל ולכל בנ"י, האנשים הנשים והטף.

ולהעיר – זהו ענינו של פירוש רש"י – "אני[22] לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[23], מובן אפילו לבן חמש (כיון שהוא שייך (ולומד)) למקרא.

ומזה מובן, שאת ה(תורה מלשון)הוראה מ"בהעלותך את הנרות" לכל יהודי צריכים (לכל לראש) ללמוד מהפירוש הפשוט בפרש"י על הפסוק, שמובן לכל יהודי, ובמילא מובן שגם ההוראה מזה שייכת לכל יהודי, האנשים הנשים והטף, גם בתחלת עבודתו (עוד קודם שמגיע לדרגות הנעלות יותר בלימודו ובעבודתו).

על "בהעלותך" מפרש רש"י: "על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עלי', שצריך להדליק עד שתהא[24] שלהבת עולה מאלי'".

ביאור ההוראה שבזה:

"בהעלותך את הנרות" בכלל מבטא את כללות העבודה של יהודי לשמש[25] את קונו: העבודה[26] ד"הדלקת" ה"נר ה' נשמת אדם"[27] בהאור ד"נר מצוה ותורה אור"[13], ועי"ז תאיר באורה, ותאיר את כל מציאותו, גופו וחלקו בעולם – "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"[28], ותאיר גם את האנשים סביבו, עד – הארת כל העולם (ממנה אורה יוצאה לכל העולם[29]) – עם "נר מצוה ותורה אור", וכזה אור שמקשר – מצוה מלשון צוותא וחיבור[30] – את גשמיות העולם עם הקב"ה (כביכול), באופן שהעולם נעשה – בלשון הידוע[31] – דירה לו יתברך בתחתונים, "מנורה מאירה" שדולקת ומאירה באור אלקי.

והאופן לפעול עבודה זו – הוא, כפי שרש"י מפרש: "צריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי'": אע"פ שהדלקת והעלאת הנרות באה ע"י היהודי המדליק את הנרות (ע"י אהרן הכהן), הרי תוכן המצוה הוא שהנר יודלק באופן שאח"כ יאיר בכח עצמו, שלהבת האש עולה "מאלי'", ואינה צריכה לפעולת וסיוע מדליק הנרות.

וכן הוא גם בעבודת השם: אע"פ שהקב"ה נותן כחות ליהודי לעשות עבודתו ("הקב"ה עוזרו"[32]) ב"נר מצוה ותורה אור" [נוסף על כך שהוא עשה

---

16) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). וראה זח"ג נג, ב.

17) תרומה כה, ח.

18) ראה ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים – סט, ב). אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. לקו"ת פרשתנו לד, ד. ועוד.

19) שער הגלגולים הקדמה יז. שער רוה"ק (קח, ב). לקוטי מהרח"ו שבסוף שער מרז"ל (פז, ב).

20) וע"פ המבואר בכתהאריז"ל שם ששים ריבוא פירושי התורה הם כנגד הששים ריבוא נשמות ישראל, יש לומר, שכל אחד מהששים ריבוא פירושים כולל ששים ריבוא פירושים פרטיים, כמו שהוא בנשמות ישראל, שכל א' מהששים ריבוא נשמות כוללת ששים ריבוא ניצוצות (תניא פל"ז – מח, א).

21) שבת סג, א. וש"נ.

22) פרש"י בראשית ג, ח. ג, כד. ועוד.

23) ובפרט ע"פ דיוק לשון רש"י "לא.. אלא" – דלשון זה מורה שהוא ענין לעיכובא (ראה תוד"ה מתני' – מנחות פג, סע"ב).

24) שבת כא, סע"א (נעתק לקמן הערה 39). רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הט"ו.

25) ע"פ ל' חז"ל – משנה וברייתא סוף קידושין.

26) בהבא להלן, ראה לקו"ת ריש פרשתנו (כט, ג ואילך). ובכ"מ. וראה גם שיחת ש"פ בהעלותך תשמ"ח (ספר השיחות ח"ב ע' 482). תשמ"ט (סה"ש ח"ב ע' 523 ואילך). תש"נ (סעיף א).

27) משלי כ, כז.

28) אבות פ"ב מי"ב (שלומדים בשבת זו). משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז שם סקנ"ו ס"ב.

29) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. רש"י כת"י מנחות פו, ב (ד"ה ואטומים).

30) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ – נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55.

31) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.

32) סוכה נב, ב. קידושין ל, ב. וראה תניא פי"ג (יח, א).

ו"הדליק" את ה"נר ה' נשמת אדם", והורידה למטה], וכמו"כ מקבל יהודי כחות מאהרן הכהן (רועה ישראל) שמדליק את "נר ה'" למטה, וגם כחות מהוריו ומחנכיו, ומאנשים אחרים סביבו (ובלשון הכתוב[33] – "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק") – אעפ"כ, שלימות ואמיתית העבודה היא בכך, ש(לאחרי שהיא "מודלקת" ע"י אחרים)הוא נעשה "שלהבת עולה מאלי'", ז.א. שה"נר מצוה ותורה אור" חודר בו כל כך, עד שהוא בעצמו מאיר – מציאותו (כנשמה בגוף) – בעצמה ("מאלי'"), כך שלא צריך לפעולת המשפיע ("מדליק הנר"), בהיותו "שלהבת עולה מאלי'".

ג. ובפרטיות לשון רש"י – "שלהבת עולה מאלי'":

"שלהבת": לפני שהנר דולק ישנו נר, כלי, שמן ופתילה[34], אבל אין זה מאיר. עבודתו של יהודי היא שהוא מדליק את הנר באופן שנעשה שלהבת, נר מאיר, שזוהר ומאיר את הסביבה. ולא רק נר קטן, אלא שלהבת.

"עולה": עבודתו להאיר כ"שלהבת" ב"נר מצוה ותורה אור" צריכה להיות באופן, שאין הוא נשאר לעמוד במקום אחד, אלא הארתו היא מתוך תנועה מתמדת של הליכה ועלי' ("מעלין בקודש"[35]): נוסף על כך שישנה אצלו המעלה של הליכה בכלל (שהיא למעלה מעמידה (אפילו מעמידה בתוקף), ובלשון ההפטורה[36]: "מהלכים בין העומדים"[37]), הליכתו היא באופן ד"עולה": יכולה להיות הליכה שהיא באורך וברוחב, ז.א. הליכה באותו "שטח" וסוג עבודה, אלא שהיא באופן דהתפשטות לאורך ורוחב; הפירוש ד"עולה" הוא, שהוא עולה מעל השטח והדרגא שבה הי' עד אז [וכפי שהוא בשלהבת בפשטות[38]] – סוג עבודה נעלה יותר.

33) ישעי' מא, ו.
34) ראה לקו"ת פרשתנו לג, ג.
35) ברכות כח, א. וש"נ.
36) זכרי' ג, ז.
37) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). לקו"ת שלח לח, ד. שה"ש כ, ב. ובכ"מ.
38) ראה תניא רפי"ט, בביאור הכתוב "נר ה' נשמת אדם", "שישראל הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו ["מאלי'"] מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כו'". וראה ד"ה כבוד מלכותך תרס"א (ע'

וה"שלהבת עולה" היא – "מאלי'": זה נעשה הטבע והמציאות שלו שמאיר מעצמו.

ובנוסף ע"ז צריכים להיות כל התנאים בכדי שהנר יהי' כלי מוכשר להיות נר דולק מאליו, עי"ז שיש לו פתילה ושמן שמוכן ("בטל") לקבל את האור [כמבואר בפרטיות במשנה וגמרא בפרק והסוגיא ד"במה מדליקין ובמה אין מדליקין"[39]], ועד"ז בעבודת השם – הכשרת וביטול האדם שיוכל לקבל ולהכיל את האור ד"נר מצוה ותורה אור", באופן שהוא נעשה "שלהבת.. מאלי'" בוערת, ובאופן של עלי'[40].

ד. ועבודה זו – באופן ד"שלהבת עולה מאלי'" – צריכה להיות הן בנוגע לעצמו, הן בנוגע לעבודה עם אחרים, והן בנוגע לעבודה בעולם (כדלקמן ס"ה).

בנוגע לעבודת עצמו:

הגם שעבודת היהודי ב"נר מצוה ותורה אור" מתחילה ובאה בכחו של הקב"ה ובכח ב' השותפים בהולדתו הוריו (ומחנכיו) – ה"ז צריך לחדור בו לגמרי, באופן שיהי' "שלהבת עולה מאלי'".

וכפי שהוא ב"תורה אור": לאחרי שבתחלת לימוד התורה מקבל יהודי מהתורה ומהמלמדו הרב שלומד עמו תורה – ה"ה צריך אח"כ להתייגע בהבנת התורה בהבנה והשגה שלו עצמו, עד שזה יחקק בזכרונו ובשכלו, ועד לאופן כזה שהתורה מתאחדת עמו (ואין הוא צריך עוד לרבו), עד ש"נקראת על שמו"[41] כיון ש"תורה דילי' היא"[42]

קעו), שטבע העלי' שבאור הוא לא (כדבר נוסף עליו) מפני שמרגיש את מעלת מקורו, אלא מפני ביטולו והעדר מציאותו (וראה לקו"ש ח"ו ע' 112). ועפ"ז מובן מ"ש בהערה 40 (ולקמן בפנים), ש"עולה מאלי'" הוא העלי' למעלה מטבעו.
39) שבת כ, ב ואילך. – ובגמ' שם כא, א (וכן ברמב"ם שבהערה 24): "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן במקדש.. שתהא שלהבת עולה מאלי' ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר".
40) והגם שענין העלי' מורה שהוא עולה ויוצא ממציאותו הקודמת, ובמילא אין זה, לכאורה, ענין של "מאלי'" (מציאותו עצמה) – הרי אמיתית מציאותו ("מאלי'") של יהודי היא – שהוא "עולה" תמיד (מפני ביטולו להקב"ה). וראה ד"ה בהעלותך תשכ"ט (קונטרס ט"ו סיון שנה זו) ס"ט.
41) ע"ז יט, א.
42) קידושין לב, ריש ע"ב (וראה בפרש"י שם).

("מאלי"), עד שאדרבה – הוא נעשה מחדש ומשפיע בתורה, באופן ד"שלהבת עולה מאלי".

[ובכללות יותר – החידוש דמתן תורה: אע"פ שהתורה ניתנה ע"י הקב"ה לבנ"י ובכחו של הקב"ה יכולים בנ"י ללמוד תורה (בדוגמת מה ש"בהעלותך את הנרות" הוא דוקא בכח המדליק), הרי היא ניתנה באופן ש"לא בשמים היא"[43], נמסרה דוקא לבנ"י נשמות בגופים, ודוקא לב"ד שלמטה ניתן הכח לפסוק הלכה[44], עד שהקב"ה בעצמו כביכול וב"ד שלמעלה באים לשמוע איך הוא הפס"ד למטה[45], וקוב"ה "קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני"[46] – כיון שהתורה (שבמנורה) למטה נעשית באופן ד"שלהבת עולה מאלי"].

ועד"ז בלימוד בעצמו: הוא לומר ענין בתורה ריבוי פעמים – כבימיהם "שונה פרקו מאה פעמים"[47], כפי שהיתה הרגילות בימיהם (בזמן הש"ס)[48] – עד שהענין נחקק בזכרונו, באופן שאין הוא צריך ללמוד זאת פעם נוספת, אלא "מאלי" – ה"ז נזכר בשכלו וזכרונו;

[ואעפ"כ צריך הוא ללמוד פעם נוספת (מאה פעמים ואחד[47]) – לא משום שחסר ב"מאלי" (דאדרבה: ה"מאלי" אצלו הוא בשלימות, הרגל נעשה טבע[49] (שני[50])), אלא בכדי לשנות ולהוסיף על רגילותו[48]] – (שאז הוא נקרא[51] "עובד אלקים").

ועד"ז גם ב"נר מצוה", קיום המצוות: שלימות העבודה היא כאשר הוא מרגיל את גופו הגשמי לקיים מצוות, באופן ד"מאלי" – ע"ד "כי מטא למודים מנפשי' כרע"[52] [ובו בזמן אין זה באופן ד"מצוות אנשים מלומדה"[53], אלא באופן ד"מעלין בקודש"[35] (בהידור מצוות וכיו"ב)].

ונוסף על כך שעבודתו בתומ"צ צריכה להיות באופן ד"שלהבת עולה מאלי", כך צריך להיות גם בנוגע לעבודתו בעניני הרשות (כל מעשיך יהיו לשם שמים ובכל דרכיך דעהו[28]) – שמציאותו בכל המעת־לעת (לא רק בזמן התורה והתפלה וקיום המצוות) חדורה כל־כך ב"שויתי ה' לנגדי תמיד"[54], שב"כל מעשיך" ו"כל דרכיך", בכל הענינים שהוא עושה – גם כאשר הוא אוכל וישן ומתעסק עם עסקיו בעניני העולם – הרי הוא "שלהבת עולה מאלי", מעצמו מתנהג הוא בכל הענינים "לשם שמים" ו"דעהו".

וכך צריך להיות גם בנוגע לעבודתו עם אחרים[55]: השפעה אמיתית ומושלמת על הזולת, היא דוקא כאשר הוא נעשה "שלהבת עולה מאלי" – שגם כאשר המשפיע והרב הולך, נשאר הוא מעצמו נר מאיר ב"נר מצוה ותורה אור" ובדברי הרשות (לא רק במעשה אלא גם במחשבה ודיבור), כיון שזוהי מציאותו, טבעו ורגילותו, באופן שיכול "לעמוד על רגליו", ולא יצטרך לרב ומחנך שלו – "שלהבת עולה מאלי".

ה. ויש לומר יתירה מזה: העבודה ד"מאלי" גופא יכולה להיות בשני אופנים:

(א) אע"פ שמצד עצמו גופו הגשמי של יהודי אינו מאיר לכתחילה ב"נר מצוה ותורה אור" ו"כל מעשיך לשם שמים" כו', מעבדים את הגוף ומרגילים אותו באופן שהרגל נעשה טבע שני[50], ועד טבע ראשון[49], שיקיים תומ"צ "מאלי". אבל זה כדבר נוסף על מציאותו – כיון שהוא (גופו הגשמי) מצד־עצמו לא הי' שייך לעבודה זו, והראי' שצריכים להרגיל אותו בזה, אלא שע"י "הרגל נעשה טבע" [נוסף לזה הרי טבע עצמו קשור עם מדידה והגבלה, ע"פ הגבלת הטבע שלו].

(ב) עי"ז שמגלים איך שמציאותו של יהודי – גם גופו הגשמי – קשורה עם הקב"ה, ובלשון הידוע[56]: המציאות האמיתית של יש הנברא היא

43) נצבים ל, יב.

44) ב"מ נט, ב. שמו"ר פט"ו, ב. שבת פט, א. וראה ב"מ פ"ו, א: מאן נוכח רבה בר נחמני (וראה כס"מ להרמב"ם הל' טומאת צרעת ספ"ב).

45) שמו"ר שם. דב"ר פ"ב, יד.

46) ב"מ שבהערה 46.

47) חגיגה ט, ב.

48) תניא פט"ו (כא, א).

49) תניא פמ"ד (סג, ב).

50) תניא פט"ו שם. שם ספי"ד. שבילי אמונה נתיב ד שער ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו.

51) מלאכי ג, יח. חגיגה שם.

52) תוד"ה עיון – שבת קיח, ב, מירושלמי ברכות פ"ב סה"ד.

53) ישעי' כט, יג. ובתניא פל"ט (נג, ב): פי' מחמת הרגל שהורגל כו'. וראה תו"א ר"פ וארא (נה, ב). המשך תרס"ו ע' שיד ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב שטז, ב.

54) תהלים טז, ח. וראה שו"ע או"ח רס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

55) בהבא להלן, ראה גם שיחת ש"פ בהעלותך תשמ"ט (סה"ש ח"ב ע' 525 ואילך). ועוד.

56) ראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. – וכדמשמע שם,

המציאות דיש האמיתי – אזי עבודת היהודי בתומ"צ (קיום רצון ה') איננה כדבר נוסף, מיד בפעם הראשונה (אפילו ללא העבודה דהרגל נעשה טבע), כיון שמציאותו עצמה קשורה עם יש האמיתי, ואצל הקב"ה כביכול אין חילוק בין הפעם הראשונה ופעם השני', השלישית וכו'.

ויש לומר, שסדר העבודה צריך להיות, שתחילה – בתחילת העבודה (כאשר הגוף מעלים על אור הנשמה ותומ"צ), צריכה העבודה להיות באופן דהרגל נעשה טבע, ע"י זיכוך הגוף; ועי"ז מגלים – את כח העצמות בגוף היהודי.

ו. וכפי שהוא בנוגע לעבודת האדם (בעצמו ועם אחרים) – כך צריך להיות גם בנוגע לעבודה בעולם:

עי"ז שיהודי מקיים מצוה עם דבר גשמי שבעולם (ורוב מצוות הן דוקא בדברים גשמיים[57]) – נעשה בירור וזיכוך בהדבר הגשמי, עד שבכמה ענינים ה"ז נעשה חפצא של קדושה (כבמצות מילה וכיו"ב).

והגם שקדושת החפצא נעשית דוקא ע"י האדם המקדש את הדבר, – דוקא ע"י האדם המקיים את המצוה – אבל אח"כ נקבעת הקדושה בהדבר הגשמי, באופן שגם לאחרי (זמן) קיום וקידוש החפצא, נשארת שם הקדושה [ועד"ז הבירור וזיכוך בכל הדברים הגשמיים שבהם מקיימים מצוה], באופן ד"מאלי"[58].

ועד יתירה מזה, שיש בכחו של החפץ שאדם יעשה עמו שבועה בנקיטת חפץ של קדושה[59], ז.א. שדוקא באמצעות החפץ של קדושה נפעלת שבועת האדם (שלא היתה ע"י שבועת האדם בפני עצמו[60], אע"פ שקדושת החפץ נעשתה ע"י האדם), שמתחייב לקיים את השבועה[61] [וגם שבועה מלשון שובע, מושבע בכחות הבאים ע"י השבועה, כידוע הפירוש[62] ב"משביעין אותו תהי צדיק כו'"[63]] – שזה מורה שכח הקדושה שבהחפץ נעשה "עולה מאלי'" מהחפץ עצמו, וזה עצמו פועל שבועת האדם (גם מלשון שובע[64]).

וכפי שזה בנוגע לחפצא של קדושה בקרבנות: הגם שקדושת הקרבן נעשית ע"י האדם המקדש את הקרבן, הרי הקרבן מתקדש בקדושת הגוף, שאינה נפקעת[65], הקדושה נשארת באופן ד"מאלי'", עד שהקרבן מכפר על האדם (הגם שקדושת והקרבת הקרבן היא דוקא ע"י האדם המקדיש והמקריב את הקרבן, כמ"ש[66] "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (וכיו"ב)).

והחידוש בזה יש לומר, שאע"פ שמצ"ע אין גשמיות העולם קשורה עם קדושה, ובכדי להמשיך שם קדושה, עד באופן שיפעל שמזה יעשה חפצא של קדושה – צריכים להגיע לכחו של הקב"ה שמחבר הפכים (וזה ניתן במ"ת, כאשר נתבטלה הגזירה[67] בין עליונים ותחתונים[68]), הרי הקב"ה נתן כח (ליהודי), שע"י עשיית מצוה עם דבר גשמי יהפוך הדבר הגשמי עצמו לחפצא של קדושה באופן ד"עולה מאלי'", שכביכול לא צריך לכח העליון (וכח האדם) להמשיך בו קדושה[69].

שענין זה הוא בעיקר בנוגע לגוף ישראל. וראה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 520 הערה 42. וש"נ.

57) תניא פ"ד (ח, ב). אגה"ק ס"י (קיד, ב ואילך). ובכ"מ.

58) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

59) שבועות לח, סע"ב. רמב"ם הל' שבועות פי"א ה"ח. שו"ע חו"מ ספ"ז סי"ג.

60) ו"הדיינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ בידו הרי אלו טועים, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו" – רמב"ם שם הי"א, משבועות שם. רמ"א חו"מ שם.

61) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 271 ואילך. וש"נ.

62) "הגהות וביאורים" לתניא פ"א ("קיצורים והערות" לתניא ע' נז). ד"ה תניא בספ"ג דנדה כו' וד"ה ועשית חג שבועות להצ"צ (קטעים מהם נעתקו בליקוט פירושים וכו' לתניא שם). סה"מ תרח"ץ ע' רלט.

63) נדה ל, סע"ב.

64) ושובע דקדושה הוא באופן ד"מעלין בקודש" ("עולה").

65) חולין קלט, א. וגם בנוגע לקדושת דמים, ההלכה היא שאינה נפקעת (רמב"ם הל' שחיטה פי"ג ה"כ ובכסף משנה שם). ובדוגמת זה הי' אצל אברהם (גם קודם מ"ת) כאשר השביע את אליעזר באמרו (חיי שרה כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" (אף שזה היפך הצניעות), "לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה" (פרש"י שם), והחפצא של מצוה היחידי קודם מ"ת הי' במצות מילה (ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 40. ח"ג ע' 760. חט"ז ע' 213). [וצ"ע הטעם שלא השביע אותו בחפצא דקדושה של קרבנות, שכיון שכל ענין הקרבן הוא שמשתנה מציאותו להיות עולה לה', מסתבר לומר, שגם בקרבנות שלפני מ"ת ישנו הגדר דחפצא דקדושה].

66) ויקרא א, ב.

67) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

68) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 887 ואילך. ובכ"מ.

69) ויש לומר הטעם לזה, שהוא מצד כח העצמות שביש הנברא (גשמיות העולם), ש"הוא לבדו (מהותו ועצמותו) בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש" (אגה"ק ס"כ – קל, ריש ע"ב), שענין זה מתגלה בהעולם ע"י קיום התומ"צ בגשמיות

[וכפי שזה בפשטות ענין הנרות, שצריכים את האדם המדליק בכדי להדליק את הנר, כיון שהפתילה הגשמית ושמן הגשמי מצ"ע לא יכולים להדלק; אבל לאחרי שמדליקים אותם באופן המתאים – הרי הם דולקים "מאלי"", הפתילה הגשמית והשמן הגשמי נעשים מקור לאור הנר (וכאשר לא נשאר פתילה ושמן, הרי זה נכבה)].

ז. ועד"ז הוא גם בנוגע לעבודה בעניני הרשות: "כל מעשיך" של יהודי צריכים להעשות "לשם שמים", ויתירה מזה – "בכל דרכיך דעהו", ז.א. שנוסף על כך שזהו לשם שמים (לדוגמא, שאוכל בכדי שיהי' לו כח ללמוד תורה ולקיים מצוות), עושים מזה גופא הכשר מצוה וכיו"ב, עד ש"דרכיך" גופא נעשים (חלק מ)"דעהו" עצמו[70]. ולא רק שלא צריכים שיהודי יעשה זאת כל פעם מחדש, אלא אדרבה: דבר הרשות עצמו הוא "עולה מאלי"", ומעורר אותו לעבודתו.

וכמובן בפשטות גם אצל ילד – כמדובר לעיל (ס"ב) שההוראה מ"שלהבת עולה מאלי"" (שהובאה בפרש"י – לבן חמש למקרא) היא לכל בנ"י, גם לטף:

העולם (כפי שיהי' בשלימות הגילוי לע"ל, כמ"ש (ישעי' מ, ה) "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'")*.

ואולי יש לומר באופן אחר, שמכיון שהוא ית' כל יכול, ואינו מוגדר בשום גדר ח"ו – הרי ביכלתו ליתן כח בהנבראים, שלאחרי שממשיכים בהם קדושה (ע"י קיום מצותו של הקב"ה) ה"ז "עולה מאלי'". וע"ד המדובר במ"א (לקו"ש חכ"ז ס"ע 252 ואילך. ועוד) בנוגע להתהוות הנבראים, שביכלתו ית' להמציא הנמצאים באופן כזה שלאחרי שנמצאו לא יהיו צריכים אליו דאף שע"פ שכל מוכרחת להיות התהוות הנמצאים באופן שיהיו תמיד צריכים אליו (וכמבואר בתניא (שעהיוה"א פ"ב. וראה בארוכה ד"ה ת"ר נ"ח תרמ"ג (ע' לו ואילך). ובכ"מ) דענין בריאת יש מאין מחייב שכח הפועל צריך להיות תמיד בהנפעל להוותו מאין ליש – הרי, מכיון שהוא ית' הוא "נמנע הנמנעות" (ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד), הרי ההוכחות דשכל אינם ראיות באיזה אופן היתה הבריאה. אבל בנוגע להתהוות – יש מקור בתורה, וכן קיבל אדה"ז מרבותיו, שההתהוות היא בכל רגע ורגע מחדש (שעהיוה"א פ"א); משא"כ בנוגע להמשכת הקדושה בהנבראים, י"ל שלאחרי שנמשך פעם הא' הקדושה בתוכו (ע"י קיום מצוה בדבר הגשמי), הרי הקדושה "עולה מאלי"", כנ"ל. ועצ"ע, ואכ"מ.

70) ראה לקו"ש ח"ג ע' 907. שם ע' 932. ח"י ע' 104 ואילך. ובכ"מ.

*) **וע"ד** המבואר לעיל (ס"ה) בנוגע לישראל. אלא שבישראל, הרי מציאותם גופא הוא (כביכול) העצמות, משא"כ כח העצמות בעולם (ראה לקו"ש חי"ב ע' 75. סה"ש תשמ"ח שבהערה 56).

כאשר קובעים בחדרו של הילד חומש, סידור, קופת־צדקה וכיו"ב[71] – צריכים לקבוע זאת בכזה מקום ובכזה אופן, שלאחרי שקבעו זאת, לא צריכים יותר את האדם הקובע, ואפילו לא את הילד, שיזכור להשתמש בחומש וכיו"ב, אלא כאשר הוא נכנס לחדר הרי החומש עצמו "עולה מאלי"" ומעורר אותו שיסתכל וילמד בו; ועד"ז הסידור. ועד"ז קופת־הצדקה – מונחת בכזה מקום ובאופן בולט כזה, שזה עצמו מעורר את הילד שיכניס בה פרוטה לצדקה.

ועד"ז בכל הענינים דחינוך ילדי ישראל, ומזה מובן גם בנוגע לדברי הרשות של מבוגרים, ועאכו"כ ע"י קיום המצוות שלהם – שזה צריך להעשות באופן, שהחפצא עצמו (שעמו עושים את המצוה) – הוא "עולה מאלי"", עד שזה מזכיר ליהודי אודות עבודתו.

ח. ע"פ הנ"ל יובן הענין ד"ויהי העם כמתאוננים" – התחלת הספר הששי ד"שבעה ספרי תורה", והשייכות עם פ' בהעלותך:

התוכן ד"בהעלותך את הנרות" – "עד שתהא שלהבת עולה מאלי"" – הוא, שעבודת היהודי צריכה להיות באופן שהוא מדליק ומאיר את עצמו וחלקו בעולם וכל העולם ב"נר מצוה ותורה אור", עד באופן "שתהא שלהבת עולה מאלי"", שגם מציאות האדם (גופו הגשמי) – שמצ"ע מעלים על אור הנשמה – יהי' "שלהבת עולה מאלי"" ב"נר מצוה ותורה אור", ועד"ז גם לפעול במציאות העולם, ע"י הפיכת דברים גשמיים בעולם לחפצא של קדושה.

ומזה מובן, ששלימות העבודה היא כאשר ה"בהעלותך את הנרות" "עד שתהא שלהבת עולה מאלי"" נפעל וחודר בכל פרטי האדם ובכל פרטי העולם, מהענינים הנעלים עד הענינים הכי תחתונים – שהרי העבודה באופן ד"מאלי"" היא אבן הבוחן שהעבודה היא בתכלית השלימות ובתכלית האמת גם מצד מציאות האדם ומציאות העולם (ולא רק מצד הכח העליון, או עכ"פ מכחו של המדליק את הנרות), ולכן ה"ז צריך לחדור בכל פרטי הדרגות, עד גם החלק הכי תחתון, שגם זה יאיר "מאלי"". ואדרבה: דוקא עי"ז שהתחתון

71) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 420.

ביותר מאיר "מאלי'" באור האלקי, ה"ז מורה על שלימות ואמיתית הענין דעבודה "מאלי'" (גם בדרגות הנעלות יותר). ע"ד משל הידוע[72], שדוקא ע"י הגבהת החלק הכי תחתון של הבנין, מגביהים את כל הבנין, גם הדרגות הנעלות ביותר של הבנין.

עפ"ז[73] מובן מדוע הציווי ד"בהעלותך את הנרות" נאמר לאהרן כהן גדול (והוא קיים זאת בפועל) – כיון שענינו של אהרן הוא כמפורש במשנה[74] – "(הוי מתלמידיו של אהרן כו') אוהב את הבריות ומקרבן לתורה": יש לו אהבה אפילו ל"רחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא"[75] (מעלתם היחידה היא בכך שנבראו ע"י הקב"ה), "ומקרבן לתורה" – הוא מקרב את ה"בריות" שנמצאים בדרגא הכי תחתונה לתורה שהיא למעלה מכל העליונים, באופן כזה שהוא מקרב אותם (ה"בריות") עצמן לתורה (ולא ח"ו לקרב את התורה אליהם[76]), עד שהם נעשים "שלהבת עולה מאלי'".

ומפעולה זו אצל בנ"י (שגם ה"בריות" הם "עולה מאלי'") נמשך גם הכח בעולם, להאיר גם את החלק הכי תחתון שבעולם, עד באופן ד"שלהבת עולה מאלי'".

ט. החילוק בין שני עניני העבודה הנ"ל – (א) עבודת עצמו, ו(ב) העבודה בעולם, ובפרטיות – (א) העבודה בעניני קדושה, ו(ב) העבודה בעניני העולם, עד בחלק הכי תחתון ("בריות") – הוא ע"ד החילוק בין מספר חמשה ומספר שבעה.

וכפי שהוא בקדושה (שמשם זה משתלשל אח"כ למטה): הן בנ"י והן התורה מתחלקים לשתי חלוקות: שבעת נרות המנורה הם כנגד שבעת הסוגים שבהם נחלקים כל נשמות ישראל, כנגד השבעה מדות: יש עובד מאהבה, יש עובד מיראה וכו', עד מלכות[77]; ועד"ז ישנה חלוקה של בנ"י לחמשה דרגות – כנגד חמשה חומשי תורה, וי"ל שנרמז בפרק[78] שלומדים בשבת זו: "חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי", ומבואר במפרשים[79], שצריכים לומר שלריב"ז (שהי' נשיא הסנהדרין, עד שבבקשתו "תן לי יבנה וחכמי'"[80] ישנו קיום לימוד התורה עד היום הזה) היו יותר מחמשה תלמידים, אלא שהפירוש בזה הוא – שכל תלמידיו, וכל התלמידים ולומדי התורה בכלל (כל בנ"י – עליהם נאמר[81] "וכל בניך לימודי ה'"), נחלקים לחמשה סוגים ודרגות[82].

וכך כנ"ל גם התורה מתחלקת ל"שבעה ספרי תורה", ול"חמשה חומשי תורה".

אחד החילוקים ביניהם (חמשה ושבעה): חמשה קשור בעיקר עם העבודה בקדושה (ובכללות – עבודת עצמו), ושבעה קאי על העבודה גם בעולם ("בריות"). וכפי שזה בהמדות (ספירות) העליונות: חמש המדות דחסד עד הוד כוללות את (עיקר) המדות, כידוע[83] שהספירה החמישית (הוד) היא ה"סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות", והספירה הששית והשביעית (יסוד ומלכות) הם מקור ההשפעה לבי"ע[84], עלמא דפרודא[85].

וזהו מהחילוקים בין מנינם של בנ"י כפי שהם נחלקים לשבע דרגות (כנגד שבעת הנרות) – שזה כולל את כל הדרגות דבנ"י, גם הדרגות התחתונות (עד "הרחוקים מתורת ה' כו' בריות בעלמא"), כנגד הדרגא הששית והשביעית; וכפי שהם נחלקים לחמשה – כלומדי חמשה חומשי תורה ופירושה כולו ("חמשה תלמידים היו לריב"ז", שכל ענינו הי' תורה וקדושה[86]), קשור בעיקר עם קדושה (ה' ספירות).

---

72) תו"א בראשית ד, א.

73) בהבא להלן, ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 315 ואילך. ובכ"מ.

74) אבות פ"א מי"ב. וראה בארוכה אדר"נ פי"ב.

75) תניא פל"ב (מא, ב).

76) ראה לקו"ש שם ע' 316. חט"ו ע' 198. ובכ"מ.

77) לקו"ת ריש פרשתנו (כט, ג). – ולהעיר, שבלקו"ת שם לא נזכר אודות העבודה שכנגד מדת היסוד (וכן לא בהעתקתו שבאוה"ת פרשתנו ע' שלז). וראה אוה"ת פרשתנו ע' של, שמביא ע"ד מדת היסוד, ומוסיף: יסוד אינו מדה בפ"ע כ"א הוא כללות לכל הה' מדות הנ"ל.

78) פ"ב מ"ט.

79) ראה מדרש שמואל כאן, בשם הרשב"ץ.

80) גיטין נו, ב.

81) ישעי' נד, יג.

82) ראה מד"ש כאן: עיין (ריב"ז ב)כללות מזגיהם שבהם יכוללו פרטי שבחיהם (של כל התלמידים) בשבחו זה של כל א' וא'.

83) סידור עם דא"ח דש, א.

84) אוה"ת פרשתנו ס"ע שעד – בביאור החילוק דחמשה חומשי תורה ושבעה ספרי תורה.

85) ראה תו"א בראשית ג, א. ובכ"מ.

86) שזהו א' הביאורים בזה, שדוקא סמוך לפטירתו בכה ריב"ז ואמר איני יודע באיזו דרך מוליכים אותי (ברכות כח, ב),

ועד"ז הוא גם החילוק בתורה בין החלוקה ע"ד הרגיל לחמשה חומשי תורה (ע"ד החמשה תלמידים) – כיון שעיקר ענין התורה קשור עם קדושה; אבל היות שהתורה צריכה גם לפעול בעולם שנברא בשבעת ימי בראשית (ו"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"[87]), לכן ישנה גם החלוקה ב"שבעה ספרי תורה", כולל הדרגא הששית והשביעית, מקור ההשפעה בעולם.

י. וזה מתאים גם עם התוכן ד"שבעה ספרי תורה": חמשת הספרים הראשונים – שתוכנם הכללי מרומז בשמותיהם (בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, וויהי בנסוע הארון) – קשורים (ובפרט התחלת הספרים) בעיקר עם קדושה (בריאת העולם, שמות בני ישראל, ויקרא אל משה, מנין בני ישראל במדבר סיני[88], ויהי בנסוע הארון – תורה), משא"כ הספר השני מתחיל בענין בלתי רצוי – "ויהי העם כמתאוננים", ולאחרי זה אודות חטא מרים ולאחרי זה – חטא המרגלים בפ' שלח, ומעשה קרח בפ' קרח וכו' [וגם הספר השביעי – "אלה הדברים", "דברי תוכחות"[89]], כיון שמהספר השני בתורה – נעשית נתינת מקום שלאחרי ריבוי השתלשלות תהי' ירידה בעולם, לכן מתחיל ספר זה בענין של ירידה בתורה עצמה [אבל בהיותו כתוב בתורה ה"ה כולו קדושה – ע"ד "יעקב[90] ועשו האמורים בפרשה"[91], אלא שמהסיפור בתורה נעשית אח"כ נתינת מקום לאחרי השתלשלות כו' לירידה בעולם];

אבל לאידך גיסא, הרי זה גם ספר בתורה, ויתירה מזה – ספר זה מתחיל בתוך ופ' בהעלותך את הנרות, שכוללת את הדלקת כל ז' הנרות "עד שתהא שלהבת עולה מאלי" – וזה נותן כח שהאור האלקי ד"נר מצוה ותורה אור" יגיע גם במצב של ירידה למטה ("ויהי העם כמתאוננים"), עד שגם שם יפעל הענין ד"שלהבת עולה מאלי" [שמורה על שלימות ואמיתית העבודה, כנ"ל] – ע"י עבודת התשובה, עד שלימות התשובה (מאהבה), שעי"ז נעשה "עולה מאלי" – המעלה שבאה "מאלי" ע"י תשובה על החטא דוקא (שלא נמצאת אצל צדיקים, עד שבמקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו[92]) – זדונות נעשו לו כזכיות[93], עד זכיות ממש[94], "הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו"[95].

ואולי יש לומר, שזהו הטעם לכך שהתחלת ספר הששי הוא ב"ויהי העם כמתאוננים" וזה כתוב בפ' בהעלותך את הנרות – כיון שהכוונה בסיפור זה בתורה הוא בכדי לתת כח (מהתורה) לעבודת התשובה [וכמרומז גם בכך שנאמר "כמתאוננים", בכ"ף הדמיון, כיון שבנ"י אינם שייכים ל"מתאוננים" ממש, אלא "כמתאוננים", בכוונה אמיתית – שמזה תצא המעלה דתשובה].

ומזה נמשך הכח לעשות את העבודה בעולם כפשוטה, וגם להפוך את הדברים הכי תחתונים שבעולם שיאירו "מאלי" באור אלקי.

והכח לזה בא מהספר שלפניו, החמישי – "ויהי[2] בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך" (בירור הלעו"ז), "ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל" (השראת השכינה[96] – גילוי הקדושה).

יא. ועד"ז מובן גם בנוגע לפרשת המרגלים (בפ' שלח), ובהקדים השאלה: (א) כיצד יתכן שהתורה מספרת בפרטיות את פרשת המרגלים, שהיא בגנותן של המרגלים – בו בזמן שהתורה נזהרת לדבר אפילו בגנות בהמה אינה טהורה[97]? (ב) ההפטורה, שצריכה הרי להיות "מענין

כי במשך כל ימי חייו של ריב"ז הי' עסוק לגמרי בלימוד התורה וקיום המצוות* (מילוי שליחותו ועבודתו בעוה"ז), ולא הי' לו פנאי לחשוב אפילו אודות תיקון נפשו כו' (ראה לקו"ש חט"ז ס"ע 271 ואילך. וש"נ).

87) רמב"ם הל' חנוכה בסופו (מספרי נשא ו, כג. ראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך).

88) ד"מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה" (פרש"י ר"פ במדבר).

89) ספרי ופרש"י ר"פ דברים.

90) ל' רש"י ר"פ תולדות.

91) ראה לקו"ש ח"כ ע' 342. וראה שם ע' 114. חט"ו ע' 198. ע' 341 ואילך. ח"ל ע' 5-144. ס' השיחות תשמ"ח ח"א ס"ע 36 ואילך.

*) דגם זה ש"מ' שנה עסק בפרקמטיא" (ר"ה לא, סע"ב. סנהדרין מא, סע"א) – מובן ופשוט שהי' בתכלית ושלימות הקדושה, באופן דכל מעשיך לשם שמים ובכל דרכיך דעהו (ראה לעיל ס"ז).

92) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

93) יומא פו, ב.

94) ראה לקו"ש חי"ז ע' 187 הערה 48.

95) תניא פ"ז.

96) ראה יבמות סג, סע"ב ואילך. ספרי ופרש"י עה"פ.

97) פסחים ג, א. ב"ב קכג, א.

הפרשה"[98], מדברת אודות שליחת מרגלי חרש ע"י יהושע[99] שנפעלה בשלימותה – היפך הגמור ממעשה המרגלים בפרשתנו.

וי"ל נקודת הביאור בזה: הכוונה בכך שהתורה מספרת את פרשת המרגלים – היא בכדי לגלות את העילוי שבא גם ממעשה המרגלים – וכפי שבא בגלוי בההפטורה, שע"י שילוח המרגלים ע"י יהושע, שי"ל שלמד זאת ממשה רבינו, ויהושע לא ימיש מתוך האוהל[100], והוא "כפני לבנה" שמשקף את "פני החמה" של משה[101] – נפעלה במילואה שליחותו של משה ודעתו בשילוח המרגלים שהוא לכבוש את הארץ. וכמודגש בקרא שיהושע הי' ממרגלי משה, והוא (ביחד עם כלב) מילאו את שליחותם כדבעי, עד שאמרו ש"טובה הארץ מאד מאד"[102].

[ויתירה מזה: גם כוונת המרגלים היתה בפנימיות לטוב ובאותה שעה כשרים היו[103], כמבואר בספרים[104] – שמצד גודל מעלתם נאמר ש"אין להם חלק לעוה"ב"[105], כיון שהם נעלים מחלק לעוה"ב].

ובזה רואים גם את הענין ד"שלהבת עולה מאלי": עי"ז שיהושע לכאורה למד ממשה לשלוח מרגלים [ולהעיר ששילוח המרגלים ע"י משה הי' "לדעתך"[106], ע"ד "מאלי"] – הרי אח"כ הוא מעצמו – "מאלי" – שלח מרגלים והם מילאו את שליחותם ולאח"ז הכניס דוקא יהושע את בנ"י לארץ ישראל עם כל המעלות שבזה. ויומתק בזה שיהושע הוא "כפני לבנה" – שלבנה מקבלת מ"פני חמה" (משה), אבל לאח"ז נעשה זה אור משלה ("עולה מאלי"), מעלת אור הלבנה.

יב. ויש לקשר זה גם עם כך שבשבוע דפ' בהעלותך (וקורין בשבת פ' שלח בתפלת מנחה) נעשית העלי' ושלימות ("ויכולו"[107]) דחמשה עשר בסיון, שאז נעשה "קיימא סיהרא באשלמותא"[108] דחודש סיון – המעלה ושלימות דאור הלבנה, ודישראל הדומין ומונין ללבנה[109], והם עתידים להתחדש כמותה[110].

ומט"ו סיון באים לט"ז – ד' פעמים ד' – סיון, וטו"ב סיון, וח"י סיון, עד לשבת זו י"ט סיון, שממנה נכנסים ליום ראשון כ"ף סיון – שיש בו מעלת התשובה ומעלת הצדיקים יחד, עת רצון תענית כ"ף סיון[111] העבודה ד"שלהבת עולה מאלי" אבל במצב טוב:

איתא במגן אברהם[112], ש"נוהגין להתענות עשרים בסיון בכל מלכות פולין". אעפ"כ רבותינו נשיאינו לא נהגו כן, אפילו בזמן שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' בפולין (וכמה נהגו אז להתענות שם).

ויש לומר שאין זה באופן שאצל רבותינו נשיאינו חסרה ח"ו המעלה דתענית בעשרים בסיון, אלא אדרבה: המעלה שבזה ישנה – שלא ע"י תענית (ע"ד מעלת פורים שלגבי יום (שהוא) כפורים). ובפרט ע"פ הידוע המעלה הגדולה בעשרים בגימטריא כתר[113]. ויש לומר שזהו ע"ד המעלה דתשובה שבעבודת הצדיקים (לאתבא צדיקאי בתיובתא[114]).

ולהוסיף בהשייכות ל"מלכות פולין" דוקא: ידוע שבעת שראשוני היהודים באו לגור בפולין, אמרו ש"פולין" הוא מלשון "פה לין", שכאן ילונו בזמן ומקום הגלות. [וזהו הטעם האמיתי לכך שאותה אומה קראה כן למדינה דאע"פ שאיהו לא חזי מזלייהו חזי[115]].

ולהוסיף, שלינה היא בלילה דוקא, ש(חושך ה)גלות הוא בדוגמת ענין הלילה[116]. ז.א. שהפירוש ד"פה לין" הוא – שהמגורים במקום זה הם רק ענין של לינה, בזמן הגלות, אבל לאח"ז יצאו מזה

98) טושו"ע או"ח ר"ס רפד. שו"ע אדה"ז שם וסרפ"ג. טואו"ח סתכ"ח. רמ"א שם סכ"ח.
99) יהושע ב, א ואילך.
100) תשא לג, יא.
101) ב"ב עה, א.
102) שלח יד, ז.
103) ראה לקו"ת בפרשתנו (שלח) עה"פ.
104) פרש"י שם יג, ג.
105) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 102. וש"נ.
106) משנה סנהדרין קח, א.
107) סוטה לד, ריש ע"ב (כגירסת הע"י). פרש"י ר"פ שלח.
108) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת עה"פ. ועוד.
109) זח"א קנ, רע"א. ועוד.
110) סוכה כט, א. ב"ר פפ"ו, ג.
111) סנהדרין מב, א.
112) נזכר במג"א או"ח סו"ס תקפ.
113) שם. וראה גם מג"א שם סתקס"ח סק"ח.
114) לקו"ת שה"ש לה, ג.
115) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ. וראה זח"ג קנג, ב.
116) ראה מגילה ג, א. סנהדרין צד, רע"א.

ויבואו למקום האמיתי של כל יהודי – ארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה. אבל לאידך גיסא – הרי זה בכל־זאת באופן ד"לין", דאע"פ שעדיין נמצאים בגלות הרי הקב"ה עוזר וישנו מקום ללון במנוחה (לפי ערך).

וכפי שהי' בשנים הטובות בפולין, שבנ"י גרו שם במנוחה[117], ובזמנים מיוחדים – באופן ש"כל שרי המדינות גו' מנשאים את היהודים"[118], כידוע שכמה משרי הממשלה נהגו לתת את נכסיהם בידי יהודים ["משה'קע" – כפי שהגויים קראו להם, דמזלייהו חזו בחי' משה שבכאו"א מישראל[119]] שבנ"י ינהלו אותם, ובנ"י ניצלו זאת לענינים טובים וקדושים לפי דעתם דבנ"י ושכלם ("לדעתך"), ע"ד "ונצלתם את מצרים"[120] (היפך ממה שהגויים נצלו את הנכסים כאשר היו בידיהם, כידוע).

ובזה ישנו רמז בעבודת השם (כידוע[121] שצריכים ללמוד הוראה מכל דבר ששומעים או רואים): לכל לראש על יהודי לדעת, שגלות היא חושך ולילה, ורק שלנים שם (אבל אין זה המקום והמצב האמיתי שלו). וביחד עם זה – צריך לדעת שיש לנצל את ה"פה לין" גופא (באופן ד"עולה מאלי'") לטוב וקדושה – עד שאצל היהודי נעשה לא איברי לילה אלא לגירסא[122] – ע"י ניצול המנוחה שבמקום ל(הוספה ב)לימוד התורה, כולל גם בפשטות במדינת פולין בפשטות – לספק במקום שדרוש רב ומורה דרך, וכאלו שיתעסקו להחזיר בתשובה את בנ"י הדרים שם וכו'.

יג. ובכל זה מתוסף הדגשה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא ובפרט בדורנו זה, דור האחרון דגלות:

אע"פ ש"אכשור דרי"[123] (בתמי'), ובפרט בעקבתא דעקבתא דמשיחא כמבואר בחותם מסכת סוטה, שגם המעלות דדור זה באים כהמשך להדורות שלפני זה, ומקבלים את כל הכחות ואת ריבוי העבודה בתומ"צ מהדורות שקדמו, עד שה"הדלקה" דה"נרות" דדור זה באה כתוצאה מהעבודה והדרכה דהדור שלפני זה וכו' – אבל הכח ע"ז ישנו, שמיד אח"כ – תהי' "שלהבת עולה מאלי'".

ואדרבה: דוקא העקב שברגל, הדור הכי אחרון, יש בכחו להיות "עולה מאלי'" ולהעלות את כל הדורות שלפני זה, עי"ז שהדור האחרון דהגלות נעשה הדור הראשון דהגאולה – הגאולה לכל בנ"י במשך כל הדורות!

ובפרט שהרועה[124] אהרן הכהן שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – הראה בגלוי את אהבתו לכל בנ"י, כולל – "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ע"י פעולותיו הרבות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה [ובפרט ע"פ הידוע[125] שבדורנו זה כבר אינם ע"ה כבדורות הראשונים, כיון שכיום יש לכל יהודי שייכות וידיעה בתורה (עכ"פ בתושב"כ, שבא יוצאים יד"ח אפילו כאשר לא ידע מאי קאמר[126])],

ובמיוחד – ע"י ה"קול קורא" שלו ד"לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"[127], וההכרזה[128] שצריכים רק "לצחצח את הכפתורים", ואח"כ ההודעה שכבר סיימו גם את זה, וצריך רק להיות "עמדו הכן כולכם"[129] ללכת לקבל את פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

ולכן – ה"ז צריך להוסיף עוד יותר חיות ושמחה בסיום העבודה דההכנה באופן ד"עמדו הכן כולכם" להגאולה, ובפרט – ע"י הוספה ב"נר מצוה ותורה אור" ובאופן שזה יגיע ויאיר בכל הסביבה. עד – בכל העולם כולו.

ותיכף ומיד ממש – הולכים כולם לארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש (השלישי) ולקדש הקדשים, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[130].

---

117) ראה זח"ג סז, ריש ע"ב. ועוד.

118) ראה שו"ת הרמ"א סצ"ה: עדיף טפי פת חריבה ושלוה במדינות אלו [פולין].. אשר אין שנאתם גברו עלינו כמו במדינת אשכנז, מי יתן והי' עד ביאת משיחנו. וראה גם תשובות מהרי"ל: ביושבי תחת המלך מפולין מלכות קרקוב וסביבותי' אשר מקדם ומאז חשבו לפליטה לבני גולה.

119) מג"א ט, ג.

120) שמות ג, כב.

121) כש"ט סקצ"ז ואילך. וש"נ.

122) ראה עירובין סה, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ג.

123) יבמות לט, ב. וש"נ.

124) שכן נקרא אהרן במקרא מפורש "שלשת הרועים" (זכרי' יא, ח. וראה תענית ט, סע"א).

125) ראה תו"א מקץ מא, א. סה"מ תקס"ח ח"ב ס"ע תרמט ואילך.

126) שו"ע אדה"ז חאו"ח ס"נ. הל' ת"ל שלו פ"ב סי"ב־יג.

127) נדפסו באג"ק שלו ח"ה ע' שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ח"ו ע' תל ואילך.

128) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

129) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רעט. "היום יום" טו טבת. ובכ"מ.

130) בא יו"ד, ט.

בס"ד. חלק משיחת ש"פ בהעלותך, י"ט סיון ה'תנש"א.

– ע"ד כולל חב"ד –

א. בקשר למסיבת המלוה מלכה לטובת המוסד כולל חב"ד שמתקיימת במוצאי ש"ק פרשת בהעלותך – יש להזכיר ולעורר ע"ד גודל המעלה והחשיבות דכולל חב"ד:

ידוע ומפורסם ע"ד גודל החיבה וההשתדלות של רבותינו נשיאינו לטובת כולל חב"ד, החל מאדמו"ר הזקן, מייסד הכולל ונשיאו, אשר, בכו"כ אגרות קודש שלו[1] הפליא והגדיל במעלת הצדקה דכולל חב"ד, "צדקת ארץ הקודש", וחלקם נדפסו ביחד עם ספר התניא (ע"י בני הגאון המחבר) בתור חלק רביעי דספר התניא[2], ובהמשך לזה השתדלו לטובת כולל חב"ד כל רבותינו נשיאינו (ממלאי מקומו גם בנשיאות הכולל) בדורות שלאח"ז, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

וכיון שבהשגחה פרטית מתקיימת המסיבה לטובת הכולל במוצאי ש"ק – יש לקשר זה עם פרשת השבוע, פרשת בהעלותך, כדלקמן.

ב. "בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"[3]:

"שבעת הנרות" – קאי על נשמות ישראל כפי שנחלקים לז' סוגים, "כי הנשמה קרוי' נר, כמ"ש[4] נר ה' נשמת אדם"[5], שדולק ומאיר (באופן ד"בהעלותך", "עד שתהא שלהבת עולה מאלי'"[6], כנ"ל בארוכה) ע"י "נר מצוה ותורה אור"[7], וכיון שיש "ז' מדרגות בעבודת ה', יש עובד מאהבה וכו'"[5], כנגד שבעת המדות, מתחלקים נשמות ישראל לז' סוגים, "שבעת הנרות".

ו"מנורה", "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא"[8] – קאי על כללות נש"י, "מנורת זהב כולה"[9] (כמ"ש בהפטורה דפרשתנו – בהעלותך).

ותוכן הציווי ד"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" – שכל פרטי הענינים ד"שבעת הנרות", ז' הסוגים דנשמות ישראל שמתחלקים לז' מדרגות בעבודת ה', יתאחדו ויתכללו בה"מנורה" שהיא ה"כלל" דשבעת הנרות, עד ל"פני המנורה", הפנימיות דהמנורה, "פנימיות רצון העליון הנמשך ומאיר מול פני המנורה"[10].

ויש להוסיף, שענין זה שייך גם בכאו"א מישראל בפרט – כי, בכל נשמה פרטית ישנם כל ז' המדות שכנגדם הם ז' אופני העבודה דשבעת המדות, היינו, שבכל נר ("נר ה' נשמת אדם") ישנם בפרטיות "שבעת הנרות"; ועז"נ "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" – שהעבודה בפרטי שבעת המדות מוארת וחדורה בהכלל (העצם) דהנשמה, ועד לשרש הנשמה כפי שמושרשת בעצמותו ית' ("פני המנורה").

ג. ויש לומר, שענין זה שייך ומודגש במיוחד ב"כולל חב"ד":

לכל לראש – בהשם "כולל חב"ד": "חב"ד", חכמה בינה דעת – הם השורש ומקור דשבעת המדות[11], "שבעת הנרות". ו"כולל חב"ד" – הוא הכלל דחב"ד ובמילא גם הכלל דשבעת המדות (נרות), כללות המנורה.

ועוד ועיקר – בהעבודה ד"כולל חב"ד": תוכן העבודה דכולל חב"ד היא העזר והסיוע ל(כאו"א מ)ישראל, אנשים נשים וטף, עזר גשמי, צדקה כפשוטה, ועזר רוחני, צדקה רוחנית, ע"י הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, שעי"ז נעשית ההתאחדות וההתכללות דכל בנ"י

---

1) ראה לדוגמא אג"ק אדה"ז ס"א. ס"ג־ה. ועוד.

2) ראה תניא אגה"ק ס"ד: "צדקת א"י (ש)היא צדקת ה' ממש, כמ"ש תמיד עיני ה' אלקיך בה, והיו עיני ולבי שם כל הימים, והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו כו'". ושם ס"ח: "זריעת הצדקה.. שזורעין באה"ק התחתונה.. שהזריעה נקלטת תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים, משא"כ בחו"ל".

3) פרשתנו ח, ב.

4) משלי כ, כז.

5) לקו"ת ריש פרשתנו.

6) פרש"י ר"פ פרשתנו.

7) משלי ו, כג.

8) פרשתנו שם, ד.

9) זכרי' ד, ב.

10) לקו"ת שם ל, סע"ד.

11) ראה תניא פ"ג: "חב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד".

("כולל"), הן בצדקה גשמית[12], ש"מתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אחוה ושלום"[13], והן (ועאכו"כ) בצדקה רוחנית, שעל ידה נעשית האחדות וההתכללות דכל בנ"י ("כולל") עם הקב"ה, באופן ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

ויש להוסיף, שהענין ד"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" נעשה ע"י נשיאי הכולל, רבותינו נשיאינו שבכל דור, מאדמו"ר הזקן ועד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כי, "הנשיא הוא הכל"[14], להיותו "ראש בני ישראל", בדוגמת ה"ראש" שכולל החיות דכל אברי הגוף, וממנו מתפשטת החיות לכל אברי הגוף, ועל ידו נעשית ההנהגה דכל הגוף[15], ודוגמתו בנמשל, שעל ידי נשיא הדור נמשכים כל ההשפעות הרוחניים והגשמיים[16] לכל אנשי הדור, ועוד ועיקר, שעל ידו מתאחדים ומתכללים כל אנשי הדור להיות "מנורת זהב כולה" בפועל ובגלוי[17], ועד ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שנעשים מוארים וחדורים בהאור דפנימיות המנורה, "פנימיות רצון העליון", שנמשך ומאיר ע"י פנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות דרבותינו נשיאינו, שעל ידה נעשית האחדות דפנימיות (סתים) הנשמה עם הפנימיות (סתים) דהקב"ה[18].

ד. ויה"ר שכאו"א מהמשתתפים ועוזרים ומסייעים (בנשמתם בגופם ובממונם) לכולל חב"ד יהי' בעצמו בבחינת "כולל חב"ד", עי"ז שעבודתו הפרטית תהי' באופן ד"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", ויפעל כן גם בהזולת, ועד להפעולה בכל בנ"י[19].

ועוד והוא העיקר – שע"י ההוספה במצות הצדקה[20] ש"מקרבת את הגאולה"[21], ובפרט צדקת ארץ ישראל, מקרבים וממהרים ומביאים תיכף את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז תהי' ההתאחדות וההתכללות האמיתית דכל בנ"י, "שבעת הנרות", כמ"ש[22] "עוד אקבץ עליו לנקבציו", שמתקבצים ונעשים מציאות אחת, "מנורת זהב כולה", "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא".

ובפשטות – ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[23] מתקבצים מארבע כנפות הארץ (מכל שבע הארצות, "מאשור וממצרים וגו'"[24]) ובאים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, בית המקדש השלישי, שהוא גם משולש, כיון שכולל כל הבתי־מקדשות (גם בית ראשון ובית שני)[25], ורואים הדלקת המנורה ע"י אהרן בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש – בין הערביים דיום הש"ק זה[26], לפני סעודה שלישית [הקשורה עם הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי[27]], ועאכו"כ לפני סעודה רביעית, "מלוה מלכה", "סעודתא דדוד מלכא משיחא"[28], רגל הרביעי שבמרכבה[29] [הקשורה עם הגאולה כפי שנמנית בתור גאולה רביעית (גאולה מארבע גלויות[30]), שבה יהי' "הכסא שלם"[31], כסא של ד' רגלים[32]], תיכף ומיד ממש.

---

12) ומעלה יתירה בצדקת ארץ ישראל – שבה מודגשת ביותר אחדותם של כל בנ"י, כיון שלכאו"א מישראל יש חלק בארץ ישראל (ד' אמות או אמה אחת), כפי שמצינו להלכה בנוגע לפרוזבול (ראה לקו"ש ח"כ ע' 309 בהערות. וש"נ).

13) פרש"י ברכות ח, רע"א.

14) פרש"י חוקת כא, כא.

15) ראה תניא פ"ב.

16) ומודגש בפרשת השבוע – שכשאמר משה "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה", השיב לו הקב"ה "אספה לי שבעים איש גו' ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם וגו'" (יא, יג ואילך), היינו, שגם השפעת בשר גשמי צ"ל באמצעות משה דוקא (ראה לקו"ת פרשתנו לא, ד. לג, ב. סה"מ תר"ס ע' קיב. סה"מ קונטרסים ח"ב שלג, ב. ועוד).

17) כמודגש בהתחלת הכתוב "ראיתי והנה מנורת זהב כולה".

18) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

19) ולהעיר, שבתיבת "כולל" מרומז שנוסף לכך שכל המשתתפים כבר הם כלל אחד, משתדל כאו"א מהם להיות "כולל" עוד משתתפים, ועד להכלל הכי גדול דכל בנ"י.

20) ובאופן ד"בהעלותך את הנרות", "עד שתהא שלהבת עולה מאלי'": "שלהבת" – שנתינת הצדקה היא באופן שנעשית "מטבע של אש" (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 229 ואילך. וש"נ), וב"(מטבע של) אש" גופא עד ל"שלהבת"; "(שלהבת) עולה" – עלי' והוספה בנתינת הצדקה, הן בכמות והן באיכות; "(שלהבת עולה) מאלי'" – שידו נעשית "יד המחלקת צדקה לעניים" (תניא פכ"ג) מאלי', ע"ד "מנפשי' כרע" (כנ"ל בארוכה).

21) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

22) ישעי' נו, ח.

23) בא יו"ד, ט.

24) ישעי' יא, יא.

25) ראה זח"ג רכא, א.

26) ראה רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"א: "אין מחזיקין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותי' בין הערביים".

27) ראה לקו"ש חכ"א ע' 84 ואילך. וש"נ.

28) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

29) זהר ח"א רמח, ב. ח"ג רסב, ב. ובכ"מ.

30) ראה לקו"ש חט"ז ע' 91. וש"נ.

31) פרש"י ס"פ בשלח.

32) ראה צפע"נ עה"ת ר"פ ויצא. וש"נ.

לקוטי־שיחות פרשת בהעלותך כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

אימרת הרבי הריי״צ נ״ע על פסח שני, והשאלה עליה

ידועה אימרתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר בקשר לפסח שני[1]: ״ענינו של פסח שני הוא, שאין ״דבר אבוד״, תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה, ואפילו ״לכם״[2], שהיה זה מרצונו, בכל זאת ניתן לתקן״.

יש להבין: אמנם לפעמים ההסברים של פנימיות התורה מבוססים על אחת מן הדיעות שבנגלה שבתורה[3], אפילו כאשר ההלכה היא כדיעה אחרת, שהרי אלו ואלו דברי אלקים חיים[4] וחובה היא לברך ברכת התורה לפני לימוד דברי בית שמאי, למרות ש״בית שמאי במקום בית הלל איננה משנה״[5],

בכל זאת, הרי הדברים מתקבלים יותר אם הם מתאימים גם לדיעה שההלכה כמותה, ובמיוחד במקרה זה, כאשר הביטוי הוא שזהו ״ענינו״ של פסח שני.

ולכאורה: אכן, לפי הדיעה[6] שפסח שני ״תשלומין דראשון הוא״, מובן שנאמר על פסח שני ש״ענינו הוא, שאין ״דבר אבוד״, תמיד אפשר לתקן״,

וכך גם לגבי הדיעה[7] ש״תקנתא דראשון הוא״, שהתורה מציינת כיצד ניתן לתקן באמצעות הקרבת פסח שני אי־הקרבה בפסח ראשון במזיד.

אך לפי דעת רבי, שהלכה כמותו[8], שפסח שני ״רגל בפני עצמו הוא״, ו״אין השני תלוי בראשון אלא חיוב בעצמו כמו שאר הרגלים״[9],

כיצד ייתכן לומר לפי דיעה זו ש״ענינו הוא, שאין ״דבר אבוד״, תמיד אפשר לתקן״?

ב.

ההסבר הפשוט לשאלה זו, והקושי לגבי קטן וגר

באופן פשוט ביותר אין זאת שאלה כלל, שהרי גם לדעת רבי, ש״רגל בפני עצמו הוא״, חובת פסח שני חלה רק כאשר לא הקריבו בראשון, ומי שהקריב פסח בראשון אסור לו להביא פסח שני, ויתר־על־כן: גם כאשר נמנע להקריב בראשון במזיד — ״הרי זה מקריב בשני״, ואז הוא פטור מן הכרת[10], ואם־כן יוצא שגם לדעתו מתאים לומר ש״ענינו (של פסח שני) הוא, שאין ״דבר אבוד״.

וכך אכן היה למעשה מלכתחילה — בחידוש המצווה שניתנה כדי לתקן, הרי כדי שלא ייגרם מצב של ״נגרע״ לגבי ה״טמאים לנפש אדם״ בא ציווי ה׳[11] ״איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם... בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו״.

ודעת רבי שפסח שני ״רגל בפני עצמו הוא״[12] היא בעיקר לגבי הפרט ש״חייבין עליו (על פסח שני בפני עצמו) כרת״, ״כיצד[13], מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון, אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת״[14].

אך עדיין לא מובן: מן הסיבה ש״רגל בפני עצמו הוא״ סובר רבי[15] (וכך פוסק הרמב״ם[16]) שגם ״גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני

---

1) היום יום ע׳ נג.

2) פרשתנו ט, יוד.

3) וכמו הביאור בלקו״ת (נצבים מה, סע״א) בענין שופר של ר״ה של יעל פשוט, שאין הלכה כן (טושו״ע ואדה״ז או״ח ר״ס תקפו).

4) עירובין יג, ב.

5) ברכות לו, רע״ב. וש״נ. וראה בארוכה לקוטי לוי״צ אגרות־קודש ע׳ רסו. לקו״ש [המתורגם] חט״ו ע׳ 249.

6) דעת ר׳ נתן פסחים צג, א. וראה ביאור ג׳ הדיעות דלקמן בתשובות ר״א בן הרמב״ם (בס׳ ברכת אברהם סי׳ ד — נעתק בשינויים בכס״מ הל׳ ק״פ פ״ה ה״ב. וס׳ מעשה נסים סי׳ ז). וראה לעיל ע׳ 128 ואילך.

7) דר׳ חנינא בן עקביא.

8) רמב״ם רפ״ה מהל׳ ק״פ. ספה״מ מ״ע נז.

9) לשון הר״א בן הרמב״ם שם בס׳ ברכת אברהם.

10) שם ה״ב. וחזר בו ממש״כ בסהמ״צ שם דלרבי ״אם הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב״ — כמ״ש בתשובת הר״א בן הרמב״ם בס׳ מעשה נסים שם*. וראה ביאור הרי״פ פערלא לספהמ״צ רס״ג מ״ע נז (רמ, א־ג. רמג, ד).

11) פרשתנו שם, י־יא.

12) ראה שאלת ר״ד הבבלי בס׳ מעשה נסים שם. ביאור הרי״פ שם. ועוד.

13) רמב״ם שם סה״א וה״ב. וראה הערה 17.

14) משא״כ לדעת ר״נ ור״ח בן עקביא שם (צג, ב) ששגג בראשון והזיד בשני פטור.

15) פסחים שם, ע״א ״במאי קמיפלגי״, פרש״י שם ד״ה חייבין, וראה פרש״י שם סד״ה חייב כרת.

16) שם ה״ז.

*) וכן מ״ש בפרש״י פסחים שם ד״ה תשלומין ד״חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני״ כתב באור חדש שם שזהו רק לדעת ר״ג ולא לדעת רבי. אבל בצל״ח שם שרש״י ס״ל כן גם אליבא דרבי. וראה ביאור הרי״פ שם. ואכ״מ.

פסחים חייב לעשות פסח שני". ואם־כן כיצד ייתכן להסביר לגבי גר וקטן הללו ש"ענינו (של פסח שני) הוא, שאין "דבר אבוד" – הם לא היו כלל חייבים בפסח ראשון[17]!?

ג.
הסבר דחוק לגבי הקטן שהגדיל בין שני הפסחים

על "קטן שהגדיל בין שני פסחים" שהוא "חייב לעשות פסח שני", אפשר להסביר (באופן דחוק, לפחות) כיצד ייתכן לומר לגביו שקיים בפסח שני הענין ש"אין דבר אבוד": קטן נמנה על קרבן פסח, וקיימת אף דיעה ש"שה לבית אבות" הוא מדאורייתא[18]. יתר־על־כן: הרמב"ם[19] פוסק ש"אם שחטו עליו – על קטן – בראשון, פטור (מפסח שני)". רואים אפוא שיש לו קשר למצוות קרבן הפסח[20]. ולכן, במקרה שלא שחטו עליו בראשון, והגדיל בין שני פסחים, הרי הדין ש"חייב לעשות פסח שני" מהווה כעין תשלומין, "וענינו הוא, שאין דבר אבוד" (לגבי פסח ראשון, שהרי אם היו מקריבים עבורו בראשון היה פטור מפסח שני).

אך עדיין קשה, כיצד ניתן לומר גם לגבי גר שנתגייר, שלא היה לו שום קשר לפסח ראשון, ש"אין דבר אבוד"?

ד.
דוקא דעת רבי מבטאת את ענין התיקון

ההסבר לענין זה הוא, שאדרבא, דוקא דעת רבי ש"רגל בפני עצמו הוא", מבטאת יותר את הענין ש"אין דבר אבוד" מאשר שאר הדיעות, ש"תשלומין דראשון הוא", או "תקנתא דראשון הוא", כדלהלן:

לפי הדיעות שפסח שני הוא "תשלומין דראשון" או "תקנתא דראשון", הרי הזמן העיקרי להקרבת פסח ראשון הוא בי"ד ניסן, אלא שניתן "להשלים" או "לתקן" את החובה של פסח ראשון החלה עליו, אך התורה לא קבעה זמן אחר לפסח[21].

אך לא כן לדעת רבי, ולפי דיוקו בהתבטאותו "רגל בפני עצמו הוא". לפי זה נתנה התורה, בנוסף לזמן של פסח ראשון, רגל – זמן בי"ד אייר להקרבת הפסח. כאשר מקריבים את הפסח בי"ד אייר, הרי זה, בנוסף להשלמת החסרון של אי־הקרבת הפסח הראשון[22], גם הקרבת פסח בפני עצמה[23], י"ד אייר הוא זמנו של הפסח – "מועדו"[24] של פסח[25].

כלומר, לדעתו של רבי אין חייבים בפסח שני מפני שנשארה חובת קרבן פסח מי"ד ניסן (כדיעות שזהו תשלומין או תקנתא) אלא מפני שי"ד באייר הוא זמן שבו חייבים להקריב קרבן פסח, אם לא הקריבו בי"ד ניסן.

(מי שהקריב את הפסח בראשון איננו צריך להקריב בפסח שני, מפני שקיים רק קרבן אחד על יציאת מצרים).

ולפיכך, באימרה "פסח שני ענינו הוא, שאין דבר אבוד" אין הכוונה רק לכך ש"תמיד אפשר לתקן" דבר שכבר הפסידו ומשלימים אותו באופן כללי, אלא[26]

---

17) להעיר שהרמב"ם שם לא כתב הא דגר שנתגייר וקטן שהגדיל חייבין בפ"ש – בהמשך להלכה א' ד"רגל בפ"ע הוא", כ"א כמה הלכות לאח"ז, וגם לא הזכירם בסהמ"צ שם כשמכריח דמצוה בפ"ע הוא.

ולהעיר ממאירי פסחים שם: פסח שני אינו תשלומין של ראשון אלא מצוה בפ"ע הוא .. מכל־מקום מי שלא היתה עליו תורת חיוב בראשון אין בו חיוב שני כלל. ולשיטתנו מיהא גר שנתגייר בין שני פסחים או קטן שהגדיל אינו חייבין בפ"ש כלל.

אבל ראה רש"י פסחים שבהערה 15. ומלשונו שם בסד"ה חייב, משמע קצת דלדעת רבי גר הנ"ל שלא הקריב בשני חייב כרת. ואכ"מ.

18) ראה נדרים לו, א.

19) שם ה"ז.

20) ראה כס"מ שם, ובמפרשי הרמב"ם שם. צפע"נ הלכות נזירות פ"ב הי"ט (כ, א), וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 255 (ס"ז), ובארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 69 ואילך.

21) וכמפורש בפסחים שם (ע"ב) לדעת ר"נ "קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון", אבל להעיר מדעת ר"ח בן עקביא שם. וראה מ"ש הר"ד הבבלי שם לדעתו: כי הוא סובר, כי הזמן הוא זמן אחד מדובק לענין חיוב עשי' כו' ע"ש.

משא"כ לדעת רבי – ראה לקמן בפנים.

22) עפ"ז מובן בפשטות מה שלדעת רבי דרגל בפ"ע הוא הקרבתו בשני פוטרתו מכרת שהזיד בראשון (כנ"ל ס"ב והערה 10), כי גם לדעתו הוא תשלומין לראשון כבפנים, אלא שהוא בשלימות יותר, כדלקמן.

23) אלא שלדעת הרמב"ם בסהמ"צ (הנ"ל הערה 10) לרבי כשהזיד בראשון אין הקרבתו בשני פוטרתו מכרת, כי התורה נתנה הזמן דפ"ש בתור תשלומין, רק באם לא הפקיע א"ע, כמו מי שהי' טמא או בדרך רחוקה שאין עליו חיוב פסח (ראה צפע"נ שבהערה 35), או אפילו כשיש עליו חיוב אלא שנאנס באונס אחר, או ששגג, משא"כ כשהי' לו הזמן דפסח וכן החיוב דפסח אלא שהזיד ולא הקריב, לא ניתן לו הזמן דפ"ש בתור תשלומין לפ"ר.

24) פסחים שם סע"א.

25) שזהו חילוק הלשון "רגל בפ"ע" והלשון "מצות עשה בפני עצמו ודוחה את כו'" (שהביא הרמב"ם שם לפנ"ז), כי "מצות־עשה בפ"ע" מורה על החיוב גברא, ו"רגל בפ"ע" על הזמן.

26) ואולי מרמזו בכפל הלשון: "מען קען אַלעמאָל פאַריכטען אפילו מי שהי' טמא, מי שהי' בדרך רחוקה. און אפילו לכם דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגן קען מען מתקן זיין (=תמיד ניתן לתקן, אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה. ואפילו לכם שזה היה ברצונו, בכל זאת ניתן לתקן)". דלכאורה "פונדעסטוועגן .. מתקן זיין" מיותר.

וי"ל שב' ענינים בזה: "עס איז ניטאָ קיין פאַרפאַלען מען קען אַלעמאָל פאריכטען (אין אבוד! תמיד ניתן לתקן)", הכוונה לתשלומין

לכך שהדבר נעשה בדיוק בכל פרטיו[27], הפעולה מתרחשת בשלמותה[28].

לפי זה מובן ענינו של "גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני וקטן שהגדיל בין שני פסחים", שהעובדה שהם "חייבין לעשות פסח שני", למרות שלא החסירו את עשיית הפסח, שהרי אין הוא בא רק כדי להשלים את המחסור של העבר, אלא הוא יוצר חובה בפני עצמה בזמן י"ד באייר[29], ולכך שייכים גם הגר והקטן הללו, שהרי במצב שבו הם נמצאים בי"ד אייר הם חייבים במצוות.

ה.
שתי המשמעויות של המושג "תשלומין"

לפי המוסבר לעיל יש לומר שגם לדעת רבי מהווה 'פסח שני' תשלומין. לביטוי "תשלומין" יש שתי משמעויות: א) השלמת מחסור, גרעון. ב) שלימות – למרות שאין חסרון בדבר, בכל זאת נוספת בו שלימות.

וזאת בדומה לביטוי "תמימה" בקשר ל"שנה": הגמרא[30] אומרת, ש"תמימה" היא "להביא את חודש העיבור", למרות שגם ללא חודש העיבור היא נקראת שנה[31], בכל זאת חסר בה.

וכך אומרים גם לגבי עבודת בית המקדש[32], שיש עבודה שאינה תמה, אם "יש אחריה עבודה", כדוגמת "שחיטה, קבלה והולכה שיש אחריה זריקה". ["עבודה תמה" היא "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר" – כדוגמת זריקה והקטרה, ניסוך המים וכדומה] –

למרות שאין גרעון בעבודה עצמה, והיא נעשתה כראוי, בכל זאת אין היא מלאכה תמה, כיוון שיש אחריה עבודה, והעבודה שלאחריה "גומרת ומתממת את הדבר", היא משלימה את העבודה הקודמת.

[ולכן, נאמר לגבי העבודות הקודמות ש"אף־על־פי שהזרים מוזהרים שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבנות, אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה].

זאת בדומה לשני הענינים שנמצאים בצדקה[33]: "די מחסורו אתה מצווה עליו לפרנסו... אשר יחסר לו, אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו", ונוסף על כך – "לעשרו", למרות שאין הדבר חסר לו.

ו.
ה"שלימות" שבתשלומין

כך יש לומר שהקביעה ש"אין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו"[34] באה לציין שאין כאן "תשלומין" במשמעות של השלמת החסר, אלא "רגל בפני עצמו" – הדבר מתרחש בשלימותו.

ובמשמעות זו קיים ענין התשלומין גם אצל גר שנתגייר, שלמרות שלפני־כן אסור היה לו להקריב[35], גם לגביו "אין דבר אבוד" – אין הוא מאבד את השלימות שבהקרבת הפסח.

דברים אלו יומתקו יותר לפי דיוקו הידוע של חיד"א[36] בביטוי "גר שנתגייר", ולא "גוי שנתגייר" כפי שאומרים "עבד שנשתחרר", "קטן שהגדיל", ועוד – כיוון שכבר לפני גיורו בפועל הוא כבר גר. יש לו, עוד בהיותו גוי, ניצוץ של נשמה קדושה[37], אלא שעם גיורו הגיע הדבר אל הגילוי, ואם־כן יוצא שגם בפסח ראשון היה לו קשר מסויים לפסח[38], ופסח שני מהווה תשלומין – מלשון שלימות – בקשר שלו אל פסח ראשון.

מל' שלימות. והמשך הלשון מדובר בזה שהי' חסר* (וכפשטות הלשון "אפילו מי שהי' טמא כו' .. ברצונו") שגם זה "קנן מען מתקן זיין".

27) ולהעיר ממשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ג (ע' 239 ואילך) בנוגע למילה, דלדעת הרמב"ם ותוס' גם כשמל אחר יום השמיני יש בזה הענין דמילה בזמנה. עיי"ש.

28) התיקון ומילוי בקשתם "למה נגרע" הוא בשלימות, כי גם להם ניתן "רגל – זמן פסח".

29) להעיר מצפע"נ לרמב"ם בתחלתו (ב, טור ב' בסופו). ובהשמטות לשם (הפלאה נד, ב). ועוד.

30) ערכין לא, א.

31) ראה ר"ן נדרים סג, א. שו"ת נו"ב מהד"ק אה"ע ס"כ. וראה אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים יט, ח (ס"ד, ה).

32) ראה בהבא לקמן יומא כד, א ובפרש"י שם ד"ה עבודה תמה (וראה זבחים קטו, ב).

33) כתובות סז, ב.

34) לשון הרמב"ם הל' ק"פ רפ"ה.

35) להעיר מצפע"נ הפלאה שם לגבי מי שהי' בדרך רחוקה "דהוי כמו מי שאינו בגדר עשיית הפסח" ע"ש.

36) מדבר קדמות מערכת ג' אות ג.

37) ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג (הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י (ניו יאָרק תשי"ד – ע' רפו, סי"ט)).

38) להעיר מרמב"ן ואוה"ח פרשתנו ט, יד.

---

*) ונקט מי שהי' טמא מי שהי' בדרך רחוקה המפורשים בקרא, ואף שבחסר לו יש אופנים למטה יותר כמו "מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון" (שאז "אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת") – רמב"ם שם ה"ב, אי"צ לפרטם בפ"ע, כי כ"ז נכלל במש"כ "און אפילו לכם אז דאס איז געווען ברצונו" והיינו שזדונו היתה בזה שהי' טמא כו', וכמבואר ברמב"ם שם ה"ד ד"הרי זה מזיד בראשון".

ז.

השגת שלימות - אף היא השלמת מחסור

שני ההסברים המובאים לעיל הם על אותה מילה: "תשלומין", ולפיכך מובן שגם לפירוש "תשלומין" מלשון "שלימות" יש קשר להסבר הפשוט של תשלומין – מילוי והשלמת החסר, כדלהלן:

כיוון שזו אפשרות הוספה על המצב הקודם, הרי הוא נחשב כחסר. השלימות היא כל מה שיתכן היה להגיע אליו.

בדומה לתופעה זו בגשמיות, כמו שהוזכר לעיל, שכאשר אדם זוכה בעושר, הרי לאחר שהוא מתרגל אליו, אין זה עושר ומותרות לגביו, אלא דבר אשר "יחסר לו", ואפילו אם מדובר ב"עבד לרוץ לפניו".

וברוחניות, במחשבה, בעבודת הנפש, הרי נחשבת המחשבה והרצון לכך כ"עושר", כאילו כבר קיבל זאת,

כיוון שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא[39], הרי עושר זה ושלימות זו כבר נחשבים אצלו כדבר אשר "יחסר לו", וכאשר הוא מקבל אותם הרי זוהי השלמה ומילוי של החסר לו.

כלפי שמים גלוי, שכבר לפני כן נחשב אצלו הענין של "חמישים איש רצים לפניו..." כדבר שיחסר לו, אבל למטה, בגשמיות, "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות"[40]. בהלכה לפועל מתגלה שזהו דבר אשר יחסר לו רק אחרי שקיבל עושר זה והתרגל אליו.

ח.

לאחר הגיור מתגלה שלגר היה כבר קשר למצוות

ולגבי גר שנתגייר בין פסח ראשון לבין פסח שני, הרי עוד לפני שנתגייר בפועל, הוא כבר גר, כמוסבר לעיל, כבר בהיותו גוי יש בו ניצוץ של נשמה קדושה, ולפיכך, למרות שבגלוי מתגלה הענין רק לאחר הגיור, בכל זאת מתגלה אז גם למפרע, שמלכתחילה היה לו קשר למצוות התורה[41] (מבחינת נשמתו).

ולכן יוצא, שלא זו בלבד שהקרבת הפסח השני מוסיפה לו שלימות, אלא הוא אף משלים את החסר, כי מצד הנשמה היה "חסר" לו משהו בהקרבת קרבן הפסח בפסח ראשון.

ט.

העיסוק בהפצת היהדות הוא הכרחי

ההוראה מכך לכל אחד ואחד בעבודת ה', היא: עד כמה צריכה להיות ההתעסקות בהפצת התורה והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות.

יהודי עלול להרהר לעצמו: אכן, העבודה בהפצת התורה והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות, היא חשובה, אך זהו הידור מצוה בלבד, זוהי רק שלימות שתיווסף לו אם יעשה זאת, אך מהו ההכרח בכך?

על כך אומרים, שמה שנחשבה אצלו כשלימות בלבד, יכול להיות באמיתו של דבר, השלמת מחסורו, בדברים שיש בהם הכרח לעבודתו הרוחנית ולשורש נשמתו.

וכדברי הבעש"ט[42]: "הקב"ה שולח לעולם הזה נשמה, והיא חיה כאן שבעים או שמונים שנה, וכל זאת כאשר מטרת השליחות היא עשיית טובה ליהודי בגשמיות בכלל, ובפרט ברוחניות".

ייתכן, שטובה זו שהיה עליו לעשות ליהודי זה ביום זה היא התכלית של ירידת נשמתו לעולם, ואם הוא יפסיד זאת, הרי הוא גורע בשלימותו, ולמעלה מזה: הוא פוגם בעיקר מטרת ירידת נשמתו.

וכיוון ש"אין אתנו יודע עד מה", איננו יודעים איזו פעולה היא סיבת ירידת הנשמה למטה, הרי העיסוק בהפצת היהדות צריך להתבצע באופן של "חטוף ואכול חטוף ושתי"[43], כל עוד בא הדבר לידו.

באמצעות זאת זוכים לגאולה האמיתית והשלימה, בשני מובני המילה: אז יושלמו כל חסרונות הגלות, ואז יגיע העולם לשלימות נעלית יותר ממצבו לפני חטא עץ הדעת ("אלה תולדות השמים והארץ", שעולם על מילואו נברא[44]) – "אלה תולדות פרץ" מלא[45].

ובלשון הרמב"ם[46]: "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות (שלימות – במובן שלא יהיה ענין של חסרון), שהטובה תהיה מושפעת הרבה... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" (שלימות – ממש).

בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

(משיחת פסח שני תש"מ)

---

39) ראה כש"ט הוספות סי' לח, וש"נ.

40) ב"ב קלא, רע"א. וש"נ.

41) ראה מדבר קדמות שם, דזה שאמר גר שנתגייר להורות דבמעמד הר סיני שקבלנו התורה שם נמצא נפש הגר הזה.

42) לקו"ד ח"ג ע' 1126. סה"ש תש"ה ע' 67. היום יום ע' נא.

43) ראה מבוא לקונטרס ומעין ע' 22.

44) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. ושם שהי' העולם חסר עד שבא שבת (ב"ר ספ"י).

45) ב"ר פי"ב, ו.

46) סוף הל' מלכים.

בראשית לט, י - ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה

לח

ביאור מ"ש הזהר, דיוסף לא שמע אלי', ולא נתן לה שאר כסות ועונתה

דבר[1] אחר, לשכב אצלה, כד"א (ויקרא טו, לג) ולאיש אשר ישכב עם טמאה, להיות עמה, למיהב לה רבו וברכאן וסייעתא.

ספר הזהר חלק א' דף קצ ע"ב

הג' לשונות רבו וברכאן וסייעתא, יש לומר לנגד הג' דברים שאר כסות ועונה וכו' כמו שכתוב[2] שארה כסותה ועונתה לא יגרע.

לא שמע אלי' לשכב אצלה, להיות עמה למיהב לה הג' דברים הנ"ל, ואפילו רק א' מהם דהיינו הפחות[3] שבהם שהוא סייעתא - שאר, גם כן אינו נותן לה חס ושלום.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קסא

בראשית לט, ז-יב - ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה

לט

ביאור מ"ש בזוהר, דיוסף דוקא נק' "יוסף הצדיק". דהי' צדיק באות ברית קודש שלו בג' דרגות: א) הי' נימול, ב) במעשה דפוטיפרע, ג) בלידת אפרים ומנשה וכו'

ראה הביאור לקמן סימן ע.

בראשית לט, כא - ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר

מ

ביאור המדרש (ב"ר פ' פ"ז, ד) דיוסף נק' "קטן וברשות עצמו"

ויהי ה' את יוסף. הא עם שאר שבטים לאו, אמר ר' יודן, לבהמי שהי' לפניו שתים עשרה בהמות טעונות יין נכנסה אחת מהן לחנותו של עובד כוכבים הניח י"א והלך לו אחרי'. אמרו לו מה אתה מניח י"א והולך לך אחרי האחת, אמר להם אלו ברשות הרבים הם ואיני חושש להן שמא יעשה יין נסך.

כך אלו גדולים וברשות אביהם, אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו לפיכך ויהי ה' את יוסף.

בראשית רבה פרשה פו, ד

במדרש רבה וישב פפ"ו ס"ד, אבל זה שהוא[4] קטן, שיוסף נק' בן[5] קטן.

דיוסף הוא מדת[6] היסוד, ויסוד הוא [7]זעירא, ונקרא אבר קטן[8] בדרז"ל.

---

1) [תרגום ללה"ק] דבר אחר לשכב אצלה היינו כפשוטו כד"א ולאיש אשר ישכב עם טמאה בא לרמז על איש הבא על בת אל נכר. להיות עמה שפירושו לתת לה שפע של גדולה וברכות וסיוע.

2) שמות כא, י.

3) ראה אור התורה בראשית עמוד 376 דעונתה הוא קו האמצעי שלמעלה מהשתלשלות, כסותה הוא קו החסד ושארה קו הגבורה ע"ש.

4) וראה גם בראשית רבה פרשה פז, ו "זה שהוא קטן וברשות עצמו".

5) מבאר לשון המדרש "אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו", דבשלמא "ברשות עצמו" ניחא, אבל למה נקרא יוסף "קטן", הרי יוסף הי' כבר בן שבע עשרה שנה, וא"כ אינו קטן, וע"ז מבאר ד"קטן" אינו במובן השנים, אלא במדרגתו ועבודתו.

6) ראה זהר חלק ג', דף שב, א "יוסף איקרי יסוד ואיקרי (משלי י, כה) צדיק יסוד עולם. זהר חלק א' דף נט, ב. "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".
וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד רז. רטו. חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

7) ראה זהר חלק ג' עמוד יא, א. לקוטי לוי יצחק לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קמד וז"ל: והנה בהששה מדות דז"א, שזהו ז"א הוא אות ו' שבשם הוי', שאות ו' מספרו ששה דהיינו הששה מדות. שבזה שני בחי':
א'. הששה מדות שהם בתפארת דז"א, כי תפארת כולל כל הו' מדות שתפארת הוא אות אמת דהיינו אות ו' כמ"ש בזהר ר"פ* ויקרא ע"פ ונתתם לו אות אחת דא ו', ע"ש.
ב'. הששה מדות כמו שהם ביסוד ז"א, כי יסוד כולל ג"כ כל הו' מדות, כידוע שיסוד הוא ג"כ אות ו', דהיינו אות ו' דמלוי הו', הו' עצמו הוא תפארת יעקב, ו' המלוי ו' זעירא הוא יסוד יוסף. ע"ש.
ראה שיחות קודש ה'תשל"ט מוצש"ק פרשת ראה סעיף מח. אור התורה פרשת ויקרא עמוד תקנב וז"ל: תפארת הוא קו האמצעי שכולל חסד וגבורה, ובחסד וגבורה כלול ענפי החסד וגבורה, נצח כלול בחסד, והוד בגבורה, וא"כ הכל כלול בתפארת, ויסוד בודאי כלול בתפארת. ע"ש.

*) ראה לקמן סימן קסו הערה 21. רשימות חוברות קסט, מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מז הערה 5.

8) סוכה נב, ב: אמר רבי יוחנן אבר קטן יש לו לאדם, מרעיבו שבע, משביעו רעב.

והוא כנגד אות ו'[9] זעירא - יסוד, ואות ו' רבתי הוא תפארת[10] - יעקב.

דגוף[11] וברית כחד חשבינן.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצא

9) פירוש: דאות ו' עצמו מרמז למדת התפארת, והטעם, דמדת התפארת כולל כל הששה המדות, והוא נק' אות ו' רבתי, ואות ו' המילוי, הנק' זעירא, קאי על יסוד, דמדת היסוד נמשך - ע"ד מילוי - ממדת התפארת. והיינו ש"תפארת" נק' "רבתי", ו"יסוד" נק' "זעירא", וזהו שיוסף נק' "קטן". ובענין ו' זעירא ראה גם לקמן סימן עב הערה 4.

10) תפארת יעקב: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור יא, א. המשך תרס"ו עמוד רצא. תקעג. לעיל סימן ד הערה 3. ועוד.

11) ראה זוהר חלק ג' פרשת פנחס דף רלה, ע"ב. תורת מנחם ספר המאמרים ה'תשי"ז ד"ה באתי לגני עמוד קיד ואילך.
פירוש: גוף זהו בחי' "תפארת" (כמ"ש בתיקוני זוהר בהקדמה - פתח אליהו) "תפארת גופא", ומזה בא ונמשך בחי' יסוד (כמ"ש שם) "יסוד סיומא דגופא" אות ברית קודש", ד"תפארת" הוא הפנימיות - "גוף המדה", ו"יסוד" ("ברית") הוא נק' "סיומא דגופא", כפי שבא ההשפעה בפועל. (ראה תניא אגרת הקודש סימן טו).

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דָּבָר אַחֵר, 'נְפָשׁוֹת'** בלשון רבים נצרך **לְהָבִיא** [–לרבות] **שְׁמִנּוּל וּמוּכֶּה שְׁחִין** נערכים, שכן היה מקום למעטם מהיקש 'נדר בערכך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: **וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְהָנָךְ** – והרי כבר הוצאת תיבת 'נפשות' לרבות אחד שהעריך מאה ואשה שהעריכה. משיבה הגמרא: **הָנָךְ לֹא צְרִיכִי קְרָא** – דרשות אלו אינן צריכות את הפסוק 'נפשות', **מַאי מַעֲמָא** אינן צריכות, **שָׁקוּל הוּא וְיָבוֹאוּ כּוּלָּם,** כלומר, די בתיבת 'נפש' ללמד שלש דרשות אלו, אבר שהנשמה תלויה בו ואחד שהעריך מאה ואשה שהעריכה, וגם אין צריך לכך ג' פעמים 'נפש' שכן הדרשות שקולות בשוה ויש ללמוד את שלשתן מתיבת 'נפש' אחת, ולכן **כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** – מה שנצרך 'נפשות', לרבות שיש ערך **לְמִנּוּל וּמוּכֶּה שְׁחִין הוּא דְּאִצְטְרִיךְ.**

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **'וְהָיָה עֶרְכְּךָ'** בא **לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים,** שהם נידרים אף שאינם נערכים, ואינם מתמעטים מהיקש 'נדר בערכך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: **דָּמִים לָמָּה לִי קְרָא** – מדוע נצרך פסוק לחייב את האומר עליו 'דמיו עלי', הרי אף אם **לֹא יְהֵא** דינו **אֶלָּא כִּדְמֵי דִּיקְלָא** – דקל, יש לנודר להתחייב בדמיו, שהרי **אִילּוּ אָמַר 'דְּמֵי דִּיקְלָא** עלי', **מִי לֹא יָהִיב** – האם אינו נותן, וודאי שדין טומטום ואנדרוגינוס אינו גרוע מדין דקל, שנידר אף שאינו נערך. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** הפסוק אמנם לא נצרך ללמד שנידרים, אלא **לוֹמַר שֶׁנִּידּוּן בִּכְבוֹדוֹ** – שמי שנדר דמי אחד מאבריהם שכבודם תלוי בו, כלומר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר 'דמי ראש טומטום [או אנדרוגינוס] זה עלי', נתחייב בדמי כולו. ונצרך לזה פסוק, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר שכיון ש'**נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ' כְּתִיב,** הקיש הכתוב נדרים לערכין, שכמו שבערכין נידון בכבודו כך בדמים נידון בכבודו, ואם כן **כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ** בפרשת **עֲרָכִין** ישנו בדין **שִׁנִּידּוּן בִּכְבוֹדוֹ** בנדרים **וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּעֲרָכִין** [כגון טומטום ואנדרוגינוס] **אֵינוֹ נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ** בנדרים, לכן מלמד הפסוק שאף מי שאינו בערכין [כטומטום ואנדרוגינוס], נידון בכבודו בנדרים.

אביי מקשה על דברי רבא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, **וּדְלָא אִיתֵיהּ** – ומי שאינו **בְּעֲרָכִין, מִי** – וכי **נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ, וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, האומר **'רֹאשׁ עֶבֶד זֶה שלי הֶקְדֵּשׁ',** הרי **הוּא** [–הבעלים] **וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ** בשלון חצאי. והאומר לחבירו **'רֹאשׁ עֶבֶד** זה **מָכוּר לְךָ', מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם** – עושים שומא כמה שוה העבד ויחלקו דמיו. וכן האומר **'רֹאשׁ חֲמוֹר** זֶה **הֶקְדֵּשׁ',** הרי **הוּא** [–הבעלים] **וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ,** והאומר לחבירו **'רֹאשׁ חֲמוֹר** זה **מָכוּר לְךָ', מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם.** אך האומר **'רֹאשׁ פָּרָה** זו **מָכוּר לְךָ', לֹא מָכַר אֶלָּא רֹאשָׁהּ שֶׁל פָּרָה, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ** באומר **'רֹאשׁ פָּרָה** זו **הֶקְדֵּשׁ', אֵין לַהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא** את **רֹאשָׁהּ.** וְאָמַר רַב פַּפָּא, טעם החילוק בין פרה לבין עבד וחמור, **דְּהָא מִזְּדְבַן רֵישָׁא דְּתוֹרָא בְּבֵי טַבְחָא** – שהרי ראש פרה הוא דבר הנמכר בפני עצמו בבית המטבחיים, ואם כן ודאי כוונתו למכור ולהקדיש רק את הראש, אך ראש עבד או חמור אין דרך למכור, וודאי כוונתו למכור ולהקדיש חציו. מסיים אביי את הקושיא: **וְהָא חֲמוֹר וּפָרָה לִיתַנְהוּ** – אינם **בְּעֲרָכִין, וְמבואר כאן שֵׁאֵין** הם בדין **נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ,** שהרי אם היו בדין זה היה המקדיש את ראשם מתחייב בדמי כולם. משיב רבא לאביי: **וְלִיטַעְמָיךְ** – ואף לשיטתך, שמי שישנו בערכין נידון בכבודו ומי שאינו בערכין אינו נידון בכבודו, **תִּיקְשֵׁי לָךְ** מדין **עֶבֶד** שהוזכר בברייתא שהבאת, **דְּאִיתֵיהּ** – שישנו **בַּעֲרָכִין** (ב.) **וְאֵין נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ** כמבואר בברייתא שלא חל ההקדש על כולו. **אֶלָּא** ודאי קושיא זו וכן קושייתך **לֹא קַשְׁיָא,** שכן **הָא** – מה ששנינו שאין עבד חמור ופרה נידונים בכבודם, זהו **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ** – כשהקדיש 'ראש עבד [או חמור] זה לדמי עולה', **וְהָא** – מה שפירשתי בברייתא לעיל שאף מי שאינו בערכין [כטומטום ואנדרוגינוס] נידון בכבודו זהו **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת** – שאמר 'דמי ראש טומטום זה לבדק הבית', שכן הפסוק 'נפשות' שממנו למדנו לעיל את דין נידון בכבודו, כתוב לגבי ערכין שהם קדשי בדק הבית, ולכן אף הדין שבנדרים נידון בכבודו הוא רק בנדרי בדק הבית.

מקשה אביי על תירוצו של רבא: **בְּמַאי אוֹקִימְתָּהּ** – היאך העמדת את הברייתא 'ראש עבד זה' וכו', **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ,** אם כן **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ופרש את הסיפא של ברייתא זו, ששנינו **וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ אָמַר 'רֹאשׁ פָּרָה** זוֹ **הֶקְדֵּשׁ', אֵין לַהֶקְדֵּשׁ** בה **אֶלָּא רֹאשָׁהּ,** ואם אכן מדובר שהקדיש ראשה למזבח, **אַמַּאי** – מדוע אין להקדש בה אלא ראשה, הרי צריך להיות הדין **שֶׁתִּפְשׁוֹט קְדוּשָׁה בְּכוּלָּהּ** – בכל הפרה, שהרי פרה ראויה להקרבה, **וּמִי לֹא תַּנְיָא** – האם לא שנינו בברייתא, **הָאוֹמֵר**

ט, טו – וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בוקר

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בקר כן יהי' תמיד הענן יכסנו וגו' ולפי העלות הענן וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות[1] וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכך כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מכון לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן הי' מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עיין שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, זש"ה **וביום הקים את המשכן** דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענן וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי **ובערב** דהיינו בזמן הגלות **יהי' על המשכן כמראה אש, על** דוקא, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו **עד בקר** שהוא עת הגאולה, ובזה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר **כסה הענן**, וסיים בלשון עתיד **יהי' על המשכן** דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, **ובערב** ד', וסי' ובערב יהי' על המשכן, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרתי לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי' על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרתי לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה יהי' בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלתם נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידי חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו **כן יהי' תמיד הענן יכסנו** שלא זזה שכינה מישראל **ומראה אש לילה** זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענן מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, **ואחרי כן יסעו בני ישראל**, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענן וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם **על פי ה' יסעו בני ישראל** שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לונושנתם[2] דשקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, **ועל פי ה' יחנו** כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פיו יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ[3] כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, **ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים** רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שס"ט שנה כדאיתא בזבחים פי"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב וזה שכתוב **ויש אשר יהי' הענן ימים מספר על המשכן** שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו **על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו**, וכשחרבה נוב ומת שאול ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשבתי, וזהו **ויש אשר יהי' הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו** אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו **או יומים וכו' בהאריך הענן על המשכן לשכון עליו** כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש[4]*...

גבול בנימין חלק א דרוש לה

1) **ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות**: עיין עוד בזה לקמן סימן מו. נ. נה. נו. נז. נט.

2) **שתי שנים לונושנתם**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כה, ובהנסמן שם.

3) **שלא ידחקו את הקץ כנודע**: עיין כתובות קיא.

4*) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

◆ יום ראשון י"ג סיון ◆

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוּצִינַיָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנַרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוּצִינַיָּא׃

רש"י ◄ **בְּהַעֲלֹתְךָ** • לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרָשַׁת הַנְּשִׂיאִים? לְפִי שֶׁכְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, חָלְשָׁה אָז דַּעְתּוֹ, כְּשֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. **בְּהַעֲלֹתְךָ** • עַל שֵׁם שֶׁהַלַּהַב עוֹלֶה, כָּתוּב בְּהַדְלָקָתָן לְשׁוֹן "עֲלִיָּה", שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ. וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן, שֶׁמַּעֲלָה הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵיטִיב. **אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה** • אֶל מוּל נֵר הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵינוֹ בַּקָּנִים אֶלָּא בְּגוּף שֶׁל מְנוֹרָה. **יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת** • שִׁשָּׁה שֶׁעַל שֵׁשֶׁת הַקָּנִים. שְׁלֹשֶׁת הַמִּזְרָחִיִּים פּוֹנִים לְמוּל הָאֶמְצָעִי הַפְּתִילוֹת שֶׁבָּהֶן, וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמַּעֲרָבִיִּים רָאשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוּל הָאֶמְצָעִי, וְלָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת (רש"י ח, ב)

שֶׁאַתָּה - אַהֲרֹן עַצְמוֹ הִדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. **מַדְלִיק וּמֵיטִיב** - אַהֲרֹן עָשָׂה הֵן אֶת הַהַתְחָלָה (הֲטָבַת הַנֵּרוֹת) וְהֵן אֶת הַגְּמָר (הַדְלָקָתָם), וְאִלּוּ הַנְּשִׂיאִים עָשׂוּ אֶת הַהַתְחָלָה (הֲבָאַת קָרְבָּן) וְלֹא אֶת הַגְּמָר (הַקְרָבַת הַקָּרְבָּן). **אֶת הַנֵּרוֹת** - הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה בִּפְנִים, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"הַדְלָקָה" כְּשֵׁרָה בְּזָר

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: (ח, ב)

כְּתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז), שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְאִירָה בְּאוֹר ה'.

אַף יֶשְׁנָם כָּאֵלּוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם אֵינוֹ גָּלוּי לַכֹּל, אֶלָּא טָמוּן בְּעֹמֶק הַלֵּב וּמְכֻסֶּה בְּכַמָּה הַעְלָמוֹת הַמַּסְתִּירוֹת עַל אוֹר ה'.

וְזוֹהִי עֲבוֹדַת אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, "לְהַעֲלוֹת" וּלְגַלּוֹת בְּכָל "שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", שֶׁהֵם שִׁבְעַת הַסּוּגִים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, ג) אֶת "נֵר ה'" שֶׁל נִשְׁמָתָם, עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ" (שבת כא, א), שֶׁנִּשְׁמָתָם תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט מֵאֵלֶיהָ בַּעֲבוֹדָתָם לְקוֹנָם.

וְ"הַדְלָקָה" זוֹ "כְּשֵׁרָה בְּזָר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אַל יֹאמַר הָאָדָם, שֶׁרַק אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא הַמְּצֻוֶּה בְּ"הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת" וְהַדְלָקַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְגַם "זָר" מְצֻוֶּה "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה" (אבות פ"א מי"ב), שֶׁחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא לְקָרֵב אֶת אֵלּוּ שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם נֶעְלָם וּמְכֻסֶּה, וּלְהַעֲלוֹת וּלְהַדְלִיק אֶת הַ"נֵר ה'", עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ".

בעל הטורים

ח (ב) **בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת.** סָמֵךְ **נֵרוֹת לַחֲנוּכָּה**, רֶמֶז לַחֲנוּכָּה לְפַרְסוּמֵי נִיסָּא בְּנֵרוֹת.

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת. בְּגִימַטְרִיָּא: **עֲשֵׂה בָּהּ מַעֲלוֹת. אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ.** כִּי אֲנִי אֵינִי צָרִיךְ לְאוֹרָהּ.

פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ. בְּגִימַטְרִיָּא: **וְכִי לְאוֹרָךְ אֲנִי צָרִיךְ.**

שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. כְּנֶגֶד ז' הַמַּזָּלוֹת: חַמָּה, נוֹגַהּ, כּוֹכָב, לְבָנָה, שַׁבְּתַאי, צֶדֶק, מַאֲדִים.

כְּתִיב **בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת.** וּכְתִיב (שמות כז, כ) **לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד.** לְבֵית הִלֵּל תְּחִלָּה 'נֵר' וְאַחַר כָּךְ 'נֵרוֹת', שֶׁמּוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין. וְהִיְינוּ "לְהַעֲלֹת נֵר", שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ. וּלְבֵית שַׁמַּאי תְּחִלָּה 'נֵרוֹת' וְאַחַר כָּךְ 'נֵר', שֶׁמּוֹרִידִין וְהוֹלְכִין. לְהַעֲלֹת' נֵר' תָּמִיד' – סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **תֵּרֵד.** תורה ג

(ג) **וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:**

ג **וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא אַדְלֵק בּוֹצִינָהָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רש"י ◄ **וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן •** (ספרי) לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא שִׁנָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – שֶׁלֹּא שִׁנָּה

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן

לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא שִׁנָּה (ח, ג. ובפרש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה הַשֶּׁבַח הַגָּדוֹל שֶׁל אַהֲרֹן, וְכִי זֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁלֹּא שִׁנָּה מִצִּוּוּי ה'?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בַּגְּלוּיִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה שְׁנֵי אוֹפַנִּים, הִתְגַּלּוּת הַבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם וּבְלְשׁוֹן הַזֹּהַר "בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא", וְיֵשׁ הִתְגַּלּוּת עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַנִּבְרָאִים, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, וּבְלְשׁוֹן הַזֹּהַר "אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם". וְהִנֵּה עַל עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה אוֹמֵר רַשִּׁ"י: "עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ" – לְלֹא עֲשִׂיַּת הַנִּבְרָאִים, וְאַף לְאַחַר עֲשִׂיָּתָהּ הִנֵּה הָאוֹר שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה אוֹר טִבְעִי כַּמִּדְגָּשׁ בַּנֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁהָיָה "עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" – שֶׁאַף זֶה תָּלוּי אַךְ וְרַק בִּידֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְזֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹר הַמְּנוֹרָה לֹא הָיָה טִבְעִי וְהָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְדַיֵּק בְּאֹפֶן הַדְּלָקָתָהּ כֵּיוָן שֶׁהַנִּפְעָל הוּא מִשְּׁמַיָּא, אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שִׁנָּה אַהֲרֹן מֵהַצִּוּוּי. וְהַטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּצְרָכָת עֲבוֹדַת אַהֲרֹן הוּא, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ הוּא לְמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיכוֹ רַק לְאַחַר עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבְלְשׁוֹן הַמַּהַר"ל (גְּבֵי עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה, גו"א פרשתינו ח, ד) דְּ"כָּךְ הוּא כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁפּוֹעֵל הַשֵּׁם, הַכֹּל צָרִיךְ פֹּעַל לְמַטָּה וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גּוֹמֵר עַל יָדוֹ.. וּלְפִיכָךְ הָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לָדַעַת כָּל מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה, וְהִיא פֹּעַל כְּפִי מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹמֵר עַל יָדוֹ".

(ד) **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הֻוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ**

ד **וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָּא גְּגִידָא דְּהַב עַד שִׁידַהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ גְּגִידָא הִיא כְּחֵזוּ די אַחֲזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָּא:**

רש"י ◄ **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה •** (שם) שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְזֶה". **מִקְשָׁה •** בטדי"ץ בְּלַעַז (געשלאָגען) לְשׁוֹן "דָּא לְדָא נָקְשָׁן" (דניאל ה). עֶשֶׂת שֶׁל כֶּסֶף זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקַרְנָס וְחוֹתֵךְ בְּכַשִּׁיל לְפַשֵּׁט אֵיבָרֶיהָ כְּתִקּוּנָן, וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל־יְדֵי חִבּוּר. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ •** "יְרֵכָהּ" הִיא הַשִּׁדָּה שֶׁעַל הָרַגְלַיִם, חָלוּל, כְּדֶרֶךְ מְנוֹרַת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׂרִים. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ •** כְּלוֹמַר גּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה כֻּלָּהּ וְכָל הַתָּלוּי בָּהּ. **עַד־יְרֵכָהּ •** שֶׁהוּא אֵבֶר גָּדוֹל. **עַד־פִּרְחָהּ •** שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה דַּק שֶׁבָּהּ – הַכֹּל מִקְשָׁה. וְדֶרֶךְ "עַד" לְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שופטים טו): "מִגְּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת". **כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה וְגוֹ' •** כַּתַּבְנִית אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ בָּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם וְגוֹ'". **כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה •** מִי שֶׁעָשָׂאָהּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוריין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאו"א חכ"ח עמ' 60 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַמְּנוֹרָה עַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה . . כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

כֵּן עָשָׂה . . מִי שֶׁעָשָׂאָהּ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ (ח, ד. ובפרש"י)

בעל הטורים

(ד) **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה. וְזֶה** עוֹלֶה **י"ח**, שֶׁגֶּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה י"ח טְפָחִים. **כַּמַּרְאֶה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **כְּגַבְרִיאֵל.** מְלַמֵּד שֶׁגַּבְרִיאֵל הוּא שֶׁהֶרְאָה לוֹ דְּמוּת הַמְּנוֹרָה. **כֵּן עָשָׂה. כ"ן** גֵּרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה בְּעֶשֶׂר הַמְּנוֹרוֹת. **עָשָׂה** בְּגִימַטְרִיָּא: **שְׁלֹמֹה.** ד' פְּעָמִים הִזְכִּיר מְנוֹרָה, שֶׁהִיא כְּשִׁירָה מִד' מִינִין, כִּדְאִיתָא בִּמְנָחוֹת (כח, ב). וְרֶמֶז לְד' מְנוֹרוֹת בְּשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. תורה ה

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃

ו קָרֵב יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן׃

רש"י◄ קַח אֶת־הַלְוִיִּם • קָחֵם בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים לַמָּקוֹם.

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטַּהָרוּ׃

ז וּכְדֵין תַּעְבֵּד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בְּשְׂרֵהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדַּכּוּן׃

רש"י◄ הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת • שֶׁל אֵפֶר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם. וְהֶעֱבִירוּ תַעַר • מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ כַּפָּרָה עַל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: "זִבְחֵי מֵתִים", וְהַמְצֹרָע קָרוּי "מֵת" — הִזְקִיקָם תִּגְלַחַת כִּמְצֹרָעִים.

(ח) וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃

ח וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵהּ סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח וְתוֹר תְּנִין בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב לְחַטָּאתָא׃

רש"י◄ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה", וְהוּא קָרְבַּן צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה־זָרָה. וּפַר שֵׁנִי • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִי"? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת (ע"כ דברי ר"מ), וּבְזוֹ יֵשׁ סְמָךְ לִדְבָרָיו בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים', וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, שֶׁשָּׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהָבִיא לְחַטַּאת עֲבוֹדָה־זָרָה עִם פַּר הָעוֹלָה.

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נְתוּנִים קָרְבָּן כַּפָּרָה תַּחְתֵּיהֶם, יָבוֹאוּ וְיַעַמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃

י וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יְדֵיהוֹן עַל לֵוָאֵי׃

(יא) וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְּוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

יא וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵוָאֵי אַרְמָא קֳדָם יְיָ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פֻּלְחָנָא דַיְיָ:

רש"י◄ **וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְּוִיִּם תְּנוּפָה** • כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲשַׁם מְצֹרָע טָעוּן תְּנוּפָה חַי. שָׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה לִבְנֵי קְהָת, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'", לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ'. הַשְּׁנִיָּה לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "תְּנוּפָה לַה'", שֶׁאַף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ"ל: וּקְרָסִים, דְּאִלּוּ קְרָשִׁים בְּיַד מַשָּׂא בְּנֵי מְרָרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לִבְנֵי מְרָרִי.

(יב) וְהַלְּוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְּוִיִּם:

יב וְלֵוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא וְעִבֵּד יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵוָאֵי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְּוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

יג וּתְקֵים יָת לֵוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְּוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְּוִיִּם:

יד וְתַפְרֵשׁ יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי:

◆ יום שני י"ד סיון ◆

(טו) וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְּוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

טו וּבָתַר כֵּן יֵעָלוּן לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא:

(טז) כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי:

טז אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלַף פְּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרָא כֹּלָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָרֵבִית יָתְהוֹן קֳדָמַי:

רש"י◄ **נְתֻנִים נְתֻנִים** • נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר. **פִּטְרַת** • פְּתִיחַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז)

לֹא פֵּרֵשׁ כֵּן בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנָתַתָּה אֶת הַלְּוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר "**לו**", וְהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּהּ הָטַל עַל הַלְּוִיִּם לְסַיֵּעַ **לַכֹּהֲנִים** בַּעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם. אֵין לְפָרֵשׁ, אֵפוֹא, שֶׁהַכְּפֶל קָאֵי עַל מַשָּׂא וְשִׁיר, שֶׁהֵם חוֹבַת **הַלְּוִיִּם** עַצְמָם. אַךְ כָּאן נֶאֱמַר "**לי**", וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה גַּם לַעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם - מַשָּׂא וָשִׁיר.

בעל הטורים

(טז) **נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שְׁאֵלָה לֹא עָשׂוּ עֵגֶל שֶׁל זָהָב.** תורה יז

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי:

יז אֲרֵי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא בְּיוֹמָא דִּקְטָלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדֵּשִׁית יָתְהוֹן קֳדָמָי:

רש"י◄ כִּי לִי כָל־בְּכוֹר • שֶׁלִּי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקַו הַדִּין שֶׁהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְלָקַחְתִּי אוֹתָם לִי עַד שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל, וְעַכְשָׁו "וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם".

(יח) וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח וְקָרֵבִית יָת לֵוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יט) וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

יט וִיהַבִית יָת לֵוָאֵי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא:

רש"י◄ וָאֶתְּנָה וְגוֹ' • חָמֵשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּכְפְּלוּ אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה. וְכָךְ רָאִיתִי בְּ'בַמִּדְבָּר רַבָּה'. **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף •** שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם יִגְּשׁוּ — יִהְיֶה נֶגֶף.

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵוָאֵי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת וְגוֹ' • מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן, וְאַהֲרֹן הֱנִיפָם, וְיִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם.

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

כא וְאִדַּכִּיוּ לֵוָאֵי וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרַם אַהֲרֹן יָתְהוֹן אַרְמָא קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדַכּוּאֵיהוֹן:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס

כב וּבָתַר כֵּן עָלוּ לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת פָּלְחַנְהוֹן בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ • לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין וְהַנַּעֲשָׂה בָּהֶם, שֶׁאֶחָד מֵהֶן לֹא עִכֵּב.

בעל הטורים

(יט) **וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם.** ה' פְּעָמִים "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בַּפָּסוּק, כְּנֶגֶד **כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים.** וְזֶהוּ "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ" (יִרְמְיָה ב, ג) תְּבוּאַת ה'. **וּלְכַפֵּר.** ג' בְּמָסוֹרָה. "וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "וְאַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְטִירִים וגו' וּלְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' ו, לד). "שְׁבָעִים שִׁבְעִים נָחְתָּךְ עַל עַמְּךָ וגו' וּלְהָתֵם חַטָּאת וּלְכַפֵּר עָוֹן", בְּעִנְיַן הַקֵּץ שֶׁל דָּנִיֵּאל (ט, כד). מְלַמֵּד שֶׁגְּלוּת מְכַפֶּרֶת כְּמוֹ קָרְבָּן. תורה כ

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

כד דָּא דִּי לְלֵוָאֵי מִבַּר חָמֵשׁ וְעַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יֵיתֵי לַחֲיָלָא חֵילָא בְּפָלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש"י◄ **זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם•** שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. **מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים•** וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר (במדבר ד): "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הָא כֵּיצַד? (חולין כד) מִבֶּן כ"ה בָּא לִלְמֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה.

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃

כה וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פָּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד׃

רש"י◄ **וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד•** עֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכָּתֵף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ "וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו" — "עִם אַחוֹהִי", כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כו) וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ

כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אַחוֹהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְרָא וּפָלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעְבֵּד לְלֵוָאֵי בְּמַטְרַתְהוֹן׃

רש"י◄ **לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת•** לַחֲנוֹת סָבִיב לָאֹהֶל, וּלְהָקִים וּלְהוֹרִיד בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

◆ יום שלישי ט"ו סיון ◆

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימָר׃

רש"י◄ **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן•** פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אִיָּר, לָמַדְתָּ (פסחים פ"ק. ספרי) שֶׁאֵין סֵדֶר מֵקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד.

(ב) וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃

ב וְיַעְבְּדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵהּ׃

רש"י◄ **בְּמוֹעֲדוֹ•** (שם) אַף בְּשַׁבָּת, בְּמוֹעֲדוֹ — אַף בְּטֻמְאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הִקְרָבַת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר

וַיְדַבֵּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אִיָּר . . וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד (ט, א־ב. ובפרש"י)

בעל הטורים

(כה) **וּמִבֶּן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה", "וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן" (ישעיה נא, יב). שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל חֲמִשִּׁים שָׁנָה אֵין בּוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה, וּכְחָצִיר יִנָּתֵן. תורה כו

ט (א) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וגו'.** סָמוּךְ פָּרָשַׁת פֶּסַח לְטָהֲרַת הַלְּוִיִּם, רֶמֶז שֶׁהַלְּוִיִּם מַפְשִׁיטִין. תורה ב

(ב) **בְּמוֹעֲדוֹ.** מְלֵא וָי"ו. לְאַחַר ו' שָׁעוֹת זְמַן שְׁחִיטָה. **בְּמוֹעֲדוֹ.** בְּא"ת ב"ש **שיפזק"ף. בְּמוֹעֲדוֹ.** שיפזק"ף. בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּשַׁבָּת.** תורה ג

כְּבָר הִקְשׁוּ מְפָרְשִׁים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הֲרֵי זֶה שֶׁ"לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁאָר הַשָּׁנִים לֹא נִתְחַיְּבוּ כְּלָל לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רש"י (בא יב, כה) "תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ [קָרְבָּן פֶּסַח] בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל־פִּי הַדִּבּוּר", וְאִם כֵּן מַהֵי גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּזֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אֹז אֶת הַפֶּסַח? וְנִדְחֲקוּ לְבָאֵר בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים. וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּאֹפֶן חָדָשׁ. דְּהִנֵּה בְּפָרָשָׁה זוֹ מְדֻבָּר אוֹדוֹת הַ"טְּמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם", דִּכְשֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח, תָּבְעוּ מֵהַקְדּוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה'", וְהִסְכִּים לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְנָתַן לָהֶם מִצְוַת פֶּסַח שֵׁנִי.

וְאִם כֵּן הֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר, וּמַה אִם מִסְפָּר מוּעָט מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁבִּקְשׁוּ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַקְרִיב הַפֶּסַח, נָתַן לָהֶם פֶּסַח שֵׁנִי, הֲרֵי אִם כְּלָל יִשְׂרָאֵל כֻּלּוֹ הָיוּ מְבַקְּשִׁים מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁרוֹצִים הֵם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח גַּם בְּשִׁאָר הַשָּׁנִים שֶׁשֶּׁהוּ בַּמִּדְבָּר, כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר שֶׁהָיָה מַסְכִּים עִמָּהֶם, וְנוֹתֵן לָהֶם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח!

וְזוֹהִי "גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" שֶׁלֹּא בִּקְשׁוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים.

(ג) בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

ג בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ בְּזִמְנֵהּ כְּכָל גְּזַרְתֵּהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ:

רש"י◄ כְּכָל־חֻקֹּתָיו • אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׂה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו • אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבִעוּר חָמֵץ. (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׂה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוּפוֹ: צְלִי־אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ; שֶׁחוּץ לְגוּפוֹ: מַצָּה וּבִעוּר חָמֵץ).

(ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח:

ד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ' • (ספרי) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'? אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע פָּרָשַׁת מוֹעֲדִים מִסִּינַי - אָמַר לָהֶם, וְחָזַר וְהִזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.

(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וַעֲבָדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

ו וַהֲווֹ גֻּבְרַיָּא דִּי הֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש"י◄ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן • (ספרי) כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וּשְׁאָלוּם; וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר זֶה אַחַר זֶה, שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אַהֲרֹן מִנַּיִן לוֹ?.

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא הָאנוּן לֵהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרְבָּא יָת קֻרְבָּנָא דַיְיָ בְּזִמְנֵהּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בעל הטורים

(ד) לַעֲשֹׂת הַפָּסַח. "לַעֲשֹׂת" חָסֵר וָי"ו, לוֹמַר לְךָ שֶׁלֹּא עָשׂוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא אוֹתוֹ פֶּסַח בִּלְבָד. תורה ה

(ו) אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם. בְּגִימַטְרִיָּא: אֵילּוּ שֶׁהָיוּ נִשְׂאִין אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף. אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים. בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה לְמֵת מִצְוָה. תורה ז

רש"י◄ **לָמָּה נִגָּרַע•** (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קְרָבִים בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזָּרֵק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכֹהֲנִים טְהוֹרִים, וְיֵאָכֵל הַבָּשָׂר לִטְמֵאִים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה, כְּתַלְמִיד הַמֻּבְטָח לִשְׁמֹעַ מִפִּי רַבּוֹ. אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מֻבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (סנהדרין פ"ק). וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהֵאָמֵר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כִּשְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכָּאי.

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ פ

ח וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמָע מָה דְּאִתְפַּקֵּד קֳדָם יְיָ עַל דִּי לְכוֹן׃

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה׃

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן וַיַּעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה•** נָקוּד עָלָיו, לוֹמַר: לֹא שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חוּץ לְאַסְקֻפַּת הָעֲזָרָה כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שֵׁנִי – מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין שָׁם יוֹם־טוֹב, וְאֵין אִסּוּר חָמֵץ אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת (רש"י ט, י)

פֶּסַח שֵׁנִי רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. לָכֵן חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, כִּי הַתְּשׁוּבָה הוֹפֶכֶת גַּם אֶת הָרַע לְטוֹב, "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת". וְלָכֵן פֶּסַח שֵׁנִי הוּא יוֹם אֶחָד, כִּי הַתְּשׁוּבָה הִיא "בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא", וּכְמַאֲמָר "יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

בְּנוֹגֵעַ לְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן פֶּסַח שֵׁנִי, "אֵין אִסּוּר חָמֵץ, אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ", שֶׁתָּמַהּ בְּ'מִנְחַת חִנּוּךְ' מִנַּיִן מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמְּקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י הוּא מִפַּשְׁטוּת הַסּוּגְיָא "מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי כּוּ'".

וּבַהַקְדָּמָה - שֶׁהַ'מִנְחַת חִנּוּךְ' עַצְמוֹ כּוֹתֵב "לֹא רָאִיתִי לַמְפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בָּזֶה", וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, הֲרֵי הָא גּוּפָא שֶׁהָרַא"ם, הַ'גּוּר אַרְיֵה', הַ'שִׁפְתֵּי חֲכָמִים', 'לְבוּשׁ הָאוֹרָה' וְעוֹד, לֹא הִקְשׁוּ מִנָּא־לֵיהּ לְרַשִׁ"י שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל חָמֵץ בְּיַחַד עִם פֶּסַח שֵׁנִי (אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל שֶׁקְּלוּ־וְטָרוּ בְּבֵאוּר דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּהֶתְאֵם לְדֶרֶךְ הַהֲלָכָה), מִהַוָּה הוֹכָחָה שֶׁלְּדַעְתָּם אֵין קֹשִׁי כְּלָל בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שָׁנִינוּ בַּגְּמָרָא: "תָּנוּ רַבָּנָן, כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ, בְּמִצְוָה **שֶׁבְּגוּפוֹ** - הַכָּתוּב מְדַבֵּר (לֹא רִיבָּה אֶת הַשֵּׁנִי לְדִין רִאשׁוֹן אֶלָּא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, כְּגוֹן סֵדֶר עֲבוֹדוֹתָיו וַאֲכִילַת צְלִי). מִצְוָה **שֶׁעַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן מַצָּה וּמְרוֹר שֶׁהֵן דְּבָרִים אֲחֵרִים וּבָאִין חוֹבָה לוֹ) מִנַּיִן, תַּלְמוּד־לוֹמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ. יָכוֹל אֲפִילּוּ מִצְוֹת **שֶׁלֹּא עַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר), תַּלְמוּד־לוֹמַר: וְעָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ, מַה שְׁבִירַת הָעֶצֶם מְיֻחָד מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ, אַף כָּל מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ".

וּבְהֶמְשֵׁךְ הַסּוּגְיָא מְבֹאָר, שֶׁהַדִּמְיוֹן דְּפֶסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא לֹא רַק בְּמִצּוֹת־עֲשֵׂה אֶלָּא גַּם בְּמִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - "מַה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ מִצּוֹת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה גְּמוּר", וּמְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת, "בִּכְלָלִים דְּ־מַצּוֹת וּמְרוֹרִים, מַאי קָא מְרַבֵּי, צְלִי אֵשׁ. בִּפְרָטִים מַאי מַמְעִיט לֵיהּ, הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר. בַּכְּלָלִים דְּ־לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, מַאי קָא מַרְבֶּה לֵיהּ, לֹא תּוֹצִיא מִמֶּנּוּ. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵט לֵיהּ, לֹא יֵרָאֶה וְלֹא יִמָּצֵא. בִּכְלָלִים דְּ־עָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ, מַאי קָא מַרְבֶּה, אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵטִי, לֹא תִּשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי".

בעל הטורים

(י) **טָמֵא לָנֶפֶשׁ.** יֵשׁ פָּסֵק בֵּין 'טָמֵא' לְ'נֶפֶשׁ', לוֹמַר לְךָ שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין הַטְּמֵאִים, אִישׁ נִדְּחֶה וְאֵין צִיבּוּר נִדְּחִין. **אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה.** 'רְחוֹק' בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה מֵאַסְקֻפָּה.** שֶׁעַל הַהֵ"א נָקוּד, כְּאִלּוּ לֹא נִכְתַּב. **וְעָשָׂה פֶּסַח לַה'.** בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. לְפִי כְּשֶׁמְּעַבְּרִין הַשָּׁנָה אָז אִיָּיר בִּמְקוֹם נִיסָן, וּלְפִי שֶׁבַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ יָרַד הַמָּן לְכָךְ עוֹשִׂים בּוֹ פֶּסַח יוֹם אֶחָד. תורה יא

וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁמִּלְּבַד הָעִנְיָנִים שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב - שָׁוֶה פֶּסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן בְּכָל הָעִנְיָנִים, וּבִנְיִדּוֹן־דִּידָן, בְּנוֹגֵעַ לְאִסּוּר אֲכִילַת חָמֵץ עִם הַפֶּסַח, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", שֶׁאָסוּר גַּם בְּפֶסַח שֵׁנִי.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְחַזֵּק אֶת הָרְאָיָה, מַהָא דְּמִיעֵט הַלָּאו דְּ"לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁ"אַף־עַל־גַּב דִּכְבָר מִעֵט לֵיהּ מֵהַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר וּמִבַּל יֵרָאֶה, הֵוָה־אָמִינָא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אֲבָל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי מִלֹּא תִשְׁחַט" - הַיְנוּ, שֶׁהַמִּעוּט הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת הַפֶּסַח, אָסוּר לֶאֱכוֹל עִמּוֹ חָמֵץ.

וְעַל־פִּי־זֶה, מַה שֶּׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "וְהוּא אֶצְלִי דָּבָר חָדָשׁ מְאוֹד, וְלֹא יָדַעְתִּי מֵהֵיכָן יָצָא לְרַבֵּינוּ זֶה כוּ'" - אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ כֵּיצַד לְתָרֵץ אֶת דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ'.

וּבְכָל אוֹפֶן, כְּשֶׁיֵּשׁ סְתִירָה וְנִגּוּד בֵּין דִּבְרֵי רַשִׁ"י לְדִבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' - פָּשׁוּט, שֶׁיֵּשׁ לְקַבֵּל אֶת דִּבְרֵי רַשִׁ"י, וּלְחַפֵּשׂ בֵּאוּר וְתֵרוּץ עַל דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאָז הוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ בְּטוּחָה ("אוֹיֵף אַ אַיְיזֶערְנֶעם בְּרִיק") - דָּבָר הַמְּפֹרָשׁ בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י, וּמְסֻכָּם אֵצֶל כָּל מְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י שֶׁלֹּא נָעֶמְדוּ עַל זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "לֹא רָאִיתִי לַמְּפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בָּזֶה"), מִלְּבַד הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאֵינוֹ מִמְּפָרְשֵׁי רַשִׁ"י, לְמִרּוֹת גְּדֻלּוֹתוֹ בַּתּוֹרָה כוּ', עַד שֶׁהָאַחֲרוֹנִים סוֹמְכִים עַל דְּבָרָיו לַהֲלָכָה.

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

יא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃

(יב) לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

יב לָא יַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יִתְבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃

יג וְגַבְרָא דְּהוּא דְכֵי וּבְאֹרַח לָא הֲוָה וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ אֲרֵי קֻרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרִיב בְּזִמְנֵהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל גַּבְרָא הַהוּא׃

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ ס

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וַיְעַבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כִּגְזֵרַת פִּסְחָא וְכִדְחָזֵי לֵהּ כֵּן יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא דְּאַרְעָא׃

רש"י◄ **וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח •** (פסחים צג. ספרי) יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה אַחַת וְגוֹ'", אֶלָּא כָּךְ מַשְׁמָעוֹ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וּבָא עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, כַּחֻקָּה וְכַמִּשְׁפָּט יַעֲשֶׂה.

◆ יום רביעי ט"ז סיון ◆

(טו) וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר׃

טו וּבְיוֹמָא דְּאִתְקַם יָת מַשְׁכְּנָא חַפָּא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵזוּ אֶשְׁתָּא עַד צַפְרָא׃

בעל הטורים

(יג) **וּבְדֶרֶךְ.** ד' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְדֶרֶךְ אִמּוֹ, וּבְדֶרֶךְ יָרָבְעָם בֶּן נְבָט" (מלכים א' כב, נג), "וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד" (תהלים א, א). וְזֶהוּ "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח", שֶׁעוֹשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה יָרָבְעָם שֶׁהָלַךְ בְּדֶרֶךְ חַטָּאִים, שֶׁבִּטֵּל הַקָּרְבָּנוֹת וְהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. גַּם זֶה שֶׁאֵינוֹ בְּדֶרֶךְ וּמְבַטֵּל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח.

וְחָדַל. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח", וְאִידָךְ: "וְחָדַל לְעוֹלָם" (תהלים מט, ט). דְּפֶסַח בְּכָרֵת, וְזֶהוּ "וְחָדַל לְעוֹלָם", לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל, דְּהַיְינוּ חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כְּדִין חַיָּבֵי כָּרֵיתוֹת דְּלָא מַפְּקֵי חֲמִשִּׁים.

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **אִשָּׁה.** לוֹמַר לְךָ, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בִּכְלַל הָעֲנָשִׁין. תורה יד

רש"י◄ **הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת•** הַמִּשְׁכָּן הֶעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת הָעֵדוּת. **יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן•** כְּמוֹ "הוֹיָה עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה.

(טז) כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה:

טז כֵּן הֲוָה תְדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵהּ וְחֵזוּ אֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא:

(יז) וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז וּלְפוּם אִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **הֵעָלוֹת הֶעָנָן•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלְקוּת", וְכֵן "וְנַעֲלָה הֶעָנָן". וְלֹא יִתָּכֵן לִכְתֹּב "וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן" "וְעָלָה הֶעָנָן", שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סִלּוּק אֶלָּא צְמוּחַ וַעֲלִיָּה, כְּמוֹ (מלכים א יח): "הִנֵּה־עָב קְטַנָּה כְּכַף־אִישׁ עֹלָה מִיָּם".

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

יח עַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן כָּל יוֹמֵי דִּי שָׁרֵי עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרָן:

רש"י◄ **עַל־פִּי ה' יִסְעוּ•** שָׁנִינוּ בְּ"מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן": כֵּיצַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר: "קוּמָה ה'" וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. זוֹ בַּ"סִּפְרֵי".

וְעַל־פִּי ה' יַחֲנוּ• כֵּיצַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים, עַמּוּד הֶעָנָן מִתְמַר וְעוֹלֶה וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֵכָּה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׂ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר: "שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל", הֲוֵי אוֹמֵר: "עַל־פִּי ה' וּבְיַד־מֹשֶׁה".

(יט) וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ:

יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא נָטְלִין:

(כ) וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ:

כ וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְּמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין:

רש"י◄ **וְיֵשׁ•** כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. **יָמִים מִסְפָּר•** יָמִים מֵעָטִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

כָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה', בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בְּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבִיעַ לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגַּם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפָן הֲעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, אַף שֶׁהִנֵּה

בעל הטורים

(טו) **וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן.** ז' פְּעָמִים כְּתִיב 'הַמִּשְׁכָּן' בַּפָּרָשָׁה, כְּנֶגֶד ז' מִשְׁכָּנוֹת.

וּבָעֶרֶב. ד' בַּמְּסוֹרָה. "וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה אֵשׁ עַד בֹּקֶר", "וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר" (דברים כח, סז), "וּמִקְטִרִים לַה' וגו' בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב" (דברי הַיָּמִים ב' יג, יא), "וּבָעֶרֶב חָתַרְתִּי לִי בַקִּיר" (יחזקאל יב, ז). שֶׁהָיָה מִתְנַבֵּא עַל הַגָּלוּת. וְזֶהוּ "וּבָעֶרֶב חָתַרְתִּי לִי בַקִּיר", כְּשֶׁיֵּצְאוּ בַּגּוֹלָה תֹּאמַר 'מִי יִתֵּן בֹּקֶר', כְּהַהִיא 'עֶרֶב' שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וּמַקְטִרִים לַה' וגו' בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב", "וּכְמַרְאֵה אֵשׁ עַד בֹּקֶר". תורה טז

(יז) **הֵעָלוֹת.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "הֵעָלוֹת הֶעָנָן", "עִם הֵעָלוֹת הַגּוֹלָה" (עזרא א, יא). וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת ה, א) רְאוּיִן הָיוּ שֶׁיַּעֲשׂוּ לָהֶם נֵס בִּימֵי עֶזְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בִּימֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא.

וּבִמְקוֹם. ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן שָׁם הֶעָנָן", "וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד" (מִשְׁלֵי כה, ו). שֶׁלֹּא הָיוּ נִפְנִים לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִצְדָדֵיהֶם אֶלָּא לַאֲחוֹרֵיהֶן. וְזֶהוּ "וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן שָׁם הֶעָנָן", דְּהַיְינוּ לִפְנֵיהֶם אוֹ לִצְדָדֵיהֶם, אַל תַּעֲמוֹד לַעֲשׂוֹת שָׁם גְּדוֹלִים. תורה יח

בָּא מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבַלְּשׁוֹן הַכָּתוּב וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֲקָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בְּרֶגֶע י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפָן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיווּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ.

(כא) וְיֵ֣שׁ אֲשֶׁר יִהְיֶ֗ה הֶעָנָן֙ מֵעֶ֣רֶב עַד־בֹּ֔קֶר וְנַעֲלָ֥ה הֶעָנָ֖ן בַּבֹּ֑קֶר וְנָסָ֣עוּ אֹ֔ו יוֹמָ֥ם וָלַ֖יְלָה וְנַעֲלָ֥ה הֶעָנָ֖ן וְנָסָֽעוּ׃

כא וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֵמָם וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנָטְלִין׃

(כב) אֹו־יֹמַ֣יִם אֹו־חֹ֗דֶשׁ אֹו־יָמִ֤ים בְּהַאֲרִ֙יךְ֙ הֶעָנָ֔ן עַל־הַמִּשְׁכָּ֖ן לִשְׁכֹּ֣ן עָלָ֑יו יַחֲנ֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל וְלֹ֣א יִסָּ֑עוּ וּבְהֵעָלֹתֹ֖ו יִסָּֽעוּ׃

כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן בְּאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹהִי שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ נָטְלִין׃

רש"י ◄ **אֹו־יָמִים** • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ".

(כג) עַל־פִּ֣י יְהוָ֗ה יַחֲנ֤וּ וְעַל־פִּ֙י יְהוָ֔ה יִסָּ֖עוּ אֶת־מִשְׁמֶ֣רֶת יְהוָ֑ה שָׁמְר֥וּ עַל־פִּ֖י יְהוָ֥ה בְּיַד־מֹשֶׁ֖ה׃ פ

כג עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין יָת מַטְרַת מֵימְרָא דַיְיָ נָטְרִין עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

י (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) עֲשֵׂ֣ה לְךָ֔ שְׁתֵּ֥י חֲצֹצְרֹ֖ת כֶּ֑סֶף מִקְשָׁ֣ה תַֽעֲשֶׂ֔ה אֹתָ֖ם וְהָי֥וּ לְךָ֛ לְמִקְרָ֥א הָעֵדָ֖ה וּלְמַסַּ֥ע אֶת־הַמַּחֲנֹֽת׃

ב עֲבֵד לָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרַן דִּכְסַף נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהֵן וִיהֵוְיָן לָךְ לְעַרְעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◄ **עֲשֵׂה־לְךָ** • (שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, "וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ"). **עֲשֵׂה לְךָ** • מִשֶּׁלְּךָ (עֲשֵׂה לְךָ — אַתָּה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אַחֵר). **לְמִקְרָא הָעֵדָה** • כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסַּנְהֶדְרִין וּשְׁאָר הָעָם וְתִקְרָאֵם לֶאֱסֹף אֵלֶיךָ, תִּקְרָאֵם עַל־יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת. **וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת** • בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת תִּתְקְעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה וְעַל־פִּי חֲצוֹצְרוֹת. **מִקְשָׁה** • מְהֻעֶשֶׂת תַּעֲשֶׂה בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרְנָס.

(ג) וְתָקְע֥וּ בָהֵ֖ן וְנוֹעֲד֣וּ אֵלֶ֑יךָ כָּל־הָעֵדָ֖ה אֶל־פֶּ֥תַח אֹֽהֶל מוֹעֵֽד׃

ג וְיִתְקְעוּן בְּהֵן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש"י ◄ **וְתָקְעוּ בָהֵן** • בִּשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בְּאַחַ֥ת יִתְקָע֖וּ וְנוֹעֲד֣וּ אֵלֶ֑יךָ הַנְּשִׂיאִ֗ים רָאשֵׁ֤י אַלְפֵי֙ יִשְׂרָאֵֽל׃

ד וְאִם בַּחֲדָא יִתְקָעוּן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

בעל הטורים

(כג) **בְּיַד מֹשֶׁה.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף,** שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא בְּיָדוֹ, שֶׁבְּחַיָּיו נִגְנְזוּ. תורה א

י (ב) **לְךָ שְׁתֵּי.** אוֹתִיּוֹת 'שֶׁלְּךָ', שֶׁמִּשֶּׁלּוֹ עֲשָׂאָם. **שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת.** כְּנֶגֶד אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה בָּאוּמּוֹת וְנִצְּחוּם. **כֶּסֶף.** וְלֹא זָהָב. שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר קוֹל הָעָם בְּרֵעָה (שמות לב, יז). תורה ג

רש"י ◄ **וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ•** הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנִּשִׁיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים". וְאַף הֵן יְעִידָתָן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִ'גְּזֵרָה שָׁוָה' הוּא בָּא בַּ'סִּפְרֵי'.

(ה) **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה:**

ה וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִּשְׁרַן קְדוּמָא:

רש"י ◄ **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה•** סִימַן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ בַּ'סִּפְרֵי' מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתֵרִים (ר"ה לד).

(ו) **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:**

ו וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא תִּנְיָנוּת וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִּשְׁרַן דָּרוֹמָא יַבָּבָא יִתְקְעוּן לְמַטְלָנֵיהוֹן:

(ז) **וּבְהַקְהֵיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ:**

ז וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן:

רש"י ◄ **וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת". מַה מִּקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים וּבִשְׁתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָקְעוּ בָּהֵן וְגוֹ'", אַף מַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם. יָכוֹל מַה מַּסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אַף מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמֵעַתָּה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ'", לוֹמַר שֶׁאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא־הַדִּין לַנְּשִׂיאִים, הֲרֵי סִימָן לִשְׁלָשְׁתָּם: מִקְרָא הָעֵדָה בִּשְׁתַּיִם וְשֶׁל נְשִׂיאִים בְּאַחַת, וְזוֹ וָזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתַּיִם — עַל־יְדֵי תְּרוּעָה וּתְקִיעָה.

(ח) **וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:**

ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וִיהֵוְיָן לְכוֹן לְקָיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◄ **וּבְנֵי אַהֲרֹן יִתְקְעוּ•** בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ.

(ט) **וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם:**

ט וַאֲרֵי תֵּעָלוּן לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵיעוּל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפְּרְקוּן מִסְּנָאֵיכוֹן:

(י) **וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ**

י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וּתְתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהֵוְיָן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **עַל עֹלֹתֵיכֶם•** (ספרי. ערכין יא) בְּקָרְבַּן צִבּוּר, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** מִכָּאן לְמַדְנוּ מַלְכֻיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם" — הֲרֵי שׁוֹפָרוֹת, "לְזִכָּרוֹן" — הֲרֵי זִכְרוֹנוֹת. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" — זוֹ מַלְכֻיּוֹת וְכוּ'.

בעל הטורים

(ח־ט) **לְדֹרֹתֵיכֶם. וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה.** רָמֵז לְמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג הָעֲתִידָה שֶׁתָּבוֹא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. **תָּבֹאוּ מִלְחָמָה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מִלְחֶמֶת גּוֹג. תָּבֹאוּ.** אוֹתִיּוֹת **אָבוֹת.** שֶׁזְּכוּת הָאָבוֹת עוֹמֶד בַּמִּלְחָמָה. **וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת.** עַל שֵׁם "(רוע) [רָעָה] הִתְרַעֲעָה הָאָרֶץ" (יְשַׁעְיָה כד, יט), "תְּרֵעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל" (תְּהִלִּים ב, ט). תורה י (י) **שִׂמְחַתְכֶם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **גַּם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וּבְמוֹעֲדֵיכֶם.** מָלֵא וָי"ו, כְּנֶגֶד: **פֶּסַח, עֲצֶרֶת, רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

בְּקָרְבַּן צִבּוּר, הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י י, י) בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר "וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאוֹיְבֵיכֶם", וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה נֶאֱמַר "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם" – הַיְינוּ יוֹם שִׂמְחָה שֶׁנִּקְבַּע עַל נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה (דְּאֵין לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה", שֶׁהֲרֵי תֵּכֶף נֶאֱמַר "וּבְמוֹעֲדֵיכֶם"). וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי צִבּוּר, מוּבָן שֶׁגַּם "עוֹלוֹתֵיכֶם וְ"זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" מְדַבֵּר בְּקָרְבַּן צִבּוּר.

◆ יום חמישי י"ז סיון ◆

(יא) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

יא וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תִּנְיְתָא בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין לְיַרְחָא אִסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש"י ◄ **בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** • נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב, שֶׁהֲרֵי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיוָן חָנוּ שָׁם, וְלֹא נָסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיָּר לַשָּׁנָה הַבָּאָה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן:

יב וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלָנֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן:

רש"י ◄ **לְמַסְעֵיהֶם** • כַּמִּשְׁפָּט הַמְפֹרָשׁ לְמַסַּע דִּגְלֵיהֶם, מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. **בְּמִדְבַּר פָּארָן** • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסָּע זֶה.

(יג) וַיִּסְעוּ בָרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

יג וּנְטָלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

(יד) וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יד וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:

(טו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

טו וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר:

(טז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

טז וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן:

(יז) וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן:

יז וּמִתְפָּרֵק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא:

רש"י ◄ **וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן** • כֵּיוָן שֶׁנּוֹסֵעַ דֶּגֶל יְהוּדָה, נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָהּ אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד): "וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה", וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בָּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת עוֹמְדִים מְכֻסִּין וּנְתוּנִין עַל הַמּוֹטוֹת עַד שֶׁנָּסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחַר־כָּךְ "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים".

(יח) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

יח וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר:

בעל הטורים

הַכִּפּוּרִים, סוּכּוֹת, שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. תורה יא

(יד) **וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה.** בְּכֻלָּם כְּתִיב "וְנָסַע", וּבִיהוּדָה כְּתִיב "וַיִּסַּע", חָסֵר מ', שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן כְּאִלּוּ לֹא נָסַע. תורה טו

(יט) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

יט וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(כ) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

כ וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃

כא וְנָטְלִין בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן׃

רש"י◄ נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ• נוֹשְׂאֵי דְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים. וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן• בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מַסַּע שְׁנֵי דְּגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן, וְסִימַן הַחֲנִיָּה נִרְאָה בְּדֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. וְהֵם חוֹנִים, וַעֲדַיִן בְּנֵי קְהָת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְּגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁבָּאִים בְּנֵי קְהָת, מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוֹנוֹ וּמַכְנִיסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת; וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא "וְהֵקִימוּ" - מְקִימֵי הַמִּשְׁכָּן - אוֹתוֹ "עַד" — טֶרֶם "בּוֹאָם" - שֶׁל בְּנֵי קְהָת.

(כב) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

כב וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃

(כג) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

כג וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(כד) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃

כד וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(כה) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

כה וְנָטֵל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנֵישׁ לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

רש"י◄ מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת• תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: לְפִי שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסֵעַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ. אַתְיָא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת". וְאִית דְּאָמְרֵי: כְּקוֹרָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ (רש"י י, כה) אָמְרוּ רַז"ל "אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה, זֶה הַמְאַבֵּד כָּל **מַה** שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ". כְּלוֹמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתָּן מִלְּמַעְלָה "מַה", בִּטּוּל לָאֲלֹקוּת, אַךְ בִּגְלַל הַיֵּצֶר הָרַע, הַ"מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל" (שׁוֹטֶה), עָלוּל הוּא לְאַבֵּד אוֹתוֹ. בַּמַּחֲנוֹת שֶׁצָּעֲדוּ בְּרֹאשׁ, קְרוֹבִים לַמִּשְׁכָּן, עָלוּל לִהְיוֹת אִבּוּד הַ"מַה"; אַךְ בְּמַחֲנֵה דָן, שֶׁצָּעַד בַּסּוֹף, בְּחִינַת רֶגֶל — הַ"מַה" שָׁלֵם. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁמְּשִׁיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(כו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

כו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(כז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

כז וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

בעל הטורים

(כה) **מְאַסֵּף.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנֹת", "וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתָם הַבַּיְתָה" (שופטים יט, טו) בְּפִלֻּגֶשׁ בַּגִּבְעָה. וְאִידָךְ: "וּכְעֻמִּיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף" (ירמיה ט, כא). שֶׁבֶט דָּן, עַל שֶׁהָיָה עִמָּהֶם פֶּסֶל מִיכָה, עַל כֵּן "אֵין אִישׁ מְאַסֵּף"; שֶׁהֶעָנָן הָיָה פּוֹלֵט אוֹתָם וַעֲמָלֵק הָרַג בָּהֶם, וְנָפְלוּ "כְּעֻמִּיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף". תורה כו

(כח) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ׃

כח אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטָלוּ׃

רש"י◄ אֵלֶּה מַסְעֵי • זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם. וַיִּסָּעוּ • בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל׃

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחֹבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ יְהֵה אֶתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטֵיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלִּיל לְאִיתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ חֹבָב • (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד): "מִבְּנֵי חֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות ב): "וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מְלַמֵּד, שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן "אַבָּא", וְשֵׁמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יֶתֶר – עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, חוֹבָב – עַל שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ'. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם • (ספרי) מִיָּד – עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ; שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרִאשׁוֹן נָסְעוּ עַל־מְנָת לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁחָטְאוּ בַּמִּתְאוֹנְנִים. וּמִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶם? שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא נִכְנָס.

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃

ל וַאֲמַר לֵהּ לָא אֵזֵל אֶלָּהֵן לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי אֵזֵל׃

רש"י◄ אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי • (ספרי) אִם בִּשְׁבִיל נְכָסַי, אִם בִּשְׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(לא) וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃

לא וַאֲמַר לָא כְּעַן תִּשְׁבּוֹק יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעַתְּ כַּד הֲוֵינָא שָׁרַן בְּמִדְבְּרָא וּגְבוּרַן דְּאִתְעַבִּידַן לָנָא חֲזַיְתָא בְּעֵינָיךְ׃

רש"י◄ אַל־נָא תַּעֲזֹב • אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחִבָּה; סָבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, עַכְשָׁו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ. כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר • כִּי נָאֶה לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ • כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ (בראשית לח): "כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי" (שם יח): "כִּי־עַל־כֵּן עָבַרְתֶּם" (שם יט): "כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ" (שם לג): "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ". וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם • לְשׁוֹן עָבָר, כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן עָתִיד: כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר".

(לב) וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃

לב וִיהֵי אֲרֵי תֵזֵל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטֵיב לָךְ׃

בעל הטורים

(כח) **וַיִּסָּעוּ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ", "וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים" (בְּרֵאשִׁית לה, ה). לוֹמַר, מַה שָּׁם הָיָה חִתַּת אֱלֹהִים עַל כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם, אַף כָּאן.

דָּבָר אַחֵר:

"וַיִּסָּעוּ" דְּהָתָם רֹאשׁ פָּסוּק, "וַיִּסָּעוּ" דְּהָכָא סוֹף פָּסוּק. דְּהָתָם, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב בִּיעֵר עֲבוֹדָה זָרָה מִתּוֹכָם, לְפִיכָךְ נָסְעוּ בְּיָד רָמָה וּשְׁכִינָה לִפְנֵיהֶם. אֲבָל בְּנֵי דָן שֶׁהָיָה עֲבוֹדָה זָרָה בֵּינֵיהֶם נָסְעוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלֵט אוֹתָם וַעֲמָלֵק הָיָה הוֹרֵג בָּהֶם. תורה כט

(לב) **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא.** ה' פְּעָמִים **טוֹבָה** כְּתִיב כָּאן, כְּנֶגֶד ה' מֵאוֹת אַמָּה דְּשִׁבְתָּנוּ שֶׁל יְרִיחוֹ לְבָנָיו. **וְהֵטַבְנוּ, טוֹב, הַטּוֹב, יֵיטִיב, וְהֵטַבְנוּ** – בְּגִימַטְרִיָּא: **בִּירִיחוֹ.** תורה לג

רש"י◄ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגוֹ'** • מַה טּוֹבָה הֵיטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַלְּקִין אֶת הָאָרֶץ הָיָה דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהִנִּיחוּהוּ מִלַּחֲלֹק; אָמְרוּ: מִי שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְּלֶנּוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נְתָנוּהוּ לִבְנֵי יִתְרוֹ, לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגוֹ'" (שופטים א)◆

(לג) **וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה:**

לג וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָאָה לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי:

רש"י◄ **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד. **וַאֲרוֹן בְּרִית־ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • (ספרי. ב"ב יד) זֶה הָאָרוֹן הֵיוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים, וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מְקוֹם חֲנִיָּה◆

(לד) **וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס**

לד וַעֲנַן יְקָרָא דַיְיָ עֲלֵיהוֹן בֵּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם** • שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם: אַרְבָּעָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה וְאֶחָד לִפְנֵיהֶם, מַנְמִיךְ אֶת הַגְּבֹהַּ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. **מִן הַמַּחֲנֶה** • מִמְּקוֹם חֲנִיָּתָן.

◆ יום שישי י"ח סיון ◆

נ הפוכה (לה) **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:**

לה וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלֵי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָיךְ וְיִעָרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ:

רש"י◄ **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** • עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרְעָנוּת לְפֶרְעָנוּת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ'כָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ' (שבת קטז)◆. **קוּמָה ה'** • לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. (תנחומא בריקהל)◆

בעל הטורים

(לד) **בְּנָסְעָם.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "בְּנָסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה", "בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם" (בראשית יא, ב). מַה לְּהַלָּן מְרֻדּוּ, אַף כָּאן נַמִּי מָרְדוּ. תורה לה

(לה) עָשָׂה נוּנִי"ן הֲפוּכִין, שֶׁרָצָה לְהַעֲבִיר הַשְּׁבָטִים, שֶׁאוֹתִיּוֹתֵיהֶם נוּ"ן, אֶת הַיַּרְדֵּן, שֶׁהוּא רָחָב נוּ"ן, אֶלָּא שֶׁהַחֵטְא גָּרַם.

טַעַם אַחֵר לְנוּנִי"ן הֲפוּכִין, כִּדְאִיתָא בְּשַׁבָּת פֶּרֶק 'כָּל כִּתְבֵי' (קטז, א), שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָהּ, וּכְתָבָהּ כָּאן לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנוּת רִאשׁוֹנָה לְפוּרְעָנוּת שְׁנִיָּה. וְעָשָׂה נוּנִי"ן הֲפוּכִין, לוֹמַר שֶׁמְּקוֹמָהּ לְאַחַר נ' פָּרְשִׁיּוֹת לְפָנֶיהָ. וְאִלּוּ לֹא הָיוּ הַנּוּנִי"ן הֲפוּכִין, לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ אִם לְאַחַר נ' פָּרְשִׁיּוֹת לְפָנֶיהָ אִם לִפְנֵי נ' לְאַחֲרֶיהָ, לְכָךְ עֲשָׂאוּם הֲפוּכִים לוֹמַר לִפְנֵי נ' לְפָנֶיהָ, וְהוּא אַחַר "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם" בְּפָרָשַׁת 'בְּמִדְבַּר סִינַי' (ב, יז), שֶׁמֻּשָׂם עַד הֵנָּה נ' פָּרָשִׁיּוֹת. **וַיְהִי בִּנְסֹעַ.** וַיּוֹ הָיָה לְאוּמּוֹת בִּנְסֹעַ.

וַיְהִי. עוֹלֶה **ל"א**, שֶׁנִּלְחַם עִם ל"א מְלָכִים.

בִּנְסֹעַ. הָיָה לוֹ לוֹמַר 'בִּנְסֹעַ'. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מִתְנַעְנֵעַ, וְלֹא הָיָה נוֹסֵעַ מִמְּקוֹמוֹ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר "קוּמָה ה'".

בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן. כְּשֶׁנּוֹסֵעַ הָאָרוֹן, מַסִּיעַ עִמּוֹ הַמֶּרְכָּבָה וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ.

בִּנְסֹעַ. בְּאַטב"ח – חַשְׁמַל.

בִּנְסֹעַ. בְּא"ת ב"ש **שטח"ז**, שֶׁהוּא בְּגִימַטְרִיָּא **כִּכְבוֹד הַמֶּרְכָּבָה.**

בִּנְסֹעַ. בְּגִימַטְרִיָּא: **יַעֲקֹב.** שֶׁדְּמוּת יַעֲקֹב אֲשֶׁר הוּא חָקוּק בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד נוֹסֵעַ עִמָּהֶם.

וּכְנֻחֹה. כְּתִיב בְּהֵ"א, כְּנֶגֶד ד' דְּגָלִים וּמַחֲנֵה לְוִיָּה.

בַּפָּסוּק "וַיְהִי בִּנְסֹעַ" י"ב תֵּיבוֹת, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּפָּסוּק "וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה" שֶׁהוּא סוֹף הַתּוֹרָה. וּבַפָּסוּק "וּבְנֻחֹה" יֵשׁ בּוֹ ז' תֵּיבוֹת, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּפָּסוּק "בְּרֵאשִׁית" שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַתּוֹרָה. לוֹמַר שֶׁהוּא חָשׁוּב סֵפֶר תּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמִתְחִיל בְּוָי"ו וּמְסַיֵּים בְּלָמֶ"ד, עַל שֵׁם "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ" (חבקוק ג, ו).

כָּל פָּרָשָׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְלַקֵּט פ"ה אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ "וַיְהִי בִּנְסֹעַ" י"ב תֵּיבוֹת, מַצִּילִין אוֹתָהּ מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה. לָכֵן סָמוּךְ לוֹ "**וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה'**", לוֹמַר לְךָ שֶׁמַּצִּילִין הַפָּרָשָׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פ"ה אוֹתִיּוֹת מִן הָאֵשׁ. וְעַל כֵּן מִילָּה שֶׁעוֹלָה פ"ה מַצֶּלֶת מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. תורה לו

וְיָקֻצוּ אֹיְבֶיךָ• הַמְכַנְּסִין. וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ• אֵלּוּ הָרוֹדְפִים. מְשַׂנְאֶיךָ, אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פג): **"וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ", וּמִי הֵם? "עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד".**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (רש"י י, לה)
נֶאֱמַר בִּתְהִלִּים "יָקוּם אֱלֹקִים וְיָפוּצוּ אוֹיְבָיו". הֲרֵי שֶׁבַּחֲמָשׁ נֶאֱמַר שֵׁם הֲוָיָ"; בַּכְּתוּבִים נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרַשִׁ"י – מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵר: בַּחֲמָשׁ מֵאִיר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל "יָפוּצוּ אוֹיְבָיךָ" – שֵׁם הֲוָיָ"; בַּכְּתוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמַטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַהֶעְלֵם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה **שֶׁבְּעַל פֶּה** נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הֶעְלֵם הָעוֹלָם עַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׂוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י)
יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ הוֹצִיא רַשִׁ"י אֶת הַכָּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפֵירַשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת דְּקָאֵי עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּהִנֵּה פָּשׁוּט שֶׁלֹּא מִדָּבָר כָּאן עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּי אִם אֵינוֹ מַאֲמִין כְּלָל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׂנָא אוֹתוֹ? וְעַל־כָּרְחָךְ שֶׁמַּאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.
אַךְ אִם כֵּן, אֵיךְ יִתְּכֵן כְּלָל מְצִיאוּת שֶׁל "שׂוֹנְאֵי ה'" חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי אִם מַאֲמִין הוּא בַּקָּבָּ"ה, וּבָ"מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִמֵּילָא שֶׁכָּל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ מַגִּיעִים מֵהַקָּבָּ"ה, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שִׂנְאָה חַס־וְשָׁלוֹם לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ?
וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאֵכֶן לֹא מִדָּבָר כָּאן עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, דְּזֶהוּ דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כְּלָל, כִּי־אִם עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". וְקַ"ל.
(וְעַיֵּן בִּמְקוֹר הַדְּבָרִים בְּ'לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת', שֶׁבֵּאֵר מַדּוּעַ לֹא פֵּירַשׁ כֵּן רַשִׁ"י גַּם עַל "וְיָפוּצוּ אוֹיְבָיךָ" שֶׁלְּפָנֶיו זֶה).

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהֹוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:** ז נ הפוכה **פ**

לו **וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְבַת אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **שׁוּבָה ה'• מְנַחֵם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ, וְכֵן** (ישעיה ל): "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן". **רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל•** מַגִּיד, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת.

יא (א) **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהֹוָה וַיִּשְׁמַע יְהֹוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהֹוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:**

א **וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְּפִין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ וּדְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָׁתָּא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁצִיאַת בִּסְיָפֵי מַשְׁרִיתָא:**

רש"י◄ **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים•** (ספרי) אֵין "הָעָם" אֶלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז): "מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה". וְאוֹמֵר (ירמיה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וּכְשֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "שַׁלַּח אֶת עַמִּי" (מיכה ו): "עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ". **כְּמִתְאֹנְנִים•** אֵין 'מִתְאוֹנְנִים' אֶלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה הַאֵיךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): "כִּי תֹאֲנָה הוּא־מְבַקֵּשׁ". **רַע בְּאָזְנֵי ה'•** תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי ה', שֶׁמִּתְכַּוְּנִים שֶׁתָּבוֹא בְּאָזְנָיו וַיַּקְנִיט. אָמְרוּ: "אוֹי לָנוּ, כַּמָּה לֵבַטְנוּ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁלֹּא נָחְנוּ מֵעִנּוּי הַדֶּרֶךְ". **וַיִּחַר אַפּוֹ•** אֲנִי הָיִיתִי מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַתְכֶם, שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד. **בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה•** בַּמַּקְצִין שֶׁבָּהֶם לְשִׁפְלוּת, אֵלּוּ עֵרֶב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: בַּקְּצִינִים שֶׁבָּהֶם וּבַגְּדוֹלִים.

בעל הטורים

יא (א) **בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הַקְּצִינִים.** תורה ב

(ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

ב וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקְעַת אֶשָּׁתָא:

רש"י◄ **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה.** (ספרי) מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָלַךְ הַבֵּן אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלַי מֵאַבָּא. **וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ.** (שם) שָׁקְעָה בִּמְקוֹמָהּ בָּאָרֶץ, שֶׁאִלּוּ חָזְרָה לְאַחַת הָרוּחוֹת – הָיְתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ.

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה:

ג וּקְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא דְּלֶקְתָּא אֲרֵי דְּלֵקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ:

(ד) וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר:

ד וַעֲרַבְרְבִין דִּי בֵינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֵלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מַן יֵיכְלִנָּנָא בִּסְרָא:

רש"י◄ **וְהָאסַפְסֻף.** אֵלּוּ עֵרֶב רַב שֶׁנֶּאֱסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם. **וַיָּשֻׁבוּ.** (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ עִמָּהֶם. **מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר.** וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות יב): "וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'". וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ נֶאֱמַר (במדבר לב): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגוֹ'", אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלִילָה.

(ה) זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

ה דְּכִירַן אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא דַּהֲוַיְנָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינַיָּא וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי:

רש"י◄ **אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם.** אִם תֹּאמַר שֶׁמִּצְרַיִם נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות ה): "וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם, דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם? וּמַהוּ אוֹמֵר "חִנָּם"? חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). **אֵת הַקִּשֻּׁאִים.** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר, חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לַמְּנִיקוֹת. אוֹמְרִים לָאִשָּׁה: אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מָשָׁל לְמֶלֶךְ כו' כִּדְאִיתָא בַּ'סִּפְרֵי'. **הַקִּשֻּׁאִים.** הֵם קוקומברו"ש (גורקען) בְּלַעַז. **אֲבַטִּחִים.** בורק"ש. **הֶחָצִיר.** כְּרִישִׁין פוריל"ש (לויך), וְתַרְגּוּמוֹ יָת בּוֹצִינַיָּא וְכוּ'.

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ:

ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כָּל מִדְּעַם אֶלָּהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא:

רש"י◄ **אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ.** מָן בַּשַּׁחַר, מָן בָּעֶרֶב.

(ז) וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

ז וּמַנָּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֶזוּ בְּדֹלְחָא:

רש"י◄ **וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד.** מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד וְגוֹ'". כְּלוֹמַר: רְאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בָּנַי, וְהַמָּן כָּךְ וְכָךְ הוּא חָשׁוּב. **כִּזְרַע־גַּד.** עָגֹל כְּגִדָּא, זֶרַע קוליינדר"י. **בְּדֹלַח.** שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטָ"ל.

בעל הטורים

(ד) **מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם בָּשָׂר הַרְבֵּה, הֵם הָיוּ סְבוּרִים לַעֲבוֹר הַיַּרְדֵּן מִיָּד, וְאָמְרוּ: 'אָנוּ צְרִיכִין לְהִלָּחֵם בַּכְּנַעֲנִי, וְלֹא נוּכַל לְהַעֲבִיר מִקְּנֵנוּ עִמָּנוּ', וּלְכָךְ אָמְרוּ "מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר". תורה ה

(ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָّמֶן:

ח שַׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין בְּרֵיחַיָּא אוֹ דְּצָבֵי דָּאִיךְ בַּמְּדֵכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעֲמֵהּ כְּטְעֵם דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא:

רש"י◄ שָׁטוּ • אֵין "שַׁיִט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל אישבני"ר, בְּלֹא עָמָל. וְטָחֲנוּ בָרֵיחַיִם וְגוֹ' • לֹא יָרַד בָּרֵיחַיִם וְלֹא בַּקְּדֵרָה וְלֹא בַּמְּדוֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעְמוֹ לְנִטְחָנִין וְלִנְדוֹכִין וְלִמְבַשָּׁלִין. בַּפָּרוּר • קְדֵרָה. לְשַׁד הַשָّמֶן • לַחְלוּחַ שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוֹנָש. וְדוֹמֶה לוֹ: (תהילים לב): "נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קָיִץ", וְהַלָּמֶ"ד יְסוֹד – נֶהְפַּךְ לַחְלוּחִי בְּחַרְבוֹנֵי קַיִץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שָׁדַיִם, אַךְ אֵין עִנְיַן שָׁדַיִם אֵצֶל שֶׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְשַׁד הַשָّמֶן, לְשׁוֹן (דברים לב)

וַיִּשְׁמַע יְשׁוּרוּן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַמֵּ"ם נָקוּד קָמַץ קָטָן (צֵירֶה) וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה תַּחַת הַמֵּ"ם. עַכְשָׁו שֶׁהַמֵּ"ם נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סֶגּוֹל) וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שֶׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הַנִּקּוּדָה בְּקָמַץ גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפַתָּח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לְשַׁד" לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: לַ'יִשׁ שֶׁ'מֶן דְּ'בַשׁ – כְּעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן וּקְטוּפָה בִּדְבַשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקְלוּס דְּמִתַּרְגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא" נוֹטֶה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דּוֹנָשׁ; שֶׁהָעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן, לַחְלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

(ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:

ט וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵת מַנָּא עֲלוֹהִי:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

י וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכִין לִזְרַעֲיָתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ לַחְדָּא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ:

רש"י◄ בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו • מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים, לְפָרְסֵם תַּרְעֲמָתָן בְּגָלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "לְמִשְׁפְּחֹתָיו" – עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי).

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מְטוּל כָּל עַמָּא הָדֵין עָלָי:

(יב) הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו:

יב הַאַב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנֵי אִנּוּן דְּאָמְרַת לִי סוֹבְרְהִי בְּתָקְפָּךְ כְּמָא דְּמִסּוֹבַר תֵּרְבִּינָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתּוֹהִי:

רש"י◄ כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ. וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? (שמות לב): "לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם", וְאוֹמֵר (שמות ז): "וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל־מְנָת שֶׁיִּהְיוּ סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמְחָרְפִים אֶתְכֶם. עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשַׂאתָם בְּחֵיקִי.

בעל הטורים

(ח) **טַעְמוֹ.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָّמֶן", "שֶׁאָנָן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשָׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ, עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ" (יִרְמְיָה מח, יא), "וַיְשַׁנּוּ אֶת טַעְמוֹ" (שְׁמוּאֵל א' כא, יד), "בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ" (תְּהִלִּים לד, א) גַּבֵּי דָּוִד. מוֹאָב שֶׁהָיָה שָׁקֵט, עָמַד טַעְמוֹ. אֲבָל דָּוִד שֶׁגָּלָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ. וְדוֹר הַמִּדְבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁגָּלוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לֹא שִׁנּוּ אֶת טַעְמָם, בִּשְׁבִיל הַמָּן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'טַעְמוֹ', שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן. תורה ט

(יא) **וְלָמָּה לֹא מָצָתִי חֵן.** חָסֵר אָלֶף. וְאִיּוֹב גַּבֵּי אִיּוֹב (א, כא) "עָרֹם יָצָתִי" חָסֵר אָלֶף. לוֹמַר, אִם לֹא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָמָּה יָצָאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי. תורה יב

(יב) **הֶאֹמֵן.** תַּגִּין עַל הֵה"א, שֶׁבָּה' דְּבָרִים הָאָב מְזַכֶּה לְבָנָיו, וְאֵלּוּ הֵן; **בָּנוּי, בְּכֹחַ, בְּעוֹשֶׁר, בְּחָכְמָה, בְּשָׁנִים.**

(יג) מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה:

יג מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמֵיהַב לְכָל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי בָּכַן עָלַי לְמֵימַר הַב לָנָא בִּסְרָא וְנֵיכוּל:

(יד) לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

יד לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבְרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי:

(טו) וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ

טו וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵד לִי קְטָלְנִי כְּעַן קְטוֹל אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתִּי:

רש"י◄ **וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִי.** תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כִּנְקֵבָה. כְּשֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהוּא עָתִיד לְהָבִיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו: אִם כֵּן, הָרְגֵנִי תְּחִלָּה. **וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי.** "בְּרָעָתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכִנּוּי וּלְתִקּוּן לָשׁוֹן.

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְדַעְתָּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכּוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ:

רש"י◄ **אֶסְפָה־לִּי.** הֲרֵי תְּשׁוּבָה לִתְלוּנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי". וְהַזְּקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן הָיוּ? וַהֲלֹא אַף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֶלָּא בְּאֵשׁ תַּבְעֵרָה מֵתוּ, וּרְאוּיִים הָיוּ מִסִּינַי לְכָךְ, דִּכְתִיב (שמות כד): "וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שֶׁנְּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁךְ פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתֵּן אֲבֵלוּת בְּמַתַּן־תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם כָּאן. **אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם וְגוֹ'.** אוֹתָן שֶׁאַתָּה מַכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמֵכִים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — עַתָּה יִתְמַנּוּ בִּגְדֻלָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַעֲרוּ בְּצָרָתָן. **וְלָקַחְתָּ אֹתָם.** קָרֵם בִּדְבָרִים: "אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנֵּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם!". **וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ.** כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָהֶם גְּדֻלָּה וְכָבוֹד, וְיֹאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ספרי)◆

בעל הטורים

בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צ, טז) "יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ, וְהַדָּרְךָ עַל בְּנֵיהֶם". **בְּכֹחַ,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם קיב, ב) "גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ, דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ". **בְּעוֹשֶׁר,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם לז, כה) "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי, וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם. כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה, וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה". **בְּחָכְמָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם מה, יז) "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ, תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל הָאָרֶץ", וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נט, כא) "לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ". **בְּשָׁנִים,** דִּכְתִיב (דִּבְרִים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה". וּכְשֵׁם שֶׁהוּא זוֹכֶה לָהֶם, כָּךְ מְחַיֵּיב אוֹתָם בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים חִלּוּפָם, דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב׳ ג, כט) "יָחֳלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאֶל כָּל בֵּית אָבִיו, וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב **זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וְחַסַר לָחֶם".** **זָב** - תַּחַת הַכֹּחַ, שֶׁהַזִּיבוּת מַתֶּשֶׁת הַכֹּחַ. **וּמְצֹרָע** - תַּחַת הַנּוֹי, כִּי הַצָּרַעַת מְגוּנָּה עַל הַבְּרִיּוֹת. **וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ** - בּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חָכְמָה. **וְנֹפֵל בַּחֶרֶב** - קְצַר יָמִים. **וְחַסַר לָחֶם** - זֶה עוֹנִי תַּחַת הָעוֹשֶׁר. נִמְצָא שֶׁהַצַּדִּיק זוֹכֶה לְבָנָיו בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְהַחַיָּיב מְחַיֵּיב אוֹתָם בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים חִלּוּפָם. תורה יג

(טז) **אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ.** כְּנֶגֶד שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, וּכְנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת, וּכְנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ הֵן: **אֵל, אֱלֹהִים, ה', אֶחָד, אָדוֹן, אַדִּיר, אֶהְיֶה, אֲמִיץ, אֱמֶת, אֹרֶךְ אַפַּיִם, אַחֲרוֹן שֶׁאֵינוֹ מוֹסֵר מַלְכוּתוֹ לְאַחֵר, אֱמוּנָה, אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר, בָּרוּךְ, בּוֹרֵא, גָּדוֹל, גֶּאֶה, גּוֹאֵל, גִּבּוֹר, דָּגוּל, הַיּוֹדֵעַ, וָעֵד, זוֹכֵר, חַי, חָסִיד, חַנּוּן, חוֹקֵר, חָסִין, חָכָם, טוֹב, טְהוֹר עֵינַיִם, יָשָׁר, יוֹשֵׁב סְתָר, כָּבוֹד מִסְתַּתֵּר, נוֹרָא, נִשְׂגָּב, נָצַח, נוֹצֵר חֶסֶד, נוֹשֵׂא עָוֹן, נוֹשֵׂא פָשַׁע, נוֹשֵׂא חֵטְא, נוֹקֵם, נוֹטֵר, סֶלָה "יֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה", סַלָּח, עֶלְיוֹן, עֹפֶר, עִזּוּז, פּוֹדֶה, צוּר, צְבִי,**

(יז) וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ:

יז וְאֶתְגְּלֵי וֶאֱמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ וַאֲשַׁוִּי עֲלֵיהוֹן וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ:

רש"י◄ **וְיָרַדְתִּי** • זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. **וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ** • וְלֹא עִמָּהֶם. **וְאָצַלְתִּי** • כְּתַרְגּוּמוֹ "וַאֲרַבֵּי", כְּמוֹ (שמות כד): "וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". **וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם** • לְמָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֵר שֶׁמֻּנָּח עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְהַכֹּל מַדְלִיקִין הִימֶנּוּ וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם. **וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ** • הַתְּנֵה עִמָּהֶם עַל־מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טֹרַח בָּנַי, שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים. **וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ** • (ספרי) הֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמַה שֶּׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי".

(יח) וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם:

יח וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְּנוּ לְמָחַר וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָן יֵכְלִנָּנָא בִּסְרָא אֲרֵי טַב לָנָא בְּמִצְרָיִם וְיִתֵּן יְיָ לְכוֹן בִּסְרָא וְתֵיכְלוּן:

רש"י◄ **הִתְקַדְּשׁוּ** • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֵרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהַקְדֵּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה".

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

יט לָא יוֹמָא חַד תֵּיכְלוּן וְלָא תְרֵין יוֹמִין וְלָא חַמְשָׁה יוֹמִין וְלָא עַשְׂרָא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרִין יוֹמִין:

(כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם:

כ עַד יְרַח יוֹמִין עַד דִּי תְקוּצוּן בֵּהּ וִיהֵי לְכוֹן לְתַקָּלָא חֲלַף דְּקַצְּתוּן יָת מֵימְרָא דַיְיָ דִּשְׁכִנְתֵּהּ שַׁרְיַת בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְּנַן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ **עַד חֹדֶשׁ יָמִים** • זוֹ בַּכְּשֵׁרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחַר־כָּךְ נִשְׁמָתָן יוֹצְאָה. וּבָרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" — כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּ'סִּפְרֵי', אֲבָל בַּ'מְּכִילְתָּא' שְׁנוּיָה חִלּוּף: הָרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעֲרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַכְּשֵׁרִים "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם". **עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם** •

בעל הטורים

צְבָאוֹת, קָדוֹשׁ, קָנָא, קָרוֹב, רַחוּם, רָם, רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא קִבֵּל מַלְכוּתוֹ מֵאַחֵר, רַב חֶסֶד, שׁוֹמֵר, שׁוֹפֵט, שִׁלְטוֹן, שַׂר, שׁוֹכֵן עַד, תָּמִים, תַּקִּיף.

וְשִׁבְעִים שֵׁמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵן: **אֵשֶׁת נְעוּרִים, אֵילֵי הַצֶּדֶק, אַלּוּפִים, אַחִים, אֲהוּבִים, אוֹם, אֵם, אִישִׁים, אֶפְרָיִם, אַדִּירִים, אַצִּילִים, אֶגְרוֹז, אֵימָה, אֲגֻדָּה, בָּנִים, בְּנֵי אֵל חַי, בְּכוֹר, בְּחִירִים, בִּתִּי, בָּרָה, בְּעוּלָה, גּוֹי, גָּדוֹל, גַּן נָעוּל, גַּל נָעוּל, גֶּפֶן, הֲעֲמוּסִים, וּנְשׂוּאִים, זֶרַע קֹדֶשׁ, חֲכָמִים, טוֹבִים, יְחִידִים, יְקִירִים, יִשְׂרָאֵל, יְשׁוּרוּן, יַעֲקֹב, יוֹסֵף, יְהוּדִים, יְלִדִים, יְדִידִים, כַּלָּה, כַּנָּה, כֶּרֶם, כֹּהֲנִים, מְשֻׁרְתִּים, מְלָכִים, מַעְיָן חָתוּם, נַחֲלָה, נְדִיבִים, נָאוָה, נַעַר, נֶטַע, סְגוּלָה, עֲלִיּוֹנִים, עֲנָוִים, עֵדָה, עִבְרִים, עֲבָדִים, עַמִּים, פְּדוּיִם, פְּרָזִים, צֹאן, צַדִּיקִים, קְדוֹשִׁים, קְנוּיִם, רַבִּים, רַבִּים, שִׁבְטֵי יָהּ, תְּמִימִים. עַד כָּאן.** וְשִׁבְעִים שֵׁמוֹת לִירוּשָׁלַיִם.

אֶסְפָּה. תַּגִּין עַל ה' דְּ'אֶסְפָּה', לוֹמַר לְךָ שֶׁיְּהִיוּ בְּקִיאִין וּזְהִירִין בָּהּ' חוּמְשֵׁי תוֹרָה.

עִמָּךְ. בְּגִימַטְרִיָּא: **יְהוּ דּוֹמִין.** תורה יז

(יז) **וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם.** כִּי אֲנִי לֹא אֶבְחָרֵם וְלֹא אֶתֵּן מֵרוּחִי עֲלֵיהֶם, כִּי אֲנִי אָמַרְתִּי כִּי אַתָּה לְבַדְּךָ תִּשָּׂא אוֹתָם, וְאַתָּה אָמַרְתָּ 'לֹא אוּכַל לְשֵׂאת מַשָּׂא כָּל הָעָם הַזֶּה'. בְּחַר לְךָ מִי שֶׁיִּשָּׂא עִמָּךְ, וְתִתֵּן מֵרוּחֲךָ עֲלֵיהֶם. לְכָךְ כְּתִיב (פסוק כה) "וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו, וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ". אֲבָל אֶלְדָּד וּמֵידָד שֶׁלֹּא הָיוּ מִכְּלַל הַשִּׁבְעִים, נֶאֱמַר בָּהֶם (פסוק כו) "וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ", פֵּירוּשׁ: הָרוּחַ מֵאֵת ה', וְלֹא מִשֶּׁל מֹשֶׁה. וּכְשֶׁאָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ "כְּלָאֵם" (פסוק כח), אָמַר: "וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים", כְּאִלּוּ הַשְּׁנַיִם, "בְּתֵת ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם", וְלֹא כְּשִׁבְעִים זְקֵנִים שֶׁאָצַל מֵרוּחִי וְנָתַן עֲלֵיהֶם. תורה יח

(כ) **לְזָרָא.** בְּאָלֶף. שֶׁמְּצָאוּ בּוֹ כָּל מִינֵי טְעָמִים חוּץ מֵאֶחָד, וְהוּא טַעְמוֹ שֶׁל לְזָיְתָן.

לְזָרָא. בְּגִימַטְרִיָּא: **לְחֲלִי מַעַיִים.** תורה כא

כְּתַרְגּוּמוֹ: "דִּי תְקוֹצוּן בֵּיהּ". יְהֵא דּוֹמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדַּאי, עַד שֶׁיּוֹצֵא וְנִגְעָל לַחוּץ דֶּרֶךְ הָאַף. **וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא•** (ספרי) שֶׁתִּהְיוּ מְרַחֲקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקֵּרַבְתֶּם. וּבְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב "זָרָא". **אֶת־ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם•** אִם לֹא שֶׁנְּטַעְתִּי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָּבַהּ לְבַבְכֶם לִכְנֹס לְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ.

(כא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:**

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא רִגְלָאָה עַמָּא דִּי אֲנָא בֵּינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּסְרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין:

רש"י◄ **שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי•** לֹא חָשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפֶּרֶט, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הַיְתֵרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן פֵּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָּכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(כב) **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ**

כב הֲעָן וְתוֹרִין יִתְנַכְּסוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא יִתְכַּנְּשׁוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן:

רש"י◄ **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט•** (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי... וְאַתָּה אָמַרְתָּ: בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'" — הַכֹּל כְּמַשְׁמָעוֹ: מִי יַסְפִּיק לָהֶם? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה): "וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". וְאֵיזוֹ קָשָׁה: זוֹ, אוֹ (במדבר כ): "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים"? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר בָּרַבִּים, חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הָיְתָה בַּגָּלוּי, לְפִיכָךְ לֹא חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ! מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם יב): "בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", יֹאמַר: אֵין הַמָּקוֹם מַסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ', וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן" לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחַר־כָּךְ תַּהֲרֹג אַמָּה גְּדוֹלָה כָּזוֹ! "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם" כְּדֵי שֶׁיֵּהָרְגוּ, וּתְהֵא אֲכִילָה זוֹ מְסַפֶּקְתָּן עַד עוֹלָם? וְכִי שִׁבְחֲךָ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לַחֲמוֹר: "טֹל כּוֹר שְׁעוֹרִים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשְׁךָ"? הֱשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "וְאִם לֹא אֶתֵּן, יֹאמְרוּ שֶׁקְּצָרָה יָדִי. הֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיַּד ה' תִּקְצַר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמְאָה כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְאַל תְּהִי יָדִי קְצָרָה לִפְנֵיהֶם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת"!.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא:**

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמִימְרָא דַיְיָ יִתְעַכַּב כְּעַן תֶּחֱזֵי הַיְעַרְעִנָּךְ פִּתְגָּמִי אִם לָא:

רש"י◄ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי•** רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטָּפֵל, מֵאַחַר שֶׁאֵינָן מְבַקְּשִׁים אֶלָּא עֲלִילָה לֹא תַּסְפִּיק לָהֶם, סוֹפָן לָדוּן אַחֲרֶיךָ; אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה, יֹאמְרוּ: דַּקָּה בִּקַּשְׁנוּ. וְאִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם דַּקָּה, יֹאמְרוּ: גַּסָּה בִּקַּשְׁנוּ, חַיָּה וָעוֹף בִּקַּשְׁנוּ, דָּגִים וַחֲגָבִים בִּקַּשְׁנוּ! אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקְּצָרָה יָדִי. אָמַר לְפָנָיו: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן. אָמַר לוֹ: "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי" — שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לְךָ. הָלַךְ מֹשֶׁה לְפַיְּסָן (זֶה קָאֵי גַּם לְרַשִׁ"י לְעֵיל). אָמַר לָהֶם: הֲיַד ה' תִּקְצָר? (תהילים עח) "הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם וְגוֹ' הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל־תֵּת". אָמְרוּ: פְּשָׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לְמַלְּאוֹת שְׁאֵלָתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ: וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ וְגוֹ'.

בעל הטורים

(כב) **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם.** פֵּירוּשׁ יָמִית לָהֶם, לְשׁוֹן "וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֵף" (בראשית כה, יז). וְזֶהוּ בַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא סָגֵי לְהוּ. תורה כג

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כד וּנְפַק מֹשֶׁה וּמַלִּיל לְעַמָּא יָת פִּתְגָּמַיָּא דַיְיָ וּכְנֵשׁ שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי עַמָּא וַאֲקֵם יָתְהוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹוַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ:

כה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וּמַלִּיל עִמֵּהּ וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוֹהִי וִיהַב עַל שַׁבְעִין גַּבְרָא סָבַיָּא וַהֲוָה כַּד שְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלָא פַסְקִין:

רש"י◄ **וְלֹא יָסָפוּ.** לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "וְלָא פַסְקִין", שֶׁלֹּא פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

(כו) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו וְאִשְׁתָּאֲרוּ תְּרֵין גֻּבְרִין בְּמַשְׁרִיתָא שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא וְלָא נְפָקוּ לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבִּיאוּ בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים.** (ספרי) מֵאוֹתָן שֶׁנִּבְחֲרוּ. אָמְרוּ: אֵין אָנוּ כְּדָאִין לִגְדֻלָּה זוֹ. **וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים.** בַּמְבֹרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כֻּלָּם נְקוּבִים בְּשֵׁמוֹת וְעַל־יְדֵי גּוֹרָל; לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן עוֹלֶה לִשְׁנִים עָשָׂר שְׁבָטִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אָמַר מֹשֶׁה: אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד. מֶה עָשָׂה? נָטַל שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם פִּתְקִין וְכָתַב עַל שִׁבְעִים "זָקֵן", וְעַל שְׁנַיִם חָלָק. וּבֵרֵר מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, וְהָיוּ שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵּי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ "זָקֵן" נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק, אָמַר לוֹ: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ.

(כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

כז וּרְהַט עוּלְמָא וְחַוִּי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִין בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיָּרָץ הַנַּעַר.** יֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה.

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם:

כח וַאֲתֵב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשַׁמְּשָׁנֵהּ דְּמֹשֶׁה מֵעוּלֵמוֹתֵהּ וַאֲמַר רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֲסָרְנוּן:

רש"י◄ **כְּלָאֵם.** (סנהדרין ז) הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: תְּנֵם אֶל בֵּית הַכֶּלֶא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים: מֹשֶׁה מֵת, יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ.

בעל הטורים

(כה) **כְּנוֹחַ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְיִהְי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ", וְאִידָךְ: "כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" (יְהוֹשֻׁעַ ג, יג). לוֹמַר לְךָ שֶׁנָּחָה עֲלֵיהֶם הַשְּׁכִינָה כְּמוֹ עַל הָאָרוֹן. תורה כו

(כו) **וַתָּנַח.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. בְּפָרָשַׁת נֹחַ (ח, ד). תורה כז

(כז) **מִתְנַבְּאִים.** קְרֵי בֵּיהּ: **מֵת נְבִיאָם.** שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: מֹשֶׁה מֵת, יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. 'מִתְנַבְּאִים' נוֹטְרִיקוֹן: **מ**'שֶׁה **תְ**'נוּחַ **נַ**'פְשׁוֹ **בְּ**'גַן **אֵ**'לֹהִים, **יְ**'הוֹשֻׁעַ **מַ**'כְנִיס. תורה כח

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה הֲקִנְאָתִי אַתְּ מְקַנֵּי לִי רְעֵינָא פּוֹן וִיהוֹן כָּל עַמָּא דַיְיָ נְבִיאָן אֲרֵי יִתֵּן יְיָ יָת רוּחָא דִנְבוּאָתֵהּ עֲלֵיהוֹן:

רש"י◄ הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי • הֲקִנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא?. לִי • כְּמוֹ "בִּשְׁבִילִי". כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדָּבָר, אוֹ לִנְקֹם אוֹ לַעֲזֹר אנפרמנ"ט בְּלַעַז, אוֹחֵז בָּעֲבִי הַמַּשֶּׂא.

◆ שבת קודש י"ט סיון ◆

(ל) וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה • מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶל־הַמַּחֲנֶה • נִכְנְסוּ אִישׁ לְאָהֳלוֹ. וַיֵּאָסֵף • לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ".

ל וְאִתְכְּנֵשׁ מֹשֶׁה לְמַשְׁרְיָתָא הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:

וְאָב לְכֻלָּם (תהילים לט): "יִצְבֹּר וְלֹא־יֵדַע מִי אֹסְפָם". מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֵּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאָהֳלוֹ (ספרי).

(לא) וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַّחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

רש"י◄ וַיָּגָז • וַיַּפְרִיחַ, וְכֵן (תהילים צז): "כִּי גָז חִישׁ". וְכֵן (נחום א): "נָגוֹזוּ וְעָבַר". וַיִּטֹּשׁ • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א ל): "וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט): "וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה". וּכְאַמָּתַיִם • פּוֹרְחוֹת בְּגֹבַהּ עַד שֶׁהֵן כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בַּאֲסִיפָתָן, לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לִשְׁחוֹת (ספרי).

לא וְרוּחָא נְטַל מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׁלָיו מִן יַמָּא וּרְמָא עַל מַשְׁרְיָתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא:

(לב) וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׂטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

לב וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא וְכֹל יוֹמָא דְבָתְרוֹהִי וּכְנָשׁוּ יָת שְׁלָיו דְּאַזְעַר כְּנַשׁ עַשְׂרָא דְגוּרִין וּשְׁטָחוּ לְהוֹן מַשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא:

רש"י◄ הַמַּמְעִיט • מִי שֶׁאָסַף פָּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעֲצֵלִים וְהַחִגְּרִים, אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים. וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין.

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

לג בִּסְרָא עַד כְּעַן בֵּין שִׁנֵּיהוֹן עַד לָא פְּסַק וְרָגְזָא דַיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא:

רש"י◄ טֶרֶם יִכָּרֵת • כְּתַרְגּוּמוֹ: "עַד לָא פְּסַק". דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפַסְּקוֹ בְּשִׁנָּיו, עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים:

לד וּקְרָא יָת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי אֲרֵי תַמָּן קְבָרוּ יָת עַמָּא דְשָׁאִילוּ:

בעל הטורים

(לא) **וַיָּגָז.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַיָּגָז שַׂלְוִים", וְאִידָךְ: "וַיָּגָז אֶת רֹאשׁוֹ" בְּאִיּוֹב (א, כ). וְזֶהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּמִּדְרָשׁ (ספרי) יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָרַג בָּהֶם הַשְּׂלָו עַל יְדֵי אֲכִילָה הָרַג בָּהֶם עַל יְדֵי יְרִידָה וּנְפִילָה שֶׁנָּפַל עַל רֹאשָׁם. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב "וַיָּגָז רֹאשׁוֹ" וְהָיָה מִתְאַבֵּל עַל בָּנָיו שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶם הַבַּיִת, כָּךְ בְּכָאן הָיוּ מִתְאַבְּלִים עַל אוֹתָם שֶׁמֵּתוּ מִנְּפִילַת הַשְּׂלָו עַל רֹאשָׁם. כְּתִיב **שַׂלְוִים** וְקָרִינַן **סַלְוִים**. 'שַׂלְוִים' לַצַּדִּיקִים וְ'סַלְוִים' לָרְשָׁעִים, שֶׁהָיוּ לָהֶם כְּקוֹצִים. תורה לב

(לד) **הַמִּתְאַוִּים.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּים", "הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם ה'" (עמוס ה, יח). לָמָּה?

(לה) מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת׃ פ

לה מִקִּבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי נְטָלוּ עַמָּא לַחֲצֵרוֹת וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת׃

יב (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃

א וּמַלֵּלַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵסֶק אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּי נְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דְּנְסִיב רָחִיק׃

רש"י◄ **וַתְּדַבֵּר •** (ספרי) אֵין "דִּבּוּר" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן •** (ספרי) הִיא פָּתְחָה בַּדִּבּוּר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב תְּחִלָּה. וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפִּירֵשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה: "אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה, אָמְרָה: "אוֹי לִנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִים לִנְבוּאָה, שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַשׁ בַּעְלִי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן. וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ, כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, קַל־וָחֹמֶר לַמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית •** (שם) מַגִּיד, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי. **כֻּשִׁית •** בְּגִימַטְרִיָּא: יְפַת מַרְאֶה. **עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה •** עַל אוֹדוֹת גֵּרוּשֶׁיהָ. **כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח •** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵינָהּ נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְּיָפְיָהּ, אֲבָל זֹאת נָאָה בַּכֹּל. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית •** עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת "כּוּשִׁית", כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה: "כּוּשִׁי", כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן רָעָה. **כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח •** וְעַתָּה גֵּרְשָׁהּ.

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃

ב וַאֲמַרוּ הֲלַחוֹד בְּרַם בְּמֹשֶׁה מַלִּיל יְיָ הֲלָא אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **הֲרַק אַךְ •** עִמּוֹ לְבַדּוֹ דִּבֵּר ה'. **הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר •** וְלֹא פֵּירַשְׁנוּ מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ.

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס

ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה עֲנִוְתָן לַחֲדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רש"י◄ **עָנָו •** שָׁפָל וְסַבְלָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 38־30 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת הֲעַנָוָה דְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: (במדבר יב, ג)

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כְּלָל: הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִמְּדוֹ תּוֹרָה אַרְבָּעִים יוֹם וְנִתְּנָהּ לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתָּנָה, וְלִפְנֵי־זֶה הוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְכָל עֵת שֶׁרָצָה דִּבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, וְעוֹד מַעֲלוֹת רַבּוֹת, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה עָנָיו מִכָּל הָאָדָם?

וּמְבֹאָר בָּזֶה דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמֹּשֶׁה הִכִּיר בְּמַעֲלָתוֹ וְיָדַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ בְּמַעֲלָה מִכָּל אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה עָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו נִתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְחָשַׁב שֶׁאִם הַכֹּחוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ אֵצֶל יְהוּדִי אַחֵר, הָיָה גַּם־כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת יוֹתֵר, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה עָנָיו בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר: הָנִיחָא לְגַבֵּי כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ לְגַבֵּי

בעל הטורים

כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּים. תורה לה

יב (א) **הַכֻּשִׁית.** בְּגִימַטְרִיָּא: **יְפַת מַרְאֶה.** תורה ב

(ב) **וַיִּשְׁמַע ה'.** וּשְׁמִיעָה לֵיהּ **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה.** שֶׁדִּבְּרוּ בֵּינוֹ לְבֵינָם, וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם אָדָם אַחֵר. **עָנָיו.** 'עָנוּ' כְּתִיב. שֶׁהָיָה ענ"ו יָמִים בְּהָר: "וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים" (שמות כד, טז), וְאַחַר כָּךְ ג' פְּעָמִים מ'. **עָנָו.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּעֵדֶן**, שֶׁנּוֹחֵל גַּן עֵדֶן. תורה ג

מַעֲלָתוֹ הָעִקָּרִית שֶׁל מֹשֶׁה לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שֶׁהִיא הַנְּבוּאָה שֶׁ"לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁאָדָם אַחֵר הָיָה מְגַלֶּה כֹּחוֹת אֵלּוּ יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה, כִּי נְבוּאָה לֹא שַׁיָּכֶת לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא הִיא מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה נִגְלֵית הַנִּתְּנֶת מִלְּמַעְלָה, וּמִפְּנֵי מַה הָיָה מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד (שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הַכְּנָעָה) לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ ב' סוּגֵי עֲנָוָה, יֵשׁ עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן וְטַעַם וָדַעַת (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּמֹשֶׁה) וְיֵשׁ עֲנָוָה עַצְמִית שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת שִׂכְלִיִּים, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "בִּמְקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ" – וַהֲרֵי עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן (חַס וְשָׁלוֹם), אֶלָּא הִיא עֲנָוָה עַצְמִית, וַעֲנָוָה זוֹ הָיְתָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, הָיָה לוֹ אַף אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה בְּעֶצֶם, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִצַּד הַשֵּׂכֶל אֵין נְתִינַת מָקוֹם כְּלָל לַעֲנָוָה - וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה שֶׁבּוֹ – מִכָּל־מָקוֹם הָיָה בָּטֵל לְגַבֵּי כָּל אָדָם, "עָנִיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

(ד) **וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם:**

ד וַאֲמַר יְיָ בְּתִבְּרָף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ תְּלָתֵיהוֹן:

רש"י ◄ **פִּתְאֹם** • נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם וְהֵם טְמֵאִים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעֲקִים: מַיִם, מַיִם, לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפֶה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁנִּגְלֵית עָלָיו שְׁכִינָה תָּדִיר וְאֵין עֵת קְבוּעָה לַדִּבּוּר. **צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם** • מַגִּיד, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ.

(ה) **וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:**

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפָקוּ תַּרְוֵיהוֹן:

רש"י ◄ **בְּעַמּוּד עָנָן** • (שם) יָצָא יְחִידִי, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמַעֲטִים. וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹצֵא לְמִלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו): "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוֹכְלוֹסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח): "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". **וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם** • שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הַחֶצֵר לְקְרַאת הַדִּבּוּר. **וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם** • וּמִפְּנֵי מָה מְשָׁכָן וְהִפְרִידָן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ: שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, נֶאֱמַר (בראשית ז): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמַר (שם): "כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי". דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בִּנְזִיפָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

(ו) **וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ:**

ו וַאֲמַר שְׁמָעוּ כְעַן פִּתְגָמַי אִם יְהוֹן לְכוֹן נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְיָן אֶנָּא מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן:

רש"י ◄ **שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי** • אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם** • אִם יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים. ה' **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע** • שְׁכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלֵית עָלָיו בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחִזָּיוֹן.

(ז) **לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:**

ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימָן הוּא:

(ח) **פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:**

ח מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלְלָנָא עִמֵּהּ בְּחֵזוּ וְלָא בְּחִידָן וּדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכָּל וּמָא דֵין לָא דְּחָלְתּוּן לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה:

בעל הטורים

(ו) **בַּמַּרְאָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע", "בַּמַּרְאָה נֶהֱפָכוּ צִירֵי עָלַי" (דניאל י, טז). לוֹמַר, שֶׁאֲפִילוּ בַּמַּרְאָה שֶׁאֲנִי נִרְאֶה לַנְּבִיאִים נִתְהַפֵּךְ צִירָם עֲלֵיהֶם, אֲבָל מֹשֶׁה יוֹשֵׁב כְּתַלְמִיד לִפְנֵי רַבּוֹ. תורה ז

(ח) **וּמַרְאֶה.** תַּגִּין עַל הַהֵ"א, לוֹמַר שֶׁמַּבִּיט בְּחָמֵשׁ נֹגַהּ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (א, ד. יג. כז. כח. י, ד), וּבְחָמֵשׁ אוֹר שֶׁנֶּאֱמַר בְּבְרֵאשִׁית. תורה ט

רש"י◄ **פֶּה אֶל־פֶּה•** (ספרי) אָמַרְתִּי לוֹ (הֵכָרַח לְפָרֵשׁ כָּךְ, דְּאִלּוּ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הֵזְכַּר לְשֶׁבַח, אִם־כֵּן הָיָה אָז "פֶּה אֶל־פֶּה" מַמָּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוֹף נָשֹׂא: "מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְעַיֵּן שָׁם בְּרַשׁ"י, אֶלָּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פֵּרוּשׁוֹ: אָמַרְתִּי לוֹ לִפְרֹשׁ כוּ'. וּ"פֶּה אֶל־פֶּה" לָאו דַּוְקָא אֶלָּא רָצָה לוֹמַר בְּהֶדְיָא, וְדוֹק) לִפְרֹשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהֵיכָן אָמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי (דברים ה): "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". **וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת•** וּ"מַרְאֶה" זֶה מַרְאֶה דִּבּוּר, שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דִּבּוּרִי בְּמַרְאִית פָּנִים שֶׁבּוֹ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִידוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יז): "חוּד חִדָּה וְגוֹ'". יָכוֹל מַרְאֶה שְׁכִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לג): "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי". **וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט•** זֶה מַרְאֶה אֲחוֹרַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי". **בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה•** אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה". בְּעַבְדִּי, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה. בְּמֹשֶׁה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַבְדִּי, כְּדַאי הֱיֵיתֶם לִירָא מִפָּנָיו, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעֶבֶד מֶלֶךְ — מֶלֶךְ, הָיָה לָכֶם לוֹמַר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ חִנָּם (ספרי. תנחומא). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו — זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה.

(ט) **וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:**

ט וּתְקִיף רָגְזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלָּק:

רש"י◄ **וַיִּחַר־אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ•** מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָם סִרְחוֹנָם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נִדּוּי, קַל־וָחֹמֶר לְבָשָׂר־וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעַס עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ.

(י) **וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:**

י וַעֲנָנָא אִסְתַּלַּק מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חִוְרָא כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירַת:

רש"י◄ **וְהֶעָנָן סָר•** וְאַחַר־כָּךְ: וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַפֶּדָגוֹג: רְדֵה אֶת בְּנִי, אֲבָל לֹא תִּרְדֶּנּוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ, שֶׁרַחֲמַי עָלָיו.

(יא) **וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:**

יא וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רִבּוֹנִי לָא כְעַן תְּשַׁוִּי עַלָּנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִי סְרַחְנָא:

רש"י◄ **נוֹאַלְנוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אֱוִיל.

(יב) **אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ:**

יב לָא כְעַן תִּתְרַחַק דָּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא צַלִּי כְעַן עַל בִּסְרָא מִיתָא הָדֵין דִּי בַהּ וְיִתַּסִּי:

רש"י◄ **אַל־נָא תְהִי•** אֲחוֹתֵנוּ זוֹ. **כַּמֵּת•** שֶׁהַמְצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת: מַה מֵּת מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אַף מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ•** אִמֵּנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב. וְכֵן חֲצִי בְשָׂרוֹ, חֲצִי בְשָׂרֵנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב. מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָה מֵרֶחֶם אִמֵּנוּ, הִיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֶאֱכַל חֲצִי בְשָׂרֵנוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא". וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ אַף הוּא נִרְאֶה כֵּן; אֵין רָאוּי לְאָח לְהַנִּיחַ אֶת אֲחוֹתוֹ לִהְיוֹת כַּמֵּת. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ•** מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָ זֶה מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ, הֲרֵי נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ — שֶׁאָחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת" — (ספרי) אִם אֵינְךָ רוֹפְאָהּ בִּתְפִלָּה, מִי מַסְגִּירָהּ וּמִי מְטַהֲרָהּ? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קָרוֹב וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְכֹהֵן אַחֵר אֵין בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ".

בעל הטורים

(י) **וְהֶעָנָן סָר.** שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּמַפַּלְתָּהּ. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (אבות פ"ד, מי"ח) אַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ. תורה יא

(יג) **וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵ֖ל נָ֣א רְפָ֑א נָ֣א לָ֔הּ׃** יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי כְּעַן יָתַהּ׃

רש"י◄ **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ•** בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאַחַר־כַּךְ יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. **לֵאמֹר•** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר לוֹ: הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו? עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: "וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲשִׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (שמות ו): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר וְגוֹ'" (ספרי), מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר לֵאמֹר? הֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו. עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: עַתָּה תִרְאֶה וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (במדבר כז): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר", הֵשִׁיבוֹ: "קַח לְךָ". כֵּיוֹצֵא בּוֹ (דברים ג): "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר", הֵשִׁיבוֹ: "רַב־לָךְ". **רְפָא נָא לָהּ•** מִפְּנֵי מַה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה? שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה).

(יד) **וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶל־מֹשֶׁ֤ה וְאָבִיהָ֙ יָרֹ֣ק יָרַ֔ק בְּפָנֶ֖יהָ הֲלֹ֣א תִכָּלֵ֑ם שִׁבְעַ֤ת יָמִים֙ תִּסָּגֵ֣ר שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים מִח֖וּץ לַמַּחֲנֶ֑ה וְאַחַ֖ר תֵּאָסֵֽף׃**

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אֲבוּהָא מְנַזַּף נְזִיף בַּהּ הֲלָא תִתְכָּלַם שַׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתְּגַר שַׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ׃

רש"י◄ **וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ•** וְאִם אָבִיהָ הֵרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, הֲלֹא תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קַל־וָחֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם; אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנָּדוֹן, לְפִיכָךְ אַף בִּנְזִיפָתִי תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים. **וְאַחַר תֵּאָסֵף•** אוֹמֵר אֲנִי: כָּל הָ"אֲסִיפוֹת" הָאֲמוּרוֹת בִּמְצֹרָעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא — נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, כָּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְנָסָה.

(טו) **וַתִּסָּגֵ֥ר מִרְיָ֖ם מִח֑וּץ לַמַּחֲנֶ֣ה שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים וְהָעָ֖ם לֹ֣א נָסַ֑ע עַד־הֵאָסֵ֥ף מִרְיָֽם׃**

טו וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵשַׁת מִרְיָם׃

רש"י◄ **וְהָעָם לֹא נָסַע•** (סוטה ט) זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בִּשְׁבִיל שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְּבָה לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהֵשִׁלַּךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): "וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק וְגוֹ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו)

בַּכָּתוּב נֶאֱמַר "**וְהָעָם** לֹא נָסַע", אַךְ רַשִּׁ"י מְדַיֵּק "**הַמָּקוֹם**". רָמֵז יֵשׁ כָּאן, שֶׁרְצוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד אֶת מִרְיָם בָּא מֵהִתְעוֹרְרוּת מִלְּמַעְלָה. וְאַף שֶׁהַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם, הֲרֵי כָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א: מִכָּל־מָקוֹם פְּשִׁיטָא דְּבִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַבְּחַיֵּי כָּתַב, שֶׁהִתְעוֹרְרוּת זוֹ בָּאָה מִדַּרְגָּה שֶׁנַּעֲלֵית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שָׁמַיִם" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

(טז) **וְאַחַ֣ר נָסְע֗וּ הָעָם֙ מֵחֲצֵר֔וֹת וַיַּחֲנ֖וּ בְּמִדְבַּ֣ר פָּארָֽן׃**

טז וּבָתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוּ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן׃ פ פ פ

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכד - רכז

בעל הטורים

(יג) **רְפָא.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "רְפָא נָא לָהּ", "רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִּי מָטָה" (תְּהִלִּים ס, ד). שֶׁמֹּשֶׁה הִתְפַּלֵּל לְאֵל שֶׁיִּרְפָּא שְׁבָרֶיהָ כִּי מָטָה, שֶׁאִם לֹא כֵּן אֵין מִי שֶׁיִּטַּהֲרֶנָּה.

רְפָא. תִּגִּין עַל הָרֵי"ש. אָמַר: הֵסִרְתָּ עֲטֶרֶת רֹאשָׁהּ, רְפָא שְׁבָרֶיהָ כִּי מָטָה. תורה יד

(טו) **וְהָעָם לֹא נָסַע.** בַּפָּסוּק "וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ" (שמות ב, ד) יֵשׁ ז' תֵּיבוֹת, לְקָבֵל הִמְתִּינָה לָהּ שְׁכִינָה ז' יָמִים. תורה טז

כִּי נִדְבְּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ:
כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ
הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה
קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי
תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה
עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב:
לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי
אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא
בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: ו מא וִיבֹאנִי
חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי
דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ
דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדְתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי
אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ: ז מט זְכָר־
דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי
כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֱלִיצָנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה
וָאֶתְנָחָם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עָזְבֵי תוֹרָתֶךָ:
נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה
שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ: ס חַשְׁתִּי
וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ: סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים
עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם
לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר
יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ
חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: סט טָפְלוּ
עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אָנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֵצֹר פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ
כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי
כִּי־עֳנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ
מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי
וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ:
עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ
לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ
לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ:
פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כִּמְעַט
כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח חַסְדְּךָ חַיֵּנִי
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב
בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד:
צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי
תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ
מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תּוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי:
ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלַי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן
שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת פִּי
רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד
וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: ק נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ

לְעוֹלָם עֵקֶב: **ס** קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי
מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ
כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ
לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְּשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: **ע** קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עָרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי
זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְּקֶךָ:
קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־
אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה
הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז:
קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר
שָׂנֵאתִי: **פ** קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ: **צ** קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי
קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד
וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת:
קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: **ק** קמה קָרָאתִי

בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וַאֲשַׁוֵּעָה
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ
בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ
חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב
אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי
מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: **ר** קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי
כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי
לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ
לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי:
קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה
כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ
אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי
חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ
כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ
אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהַבֵּם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי
פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: **ת** קסט תִּקְרַב
רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי
לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי
תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־
מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־
נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזְרֵנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד
בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

1 האמיתי, **עֲשִׂירִי קָא** קָרֵי לֵיהּ כראוי, שהרי מניינם נקבע לפי
2 סדר יציאתם מהדיר ולא לפי קריאת המונה, ואם כן, הם אינם
3 מקולקלים, אלא רק העשירי האמיתי נקרא 'עשירי' והתשיעי
4 יהיה חולין. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לָךְ **רַבִּי יוֹחָנָן** – רב כהנא
5 ישיב שרבי יוחנן יכול לומר, **כִּי אֲמִינָא אֲנָא** – מה שאמרתי אני,
6 שהעשירי למנין היוצאים קדוש, היינו **הֵיכִי דְּאִיכַּוֵּין לְאַפּוּקֵי**
7 **זוּגוֹת זוּגוֹת** – באופן שהתכוין להוציא את הטלאים בקבוצות,
8 אבל **הֵיכָא דְּנָפַק** זוג **מְמֵילָא** בלא שהתכוין לכך, היציאה **לֵא**
9 חשובה כמנין לקדש, אלא גם מניינו מקדש. ולכן כשיצאו שנים
10 ומנאם 'אחד', ומנה את השלישי כ'שני', נמצא שזה שנמנה
11 'תשיעי' הוא העשירי האמיתי, וזה שנמנה 'עשירי' הוא האחד
12 עשר האמיתי, וכיון ששני המניינים חשובים, שני הטלאים
13 ששייך בהם שם 'עשירי' קדושים.
14 מקשה הגמרא: **הָא** שְׁמַע ראיה שלמנין בהמות הוא קדוש, ממה
15 ששנינו בברייתא, **מְנָאן לְמַפְרֵעַ** – מנה את היוצא ראשון 'עשר'
16 ואת היוצא אחריו 'תשע' ואת היוצא אחריו 'שמונה' וכו', **עֲשִׂירִי**
17 **שֶׁבַּמִּנְיָן** [–היוצא אחרון] **הוּא** קָדוֹשׁ. **וּבִשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר**
18 **לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא** קָדוֹשׁ, **שַׁפִּיר** – מובן מה שמתקדש זה שקרא
19 לו בסוף 'אחד', שהרי הוא יצא עשירי מהדיר. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר**
20 **לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא** קָדוֹשׁ – לדעת רב מארי שהעשירי לפי מניינו
21 של המונה הוא הקדוש, הרי מי שיצא **עֲשִׂירִי, חַד** קָרֵי לֵיהּ –
22 המונה קרא לו 'אחד', ולמה הוא קדוש. מתרצת הגמרא: **אָמַר**
23 **רָבָא,** אף לרב מארי, קדושת מעשר חלה על היוצא עשירי
24 שקרא לו המונה 'אחד', **הוֹאִיל וְאִיתֵיהּ בְּמִנְיָנָא פַּרְסָאָה** דְּקָרוּ
25 **לַעֲשָׂרָה חַד** – כיון שבמנין שבלשון פרסי, 'עשר' נקרא 'אחד',
26 נמצא שבקריאת המונה לטלה שיצא עשירי 'אחד', הרי שקרא
27 לו 'עשירי' בלשון פרסית.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום רביעי - ט"ז סיון** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום חמישי - י"ז סיון** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום שישי - י"ח סיון** מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט סיון פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, פרק ד. כי הנה... עד עמ' עט, הטוב להטיב.

פֶּרֶק ד. בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי, שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא נראה לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה מפני שבעיני הבשר שלנו אין אנו רואים ואין אנו משיגים את מקורו, את דבר ה' – כבמשל של אור השמש, כשהוא מחוץ למקורו, בגוף כדור השמש, אלא בחלל העולם או על הארץ, הוא נראה אז כ"יש". על כך שאל: אמנם במשל, כיוון שאור השמש אכן אינו נמצא במקורו בשעה שהוא מאיר על הארץ – מובן מדוע הוא נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא דבר ה', העומד תמיד בתוך הנברא – מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי

כִּי הִנֵּה כְתִיב: – כתוב בפסוק[1]: **"כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים"**, – כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. **פֵּרוּשׁ** – המלה **"מָגֵן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא **הוּא נַרְתָּק לַשֶּׁמֶשׁ** – כדי **לְהָגֵן, שֶׁיּוּכְלוּ הַבְּרִיּוֹת לְסָבְלוֹ,** – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתיק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש. **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2]: "לֶעָתִיד־לָבֹא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ, רְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ כּוּ'"**. – הרשעים ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש – וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על־ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור השמש. **וּכְמוֹ שֶׁהַנַּרְתָּק מָגֵן בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ,** – שיוכלו בני האדם לקבל את אורה, **כָּךְ שֵׁם "אֱלֹהִים" מֵגֵן לְשֵׁם הַוָּיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.** – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. – ואם־כן זהו פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש", ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו – כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **דְּשֵׁם הַוָּיָ"ה** – מלשון מהוה, **פֵּרוּשׁוֹ שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ,** –

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות – תיבת הוה" – אלו הן שלש האותיות "הוה" משם "הוי'" המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, **וְהַיּוּ"ד** – שבשם הוי', **מְשַׁמֶּשֶׁת** – מורה **עַל הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן הֹוֶה וְתָמִיד,** – כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת־הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. **כִּדְפֵרַשׁ רַשִּׁ"י** – כמו שמפרש רש"י, **עַל פָּסוּק[3]: "כֹּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים",** – לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות היו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; **וְהַיְנוּ הַחַיּוּת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֶגַע מַמָּשׁ בְּכָל הַבְּרוּאִים מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחוֹ, וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, כִּי לֹא דַּי לָהֶם** – לברואים, **בְּמַה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית לִהְיוֹת קַיָּמִים בָּזֶה,** – אלא מובן שהם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. **וְהִנֵּה, בְּסִדּוּר שִׁבְחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּתִיב[4]: "הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר כּוּ'", וּפֵרוּשׁ "הַגָּדוֹל" הִיא מִדַּת חֶסֶד וְהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, לִהְיוֹת בְּרוּאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ וְקַיָּמִים בְּחֶסֶד חִנָּם,** – של הקב"ה – בין אם הם ראוים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. **וְנִקְרֵאת**

---

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א. 4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב.

שער היחוד והאמונה

באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

1 – מדת החסד, "גְּדֻלָּה", כִּי – מפני, שבָּאָה מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־
2 בָּרוּךְ־הוּא בְּכָבוֹדוֹ
3 וּבְעַצְמוֹ, כִּי גָּדוֹל ה'
4 וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, – מפני
5 שאין לה גבול, וְלָכֵן
6 מַשְׁפִּיעַ גַּם־כֵּן חַיּוּת
7 וְהִתְהַוּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ
8 לְעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים אֵין קֵץ, – מפני שֶׁטֶּבַע הַטּוֹב – זה שטוב
9 בעצם, לְהֵטִיב – עם
10 אחרים, כך גם למעלה:
11 מבחינת מדת החסד והטוב
12 של הקב"ה נדרש שיתהוו
13 נבראים, להם תושפע
14 חסדו וחיותו.

יום שני י"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לבדו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא בז"הק דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכלתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מלירד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני

15 וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁמִּדָּה זוֹ – מדת "הגדול", של חסד, היינו
16 התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין"
17 ל"יש", הִיא שִׁבְחוֹ – ומעלתו, שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ,
18 – שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת
19 שׁוּם נִבְרָא לִבְרֹא יֵשׁ
20 מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, – כפי
21 המובא במדרש[5], שאילו
22 היו מתקבצים כל ברואי
23 עולם, לא היה
24 באפשרותם לברוא גם לא
25 כנף של "יתוש" ולהכניס
26 בו נשמה; שכן, דבר זה
27 הוא רק בחיק הבורא
28 לברוא "יש" מ"אין". מדה
29 זו היא למעלה לא רק
30 מכוח הנבראים, אלא גם
31 למעלה משכל הנבראים,
32 להבין ולהשיג מדה זו –
33 כפי שמוסבר להלן: וְגַם
34 מִדָּה זוֹ – של חסד,
35 לברוא "יש" מ"אין", הִיא
36 לְמַעְלָה מֵהַשְׂכָּלַת כָּל
37 הַבְּרוּאִים וְהַשָּׂגָתָם,
38 שֶׁאֵין כֹּחַ בְּשֵׂכֶל שׁוּם
39 נִבְרָא לְהַשְׂכִּיל – בכוח
40 החכמה, וּלְהַשִּׂיג – בכוח הבינה, מִדָּה זוֹ וִיכָלְתָּהּ לִבְרֹא יֵשׁ
41 מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה
42 מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא – ההתהוות "יש" מ"אין", מִמִּדַּת
43 גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו
44 - אַחְדוּת פָּשׁוּט, כְּדְאִיתָא – כפי שכתוב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[6]
45 דְּ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד", – שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר,
46 מדותיו) הם דבר אחד; וּכְשֵׁם שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא
47 לְהַשִּׂיג בּוֹרְאוֹ – כלומר, את הקב"ה, כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל – שכלו
48 של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׂיג מִדּוֹתָיו. – של הקב"ה. שכן,
49 כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר
50 להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו.
51 – כל זה באשר למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי
52 לברוא "יש" מ"אין" – וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה
53 והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה
54 בנברא, שהרי לולא זאת
55 היה הנברא, כלומר ישותו
56 וממשותו, מתבטל
57 במציאות; ומן ההכרח
58 שיהיה הצמצום והכיסוי,
59 שהכוח האלקי יהיה
60 מוחבא מהנברא, שגם כוח
61 אלקי זה של צמצום
62 והעלם הוא למעלה
63 משכל הנבראים – וכפי
64 שיוסבר להלן: וּכְמוֹ שֶׁאֵין
65 בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא
66 לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּדֻלָּתוֹ, –
67 של הקב"ה, שֶׁהִיא
68 הַיְכֹלֶת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן
69 וּלְהַחֲיוֹתוֹ, – הבאה
70 ממדת הגדולה, מדת
71 החסד, כְּדִכְתִיב: – כמו
72 שכתוב[7]: "עוֹלָם חֶסֶד
73 יִבָּנֶה" - כָּךְ מַמָּשׁ אֵין
74 בִּיכָלְתּוֹ – של הנברא,
75 לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא מִדַּת –
76 וכוח, הַצִּמְצוּם וּמְנִיעַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלָּתוֹ, –
77 יתברך, מִלֵּרֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם
78 בְּגִלּוּי – מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות
79 האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא,
80 כִּי־אִם – שהחיות תהיה בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, שֶׁהַחַיּוּת מִסְתַּתֵּר
81 בְּגוּף הַנִּבְרָא, וּכְאִלּוּ גּוּף הַנִּבְרָא הוּא – נראה כדָּבָר בִּפְנֵי
82 עַצְמוֹ, – וכאילו וְאֵינוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת וְהָרוּחָנִיּוּת – של
83 הכוח האלקי המהווה אותו, כְּהִתְפַּשְׁטוּת הַזִּיו וְהָאוֹר
84 מֵהַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא הוּא – נראה כדָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאַף שֶׁבֶּאֱמֶת

---

5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). 7. תהלים פט, ג.

אֵינוֹ – הנברא, **דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא** – הוא, **כְּמוֹ הִתְפַּשְּׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ,** – כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא **בתוך** מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – **מִכָּל־מָקוֹם** – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, **הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – כביכול, **אֲשֶׁר כֹּל יָכוֹל,** – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות – **לְצַמְצֵם הַחַיּוּת וְהָרוּחָנִיּוּת הַנִּשְׁפָּע מֵרוּחַ פִּיו וּלְהַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יְבָטֵל גּוּף הַנִּבְרָא בִּמְצִיאוּת** – כך שלמרות שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא ייראה כ"מציאות", כ"יש". **וְזֶה אֵין בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, וְשֶׁיִּהְיֶה אַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות הצמצום וההסתר, **גּוּף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, **כְּמוֹ שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על־ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב"שולחן ערוך" אורח־חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענינו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים ייראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

שער היחוד והאמונה

עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש.

יום שלישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, [והנה בחי'... עד עמ' 158, כידוע לי"ח:

[**וְהִנֵּה, בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהֶסְתֵּר הַחַיּוּת נִקְרָא** – בלשון תורת הקבלה, **בְּשֵׁם "כֵּלִים", וְהַחַיּוּת עַצְמוֹ** – התגלות החיות, **נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר",** – שהיא ענין של אור וגילוי; **שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכֵּלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ - כָּךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ;** – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, **וְהַכֵּלִים הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת,** – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, **שֶׁשָּׁרְשָׁן** – בלשון תורת הקבלה, **בְּשֵׁם "כֵּלִים", וְהַחַיּוּת עַצְמוֹ** – התגלות החיות, **נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר",** – שהיא ענין של אור וגילוי; **שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכֵּלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ - כָּךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ;** – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, **וְהַכֵּלִים הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת,** – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, **שֶׁשָּׁרְשָׁן** – של האותיות, הן **ה' אוֹתִיּוֹת מִנִּצְפַּ"ךְ,** – שהן "כפולות", ישנה כ' וישנה ך' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – **שֶׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת** – אלו הן חמש בחינות הגבורה, **הַמְחַלְּקוֹת וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בְּה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה לְהִתְהַוּוּת כ"ב אוֹתִיּוֹת,** – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל־ידי "ה' מוצאות הפה" מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, **וְשֹׁרֶשׁ הַה' גְּבוּרוֹת**

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'

שער היחוד והאמונה

גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע לי"ח:

הוא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" "**בוּצִינָא דְּקַרְדּוּנִיתָא**", – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שֶׁהִיא** – בחינת **גְּבוּרָה עִלָּאָה דְ"עַתִּיק יוֹמִין"**, – בפנימיות הכתר, **וְשֹׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַּם־כֵּן** – בחינת **חֶסֶד דְ"עַתִּיק יוֹמִין"**, **כִּידוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן**[8]: – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

יום רביעי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, פרק ה. והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם

במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם

פֶּרֶק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות והכוח האלקי אינם בהתגלות לנבראים, חש הנברא את עצמו כאילו הוא דבר לעצמו, ואין נראית בנברא האמת שהוא רק התפשטות מהזיו של מקורו בלבד, כמו ההתפשטות של האור והזיו מהשמש.

וְהִנֵּה, עַל זֶה – על מה שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות יש", באה על־ידי מדת הצמצום, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[1]: "**בִּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה** – העליונה, **לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין,** – שהיא מדת הגבורה והצמצום, **רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם** – במדת הדין והצמצום בלבד, **שִׁתֵּף בּוֹ** – בעולם, **מִדַּת רַחֲמִים",** לכאורה אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות" באה דוקא על־ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי רק אז שייך בהם ענין העבודה שעל־ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדווקא על־ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות בעולם. **דְּהַיְנוּ** – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: **הִתְגַּלּוּת אֱלָהוּת** – בעולם, **עַל־יְדֵי צַדִּיקִים** – ועל־ידי **וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה** – על־ידי־זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד והתפשטות של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. **וְהִנֵּה עַל זֶה** – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן למעלה מהשכל, **אָמְרוּ בַּזֹּהַר**[2], **דִּלְעֵילָא, בְּסִטְרָא דִּקְדֻשָּׁה עִלָּאָה,** – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, **אִית יְמִינָא וְאִית שְׂמָאלָא,** יש "ימין" ויש "שמאל", **דְּהַיְנוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ,**

---

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. **1.** ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פי"ב, טו. **2.** חלק א נג, א.

– שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה), למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכיים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין־סוף ברוך־הוא, **דִּשְׁתֵּיהֶן** – גם חסד וגם גבורה, **הֵן מִדּוֹת אֱלָהוּת לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְהַשָּׂגָתָם, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מאוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. **וְאַף הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּנִבּוּאָתוֹ,** – שהשיג במראה הנבואה שלו, **לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,** – עצמו, שכן עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – על־ידי התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; **וְאַף גַּם זֹאת,** – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה של "אצילות" השיג? – **לֹא בִּשְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה**[3] – היתה השגת משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – המוקדמת, **בַּמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן בְּמַדְרֵגָה, שֶׁהֵן מִדּוֹת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד** – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַנְּבוּאָה'**]. – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו־השלום. **רַק שֶׁמִּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, הוּא הַשָּׂגַת הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה** – שבתור שכר יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְהוּא** – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא **מְזוֹן נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. כִּי מֵהִתְפַּשְּׁטוּת שְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ נִמְתַּח רָקִיעַ** – אור מקיף, **עַל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן,** – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְרָקִיעַ זֶה נִקְרָא "רָזָא דְּאוֹרַיְתָא",** – סוד התורה, הענין בתורה שבבחינת רז וסוד, **וּבוֹ** – ברקיע, **סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה,** – ואותיות התורה הרי הן גם־כן למעלה משכל והבנת התורה, **הַנְּתוּנָה** – התורה ניתנה **מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[4]: "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", – דת, תורה, באה מ"ימין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", **וּמֵרָקִיעַ זֶה** – ומאור מקיף זה, **נוֹטֵף טַל לִמְזוֹן הַנִּשְׁמוֹת,** – כלומר, מה"רקיע" נמשך אור פנימי לנשמות, שהוא ענין ה"מזון" – אור פנימי שמשיגים אותו, **דְּהַיְנוּ** – כלומר: **יְדִיעַת סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי הָרָקִיעַ הַזֶּה הוּא סוֹד הַדַּעַת,** – והטל שנוטף ממנו, הוא ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, **וְהַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַנִּשְׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, וְהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים, כַּמְבֹאָר כָּל זֶה [בְּזֹהַר** – פרשת **וַיַּקְהֵל דַּף ר"ט וְר"י, וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מ"ד פֶּרֶק ג]:** – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר יכולות הנשמות בגן־עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

שער היחוד והאמונה

דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הז כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד פרק ג']:

---

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא". **4.** ברכה לג, ב.

יום חמישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פ, פרק ו והנה... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

פֶּרֶק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד והתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לבאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם,

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כך? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. **וְהִנֵּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם,** – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א־ל הוא מדת החסד, ככתוב[1]: "חסד א־ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. **וְלָכֵן הוּא** – שם אלקים, **גַּם־כֵּן בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע",** – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שֶׁמַּסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הַמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה הָעוֹלָם,** – על־ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים־סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, **וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם עוֹמֵד** – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, **וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל[2]: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו־כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. **וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה,** – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם ייראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, **הוּא מָגֵן וְנַרְתָּק לְשֵׁם הָוָי"ה,** – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, **לְהַעְלִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הָוָי"ה וּמְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שענינו של "הוי'" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים וְיִבָּטְלוּ בִּמְצִיאוּת.** – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על־ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – **וַהֲרֵי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הַזֶּה**[3] – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, **הוּא** – לא רק צמצום והעלם, אלא **גַּם־כֵּן בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבָּנֶה בּוֹ,** – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"[4], שבנין ובריאת העולם הוא על־ידי בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל

---

1. תהלים נב, ג. **2.** גיטין מ, ב. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא־אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. **4.** תהלים פט, ג.

להיות המציאות של עולם, **וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בַּחֶסֶד**[5]. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד[6].

יום שישי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 160, והנה מהתכללות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

וְהִנֵּה, מֵהִתְכַּלְלוּת הַמִּדּוֹת זוֹ בָּזוֹ – מן העובדה שלמרות שהן מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן הן כלולות אחת מהשניה, **נִרְאֶה לָעַיִן** – רואים במוחש, **דְּאִיהוּ וּגְרַמּוֹהִי חַד,** – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, **שֶׁהֵן** – גרמוהי, כלומר כליו, **מִדּוֹתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן** – מדותיו, **בְּיִחוּד גָּמוּר עִמּוֹ, לָכֵן הֵן מִתְיַחֲדוֹת זוֹ בָּזוֹ וּכְלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, כְּמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** – ב"פתח אליהו" שבהקדמת 'תיקוני זהר': **"וְאַנְתְּ הוּא דְּקָשִׁיר לוֹן וּמְיַחֵד לוֹן וְכוּ',** – אתה הקב"ה מקשר את הספירות והמדות ומאחד אותן, **וּכַד מִינָךְ לֵית יְחוּדָא בְּעִילָּאֵי כוּ'".** – ומבלעדיך אין שום יחוד בעליונים (במדות שלמעלה). להלן יסביר רבנו הזקן, שכיוון ששם אלקים, מדת הגבורה והצמצום, הוא דבר אחד עם שם הוי', עם מדת החסד והגילוי, הרי מובן ממילא שההעלם וההסתר שמשם אלקים, באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם – ודבר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[11]: **"וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים",** – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה – שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחתיך" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא־ל האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א־ל אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", **פֵּרוּשׁ: שֶׁשְּׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ** – הוי' ואלקים, **הֵם אֶחָד מַמָּשׁ,** – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, **שֶׁגַּם שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְּצַמְצֵם וּמַעֲלִים הָאוֹר,** – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, **הוּא בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם הַוְיָ"ה, מִשּׁוּם שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְיַחֲדוֹת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁמִּדּוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו.** – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד", **וְאִם כֵּן** – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', **מִמֵּילָא תֵּדַע שֶׁ"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין עוֹד",** – מבלעדו יתברך. **פֵּרוּשׁ** – של "אין עוד": **שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַחֻמְרִית שֶׁנִּרְאֵית יֵשׁ גָּמוּר לְעַיִן כֹּל, הִיא אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעֲלִים וּמְצַמְצֵם אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים,** – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, **וְלֹא לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מֵאַחַר שֶׁהוּא**

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעונה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טיפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". **6.** כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות". **7.** ואתחנן ד, לט.

וּשְׁמוֹ "אֱלֹהִים" - אֶחָד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש־ברוך־הוא. **וְלָכֵן גַּם הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כְּלָל, אֲפִלּוּ** – לא, **בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לָשׁוֹן טָפֵל,** – "עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[12]: "יְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא",** – בתמיהה. בשעה שישנה ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, **וּכְגוּף שֶׁהוּא טָפֵל לַנִּשְׁמָה וְחַיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ** – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו, טפל לנשמה שבו. **[וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[13]: "אֲהַלְלָה ה' בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי",** – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – **שֶׁהַחַיִּים** – הנשמה, **נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הַוָּיָ"ה, וְהָ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים"],** – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? **לְפִי** – מפני, **שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מְהַוָּה הַגּוּף מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על־כל־פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ - הַכֹּל בָּטֵל בִּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ,** – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", **כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

יום שבת קודש י"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

וְלָכֵן הֶצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב אחרת, **שֶׁלֹּא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – נפרד מהקב"ה שברא אותם ומחיה אותם, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,** – להחיות את הגוף – כך ממלא הקב"ה את העולם כדי להחיותו, **וּמַשְׁפִּיעַ** – הקב"ה, **כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ,** – זהו החיות שבגלוי בארץ, **וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בַּגַּלְגַּלִּים, וּמְנִיעָם וּמַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מַנִּיעָה אֶת הַגּוּף וּמַנְהִיגָתוּ כִּרְצוֹנָהּ.** – למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. **אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – מנשמה וגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כִּי, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף הֵם בֶּאֱמֶת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשָׂרְשָׁם,** – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, **כִּי אֵין הִתְהַוּוּת שֹׁרֶשׁ הַגּוּף וְעַצְמוּתוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ[14], אֶלָּא מִטִּפּוּת אָבִיו וְאִמּוֹ,** – מזה נוצר הגוף; **וְגַם אַחֲרֵי כֵּן** – אחרי התהוות הגוף, **אֵין גְּדוּלוֹ** – של

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי' זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו

---

8. קידושין ו, א. **9.** תהלים קמו, ב. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שבנברא, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – דנפרדים (לא רק

הגוף, **מִנִּשְׁמָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִיַּת אִמּוֹ כָּל תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים,** – חדשי העיבור, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף **עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ בְּעַצְמוֹ,** – הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. **מַה שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עַצְמוּתָם וּמָהוּתָם נִתְהַוֶּה מֵאַיִן וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט** – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום ל"יש" ולנבראים, **רַק בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ,** – הם נבראו מ"אין" ל"יש"; **וְגַם עֲדַיִן** – אחרי התהוותם **נִצָּב** – בהם, **דְּבַר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם תָּמִיד** – מחדש, **מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּהִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמוסבר לעיל, שאור השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו בשמש עצמה הוא בטל לגמרי לשמש, למקורו – כך גם לגבי הנבראים, שלאמיתו של דבר הם נמצאים תמיד במקורם, בכוח האלקי, המהווה אותם. **וְאִם כֵּן, הֵם** – הנבראים, **בְּטֵלִים בְּאֱמֶת בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** – איך "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, **כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – אך, למה אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – **רַק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם כְּאִלּוּ הֵם דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** – דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; וכיוון שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש את עצמו ל"יש" ו"מציאות", כאילו הוא דבר לעצמו. **אַךְ אֵין הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל** – ואילו, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּלָא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי,** – הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, **כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מַסְתֶּרֶת חַס־וְשָׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵינֶנָּה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא "ה' הוּא הָאֱלֹהִים":** – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד וההתגלות, וממילא אין בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

שער היחוד והאמונה

מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתיית אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה' לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

במציאותם, אלא גם) **בשרשם** כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' **שבגוף** – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' **שבנשמה שלו) אלא** כו' ואין דרגות **פרטיות אלו** דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק **טפל** לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

יום ראשון

יום רביעי — יג סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: פרק ד. כי . . . ־עט־ להטיב.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" חִבֵּר כַּמָּה נִגּוּנִים. לִמּוּדוֹ הָיָה בְּקוֹל וְנִגּוּן, וְלִפְעָמִים הָיָה מַפְסִיק בְּאֶמְצַע לִמּוּדוֹ, אוֹ כְּתִיבָתוֹ דאַ"ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] אוֹ שו"ת [=שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת], וּמְנַגֵּן אֵיזֶה נִגּוּן.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] סִפֵּר, אֲשֶׁר מִקּוֹל נִגּוּנוֹ שֶׁל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה הוּא עָסוּק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

יום שני

יום חמישי — יד סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה כמו . . . ־158־ ליש.

בִּלְבִישַׁת טַלִּית קָטָן בַּבֹּקֶר בְּיָדַיִם נְקִיּוֹת וּבְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְבָרֵךְ, מְבָרְכִים "עַל מִצְוַת צִיצִית" – כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּטַלִּית קָטָן שֶׁלָּנוּ שְׁעוּר עִטּוּף. אִם אָסוּר לְבָרֵךְ, אֲזַי קֹדֶם הַתְּפִלָּה – אִם אֵינוֹ לוֹבֵשׁ טַלִּית גָּדוֹל – יְמַשְׁמֵשׁ בְּר' צִיצִיּוֹתָיו וִיבָרֵךְ אָז.

יום שלישי

יום ששי — טו סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

בִּתְחִלָּה הָיָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל אוֹמֵר דְּרוּשִׁים קְצָרִים בִּמְאֹד, מַרְעִישֵׁי הַלֵּב וּמַלְהִיבִים מְאֹד, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם "דְּרָכִים". אַחַר־כָּךְ נִקְרְאוּ "אִגְּרוֹת", וְהֵם אֲרֻכִּים יוֹתֵר. אַחַר־כָּךְ הִשְׁתַּלְשֵׁל שֶׁנִּקְרְאוּ "תּוֹרוֹת", וְהֵם שָׁרְשֵׁי הַדְּרוּשִׁים שֶׁבְּ"תּוֹרָה אוֹר" וְ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". אַחַר־כָּךְ אֲרֻכִּים מְעַט יוֹתֵר וְנִקְרְאוּ "כְּתָבִים", וְהֵם בְּבֵאוּר בְּהַשָּׂגָה רְחָבָה לְפִי עֶרְכָּךְ.

יום רביעי

שבת — טז סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כְּבָר הֶחֱלִיטוּ הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים זִי"עַ [זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ], אֲשֶׁר רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ הִיא כִּרְפוּאַת הַגּוּף.

לְכָל לְרֹאשׁ צָרִיךְ לְסַמֵּן מְקוֹם הַחֹלִי: אִם הוּא מִצַּד שֶׁחֹמֶר גּוּפוֹ עָב גַּס וּמְשֻׁחָת, אוֹ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא בְּכֹחוֹת נַפְשׁוֹ, שֶׁיֵּשׁ לָהּ נְטִיּוֹת לְעִנְיָנִים רָעִים כְּמוֹ גַּאֲוָה, שֶׁקֶר וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁמְּקוֹר הַחֹלִי הוּא בְּהָרְגִּילוּת, שֶׁמִּפְּנֵי רֹעַ הַחִנּוּךְ אוֹ רֹעַ הַסְּבִיבָה בָּא לִרְגִילוּת רָעוֹת.

עַד אֲשֶׁר לֹא יִתְבָּרְרוּ פְּרָטֵי מְקוֹם הַחֹלִי וְסִבַּת אֲחִיזַת הַמַּחֲלָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל בִּרְפוּאָתוֹ, כִּי אִם לְסַדֵּר אֹפֶן הַנְהָגָה יְשָׁרָה בְּכָל הַדְּבָרִים בַּמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה וּבַמֶּה שֶׁיִּמְנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם: בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" – בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, קִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת – וּבְ"סוּר מֵרַע". אָמְנָם מַה שֶּׁנָּחוּץ בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁיְּעוֹרֵר הַחוֹלֶה בְּעַצְמוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) לֵידַע שֶׁהוּא חוֹלֶה וְיִכְסוֹף וְיִשְׁתּוֹקֵק

היום יום . . .

לְהִתְרַפֵּאת מֵחָלְיוֹ, ב) הַיְדִיעָה שֶׁיָּכוֹל לְהִתְרַפֵּאת, וְהַתִּקְוָה וּבִטָּחוֹן גָּמוּר כִּי בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ יִתְרַפֵּא מֵחָלְיוֹ.

יום חמישי

יום ראשון — יז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . ״160״ בחסד.

ניט הנאה האָבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בִּמְלֹא הַמּוּבָן, הוּא רַק הֲכָנָה טוֹבָה לַעֲבוֹדָה. עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֶאֱלֹקוּת.

יום שישי

יום שני — יח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . ״פא״ בשמש.

בַּזְּמַן הַזֶּה, בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא מַמָּשׁ, הַחוֹבָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, בֵּין זָקֵן בֵּין צָעִיר, לְעוֹרְרוֹ לִתְשׁוּבָה, לְמַעַן שֶׁלֹּא יֵצֵא חַס־וְשָׁלוֹם מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכּוּ בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה.

שבת קודש

יום שלישי — יט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן תרי״ג קָבַע הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, מִלְּבַד הַשִּׁעוּרִים הָאֲחֵרִים, שִׁעוּר לִמּוּד עִם אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה – בַּחֹרֶף מַתְחִיל מִשָּׁעָה הָעֲשִׂירִית לַיְלָה, וּבַקַּיִץ מִשָּׁעָה הָרְבִיעִית לִפְנוֹת בֹּקֶר. – שְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה הַלִּמּוּד: קַבָּלָה עִם בֵּאוּרֵי חֲסִידוּת. אַחַר זְמַן זֶה – עַד אֱלוּל תרט״ז, שֶׁאָז נִפְסַק הַשִּׁעוּר, לָמְדוּ סִפְרֵי מֶחְקָר: הָרַסַ״ג [=רַבִּי סְעַדְיָה גָּאוֹן], מוֹרֶה נְבוּכִים, עִקָּרִים, כּוּזָרִי וְעוֹד, עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום שלישי עמ׳ ב

1 שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר** בראש השנה.
2 שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי קָטָן**
3 **שֶׁהִגִּיעַ** לְגִיל חִינּוּךְ, שאף הוא חייב בשופר, וכמו דִּתְנַן (ר״ה לב:),
4 **אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַקָּטָן** [שלא הגיע לחינוך] **מִלִּתְקוֹעַ בְּיוֹם טוֹב**
5 של ראש השנה אף אם חל בשבת, וכן שנינו שם שקטן שהגיע
6 לחינוך אף מתעסקים עמו ללמדו משום חינוך, ואף שתקיעה
7 בשבת היא איסור שבות. ואם כן מוכח שקטן שהגיע לחינוך חייב
8 בשופר.
9 שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בְּמִקְרָא מְגִילָּה** בפורים, וכן ששנינו
10 (מגילה יט:) **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה** ולהוציא את
11 האחרים ידי חובתם. שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי**

על מי מוטלים התיקונים בבית המושכר?

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ט

הלכות שכירות פרק ו, הלכה ג: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת, וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחַלּוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ... וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה אָמָּן וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת.

בהלכה זו מבואר שעל המשכיר להעמיד לשוכר בית עם כל האביזרים העיקריים הנדרשים למגורים. ויש לעיין: האם חובה זו היא רק לגבי העמדת הבית לשוכר מלכתחילה או שהיא כוללת גם אחריות לתיקון דברים אלו אם התקלקלו במהלך השכירות?

ונחלקו ראשונים בדבר:

יש שדימו זאת לבית שנפל במהלך תקופת השכירות, שאם הסכם השכירות הוא על הבית המסוים ("בית זה אני משכיר לך") אין המשכיר חייב לדאוג לבית חילופי, ורק אם היה הסכם כללי להעמיד לשוכר בית לתקופת השכירות חייב לדאוג לו לבית אחר. וכן בענייננו: אם ההסכם היה על הבית המסוים – חובת המשכיר שיהיו בו מלכתחילה הדברים הנדרשים למגורים, אך אם התקלקלו לאחר מכן, אינו חייב לתקנם (ריטב"א ב"מ קא, ב).

אך יש סוברים שיש לחלק בין הדינים, כי כל עוד הבית עומד על תילו, זכות המגורים של השוכר עומדת בעינה, והמשכיר חייב לתקן את הטעון תיקון כדי שיהיה אפשר להמשיך לדור בבית בצורה נאותה (שו"ת הרא"ש לה, ו).

והרמב"ם כותב שחייב המשכיר "לפתוח לו החלונות שנתקלקלו" ומשמע לכאורה שלדעתו חייב המשכיר לתקן גם דברים שהתקלקלו במהלך השכירות, אך יתכן שכוונתו רק למקרה שהסכם השכירות היה על בית סתם, ואילו בהסכם על 'בית זה' אינו חייב לדאוג לתיקון הקלקולים שאירעו לאחר מכן (נמוקי יוסף ב"מ שם).

ולהלכה יש שכתבו כי תיקונים הכרחיים שבלעדיהם קיימת סכנה לגור בבית, מוטלים על המשכיר. ואילו תיקונים שאינם הכרחיים להמשך המגורים אינם מוטלים עליו (ראה מנחת פתים שיד, א). ולמעשה כתב הרמ"א (חו"מ סי' שיד ס"ב) שבדינים אלו הולכים אחר מנהג המדינה (וההלכה נאמרה כאשר אין מנהג קבוע), והמנהג המקובל הוא שתיקונים משמעותיים מוטלים על המשכיר (ראה חוקי חיים – הלכות שכירות בתים, ע' קב-ג).

שליח שלא הצליח

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ט

הלכות שכירות פרק ט, הלכה ח: הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהָבִיא שְׁלִיחוּת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא שָׁם מַה יָּבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא קָנִים לְכֶרֶם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שָׁלֵם.

שנינו (ב"ק קטו, א): "זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש", וכד הדבש נסדק ויש חשש שמא הדבש ילך לאיבוד, וכיון שבאותם ימים הדבש היה יקר מהיין, שפך בעל החבית את היין כדי להעביר את הדבש לתוכה ולהצילו. ואמרו במשנה: אם אמר בעל החבית "אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי", בעל הדבש חייב לתת לו שכר עבודה של מילוי הדבש, דמי שכירות על השימוש בחבית וגם את דמי היין שנשפך, אך אם לא סוכם כך במפורש אינו משלם על היין שנשפך אלא רק על העבודה והשכירות.

ובגמרא (שם קטז, א) שאל רב את רבי: אם בסופו של דבר בעל החבית לא הצליח במלאכתו וגם הדבש אבד, האם גם אז חייב בעל הדבש לפצות את בעל היין שלמעשה הפסיד את כספו, או כיוון שלא הציל את הדבש אינו זכאי לפיצוי?

ענה לו רבי: "וזו שאלה? אין לו אלא שכרו". כלומר, ברור שמקבל רק את שכר העבודה ולא את הפיצוי. חזר רב ושאל את רבי: הלוא שנינו "השוכר את הפועל להביא כרוב ודרומסקנין לחולה, והלך [השליח] ומצאו [את החולה] שמת או שהבריא – נותן לו שכרו משלם!". הרי שאף על פי שהשליח לא הועיל חייב לשלם לו! ענה לו רבי: שם, השליח עשה שליחותו שהרי נשלח להביא את הדברים וכך עשה, אך כאן לא ביצע את השליחות להציל את הדברים.

שואל ה'לחם משנה': מה ההבדל בין דברי הרמב"ם כאן (שמקורם ברישא של הברייתא שציטט רב לרבי) "השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא מצא שם מה יביא – נותן לו שכרו", לדין של "ירד להציל ולא הציל", בו אין לו אלא שכרו ואינו מקבל תמורת מה שהפסיד, והרי בשני המקרים השליח הלך לבצע משימה, ומסיבה צדדית (שאינה קשורה באיכות ביצוע השליחות) לא הצליח למלאה?

ומבאר ה'מחנה אפרים' (שכירות סי' ח): יש 'שכר טירחה' ויש 'שכר הצלחה'. אם ידוע לנו שהשליחות טעונה טירחה והשליח אכן טרח – יש להעניק לו שכר טירחה, בלי תלות במידת ההצלחה. ואכן בשני המקרים, עליו לקבל את שכר הטירחה. אולם ב'ירד להציל' פשוט שהסיכום מראש על השכר הנוסף מותנה בהצלחת השליחות. ולכן, במקרה של כישלון, השליח יישא בתוצאות.

אומן קונה בשבח הכלי?

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ט

הלכות שכירות פרק י, הלכה ד: נָתַן לְחָרֵשׁ... עֵצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְעָשָׂה מֵהֶן שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל; שֶׁאֵין הָאָמָּן קוֹנֶה שֶׁבַח הַכְּלִי.

מחלוקת היא בגמרא (בבא קמא צח, א): לדעת רב אסי אומן קונה בשבח הכלי, היינו אומן שקיבל חומר לעשות ממנו כלי - השבח שנעשה על ידו שייך לו עד שיקבל את שכרו מהבעלים, והתשלום אינו עבור עבודתו אלא כעין 'קניית השבח' מידו (ראה רש"י קדושין מח, ב. ד"ה והכא). ולפי זה, אומן שקיבל עצים ועשה מהם כלי ואחר כך שברו - פטור מלשלם את דמי הכלי, שהרי את שלו שבר, ומשלם רק את דמי העצים.

אך לדעת רבא השבח שייך לבעלים, ואם האומן שבר את הכלי משלם את דמי הכלי (ומקבל את שכר עבודתו).

ופסק הרמב"ם כרבא, וכן דעת הרי"ף (בבא קמא שם). וכך נפסק ב'שולחן ערוך' (חו"מ סי שו ס"ב).

אך הש"ך (שם סק"ג) הביא ראשונים (בעל ההלכות גדולות, ר"ת ועוד) שפסקו כרב אסי שאומן קונה בשבח הכלי, וכיון שכמה ראשונים נקטו כך יש להסתפק בהלכה זו, ואין לחייב את האומן בתשלום דמי הכלי כי 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

והלכה זו נוגעת גם בטבילת כלים:

ישראל שנתן מתכת לאומן גוי לעשות לו ממנה כלי, לדעת הריצב"א (בטור יו"ד סי' קכ, וראה ש"ך שם סקכ"א) 'אומן קונה בשבח כלי' ולכן כשהחזיר הכלי לבעליו הרי זה כאילו היהודי קנה את חלקו של הגוי וצריך טבילה כדין קונה כלי מן הגוי. אך לדעת הרמב"ם והרי"ף ש'אין אומן קונה בשבח כלי' - אין צריך טבילה. וגם ב'שולחן ערוך' (יו"ד שם ס"י) נפסק שאין צריך טבילה.

והרמ"א הביא את דעת הריצב"א שצריך טבילה, וכתב כי כיון שנחלקו הפוסקים בדבר "יש לטובלו בלא ברכה". וכן דעת הש"ך (שם) "להחמיר באיסור דאורייתא" ולהצריך טבילה אך ללא ברכה.

האם חיובי השואל חלים משעת שאלה?

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק א, הלכה ה: הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶם פָּרָה שֶׁאוּלָה וּמֵתָה, אֵינָן חַיָּבִין בָּאֲנָסֶיהָ... וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים, וּמֵתָה... מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ מִנְּכָסָיו.

מבואר בגמרא (כתובות לד, ב): בנים שאביהם הוריש להם פרה שאולה ומתה לפני שנגמר זמן שאילתה - אין הבנים חייבים לשלם (אף ששואל חייב באונסים) כי לא התחייבו בחיובי השואל. ואם הוריש להם אביהם נכסים שהשתעבדו לחוב – לדעה אחת, חייבים לשלם כי השואל מתחייב באונסים משעת שאלה, ונמצא שכאשר אביהם שאל את הפרה התחייב לשלם אם תמות הפרה ונשתעבדו נכסיו לכך. ואף שהפרה מתה לאחר שמת השואל – בעל הפרה גובה מהנכסים שהשתעבדו לו בשעת השאלה. וזה לא כדעת רב פפא שהשואל אינו חייב באונסים משעת השאלה אלא משעת האונס. ופסק הרמב"ם כדעה זו שחייב משעה ששאל ונשתעבדו אז הנכסים, ולכן היתומים משלמים מנכסים אלו.

והקשה ה'מגיד משנה':

כאן פסק הרמב"ם שהשואל חייב באונסין משעת שאלה, ואילו בהלכות גניבה (פ"ג ה"ד) פסק שמתחייב רק משעת האונס ולכן השואל פרה "וטבחה בשבת דרך גנבה, פטור", כי חייב באונסים רק משעת הטביחה וכששחט את הפרה בשבת חייב מיתה, וכיון שחיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, פטור מהממון משום 'קם ליה בדרבה מיניה' (מה שאין כן לדעה שהחיוב חל משעת שאלה – גם אם השוחט בשבת חייב לשלם, ואין אומרים 'קם ליה בדרבה מיניה' כי החיוב לשלם חל קודם לכן ולא בא יחד עם חיוב מיתה)!

וב'שיטה מקובצת' (שם ד"ה ועוד הביא) מבאר:

לדעת הרמב"ם השואל אכן מתחייב באונסים משעת השאלה, ונכסים שיש להם אחריות משתעבדים לבעל הפרה, ואם מת השואל משלמים היורשים את דמי הפרה שמתה מנכסים אלו, אבל כאשר הפרה לא מתה מחמת אונס אלא השואל שחט אותה כדי לקחת אותה לעצמו ("דרך גנבה"), החיוב חל עליו משעת הטביחה, כי בטביחה דרך גניבה נגמרה השאילה ונולד חיוב של גניבה שהחלה בעת השחיטה. ולכן אם טבח את הפרה בשבת פטור מתשלום כי חיוב המיתה וחיוב הממון באים כאחד ו'קם ליה בדרבה מיניה'.

האם מותר לשכוח?

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ט

הלכות שאלה ופיקדון פרק ד, הלכה ז: אָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיאַךְ הִנַּחְתִּי פִּקָּדוֹן זֶה', אוֹ 'בְּאֵיזֶה מָקוֹם קָבַרְתִּי הַכְּסָפִים, הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא, וְאַחְזִיר לְךָ' - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.

מעשה באדם שנסע לעיר אחרת והתבקש להעביר עמו חבילה, אך כשהגיע למחוז חפצו שכח להוציאה מתא המטען והיא אבדה. האם השכחה נחשבת כפשיעה או שאין זו פשיעה והוא פטור כדין שומר חינם?

בהלכה זו מבואר שאם השומר טוען שאינו זוכר היכן הניח את הפיקדון "הרי זה פושע וחייב לשלם", ומבואר מכך ששכחה נחשבת כפשיעה.

מאידך, בדינים אחרים מצינו ששכחה נחשבת כאונס, כגון מי שהחסיר תפילה בשוגג שיכול להשלים אותה בזמן התפילה הבאה, אך לא אם היה מזיד. ואם שכח להתפלל יכול להשלים משום ששכחה נחשבת כאונס.

וכיוצא בזה: מי שנאנס ולא עשה עירובי תבשילין יכול לסמוך על העירוב שמערב גדול העיר עבור כל תושבי העיר, אך אם פשע ולא עירב אינו יוצא ידי חובתו בעירוב זה, ואם שכח לערב נחשב כאנוס ויכול לצאת בו.

ואם כן, למה לגבי שומר, השכחה נחשבת כפשיעה?

וביארו אחרונים כי אף שבדרך כלל אין השכחה נחשבת כפשיעה, שומר המקבל פיקדון מתחייב לעשות מאמץ מיוחד

שלא לבוא לידי שכחה. ומאחר ולא עשה כן, נחשבת השכחה לגביו כפשיעה.

ויש שביארו, כי דוקא שכחת מקום הנחת החפץ נחשבת פשיעה כי היה יכול מלכתחילה לנקוט באמצעים שונים למנוע אותה, כגון להניחו במקום שמניח את חפציו האישיים או לרשום במקום זמין היכן הניחו, ואם לא עשה כן הרי זו פשיעה (ראה אוצר מפרשי התלמוד ב"מ לה, א – עי' תקמ). ולפי זה, כאשר זוכר את מקום הנחת החפץ אלא ששכח אחר כך לקחתו, הרי זה כאונס ופטור (ראה פתחי חושן שאלה ופיקדון פ"ג, הערה ד).

מכירת חמץ של אדם אחר — יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק ז, הלכה ג: הַמַּפְקִיד חָמֵץ אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יַנַּע בּוֹ, עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר; יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק לְשָׁעָתוֹ, מִשּׁוּם הֵשֵׁב אֲבֵדָה.

מכירת החמץ נעשית לטובתו של המפקיד, כי אם לא יימכר קודם זמן האיסור ויישאר בבעלותו, הרי מלבד זאת שיעבור על איסור תורה של 'בל יראה ובל ימצא', יגרם לו נזק ממוני, כי החמץ ייאסר בהנאה כדין חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח.

וכתב ה'מגן אברהם' (סי' תמג סק"ה) שאם השומר התרשל ולא מכר את החמץ, חייב לשלם את שוויו, כי מאחר והיה עליו למכור ולא מכר, פשע בשמירתו.

אך ה'חק יעקב' (שם סק"ד) ואדמו"ר הזקן (שם ס"ח וקו"א סק"ב) חולקים על כך, שהרי בלשון הרמב"ם (שהוא לשון הגמרא) מבואר שחיוב המכירה הוא מדין השבת אבדה, היינו שאין זה מחיובי השמירה אלא מצד השבת אבדה הכוללת מניעת נזק מיהודי בכל צורה שהיא, והנמנע מלקיים מצות השבת אבדה, אף שביטל מצות־עשה, אינו מתחייב לשלם לבעלים.

ולמה אין השומר חייב למכור את החמץ מצד דיני השמירה?

מבאר אדמו"ר הזקן: "לפי שלא קיבל עליו אלא לשמור את החמץ שיהיה שמור לבעליו . . אבל לא קיבל עליו למכרו בערב פסח שאין זו בכלל שמירה, שהרי במכירה זו מוציאו מרשות בעליו".

ויש המיישבים את דברי ה'מגן אברהם': לדעתו, חובת השמירה כוללת את כל הנדרש לעשות כדי למנוע נזק מהפיקדון כולל מכירתו, ומה שאמרו 'מפני שהוא כמשיב אבדה' אינו טעם מדוע חייב למכור אלא שיכול למכור, כי לכאורה איך יוכל למכור חפץ של חברו ללא ידיעתו, אלא שכדי למנוע ממנו נזק רשאי למכור את ממונו, ומאחר ויכול לעשות כן, חייב לעשות זאת מכוח חיובי השמירה (ראה שו"ת חת"ס או"ח סי' קה. חזון יחזקאל פסחים יג, א).

השבת העבוט - מצוה שמתן שכרה בצידה — שבת קודש י"ט סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה ה: אִם אִישׁ עָנִי הוּא, וּמִשְּׁכָנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַחְזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ... שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט".

וכתב הרמ"א (חו"מ סי' צז סט"ז, משו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' פח): מצות השבת העבוט היא מצות־עשה שמתן שכרה כתוב בצידה, שנאמר 'ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך', "ולכן אין בית דין של מטה מחוייבין לכוף עליה", כדין מצות־עשה שמתן שכרה בצידה (כמבואר בחולין קי, ב).

והנה, נאמר בגמרא (בבא בתרא ח, ב) שכופים עשיר לתת צדקה. והקשו התוספות (שם ד"ה אכפיה): הרי אין כופים על מצוה שמתן שכרה בצידה, ומצות צדקה שכרה מפורש כנאמר (דברים טו) "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך"? ותירצו: מלבד מצות־עשה שבצדקה יש בה גם מצות לא־תעשה ('לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך'), והכפייה היא מצד הלאו.

ולפי זה כתב ה'קצות החושן' (חו"מ שם סק"ט) שלדעת התוספות גם על מצות השבת העבוט כופים, שהרי מלבד ה'עשה' יש בה גם 'לאו' כמו שכתב הרמב"ם כאן "עבר ולא השיב... עובר בלא־תעשה". אבל הרשב"א (מקור הדין שהביא הרמ"א) סובר שגם בצדקה וגם בהשבת העבוט אין כופים. ומסיק ה'קצות' שכיון שנפסקה הלכה שכופים על הצדקה (יו"ד סי' רמ"ח ס"א), כופים גם על השבת העבוט.

וה'משנה למלך' (הל' עבדים פ"ג הי"ג) סובר שאף אם בצדקה כופים משום ה'לאו' שבה (כדברי התוספות) - בהשבת העבוט אין כופים, כי ה'לאו' בהשבת העבוט ניתק ל'עשה' (לעיל ה"ד).

וה'חתם סופר' (שו"ת, חו"מ סי' קעז) מבאר:

בצדקה כופים משום ה'לאו' שבה גם כדי למנוע מחסורם של עניים וכדי שיהיה להם ממה לחיות, מה־שאין־כן השבת העבוט לבעליו העני, אף שזקוק הוא לו - לא על המלוה לספק צרכיו כי־אם על הציבור, ועליו המצוה רק להשיב העבוט, וזו מצוה שמתן שכרה בצידה ואין כופים אותה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' א

1 שטעה, כיון שעשה כן לקיים את שליחות הבעלים, ובאופן זה
2 **אָמַר** השליח לבעלים, **לְהָכִי אֲמַרְתִּיךְ** – כך שיערתי שרצונך
3 לתרום. אבל **הָכָא** לגבי מעשר בהמה, קריאת שם 'עשירי' לטלה
4 אחר, **טָעוּתָא הִיא**, ובאופן זה **אָמַר** הבעלים לשליח, **לֹא אִיבָּעֵי**
5 **לָךְ לְמִיטְעֵי** – לא היה לך לטעות, אלא היה לך לעשות את
6 שליחותי ולקרוא 'עשירי' רק לעשירי, וכיון שלא עשה השליח
7 כרצון הבעלים, לא חלה עליהם קדושה כלל, ויכול הבעלים
8 לשוחטם ולאוכלם מיד.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בכורות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ג־י"ט סיון תשע"ט

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסויימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

1 **א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[2] לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר[3], וְהוֹלִיכָהּ**
2 **בַּבִּקְעָה: אִם הֶחְלִקָה[4] - פָּטוּר[5], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל**
3 **דַּעַת הַבְּעָלִים[6]; וְאִם הוּחַמָּה - חַיָּב[7]. שְׂכָרָהּ**
4 **לְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר: אִם הֶחְלִקָה -**
5 **חַיָּב, שֶׁהַחֲלִקוּת יָתֵר בָּהָר מִן הַבִּקְעָה; וְאִם הוּחַמָּה**
6 **- פָּטוּר, שֶׁהַחֲמִימוּת בַּבִּקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי**
7 **הָרוּחַ שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בְּרֹאשׁ הֶהָרִים. וְאִם הוּחַמָּה מֵחֲמַת**
8 **הַמַּעֲלֶה[8] - חַיָּב[9]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת**
9 **הַפָּרָה[10] לַחֲרֹשׁ בָּהָר, וְחָרַשׁ בַּבִּקְעָה, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן,**
10 **וְהוּא הַכְּלִי[11] שֶׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הֲרֵי הַשּׂוֹכֵר פָּטוּר[12], וְדִין**
11 **בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמָּנִין שֶׁחָרְשׁוּ[13]. וְכֵן אִם לֹא שִׁנָּה**
12 **עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַקַّנְקַן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה**
13 **עִם הָאֻמָּנִין[14]. שְׂכָרָהּ לַחֲרֹשׁ בַּבִּקְעָה, וְחָרַשׁ בָּהָר,**
14 **וְנִשְׁבַּר הַקַّנְקַן - הַשּׂוֹכֵר חַיָּב[15], וְדִינוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר עִם**
15 **הָאֻמָּנִים[16].**

2) משנה בבא מציעא עח. 3) על תנאי שיוליכה דרך ההר. 4) מעדה. 5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. 6) שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גזלן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגזלן שחייב אפילו באונסים. 7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם לריבוי החמימות (שם). 8) שהתאמצה בעלייתה להר. 9) שהשינוי גרם לה חמימות יתירה. 10) עם כלי החרישה. 11) קנה המחרישה. 12) כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ.). 13) כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. 14) משמיענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחוייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. 15) שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. 16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה).

16 **ב. וּמַהוּ דִּין הָאֻמָּנִין שֶׁשִּׁבְּרוּ בְּעֵת חֲרִישָׁה?**
17 **שֶׁמְּשַׁלְּמִין. מִי מְשַׁלֵּם[17]? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי בְּעֵת**
18 **הַחֲרִישָׁה[18]. וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת -**
19 **שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים בִּדְמֵי הַקַּנְקַן: הַמַּנְהִיג אוֹתָהּ בַּמַּלְמָד[19]**
20 **וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי[20].**

17) החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. 18) כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. 19) מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. 20) במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

21 **ג. שְׂכָרָהּ לָדוּשׁ בִּקְטָנִית[21], וְדָשׁ בִּתְבוּאָה, וְהֶחְלִקָה**
22 **- פָּטוּר. בִּתְבוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית**
23 **מַחְלֶקֶת[22]. מַעֲשֶׂה[23] בְּאֶחָד, שֶׁהִשְׁכִּיר חֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ,**
24 **וְאָמַר לוֹ: לֹא תֵלֵךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, שֶׁהַמַּיִם**
25 **מְצוּיִין שָׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ נָרָשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ מַיִם. הָלַךְ**
26 **בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, וּמֵת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים**
27 **שֶׁמְּעִידִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הָלַךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ אָמַר:**
28 **בִּנְהַר פְּקוֹד הָלַכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמֵחֲמַת עַצְמוֹ**
29 **מֵת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ עֵדִים[24] שֶׁהַמַּיִם**
30 **בִּנְהַר פְּקוֹד מְצוּיִין - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה עַל**
31 **דַּעַת הַבְּעָלִים[25], וְאֵין אוֹמְרִים 'מַה לִּי לְשַׁקֵּר'[26]**
32 **בִּמְקוֹם עֵדִים.**

21) משנה שם. 22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. 23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. 24) כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. 25) שינוי שגרם למיתתה. 26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[27] לְהָבִיא עָלֶיהָ מָאתַיִם לִטְרִין[28] שֶׁל חִטִּים, וְהֵבִיא מָאתַיִם לִטְרִין שֶׁל שְׂעוֹרִים, וָמֵתָה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפַח קָשֶׁה לַמַּשּׂוי, וְהַשְּׂעוֹרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפַח[29]. וְכֵן אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תֶּבֶן[30]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חִטִּים, וּמֵתָה - פָּטוּר[31]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27) שם פ. 28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. 29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). 30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. 31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

ה. שָׂכַר אֶת הַבְּהֵמָה[32] לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ - לֹא יַרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה[33]. שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִשָּׁה - מַרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ. וּמַרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מְנִיקָה[34].

32) שם עט: 33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). 34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

ו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לָשֵׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יָדוּעַ[35], וְהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ: אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים[36] עַל הַשִּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ, וּמֵתָה - חַיָּב[37]; פָּחוֹת מִכָּאן - פָּטוּר[38], אֲבָל נוֹתֵן הוּא שְׂכַר הַתּוֹסֶפֶת[39]. שָׂכַר סְתָם - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בַּמִּשְׁקָל הַיָּדוּעַ בַּמְּדִינָה לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה; וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ לָשֵׂאת שְׁלִשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ אֶחָד וּשְׁלִשִׁים, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב[40]. וְכֵן סְפִינָה[41] שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלִשִׁים עַל מַשָּׂאָהּ, וְטָבְעָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

35) כפי מה שהוסכם ביניהם. 36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. 37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חיוב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. 38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. 39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. 40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמטעינין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. 41) ברייתא שם.

ז. הַכַּתָּף[42] שֶׁהוֹסִיף[43] עַל מַשָּׂאוֹ קַב אֶחָד[44], וְהֶזֵּק בְּמַשָּׂא זֶה - חַיָּב בִּנְזָקָיו. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא[45] בֶּן דַּעַת וַהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ בְּכֹבֶד הַמַּשָּׂא[46] - יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חָלְיוֹ הוּא זֶה הַכֹּבֶד[47].

42) סבל. 43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. 44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). 45) הסבל. 46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והוזק - הוא בעצמו גרם לכך. 47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[48] לִרְכֹּב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ[49] וּלְגִינוֹ[50] וּמְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ[51], לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ[52] הַשּׂוֹכֵר לַחֲזֹר בְּכָל מָלוֹן[53] וּמָלוֹן לִקְנוֹת מְזוֹנוֹת; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי מְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הַחֲמוֹר. וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים וְתֶבֶן מְזוֹנוֹת[54] שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יָתֵר עַל זֶה - הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹת בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן[55]. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם מֵאַיִן יִקְנֶה[56] - מַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל כָּל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ[57]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - בְּשׂוֹכֵר סְתָם, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג[58].

48) שם עט: 49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). 50) כד המים. 51) עד שיגיע למחוז חפצו. 52) אינו רגיל בכך. 53) שהוא פוגש בדרכו. 54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. 55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. 56) שאין עוברים במקום יישוב. 57) שם. 58) כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג.): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

1 **א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[2], וְחָלְתָה[3] אוֹ נִשְׁתַּטִּית אוֹ**
2 **נִלְקְחָה לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפָהּ**
3 **לַחֲזֹר[4], אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הֲלִיכָה[5] - הֲרֵי הַמַּשְׁכִּיר**
4 **אוֹמֵר לַשּׂוֹכֵר: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[6], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ**
5 **מָשְׁלָם[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׁאת**
6 **עָלֶיהָ מַשּׂוֹי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה[9]; אֲבָל**
7 **אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לָשֵׁאת עָלֶיהָ כְּלֵי זְכוּכִית**
8 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[10], אִם**
9 **שָׂכַר מִמֶּנּוּ חֲמוֹר[11]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יַחֲזִיר**
10 **הַשָּׂכָר[12], וִיחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל שְׂכַר כַּמָּה שֶׁהָלַךְ בָּהּ[13].**

2) משנה, בבא־מציעא עח. וגמרא שם: 3) בברקית, שעלה תבלול בעיניה הגורם עוורון, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה ('טור' סימן שי). 4) שם, כשמואל. 5) כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחרים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד־משנה). 6) כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו ההחרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד־משנה). 7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחוזה השכירות כשהיתה בבריאותה, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמזלו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד־משנה). 8) שבחלתה או נשתטית - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד־משנה - וראה להלן הערה ט). 9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שביר, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יוזק המשא שעליה. 10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות, שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכוכית, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד־משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכוכית - אלא בחלתה או נשטית. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכוכית, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, מבוסס (כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכוכית (שם עט. בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח:) או שנשתטתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו'. אמר רב פפא, וכלי זכוכית - כלרכוב דמי" פירוש, דין משא כלי זכוכית כדין רכיבה). 11) ובדפוסי וונציא נוסף: "או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סרס (בתוספתא בבא־מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא יושיבנו על הפרד וכו'). 12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. 13) כלומר, זה שאמרו חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעיסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעיסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד־משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב'תוספות' בד"ה אילו).

11 **ב. מִתָּה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה[14], בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׁאת[15]**
12 **בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לִרְכֹּב, אִם אָמַר לוֹ: חֲמוֹר סְתָם[16] אֲנִי**
13 **מַשְׁכִּיר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[17] מִכָּל**
14 **מָקוֹם[18]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִמְכֹּר**
15 **הַבְּהֵמָה[19], וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׂוֹכֵר[20] בְּהֵמָה**
16 **בְּדָמֶיהָ, אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח[21], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם**
17 **שֶׁפָּסַק בּוֹ[22]. אָמַר לוֹ: חֲמוֹר זֶה[23] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ,**
18 **אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לִכְלֵי זְכוּכִית, וּמֵתָה בַּחֲצִי**
19 **הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֶרֶת - יִקַּח[24],**
20 **וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח - שׂוֹכֵר אֲפִלּוּ בִּדְמֵי כֻּלָּהּ[25],**
21 **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ; וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לֹא**
22 **לִקַּח וְלֹא לִשְׂכֹּר - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[26],**
23 **וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[27]. שְׂכָרָהּ לְמַשָּׂא, הוֹאִיל**
24 **וְאָמַר לוֹ חֲמוֹר זֶה, וּמֵת בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חַיָּב**
25 **לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ**
26 **וּמַנִּיחַ לוֹ נְבֵלָתוֹ[28].**

14) ואינה ראויה למלאכה כלל. 15) משא שאפשר

להשליכו בלא הקפדה. 16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. 17) משנה, שם עח. 18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כותב: "לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחם־משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. 19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחוזה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' שי ס"ק ד). 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא־הדין בחמור סתם. 21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים כדי לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. 22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד־משנה). ובמקרה זה מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. 23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. 24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). 25) שם, כשמואל. 26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). 27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חינם האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). 28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעותה שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלים השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי־זהב סי' שי). רבינו למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

ג. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה[29], וְטָבְעָה לוֹ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ: אִם אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן סְתָם[30], אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ הַשָּׂכָר - יַחֲזִיר כָּל הַשָּׂכָר[31]; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַסְּפִינָה עַצְמָהּ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בִּסְפִינָה זוֹ, וַאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיךְ בָּהּ[32]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה סְתָם אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מִן הַשָּׂכָר כְּלוּם - חַיָּב לִתֵּן כָּל הַשָּׂכָר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַיַּיִן עַצְמוֹ, וַאֲנִי אָבִיא לְךָ סְפִינָה מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיכוֹ[33]. אֲבָל צָרִיךְ לְנַכּוֹת כְּדֵי הַטֹּרַח שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[34], שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְּמַטֵּפֵל בְּהוֹלָכַת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבָטֵל[35]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר, וְשָׂכַר הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה: אִם נָתַן הַשָּׂכָר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ, וְאִם לֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן; שֶׁאֵין זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַסְּפִינָה עַצְמָהּ, וְלֹא זֶה יָכוֹל לְהָבִיא יַיִן עַצְמוֹ[36]. שָׂכַר סְפִינָה סְתָם לְיַיִן סְתָם[37] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר[38].

29) שם עט. 30) כל יין שירצה. 31) אפילו בעד חצי הדרך שכבר הובל - מחזיר, שלא אמרו שהשוכר משלם שכר חצי הדרך (כמבואר למעלה הל' א, ב) אלא במקום שנהנה מהובלת מטענו, אבל כאן הלא היין טבע ואבד - אין לשוכר לשלם כלום (ראה ב'תוספות' שם בד"ה אילימא). 32) כלומר, ומאחר שאין ביד המשכיר למלא תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות - שהרי טבעה, וביד השוכר למלא, שהרי ליין סתם שכרו, ובאפשרותו להביא יין, הרי המשכיר אינו מקיים את מה שקיבל על עצמו, ולכן מחזיר כל השכר. ואין המשכיר יכול להציע ספינה אחרת במקום הספינה שטבעה ולהמשיך בהסכם השכירות, שיש לשוכר זכות, בהסתמכות על תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות, לתבוע מילוי החוזה כפי הפרטים שנקבעו בו בשלימות (רי"ף שם). והוסיף רבינו נימוק בטענת השוכר, "שהקפדה גדולה יש בספינה זו", כלומר ספינה זו שטבעה שכרתיה אחר שבדקתי ובחנתי מבנה ומצבה וכל פרטי הליכותיה, ואיני מוכן לקבל ספינה אחרת שתעמיד במקומה (ראה משנה־למלך). 33) והרי העיכוב בקיום החוזה, מצד השוכר בא, ולכן משלם בעד כל הדרך כפי שהוסכם. 34) שהיה על המשכיר - הספן - לטרוח בהולכת הספינה אלמלא טבעה. 35) כלומר, יש לחשב התשלום בעד חצי הדרך - שהמשכיר מקבל בעדו שכר - פחות הסכום שאדם מוכן שינכו לו משכרו, כדי שלא יצטרך לעבוד ולטרוח אלא

יהא יושב ובטל (רי"ף שם). 36) כלומר, מאחר שלא המשכיר ולא השוכר, בידם למלא אחר תנאי השכירות - אנו מחליטים המעות ביד המוחזק ויד התובע על התחתונה, שאין להוציא המעות מן המוחזק מטעם שלא קיים תנאו אלא־אם־כן נתקיימו מצד התובע, ומאחר שאין ביד התובע לקיים תנאו - מפסיד כל שכרו. 37) ורשאי המשכיר להעמיד ספינה אחרת - והשוכר יין אחר, אבל שניהם לא מילאו תנאי השכירות. 38) אם הקדים השוכר השכר, המשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנותר. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנסעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואינני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המוחזק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן).

1 **ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וּפִרְקָהּ[39] בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן**
2 **לוֹ שְׂכַר כָּל הַדֶּרֶךְ[40]. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שֶׁיַּשְׂכִּיר**
3 **אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק - שׂוֹכֵר[41]; וְיֵשׁ לְבַעַל**
4 **הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת[42]. וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּחוֹרָה[43]**
5 **שֶׁבַּסְּפִינָה לְאִישׁ אַחֵר בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד, וְעָלָה**
6 **הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן וּשְׂכַר**
7 **הַחֲצִי מִזֶּה הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו**
8 **תַּרְעֹמֶת, שֶׁגָּרַם לוֹ לִסְבֹּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעַדַיִן לֹא**
9 **הֻרְגַּל בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. 40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא־מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שאין השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הרי"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הוליך את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להוליך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסיעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד־משנה עם הסבר נוסף). [ונראה שהמשנה־למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות־סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לביתו" צ"ל "לדרכו"]. ודעת ה"טור" בסימן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. 41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. 42) שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - רי"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטענתה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסיבתו. וכן פסק הרי"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות להשכיר את הספינה לאחרים כשהוא מקבל עליו כל הפסד שיגרם לספינה כתוצאה מהחלפת השוכרים, או לא. ודין זה, שעל השוכר לישא בכל הפסד שהוא, נראה בעיני רבינו כמובן מאליו ואין צורך להזכירו (ראה 'מרכבת המשנה'). 43) שם, וכפירוש הרי"ף. וכן הביאו ה'תוספות' שם בד"ה דפרקיה, בשם רבינו חננאל.

10 **ה. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן**
11 **קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף**
12 **זְמַנּוֹ - מַשְׂכִּיר לַאֲחֵרִים[44], אִם יֵשׁ בְּנֵי בַיִת כְּמִנְיַן בְּנֵי**
13 **בֵיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבָּעָה - לֹא יַשְׂכִּיר לַחֲמִשָּׁה[45].**
14 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[46]: אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר -**
15 **אֶלָּא מִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיְּהֵא**
16 **פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[47]; אֲבָל בְּקַרְקַע[48] אוֹ בִּסְפִינָה,**
17 **שֶׁהֲרֵי בַּעְלָהּ עִמָּהּ[49] - אֵין אוֹמֵר כֵּן[50]. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר:**
18 **אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת לַשּׂוֹכֵר: לָמָּה תִּטְרַח וְתַשְׂכִּיר**
19 **בֵּיתִי לַאֲחֵרִים? אִם לֹא תִּרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהַנִּיחוֹ**
20 **וְאַתָּה פָּטוּר מִשְּׂכִירוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר.**
21 **שֶׁזֶּה בְּאַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו[51]; עַד שֶׁאַתָּה מַשְׂכִּירוֹ**
22 **לְאַחֵר, תַּנִּיחַ לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
23 **לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[52].**
24 **וְלֹא יֵרָאֶה לִי שֶׁדִּין זֶה אֱמֶת[53].**

44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד־משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגרם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. 45) שאין השוכר רשאי להרבות בדיורים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. 46) גיטין כט. 47) שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשארת למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטעון: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). 48) שאין בה מציאות העלמה. 49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. 50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. 51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות", כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. 52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יוזק ע"י

השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). 53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיזק (מגיד־משנה).

1 **ו. בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לָךְ, וְאַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ נָפַל -**
2 **אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹתוֹ[54], אֶלָּא מְחַשֵּׁב עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ**
3 **בּוֹ וּמַחֲזִיר[55] לוֹ שְׁאָר הַשְּׁכִירוּת[56]; אֲבָל אִם סְתָרוֹ -**
4 **חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אַחֵר, אוֹ יַשְׁכִּיר לוֹ כְּמוֹתוֹ[57].**
5 **וְכֵן אִם חָזַר אַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ לָזֶה וְהִשְׁכִּירוֹ אוֹ מְכָרוֹ**
6 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ אֲנָס[58], שֶׁהִפְקִיעַ שְׁכִירוּת**
7 **הָרִאשׁוֹן[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[60] לְהַשְׁכִּיר לוֹ בַּיִת אַחֵר**
8 **כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו בית חדש. 55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר. והוא־הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן שדר בו ונהנה. 56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית ועציו, ולשכור בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב בדין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד־משנה: חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו. 57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד־משנה). 58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל. 59) שהוציאהו מן הבית. 60) המשכיר, שגרם להוצאתו מן הבית.

9 **ז. הִשְׁכִּיר[61] לוֹ בַּיִת סְתָם[62], וְאַחַר שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בַּיִת נָפַל**
10 **- חַיָּב לִבְנוֹתוֹ אוֹ יִתֵּן לוֹ בַּיִת אַחֵר. וְאִם הָיָה קָטָן**
11 **מִן הַבַּיִת שֶׁנָּפַל - אֵין הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[63].**
12 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוּי בַּיִת[64]. שֶׁלֹּא הִשְׁכִּיר אֶלָּא בַּיִת**
13 **סְתָם[65]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: בַּיִת כָּזֶה[66] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ**
14 **- חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁל**
15 **בַּיִת זֶה שֶׁהֶרְאָהוּ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לֹא הָיָה עִנְיַן**
16 **דְּבָרַי אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַנָּהָר אוֹ לַשּׁוּק אוֹ לַמִּרְחָץ**
17 **כָּזֶה, אֶלָּא חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדָּתוֹ וּכְצוּרָתוֹ[67].**
18 **לְפִיכָךְ[68], אִם הָיָה קָטָן - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל[69]; גָּדוֹל -**
19 **לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן; אֶחָד - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שְׁנַיִם -**
20 **לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד. וְלֹא יִפְחֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ,**
21 **וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם[70].**

61) שם קג. 62) ולא קבע מדתו וצורתו. 63) רי"ף שם, וכן משמע בגמרא. 64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקי־יוסף שם). 65) וביד המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה לשוכר זכויות חדשות. 66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. 67) שם בגמרא. 68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. 69) יש בני אדם שמעדיפים דירה קטנה. 70) שם.

22 **ח. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה סְתָם[71] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עֲלִיָּה[72].**
23 **אָמַר לוֹ: עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ**
24 **- הֲרֵי שֶׁעִבֵּד בַּיִת לַעֲלִיָּה[73]. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה[74]**
25 **הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[75] אוֹ יָתֵר - חַיָּב הַמַּשְׁכִּיר**
26 **לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִקֵּן - הֲרֵי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת**
27 **עִם בַּעַל הַבַּיִת[76] עַד שֶׁיִּתְתַּקֵּן. הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ[77] עַל**
28 **גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה[78]; נִפְחֲתָה**
29 **הַתַּחְתּוֹנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה אוֹ**
30 **בַּבַּיִת[79]. לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר, וְאִם דָּר - אֵין מוֹצִיאִין**
31 **אוֹתוֹ מִשָּׁם[80]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[81] שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: דָּלִית[82]**
32 **זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי הַפַּרְסֵק הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וְנֶעֱקַר**
33 **אִילַן הַפַּרְסֵק מִמְּקוֹמוֹ; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים,**
34 **וְאָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לְהַעֲמִיד הַפַּרְסֵק כָּל זְמַן**
35 **שֶׁהַדָּלִית קַיֶּמֶת[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

71) שם קטז: 72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד לו אחרת. 73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עלייה זו". ולכן אנו מפרשים כוונתו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקנו - הרי הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך. 74) נתקלקלה. 75) על פני שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 76) ביחד, אבל אינו יכול לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו את כולה, שעל דעת כן לא שיעבדו. 77) בית בן שלש קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה. 78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל־הבית לתקן דירת העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית ששיעבדו הוא (סמ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא). 79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או לא. וצדדי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז.) "דא"ל שם עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקו שם. 80) מפני שהדבר בספק, אין מוציאים מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל־הבית זכות להוציאו. וכל דינים אלה נאמרו, כשנפחתה רצפת העלייה שהיא תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא בבית המשועבד לו, אבל כשנפחתו קירות העלייה - אין המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית

המשועבד (מגיד־משנה). 81) שם קטז: 82) גפן שענפיה גידלו על עץ האפרסק. 83) מפני ששעבד האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר עלייה ונפחתה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרו והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

1 **א. הַמַּשְׁכִּיר[2] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[3] - מִשְׁתַּמֵּשׁ[4]**
2 **בְּזִזֶּיהָ וּבִכְתָלֶיהָ[5] עַד אַרְבַּע אַמּוֹת[6], וּבַתַּרְבֵּץ שֶׁל**
3 **חָצֵר[7], וּבָרְחָבָה[8] שֶׁאַחוֹרֵי הַבָּתִּים[9]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ**
4 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבִי הַכְּתָלִים[10] - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבִי**
5 **הַכְּתָלִים. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג**
6 **הַמְּדִינָה[11] וְהַשֵּׁמוֹת[12] הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ**
7 **בְּעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר[13].**

2) בבא־בתרא ו: 3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חוזה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. 4) השוכר. 5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. 6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. 7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן, שם). 8) מגרש פנוי. 9) כרבא שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו – הוא שוכר. 10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. 11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. 12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. 13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

8 **ב. הַמַּשְׁכִּיר חֲצֵרוֹ סְתָם - לֹא הִשְׁכִּיר הָרֶפֶת שֶׁבָּהּ[14].**

14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא־מציעא קב.).

9 **ג. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[15] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת,**
10 **וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחַלּוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחַזֵּק אֶת**
11 **הַתִּקְרָה[16], וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרָה[17] שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת**
12 **גֶּגֶר[18] וּמַגְעוֹל[19], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן**
13 **מַעֲשֵׂה אֻמָּן[20] וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים**
14 **וְהַחֲצֵרוֹת[21]. הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה וּמְזוּזָה[22],**
15 **וּלְתַקֵּן מְקוֹם הַמְּזוּזָה[23] מִשֶּׁלּוֹ[24]. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת**
16 **סֻלָּם[25] אוֹ מַרְזֵב[26] אוֹ לְהָטִיחַ גַּגּוֹ[27] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה**
17 **מִשֶּׁל עַצְמוֹ[28].**

15) שם קא: 16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. 17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. 18) בריח המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. 19) מבחוץ. 20) שם, וכתב ה'נמוקי יוסף' (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בסי' שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, וב'קצות החושן' ס"ק א). 21) שמן הסתם, על דעת שיהא הבית ראוי לדירה - שכר. 22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזוזה (ראה פ"ה מהל' מזוזה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א). 23) חקיקה במזוזת הבית, להכניס בה את המזוזה. 24) אפילו אם מזוזת הבית היא של אבן, והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזוזה, שהרי אפשר לקבוע המזוזה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למזוזת הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ו'נמוקי יוסף'). 25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוק"י). 26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטוייח בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). 27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין צריך אומן לזה. 28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

18 **ד. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ[29] וְנִפְחֲתָה[30] בְּאַרְבָּעָה[31] אוֹ**
19 **יָתֵר - חַיָּב לְתַקֵּן הַתִּקְרָה[32] וְהַמַּעֲזִיבָה[33] שֶׁעָלֶיהָ;**
20 **שֶׁהַמַּעֲזִיבָה חִזּוּק הַתִּקְרָה הִיא[34].**

29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ח, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפחתה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפחתה (מגיד־משנה ע"פ הגמ' שם קיז: ועיין לחם־משנה, וראה בחושן־משפט סי' שיב סעיף יז). 30) נשבר נסר ברצפתה. 31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. 33) הטיט והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו בפירוש המשנה, שם). 34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסרי הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נסר ממקומו.

21 **ה. הַזֶּבֶל[35] שֶׁבֶּחָצֵר - הֲרֵי הוּא שֶׁל שׂוֹכֵר[36]. לְפִיכָךְ**
22 **הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ[37]. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנְהָג -**

הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֶּבֶל שֶׁל שּׂוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים[39] - הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר; שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[40], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׂכוּרָה בְּיַד אֲחֵרִים[41].

35) משנה, שם קא: וכפירוש הגמרא, שם קב. 36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר. ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר מבואר בלחם־משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. 37) כשאין לו צורך בו. 38) כמבואר למעלה הל' א. 39) זבל בהמות ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן ומפקירין אותו. 40) אף כשאינו ידוע לו שהחפץ נמצא בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי בר חנינה). 41) בגמרא שם, פירשו מה שאמרו במשנה, הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו "בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר, שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד־משנה, ולחם־משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א, שיטה אחרת בדעת רבינו).

ו. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת אוֹ חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לָצֵאת בְּסוֹף זְמַנּוֹ, וְאֵינוֹ מַמְתִּין לוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת[42]. שָׂכַר לוֹ בַּיִת סְתָם[43]: לְלִינָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד[44]; לִשְׁבִיתָה[45] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים[46]; לְנִשּׂוּאִין - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[47].

42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינוי מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים, מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה ז) שאין המשכיר מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם, כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך הלכה ז) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי (הביאו הרי"ף בבבא־מציעא פרק השואל - בירושלמי לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע דזמניה בטבת" (יודע הוא שזמן יציאתו הוא בטבת). 43) רי"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא־מציעא פרק ח הי"א). 44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה ויום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן). 45) לשבת. 46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין צרכי שבת (שם). 47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים יום, כמו שאמרו (ראה כתובות ח.) שעד שלושים יום כל סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים "שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

ז. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[48] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[49], כְּדֵי[50] לְבַקֵּשׁ מָקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מֵשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּלְסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יֵצֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה[51]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[53] מִן הֶחָג[54] וְעַד הַפֶּסַח[55]. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לִפְנֵי הֶחָג, אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הֶחָג[56] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח[57]. וְהוּא[58] שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּעֲיָרוֹת; אֲבָל בַּכְּרַכִּים[60] - אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[61]. וְכֵן בַּחֲנוּת[62] - בֵּין בַּכְּרַכִּים בֵּין בָּעֲיָרוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[63].

48) משנה בבא־מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. 49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). 50) לאפשר לשוכר. 51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. 52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. 53) אפילו הודיעו קודם. 54) חג הסוכות. 55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. 56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול (ראה 'שיטה מקובצת' שם). 57) שם. מימרא דרב אסי: אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו בימות הגשמים (נמוקי־יוסף שם). 58) בתנאי. 59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת, מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ח. וראה בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו). 60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר ישיבת כרכים. 61) שם. 62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. 63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם — ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כְּשֵׁם[64] שֶׁהַמַּשְׁכִּיר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ, כָּךְ הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֲיָרוֹת, אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנֵים

48) משנה בבא־מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. 49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). 50) לאפשר לשוכר. 51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. 52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. 53) אפילו הודיעו קודם. 54) חג הסוכות. 55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. 56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול (ראה 'שיטה מקובצת' שם). 57) שם. מימרא דרב אסי: אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו בימות הגשמים (נמוקי־יוסף שם). 58) בתנאי. 59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת, מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ח. וראה בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו). 60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר ישיבת כרכים. 61) שם. 62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. 63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם — ע"פ רש"י, עיי"ש).

עָשָׂר חֹדֶשׁ בָּכְרַכִּים, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ שָׁכֵן[65], וְלֹא יִשָּׁאֵר בֵּיתוֹ פָּנוּי[66]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת, אֶלָּא יִתֵּן הַשָּׂכָר[67].

64) ברייתא שם. 65) דייר הגון. 66) עד שימצא אדם הגון להשכיר לו הדירה. 67) ממשיך לשלם השכר - אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול לעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

ט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּשְׁכִּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לָצֵאת עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם, אִם הוּקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמַּשְׁכִּיר לְהוֹסִיף עָלָיו וְלוֹמַר לַשּׁוֹכֵר: אוֹ שְׁכֹר בְּשָׁוֶה[68] עַד שֶׁתִּמְצָא אוֹ תֵּצֵא[69]. וְכֵן אִם הוּזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַשּׁוֹכֵר לִפְחֹת הַשָּׂכָר וְלוֹמַר לַמַּשְׁכִּיר: אוֹ הַשְׁכֵּר לִי כְּשַׁעַר שֶׁל עַתָּה, אוֹ הֲרֵי בֵּיתְךָ לְפָנֶיךָ[70]. נָפַל בֵּית הַמַּשְׁכִּיר[71] שֶׁהָיָה דָר בּוֹ - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׁוֹכֵר מִבֵּיתוֹ[72], וְאוֹמֵר לוֹ: אֵינוֹ בְּדִין שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מָקוֹם[73], וַאֲנִי[74] מֵשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ; שֶׁאֵין אַתָּה בַּעַל זְכוּת בְּבַיִת זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי[75].

68) כפי ערכו עתה. 69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). 70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההוזלה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהוזלו, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד־משנה). 71) שם. 72) מיד, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. 73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. 74) והרי אני כבר מושלך בדרך. 75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההוזלה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד־משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיב סעיף יא).

י. נָתַן הַבַּיִת לִבְנוֹ לִשָּׂא בוֹ אִשָּׁה[76]: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ נַעֲשָׂה חָתָן בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[77]; וְאִם עַכְשָׁו נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וַהֲרֵי הוּא נוֹשֵׂאהּ מִיָּד[78] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּהְיֶה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבֶן בַּעַל הַבַּיִת יִשְׁכֹּר בַּיִת שֶׁיַּעֲשֶׂה בוֹ חֲתֻנָּה.

76) שם. 77) שהרי היה לו להודיעו. 78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

יא. מָכַר אֶת הַבַּיִת אוֹ נְתָנוֹ אוֹ הוֹרִישוֹ - אֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם[79] אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80]; שֶׁהֲרֵי הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: אֵין כֹּחֲךָ יָתֵר מִכֹּחַ זֶה שֶׁזָּכִיתָ בְּבַיִת זֶה מֵחֲמָתוֹ[81].

79) בעיירות. 80) בכרכים. 81) וכשם שזה שמכר לך לא היה יכול להוציאני בלי הודעה מוקדמת - כן אף אתה אינך יכול.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים.

א. כְּשֵׁם שֶׁמַּתְנֶה אָדָם כָּל תְּנַאי שֶׁיִּרְצֶה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר[2], כָּךְ מַתְנֶה בִּשְׂכִירוּת; שֶׁהַשְׂכִירוּת מְכִירָה לִזְמַן קָצוּב[3] הִיא. וְכֹל שֶׁמִּמְכָּרוֹ בִּנְכָסָיו מִמְכָּר[4], שׁוֹכֵר[5] שְׂכִירוּתוֹ שְׂכִירוּת; וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר[6], כָּךְ אֵין לוֹ לִשְׂכֹּר. אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּלִבַּד בְּאוֹתָהּ הַקַּרְקַע[7], הֲרֵי זֶה שׁוֹכֵר[8] וְאֵינוֹ מוֹכֵר[9].

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א. 3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז).

ב. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[10] לְשָׁנָה[11], וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה[12] - נִתְעַבְּרָה לַשּׁוֹכֵר[13]. הִשְׁכִּיר לָחֳדָשִׁים[14] - נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׁכִּיר[15]. הִזְכִּיר לוֹ חֳדָשִׁים וְשָׁנָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה[16], בֵּין שֶׁאָמַר

לוֹ: שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ[17] - הֲרֵי חֹדֶשׁ הָעִבּוּר[18] שֶׁל מַשְׁכִּיר[19]; שֶׁהַקַּרְקַע[20] בְּחֶזְקַת בְּעָלִים, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיַּד בַּעַל הַקַּרְקַע אֶלָּא בְּרִאָיָה בְּרוּרָה[21]. וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר: לִזְמַן זֶה הִשְׁכַּרְתִּי לְךָ[22], וְהַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: לֹא שָׂכַרְתִּי אֶלָּא סְתָם[23], אוֹ לִזְמַן אָרֹךְ[24] - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא[25] - בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[26] וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת[27].

10) שם קב. 11) בשנים עשר דינר לשנה. 12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). 13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר לי"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הר"י מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרתי, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). 14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. 15) שם. 16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. 17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. 18) דמי השכירות של חודש העיבור. 19) פסק כרב נחמן שם קב: 20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. 21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. 22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. 23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). 24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. 25) השוכר ראייה. 26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז). 27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

ג. הַשּׂוֹכֵר שֶׁאָמַר: נָתַתִּי שְׂכַר הַבַּיִת שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי בּוֹ, וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא נָטַלְתִּי, בֵּין שֶׁהָיְתָה בִּשְׁטָר[28] בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵדִים[29]: אִם תְּבָעוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[30] - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[31], אוֹ יִתֵּן[32] וְיַחֲרִים[33] עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ[34], אוֹ יִטְעַן עָלָיו[35] בַּדְּמִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה טַעֲנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[36] וַיַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת[37]; תְּבָעוֹ הַמַּשְׁכִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִשִׁים[38] - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[39], אוֹ יִשְׁבַּע הַשּׂוֹכֵר[40] שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ וּפֵרֵשׁ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר שָׁנָה בְּשָׁנָה[41], וּתְבָעוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; תְּבָעוֹ לְאַחַר הַשָּׁנָה, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל[42] - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[43].

28) שנעשה שטר על השכירות. 29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. 30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). 31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). 32) אם לא הביא ראייה. 33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). 34) מעות שלא כדין. 35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). 36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. 37) שבועת היסת, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. 38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. 39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". 40) שבועת היסת כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". 41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. 42) ביום האחרון של השנה. 43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

ד. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן[44], הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא עָבַר מִזְּמַן הַשְּׁטָר אֶלָּא שָׁנָה, וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: כְּבָר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׂכִירוּת וְשָׁכַנְתָּ עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמַּשְׁכִּיר הֶסֵּת וְיוֹצִיאוֹ[45].

44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. 45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנוסחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיטת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

ה. הַשּׂוֹכֵר[46] פַּרְדֵּס[47] אוֹ שֶׁהָיָה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ[48] לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפַּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְּמַן[49] - יִמְכְּרוּ עֵצָיו[50],

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְיֹאכַל פֵּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירוּתוֹ אוֹ זְמַן הַמַּשְׁכּוֹן. וְגוּף הָאִילָנוֹת שֶׁבָּשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם רִבִּית, הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה[51].

46) שם קט: 47) לאכול פירותיו. 48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. 49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. 50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. 51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלוה והלוה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה.) נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שְׁטַר הַשְׁכִּירוּת אוֹ שְׁטַר הַמַּשְׁכּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ שָׁנִים סְתָם[52], בַּעַל הַפֵּרוֹת[53] אוֹמֵר שָׁלֹשׁ[54], וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר שְׁתַּיִם, וְקָדַם זֶה הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּלְוֶה[55] וְאָכַל הַפֵּרוֹת[56] - הֲרֵי הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת אוֹכְלֵיהֶן עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַקַּרְקַע רְאָיָה[57]. אֲכָלָהּ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן[58] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָבַשׁ הַשִּׁטָּר[59], וְאָמַר[60]: לְחָמֵשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פֵּרוֹת, וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ, אָמְרוּ לוֹ[61]: הָבָא שִׁטָּרְךָ[62], וְאָמַר: אָבַד - הַשּׁוֹכֵר נֶאֱמָן; שֶׁאִלּוּ[63] רָצָה, אָמַר[64]: לְקוּחָה[65] הִיא בְּיָדִי[66], שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. 53) כלומר, השוכר או המלווה. 54) לשלוש שנים היה המדובר. 55) לפני שתבעוהו לדין. 56) של השנה השלישית. 57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שייתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם ייראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאים הפירות מידי המלוה ללוה (חושן משפט שיז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). 58) מי שהשדה ברשותו בתורת משכון. 59) השטר נעלם. 60) השוכר או המלווה. 61) לשוכר או למלווה. 62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. 63) לשקר. 64) היה אומר. 65) קניתיה. 66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להזהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתיה, שהרי אין לו מיגו.

ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו[67], וְהִנִּיחָם וְהָלַךְ - יֵשׁ לְבַעַל הַבַּיִת לִמְכֹּר לוֹ מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת כְּדֵי לִתֵּן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָן וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָם לַשּׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁיּוֹדִיעַ לְבֵית דִּין[68], וְיִשְׁכְּרוּ מִמִּקְצָת דְּמֵיהֶן מָקוֹם[69], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה כַּהוֹגֶן.

67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא:) באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציאו את היין לשוק ושילמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמומית. 68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א). 69) שלא יפסידו בשוק.

ח. הַשּׁוֹכֵר רֵחַיִם מֵחֲבֵרוֹ[70] שֶׁיִּטְחַן לוֹ עֶשְׂרִים סְאָה בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׂכָרוֹ[71], וְהֶעֱשִׁיר בַּעַל הָרֵחַיִם[72] וַהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְחֹן שָׁם[73]: אִם יֵשׁ לַשּׁוֹכֵר חִטִּים שֶׁצָּרִיךְ לִטְחֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים[74] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי

15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

טְחִינַת עֶשְׂרִים סְאָה, שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם הִיא[75]; וְאִם אֵין לוֹ[76] - יָכוֹל לוֹמַר: אֵין לִי דָּמִים, וַהֲרֵינִי טוֹחֵן לְךָ כְּמוֹ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, וְאִם אֵין אַתָּה צָרִיךְ[77] - מְכֹר לַאֲחֵרִים[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

70) כתובות קג. 71) בעד השכרת הריחיים. 72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. 73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. 74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חיטים. 75) שמידת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. 76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חיטים ואם לא יטחן טחינת המשכיר נמצא מפסיד. 77) לטחינתי. 78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טחון טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשיר בעל הריחיים" שהעשיר וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

א. אֶחָד הַשּׂוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ שָׂדֶה לִזְרָעָהּ[2] אוֹ כֶּרֶם[3] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו בְּדָמִים[4], אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפֵרוֹת קְצוּבִים[5], כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ שָׂדֶה זוֹ בְּעֶשְׂרִים כּוֹר בְּשָׁנָה וְכֶרֶם זֶה בְּעֶשְׂרִים כַּדֵּי יַיִן בְּכָל שָׁנָה - שְׁנֵיהֶן דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[6]. וְהַשּׂוֹכֵר בְּפֵרוֹת הוּא הַנִּקְרָא חוֹכֵר[7].

2) וכל היבול יהיה לשוכר. 3) שהוא נטוע. 4) בכך וכך דינרין לשנה. 5) בין אם יזרע השדה בין שלא יזרענה, ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן הל' יב - יג). 6) כדברי חכמים בבבא־מציעא קו. (ראה להלן הל' ה). 7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו הל' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר – במעות, והחוכר - בפירות.

ב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אוֹ פַּרְדֵּס כְּדֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו יְצִיאוֹת[8], וְיִתֵּן לְבַעַל הַקַּרְקַע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאוֹת[9] אוֹ רְבִיעַ אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן[10], זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְקַבֵּל. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לִסְיַג הָאָרֶץ[11] - בַּעַל הַקַּרְקַע חַיָּב בּוֹ[12]; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא שְׁמִירָה יְתֵרָה[13] - הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל חַיָּב בּוֹ[14]. הַקַּרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ הָאָרֶץ, וְהַכֵּלִים שֶׁנּוֹשְׂאִין בָּהֶן הֶעָפָר, וְהַדְּלִי וְהַכַּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁדּוֹלִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל בַּעַל הַקַּרְקַע[15]; וַחֲטִיטַת[16] הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּקַבְּצִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמְקַבֵּל[17].

8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכך מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכותב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן הל' יב). 9) שתוציא השדה והפרדס. 10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם: המקבל למחצה לשליש ולרביע). 11) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מחוץ לגדר (השווה פכ"א מהל' מכירה הל' כב). 12) שאין השדה נשמרת בלעדי הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה (שם קג:), וכפירוש רבינו חננאל, מובא ב'תוספות' שם ד"ה בוכרא). 13) בכת"י תימן: ודבר שהוא לשמירה וחפירה יתירה - השווה הערה הקודמת. 14) שם, שאין תוספת השמירה באה אלא לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. 15) כדברי רב יוסף (שם): "מרא וזבילא (שני אלה הם כלים שחופרים בהם) ודוולא (דלי) וזרנוקא (ונוד) דבעל הבית". שכלים אלו הכרחיים הם בעבודת השדה. בב"ח חושן־משפט (סימן שכ) מגיה בדברי רבינו "והנוד" במקום "והכד", והגר"א (שם ס"ק יג) אומר, שרבינו כתב כד בהתאם לנוהג שהיה בזמנו שהיו משתמשין לשאיבת מים בכדים ולא בנודות (וכן הוא הנוהג אצל הערביים). והוסיף רבינו וכתב "וכיוצא בהן" לכלול בזה גם זרנוקא, שאמרו בגמרא במקום שנוהגים להשתמש בו לשאיבה. - ובדפוס רומא (ר"מ) הנוסחא: "והבד", ופירושו מוט, היינו: העץ שתולין בו החבל שהדלי קשור בו (ראה 'פרישה' שם שדחה גירסא זו). 16) בכת"י תימן: "וחפירת המקומות", היינו הבריכות שמאספים בהם המים באמצעות תעלות מהנהר. 17) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא המים מן הנהר (בבא־מציעא שם "אריסא עביד בי יאורי", וכפירוש הראב"ד מובא ב'קצות החושן' סי' שכ ס"ק ב).

ג. הַשּׂוֹכֵר[18] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[19] - לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן[20]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ[21] שֶׁבַע שָׁנִים - זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן[22]. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית[23] מִן הַמִּנְיָן[24]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שָׁבוּעַ אֶחָד[25] - שְׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן[26].

18) והוא־הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. 19) פחות משבע שנים. 20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "ששרשי הפשתן נשארו בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. 21) בקיבל אותה סתם על דעת שיזרענה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיזרענה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזורעה מין אחר, שבעל

השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד־משנה - וראה להלן הל' ט, ויד). 22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבע - כבר חזרה השדה לקדמותה. 23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. 24) במנין שני השכירות, ששבע שנים שאמר, שבע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. 25) כלומר, מחזור של שבע שנים. 26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי.).

ד. הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין[27] אוֹ בֵּית הָאֵילָן[28], וְיָבֵשׁ[29] מַעְיַן בֵּית הַשְּׁלָחִין, וְלֹא פָּסַק הַנָּהָר הַגָּדוֹל[30], אֶלָּא אֶפְשָׁר לְהָבִיא מִמֶּנּוּ בִּדְלִי[31], אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאֵילָן שֶׁל בֵּית הָאֵילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[32]. וְאִם מַכַּת מְדִינָה הִיא[33], כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנָּהָר[34] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[35]. הָיָה עוֹמֵד[36] בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלָחִין הַזֶּה[37] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, בֵּית הָאֵילָן הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, יָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאֵילָן - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הַזֶּה' אֶלָּא כְּמִי שֶׁאוֹמֵר: כְּמוֹת שֶׁהִיא עַתָּה אֲנִי מַשְׁכִּיר[38]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלָחִין אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, אוֹ בֵּית הָאֵילָן, וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאֵילָן - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[39].

27) קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ואתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויתי נפש עיפה - וההא מתחלפת בחית (מועד קטן ב.) ובכת"י תימן: "השלהין", וכן הוא בריי"ף שם. 28) שדה שנטועים בו אילנות. 29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של. 30) שממנו משקים בני המדינה. 31) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שנתווסף עליו טורח. 32) שאין בתוספת הטירחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). 33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה הל' ד. 34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. 35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחבירו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. – ואע"פ שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולה, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד מצמצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פיחות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל ('מרכבת המשנה'. וראה מה שביאר ב'אבן האזל' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאם המגיד־משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). 36) משנה, שם קג: 37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. 38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד. כרבינא. וכנוסחת הרי"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). 39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר [רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמואל שם (ראה מגיד־משנה)].

ה. הַשּׁוֹכֵר[40] אוֹ הַמְקַבֵּל[41] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב אוֹ נִשְׁתַּדְּפָה[42]: אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשָּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[43] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֵרְעוֹ; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[44], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע[45]. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁפָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תָּלוּי אֶלָּא בַּשּׁוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ[46]. הִתְנָה עָלָיו בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיִּזְרָעֶנָּה חִטִּים וּזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים[47], אוֹ שֶׁלֹּא זְרָעָהּ כְּלָל[48], אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ וְלֹא צָמְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא חָגָב אוֹ שִׁדָּפוֹן וְהֵכְּתָה רֹב הַמְּדִינָה - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[49]. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהִטַּפֵּל וְלִזְרֹעַ פַּעַם אַחֶרֶת אִם לֹא צָמְחָה?[50] כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה[51] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[52].

40) כדעת חכמים, במשנה (קה:) שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. 41) בקבלנות, וכמו שביארנו למעלה בשם ה'מרכבת המשנה', שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל־הבית (ראה לעיל הערה לד). 42) שהצטמקו גרעיני התבואה ע"י רוח חמה ויבשה. 43) והרי זה מכת מדינה (שם: היכי דמי

מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגי, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה – מגיד־משנה). 44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. 45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו.) נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה מתקיימת בי מדתו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה", ושדה זו ראויה היתה להינצל משדפון, כשם שניצלו רוב השדות של העיר, אלמלא מזלך שגרם לה שנשתדף. 46) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר - כשכל שדותיו נשתדפו - מאשר לייחסו למכת המדינה, ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שלולא מכת המדינה היה מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם, שבעל השדה עונה: "אי הווית חזית לאישתיורי לך מידי, הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים בך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא תשלם דמי חכירה כלל. ולמה בנשתדפו כל שדותיו של בעל השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית" וכו'? מפני שגם משדה שנשתדפה נשארו לו דמי חכירותו, ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" ('תוספות' שם ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית" הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו, אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות (וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל פירושו הדחוק קצת של המגיד־משנה, שרבינו התכוון לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה לשכירות או חכירות). 47) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית והיית זורע חיטים כמו שהתניתי עמך, לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). 48) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לז, יט): "לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (שמואל, שם). 49) שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם). 50) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות אלא חזור וזרע ('טורי זהב' סי' שכב). 51) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חוזר וזורע, כל זמן שראוי לזריעה. 52) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

ו. הַשּׂוֹכֵר[53] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצֹר[54] - יִקְצֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקֹר[55]; לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצֹר. וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה[56]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲרֹשׁ אַחֲרָיו[57] - יַחֲרֹשׁ[58]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר[59] אֵילָנוֹת עַל גַּב קַרְקַע[60] - מַשְׁכִּירִין[61], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיר לוֹ סְתָם בְּפָחוֹת מִן הַיָּדוּעַ[62]; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אֵילָנוֹת - אֵין לוֹ אֵילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּיָתֵר עַל הַיָּדוּעַ[63]. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[64].

53) שם קג: 54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. 55) עם השורש. 56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל' י) למאכל בהמותיו (שם). 57) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. 58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. 59) שם. 60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות – אע"פ שאינו טורח בהם. 61) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. 62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על־מנת שלא תיטול מפירות האילנות. 63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). 64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. הַחוֹכֵר[65] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹר חִטִּים, וְלָקְחָה[66] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[67]. הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לוֹקֵחַ לְךָ מִן הַשּׁוּק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[68]. חָכַר מִמֶּנּוּ כֶּרֶם בַּעֲשָׂרָה סַלֵּי עֲנָבִים, וְהִקְרִיסוּ[69] אַחַר שֶׁנִּבְצְרוּ[70], וְכֵן עֲמָרִים שֶׁלָּקוּ אַחַר שֶׁנִּקְצְרוּ[71] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן[72]. חֻכָּרוֹ[73] בַּעֲשָׂרָה כַּדֵּי יַיִן, וְהֶחֱמִיץ[74] - חַיָּב לִתֵּן לוֹ יַיִן טוֹב[75]. חֻכָּרָהּ מִמֶּנּוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אַסְפַּסְתָּא[76], וּזְרָעָהּ מִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ חֲרָשָׁהּ, וּזְרָעָהּ אַסְפַּסְתָּא, וְלָקְחָה, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ בַּתְּחִלָּה אַסְפַּסְתָּא, וַחֲרָשָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ זְרָעָהּ פַּעַם אַחֶרֶת[77], וְלָקְחָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא

53) שם קג: 54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. 55) עם השורש. 56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל' י) למאכל בהמותיו (שם). 57) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. 58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. 59) שם. 60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות – אע"פ שאינו טורח בהם. 61) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. 62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על־מנת שלא תיטול מפירות האילנות. 63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). 64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

נוֹתֵן לוֹ אַסְפַּסְתָּא טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

65) שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יבול רע או טוב (ע' רש"י שם). 66) שעלה יבול כחוש ורע. 67) כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, היינו שאפילו תוציא השדה יבול מעט - עליו לקנות חיטים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו – מכל־מקום לא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החיטים, כפי שהשדה הוציאה, יכול החוכר לשלם שכר חכירותו (מגיד־משנה). 68) כלומר, שהוא־הדין והוא הטעם בהוציאה חיטים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל־שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. 69) הופג טעמם ונתחמצו. 70) ועודם בכרם. 71) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. 72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחובר, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם – ע"פ רש"י). 73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. 74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. 75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי – ע"פ רש"י שם). 76) אספסת, - וחכרה על דעת לזורעה אספסת. 77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיזרענה פעם אחת (לחם־משנה). 78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד־משנה. ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב'מרכבת המשנה' שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

ח. הַחוֹכֵר[79] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ[80], וְאָמַר לוֹ: מַה הֶּפְסֵד יֵשׁ לְךָ? הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ חֲכִירְךָ[81]! - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ[82]: לְמָחָר אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּה[83], וְהִיא מַעֲלָה עֲשָׂבִים[84]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: בָּאֲחֵרוֹנָה[85] אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[86].

79) שם קה. 80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירוש המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן ('טור' ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירוש המשנה, שם). 82) בעל השדה לחוכר. 83) ומחזירה לו. 84) וממעטים את היבול. 85) אחר הקצירה או העקירה. 86) שם קה. "משום דאמר ליה, בזרא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים זרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

ט. הַחוֹכֵר[87] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים - לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים, מִפְּנֵי שֶׁהַחִטִּין מַכְחִישׁוֹת אֶת הַקַּרְקַע יָתֵר מֵהַשְּׂעוֹרִים. שְׁכָרָהּ לְזָרְעָהּ חִטִּים - יִזְרָעֶנָּה שְׂעוֹרִים. קִטְנִית - לֹא יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה - יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[88]. וּבְכֶסֶף וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[89] - לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[90], מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שָׁם מַכְחֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ[91].

87) משנה, שם קו: 88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרענה תבואה, תבואה לא יזרענה קטנית". 89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בבל. 90) שם ק. – ע"פ נוסחת הרי"ף. 91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסוק עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממיני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקו מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקו גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על־פי שיודעים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירוש המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקו בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שנוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ן. ראה מגיד־משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' יד).

י. הַמְקַבֵּל[92] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ[93] לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[94] - אֵין לַמְקַבֵּל כְּלוּם בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[95] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[96], וְלֹא בְּשֶׁבַח הָאִילָנוֹת[97] שֶׁיָּצְאוּ מֵאֲלֵיהֶן[98] בַּשָּׂדֶה[99]; אֲבָל מְחַשְּׁבִין לוֹ מְקוֹם הָאִילָנוֹת[100] כְּאִלּוּ הָיָה בָּהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזָּרַע בְּכָל הַשָּׂדֶה[101]. וְהוּא שֶׁצָּמְחוּ הָאִילָנוֹת בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִזְרִיעָה; אֲבָל אִם יָצְאוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה[102] - אֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ כְּלוּם[103]. וְאִם קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים אוֹ יָתֵר - יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[104] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם זְרָעִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהַמָּכֵר[105], אוֹ שֶׁנִּגְמְרוּ וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לְמָכְרָן - שָׁמִין אוֹתָן וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַקַּרְקַע[106]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין הַמְקַבֵּל וּבַעַל הַקַּרְקַע בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ[107]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת[108]. אֲבָל הַקָּנִים הַמַּעֲמִידִים תַּחַת הַגֶּפָנִים[109]: אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשֶׁהֶפְּוּת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[110]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

92) משנה, שם. 93) על דעת לזורעה. 94) פחות משבע שנים. 95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים,

נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' ו) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד־משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשביחה השקמה בשני הקבלנות. כרבא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. 96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. 97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. 98) משרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). 99) שהרי לא קיבל השדה לנוטעה אלא לזורעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות, והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח שתשביח השדה, שהרי רשאי הוא לנוטעה אפילו בחכרה לזריעה - אם אינן מכחישין הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט. הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה שהוסכם בשעת הקבלנות. וב'טור' שם כתב, שאם אינם מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנוטעם, ומשום זה הוא נוטל חלקו). 100) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאיליהן והמעיטו שטח הזריעה. 101) שם - מעשה ברב פפא. 102) במקום סלעים או חול. 103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי). 104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראוים לקורות, ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. [והוא רשאי לקוצצן כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכה]. 105) שעודם צריכים לקרקע, היינו שלא נתבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יפסדו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא בבא־מציעא פרק ט ה"א). 106) כפי חלקו המגיע לו, אם למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם בשכירות]. 107) ובחכירות לא שייך דינים אלו, שהרי אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). 108) הענפים שנקצצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ 'שיטה מקובצת'). 109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא־בתרא סט.). 110) שם:

יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִטַּע[111] - מְקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה[112] בּוּרָאוֹת[113] לִסְאָה[114]. יָתֵר עַל זֶה - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[115].

111) לנוטעה. 112) נטיעות (מגיד־משנה בשם הר"י מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים, ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות). 113) עקרות שאינן עושות פרי. 114) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא־בתרא צה.) כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיין מגיד־משנה). 115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו (שם, וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פי"ח מהל' מכירה הל' יא).

יב. הַמְקַבֵּל[116] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וְלֹא עָשְׂתָה[117], אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סָאתַיִם יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה[118] - חַיָּב הַמְקַבֵּל לְטַפֵּל בָּהּ[119]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אָנָא אֶקוּם וְאָנִיר[120] וְאֶזְרַע וְאֶקְצֹר וַאֲעַמֵּר וְאָדוּשׁ וְאֶזְרֶה וַאֲעַמִּיד כְּרִי[121] לְפָנֶיךָ וְתִטֹּל אֶת חֶלְקְיוֹ, אוֹ מַה שֶׁיַּתְּנוּ[122], וַאֲנִי אֶטֹּל הַשְּׂאָר בִּשְׂכַר עֲמָלִי וּבַמֶּה שֶׁהוֹצֵאתִי[123].

116) משנה וגמרא בבא־מציעא קה. 117) כראוי לה. 118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש לקיש). 119) על כרחו. 120) אעמוד ואחרוש. 121) ערימת תבואה. 122) שליש או רביע, כפי תנאם. 123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא סאתים, שהרי הוא כותב: אנא איקום וכו' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם) שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו (רש"י שם).

יג. הַמְקַבֵּל[124] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ[125] הוֹבִירָהּ[126] - שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ[127]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אִם אוֹבִיר וְלֹא אַעֲבֵד[128], אֲשַׁלֵּם בְּמִיטְבָא[129]. וְהוּא הַדִּין אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ[130]. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם?[131] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עַצְמוֹ דָּבָר קָצוּב[132] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: הֲרֵי הִיא כְּאַסְמַכְתָּא[133], אֶלָּא הִתְנָה שֶׁיְּשַׁלֵּם בְּמִיטְבָא[134], וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[135]. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלֹא אַעֲבֵד, אֶתֵּן לְךָ מֵאָה דִינָרִין[136] - הֲרֵי זֶה אַסְמַכְתָּא[137], וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֶלָּא נוֹתֵן כְּפִי מַה שֶּׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בִּלְבַד[138].

124) משנה, שם קד. 125) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. 126) לא חרשה ולא זרעה, ועשאה שדה בור. 127) כפי תנאם. 128) ולא אעשה בה פעולה הראויה לה. 129) כצ"ל, וכן הוא בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהרי"ף דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו כיבול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה ב'גנזי קדם', לוין ס"ה עמוד 99). 130) שם בגמרא "אוביר תילתא" (שליש). 131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו

מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה" (לשון רבינו בפי"א מהל' מכירה הל' ז). 132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער. 133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. 134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. 135) כלומר, בדין הוא משלם במיטבה שאין זה אסמכתא (ע"פ הגהות מימוניות כאן, וראה בכסף־משנה מכירה שם). 136) היינו יותר מכפי ההפסד. 137) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:). 138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא, אבל כפי ההפסד המשוער גמר ושיעבד עצמו במסגרת מאה הדינרין, והרי זה כדין אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יוביר.

יד. הַמְקַבֵּל[139] שָׂדֶה לִזְרָעָהּ שֶׁמִּשְׁמִין[140], וּזְרָעָהּ חִטִּים, וְעָשְׂתָה חִטִּים[141] שֶׁשָּׁוִין כַּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְשְׁמִין - אֵין לוֹ[142] עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[143]. עָשְׂתָה פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְשְׁמִין[144] - מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְשְׁמִין. עָשְׂתָה חִטִּים יָתֵר מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְשְׁמִין - חוֹלְקִין לְפִי הַתְּנַאי שֶׁבֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׂתַּכֵּר בַּעַל הַקַּרְקַע[145].

139) שם קד: 140) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. 141) הוציאה השדה יבול עשר של חיטים. 142) לבעל השדה. 143) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך לשומשמין. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמין בשוק בדמי החיטים, רוצה הוא שומשמין מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י, שהיא כדעת הרמב"ן, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת, אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכחיש פחות, ואפילו תרעומת אין כאן). 144) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החיטים פחות מן השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:). 145) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמין שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:) "אטו הוא אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח, והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה, ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

א. הַשּׂוֹכֵר[2] אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם[3] לְהַשְׁכִּים[4] וּלְהַעֲרִיב[5], מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּים וְשֶׁלֹּא לְהַעֲרִיב - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפָּן[6]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָזוּן[7] - יָזוּן; לְסַפֵּק בִּגְרוֹגָרוֹת[8] אוֹ בִּתְמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לַפּוֹעֲלִים - יְסַפֵּק. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[9].

2) משנה בבא־מציעא פג. 3) לאחר ששכרם. 4) לעבודה עם זריחת השמש. 5) אחר שקיעת החמה. 6) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על כך בשעת השכירות ('תוספות' שם בשם ר"י) ואפילו שכרם ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה בשעת השכירות משובחת יותר (גמרא שם). 7) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. 8) גם בגרוגרות, נוסף על מזון הסעודה. 9) שם.

ב. הַשּׂוֹכֵר[10] אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: כְּאֶחָד וְכִשְׁנַיִם מִבְּנֵי הָעִיר[11] - רוֹאִין הַפָּחוּת שֶׁבַּשְּׂכִירוּת וְהַיָּתֵר שֶׁבַּשְּׂכִירוּת, וּמְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן[12].

10) שם פז. כחכמים. 11) לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער אחיד. 12) כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב'שיטה מקובצת' שם, וכן פירש ה'טור' סימן שלא בשם הרמ"ה).

ג. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ[13]: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים בִּשְׁלֹשָׁה[14], וְהָלַךְ וּשְׂכָרָן בְּאַרְבָּעָה[15]: אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: שְׂכָרְכֶם עָלַי - נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה[16], וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹשָׁה[17], וּמַפְסִיד אֶחָד מִכִּיסוֹ[18]. אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶם עַל בַּעַל הַבַּיִת[19] - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[20]. הָיָה בַּמְּדִינָה מִי שֶׁנִּשְׂכָּר בִּשְׁלֹשָׁה וּמִי שֶׁנִּשְׂכָּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[21], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] כְּשֶׁאֵין מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת; אֲבָל הָיְתָה מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת[24] וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת אַרְבָּעָה; שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלוּחוֹ אַרְבָּעָה, לֹא טָרְחוּ וְעָשׂוּ שָׁוָה אַרְבָּעָה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: שְׂכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְשָׂכַר בִּשְׁלֹשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה[25] - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[26], שֶׁהֲרֵי קִבְּלוּ עַל עַצְמָן[27], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[28]. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁלֹשָׁה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ: הֲרֵינוּ כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת -

1 אֵין דַּעְתָּן אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בַּעַל הַבַּיִת יָתֵר עַל אַרְבָּעָה[29].
2 לְפִיכָךְ[30] שָׁמִין מַה שֶּׁעָשׂוּ: אִם שָׁוֶה אַרְבָּעָה -
3 נוֹטְלִין אַרְבָּעָה[31] מִבַּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ[32] אוֹ
4 אֵינוֹ שָׁוֶה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[33]. אָמַר לוֹ בַּעַל
5 הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בִּשְׁלֹשָׁה,
6 וְאָמְרוּ לוֹ: כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי
7 שֶׁמְּלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה,
8 שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ שְׁלֹשָׁה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם[34].

13) שם עו: 14) בשלשה דינרים לכל פועל ופועל. ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם. 15) ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים הנהוג הוא שלושה. 16) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. 17) כפי מה שהתנה עמו. 18) אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שהתנהו, כדין השוכר את הפועל והראה בשל חבירו, שמבואר להלן הל' ט שנוטל מחבירו כפי מה שנהנה ('שיטה מקובצת' שם בשם הרמ"ך, וכן כתב הרמ"א סי' שלב בשם 'ויש אומרים', ועיין סמ"ע וש"ך שם ס"ק ב. 19) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). 20) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה - ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף שם). 21) שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא קציצה מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרכם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע סי' שלב ס"ק ג). 22) שאלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). 23) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח). 24) שאינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). 25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. 26) לא־שנא אמר שכרכם עלי או שכרכם על בעל הבית ('טור' שם). 27) לעבוד במחיר זול. 28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא־קמא פא:). 29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מציע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמא אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. 30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדין אמר בעל הבית בשלשה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרכם על בעל הבית (מגיד־משנה). 31) כשמלאכתם ניכרת. 32) שאין מלאכתם ניכרת. 33) גמרא ורי"ף שם. והוא־הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרכם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד־משנה). 34) דין זה בעיא שלא נפשטה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכך אמר בעל הבית ואין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שוה ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי־אמון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכך אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפשטה - פסק רבינו שאין להם אלא שלשה – כדין כל ספק בממון שאין מוציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

9 ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים[35], וְהִטְעוּם[36] אֶת בַּעַל הַבַּיִת
10 אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הִטְעָה אוֹתָם[37] - אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה
11 אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּשֶׁלֹּא
12 הָלְכוּ[40]; אֲבָל הָלְכוּ[41] הַחַמָּרִין וְלֹא מָצְאוּ תְּבוּאָה[42],
13 פּוֹעֲלִים וּמָצְאוּ שָׂדֶה כְּשֶׁהִיא לַחָה[43], אוֹ שֶׁשָּׁכַר
14 לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה וּמְצָאוּהָ שֶׁנִּתְמַלְּאָה מַיִם[44]: אִם בִּקֵּר
15 בַּעַל הַבַּיִת מְלַאכְתּוֹ[45] מִבְּעֵרֶב וּמָצָא שֶׁצְּרִיכָה פּוֹעֲלִים
16 - אֵין לַפּוֹעֲלִים[46] כְּלוּם[47]; מַה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת?[48] וְאִם
17 לֹא בִּקֵּר[49] - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן[50] כְּפוֹעֵל בָּטֵל[51]; שֶׁאֵינוֹ
18 דּוֹמֶה הַבָּא טָעוּן[52] לַבָּא רֵיקָן, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה[53]
19 לְבָטֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּשֶׁלֹּא הִתְחִילוּ
20 בַּמְּלָאכָה[55]; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בַּמְּלָאכָה וְחָזַר
21 בּוֹ, אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם[56] - חוֹזֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לִי בְנֵי
22 יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים - וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים[57]. וְכֵיצַד דִּין
23 הַפּוֹעֵל שֶׁחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁהִתְחִיל? שָׁמִין לוֹ מַה
24 שֶּׁעָשָׂה וְנוֹטֵל[58]. וְאִם קַבְּלָן הוּא[59] - שָׁמִין לוֹ מַה
25 שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת. בֵּין שֶׁהוּזְלוּ בְּעֵת שֶׁשְּׂכָרָן[60] בֵּין לֹא
26 הוּזְלוּ, בֵּין שֶׁהוּזְלָה מְלָאכָה אַחַר כֵּן[61] בֵּין לֹא הוּזְלָה
27 - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[62]. כֵּיצַד? קִבֵּל מִמֶּנּוּ
28 קָמָה[63] לִקְצֹר בִּשְׁתֵּי סְלָעִים[64], קָצַר חֶצְיָהּ וְהִנִּיחַ
29 חֶצְיָהּ; בֶּגֶד לֶאֱרֹג בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, אָרַג חֶצְיוֹ וְהִנִּיחַ
30 חֶצְיוֹ - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת: אִם הָיָה שָׁוֶה[65]
31 שְׁשָׁה דִינָרִין[66] - נוֹתֵן לוֹ שֶׁקֶל[67], אוֹ יִגְמְרוּ אֶת
32 מְלַאכְתָּן[68]; וְאִם הָיָה הַנִּשְׁאָר יָפֶה שְׁנֵי דִינָרִין[69] -
33 אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא סֶלַע[70], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ אֶלָּא חֲצִי

1 מְלָאכָה[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[72] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ
2 אָבוּד[73]; אֲבָל בִּדְבָר הָאָבוּד[74], כְּגוֹן פִּשְׁתָּנוֹ לְהַעֲלוֹת
3 מִן הַמִּשְׂרָה[75], אוֹ שֶׁשָּׂכַר חֲמוֹר לְהָבִיא חֲלִילִין לְמֵת[76]
4 אוֹ לְכַלָּה[77], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶחָד פּוֹעֵל וְאֶחָד קַבְּלָן
5 אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס, כְּגוֹן שֶׁחָלָה[78]
6 אוֹ שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת[79]. וְאִם לֹא נֶאֱנַס וְחָזַר בּוֹ -
7 שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן[80] אוֹ מַטְעָן. כֵּיצַד מַטְעָן? אוֹמֵר לָהֶם:
8 סֶלַע קָצַצְתִּי לָכֶם, בּוֹאוּ וּטְלוּ שְׁתַּיִם! עַד שֶׁיִּגְמְרוּ
9 מְלַאכְתָּן, וְלֹא יִתֵּן לָהֶם[81] אֶלָּא מַה שֶּׁפָּסַק תְּחִלָּה.
10 וַאֲפִלּוּ נָתַן לָהֶם הַשְּׁתַּיִם - מַחֲזִיר[82] מֵהֶן הַתּוֹסֶפֶת.
11 כֵּיצַד שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן? שׁוֹכֵר פּוֹעֲלִים אֲחֵרִים, וְגוֹמְרִים
12 מְלַאכְתָּן שֶׁלֹּא תֹּאבַד, וְכֹל שֶׁיּוֹסִיף לְאַלּוּ הַפּוֹעֲלִין
13 הָאֲחֵרִים עַל מַה שֶּׁפָּסַק לָרִאשׁוֹנִים נוֹטֵל מִן
14 הָרִאשׁוֹנִים. עַד כַּמָּה?[83] עַד כְּדֵי שְׂכָרָן שֶׁל
15 רִאשׁוֹנִים[84]. וְאִם הָיָה לָהֶם מָמוֹן[85] תַּחַת יָדוֹ -
16 שׁוֹכֵר[86] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים זוּז
17 בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל[87], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכַר הַפּוֹעֵל[88]
18 שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה[89]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[90] שֶׁאֵין
19 שָׁם פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן[91] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה;
20 אֲבָל יֵשׁ פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא
21 וּשְׂכֹר מֵאֵלּוּ לְהַשְׁלִים מְלַאכְתְּךָ וְלֹא תֹּאבַד - בֵּין
22 שׁוֹכֵר[92] בֵּין קַבְּלָן, אֵין לוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[93],
23 וְשָׁמִין לַשּׁוֹכֵר מַה שֶּׁעָשָׂה, וְלַקַּבְּלָן מַה שֶּׁעָתִיד
24 לַעֲשׂוֹת[94].

35) שם: 36) הוליכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. 37) ואינו מוסר להם עבודה. 38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית – למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). 39) שאין לפועלים על בעל הבית החוזר בו אלא תרעומת. 40) שאין כאן אלא דברים. 41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) – כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. 42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. 43) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. 44) ואינה צריכה עוד להשקייה. 45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. 46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. 47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. 48) כלומר יש לדונו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן־לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. 49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק – היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות – שוכרם. 50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. 51) שכרם המלא כפי שהתנה עמהם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא־מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טורי זהב' בסי' שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח או"ז בשם רבינו חננאל). 52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. 53) פועל היגע במלאכה. 54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. 55) שאין כאן אלא דברים. 56) הזכות בידו לחזור בו. 57) שם י. כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש־ברוך־הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם עז. וברי"ף שם, אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע סי' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוזל שכר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוזל שכר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהוזל שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' שם). 59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. 60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. 61) אחר ששכרם. 62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. 63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. 64) שהם שמונה דינרים. 65) החצי שלא גמרו. 66) שהוקרה המלאכה. 67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא־הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כלום, שיד הקבלן על התחתונה מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). 68) ויטלו שני סלעים (שם, וראה בגמרא שם מה שלמדו

מזה). 69) שהוזלה המלאכה. 70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל־הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. 71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגר"א מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתיד להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראיה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. 72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתיד לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היוקר. 73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. 74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. 75) מקום ששורין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. 76) לקונן. 77) לשמח חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחותו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). 78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן־משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). 79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). 80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 81) אחר שגמרו מלאכתם. 82) חוזר ומוציא. 83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. 84) שם עח. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם־משנה). 85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). 86) בעל־הבית מהממון שלהם שברשותו. 87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. 88) שער הפועל הוא בדרך כלל. 89) שם. 90) ששוכר עליהם או מטען. 91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. 92) שכיר יום, פועל. 93) שם עו: 94) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

ה. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[95], וְנֶאֱחַז לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ[96] - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ[97], אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר מַה שֶּׁעָשָׂה[98].

95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. 96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). 97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמזלך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. 98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן בדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בהל' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל ('מרכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

ו. הַשּׂוֹכֵר[99] אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשָּׂדֶה מִזֶּה הַנָּהָר, וּפָסַק הַנָּהָר בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם אֵין דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ; וְכֵן אִם דַּרְכּוֹ שֶׁיַּפְסִיקוּ אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר, וְהִפְסִיקוּהוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ הַפּוֹעֲלִים דַּרְכּוֹ שֶׁל נָהָר; וְאִם דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק מֵאֵלָיו - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעָם. שְׂכָרָן לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וּבָא הַמָּטָר[100] וְהִשְׁקָהּ - אֵין לָהֶן אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ[101]. בָּא הַנָּהָר[102] וְהִשְׁקָהּ - נוֹתֵן לָהֶן כָּל שְׂכָרָן[103]; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתַּיְּעוּ[104]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [105] בְּפוֹעֵל; אֲבָל מִי שֶׁפָּסַק עִם אֲרִיסוֹ[106], שֶׁאִם יַשְׁקֶה שָׂדֶה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם[107] - יִטֹּל חֲצִי הַפֵּרוֹת[108], וְכָל הָאֲרִיסִין[109] שֶׁהֵן מַשְׁקִין שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינָן נוֹטְלִין אֶלָּא רְבִיעַ הַפֵּרוֹת, וּבָא הַמָּטָר וְלֹא הֵצֵרַף לִדְלוֹת וּלְהַשְׁקוֹת - נוֹטֵל חֲצִי הַפֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ[110]; שֶׁהָאֲרִיס כְּשֻׁתָּף, וְאֵינוֹ כְּפוֹעֵל[111].

99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל־עוז ומגיד־משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם". נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדרים במקום הנהר ויודעים שדרכו להיפסק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסד אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל־הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד־משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). 100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקייה מן הנהר. 101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקייה, ולא התנו בפירוש שבעל־הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכזה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בליליא", אולם רבינו אינו גורס "בליליא". 102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. 103) כיון שסוף־סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. 104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדין בא מטר (מגיד־משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). 105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא.

106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. 107) בכל יום. 108) שתוציא השדה. 109) שבאותו מקום. 110) גיטין עד: כרבה. 111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

1 **ז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[112] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה[113] כָּל הַיּוֹם,**
2 **וְשָׁלְמָה הַמְּלָאכָה בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ מְלָאכָה**
3 **אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ אוֹ קַלָּה מִמֶּנָּה - עוֹשֶׂה שְׁאָר הַיּוֹם;[114]**
4 **וְאִם אֵין לוֹ מַה יַּעֲשֶׂה[115] - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל**
5 **בָּטֵל[116]. וְאִם הָיָה מִן הַחוֹפְרִים אוֹ עוֹבְדֵי אֲדָמָה**
6 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁדַּרְכּוֹ לִטְרֹחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה**
7 **בִּמְלָאכָה יֶחֱלֶה[117] - נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[118].**

112) בבא־מציעא עז. 113) מסויימת, כגון שכרו לנכש שדהו. 114) שבעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה (תוספתא שם פ"ז). 115) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. 116) וכתב הרשב"א, שדין זה שאין בעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה חמורה - דוקא בשאמר להם בפירוש, בשעה ששכרם, שלמלאכה זו הוא שוכרם. אבל שכרם סתם, אע"פ שמסר להם בתחילה עבודה קלה, חוזר ונותן להם עבודה קשה, שהרי אם רצה היה מוסר להם בתחילה מלאכה קשה (למעלה פ"ה הל' ד, משתמש רבינו בסברא כעין זו לענין שכירות בתים – משנה־למלך). 117) כלומר, ואינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרויח פחות על היגיעה במלאכה. 118) שם, מימרא של רבא.

8 **ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[119] לְהָבִיא לוֹ שְׁלִיחוּת[120]**
9 **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא שָׁם מַה יָּבִיא - נוֹתֵן**
10 **לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם[121]. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא קָנִים לְכֶרֶם, וְהָלַךְ**
11 **וְלֹא מָצָא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם. שְׂכָרוֹ**
12 **לְהָבִיא כְּרוּב וְדוֹרְמַסְקָנִין[122] לְחוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ**
13 **שֶׁמֵּת אוֹ הִבְרִיא - לֹא יֹאמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁהֵבֵאתָ**
14 **בִּשְׂכָרְךָ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[123]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
15 **בָּזֶה.**

119) תוספתא שם. 120) לבצע דבר־מה בתור שליח. 121) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו - הלך וחזר - וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא, שהיה לו להוודע מקודם אם יהיה ביד השליח לבצע מה שהוטל עליו. ואין זה דומה לשכר חמרים להביא תבואה ולא מצאו, שמנכים משכרם כפועל בטל (למעלה ה"ד), מפני שהחמרים נשכרו לכל היום לעבודה רבה, ואם לא מצאו תבואה - לא עשו מלאכתם ויושבים בטל, אבל כאן השלים השליח את כל מה שקיבל עליו, שהרי הלך וחזר, ולפיכך אין מנכים משכרו כלום. ומזה יוצא, שאם קיבל השליח עליו להביא דבר כבד, נותן לו כפועל בטל, שאינו דומה שכר הבא טעון לבא ריקן, כמו שנתבאר למעלה שם (מגיד־משנה, וראה ראב"ד). 122) שזיפים המובאים מדמשק (ראה 'ערוך' ערך דורמסקנין). 123) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא (בבא־קמא קטז:).

16 **ט. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[124] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשֶׁלּוֹ,**
17 **וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן כָּל שְׂכָרוֹ[125], וְחוֹזֵר**
18 **וְלוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁנֶּהֱנָה בְּזוֹ הַמְּלָאכָה[126].**

124) בבא־מציעא עו. 125) כפי מה שפסק עמו. 126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.

19 **י. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[127] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֶבֶן וְקַשׁ[128]**
20 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאָמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ[129] -**
21 **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[130]. וְאִם מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו[131] אָמַר לוֹ[132]:**
22 **הֵילָךְ שְׂכָרְךָ[133] וַאֲנִי אֶטֹל אֶת שֶׁלִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.**

127) שם קיח. 128) ללקט התבן והקש שבשדה. 129) במקום שכרך. 130) אע"פ שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד־משנה). 131) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. 132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. 133) קח שכרך במזומנים.

23 **יא. מְצִיאַת הַפּוֹעֵל - לְעַצְמוֹ[134], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר**
24 **לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם[135], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם**
25 **אָמַר לוֹ: עְדֹר עִמִּי הַיּוֹם[136]. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט**
26 **מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָסַר[137] הַנָּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדָּגִים**
27 **הַנִּמְצָאִין בָּאַגַּם - הֲרֵי מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ**
28 **מָצָא כִּיס מָלֵא דִינָרִין[138].**

134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל־הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל־הבית (שם יב: כרב פפא). 135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו אלא למלאכה בשל בעל־הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל־הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה מחמת ההתעסקות במציאה. 136) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסויימת. 137) שנסוג. 138) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאן

סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ פֵּרוֹת[2], בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר[3]. לְפִיכָךְ, אִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּדָמָיו[4]. וְאִם נֶאֱנַס הַמַּשְׁכּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּגְלַקַּח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר אֲנָסִין - יִשָּׁבַע שֶׁנֶּאֱנַס[5], וִישַׁלֵּם בַּעַל הַמַּשְׁכּוֹן אֶת חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[6].

2) כחכמים (בבא מציעא פ:) ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חינם, פירות שומר שכר. 3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:) יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלוה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:) את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (נדרים לג:) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יזדמן לו עני בשעה שהוא עסוק בשמירתה (בבא מציעא שם וברי"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). 4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). 5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. 6) היינו, אפילו מה שכנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף זוז וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

ב. כָּל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לְךָ[7] - הֲרֵי זֶה שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[8]. אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר[9], הַשְּׁאִילֵנִי הַיּוֹם וַאֲנִי אַשְׁאִילְךָ לְמָחָר[10], שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר, הַשְּׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר - כֻּלָּן נַעֲשׂוּ שׁוֹמְרֵי שָׂכָר זֶה לָזֶה[11].

7) בזמן אחד. 8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). 9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. 10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). 11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאילך או שמור ואשאילך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישבו).

ג. כָּל הָאֲמָנִין - שׁוֹמְרֵי שָׂכָר הֵן[12]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: טֹל אֶת שֶׁלְּךָ וְהָבֵא מָעוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הָאֲמָן: גְּמַרְתִּיו, וְלֹא לָקְחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַכְּלִי - הָאֲמָן שׁוֹמֵר חִנָּם[13]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֲמָן: הָבֵא מָעוֹת וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[14] - עַדַיִן הוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר כְּשֶׁהָיָה[15].

12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה שמשתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). 13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חינם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). 14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. 15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

ד. נָתַן לָאֲמָנִין[16] לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. כֵּיצַד? נָתַן לְחָרָשׁ[17] שְׂדֵה תִבְה וּמִגְדָּל[18] לִקְבֹּעַ בָּהֶן מַסְמֵר, וְשִׁבְּרָן; אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הָעֵצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שְׂדֵה תִבְה וּמִגְדָּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שְׂדֵה תִבְה וּמִגְדָּל[19]; שֶׁאֵין הָאֲמָן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח הַכְּלִי[20]. נָתַן צֶמֶר לְצַבָּע, וְהִקְדִּיחַתּוּ יוֹרָה[21] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. צְבָעוֹ כָּעוּר[22], אוֹ נְתָנוֹ לוֹ לְצָבְעוֹ אָדֹם וּצְבָעוֹ שָׁחֹר, שָׁחֹר וּצְבָעוֹ אָדֹם, נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה וְעָשָׂה כִּסֵּא רַע אוֹ סַפְסָל[23]: אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹתֵן בַּעַל הַכְּלִי אֶת הַהוֹצָאָה, וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח - נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח בִּלְבַד[24]. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לִי דְּמֵי הַצֶּמֶר אוֹ דְּמֵי הָעֵצִים[25] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[26]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֲמָן: הֵא לְךָ דְּמֵי צַמְרְךָ אוֹ דְּמֵי עֵצֶיךָ וָלֵךְ[27] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵין הָאֲמָן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי שֶׁעָשָׂה[28].

16) בבא קמא צח: 17) נגר. 18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ.) כותב רבינו: "שידה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". 19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. 20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא).

21) "שרפתו היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). 22) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). 23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחתונה וכמו שמבאר רבינו והולך. 24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותיר בדמיו" (=שהשביח בבגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). 25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). 26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). 27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. 28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

1 **ה. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[29] לְטָחוֹן[30], וְלֹא לְתָתָן[31] וַעֲשָׂאָן**
2 **סֹבִין[32] אוֹ מֶרְסָן; נָתַן הַקֶּמַח לְנַחְתּוֹם[33], וַעֲשָׂאוֹ פַּת**
3 **נִפּוּלִין[34]; בְּהֵמָה לְטַבָּח, וְנִבְלָה - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם**
4 **דְּמֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שָׂכָר[35]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
5 **טַבָּח מֻמְחֶה[36], וְשָׁחַט בְּחִנָּם - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[37];**
6 **וְאֵינוֹ מֻמְחֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם - חַיָּב**
7 **לְשַׁלֵּם[38]. וְכֵן הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשַׁלְחָנִי[39], וְאָמַר לוֹ 'יָפֶה**
8 **הוּא'[40], וְנִמְצָא רַע[41]: אִם בְּשָׂכָר רָאָהוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי[42] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם**
10 **בְּחִנָּם[43] רָאָהוּ - פָּטוּר, וְהוּא[44] שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי שֶׁאֵינוֹ**
11 **צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם אֵינוֹ בָּקִי - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל**
12 **פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם. וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לַשַּׁלְחָנִי: עָלֶיךָ אֲנִי**
13 **סוֹמֵךְ[45], אוֹ שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל**
14 **רְאִיָּתוֹ, וְלֹא יַרְאֶה לַאֲחֵרִים[46]. טַבָּח שֶׁעָשָׂה בְּחִנָּם**
15 **וְנִבֵּל, וְכֵן שֶׁלְּחָנִי שֶׁאָמַר 'יָפֶה' וְנִמְצָא רַע, וְכֵן כֹּל**
16 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - עֲלֵיהֶן לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהֵן מֻמְחִין; וְאִם**
17 **לֹא הֵבִיאוּ רְאָיָה - מְשַׁלְּמִין[47].**

29) שם צט: 30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחנן בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החיטים במים לרככן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. 31) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל - הרי הוא פושע ממש וכמזיק בידיים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). 32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". 33) אופה. 34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). 35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנעו (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). 36) שידיו מאומנות לשחיטה (מאירי שם). 37) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). 38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). 39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. 40) וקיבלה מחבירו. 41) כגון שפסלתו מלכות. 42) בטיב המטבעות. 43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). 44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. 45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. 46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק.) ברבי חייא, ובריש לקיש). 47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה).

18 **ו. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[48] שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת[49] נוֹטֵל חֲצִי**
19 **הַשֶּׁבַח וּבַעַל הַקַּרְקַע חֵצִי, וְנָטַע וְהִשְׁבִּיחַ וְנָטַע**
20 **וְהִפְסִיד[50] - מְחַשְּׁבִין לוֹ חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּמְנַכִּין**
21 **מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁהִפְסִיד[51], וְנוֹטֵל הַשְּׁאָר. וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עַל**
22 **עַצְמוֹ, שֶׁאִם הִפְסִיד לֹא יִטֹּל כְּלוּם - הֲרֵי זֶה**
23 **אַסְמַכְתָּא[52], וְאֵין מְנַכִּין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהִפְסִיד[53]. הָיָה**
24 **מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הַנּוֹטֵעַ מֶחֱצָה[54] וּבַעַל הַקַּרְקַע מֶחֱצָה,**
25 **[אם] הָיָה[55] מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הָאָרִיס[56] שְׁלִישׁ, אִם נָטַע**
26 **הַנּוֹטֵעַ וְהִשְׁבִּיחַ וְרָצָה לְהִסְתַּלֵּק, שֶׁנִּמְצָא בַּעַל**
27 **הַקַّרְקַע צָרִיךְ לְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע**
28 **מוֹרִיד אָרִיס, וְיִטֹּל בַּעַל הַקַּרְקַע חֶצְיוֹ, וְלֹא יַפְסִיד**
29 **בַּעַל הַקַּרְקַע כְּלוּם, וְיִטֹּל הָאָרִיס שְׁלִישׁ, וְהַשְּׁתוּת**
30 **הַנִּשְׁאָר שֶׁל נוֹטֵעַ[57], שֶׁהֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ בִּרְצוֹנוֹ.**

48) שם קט. 49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל בנטיעות. 50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. 51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. 52) "שכל האומר: אם יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה שמא לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו). 53) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). 54) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. 55) כלומר, והיה. 56) היורד לשדה נטועה לעבד אותה. 57) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שניים, שהם שתות (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

31 **ז. הַנּוֹטֵעַ[58] אִילָנוֹת לִבְנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהִפְסִיד[59], וְכֵן**
32 **טַבָּח שֶׁל בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּבֵּל הַבְּהֵמוֹת[60], וְהַמַּקִּיז דָּם**
33 **שֶׁחִבֵּל, וְהַסּוֹפֵר שֶׁטָּעָה בַּשְּׁטָרוֹת[61], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת**
34 **שֶׁפָּשַׁע בַּתִּינוֹקוֹת וְלֹא לִמֵּד, אוֹ לִמֵּד בְּטָעוּת[62], וְכֹל**
35 **כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאֻמָּנִים שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִירוּ הַהֶפְסֵד**
36 **שֶׁהִפְסִידוּ - מְסַלְּקִין אוֹתָן בְּלֹא הַתְרָאָה; שֶׁהֵן**

כְּמֻתָּרִין וְעוֹמְדִין[63] עַד שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ בִּמְלַאכְתָּן, הוֹאִיל וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן הַצִּבּוּר עֲלֵיהֶם[64].

58) שם. 59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). 60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). 61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). 62) שאותה שעה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). 63) לסלקם כשיפשעו. 64) עליהם להשתדל ביותר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר שמצוות־עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן שְׂכַר הַשָּׂכִיר[2] בִּזְמַנּוֹ[3], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְגוֹ'. וְאִם אֵחֲרוֹ לְאַחַר זְמַנּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[4]. וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[5]. אֶחָד שְׂכַר[6] הָאָדָם וְאֶחָד שְׂכַר הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכַר הַכֵּלִים - חַיָּב לִתֵּן בִּזְמַנּוֹ, וְאִם אֵחַר לְאַחַר זְמַן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[7]. וְגֵר תּוֹשָׁב[8] - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ[9], וְאִם אֵחֲרוֹ - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[10].

2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין ר). 3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן הל' ב). 4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא־תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן הל' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני־עצמה (ספר המצוות לאוין רלח, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד־משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). 5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). 6) ב"מ קיא. 7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). 8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבלן עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפי"ד מהל' איסורי ביאה הל' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה הל' ו). 9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. 10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצות־העשה "ביומו תתן שכרו".

ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר[11] - כְּאִלּוּ נָטַל נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר[13] בְּאַרְבַּע אַזְהָרוֹת[14] וַעֲשֵׂה[15]: עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׂק, וּמִשּׁוּם בַּל תִּגְזֹל, וּמִשּׁוּם לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם לֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[16], וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ. אֵי זֶהוּ זְמַנּוֹ? שְׂכִיר יוֹם[17] - גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה[18], וְעָלָיו נֶאֱמַר: לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר; וּשְׂכִיר לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו נֶאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ[19]. וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל יוֹם[20] - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם[21]; וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה[22]. שְׂכִיר שַׁבָּת[23], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ[24]: יָצָא בַּיּוֹם[25] - גּוֹבֶה[26] כָּל הַיּוֹם; יָצָא בַּלַּיְלָה - גּוֹבֶה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה[27].

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכה זו מדברת על החיוב ליתן שכר השכיר בזמנו – "ולא תבוא עליו השמש".

וידועה השאלה, הרי אמרו חז"ל שהקב"ה מקיים את מה שהוא אומר לישראל לעשות, ומדוע אין הוא משלם שכר ליהודי בכל פעם שמסיים לקיים מצוה, ודוחה התשלום ל"מחר" היינו לעולם הבא, כמאמר חז"ל "היום לעשותם ומחר לקבלם שכרם".

יש המתרצים שכיון שכל ימינו אנו משועבדים לה' ית' ולעבודתו הרי שכל חיי האדם הם זמן אחד של שכירות, והרי הדין הוא ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואם שכר פועל לתקופה מסוימת אינו עובר ב'בל תלין' עד שעוברת כל התקופה.

והנה בענין שכר המצוות, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אימתי הוא מתן שכרן, לשיטת הרמב"ם עוה"ב הוא זמן מתן שכרן של מצוות, היינו בגן־עדן לפי שבאין לאדם אחר העוה"ז, ואילו הרמב"ן (וכך היא ההכרעה בתורת הקבלה) סובר שעולם הבא היינו עולם התחיה וא"כ נמצא שהקב"ה מאחר שכרו של יהודי עד לימות המשיח, ואיך מתאים זה עם ההלכה הנ"ל.

והביאור בזה הוא על פי מה שמבאר אדה"ז את מאמר חז"ל "תכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה זו בתחתונים", וענין זה נפעל על ידי כל מעשינו ועבודתנו במשך **כל** זמן הגלות על ידי כל ישראל שבכל הדורות ובצירוף כולם נשלמת העבודה להיות לו יתברך דירה בעולם הזה התחתון. ולפי זה, עבודת כל ישראל בזמן הגלות היא "שכירות אחת", והדין הוא שמי ששכר פועל לעבודה מסוימת שאינו חייב לשלם עד שיסיים העבודה כולם. ובזה יובן איך יכול הקב"ה לאחר

השכר עד לעולם התחיה או עוה"ב (כדעת הרמב"ם).
ועדיין קשה, שלפי זה יוצא שכל המקומות בהם מדמים חכמים את שכר המצוה לתשלום שבעל הבית מחוייב לשלם לפועל, כוונתם רק לשכר שבעולם הבא, והלא הרבה סוגי שכר מפורשים בתורה שבכתב.
ויש לומר הביאור בזה: כשיהודי מקיים התורה שמחזיקה ומקיימת את העולם ("אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי") הוא נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, והדין בשותפים ש"הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהי' הריוח ביניהם" הנה נוסף לריוח שיהיה ביניהם בשווה לאחר גמר העבודה צריך בעל הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", וכן הוא בענייננו שבנוסף לריוח שיהיה "לעתיד־לבא" ישנו חיוב גם בזמן הזה - במשך זמן העבודה - לתת ליהודים "שכר עמלם ומזונם" כדי שיוכלו לבצע עבודתם כדבעי.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הכובש שכר שכיר כאילו נטל נפשו ממנו".

וכראיה מביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו". אבל בהלכות גזילה כשכתב "כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו..." הביא את הפסוק "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". כי שם, לא סובר הרמב"ם (כדעת התוס') שנקרא נטילת נשמתו ממש "משום שפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות", אלא שהפקעת וביטול הבעלות מהחפץ בעל־כורחו של הנגזל הרי זה "**כאילו** נוטל נשמתו ממנו", ולכן נלמד מהפסוק "את נפש בעליו יקח" כי בפסוק זה מצוינת בעלותו שהופקעה שעניינה הוא **כמו** נטילת נשמתו.
אבל כאן, הביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו" אף שבגמ' הובא בסמוך הפסוק הנ"ל ("..נפש בעליו יקח"), כי כאן הכובש שכר שכיר ש"כאילו נטל נפשו ממנו" הוא כפשוטו ממש כי השכיר סומך ונושא את נפשו לשכר זה עבור פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 והע' 40)

11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף־משנה). 12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של נגזל" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). 13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. 14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרעו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא־תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוק" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף־משנה). 15) שם, כנוסחת הרי"ף. 16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד־משנה שהבאנו למעלה הערה ג). 17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. 18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא־תעשה. 19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי:) ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת־אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנסתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. 20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. 21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. 22) כרב, שם. 23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. 24) לשמיטה, לשבע שנים. 25) שנסתיים חוזה השכירות ביום. 26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. 27) שם.

ג. נָתַן[28] טַלִּיתוֹ[29] לְאֻמָּן[30], וּגְמָרָהּ, וְהוֹדִיעוֹ[31], אֲפִלּוּ אֶחָרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהַכְּלִי בְּיַד הָאֻמָּן אֵינוֹ עוֹבֵר[32]. נְתָנָהּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין[33]; שֶׁהַקַּבָּלָנוּת כִּשְׂכִירוּת הִיא[34], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ בִּזְמַנּוֹ.

28) שם, קיב. 29) לתקנה. 30) בקבלנות. 31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. 32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו אצלו אלא אצל האומן ('שיטה מקובצת'). 33) וכן אמרו בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף־משנה והניחו בתימה, ובלחם־משנה אומר שמכאן סיוע לדעת המגיד־משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל־שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. 34) כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"י הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל־הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמילוה.

ד. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[35]: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל בַּעַל הַבַּיִת - שְׁנֵיהֶם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוּם בַּל תָּלִין, זֶה[36] לְפִי שֶׁלֹּא שְׂכָרָן[37], וְזֶה[38] לְפִי

1 שֶׁאֵין פְּעֻלָּתָן אֶצְלוֹ[39]; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶּם
2 עַל בַּעַל הַבַּיִת - הַשָּׁלִיחַ עוֹבֵר[40]. אֵין הַשּׂוֹכֵר עוֹבֵר
3 אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ הַשָּׂכִיר וְלֹא נָתַן לוֹ[41]; אֲבָל אִם
4 לֹא תְּבָעוֹ, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ מַה יִּתֵּן לוֹ[42], אוֹ
5 שֶׁהִמְחָהוּ[43] אֵצֶל אַחֵר[44] וְקִבֵּל[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[46].

35) שם, קי. 36) בעל־הבית. 37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל־הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן־משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). 38) השליח. 39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). 40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שכרכם על בעל־הבית - שכרם עליו (מגיד־משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח - אין השליח חייב לשלם שכרם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". 41) למדוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהיית השכר מדעת השכיר היא. 42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. — מגיד־משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. 43) "שהכניס אחר תחתיו לפורעו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). 44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). 45) האחר קיבל עליו לפרעו (כסף־משנה בפירושו השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט "וקיבל עליו (השולחני) ליתן לו". וה'חינוך' מצוה רל, כתב "וקיבל הפועל", היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). 46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל־הבית, כשזה שהמחהו אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפט"ז מהל' מלוה ולוה).

6 ה. הַמַּשְׁהֶה[47] שְׂכַר שָׂכִיר[48] עַד אַחַר זְמַנּוֹ, אַף עַל
7 פִּי שֶׁכְּבָר עָבַר בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[49] - הֲרֵי זֶה חַיָּב
8 לִתֵּן מִיָּד. וְכָל עֵת שֶׁיַּשְׁהֶה - עוֹבֵר עַל לָאו שֶׁל
9 דִּבְרֵיהֶם[50], שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב.

47) ברייתא, שם קי: 48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. 49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש"עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". 50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.

10 ו. כָּל שָׂכִיר שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ[51], וְאָמַר
11 בַּעַל הַבַּיִת: נָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[52], וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: לֹא
12 נָטַלְתִּי כְּלוּם - תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר[53]
13 בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[54] וְיִטֹּל, כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; מִפְּנֵי[55]
14 שֶׁבַּעַל הַבַּיִת טָרוּד[56] בְּפוֹעֲלָיו[57], וְזֶה הַשָּׂכִיר נוֹשֵׂא
15 נַפְשׁוֹ לָזֶה[58]. אֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׂכִיר קָטָן - הַשָּׂכִיר נִשְׁבָּע
16 וְנוֹטֵל[59]. שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[60] לוֹמַר:
17 לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם וְלֹא שְׂכַרְתִּיךָ, נֶאֱמָן לוֹמַר:
18 שְׂכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[61]; וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת
19 הַסֵּת[62] שֶׁנָּתַן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת,
20 כְּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת[63]. הָיָה לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁשְּׂכָרוֹ - אֵינוֹ
21 מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם[64]. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ[65], אַף עַל
22 פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים[66] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו
23 הָרְאָיָה[67]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת
24 הֶסֵּת[68]. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁתְּבָעוֹ כָּל זְמַנּוֹ[69] - הֲרֵי זֶה
25 נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה[70]. כֵּיצַד?
26 הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לֵיל
27 שְׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[71]; וְאִם
28 הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי - הֲרֵי זֶה
29 נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם שְׁלִישִׁי, אֲבָל מִלֵּיל רְבִיעִי
30 וָהָלְאָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[72]. וְכֵן אִם
31 הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם חֲמִישִׁי[73] -
32 הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי[74].

51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. 52) כולו או קצתו (שו"ע חושן־משפט סי' פט, א). 53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפיס דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל־הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:), אלא מפני שבעל־הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם). 54) כשספר־תורה בידו (כמבואר בפי"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. 55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר. 56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). 57) והוא־הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). 58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח:) "אין משביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא

בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחה זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). 60) השוכר. 61) שבועות מה: 62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פי"א מהל' שבועות הל' יג). 63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. 64) ודינו כדין שכרו שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו עדות מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד־משנה). 65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. 66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל־הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא־מציעא קיג). 67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. 68) כדין כופר בכל. 69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). 70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). 71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. 72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. 73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). 74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג' ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף־משנה).

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתִּי לְךָ, וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ קָצַצְתָּ לִי - לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר כָּאן[75], אֶלָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[76]. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ[77] - חֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ. וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[78] הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ הַשָּׂכִיר[79] בְּפַחֵי נֶפֶשׁ[80]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא יָדְעוּ כַּמָּה פָּסַק לוֹ, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָצַץ לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר נָתַן לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת[82].

75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). 76) ואינו נאמן בשבועה. 77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען ה"ג). 78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. 79) העני. 80) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל־הבית (ר"י מיגאש שם). 81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. 82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנתבאר לעיל (הל' ו) שבעל־הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקיף, והביאו המגיד־משנה).

ח. הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ[83] לְאָמָּן, אָמָּן אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי אֶלָּא אַחַת, כָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאָמָּן, אִם יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[84] - חֲרֵי הָאָמָּן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[85] וְנוֹטֵל; וְיָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא[86] בִּשְׂכָרוֹ[87] עַד כְּדֵי דְּמֶיהָ[88]. וְאִם יָצְאַת טַלִּית מִתַּחַת יָדוֹ[89], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[90] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַטַּלִּית הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בִּמְקָצָת, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת, שֶׁאֵין זֶה כְּדִין הַשָּׂכִיר[91].

83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושיו. 84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. 85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג). 86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. 87) בגובה הקציצה. 88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". 89) שהחזירה לבעליה. 90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). 91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל־הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל־הבית נשבע

בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזדקרה באחד משני המקומות (מגיד־משנה).

ט. שָׂכִיר[92] הַבָּא לְהִשָּׁבַע - אֵין מַחְמִירִין עָלָיו, וְאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו כְּלָל[93], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָטַל וְיִטֹּל. וּלְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין מְקַיְּלִין[94], חוּץ מִן הַשָּׂכִיר שֶׁמְּקַיְּלִין עָלָיו, וּפוֹתְחִין לוֹ תְּחִלָּה וְאוֹמְרִים לוֹ: אַל תְּצַעֵר עַצְמְךָ, הִשָּׁבַע וָטֹל[95]. אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרוֹ פְּרוּטָה אַחַת[96], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר נְתַתִּיהָ - לֹא יִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אֲפִלּוּ לֹא יִטְעַן אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת - לֹא יִטֹּל אוֹתָהּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[97].

92) שבועות מט: כרב הונא וכרב חסדא, וכפירוש הר"ן שם בדעת הרי"ף. 93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשביע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב), לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). 94) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף־משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). 95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). 96) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, ואין בית־דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). 97) משמע דמפרוטה ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת (ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו (שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף־משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו. . . וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו בישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף־משנה ובלחם־משנה, ובש"ך סי' פט ס"ק ב).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הפועלים שאוכלים במה שהם עושים.

א. הַפּוֹעֲלִים[2] שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ[3] וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[4], בֵּין בְּתָלוּשׁ[5] בֵּין בִּמְחֻבָּר, וְיִהְיוּ מַעֲשֵׂיהֶן גְּמִירַת הַמְּלָאכָה[6] - הֲרֵי עַל בַּעַל הַבַּיִת מִצְוָה שֶׁנַּיְחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְגוֹ'[7], וְכָתוּב: כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ[8]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב[9] מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשָׂכִיר. וְכִי אִלּוּ לֹא שְׂכָרוֹ, מִי הִתִּיר לוֹ שֶׁיָּבוֹא בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בַּקָּמָה[10] שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ?[11] אֶלָּא כָּךְ הוּא אוֹמֵר: כִּי תָבֹא לִרְשׁוּת בְּעָלִים לַעֲבוֹדָה - תֹּאכַל[12].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו".

ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).

(סה"ש תשנ"א ח"ב ע' 798 וה' 18)

2) בבא־מציעא פז. 3) להוציא החולב וכיוצא בזה, כמבואר להלן הל' ד. 4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן הל' ה. 5) שעבודתו בתלוש. 6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכש בבצלים, כמבואר להלן הל' ד. 7) "ואכלת ענבים כנפשך". 8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פט.) ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". 9) "כי תבוא". 10) או בקמה. 11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. 12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב.) כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב הל' ו "כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול אתה לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד־לומר וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

ב. מַה בֵּין הָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ לָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר? שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ - אוֹכֵל בַּדָּבָר[13] עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[14], וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל; וְהָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אֵינוֹ אוֹכֵל[15] אֶלָּא כְּשֶׁיִּגְמֹר עֲבוֹדָתוֹ. כְּגוֹן[16] שֶׁיִּבְצֹר וְיִתֵּן בַּסַּל עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנּוּ, וְיַנִּיחֶנּוּ[17] הַסַּל לְמָקוֹם אַחֵר, וַיַּחֲזֹר[18] וְיִבְצֹר וִימַלְּאֶנּוּ[19], וְאֵינוֹ[20] אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחַר שֶׁיְּמַלֵּא הַסַּל[21]. אֲבָל מִפְּנֵי הָשֵׁב אֲבֵדָה[22] לַבְּעָלִים[23], אָמְרוּ חֲכָמִים[24]: שֶׁיִּהְיוּ הַפּוֹעֲלִין אוֹכְלִין בַּהֲלִיכָתָן מֵאוֹמָן[25] לְאוֹמָן, וּבַחֲזִירָתָן מִן הַגַּת[26], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּן וְיֵשְׁבוּ לֶאֱכֹל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלָאכָה כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין וְאֵינָן מְבַטְּלִין.

13) שהוא עושה בו. 14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו - אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך' מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם־משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני

שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיין 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה כ) שהכוונה על הפועל, וכנוסחת דפוס רומא. 15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. 16) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. 17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוץ מותר לו לאכול. 18) וחוזר לגפן. 19) ומנפץ למקום אחר. 20) ב'טור' סי' שלז, הנוסחא: "אינו". 21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז.) "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה - כשיגמור עבודתו - "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כליך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל, אין אתה נותן לכליו של בעל הבית - אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתיגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) - כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז, ולהלן הל' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא.) לפי נוסחת הרי"ף: "וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד־משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). 22) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". 23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. 24) שם צא: 25) שורה. 26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל־הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

ג. הַמְבַטֵּל[27] מִמְּלַאכְתּוֹ וְאָכַל, אוֹ שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה[28] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף וְגוֹ'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[29], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּקְצִירָה - לֹא יָנִיף חֶרְמֵשׁ לַאֲכִילָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[30]. וְכֵן פּוֹעֵל שֶׁהוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מִמַּה שֶׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלָּקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ וְנוֹתֵן לַאֲחֵרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן[31]. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ[32], שֶׁאִם אָכַל אוֹ הוֹלִיךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[33].

27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). 28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). 29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך ('ספרי' דברים פרשת כי־תצא, רסו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז). 30) בכל מחובר לקרקע, בבבא־מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קיטנית. ראה 'ספר המצוות' שם). 31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליך בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). 32) "וחרמש לא תניף" ו"ואל כליך לא תתן". 33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז.).

ד. הַחוֹלֵב[34] וְהַמְחַבֵּץ[35] וְהַמְגַבֵּן[36] - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע[37]. הַמְנַכֵּשׁ בִּבְצָלִים וּבְשׁוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלְשִׁין קְטָנִים[38] מִבֵּין הַגְּדוֹלִים[39], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל[40], מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֵׂיהֶם גְּמַר מְלָאכָה[41]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שׁוֹמְרֵי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים[42] וְכָל דָּבָר הַמְחֻבָּר, כַּמִּקְשָׁאוֹת[43] וְהַמִּדְלָעוֹת[44], שֶׁאֵין אוֹכְלִין כְּלָל[45].

34) ב"מ פט. 35) עושה חמאה. 36) עושה גבינה. 37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו . . . יצא החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". 38) "בצלים שמסתרסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). 39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. 40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז:) "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". 41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' יצא המנכש בשומים ובבצלים . . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מבין הגדולים). 42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג.). 43) שדה קישואים. 44) שדה דלועים. 45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

ה. הַבּוֹדֵל[46] בִּתְמָרִים[47] וּבְגִרוֹגְרוֹת[48] - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר[49]. הָעוֹשֶׂה בְּחִטִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[50] אַחַר שֶׁעָשׂוּ[51], כְּגוֹן שֶׁשְּׁכָרָן לָבֹר[52] צְרוֹרוֹת אוֹ לְנַפֵּחַ[53] אוֹתָן אוֹ לִטְחֹן - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה[54]. אֲבָל הַלָּשׁ[55] וְהַמְקַטֵּף[56] וְהָאוֹפֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה וּלְמַעֲשֵׂר[57]. נִתְפָּרְסוּ[58] עֲגוּלָיו[59] וְנִתְפַּתְּחוּ חֲבִיּוֹתָיו[60] [וְנֶחְתְּכוּ דְּלוּעָיו], וּשְׁכָרָן לַעֲשׂוֹת בָּהֶן[61] - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ,

שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[62] וַהֲרֵי הֵן טֶבֶל[63]. וְאִם לֹא הוֹדִיעָן[64] - מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילָן[65]. אֵין הַפּוֹעֲלִים אוֹכְלִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם רֵעֶךָ[66].

46) המפריד. 47) כבושים. 48) תאנים יבשות. 49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. 50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. 51) צ"ל שעשר (משנה־למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל־הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 52) לברור. 53) לנפותם. 54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. 55) לאחר הגלגול. 56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם). 57) בחיטים והדומה להן המחויבים בחלה או למעשר בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכרבינא: "כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה (כפירש"י שם). 58) נתפרדו. 59) עיגולים של דבלה, תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. 60) של יין. 61) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר. 62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז. 63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיין משנה־למלך, וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 64) שכבר נקבעו למעשר. 65) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך מעשר ומאכילם (מגיד־משנה). 66) "רעך" ולא של הקדש (שם פז:).

ז. שָׂכַר פּוֹעֲלִין לַעֲשׂוֹת בְּנֶטַע רְבָעִי[67] שֶׁלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם[68] - פּוֹדֶה וּמַאֲכִילָן[69].

67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים, כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד. 68) שהם של נטע רבעי. 69) שהרי זה כמקח טעות, שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמּוֹסֵק[70] וְהַבּוֹצֵר וְהַדּוֹרֵךְ[71] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּמְלָאכוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה[72].

70) בזיתים. 71) בענבים. 72) שעדיין לא נגמרה מלאכתם, או למעשר או לחלה.

ט. שׁוֹמְרֵי גִּתּוֹת[73] וַעֲרֵמוֹת[74] וְכָל דָּבָר הַתָּלוּשׁ[75] מִן הַקַּרְקַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין מֵהֲלָכוֹת מְדִינָה[76]; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה[77].

73) גתי יין. 74) תבואה. 75) שבדבר המחובר, כבר נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. 76) מצד המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. 77) ומשום כך אין אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). 78) שנאמר "כי תבא בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" - תיו"ט) משמע "בכל מאי דעביד" ואפילו בכתפיו (שם צא: כדברי תנא־קמא).

י. הָיָה עוֹשֶׂה בִּתְאֵנִים - לֹא יֹאכַל בַּעֲנָבִים[79], בַּעֲנָבִים - לֹא יֹאכַל בִּתְאֵנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים[80]. וְהָעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן זוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן אַחֶרֶת[81]. וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר[82]. וְלֹא יֹאכַל בְּפַת וְלֹא בְּמֶלַח[83]. וְאִם קָצַץ עִם בַּעַל הַבַּיִת עַל שִׁעוּר מַה שֶּׁיֹּאכַל[84] - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמֶלַח בֵּין בְּפַת בֵּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[85]. אָסוּר לְפוֹעֵל לָמֹץ[86] בָּעֲנָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים[87]. וְלֹא יִהְיוּ בָנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ[88] מְהַבְהֲבִין לוֹ הַשְּׁבֻלִּין בָּאוּר[89]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ - עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[91].

79) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן להיפך ('טור' סי' שלז). 80) "וכי אין אנו יודיעם שאין בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד־לומר "ואכלת ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). 81) אע"פ שהוא מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של בעל־הבית - בעינן, והא ליכא" (בבלי בבא־מציעא צא:). 82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". 83) שם פט: "למתקן שיאכל הרבה" (לשון רש"י פז:). 84) שקצץ לאכול עד שיעור מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ פירוש הר"ח, כפי שהובא ב'תוספות' ב"מ פט: בד"ה קצץ). 85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא אוכלם שתים שתים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת אחת. ואם צירף (כלומר, שאוכלם שתים שתים) חייב לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם צירף נקבע (למעשר)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים ליחסו עם בעל־הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד־משנה). 86) למצוץ הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. 87) "ואכלת, ולא מוצץ" (שם פז:). 88) וכל־שכן הפועל עצמו, שהרי הוא בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט.). 89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). 90) רבינו מסמיך

דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן־האזל). 91) כגון שבלים, שלא יהבהבן אור.

יא. אָסוּר לְפוֹעֵל לֶאֱכֹל מִמַּה שֶּׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[93]. וּמִתָּר[94] לוֹ לִמְנֹעַ אֶת עַצְמוֹ[95] עַד מָקוֹם הַיָּפוּת[96] וְאוֹכֵל[97]. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל קְשׁוּת[98] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, וְכוֹתֶבֶת[99] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּמָעָה כֶּסֶף[100]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[101]. אֲבָל מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַעֲבְתָּן, וְיִהְיֶה סוֹתֵם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו[102]. הָיָה מְשַׁמֵּר אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ עֲרֵמוֹת[103] - לֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵאַחַת מֵהֶן, אֶלָּא אוֹכֵל[104] מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[105].

92) אכילה מרובה יתר על שבעו. 93) בגמרא שם, דרשו: "שבעך, ולא אכילה גסה". 94) שם צא: 95) מאכילה - כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים. 96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. 97) כל שבעו מהם, כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמותר לאכול - בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת־אומרת שיאכל מאלה ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל שבעו ממה שהוא חפץ. 98) קישואים. 99) תמרים. 100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר (כחכמים במשנה, שם צב.). 101) ב'ספרי' דברים (רסו): וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור שביעתו בלא שיעור שכרו. 102) שימנעו מלשכרו (במשנה, שם). 103) של ארבעה או חמשה אנשים. 104) שיעור שבעו. 105) ב"מ צג.

יב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ שְׁתֵּי וָעֵרֶב בַּגַּת[106] - אוֹכְלִין עֲנָבִים וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן, שֶׁעַדַיִן אֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא בַּעֲנָבִים בִּלְבָד[107]. וּמִשֶּׁיִּדְרְכוּ בַּגַּת וְיִהַלְּכוּ בָּהּ שְׁתֵּי וָעֵרֶב - יֵשׁ לָהֶן לֶאֱכֹל מִן הָעֲנָבִים וְלִשְׁתּוֹת מִן הַתִּירוֹשׁ, שֶׁהֲרֵי הֵן עוֹשִׂין בַּעֲנָבִים וּבְיַיִן[108].

106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. 107) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י). 108) שם צא:

יג. פּוֹעֵל שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי מַה שֶּׁאֲנִי אוֹכֵל[109], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נוֹתֵן מְעַט מִזֶּה שֶׁנָּטַלְתִּי לֶאֱכֹל[110] לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁלֹּא זָכָתָה תּוֹרָה אֶלָּא לַפּוֹעֵל עַצְמוֹ[111]. אֲפִלּוּ נָזִיר[112] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים, וְאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[113].

109) המגיע לי בזכותי לאכול. 110) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו (עיין 'טור' סי' שלז). 111) "מה שהוא לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון ה'תוספות' שם צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל) כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקנינו, ומתוך כך יוכל להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו. 112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו - יפסיד. 113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול - איבד זכותו.

יד. פּוֹעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה[114] הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו[115], וְהִתְנָה עִם בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ[116] מִמַּה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין, לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן אוֹכְלִין[117]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[118] בִּגְדוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת וַהֲרֵי מָחֲלוּ; אֲבָל קְטַנִּים[119] - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְסֹק עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ; שֶׁאֵינָן אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶן[120] אוֹ מִשֶּׁל אֲדוֹנֵיהֶם[121], אֶלָּא מִשֶּׁל שָׁמַיִם[122].

114) שנשכר. 115) הכנענים. 116) תמורת כסף - ובידיעתם. 117) שהרי מחלו. 118) שהוא מתנה על אכילתם. 119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. 120) הבנים. 121) העבדים. 122) והתורה לא זיכתה אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: צג.).

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

א. הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע[2], בֵּין בְּמִחֲבָר בֵּין בְּתָלוּשׁ[3]. וְאוֹכֶלֶת מִמַּשֶּׁהוּ שֶׁעַל גַּבָּהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה פּוֹרֶקֶת[4]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטֹּל[5] בְּיָדוֹ וְיַאֲכִילֶנָּה[6].

2) בבא מציעא פח: 3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. 4) מפורקת, ולאחר שפרקוה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. 5) החמר. 6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

ב. כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ[7] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8], בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי קַרְקַע[9], וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֶלָּא בַּהוֹרָה[10]. וְהַחוֹסֵם אֶת הַפּוֹעֵל[11] - פָּטוּר[12]. אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה[13] וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֹּדֶם וְעָשָׂה

בָּהּ מְלָאכָה וְהִיא חֲסוּמָה[14], אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל[15] - לוֹקֶה[16]. שֶׁכַּר בְּהֵמָה וַחֲסָמָהּ וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקֶה, וּמְשַׁלֵּם[17] לַבְּעָלִים[18] אַרְבָּעָה קַבִּין לְפָרָה וּשְׁלוֹשָׁה קַבִּין לַחֲמוֹר[19]; שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַיֵּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה[20].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו חסמה בקול לוקה".

הגם שיש הבדל כללי בין מחשבה ודיבור ובין מעשה, שמחשבה ודיבור מבטאים עניינים הנמצאים בתוך האדם אבל אין להם שייכות ובוודאי לא פעולה עם החוץ, מה־שאין־כן המעשה שאינו חלק מהאדם כי־אם פעולה הנפעלת מחוצה לו, בכל זאת, ישנו הבדל גדול בין דיבור ובין מחשבה. כי אותיות המחשבה הן רוחניות ודקות ואין להן שייכות למעשה, ולכן המחשבה היא רק באדם עצמו ואין לה כל אפשרות לפעול אצל הזולת. מה־שאין־כן הדיבור שנוצר מהבל גשמי על ידי חמש מוצאות הפה יש לו שייכות לפעולת האדם, ולכן "עקימת שפתיו הוי מעשה".

זהו גם ההסבר לתוס' בסנהדרין המסביר את ההבדל שבין עדים זוממין לבין "חסמה בפה" שהדין הוא שלוקה, כי מעשה הנגרם על ידי דיבורו של אדם הוא כמו המשך לדיבור, ומכיון שעקימת שפתיו הוי מעשה הרי שמעשה הדיבור יצר את המעשה שנוצר בפועל, ולכן "חסמה בפה" חייב.

מה־שאין־כן בעדים זוממים אי אפשר לחייבם על המחשבה בלבד, הגם ש"ישנם בראיה" ומעידים על שראו את פלוני עושה מעשה פלוני, אי אפשר שתחשב הראי'ה כמעשה.

(לקו"ש חי"א ע' 83)

7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאווין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). 8) בבא קמא נד: 9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. 10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. 11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. 12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". 13) בשעה שהיא כבר במלאכה. 14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". 15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). 16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). 17) שם צא. 18) בעד כל יום ויום. 19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. 20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא.).

ג. יִשְׂרָאֵל[21] הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[23]. וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] - אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[25]. אָמַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: חַסֹּם פָּרָתִי וְדוּשׁ בָּהּ[26]; יָשַׁב לָהּ קוֹץ[27] בְּפִיהָ וְדָשׁ בָּהּ, וַהֲרֵי אֵינָהּ אוֹכֶלֶת; הִרְבִּיץ לָהּ אֲרִי[28] מִבַּחוּץ, אוֹ שֶׁהִרְבִּיץ בְּנָהּ מִבַּחוּץ[29]; הֲרֵי שֶׁצָּמְאָה וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ[30]; פֶּרֶס עוֹר עַל גַּבֵּי הַדַּיִשׁ[31] כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[32]. הָיָה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לִבְנֵי מֵעֶיהָ וּמַזִּיקָהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה מַתְרֶזֶת - מֻתָּר לְמָנְעָהּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַנָּאָתָהּ[33], וַהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנֵית[34].

21) שם צ. 22) ואפילו התבואה של האינו יהודי. 23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). 24) על פי הוראתו של הישראל. 25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. 26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). 27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). 28) ולאימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רבץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רבץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. 29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). 30) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. 31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). 32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. 33) ולתועלתה. 34) אם תאכל.

ד. פָּרָה[35] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה כֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ[36] בִּתְרוּמָה[37] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי[38], וְכֵן פָּרוֹת הַדָּשׁוֹת בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[39], וּפָרוֹת[40] הַמְהַלְּכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי

1 שֶׁיֵּרֶט[41] לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל
2 תַּחְסֹם[42]. אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[43], אִם הָיוּ דְּשׁוּת
3 בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵבִיא מְעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין
4 וְתוֹלֶה לָהֶן בִּקְרַסְטָלִין[44] שֶׁבְּפִיהֶן.

35) שם צ. 36) חסומה. 37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). 38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". 39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". 40) שהן חסומות. 41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). 42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

5 ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[45] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר
6 שֶׁל דְּמַאי וּבְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה[46] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל
7 תַּחְסֹם[47].

45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א־ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). 46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. 47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמותר לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

8 ו. רַשַּׁאי[48] בַּעַל הַפָּרָה[49] לְהַרְעִיב פָּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, כְּדֵי
9 שֶׁתֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ; וְרַשַּׁאי[50] הַשּׂוֹכֵר לְהַאֲכִילָהּ
10 פְּקִיעֵי עָמִיר[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ.
11 כֵּיוָצֵא בּוֹ: רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יַיִן,
12 כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרַשָּׁאִין[52] פּוֹעֲלִין
13 לִטְבֹּל פִּתָּן בְּצִיר[53], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה[54]. אֲבָל
14 אֵין הַפּוֹעֵל[55] רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה
15 וּלְהַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לָדוּשׁ בְּפָרָתוֹ עַרְבִית
16 וּלְהַשְׁכִּירָהּ שַׁחֲרִית. וְלֹא יִהְיֶה מַרְעִיב וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ
17 וּמַאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו[56] לְבָנָיו, מִפְּנֵי גֶזֶל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל
18 בַּעַל הַבַּיִת; שֶׁהֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא
19 יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי יחלש כוחו... כו' ולא יעשה מלאכה בכח".

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה־שאין־כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

(נעל פי לקו"ש חכ"ה ע' 144)

48) שם. 49) קודם השכרת הפרה. 50) שם. 51) אגודות קש. 52) שם. 53) רוטב של דגים כבושים. 54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. 55) תוספתא שם פרק ח. 56) שבביתו.

20 ז. כְּדֶרֶךְ שֶׁמֻּזְהָר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי[57]
21 וְלֹא יְעַכְּבֶנּוּ[58], כָּךְ הֶעָנִי מֻזְהָר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רִאשׁוֹנָה - דִּין הַשּׁוֹאֵלִים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין שואל.

א. הַשּׁוֹאֵל[2] כֵּלִים אוֹ בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין מֵחֲבֵרוֹ, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס אֹנֶס גָּדוֹל[3], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְגוֹ' וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנֶּאֱנַס שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; אֲבָל אִם שָׁאַל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ, וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4]. אֲבָל אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהּ אוֹ אַחַר שֶׁחָרַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ[5] אוֹ דָּשׁ בָּהּ וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא דָשָׁה אוֹ בִּשְׁעַת רְכִיבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׁוֹאֵל[7] בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּמֵתָה תַּחְתָּיו[8] בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ; אוֹ שֶׁשָּׁאַל דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר בִּשְׁעַת מִלּוּי; אוֹ שֶׁשָּׁאַל קַרְדֹּם לְפַצֵּל בּוֹ עֵצִים, וְנִשְׁבַּר בְּעֵת שֶׁפִּצֵּל בּוֹ מֵחֲמַת הַבִּקּוּעַ[9]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁלֹּא שָׁאַל אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זוֹ, וַהֲרֵי לֹא שִׁנָּה.

2) משנה בבא־מציעא צג. "שואל משלם את הכל". 3) שאין ביד השואל למונעו. 4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:) בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד־משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף־משנה ובלחם־משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. 5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה

1 בַּעַל הַבַּיִת וִיבַטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצִיא
2 כָּל הַיּוֹם בְּמִרְמָה, אֶלָּא חַיָּב לְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בַּזְּמַן,
3 שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידוּ עַל בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[59]
4 שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ אוֹתָהּ[60]. וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ. שֶׁהֲרֵי
5 יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר: כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן.
6 לְפִיכָךְ נָטַל שְׂכַר זֹאת אַף בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר:
7 וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

וצריך להבין:

א. ספרו של הרמב"ם הוא (כדבריו בהקדמה לספר הי"ד) "ספר הלכות הלכות" ומה נוגע כאן להלכה שיעקב הצדיק נטל שכר אף בעולם הזה.

ב. מהו הלשון "יעקב הצדיק" שאינו רגיל ברמב"ם כלל, ומדוע לא כתב יעקב אבינו וכד'.

ג. הרי לכאורה סותר עצמו מניה וביה, שהרי אם הנהגתו של יעקב אבינו היתה מצד צדקות ולפנים משורת הדין (שלכן נטל שכר אף בעולם הזה) מדוע מביא ממנה ראיה להלכה ולהנהגת כל אדם.

והביאור בזה: אם לא הראיה שהביא מיעקב הצדיק, היינו יכולים לחשוב שהחיוב הוא שלא לפגום בחפצא של מלאכת בעל הבית, כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ו' שהעני מוזהר "מפני גזל מלאכתו של בעל הבית" אבל בהלכה ז' מחדש עוד עניין "וכן חייב לעבוד בכל כחו" שהוא גדר נוסף במחויבות האישית של הפועל לבעל הבית מצד הגברא, והזהירות בעניין האישי שבין הפועל לבעל הבית מרומזת במילים "יעקב הצדיק".

ובזה שהוסיף "לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה" מדגיש שזהו שכר על עבודתו, שהרי את "ויפרוץ האיש מאד מאד" פעל יעקב אבינו על ידי ש"בכל כחי עבדתי את אביכן", ומכאן הראיה שגם העניין השני שמצד הגברא היינו העבודה "בכל כחו" היא עניין להלכה ולהנהגת כל אדם.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 139)

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

קלה יותר מחרישה. 6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכן השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף־על־פי־כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל־שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם־משנה, ובזה מסולקת תמיהת הכסף־משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: 7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. 8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. 9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[10] מֵחֲבֵרוֹ וּמֵתָה, וְטָעַן הַשּׁוֹאֵל שֶׁבִּשְׁעַת מְלָאכָה מֵתָה, אִם הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁאֵלָהּ לֵילֵךְ בּוֹ מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּתָה אוֹ נֶאֱנְסָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא שִׁנָּה בָּהּ[11], וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְשַׁלֵּם. שְׁאָלָהּ מִמֶּנּוּ לְמַלֹּאת בָּהּ עָפָר שֶׁבְּחֵרְבָּתוֹ, שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר: אִם הֵבִיא רְאָיָה - יִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; וְאִם לָאו - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. 11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי[12] מֵחֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּר - שָׁמִין לוֹ[13] כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין בִּנְזָקִין[14]: אוֹמְדִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה שָׁלֵם, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה, וּמַחֲזִיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - מַחֲזִיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.

12) בבא־קמא יא. וב"מ צו: 13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. 14) למדו חכמים (בבא־קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[15] - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשָּׁעָה שֶׁמְּשָׁכָהּ[16] עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁפָּחֲתָה בְּדָמֶיהָ[17]. כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ מֵחֲמַת הַמְּלָאכָה - פָּטוּר; וְיִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[18] שֶׁמֵּחֲמַת מְלָאכָה כָּחֲשָׁה[19].

15) מימרא של רב פפא, בבבא־מציעא צא. 16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פי"ג ה"ב). 17) כרבא, שם צו: 18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). 19) ולא מיעט במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

ה. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סְתָם[20] - הֲרֵי הַמַּשְׁאִיל מַחֲזִירוֹ[21] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[22]. שְׁאָלוֹ לִזְמַן קָצוּב - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ וְזָכָה אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַחֲזִירוֹ[23] מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וַאֲפִלּוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּשְּׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן[24]. וְדִין הוּא[25]: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה הַגּוּף קִנְיָן עוֹלָם בַּדְּמִים שֶׁנָּתַן, וּמְקַבֵּל מַתָּנָה קָנָה הַגּוּף קִנְיָן עוֹלָם וְלֹא נָתַן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב בַּדְּמִים שֶׁנָּתַן, וְהַשּׁוֹאֵל קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נָתַן כְּלוּם; כְּשֵׁם שֶׁהַנּוֹתֵן כַּמּוֹכֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ לְעוֹלָם[26], כָּךְ הַמַּשְׁאִיל[27] כַּמַּשְׁכִּיר[28] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַזְּמַן. הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה - אֵין חַיָּבִין בָּאֲנָסֶיהָ[29]. חָשְׁבוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, טְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ[30] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל[31]. וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים[32], וּמֵתָה אוֹ שֶׁטְּבָחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ מִנְּכָסָיו[33].

20) בלי קביעת זמן החזרה. 21) יכול הוא לקחת בחזרה. 22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו־תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן]. 23) כרבי אלעזר (בבא־קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד־משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא־מציעא צט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. 24) כרבא, בכתובות לד: 25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. 26) אף־על־פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת

החפץ. 27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. 28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד־משנה). 29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד־משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. 30) המשך דברי רבא, שם. 31) פחות שליש משויו (בבא־בתרא קמז: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). 32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פי"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. 33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד־משנה). ובכסף־משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה־למלך).

ו. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית[34] - אֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה[35]. וְכֵן אִם שָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ מִיַּד הַשּׁוֹאֵל עַד שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ לְשָׁם וְיַחֲזֹר.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאילו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[36]: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֹּם לַעְדֹּר בּוֹ הַפַּרְדֵּס הַזֶּה - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר. אָמַר לוֹ פַּרְדֵּס סְתָם - עוֹדֵר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה[37]. שְׁאָלוֹ לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּסִים הַרְבֵּה שֶׁלּוֹ[38] - עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ[39]. וְאַפִּלּוּ נִשְׁחַת כָּל הַבַּרְזֶל בַּעֲדִירָה - מַחֲזִיר לוֹ הַנִּצָּב שֶׁל עֵץ[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

36) בבא־מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן־משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא־בתרא (סט:) מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד־משנה, וראה לחם־משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה־שאין־כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבא־מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזקו. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. הַשּׁוֹאֵל[41] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבָתְךָ. כְּלוֹמַר: אֵין אַתָּה מַשְׁאִיל לִי דָּבָר זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּשְׁאִילִין, אֶלָּא כְּפִי טוֹבַת לִבְּךָ וְנִדְבוֹתֶיךָ, שֶׁאֵינְךָ מַקְפִּיד עַל הַזְּמַן אִם אָרַךְ. אִם קָנוּ[42] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל עַל זֶה - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַכְּלִי מִלַּעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, וְיַחֲזִיר שְׁבָרָיו אוֹ שְׁיָרָיו[43]. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לַחֲזֹר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ פַּעַם אַחֶרֶת.

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הרי"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[44]: הַשְׁאִילֵנִי שֹׁקֶת[45] זוֹ שֶׁל מַיִם, וְנֶהֱרְסָה[46] - אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתָהּ[47]. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי שֹׁקֶת סְתָם, וְנֶהֱרְסָה - יֵשׁ לוֹ לִבְנוֹתָהּ. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מְקוֹם שֹׁקֶת[48], אִם קָנוּ[49] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמַּשְׁאִיל עַד שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ שֹׁקֶת שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בְּהֵמָתוֹ אוֹ אַרְצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמַּשְׁאִיל.

44) שם. 45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. 46) ואינה ראויה להשקייה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקייה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם,

ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושם של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. הַשּׁוֹאֵל[50] פִּנְדָּק מֵחֲבֵרוֹ: לִלִּינָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה[51] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לְנִשּׂוּאִים[52] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. שָׁאַל חָלוּק מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַחֲזֹר[53]; שְׁאָלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה יָמִים.

50) תוספתא בבא־מציעא פ"ח הי"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. הַשּׁוֹאֵל בַּבְּעָלִים[2], אֲפִלּוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד בִּפְשִׁיעָה - פָּטוּר[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם. וּבִלְבַד שֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֵפֶץ[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5]. וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל[6] אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁשְּׂכָרָן, וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה אוֹ שֶׁשְּׁאָלָן וּשְׂכָרָן לִמְלָאכָה אַחֶרֶת אוֹ לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם. אֲפִלּוּ אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם[7], וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֶמְתּוֹ, וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, וּפָטוּר. מָשַׁךְ אֶת הַבְּהֵמָה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִשְׁקָהוּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. 3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא־מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. 4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר־כך את הבעלים - אין זה שאילה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז.). 5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. 6) משנה, שם צד. 7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבארו בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

ב. הִשְׁאִיל[8] בְּהֶמְתּוֹ אוֹ הִשְׂכִּירָהּ לְמַשּׂוֹי, וְיָצָא עִמָּהּ לְסַעֲדָהּ[9] עִם הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׂוֹכֵר וְלִטְעֹן עִמּוֹ בְּמַשָּׂאוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[10]. וְאִם יָצָא לְבַקֵּר הַמַּשֹּׂאוֹת בִּלְבַד וְלִרְאוֹת שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ עֲלֵיהָ יָתֵר מִן הָרָאוּי - אֵינָהּ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[11].

8) מעשה שהיה (שם). 9) לסייע. 10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. 11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[12], וְהַנּוֹטֵעַ לִבְנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמַּקִּיז לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שֶׁלָּהֶן, כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לַעֲסֹק בְּמְלַאכְתָּן, אִם הִשְׁאִיל אוֹ הִשְׂכִּיר לְאֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתָּם - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים, וַאֲפִלּוּ פָּשַׁע בָּהּ הַשּׂוֹמֵר - פָּטוּר[13]. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁאֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ[14].

12) שם. 13) כלמעלה בראש הלכה א. 14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. הָרַב[15] שֶׁהוּא מַקְרִיא בִּרְצוֹנוֹ לַתַּלְמִידִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וְאֵיזוֹ מַסֶּכְתָּא שֶׁיִּרְצֶה, וְהֵם הָיוּ קְבוּעִים[16] לָבוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמָט לָהֶן מִמַּסֶּכְתָּא לְמַסֶּכְתָּא[17] - הֲרֵי הֵן שְׁאוּלִין אֶצְלוֹ, וְאֵין הוּא שָׁאוּל לָהֶם. וּבְיוֹם הַפֶּרֶק[18], שֶׁהַכֹּל בָּאִין לִשְׁמֹעַ עִנְיָן אוֹתוֹ מוֹעֵד - הֲרֵי הוּא שָׁאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ.

15) שם. 16) מחויבים. 17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. 18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

ה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם - הַבְּעָלִים עַצְמָן, לֹא שָׁלִיחַ. אָמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ. נִשְׁאַל הָעֶבֶד עִמָּהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[20].

19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והרי"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי - הרי זו שאילה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאילה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. 20) שהעבד אינו יכול להשאיל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. הַשּׁוֹאֵל מִן הָאִשָּׁה[21], וְנִשְׁאַל לוֹ בַּעְלָהּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת - אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[22], וְאֵין לַבַּעַל אֶלָּא פֵּרוֹת.

21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות כקנין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאילה בבעלים. 22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם־משנה).

ז. הַשּׁוֹאֵל מֵאִשְׁתּוֹ[23], אוֹ שֶׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ זֶה מִזֶּה[24] - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[25]. וְאִם אָמַר הַשֻּׁתָּף

לַחֲבֵרוֹ[26]: הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים.

23) ב"מ צו: 24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף־משנה). 25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאול לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאילה בבעלים). 26) במגיד־משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאילה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאילך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאלך למחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

ח. שָׁאַל[27] מִן הַשֻּׁתָּפִין[28] וְנִשְׁאַל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁשָּׁאֲלוּ וְנִשְׁאַל לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה סָפֵק[30] אִם הִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים אִם אֵינָהּ. לְפִיכָךְ: אִם מֻתָּה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם; פָּשַׁע בָּהּ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[31].

27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). 28) דבר השייך לשותפות. 29) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. 30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. 31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא־מציעא צה.) ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הרי"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמא אין כאן שאילה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

ט. הַשּׁוֹאֵל[32] אֶת הַבְּהֵמָה[33] בַּבְּעָלִים לִרְבָעָהּ, אוֹ לְהֵרָאוֹת בָּהּ[34], אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ פָּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה[35], אוֹ שֶׁשָּׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן שְׁוֵה פְּרוּטָה - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[36].

32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאילה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה — מגיד־משנה). 33) שם, בעיות שלא נפשטו. 34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. 35) בכל אחת חצי פרוטה. 36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי־כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאילה בבעלים (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משוה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן־משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משוה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא חריפתא שם].

י. שְׁאֵלָה[37] בַּבְּעָלִים וּשְׂכָרָהּ[38] שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[39]; שֶׁהַשְּׂכִירוּת תָּלוּי בַּשְּׁאֵלָה[40]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים[41]; אוֹ שֶׁשְּׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים; אוֹ שֶׁשְּׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים הוּא[42].

37) בעיא שם צח: 38) לפני שהחזירה למשאיל - שכרה ממנו. 39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). 40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצי־לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצי־לומר. 41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצי־לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאילה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן. 42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא־קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאים מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י].

יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - הֲרֵי הַבַּעַל כְּלוֹקֵחַ מִמֶּנָּה[43], וְאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[44] וְלֹא שׁוֹאֵל. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה דְּבַר הַשְּׁאֵלָה בְּהֵמָה, וָמֵתָה - הַבַּעַל פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[45] כָּל יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ, אֲפִלּוּ פְּשַׁע[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוֹקֵחַ; וְהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ מָמוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת בַּעְלָהּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה - הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ[47]. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אִם הָיָה שׁוֹכֵר אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר - הֲרֵי הִיא שְׂכִירוּת בַּבְּעָלִים וּפָטוּר; וְכֹל שֶׁאֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אֵינָהּ שְׂכִירוּת

בַּבְּעָלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בִּשְׁאֵלָה, כָּךְ הוּא סָפֵק בִּשְׁכִירוּת.

43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. 44) להתחייב בגניבה ואבידה. 45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. 46) שאפילו כשומר חינם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חינם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). 47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) – מגיד־משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד־משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד־משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף־על־פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחם־משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)].

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

א. הַשּׁוֹאֵל[2] אֶת הַפָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וּשְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד בְּנוֹ[3] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[4], אֲפִלּוּ שְׁלָחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שּׁוֹאֵל[5], וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּת הַשּׁוֹאֵל - חֲרִי זֶה פָּטוּר[6]. וְאִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שַׁלְּחֶהָ לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי, בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעִבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: חֲרִינִי מְשַׁלְּחָהּ בְּיַד בִּנְךָ, בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעִבְרִי, בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שְׁלַח, וּשְׁלָחָהּ, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ - חֲרֵי זֶה חַיָּב[7]. שְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח, וָמֵתָה - פָּטוּר[8]; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל.

2) משנה בבא מציעא צח: 3) של המשאיל. 4) בין עבד עברי ובין כנעני. 5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. 6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד.) שהמדובר במשנה בשכירו ולקיטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חיסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. 7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. 8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט.) מפרש שמואל מה ששנינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

ב. אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבוֹא מֵאֵלֶיהָ, וְעָשָׂה הַמַּשְׁאִיל כָּךְ - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב בָּהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ[9], אֲבָל מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - פָּטוּר. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֲזִירָהּ[10] הַשּׁוֹאֵל לַבְּעָלִים[11], אִם שְׁלָחָהּ בְּיַד אַחֵר, וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לִרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל - חֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּאַחֲרָיוּת הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָהּ מִדַּעַת הַמַּשְׁאִיל עַל יְדֵי אַחֵר, וָמֵתָה - פָּטוּר. שְׁלָחָהּ בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל שְׁלַח, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - חַיָּב; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מִיַּד הַשּׁוֹאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[12]? בְּשֶׁהֶחֱזִירָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ אַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ[13]; שֶׁאַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ יָצְאַת מִדִּין שְׁאֵלָה, וַחֲרֵי הוּא כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר[14]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה אַחֲרֵי יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ[15] - פָּטוּר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכישה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). 10) משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. 12) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לעניין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). 13) מימרא של רב חיסדא שם פא. 14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). 15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. 16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל

ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף שם).

ג. הַשּׁוֹאֵל פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ[17], שְׁאָלָהּ חֲצִי הַיּוֹם וּשְׁכָרָהּ חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׁכָרָהּ לְמָחָר, שָׁאַל אַחַת וְשָׁכַר אַחַת וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁאוּלָה מֵתָה[18], בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה[19], בַּשָּׁעָה[20] שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר הַשּׁוֹאֵל: שְׁכוּרָה מֵתָה, בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה, בַּשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה, וְהַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר זֶה: אֵינִי יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר עַל הַשְּׁכוּרָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְיִפָּטֵר[21]. זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה, וְזֶה אוֹמֵר שְׁכוּרָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר עַל הַשְּׁכוּרָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ[22] כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וִיגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁהַשְּׁכוּרָה הִיא שֶׁמֵּתָה.

17) משנה שם צז: כפי שנתבארה בגמרא שם צח. 18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. 19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. 20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. 21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר וייפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויתי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט)? ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). 22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג-ד וראה כאן הלכה ד).

ד. הִשְׁאִילוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בִּשְׁאֵלָה וַחֲצִי הַיּוֹם בִּשְׂכִירוּת, הַמַּשְׁאִיל[23] אוֹמֵר: בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה מֵתוּ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַחַת מֵתָה[24] בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה[25], וְהָאַחֶרֶת אֵינִי יוֹדֵעַ[26] - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַּע[27] יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וְכֵן[28] אִם מָסַר לוֹ שָׁלֹשׁ פָּרוֹת, שְׁתַּיִם שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׂכוּרָה, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁתַּיִם הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שֶׁמֵּתוּ, וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: אַחַת הַשְּׁאוּלָה מֵתָה וַדַּאי, אֲבָל הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֵּתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַשְּׁאוּלָה הָאַחֶרֶת אוֹ הַשְּׂכוּרָה - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַּע, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל הַטּוֹעֲנִין שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְהִשָּׁבַע, וְכֵיצַד מְשַׁלְּמִין, וּמֵאֵי זֶה טַעַם הֵם מְשַׁלְּמִים.

23) שם צד. 24) שלא מחמת מלאכה. 25) ועליו לשלם דמיה. 26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. 27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. 28) גמרא שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דיני שומר חינם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם[2], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[3] וְנִפְטָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ', וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[4] אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ[5]. וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּתוֹךְ הַשְּׁבוּעָה[6]: שֶׁלֹּא פָּשַׁע, אֶלָּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח בּוֹ יָד וְאַחַר נִגְנַב; שֶׁאִם נִגְנַב אַחַר שֶׁשָּׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[7].

2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. 3) שנגנבה או נאבדה. בבבא־קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (ששמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שעיקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. 4) והכוונה שיקרב לבית־דין להישבע (בבא־קמא סג:) 5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. 6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות

האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. 7) בבא־מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

1 **ב. הוֹאִיל וּפָטַר הַכָּתוּב אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם מִן הַגְּנֵבָה,**
2 **קַל וָחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה**
3 **וּמֵתָה. וְהוּא שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד**
4 **בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בָּאֲנָסָיו[8]. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל**
5 **לְפִי הַפִּקָּדוֹן[9]: יֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ**
6 **בְּבֵית שַׁעַר[10], כְּגוֹן הַקּוֹרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
7 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָצֵר[11], כְּגוֹן חֲבִילוֹת פִּשְׁתָּן**
8 **הַגְּדוֹלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ**
9 **לְהַנִּיחוֹ בַּבַּיִת, כְּגוֹן שִׂמְלָה וְטַלִּית; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
10 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמִגְדָּל[12] וְנוֹעֵל**
11 **עָלָיו, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי וּכְלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וְכַיּוֹצֵא**
12 **בָּהֶן.**

8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן, שחייב גם באונסין (ב"מ שם). 9) שם מב. 10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. 11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. 12) ארון גדול העומד בבית.

13 **ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ,**
14 **וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אָבַד, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה**
15 **דְּלֶקֶת וְשָׂרַף כָּל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
16 **לְשַׁלֵּם[13]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן עִם שֶׁלּוֹ: אִם**
17 **רָאוּי לִשְׁמִירָה[14] - פָּטוּר, וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי**
18 **לִשְׁמִירָה - חַיָּב[15]; בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי[16], וְאֵינוֹ רַשַּׁאי**
19 **בְּשֶׁל אֲחֵרִים.**

13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאין כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. 14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. 15) ירושלמי בבא־מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף ובראב"ש שם סימן כ. 16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

20 **ד. הַכְּסָפִים[17] וְהַדִּינָרִין[18] - אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
21 **בַּקַּרְקַע[19], וְיִתֵּן עֲלֵיהֶם טֶפַח עָפָר. אוֹ יִטְמְנֵם בַּכֹּתֶל[20]**
22 **בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַקּוֹרָה[21]; אֲבָל לֹא בְּאֶמְצַע הַכֹּתֶל,**
23 **שֶׁמָּא יַחְפְּרוּ[22] הַגַּנָּבִים שָׁם וְיִגְנְבוּ[23]. אֲפִלּוּ נָעַל**
24 **עֲלֵיהֶם כָּרָאוּי בְּתֵבָה, אוֹ הֶחְבִּיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
25 **אָדָם מַכִּירוֹ וְלֹא מַרְגִּישׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
26 **לְשַׁלֵּם. הוֹרוּ מִקְצָת הַמְּבִינִים, שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר**
27 **שֶׁמַּשָּׁאוֹ קַל וְאֵין הַקַּרְקַע מְאַבֶּדֶת אוֹתוֹ[24] בִּמְהֵרָה,**
28 **כְּגוֹן לְשׁוֹנוֹת[25] שֶׁל כֶּסֶף, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשׁוֹנוֹת[26]**
29 **שֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
30 **בַּקַּרְקַע. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכספים והדינרים אין להם שמירה אלא בקרקע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל עייני העולם.

עצה זו נאמרת לכל־לראש לעשירות בתורה, כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ו)

17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). 18) דינרי זהב. 19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאידנא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם־משנה). 20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. 21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם־משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. 22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. 23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. 24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. 25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. 26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויסכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל־כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן

בדברים כבדים לא הטריחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאילתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן): דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חינם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חינם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור].
27) גמרא שם.

1 **ה. הַמַּפְקִיד[28] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים עֵרֶב שַׁבָּת בֵּין**
2 **הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִקְבֹּר אוֹתָן עַד מוֹצָאֵי**
3 **שַׁבָּת[29]. וְאִם נִתְאַחֵר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְקָבְרָן וְלֹא**
4 **קְבָרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם**
5 **הוּא[30] - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה אַחַר שֶׁיִּבְדִּיל כְּדֵי**
6 **לְקָבְרָן.**

28) ובמוצאי־שבת מחוייב לקוברם מיד. 29) נוסחת המגיד־משנה: תלמיד־חכם הוא המפקיד. 30) המפקיד (ע"פ משנה־למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה־למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמינם מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד־חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד־חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

7 **ו. הִפְקִיד[31] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בַּדֶּרֶךְ לְהוֹלִיכָם**
8 **לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מָעוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם -**
9 **צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ צְרוּרִים וּמֻנָּחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים**
10 **כָּרָאוּי עַל בִּטְנוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ**
11 **וְיִקְבְּרֵם כָּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָן בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אֲפִלּוּ**
12 **נֶאֱנְסוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32], שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[33].**
13 **מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָם**
14 **בִּמְחִיצָה שֶׁל קָנִים, וְהָיוּ טְמוּנִים בָּעָבִי הַמְּחִיצָה,**
15 **וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אַף עַל פִּי שֶׁזּוֹ שְׁמִירָה**
16 **מְעֻלָּה לְעִנְיַן גְּנֵבָה - אֵינָהּ שְׁמִירָה כָּרָאוּי לְעִנְיַן**
17 **הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טְמָנוֹ בַּקַּרְקַע אוֹ בְּכֹתֶל בִּנְיָן -**
18 **פּוֹשֵׁעַ הוּא; וְכֹל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס -**
19 **חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].**

31) משנה וגמרא שם. 32) במשנה אמרו: "צררן והפשילן לאחוריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתרצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו.
33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי־אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. 34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חינם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

20 **ז. הַמַּפְקִיד[36] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת, וְאָמַר**
21 **לוֹ: תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אָנָה**
22 **הִנַּחְתִּי פִּקָּדוֹן זֶה, אוֹ בְּאֵי זֶה מָקוֹם קָבַרְתִּי הַכְּסָפִים,**
23 **הַמְּתֵּן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא וְאַחֲזִיר לְךָ - הֲרֵי זֶה**
24 **פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.**

36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

25 **ח. כָּל הַמַּפְקִיד[37] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין כֵּלִים בֵּין**
26 **מָעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[38] וּבְנֵי בֵיתוֹ[39] הַגְּדוֹלִים**
27 **הוּא מַפְקִיד. אֲבָל אִם מְסָרָן לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ**
28 **הַקְּטַנִּים[40], אוֹ לַעֲבָדָיו, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אוֹ**
29 **לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁאֵינָן שְׁרוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין**
30 **סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְסָרָן**
31 **לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם; אֶלָּא אִם כֵּן**
32 **הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע[42], כְּמוֹ**
33 **שֶׁבֵּאֲרָנוּ[43]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[44], שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל**
34 **חֲבֵרוֹ[45], וּנְתָנָם הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, וְהֶחְבִּיאָה אוֹתָן[46] וְלֹא**
35 **טָמְנָה אוֹתָן[47], וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[48]: אֵין הַשּׁוֹמֵר**
36 **חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי שֶׁנְּתָנָם לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל**
37 **דַּעַת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הוּא מַפְקִיד; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
38 **אָמַר לָהּ: פִּקְדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא**
39 **נִזְהֶרֶת בָּהֶן, אִם הָיְתָה סְבוּרָה שֶׁהֵן שֶׁלִּי[49]; וְכֵן אֵין**
40 **אִמּוֹ חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן[50].**
41 **וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁאוֹתָן הַמָּעוֹת עַצְמָן**
42 **הֵן שֶׁנִּתְּנָן לְאִמּוֹ, וְתִשָּׁבַע הָאֵם שֶׁהֶחְבִּיאָה אוֹתָן**
43 **וְנִגְנְבוּ, וְיִפָּטְרוּ שְׁנֵיהֶם[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

37) מימרא של רבא, שם לו. 38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. 39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. 40) משנה, שם מב. 41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. 42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף־על־פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. 43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. 44) גמרא, שם מב. 45) שומר חינם. 46) בארגז. 47) בקרקע או בכותל. 48) רבא שם, ואין חולק עליו. 49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. 50) ומשום כך אין זה פשיעה. 51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו־תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון אינני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

ט. מִכָּאן[52] אַתָּה לָמֵד: שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר הַפִּקָּדוֹן לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְהוֹדִיעָן שֶׁהוּא פִּקָּדוֹן, וְלֹא שָׁמְרוּ כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר[53]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו הוּא מַפְקִיד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[54] שֶׁהִפְקִיד כְּשׁוּת[55] אֵצֶל אֶחָד, וְהָיָה לוֹ לַשּׁוֹמֵר כְּשׁוּת אַחֶרֶת, וְאָמַר לְשַׁמָּשׁוֹ: מִזֶּה הַכְּשׁוּת תַּשְׁלִיךְ לְתוֹךְ הַשֵּׂכָר, וְהָלַךְ הַשַּׁמָּשׁ וְהִשְׁלִיךְ מִכְּשׁוּת שֶׁל פִּקָּדוֹן; אָמְרוּ חֲכָמִים: שֶׁהַשַּׁמָּשׁ פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר: מִזֶּה הַשְׁלֵךְ וּמִזֶּה אַל תַּשְׁלֵךְ, וְדָמָה שֶׁהוּא מַרְאֶה מָקוֹם[56] וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה; וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ: מִזֶּה הַשְׁלֵךְ; וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[57] בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, אִם נַעֲשָׂה הַשֵּׂכָר חֹמֶץ[58] - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁכָּךְ אֵרַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. 53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד־משנה, וראה רמ"א חושן־משפט סי' רצא סכ"ד). 54) שם עמוד ב. 55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. 56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. 57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. 58) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

א. מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ[2] מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים[3], וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: לִשְׁמֹר - וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים, וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים[4]. אֲפִלּוּ בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְהִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן שְׁבוּיִים - פָּטוּר[5]; אֵין לְךָ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין זֶה הַמָּמוֹן מֻפְקָד לַעֲנִיֵּי מָקוֹם זֶה[7] אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ; אֲבָל אִם הָיָה לַעֲנִיִּים אֵלּוּ אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא קָצוּץ לָהֶן[8] - הֲרֵי זֶה הַמָּמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין[9], וִישַׁלֵּם אִם פָּשַׁע, אוֹ יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פָּשַׁע, כְּדֶרֶךְ כָּל הַשּׁוֹמְרִים.

2) בבא־קמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. 4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. 5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה. 6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? ב'נמוקי יוסף' שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על־מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף־על־פי־כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על־מנת להחזירן ויש תובעים — פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על־פי הלחם־משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [ב'תוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. 7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. 8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף־משנה). 9) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד־משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין,

1 **וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְנָתַן לָהֶם הַפִּקָּדוֹן לְהַצִּיל**
2 **עַצְמוֹ: אִם הָיָה אָמוּד שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב,**
3 **שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁבִּגְלָלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה מַצִּיל**
4 **עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ[11]; וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חֶזְקָתוֹ שֶׁלֹּא**
5 **בָּאוּ אֶלָּא לְשֵׁם הַפִּקָּדוֹן, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) שם, מעשה שהיה. 11) שם ס: אמרו שדוד המלך שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חבירו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

6 **ג. הַמַּפְקִיד[12] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, וּבָאוּ גַּנָּבִים**
7 **וּגְנָבוּם בְּפָנָיו, וְאִלּוּ הָיָה צוֹוֵחַ הָיוּ בָּאִין בְּנֵי אָדָם**
8 **וּמַצִּילִין אוֹתָן, הוֹאִיל וְלֹא צָוַח - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
9 **לְשַׁלֵּם[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

12) שם. 13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

10 **ד. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ[14] אֵצֶל אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה**
11 **מָאתַיִם, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹמֵר: אֲנִי הוּא**
12 **שֶׁהִפְקַדְתִּי הַמָּאתַיִם, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
13 **יִשָּׁבַע כָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִפְקִיד מָאתַיִם וְנוֹטֵל, כְּדִין**
14 **כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[15], וְיִתֵּן מָאתַיִם לָזֶה וּמָאתַיִם לָזֶה,**
15 **וּמַפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ, שֶׁהָיָה לוֹ**
16 **לִכְתֹּב שֵׁם כָּל אֶחָד עַל כִּיס שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיאוּ**
17 **לוֹ הַשְּׁנַיִם כְּאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּכֶרֶךְ אֶחָד, וּבָאוּ**
18 **וְתָבְעוּ, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: הַמָּאתַיִם שֶׁלִּי - נוֹתֵן מָנֶה**
19 **לָזֶה וּמָנֶה לָזֶה, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֶצְלוֹ[16] עַד לְעוֹלָם**
20 **אוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לָהֶם:**
21 **כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה וְהֵבֵאתֶם**
22 **בְּכֶרֶךְ אֶחָד, לֹא הִטְרַחְתִּי עַצְמִי לִידַע וְלִזְכֹּר תָּמִיד**
23 **מִי בַּעַל הַמֵּאָה וּמִי בַּעַל הַמָּאתַיִם[17]. וְכֵן אִם הִפְקִידוּ**
24 **אֶצְלוֹ שְׁנֵי כֵּלִים[18], אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד**
25 **וְאֶחָד אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַגָّדוֹל, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:**
26 **אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשָּׁבְעוּ שְׁנֵיהֶם, וְיִתֵּן הַגָּדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם,**
27 **וּדְמֵי הַגָּדוֹל לַשֵּׁנִי, וְיִשָּׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הֵבִיאוּם**
28 **בְּכֶרֶךְ אֶחָד כְּאֶחָד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד, וּדְמֵי הַקָּטָן**
29 **לַשֵּׁנִי[19], וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֶצְלוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד**
30 **לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁתִּבְעוּהוּ[20] שְׁנַיִם, זֶה**
31 **אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא,**
32 **וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֶחָד מִכֶּם הוּא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא**
33 **- יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת**
34 **אֵצֶל רוֹעֶה[21], וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן[22], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי**
35 **הָיְתָה[23] - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם[24]. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ**
36 **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[25] - מַנִּיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק[26],**
37 **וְתִהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ**
38 **לַחֲלֹק אוֹתָהּ.**

14) משנה וגמרא בבא־מציעא לז. 15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלויתי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד־משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן־משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקידים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית־דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרם הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). 16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית־דין). 17) ובזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבא שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבת אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. 18) משנה, שם. 19) במשנה: "ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (שיש) פסידא דגדול", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד, שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחם־משנה)]. 20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית־דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד־משנה. ולא ביאר מה פוסק בית־הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וב'טור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן־משפט סי' ש ס"ג). 21) ב"מ לז: 22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. 23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. 24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. 25) אף־על־פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). 26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

39 **ה. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יְעָרְבֵם**
40 **עִם פֵּרוֹתָיו[27]. עָבַר וְעָרַב[28] - יְחַשֵּׁב כַּמָּה הָיָה**
41 **הַפִּקָּדוֹן, וְיִרְאֶה כַּמָּה חָסַר הַכֹּל[29], וִיחַשֵּׁב חֶסְרוֹן**

הַפִּקָּדוֹן[30] וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע[31]. נִסְתַּפֵּק מֵהֶן[32],
וְלֹא יָדַע כַּמָּה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ[33]: לְחִטִּים
וּלְאֹרֶז קָלוּף - אַרְבָּעָה קַבִּין וּמֶחֱצָה לְכָל כּוֹר,[34]
לִשְׁעוֹרִים וּלְדֹחַן - תִּשְׁעָה קַבִּין לְכָל כּוֹר, לְכֻסְּמִין
וּלְזֵרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלָיו[35] וּלְאֹרֶז שֶׁאֵינוֹ קָלוּף - שָׁלֹשׁ
סְאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמִּדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[36]. בַּמֶּה
דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] שֶׁמָּדַד לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן[38], וְהֶחֱזִיר
לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן; אֲבָל מָדַד בִּימוֹת הַגֹּרֶן, וְהֶחֱזִיר לוֹ
בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
מוֹתִירוֹת[39]. וְכֵן[40] מוֹצִיא לוֹ שְׁתוּת לְיַיִן[41], וּשְׁלוֹשָׁה
לֶגִין שֶׁמֶן לְמֵאָה לֶגִין: לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים, וְלֹג
וּמֶחֱצָה בֶּלַע[42]. אִם הָיָה מְזֻקָּק - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ
שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקַּנְקַנִּים יְשָׁנִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ
בֶּלַע[43].

27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". 28) משנה וגמרא שם מ. 29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. 30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. 31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. במה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כח, וש"ך שם ס"ק כב). 32) נטל מן התערובת לצורך עצמו. 33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. 34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. 35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. 36) ברייתא, שם. 37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. 38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. 39) מתנפחות מן הרטיבות. 40) משנה, שם. 41) הקנקנים בולעים אחד מששה. 42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמיך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. 43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

ו. הִפְקִיד[44] אֶצְלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מִדּוּדִין[45], וְעֵרְבָן עִם
פֵּרוֹתָיו וְלֹא מְדָדָן - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ[46]. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן
אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
יְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי חַיָּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין,
וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא חַיָּב, וְנִמְצָא חַיָּב שְׁבוּעָה
שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי הָרַב רַבִּי
יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ זַ"ל. וְכֵן כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם,
וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה דָּמִים אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם,
וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה
- יִטְּלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּטְעָנוּ דָּבָר שֶׁהֵן
אֲמוּדִין בּוֹ[47]. וְיֵשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַחֲרִים[48] עַל מִי שֶׁלּוֹקֵחַ
מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא? הַגַּע
עַצְמְךָ[49], שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּיס מָלֵא זְהוּבִים, וּפָשַׁע
בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִים: מָאתַיִם דִּינָר הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר
אוֹמֵר: רַדַּאי שֶׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה
הָיוּ - נִמְצָא זֶה כְּטוֹעֵן מָאתַיִם וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת,
וְאָמַר: הַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ
יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50].

44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. 45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. 46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא־מציעא מב:) כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). 47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. 48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. 49) התבונן. 50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן־משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

ז. מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ שַׂק צְרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל
חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה
בּוֹ, שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי
יוֹדֵעַ כַּמָּה אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מָלֵא
- שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ: שֶׁיִּשָּׁבַע
הַשּׁוֹמֵר בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל
בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה
כָּךְ וְכָךְ, וִישַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
מַעֲשֶׂה[51] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שַׂק צְרוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ,
וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: חֲלִי זָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת
וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הָיוּ בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ,
שֶׁמָּא סִיגִים אוֹ חוֹל הָיוּ בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע
בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטֹּל. וְהוּא שֶׁיִּטְעָן דָּבָר שֶׁהוּא אָמוּד
בּוֹ אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאן בַּעַל
הַפִּקָּדוֹן?[52] לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[53];
שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר: בָּרִי לִי שֶׁהָיָה מָלֵא סִיגִים,
וְהַמַּפְקִיד אוֹמֵר: מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת
וְנִפְטָר[54], כְּמוֹ שֶׁטָּעָנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים[55].
וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֲרוּ
עִקְּרֵי הַדְּבָרִים.

51) ירושלמי בבא־קמא פ"ב ה"ז. 52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). 53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. 54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. 55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן,

שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונוטל? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותירץ, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר, אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונוטל. [בכסף־משנה מקשה, שדברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבעו חיטים והנתבע אומר אינני יודע אם חיטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וב'בית חדש' חושן־משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוצו. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלויתני, אבל שם התביעה היא חיטים ממש ואין כל הודאה בחיטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלויתני. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

1 **א. שׁוֹמֵר חִנָּם[2] שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע,**
2 **אִם הַפִּקָּדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמָצוּי בַּשּׁוּק לִקְנוֹת**
3 **כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן**
4 **הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם, אוֹ קוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת, וְכֹל**
5 **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם**
6 **הָיָה הַפִּקָּדוֹן בְּהֵמָה אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר אוֹ כְּלִי מְתֻקָּן אוֹ**
7 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ בַּשּׁוּק - חוֹשְׁשִׁין**
8 **שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים**
9 **שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ**
10 **מְשַׁלֵּם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל**
11 **שֶׁאָמַר: מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר**
12 **שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין**
13 **לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן,**
14 **וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ**
15 **חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים:**
16 **יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[3] שֶׁאֵינָהּ שָׁוֶה**
17 **אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
18 **הַשּׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[4]: שֶׁשָּׁמַר**
19 **כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[5], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
20 **וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[6] קֹדֶם שֶׁאֵרְעוֹ הַמְּאֹרָע הַפּוֹטֵר**
21 **אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
22 **וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.**

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

23 **ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַתְנוֹת[7] שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ**
24 **הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלִי - בְּזָוִית**
25 **בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן[8], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. טָעַן הַשּׁוֹמֵר,**
26 **שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה**
27 **שָׁם תְּנַאי, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים[9] - מִתּוֹךְ**
28 **שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שָׁמַרְתִּי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי[10],**
29 **נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי[11]. לְפִיכָךְ יִשְׁבַּע[12]**
30 **שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן**
31 **תְּנַאי.**

7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חינם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

32 **ג. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[13] - פָּטוּר**
33 **מִשְּׁבוּעָה[14], וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד[15] קֹדֶם**
34 **שֶׁיֹּאבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר**
35 **- מְשַׁלֵּם. וְאִם טָעַן וְאָמַר: תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ[16] - אֵינוֹ**
36 **נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע[17].**

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה

מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה וייפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

1 **ד. הִפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה**
2 **הַחֵפֶץ[18] בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל**
3 **לִטְעֹן וְלוֹמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ[19] אוֹ נְתָנוֹ לִי**
4 **בְּמַתָּנָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן**
5 **עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
6 **מִי שֶׁבָּא[21] וְאָמַר[22]: כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם,**
7 **וְנָתַן סִימָנִין מֵבְּהָקִין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר[23],**
8 **וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדַּיָּן[24] שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה**
9 **הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לוֹ לַדַּיָּן הַזֶּה לָתֵת הַפִּקָּדוֹן לָזֶה**
10 **שֶׁנָּתַן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְכָנֵס**
11 **אֵצֶל זֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לִכָּנֵס אֶצְלוֹ -**
12 **שֶׁמָּא[25] שֶׁל אַחֵר הוּא וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ[26]. בָּאוּ**
13 **עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד - אֵין מוֹצִיאִין**
14 **מִיַּד הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה[27],**
15 **וְאָמְדַן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֹמֶד דַּעְתּוֹ[28], וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא**
16 **מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
17 **סַנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[29], שֶׁהִפְקִיד שֶׁמְשְׁמִין אֵצֶל**
18 **חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּים. אָמַר**
19 **לוֹ הַמַּפְקִיד: וַהֲלֹא כָּךְ וְכָךְ הִיא מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵם**
20 **מֻנָּחִים אֶצְלְךָ בְּחָבִיתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ,**
21 **וְאֵלּוּ[30] אֲחֵרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין**
22 **מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוּ הַשְּׁמְשְׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן[31], אֶלָּא**
23 **יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁהֶחֱזִיר, כְּמוֹ**
24 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). 29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

25 **ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,**
26 **וְאָמַר הַמַּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֶלָּא אַחֵר הוּא; אוֹ**
27 **שָׁלֵם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבַּרְתּוֹ; אוֹ חָדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמַּשְׁתָּ**
28 **בּוֹ; מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא**
29 **חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּעַצְמְךָ,**
30 **וּמַה שֶּׁנָּתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת[33],**
31 **כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
32 **הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה**
33 **בְּעַצְמוֹ עַל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן**
34 **שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לִפְטֹר**
35 **עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין - [נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין].**
36 **אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי אוֹ שֶׁהִשְׂכַּרְתָּ לִי אוֹ**
37 **שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ**
38 **זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׁוֹכֵר**
39 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[34].**
40 **כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:**
41 **לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
42 **הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת**
43 **הַשּׁוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהוּא**
44 **אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים -**
45 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.**

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו.

ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמַּפְקִיד[2] פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין[3] וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חִסָּרוֹן הָרָאוּי לָהֶן[4] בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן[5] בְּבֵית דִּין[6], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵשִׁיב אֲבֵדָה[7] לַבְּעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן - יִמְכֹּר לְכֹהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[8], שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[9].

2) משנה וגמרא, בבא־מציעא לח. 3) כתנא־קמא שם. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית־דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא־קמא. וכן כתב הרי"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא־קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן], הובא במגיד־משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי־הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד־משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה־לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד־משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף־על־פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד־משנה).

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד, יַיִן וְהֶחֱמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ[11] בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׂה[12] בָּהֶן, הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַסַּלִּים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[13].

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ[14] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[15] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[16]; מִכָּאן וְאֵילָךְ יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק[17] לְשַׁעְתּוֹ[18], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. וְהוּא הַדִּין[19] לִשְׁאָר הַפִּקְדּוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיָּזוּלוּ בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ יֶאֱנַס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֹּדֶם וְיִטְּלוּ מָמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. 19) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה[20] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ[21] פַּעַם אַחַת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[22] פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בִּגְלַל עַצְמוֹ[23] וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים[24]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא וְגָלַל בִּגְלַל עַצְמוֹ - הֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין. הַפִּקִּיד אֲצָלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[25] - מְנַעְנְעָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27]. שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָבֵד[28].

20) ברייתא בבא־מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. 21) כדי לאוררו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר. 23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו . . . ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פי"ג הי"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו

בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. 25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין[29] - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר לַאֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ[30], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[31]. וְהַדָּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ[32], וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[33].

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

ו. הַמַּפְקִיד[34] מָעוֹת אֶצֶל חֲנָוָנִי אוֹ הַשַּׁלְחָנִי[35]: אִם הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[36] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[37]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[38]. לְפִיכָךְ הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שָׂכָר[39]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; וְאִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

34) משנה, שם מג. 35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. 36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. 37) נראה שהמדובר כששמרן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. 38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף־על־פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. 39) נתבאר בהלכה הקודמת.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[40] קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּכָל מִלְוָה שֶׁבָּעוֹלָם[41], עַד שֶׁיַּחֲזִירֵם לַבְּעָלִים.

40) רי"ף בשם רב האי גאון. 41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא־הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת[42] אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מֻתָּרִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא שֶׁיִּטְמְנֵם בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

42) משנה שם. 43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. הַמַּפְקִיד חָבִית[44] אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיִּחְדוּ לָהּ הַבְּעָלִים[45] מָקוֹם בֵּין לֹא יִחֲדוּ לָהּ מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ לְצָרְכּוֹ[46] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[47] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁהֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[48]. טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשֶּׁהִנִּיחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר[49] - פָּטוּר[50].

44) משנה, שם מ: וגמרא מא. 45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. 46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. 47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. 48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. 49) ומכל־שכן אם החזירה למקומה. 50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף־משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב

שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

י. אֵין מְקַבְּלִין[51] פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[52] וְלֹא מִן הָעֲבָדִים[53] וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[54]; מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[55]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד[56] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[57]. קִבֵּל מִן הַקָּטָן[58] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל בָּהֶן פֵּרוֹתָיו[59]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ[60] בִּשְׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל פִּלּוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[61] - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן[62], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם[63].

51) ברייתא בבא־בתרא נא: נב. 52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד־משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף־על־פי־כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר־כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד – ספר־תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד־משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד־משנה). וראה רמ"א אבן־העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60) גמרא שם. 61) אם הנפקד מאמין להם. 62) כמו שאמרו. 63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן־העזר שם).

יא. הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה[64] לֹא נִתְּנוּ לִתְּבַע אֶלָּא בִּמְקוֹמָם. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ בְּנֹב[65]; וְאִם הֶחֱזִיר לוֹ בְּנֹב - מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[66]. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיְּשׁוּב, וְהֵבִיא פִּקְדּוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[67]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[68]: הֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּתְךָ עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ לִי בַּיְּשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ בַּיְּשׁוּב.

64) בבא־קמא קיח. 65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. 66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראבי"ה שהוא פטור).

יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לְמְדִינַת הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִיַּבָּשָׁה לַיָּם אוֹ לָצֵאת בְּשַׁיָּרָא[69] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שֶׁאֵין אוֹסְרִין זֶה בִּמְדִינָה זוֹ מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁהָלַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרַע לוֹ אֹנֶס וְיִהְיֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וּבֵית דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[70].

69) לדרך רחוקה. 70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

א. הַמַּפְקִיד[2] אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ[3], אָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[4], שֶׁהֲרֵי אָמַר אֲשַׁלֵּם[5]. חָזְרָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[6] הִיא וְגִזּוּתֶיהָ[7] וּוְלָדוֹתֶיהָ; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָּיו[8]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחֲזִיר גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[10]. נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם[11], וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[12] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבַּע שֶׁנִּגְנְבָה בְּאֹנֶס וְנִפְטָר.

2) בבא־מציעא לג: 3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישבע שבועת השומרים. 4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על־מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). 5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא־מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6) בבא־קמא קח: (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7) הצמר שגזז הגנב. 8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד־משנה) הם של המפקיד. 9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. 10) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. 11) משנה, שם לג: 12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

ב. שׁוֹמֵר[13] חִנָּם שֶׁאָמַר: פָּשַׁעְתִּי - זָכָה בַּכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[14]; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה, וְהָיָה פָּטוּר[15]. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר[16] שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מֵתָה[17], וְהָיָה נִפְטָר. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[18]. קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹאֵל[19].

13) מימרא של רב פפא, שם לד. 14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). 15) אם היה נשבע על כך. 16) כרב פפא, שם. 17) כדרכה. 18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף־על־פי־כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

ג. כָּל הַקּוֹנֶה[20] הַכֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו. כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע סְלָעִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא סֶלַע[21]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִטְרִיחָן לַבְּעָלִים בַּדִּין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ עַד שֶׁכָּפוּהוּ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב אוֹ נִמְצָא הַפִּקָּדוֹן - יַחֲזוֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחֲזִירִין לַשּׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא[22] - מַחֲזִיר לַשּׁוֹמֵר כֵּלָיו אוֹ שָׂדֵהוּ[23].

20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית־דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד־משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית־דין אינה חוזרת, ואם שמו בית־דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר־כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא־הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד־משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא

פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

ד. תְּבָעוּהוּ[24] בְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבָּע[25], וְאַחַר כָּךְ שִׁלֵּם[26], וְהֵכַּר הַגַּנָּב, הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ - זָכָה בַּכֶּפֶל[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין עַד שֶׁנִּשְׁבָּע. אָמַר הַשּׁוֹמֵר בַּתְּחִלָּה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בַּכֶּפֶל[28].

24) מחלוקת אביי ורבא בבבא־קמא קח. 25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). 27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". 28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

ה. אָמַר[29]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי מְשַׁלֵּם[30]; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וּמֵת, וְאָמְרוּ הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין[31]; אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לִתְּבַע אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע הַבָּנִים[32], וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי הַשּׁוֹמֵר; אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים[33]; אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם הַשּׁוֹמֵר מֶחֱצָה[34]; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְשִׁלֵּם אַחַת מֵהֶן[35]; שָׁאַל מֵהַשֵּׁתָּפִין, וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶן; שֶׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן[36]; שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[37], וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ[38]; אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה[39], וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ[40] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וַהֲרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן[41], לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל[42] אוֹ הַשֶּׁבַח בֵּין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתָפַס הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[44].

29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשארו בתיקו. 30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד־משנה). 31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף־על־פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף־משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר־כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. 33) נתבאר בהערה הקודמת. 34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. 35) אם־תמצי־לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם־תמצי־לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי־כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם־תמצי־לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה]. 36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם־תמצי־לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. 37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. 38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). 39) לצורך נכסי מלוג שלה. 40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). 41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. 43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. 44) שאין בית־דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה־לארץ, מפרש בכסף־משנה: שבחוצה־לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית־דין מגבים כלל כפל בחוץ־לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית־דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית־דין היו נותנים חצי

לזה וחצי לזה, ואף־על־פי־כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה־לארץ בלבד, כלומר, אף־על־פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

1 **ו. נִגְנַב[45] הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[46], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב[47] -**
2 **אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִּין עִם**
3 **הַגַּנָּב[48] וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[49]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר**
4 **הַגַּנָּב[50]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה עוֹמֵד**
5 **בִּשְׁבוּעָתוֹ[51], רָצָה עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[52]; וְאִם שׁוֹמֵר**
6 **שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[53]. נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[54],**
7 **וְהֶחֱזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֵמָה,**
8 **וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה**
9 **שְׁמִירָתוֹ[55] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[56].**
10 **לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים**
11 **- אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.**

45) בבא־קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד־משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּיעָן

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

12 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
13 **וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהַלְווֹת**
14 **לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לִגֹּשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד**
15 **כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ. ה)**
16 **לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לְבַעְלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו)**
17 **שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבַּעְלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ**
18 **לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים**
19 **שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית.**
20 **י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק[4] אָדָם**
21 **בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב**
22 **שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
23 **וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.**
24 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

25 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם**
26 **כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]?**
27 **תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה**
28 **מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ**
29 **לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה**
30 **הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לָעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר:**
31 **וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להלוות לעניי ישראל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר. את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע

לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.
והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.
ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות־עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ז)

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

1 **ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר**
2 **לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ**
3 **כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִנְגֹּשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
4 **וּלְהָצֵר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
5 **לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה לנגוש את העכו"ש ולהצר לו כו'".

וצריך להבין הרי גם בנוגע לאומות העולם מצינו פרטי דינים של הנהגה במדת החסד והרחמים, ולדוגמא "מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם ישראל. ובנוגע לבני נח כתב בהלכות מלכים (סוף פ"ח) שכן "אין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה־זרה... אבל זרעו של אברהם והם ישראל ... רחמנים הם על הכל".
ולא עוד אלא שאפילו על בעלי חיים הזהירה תורה, שהלא איסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג ספי"ז).
ולכאורה אין מתאים כל הנ"ל עם ה"מצוה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו", וכמו כן הוא בנוגע לריבית שכתב: "ומצות־עשה להשיך לעכו"ם כו'".
ויש לומר שהמצוה להלוות בריבית לנכרי היא לא כדי להצר לו אלא כדי שלא להפסיד ממון ישראל, שהרי הגויים בינם לבין עצמם מלווים בריבית אלא שיש דין מיוחד שאין להלוות לישראל בריבית.
וכן הוא בעניין ליגוש את העכו"ם ולהצר להם, שהכוונה בזה היא להציל ממון ישראל ולאלצו להשיב ההלוואה בזמנה כדי שלא לגרום הפסד ממון לישראל, שכן על הרווחת זמן הפירעון משלמים (הגויים) ממון.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ט)

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה - קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

6 **ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן**
7 **שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ**
8 **אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ**
9 **לוֹמַר אִם תִּבְעוֹ[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לִתְבֹּעַ, כָּךְ**
10 **אָסוּר לַלֹּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ:**
11 **לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ**
12 **לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלֹּוֶה לִקַּח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ**
13 **שֶׁלֹּא לְצֹרְכָּהּ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב**
14 **מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה**
15 **זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18].**
16 **וְצִוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.**

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר וְהַלְוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מְטַלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמְּטַלְטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מְטַלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לְכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁקְּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרֹף - יִטְרֹף[30]. טָעַן הַלּוֶה: שֶׁמְּטַלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדֵי אֵינָן שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן בַּעַל חוֹבוֹ.

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמִלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל לוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצָּבָעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וְהַמּוֹעֵד - גּוֹבֶה אוֹתָן מִבַּעַל חוֹב[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

ו. הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שִׁטְרֵי חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: הֲרֵי כָּל נְכָסַי מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְּלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתִי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבִיָּה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וַיַּאַסְרוּהוּ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמְּטַלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תַּנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מְזוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֹׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה אֻמָּן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה אִכָּר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צֶמֶדוֹ[59] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ - אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות

חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

1 **ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה, כְּגוֹן**
2 **שֶׁהָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה**
3 **מְטַלְטְלִין מִנְּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתְּזוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין**
4 **אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאִפְּלוּ הָיָה בַּעְלָהּ**
5 **עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד**
6 **שֶׁיִּפָּרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].**

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

7 **א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם**
8 **נִמְצְאוּ לַלּוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל**
9 **חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא**
10 **לַלּוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד**
11 **- יֵלֵךְ הַלּוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין**
12 **אוֹמְרִים לוֹ: הָבָא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין**
13 **אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
14 **תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה**
15 **יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמְחֻיָּב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.**

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

16 **ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**
17 **- אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ**
18 **בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ**
19 **תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל**
20 **חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר**
21 **חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי**
22 **לוִיִּן[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלּוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה**
23 **כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בְּנִקְיָטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר**
24 **עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים,**
25 **וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה**
26 **זוֹ: שֶׁכָּל שֶׁיַּרְוִיחַ וְכֹל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ**
27 **מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ**
28 **וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יִטַּפֵּל בָּהֶן, וְלֹא**
29 **יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר**
30 **תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ,**
31 **מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת**
32 **הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּנֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי**
33 **הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ**
34 **יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיְּגַבֶּנּוּ כָּל חוֹבוֹ.**
35 **וּמַחֲרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִפְלוֹנִי נְכָסִים, גְּלוּיִין**
36 **אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה**
37 **הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל**
38 **לוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר**
39 **גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ**
40 **יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ,**
41 **וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל**
42 **בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה**
43 **זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֵסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין**
44 **שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].**

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג. 8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. 11) היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א. עיין שם). 12) ואע"פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה

אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ"א הל' ז. 14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. 17) חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). 18) הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

1 **ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה**
2 **שֶּׁיְּרוּיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי**
3 **חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל**
4 **בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין**
5 **בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.**

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

6 **ד. מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם,**
7 **וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ**
8 **לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזַק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק**
9 **בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר**
10 **לוֹ וּלְבַיְּשוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ**
11 **וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26]**
12 **וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאָסוּר**
13 **לְדַיָּן יְרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ**
14 **- בְּטֵל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה.**
15 **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27],**
16 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ**
17 **הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וַהֲרֵי**
18 **גְּאֵמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא**
19 **אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ**
20 **רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי**
21 **שֶׁהֶחְזַק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקַלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתְּנוֹ, וַהֲרֵי**
22 **הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וַהֲרֵי**
23 **הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30].**
24 **אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל**
25 **חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יַעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא**
26 **אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר:**
27 **כֹּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִרְדֹּף הַצֶּדֶק**
28 **בִּלְבַד, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִרְדְּפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל**
29 **אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֻרְשֶׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקַבֵּל**
30 **שָׂכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].**

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין 'פרישה' סי' צט). 25) בריבית. 26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל' ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה. 30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). 31) לכופו. 32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). 34) להטות. 35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

31 **ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שִׁטַּר חוֹב שֶׁעָלָיו,**
32 **וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשִּׁיגָה יָדוֹ יָתֵר**
33 **עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיָּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת**
34 **בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו**
35 **שֶׁל זֶה.**

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

36 **ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב**
37 **לִרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן.**
38 **לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שִׁטְרֵי חוֹב**
39 **עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שִׁטַּר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43],**
40 **וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45];**
41 **שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46]**
42 **אֶלָּא יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[48]**
43 **שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו**
44 **שִׁטַּר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם**
45 **אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשִּׁטָּר**
46 **בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שִׁטָּרוֹ שֶׁל זֶה[51].**

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו - רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין

ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו – כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

1 **ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ**
2 **לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54].**
3 **וְהַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא**
4 **עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל[56],**
5 **וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].**

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

6 **ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וַאֲחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה**
7 **מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל**
8 **מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה**
9 **- בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן**
10 **מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].**

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

11 **א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין**
12 **מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא**
13 **בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
14 **תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל**
15 **כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] -**
16 **תִּשָּׁבַע[8]. אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר -**
17 **לוֹקֶה[9].**

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

18 **ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[10]**
19 **בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין**
20 **- לֹא יַחְבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן**
21 **הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֵבוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין**
22 **בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
23 **נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15].**
24 **וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].**

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו).

12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

1 **ג. חָבַל כֵּלִים הַרְבֵּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל**
2 **עֲרֵבָה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי**
3 **עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18]**
4 **- חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל**
5 **שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב[20] - לְחַיֵּב**
6 **עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**
7 **כְּשֵׁם[21] שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵּלִים**
8 **וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
9 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
11 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל צֶמֶד בָּקָר[22]**
12 **הַחוֹרֵשׁ[23] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם.**

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. 21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

13 **ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא**
14 **יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין**
15 **שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא**
16 **עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ**
17 **הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם כֵּן[26], מַה בֵּין**
18 **בַּעַל חוֹב לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ**
19 **לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה[28] בִּזְרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ**
20 **לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַّשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן**
21 **לוֹ הַלּוֶה מִדַּעְתּוֹ[30]. עָבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלּוֶה**
22 **וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בִּזְרוֹעַ - אֵינוֹ**
23 **לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ**
24 **אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּה,**
25 **כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב**
26 **דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.**

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). 26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. 27) הרי אמרנו: "לא ימשכננו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. 28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). 29) בחזקה. 30) 'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכננו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכננו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). 31) בבבא־מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מנין? ת"ל השב תשיב, מכל־מקום". 32) השווה למעלה הערה טו. 33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות הל' א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז.)? והמגיד־משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין — כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת־ממון - שהרי אין כוונתו לגוזלו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל'עשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים ה'עשה' - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד־משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה הל' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

27 **ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ**
28 **בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלּוֶה, אִם אִישׁ עָנִי הוּא[34]**
29 **וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה**
30 **לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ**
31 **אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם**
32 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ**

1 **אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם**
2 **וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר:**
3 **לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ**
4 **כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם**
5 **אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.**
6 **מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר**
7 **לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בְּעֵת**
8 **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא**
9 **יִשָּׁמֵט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יֵעָשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל**
10 **בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלּוֶה.**
11 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ**
12 **וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה**
13 **שֵׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב**
14 **תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ.**
15 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
16 **הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכָּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ**
17 **חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת**
18 **הָאֵלּוּ.**

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל' ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקה רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו]. 42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם). 43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה. 46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

19 **ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים**
20 **שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד**
21 **שֶׁעָלָיו וּכְלִי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה**
22 **וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא**
23 **בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וַיַּחֲזִיר לוֹ כְּלִי**
24 **הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי**
25 **כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא**
26 **חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה**
27 **הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין**
28 **אוֹתָן לַלּוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים**
29 **יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילַךְ מוֹכֵר[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית**
30 **דִּין[65]. מֵת הַלּוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66]. מֵת הַלּוֶה**
31 **אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַּלְוֶה מֵעַל**
32 **בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.**

47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. 49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלווהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

ז. הֶעָרֵב[69] מֵתָּר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר[71]. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[72] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׂכַר מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׂכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׂכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו הַשָּׂכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגוֹ'[77].

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׂכָרוֹ[78] יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[79], כְּגוֹן קַרְדֹּם[80] וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת בְּעָלִים[81].

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג-י"ט סיון תשע"ט

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הנתקים ובכמה סימנין מטמאים ואם יש בהם הסגר וכל דיניהם, כיצד מגלחים את הנתק, ומה שיער צהוב האמור בתורה, הראש והזקן אם מעכבים זה את זה ואם מצטרפים.

1 א. נִגְעֵי הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן הוּא שֶׁיִּפֹּל הַשֵּׂעָר שֶׁבָּהֶן
2 מֵעִקָּרוֹ וְיִשָּׁאֵר מְקוֹם הַשֵּׂעָר פָּנוּי. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
3 נֶתֶק[2]. וְאֵין נֶתֶק פָּחוֹת מִכִּגְרִיס[3] הַמְרֻבָּע. בֵּין שֶׁהָיָה
4 מַרְאֵהוּ עָמֹק בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה עָמֹק. וְלֹא נֶאֱמַר עָמֹק
5 בִּנְתָקִין אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה מַּרְאֶה עָמֹק - בִּידֵי
6 שָׁמַיִם, אַף נֶתֶק הַמִּטַּמֵּא - בִּידֵי שָׁמַיִם; לְהוֹצִיא
7 שֶׁנִּתְקוֹ אָדָם[4], שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֵעֶלָּה
8 זְקָנָם שֵׂעָר - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְתָקִים[5].

2) ואפילו אין כל שינוי בעור, מריטת השיער עצמו הוא הנגע. וחלקו על רבינו רבים וסוברים שאין נגע בלי שינוי בעור. ולפי שיטת רבינו יש לשאול: מה בין קרחת וגבחת ובין נתק? ומבאר שם בכסף משנה, שקרחת וגבחת פירושן, שנקרח כל הצד האחורי או לצד הפנים וזהו דבר טבעי ולא חולני, ונתק הוא אם נקרח באמצע הראש או הזקן ושערות מקיפות את הקרחת מכל צדדיה. 3) "הקיש נגע לנתק, מה נגע (בעור הבשר) אינו פחות מכגריס אף נתק אינו פחות מכגריס". 4) שהשערות לא נפלו מאליהן אלא אדם מרט אותן. 5) תוספתא נגעים פרק ד הלכה ז: "זקן האשה והסריס ... משהעלו שיער הרי הן כזקן לכל דבר".

9 ב. הַנִּתָּקִין מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִים: בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק
10 וּבִפְשִׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכָל זֶה
11 מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶתֶק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ
12 בִּזְקָנוֹ: אִם הָיוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְהֻבּוֹת דַּקּוֹת וְלֹא
13 יוֹתֵר[6] וְאֵין שָׁם בַּנֶּתֶק שֵׂעָר שָׁחוֹר כְּלָל - יַחְלִיט; לֹא
14 הָיָה בוֹ שֵׂעָר לֹא שָׁחוֹר וְלֹא צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ
15 אֶחָד. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק
16 אוֹ שֶׁפָּשָׂה הַנֶּתֶק - יַחְלִיט; נוֹלְדוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת
17 שְׁחוֹרוֹת - יִפְטֹר אוֹתוֹ; לֹא פָּשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר
18 צָהֹב וְלֹא שֵׂעָר שָׁחוֹר - יְגַלֵּח סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק וְלֹא
19 יְגַלֵּח הַנֶּתֶק[7] וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְחוֹזֵר וְרוֹאֵהוּ בְּסוֹף
20 שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם פָּשָׂה הַנֶּתֶק אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב
21 דַּק - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם - יִפְטֹר, שֶׁאֵין הֶסְגֵּר
22 בִּנְתָקִין יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְאִם אַחַר שֶׁפִּטְּרוֹ נוֹלַד
23 בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אוֹ פָּשָׂה - יַחְלִיט[8].

6) טעות סופר, צריך להיות "או יותר" וכן הוא בכתב יד תימן. בתורת כהנים שם: "ושער", מיעוט שער שתי שערות. 7) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ט הלכה ז שנינו: וכי מה יש בו (בנתק לגלח)? ... סמוך לנתק לא יגלח, הא כיצד? מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו, כדי שיהא ניכר אם פשה. 8) כדין נגע בעור הבשר.

24 ג. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק? מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ
25 שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הַפִּשְׁיוֹן.
26 וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֵׂרָה בְּכָל אָדָם[9], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְגַּלָּח[10]. וְכֵן
27 כְּשֵׂרָה בְּכָל דָּבָר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר[12] - הֲרֵי זֶה
28 מְגַלֵּחַ. הִסְגִּירוֹ וְלֹא גִלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻסְגָּר.

9) ואינה זקוקה לכהן כגילוח הטהרה אחר שנתרפא. 10) משמע בכל אופן שהוא. 11) ולאו דווקא בתער כתגלחת הטהרה. 12) שאסור לו לגלח שערו.

29 ד. שֵׂעָר צָהֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתַבְנִית[13]
30 הַזָّהָב. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר דַּק הוּא שֶׁיִּהְיֶה קָצָר[14]; אֲבָל אִם
31 הָיָה אָרֹךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָהֹב כְּתַבְנִית הַזָّהָב -
32 אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה.

13) כגון. 14) משאר השערות, אבל צריך להיות בו כדי שיינטל בזוג.

33 ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַצְּהֻבּוֹת הַדַּקּוֹת סִימַן טֻמְאָה בֵּין
34 שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ
35 בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁקֹּדֶם
36 הַנֶּתֶק אֶת הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב בֵּין שֶׁקֹּדֶם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב אֶת
37 הַנֶּתֶק - הֲרֵי הוּא סִימַן טֻמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת
38 בְּזוּג[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֵּׂעָר הַלָּבָן.

15) שאפשר יהיה לגזור אותן במספריים, כמו בשיער לבן למעלה בפרק ב הלכה א ושם הסברו בפרוטרוט.

39 ו. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַמַּצִּיל בִּנְתָקִין[16] אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי
40 שְׂעָרוֹת. וְאֵינָן מַצִּילוֹת עַד שֶׁיִּהְיֶה אָרְכָּן כְּדֵי לָכֹף
41 רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[17]. בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ
42 מְפֻזָּרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק[18] וְיִשָּׁאֵר מִן
43 הַנֶּתֶק פָּנוּי בֵּין הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר שֶׁבְּתוֹכוֹ וּבֵין הַשֵּׂעָר
44 שֶׁחוּצָה לוֹ כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ
45 הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת בְּצַד הַנֶّתֶק בְּסוֹפוֹ - אֵינָן
46 מַצִּילוֹת. כֵּיצַד מַצִּילוֹת? שֶׁאִם נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַנֶּתֶק שְׁתֵּי
47 שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בַּנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב
48 דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׂה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הֶחֱלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב
49 אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְצָמַח בַּנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת - טָהַר
50 הַנֶּתֶק, וּמַצִּילוֹת מִיַּד הַפִּשְׁיוֹן וּמִיַּד הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב. בֵּין
51 שֶׁצָּמְחוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּסוֹפוֹ. שֶׁהַצּוֹמֵחַ[19]
52 מַצִּיל בְּכָל מָקוֹם[20], וְהַנִּשְׁאָר[21] אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה
53 רָחוֹק מִן הַקָּמָה[22] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

16) אם נמצא בנתק שיער שחור, בין שנשאר בתחילה בין שצמח אחר ההסגר - טהור. לפני ההסגר כתוב בתורה (ויקרא יג, לא): "ושער שחור אין בו והסגיר" ודרשו בתורת כהנים (שם פרק ח הלכה ט): ואם יש בו פטור; ולאחר ההסגר כתוב בתורה בפירוש (שם לז): ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא. 17) שיעור זה הוא יותר גדול מהשיעור ניטלות בזוג. 18) ולא על גבול הנתק ממש סמוך לשערות המקיפות אותו, וזה נקרא "מבוצר" בלשון המשנה. 19) אחרי החלט. 20) אפילו אינו מבוצר. 21) השערות השחורות שלא נקרחו כלל. 22) השיער הבריא המקיף את הנתק.

1 **ז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁצָּמְחוּ, אַחַת שְׁחוֹרָה וְאַחַת לְבָנָה[23]**
2 **אוֹ צְהֻבָּה, אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה - אֵינָן מַצִּילוֹת.**

23) שתי שערות ושתיהן שחורות מצילות ואין לבנה מצטרפת להציל.

3 **ח. נֶתֶק שֶׁהֶחֱלַט בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְנוֹלַד בּוֹ**
4 **שֵׂעָר שָׁחוֹר וְטָהֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר -**
5 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ**
6 **יִפְשֶׁה פִּשְׁיוֹן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר.**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא - כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַפֵּא**
8 **טָהוֹר הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁסִּימָנֵי טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן[24].**

24) כלומר, סימני הטומאה שהוחלט על ידם נשארו במקומם, אבל אם נולדו סימני טומאה חדשים מטמאים.

9 **ט. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב, בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוֹ בַּתְּחִלָּה בֵּין**
10 **שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי**
11 **אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[25], וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב**
12 **וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ פִּשְׁיוֹן - הֲרֵי**
13 **זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה[26]. וְכֵן אִם הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן, בֵּין**
14 **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ אַחַר**
15 **הַפִּטּוּר, וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד**
16 **לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה. עַד שֶׁלֹּא**
17 **יִשָּׁאֵר סִימַן טֻמְאָה אוֹ עַד שֶׁיַּצְמִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**
18 **שְׁחוֹרוֹת.**

25) כשצמחו שתי שערות צהובות. 26) וכל הדינים הללו מתאימים למה שנאמר למעלה בסוף פרק ד בנגעי עור ובשר.

19 **י. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה בְּצַד זֶה[27] וְשִׁיטָה[28] שֶׁל שֵׂעָר שָׁחוֹר**
20 **מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן[29], וְנִפְרַץ[30] הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר [וְנֶתֶק]**
21 **מִמָּקוֹם אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה[31], שֶׁהַשֵּׂעָר**
22 **הַשָּׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶן הֲרֵי הוּא בְּצַד הַנֶּתֶק; נִפְרְצָה**
23 **הַשִּׁטָּה מִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת[32] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁאָר מִן**
24 **הַשִּׁטָּה בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל פִּרְצָה מֵהֶן?**
25 **אֵין פָּחוֹת מִמָּקוֹם צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[33]. וְאִם הָיְתָה**
26 **פִּרְצָה מִמָּקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַפִּרְצָה**
27 **עַצְמָהּ נֶתֶק אַחֵר[34], וַהֲרֵי שֵׂעָר שָׁחוֹר בְּצִדּוֹ וְאֵינוֹ**
28 **כָּנוּס לְתוֹכוֹ. נֶתֶק שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר מַקִּיפוֹ וְנֶתֶק אַחֵר**
29 **מַקִּיף אֶת הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר: נִפְרַץ הַשֵּׂעָר שֶׁבֵּינֵיהֶן**
30 **מִמָּקוֹם אֶחָד - טָמֵא[35]; שֶׁהַנֶּתֶק הַפְּנִימִי לֹא נִצַּל[36],**
31 **שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר בְּצִדּוֹ, לֹא בְּתוֹכוֹ. נִפְרַץ הַשֵּׂעָר**
32 **מִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פִּרְצָה כִּגְרִיס[37];**
33 **שֶׁהֲרֵי הַנֶּתֶק הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן נַעֲשׂוּ נֶתֶק אֶחָד וְשֵׂעָר**
34 **שָׁחוֹר בָּאֶמְצַע. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַפִּרְצָה כְּדֵי צְמִיחַת**
35 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר.**

27) ובכל אחד מהם כגריס. 28) שורה. 29) ואינו מציל, מפני שאינו מבוצר. 30) למעלה או למטה והשיער השחור נשאר בלתי מבוצר. 31) במשנה כתוב "טמא" ומפרשי המשנה מבארים שטמא מפני שנגע אחד פשה. ורבינו מפרש, שהמדובר כשנפרץ לפני ההסגר ופשיון אינו מטמא אלא אחר הסגר (ראה למעלה פרק ד הלכה ב), ולפיכך הוא מפרש שלא טמא ממש אמרו, אלא הכוונה שהשיער השחור אינו מציל וטעון הסגר. 32) למעלה ולמטה ואם כן הפרצות מחברות את שני הנתקים והשיער השחור מוקף נתק מכל צדדיו. 33) פחות מזה אינו נקרא מבוצר. 34) קשה להבין, למה אינו נידון כפשיון הנתק הראשון. ראה משנה אחרונה על המשנה, ששינה הגירסה כאן. ונראה שרבינו התכוון לומר שאם נולדה פירצה באמצע השיטה ואינה מגיעה עד הנתקים הראשונים דינה כנתק חדש ואין אנו אומרים שמפני שהיא עומדת בין שני הנתקים תידון כחלק מהם. 35) האדם. 36) אבל החיצון ניצל, שהרי השער השחור שבו מבוצר. 37) אין אנו דנים אותה כנגע חדש.

36 **יא. נֶתֶק שֶׁהָיָה חוּט יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁנֵי נְתָקִין**
37 **שֶׁחוּט יוֹצֵא מִזֶּה לָזֶה[38], אִם יֵשׁ בְּרֹחַב הַחוּט**
38 **הַנָּתוּק[39] כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקִין לְטַמֵּא[40]**
39 **בְּשֵׂעָר צָהוֹב דַּק וּפִשְׁיוֹן וּמַצִּילִין בַּצּוֹמֵחַ בּוֹ[41]; אֲבָל**
40 **שֵׂעָר שָׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בְּאוֹתוֹ הַחוּט אֵינוֹ מַצִּיל עַד**
41 **שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַחוּט כִּגְרִיס[42].**

38) ומחברם. 39) הנגוע בנתק. 40) אם נולד בחוט אחד מסימני הטומאה הרי זה כאילו נולדו בנתקים עצמם. 41) אם צמח בחוט שיער שחור הוא מציל ואפילו אם יש סימן טומאה בנתקים. 42) מפני שהמשואר אינו מציל אלא במבוצר ואי אפשר שיהיה מבוצר אם אין ברוחב החוט כגריס היינו מקום צמיחת שש שערות, שהרי אינו נקרא מבוצר אלא אם הוא מוקף נתק ברוחב שתי שערות מכאן ומכאן ושתי השערות השחורות באמצע וביחד שש שערות.

42 **יב. מִי שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ נֶתֶק כִּגְרִיס וּפָשָׂה הַנֶּתֶק [עַל]**
43 **כָּל רֹאשׁוֹ וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם שֵׂעָר כְּלָל אֶלָּא פָּחוֹת**
44 **מִשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, בֵּין שֶׁנִּתַּק כֻּלּוֹ מִתּוֹךְ**
45 **הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
46 **קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא[43]. וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּתֶק בִּזְקָנוֹ**
47 **וְנִתַּק כָּל זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה**
48 **מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, קַבָּלָה הִיא, שֶׁאִם הָלַךְ כָּל**
49 **שֵׂעַר הַזָּקָן - טָהוֹר הוּא. וְיִתְטַמֵּא עוֹר הַזָּקָן שֶׁקָּרַח[44]**
50 **בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) כך דרשו בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו, הלכה ב. ראה למעלה פרק ז הלכה א, שבהרת אם פרחה בכולו אחר הפיטור - טמא, מפני שדין פריחה נאמר בתורה שם בקשר לכתוב "טמא הוא" (שם יג, יא) ומשמע שהפריחה מטהרת אחר הטומאה בלבד. 44) והוא הדין לעור הראש.

יג. הַבָּא בַּתְּחִלָּה וְכָל רֹאשׁוֹ נָתוּק אוֹ כָּל זְקָנוֹ נָתוּק - יַסְגִּיר[45] שָׁבוּעַ אֶחָד. אִם לֹא נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - טָמֵא; לֹא נוֹלַד לוֹ - יִפְטֹר. נוֹלַד לוֹ אַחַר הַפִּטּוּר שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר[46] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[47]. הַבָּא כֻּלּוֹ נָתוּק רֹאשׁ אוֹ זָקָן וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר[48] - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר - טָמֵא מִשּׁוּם פְּשִׁיּוֹן[49].

45) ואין זה דומה לקרחת וגבחת שנקרח רק חצי הראש, אבל אם נקרח כולו הרי זה נתק. 46) אחר שצמח שיער הצהוב. 47) ואפילו הלך השחור ונשאר הצהוב, כמו בנתק קטן. 48) אחר ההסגר. 49) תוספתא שם. והמדובר כששיער השחור הוא מן הצד, אבל אם הוא באמצע אינו מטמא משום פשיון, שהרי אין הנגע פושה לתוכו אלא מחוצה לו.

יד. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[50], וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן - מְלַמֵּד שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין שְׁנַיִם. וְאֵי זֶהוּ זָקָן? מֵהַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי הָעֶלְיוֹן עַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת. מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, כֹּל שֶׁמִּן הַחוּט וּלְמַעְלָה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרֹאשׁ, וּמִן הַחוּט וּלְמַטָּה - מִכְּלַל הַזָּקָן.

50) אם פרח בכל הראש ולא פרח בזקן - טהור, וכן להיפך. פסק כרבי יהודה.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר מי הם המתטמאים בנגעים, והכשרים לראות שטומאה וטהרה תלויים בהם, כהן המטמא את הטהור או איפכא, הכהן שרואהו בתחלה הוא שרואהו בסוף, אין רואים נגעים אלא ביום ובאיזו שעה מן היום, וחתן שנראה בו נגע, אין מסגירים ולא פוטרים אלא ביום שיראה בו תחילה או בשביעי או בי"ג, אם מסגירים או מחליטים בתוך ימי הסגר, ואם רואים שני נגעים כאחד, אם יאמר הכהן לנגוע לך ושוב, אין הכהן צריך לבדוק במקום מוסתר, וכיצד יעמוד לפני הכהן כשהוא בודק.

א. הַכֹּל[2] מִתְטַמְּאִין בְּנְגָעִים, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[3] וְהָעֲבָדִים[4], אֲבָל לֹא עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב[5]. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[6] לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים. וְכָל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה אוֹתָן, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ[7].

2) משנה נגעים פ"ג, א. 3) משנה נדה מג, ב. ובגמרא שם מד, א למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו", משמע אדם כל שהוא. 4) עבדים כנענים שנימולו ונטבלו לשם עבדות, והם חייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 5) גוי שקיבל עליו שבע מצוות, שבני נוח (כל בני אדם חוץ לבני ישראל) מצווים עליהם (ראה סנהדרין נו, א). 6) כלומר, כל כהן. ואפילו אינו בקי בנגעים במראיהם ובשמותיהם. ובהלכה הבאה מבאר רבינו בפרוטרוט. 7) נגעים פ"ב מ"ה. אבל רשאי לראות נגעי קרוביו. כתנא־קמא שם.

ב. אַף עַל פִּי[8] שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת - הֶחָכָם רוֹאֶהוּ וְאוֹמֵר לוֹ: אֲמֹר טָמֵא[9], וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָמֵא; אֲמֹר טָהוֹר, וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָהוֹר; הִסְגִּירוֹ, וְהוּא מַסְגִּירוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הֶחָכָם אוֹמֵר לוֹ וְהוּא מַחְלִיט אוֹ פּוֹטֵר אוֹ סוֹגֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן רוֹאֶה וְסוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ - אָסוּר לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע מִכָּל נְגָעִים עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּכָל הַנְּגָעִים וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן בְּנִגְעֵי אָדָם כֻּלָּם וּבְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבְנִגְעֵי בָּתִּים[10].

8) שם פ"ג ה"א. 9) ראה למעלה פ"א ה"ג והערות שם. 10) 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה הי"ז.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁטִּמֵּא אֶת הַטָּהוֹר אוֹ טִהֵר אֶת הַטָּמֵא - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: טָמֵא הוּא וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן[12], טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן. וּמִצַּרַעַת שֶׁנִּרְפָּא, בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ כֹּהֵן טָהוֹר אַתָּה[13].

11) תוספתא נגעים פ"א הי"ב; 'תורת כהנים' נגעים פרק ט הי"ז. 12) כלומר, אם הוא טמא יכול הכהן לטמאו, ואם לאו - אין בכוחו לטמאו. וכך בטהרה. 13) תוספתא שם ה"ו.

ד. אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי[14] לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בִּמְקוֹם הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ. וְכֹהֵן שֶׁרָאָה[15] הַנֶּגַע בַּתְּחִלָּה - הוּא שֶׁרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, וְהוּא שֶׁמַּסְגִּירוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ. מֵת הַכֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ תְּחִלָּה אוֹ שֶׁחָלָה - רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר[16]. וְאֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְטַמְּאוֹ בְּפִשְׁיּוֹן, שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם פָּשָׂה אִם לֹא פָּשָׂה אֶלָּא רִאשׁוֹן. וְנֶאֱמָן כֹּהֵן[17] לוֹמַר: נֶגַע זֶה פָּשָׂה וְנֶגַע זֶה לֹא פָּשָׂה, וְשֵׂעָר לָבָן זֶה קָדַם אֶת הַבַּהֶרֶת אוֹ בַּהֶרֶת זוֹ קָדְמָה אֶת שֵׂעָר לָבָן.

14) שם ה"י. ראה למעלה פ"ו ה"ג והערות שם. 15) תוספתא שם הי"א ויב, ו'תורת כהנים' שם ב, ד. 16) שם. 17) פירוש, אם מפני סיבה שהיא, עבר הענין מידו ליד כהן אחר.

ה. חָלָל[18] פָּסוּל[19] לִרְאִיַּת נְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַד מִכָּנָיו הַכֹּהֲנִים - בְּכֹהֲנָתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִים[20] לִרְאִיַּת נְגָעִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוּמָא וַאֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו[21]. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁכָּהָה מְאוֹר עֵינָיו[22] לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן.

18) שנולד מאשה שכהן אסור בה. 19) 'תורת כהנים' נגעים פ"א ה"ח: יכול שאני מרבה חללים? תלמוד לומר "הכהנים", כלומר, מי שהוא בקדושת כהונה. 20) שם. מפני שנאמר (ויקרא יג, ב): או אל אחד מבניו, ובעל מום הוא גם כן מבניו, וחלה עליו קדושת כהונה, אלא שאסור בעבודת הקרבנות. 21) נגעים פ"ב מ"ג. 22) שם. עיני הכהן - "עיני" משמע שתי עיניים, ומהמילה "לכל" לומדים שצריכה ראיה מליאה ולא כהה. וב'תוספות יום טוב' שם מפרש, שאם כהתה ראיית עין אחת כשר. שסומא בעין אחת אמרו שפסול, אבל כהייה דוקא בשתי עיניו.

ו. אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם[23], בֵּין לְהַסְגִּיר בֵּין לְהַחְלִיט בֵּין לִפְטֹר, שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר 'בַּיּוֹם' 'וּבַיּוֹם'. וְאֵין רוֹאִין לֹא בְּשַׁחֲרִית[24] וְלֹא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן, לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה; וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם, לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה[25]. אֵימָתַי רוֹאִין אוֹתָן? בְּשָׁעָה רְבִיעִית[26] וּבַחֲמִישִׁית וּבַשְּׁמִינִית וּבַתְּשִׁיעִית. בֵּין נִגְעֵי אָדָם בֵּין נִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים[27].

23) 'תורת כהנים' נגעים פרק ב, ה"א. 24) שם, ומשנה נגעים פ"ב, ב. 25) מפני שאור השמש חזק אז. 26) כר' יהודה שם. 27) כתוב בתורה (ויקרא יד, נד-נה): "לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית", הוקשו כל הנגעים זה לזה (לקמן פי"ג הי"ד).

ז. בְּכָל יוֹם רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים, חוּץ מִשַّבָּת[28] וְיוֹם טוֹב[29]. חָל יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - מַעֲבִירִין לַאֲחוֹרָיו[30]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר[31] לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם שַׁבָּת זֶה, שֶׁהוּא יוֹם הָרָאוּי לֶרְאוֹת, טָמֵא[32], וּלְמָחָר יֵלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה[33]; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר, וּלְמָחָר יִוָּלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה[34]. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת רְאִיָּתוֹ לְאַחַר הַשַّבָּת.

28) כחכמים במשנה נגעים פ"א, ד. 29) משנה שם פ"ג, ב. ומועד קטן ז, א. פסק כחכמים שאין רואים נגעים כל ימי הרגל (אפילו בחול המועד). ראה לקמן ה"ח. 30) לאחר השבת. 31) דחייה זו גורמת. 32) ואם יראנו הכהן - יטמא. 33) ויסגירנו שנית, ובשבוע שני - יטהרנו. זה הוא להקל. 34) אע"פ שסימני טומאה מטמאים גם אחרי הפטור, יש כאן להחמיר, שאם היה רואה אותו בשבת אחר הסגר ראשון, היה מסגירו שנית. ואפשר שבתוך ימי ההסגר ילכו להם סימני הטומאה ויהיה טהור, וגם בשבוע שני יש בדחייה זו להחמיר, שאם היה רואה את הנגע בשבת היה מטהרו, וכשיבואו סימני טומאה למחר יישאר בטהרתו עד שיראנו הכהן ויטמאנו.

ח. חָתָן[35] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[36]. וְכֵן אִם נִרְאָה בִּבְגָדָיו אוֹ בְּבֵיתוֹ[37] - אֵין רוֹאִין אוֹתָן עַד לְאַחַר הַמִּשְׁתֶּה. וְכֵן כָּרֵגֶל[38] נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת וְגוֹמֵר[39]. אִם הִמְתִּינָה תּוֹרָה לִדְבַר הָרְשׁוּת שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ כֵּלָיו, קַל וָחֹמֶר לִדְבַר מִצְוָה[40].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חתן שנראה בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה... אין רואין אותן עד אחר המשתה כו'".

ומקור הדברים במשנה (נגעים פ"ג מ"ב), אבל בטעם הדין נחלקו התנאים בגמרא, לדעת רבי יהודה למדים מהפסוק "וביום הראות בו" שיש יום שאי אתה רואה בו, "מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו שבעה ימים" אבל לדעת רבי לומדים זאת מקל־וחומר "הרי הוא אומר וצוה הכהן ופנו את הבית, אם ממתינים לו לדבר הרשות כל־שכן לדבר מצוה" (שהרי אפשר לפנות הכלים שהיו בבית לפני שיבוא הכהן וטהורים הם). והרמב"ם נקט הטעם כדעת רבי.

ויש לומר ששני הטעמים חלוקים בעצם גדר הדין שממתינים לחתן. לדעת רבי יהודה, זה שאין רואים נגעי החתן הוא מצד שימים אלו הופקעו מראיית נגעים ולא שנדחו. אבל לדעת רבי שהדין הוא מצד שהתורה חסה על כליו שלא יטמאו, הרי הדין הוא בגדר של דחויה.

ואולי יש לומר נפק"מ לדינא שאם "ממתינים לו" הוא רק היתר שאפשר לדחות ראיית הנגע לאחרי הרגל, הרי שאם בדיעבד ראה הכהן את הנגע בימים אלו ה"ז טמא. משא"כ לדעה שימים אלו הופקעו מראיית נגעים, הרי שגם אם ראה הכהן את הנגע בימים אלו אין ראייתו כלום.

בדרך הדרוש והמוסר יש לפרש שני אופנים אלו על־פי דברי הרמב"ם בסוף הלכות טומאת צרעת, שמבאר שכל עניין הצרעת הוא לטובת האדם שיעשה תשובה מעניין לשון הרע, והיוצא מדבריו שענין הנגעים הוא ענין של חסד מלמעלה לטובת האדם כדי שישוב מדרכו, וכמו שכתב ה"חינוך" "משורשי המצוה שרצה הא־ל בטובו הגדול לייסרנו כאשר ייסר איש את בנו... מאהבת ה' אותם יודיע מוסרו". ואפילו את הרשע אוהב ה' ומשנה סדרי עולם למען תשובתו.

שני האופנים הנ"ל: הפקעת דין ראיית הנגע מפני "דבר מצוה" או דחיית הנגע אפילו לדבר רשות, מלמדים על שני סוגי המעלות שביהודי. בזה שהתורה חסה על ממונו של כל יהודי אפילו הרשע, מתבטאת מעלתו שכל־כך חביב

הוא אצל הקב"ה עד שהתורה חסה לא רק עליו אלא אף על ממונו, עם היות שזהו דבר הרשות.

ואילו זה שמפקיעים דין ראיית הנגע מפני דבר מצוה מורה על מעלת מעשה המצוה של איש ישראל שגם אם מדובר על מי שנראה בו הנגע שעמד ברשעו כ"כ שגם אחרי שנשתנו קירות ביתו ונשתנו בגדיו ואפילו עור גופו, מכל־מקום יש בכח ה"דבר מצוה" שלו להפקיע דין ראיית הנגע, ובזה נרגש גודל קדושת מעשה המצוה שלו שבגללה אי אפשר שיחול דין טומאת נגעים.

זהו גם הביאור הפנימי במחלוקת רבי ורבי יהודה, שרבי סובר שהמעלה הראשונה שהתורה חסה על ממונו הבזוי של רשע מצד ש"ישראל הוא" היא מעלה גדולה יותר, וזוהי הסיבה שבגללה ממתינים לחתן שבעה ימים ודוחים את ראיית הנגע שלו. וזהו גם הק"ו שלו "אם ממתינים לו לדבר הרשות כל־שכן לדבר מצוה" שאם חביבותן של ישראל מועילה לדחות ראיית הנגע בשביל דברי הרשות של ישראל, כל־שכן בעניין של מצוה.

אבל רבי יהודה סובר שזה שגם מעשה המצוה של הנגוע יכול להפקיע דין ראיית הנגע מצד קדושתו היא מעלה גדולה יותר, ולכן סובר שזהו חידוש התורה בדין "חתן... נותנין לו ז' ימי המשתה".

(על־פי יין מלכות ספר טהרה סימן י"ג)

35) נגעים שם. 36) כלומר, אין רואים את נגעו עד שיעברו שבעת ימים מיום החתונה, שהם לו ימי משתה ושמחה. 37) ראה לקמן פי"ג וי"ד דיני נגעי בגדים, ובפט"ו דיני נגעי בתים. 38) הכוונה לחול המועד, שהרי ב"יום טוב" נאמר כבר למעלה בהלכה ז. 39) והכתוב מסיים: "ולא יטמא כל אשר בבית", פירוש, שהכהן יצוה לפנות את כל הנמצא בבית לפני שהוא יבוא לראות ואפשר שיטמאנו ויהיה הכל טמא. 40) שמחת חתן וכלה או שמחת הרגל.

ט. אֵין מַסְגִּירִין וְלֹא מַחְלִיטִין וְלֹא פּוֹטְרִין אֶלָּא בְּיוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ בַּתְּחִלָּה[41], אוֹ בַּשְּׁבִיעִי[42], אוֹ בְּיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר בַּנְּגָעִים שֶׁמַּסְגִּירִין בָּהֶן שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[43], מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְמִנְיַן שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּלְמִנְיַן שָׁבוּעַ שֵׁנִי בְּכָל הַנְּגָעִים, בֵּין בְּנִגְעֵי אָדָם בֵּין בְּנִגְעֵי בָּתִּים וּבְגָדִים.

41) כשיש בו כגריס ומראהו מקרום ביצה ולמעלה, ואין בו לא שיער לבן ולא מחיה - מסגירים; כשיש בו מחיה או שתי שערות לבנות - מחליטים; וכשמראהו למטה מקרום ביצה או הוא פחות מכגריס - פוטרים. 42) אבל אם נשתנה הנגע בתוך שבעה - אין מתחשבים כלל בשינוי זה, בין להקל ובין להחמיר. 43) להוציא שחין ומכוה שאין להם אלא הסגר של שבוע אחד (למעלה פ"ה ה"ג).

י. אֵין מַסְגִּירִין[44] בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר[45], וְלֹא מַחְלִיטִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר אִם נוֹלַד לוֹ סִימַן הֶחְלֵט[46], וְלֹא מַחְלִיטִין הַמֻּחְלָט אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר, וְלֹא מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי חֲלוּטוֹ אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁרָאוּי לְהִסָּגֵר. אֲבָל אִם הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי נְגָעִים וְרָאָה זֶה וְחָזַר וְרָאָה זֶה[47] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה, אוֹ מֻחְלָט בָּזֶה וּמֻסְגָּר בָּזֶה. בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[48]. וְאֵין רוֹאִין שְׁנֵי נְגָעִים כְּאַחַת[49], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע.

44) שם, פ"ג, א. 45) אם נולד בו נגע שני, אין הכהן נזקק לו כלל. 46) ונראה, שהוא הדין אם נולד בו נגע שני בתוך ימי ההסגר ובו סימני טומאה. 47) לפני שהסגירו מפני הנגע הראשון. 48) תוספתא פ"א ה"י. 49) בבת אחת, אלא מתבונן באחד ואחר־כך מתבונן בשני. משנה נגעים פ"א א.

יא. נָגוּעַ[50] שֶׁבָּא לְכֹהֵן לִרְאוֹתוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ לֵךְ וָשׁוּב, אֶלָּא נִזְקָק לוֹ מִיָּד. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם - רוֹאֶה אֶת הָרִאשׁוֹן, מַסְגִּירוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ, וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה אֶת הַשֵּׁנִי[51].

50) תוספתא שם פ"א הי"א. 51) אחר שגמר את כל הטיפול בראשון.

יב. אֵין הַכֹּהֵן[52] זָקוּק לְבַקֵּשׁ[53] תַּחַת אַצִּילֵי יָדָיו[54] שֶׁל נָגוּעַ אוֹ בֵּין פִּחְדָּיו[55] אוֹ בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים שֶׁמָּא שָׁם נֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן[56]. וְכֵן בְּהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[57]. וְכֵיצַד יַעֲמֹד[58] לִפְנֵי הַכֹּהֵן? אִם אִישׁ הוּא - נִרְאֶה עָרֹם, וְעוֹמֵד כְּעוֹדֵר[59] וּכְמוֹסֵק[60] זֵיתִים. וְאִם אִשָּׁה הִיא - נִרְאֵית עֲרֻמָּה, וְיוֹשֶׁבֶת כְּעוֹרֶכֶת[61] וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[62] וּכְאוֹרֶגֶת[63] בְּעוֹמְדִים[64], שֶׁמַּגְבַּהַּת יָדָהּ הַיְמָנִית עַד שֶׁיִּגָּלֶה בֵּית הַשֶּׁחִי. אִם הָיָה הַנֶּגַע נִרְאֶה בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁהֵן עוֹמְדִין[65] כָּךְ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בָּהֶן כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין כָּךְ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם נִרְאֶה לְנִגְעוֹ, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ[66]. שֶׁאִם לֹא יֵרָאֶה שֵׂעָר בְּכָל בְּשָׂרוֹ כְּשֶׁיַּעֲמֹד עָרֹם כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק אוֹ כְּשֶׁתֵּשֵׁב הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - הֲרֵי זוֹ תִּגְלַחַת כְּשֵׂרָה, וְאֵין כֹּהֵן זָקוּק לְחַפֵּשׂ בִּשְׂאָר מְקוֹמוֹת שֶׁמָּא נִשְׁאָר בָּהֶן שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלֵּחַ הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[67].

52) נגעים פ"ב, מי"ד. 53) לחפש. המקומות שאינם נראים אלא כשבודקים אותם במיוחד, נקראים בית הסתרים ואינם מטמאים בנגעים. ראה למעלה פ"ו ה"א. 54) זרועותיו, בבית השחי. 55) אשכיו. פירוש, במקום שהגוף מכסה את כיס האשכים ואינו נראה. 56) נגע הנראה לעיניים בלי טיפול כל שהוא. 57) שהוא טהור (למעלה פ"ז ה"א). אם נשארו מקומות בית הסתרים בלי נגע - אינם מעכבים את הטהרה. 58) יש מקומות שהם נסתרים בעמידה שכזו, ונגלים בעמידה באופן אחר. 59) כחופר אדמה שהוא

1 מפשק רגליו. עמידה זו קובעת למקומות שברגל. 60) לוקט זיתים, שהוא מגביה ידו. כך בודקים המקומות שהזרועות מכסות. 61) לשה את העיסה, ודרכה לפשק קצת את רגליה, ומה שמתגלה אז אינו נקרא בית הסתרים, מפני שאין דרכה של אשה לחפור באדמה - מספיק שיעור זה. ואף־על־פי שבאיש מטמאים גם המקומות הנגלים כשהוא עודר ואינם נגלים בשעת לישה. 62) לנגע שהיא תחת הדד. 63) לנגע סביב בית השחי. 64) לא כאריגה בפלך שהיא יושבת ואורגת, אלא כאריגה בכלי גדול שעומדים ואורגים. 65) יש להוסיף את המלה "כך", וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ). 66) במצורע שנתרפא, כתבה תורה (ויקרא יד, ט): "וגלח את כל שערו". ראה נגעים פ"ד מ"ב, ו'תוספות יום טוב' ומשנה אחרונה שם. 67) לקמן פי"א ה"א.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר התולש סימני טומאה או הכוה המחייה או הקוצץ הנגע קודם שיבא לכהן או אחר כך, מי שנקצצה בהרתו שלא בכוונה, והתולש שערה לבנה אחת ונפלה השנייה וכו', ודין מי שהיתה בהרת בערלתו אם ימול, והנהגת המצורע המוחלט והמצורעת, מה בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, ודין שניהם לטומאה.

2 **א. הַתּוֹלֵשׁ[2] סִימָנֵי טֻמְאָה[3], בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ**
3 **הַכּוֹוֶה אֶת הַמִּחְיָה[4], כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ**
4 **הַנֶּגַע כֻּלּוֹ[5] מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת, בֵּין**
5 **קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לַכֹּהֵן בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט**
6 **אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר[6] בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת**
8 **כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם**
9 **תִּשְׁמְרוּ - שֶׁלֹּא יִחְלֹשׁ אוֹ שֶׁיָּקֵץ[7]. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה**
10 **עַד שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו, וְאִם לֹא הוֹעִילוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[8].**
11 **כֵּיצַד? הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֶׁלֹּשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת**
12 **וְתָלַשׁ אַחַת[9], כֻּלָּהּ מִקְצָת הַמִּחְיָה וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה**
13 **כַּעֲדָשָׁה[10] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה.**
14 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[11]. וְכֵן**
15 **הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַנֶּתֶק[12] לֹא**
16 **יְגַלֵּחַ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר[13]. וּמֻתָּר**
17 **לַמְּצֹרָע לִשָּׂא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצָּרַעַת[14]**
18 **וְלִקְשֹׁר הַסִּיב[15] עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה -**
19 **יֵלְכוּ. וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ.**

2) נגעים פ"ז, מ"ד. 3) שיער לבן שבבהרת, ושיער צהוב שבנתק. 4) בשר חי שבתוך הבהרת הוא סימן טומאה, ואם נכוותה אין דינה כמחיה ואינה מטמאה. 5) כלומר, עצמו ולא את סימני הטומאה שבו. והוא־הדין אם קצץ מקצתו. 6) וכל מקום שנאמר: "השמר", או "פן", או "אל" הוא לא־תעשה (מכות יז, ב ובכמה מקומות). 7) 'ספרי' פרשת כי־תצא פיסקא רעד. רבינו לא פירש מהו דין קוצץ נגע טהור לגמרי כגון בוהק. רש"י במסכת שבת קלב, ב - אומר בפירוש שעובר בלא־תעשה. 8) במס' שבת צד, ב - נחלקו רב ששת ורב נחמן בדין זה, רב ששת אמר פטור, ורב נחמן אומר חייב, ופסק כרב ששת (ב'תוספות' עירובין לב, א ד"ה רב ששת, כתבו בשם רבינו שמשון, ש'בעל הלכות גדולות' פוסק כרב ששת באיסורים, וכרב נחמן בדינים. וכן כתב שם הרא"ש בשם 'תשובות הגאונים'). 9) ונשארו שתיים והן מטמאות. 10) שיעור מחיה לטמא (למעלה פ"ג ה"א). 11) מדרבנן, ומספר המכות לפי שיקול דעת בית־הדין. 12) פירוש, שתי שערות הגובלות את הנתק (ראה פ"ח ה"ב וה"ג). 13) כתגלחת הטהרה (לקמן פי"א ה"א). 14) ואפשר שהמוט יעביר אותה (תוספתא שם פ"ג ה"ב). 15) חוטים הנכרכים סביב הדקל, ועושים מהם חבלים.

20 **ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה עַד**
21 **שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם עָשָׂה**
22 **כֵּן בִּימֵי הֶסְגֵּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הֶסְגֵּר[16].**
23 **וְאִם תְּלָשָׁן אַחַר שֶׁהֶחְלַט בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט**
24 **כְּשֶׁהָיָה, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ אוֹ**
25 **עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכִּגְרִיס[17].**

16) אם לא מצא סימן טומאה אחר. פסק כרבי עקיבא במשנה נגעים פ"ז מ"ד, מפני שבתוספתא שם ה"ג קיבלו דבריו רבן גמליאל ורבי יהושע (ראה ביאור הגר"א שם). 17) כחכמים במשנה, שם.

26 **ג. מִי שֶׁנִּקְצְצָה בַּהַרְתּוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - טָהוֹר[18].**
27 **קְצָצָהּ בְּכַוָּנָה: אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיפָהּ**
28 **אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית[19];**
29 **קְצָצָהּ בְּצִמְצוּם - אֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.**

18) משנה, שם. 19) בתוספתא שם ה"ה אמרו, שבזה הכל מודים שאין לו טהרה כלל, אפילו אם תפרח בכולו. והטעם, שמא לא היתה פורחת בבשר החי שקצץ, אבל אם נשאר מקצת בשר חי ופרחה בכולו טהור אפילו לדעת רבי אליעזר במשנה (מפני שאפשר לתלות ולומר, כשם שפרחה באותו מקצת הנשאר, כך היתה פורחת בכל החוט המקיף): במה נחלקו? כשקצץ בצמצום את הבהרת. ורבינו פסק כחכמים, שם.

30 **ד. הַתּוֹלֵשׁ[20] שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי**
31 **זֶה טָהוֹר[21]. הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת -**
32 **הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ[22]. הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[23], כָּוָה**
33 **חֲצִיָּהּ וְהָלַךְ חֲצִיָּהּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יְתֵרָה**
34 **מִכַּעֲדָשָׁה: כָּוָה הַמּוֹתָר[24] וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה**
35 **טָהוֹר[25]; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר - הֲרֵי זֶה טָמֵא.**

20) תוספתא שם ה"ג וה"ד. 21) שאפילו אם לא תלש היה נטהר. 22) שאלמלי לא תלש היו נשארות שתי שערות. ומשמיענו, שאין אנו אומרים כשם שנשרה האחת שנשארה, כך היו נושרות גם השתים שנתלשו. 23) מצומצמת. 24) החלק העולה על עדשה מצומצמת.

25) מכיוון שגם בלי מעשיו הוא טהור. הכלל המונח ביסוד דינים אלה הוא: המעשה שעשה באיסור אינו מועיל לטהר, אבל גם אינה גורמת לטומאה במקרה שגם בלי מעשה האסור היה טהור.

ה. מִי שֶׁהָיְתָה[26] בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ[27]; שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה דּוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ[28] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבַּן מְצֹרָע[29].

26) משנה, שם סוף הפרק. 27) גמרא שבת קלב, ב. מילה בזמנה היינו ביום השמיני ללידתו, ואחר יום זה הוא שלא בזמנה. 28) שכבר החליטו הכהן. 29) שהרי נטהר בטומאתו, אבל מוסגר שמל והעביר סימן הטומאה פטור מן הקרבן, מפני שלא נטמא מעולם (תוספתא שם פ"ג ה"ו).

ו. מִצְוַת עֲשֵׂה[30] שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכֻסֶּה[31] רֹאשׁ כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ, וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל, וּפוֹרֵם[32] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִים עָלָיו שֶׁהוּא טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹמֵר. אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל[33] שֶׁנִּצְטָרַע פּוֹרֵעַ[34] וּפוֹרֵם, שֶׁעֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ כְּאָבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה - שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת. אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ. וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל[35] וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[36] וְזוֹקֵף אֶת מִטָּתוֹ[37] כִּשְׁאָר הָעָם.

30) כל זה כתוב בתורה (ויקרא יג, מה) ומבואר בגמרא מועד קטן, דף טו וטז. 31) מלשונו של רבינו משמע, שפריעה האמורה בתורה, פירושה כיסוי הראש. וזוהי דעת רבי עקיבא במועד קטן טו, א. אולם ב'ספר המצוות' לא־תעשה קסג, פירש שהכוונה לגידול שיער, כרבי אליעזר שם, וכן פירש את האמור בכהן גדול (שם כא, י): "את ראשו לא יפרע", וכן פסק להלכה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. וצ"ע. 32) קורע. 33) שנאמר בו (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. 34) ראה הערה ל. 35) כל שלושת הדברים הללו הם בעיה שלא נפשטה במועד קטן שם, ופסק להקל. 36) מחלוקת תנאים שם ז, ב - ופסק כרבי יהודה להקל. 37) ולא כאבל שצריך להפוך את המיטה.

ז. דִּין הַמְּצֹרָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. וְדָבָר זֶה בָּעֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[38].

~ נקודות משיחות קודש ~

"דין המצורע שיהיה לו מושב לבדו חוץ לעיר שנאמר מחוץ למחנה מושבו".

מהציווי בעניין מרים "תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף" משמע שהשהות מחוץ לשלוש מחנות היא תנאי בטהרת המצורע, ונפק"מ במקרה שאין מחנה ואין שייך להיות מחוץ למחנה האם הוא מעכב טהרת המצורע. ולפי זה תהיה נפק"מ למעשה העלולה להיות נוגעת גם בימינו, שהרי הדין הוא שטהרת המצורע נוהגת בארץ ובחוץ־לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית. וא"כ, לפי הדעות שאין קדושת מחנות וירושלים בזמן הזה, ישנה שאלה האם מצורע יכול להגיע לטהרתו לאחר החורבן. אם נאמר שעיקר העניין של "בדד ישב" הוא שלא יהיה במחנה אפשרי הדבר גם בזמן הזה, אבל אם עניינו שצריך להיות "מחוץ למחנה מושבו" הרי שאין זה שייך אחר החורבן.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 135)

38) במסכת כלים פ"א מ"ז, שנינו: עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, שמשלחים מתוכן את המצורעין.

ח. הַמְּצֹרָעַת[39] אֵינָהּ פּוֹרַעַת וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת וְלֹא עוֹטָה עַל שָׂפָם, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא מִחוּץ לָעִיר וּמוֹדִיעָה לָאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְטַמְּאִים אֶת הָאָדָם[40] חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא - הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.

39) משנה, סוטה כג, א. ובגמרא שם למדו זה מן הכתוב (שם יג, מד) "איש צרוע הוא" ולא אשה. 40) 'תורת כהנים' נגעים פי"ב ה"ט.

ט. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[41].

41) ומחמירים בו כמו בכל ספק של תורה.

י. אֶחָד מְצֹרָע מֵסְגָּר וְאֶחָד[42] מְצֹרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה[43]. וְאֵין בֵּין מְצֹרָע מֵסְגָּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפֳּרִים, שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַצִּפֳּרִים וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֻחְלֵט חַיָּב בָּהֶן, אֲבָל טֻמְאַת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה בְּכָל דָּבָר.

42) דין אחד לשניהם. 43) אבל לענין חיוב קרבנות אינם שוים, שהמוחלט חייב להביא אשם ולוג שמן, והטהור מתוך הסגר אינו מביא. ולמה הוציא רבינו כאן מן הכלל פריעה ופרימה תגלחת וציפורים, ולא כתב קרבנות? מפני שמדובר לפני טהרתו, וכל ד' הדברים שמונה רבינו הם בעודו בטומאתו, אבל קרבנות מביא אחרי שנטהר (ראה לקמן פי"א ה"ב).

יא. הַמְּצֹרָע[44] - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[45]. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּעוֹ וּכְלֵי חֶרֶס בַּאֲוִירוֹ[46], וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[47], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[48] אֲפִלּוּ תַּחַת אֶבֶן[49]

כְּזָב וּכְזָבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[50]. וְאֶחָד הַמַּסְגֵּר וְאֶחָד הַמַּחְלָט בְּכָל אֵלּוּ[51].

44) כלים פ"א ה"א. 45) הטומאות שמטמאות אדם וכלים נקראות אב הטומאה, והנוגע בהן נעשה ראשון לטומאה והוא מטמא אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים. 46) כלי חרס אינו מיטמא כשנגעה טומאה בדופנו החיצון אלא מתוכו, ואפילו לא נגעה הטומאה בכלי עצמו אלא היתה תלויה באוירו – טמא (ראה הל' כלים פי"ג ה"א וה"ב). 47) אף־על־פי שלא נגע בו, כגון שישב על קרש ובא זה והרים את הקרש מצדו השני, בין אם הטמא הרים את הטהור ובין להיפך. 48) שם מ"ד. אם שכב או ישב על סדינים וכדומה – טמאים, ואפילו אם היו עשרה סדינים זה תחת זה והמצורע שכב או ישב על העליון ולא נגע באחרים – כולם טמאים. 49) שהיו הסדינים תחת אבן והוא ישב על האבן, אין האבן מצילה מן הטומאה (ראה כסף־משנה, שהקשה מפסחים סז, שאמרו שם: זב חמור ממצורע, שכן עושה משכב ומושב. וראה משנה־למלך כאן). 50) ומשמע שלפני־זה מטמא משכב ומושב. 51) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

יב. חֲמָרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע, שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָתוֹ[52] לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס לְבַיִת - נִטְמָא[53] כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן, נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ[54] - מַה הוּא טָמֵא[55], אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן וְעָבַר אָדָם טָהוֹר תַּחַת הָאֵילָן - נִטְמָא[56]. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב. סָפֵק עָמַד סָפֵק לֹא עָמַד - טָהוֹר[57]. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[58] לְבַיִת - נִטְמָא כֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְבַיִת הַכְּנֶסֶת - עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[61] וּרְחָבָה אַרְבַּע אַמּוֹת[62] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם בְּעַרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.

52) שם. ונגעים פי"ג, מי"א. 53) משמע אפילו לא שהה כהרף עין, ויצא. כדעת תנא־קמא במשנה נגעים שם. 54) המקום שהוא נמצא בו. 55) 'תורת כהנים' פי"ב, הי"ד. 56) דין זה והבאים אחריו עד "ואם עמד נטמא", מבוארים במס' נגעים שם מ"ז. 57) משנה, טהרות פ"ו, מ"ב. ראה מה שכתב רבינו שם בפירושו. 58) ושאר גופו מחוץ לבית. 59) נגעים, שם מ"ח. 60) כלומר, כשהוא רוצה להכנס. 61) מכל צד. 62) והשטח המוקף מחיצות אלו דינו כחדר בפני עצמו שהוא "מושבו", ובית הכנסת מחוץ למושבו, אבל שטח מוקף מחיצות נמוכות מעשרה טפחים או קצרות מארבע אמות אינו מושב בפני עצמו.

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שטהרת המצורע ותגלחתו מצוות־עשה וכיצד מטהרים אותו, ודין שחיטת הצפור והתגלחת והזייה, ושאר מעשיו אם כשרים בלילה, ודין טהרת מצורע איפה ומתי נוהגת, והכשרים לטהר מצורע, ואם מטהרים שנים כאחת, צפור השחוטה והמשתלחת אם הן מותרות בהנאה וכל דיניהן.

א. טָהֲרַת מְצֹרָע מִצְוַת עֲשֵׂה[2], וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. כֵּיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵבִיא מִזְרָק[4] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ, וְקַבָּלָה הִיא[5] שֶׁיִּהְיֶה [חָדָשׁ], וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית[6] מַיִם חַיִּים[7] הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ אוֹתָן מֵי חַטָּאת[8], וְשִׁעוּר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר[9] טְהוֹרוֹת[10] לְשֵׁם טָהֲרַת צָרַעַת[11], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְּטַהֵר. וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה[12] שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם, וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה בְּפָנָיו[13]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ אֶרֶז, וּמִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה[14], וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַי[15], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, אֵין פָּחוֹת מִטְּפַח[16], וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת[17], מִשְׁקָלוֹ שֶׁקֶל. וְאִם טְעָמוֹ[18] - פְּסָלוֹ[19], כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת[20]. וְכָל הַשְּׁעוּרִים - הֲלָכָה[21]. וְלוֹקֵחַ עִם שְׁלִשְׁתָּן הַצִּפּוֹר הַחַיָּה. וְאַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ[22] מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ[23] - פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית[24], וּמַקִּיף[25] לָהֶן רָאשֵׁי אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבָּעְתָּן בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי וּבַדָּם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה. וְאֵינוֹ הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר[26], שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה - חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[27]. וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ[28]? מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה שֵׂעָר שֶׁעַל כָּל הַגּוּף, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְלַעַת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כָּל שְׂעָרוֹ[29]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו[30]? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וּלְמַעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[31]. וְאַחַר כָּךְ מְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בִּבְיאָה וּמִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים. וְאָסוּר בָּהֶן בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לְאָהֳלוֹ[32] - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְהַמְּצֹרַעַת מֻתֶּרֶת[33] בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

2) מצוה זו כוללת כל האמור בתורה (ויקרא יד, ד - ח) וגם

תגלחת ראשונה בכלל. 3) בפני עצמה. והכוונה לתגלחת שנייה שהכהן מגלחו ביום השביעי לתגלחתו הראשונה. כן כתב רבינו במפורש בספר המצוות עשה קיא. [בספר המצוות שם מבאר רבינו למה תגלחת שנייה אינה כלולה במצוה של הבאת הקרבנות, ואף על פי שזו וזו הן גמר הטהרה: "...תכלית תגלחתו היא טהרתו מלטמא ... ואילו תכלית הבאת קרבנותיו היא להשלים כפרתו"]. 4) ספל גדול. 5) אמנם בגמרא סוטה טו, ב דרשו "מה מים חיים שלא נעשתה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה" סובר רבינו שדרשה זו "אסמכתא" ואינה דרשה גמורה. 6) רביעית הלוג - שמונים גרם בערך. 7) מי מעיין או נהרות שוטפים. 8) לתת בהם אפר פרה אדומה להזאה על אדם שנטמא במת. 9) מין צפרים חפשיות, שאינן מקבלות תרבות. 10) כשרות לאכילה. 11) שיקח אותן הכהן בכוונה לשם טהרת צרעת, אבל אינו צריך לקבוע, שלוקח לטהרת מצורע זה. דין זה שנינו בתורת כהנים מצורע פרשתא א הלכה ו: "ולקח למיטהר" לשם מיטהר, בין איש בין אשה בין קטן, מיכן אמרו: לקח לאיש כשרות לאשה, לאשה כשרות לאיש, לבית כשר למצורע, למצורע כשר לבית. 12) הבריאה יותר. 13) בפני המצורע. 14) נגעים פרק י"ד משנה ו. ולא נתפרש שיעור כרע המטה. 15) אלא קוראים לו "איזוב" סתם והוא שיח ראוי למאכל אדם. 16) נדה כו, א תני רבי חייא: איזוב - טפח. 17) צמר צבוע במיץ גרגירים אדומים שבתוכם כמו יתוש ומכאן השם "תולעת". ויש מפרשים צמר צבוע בדם תולעת או בנוזל המתמצה מביצי תולעת. 18) פירוש, אם טבל בנוזל זה צמר אחר. 19) פסול לצבוע בו הצמר לטהרת צרעת. 20) תכלת הוא צמר צבוע בדם ברייה שבים, ששמה חילזון. וגם בה פוסלת טעימה. 21) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, שקיבלה מסיני (עירובין ד, א ובכמה מקומות בתלמוד). 22) צפרים, ארז, איזוב ושני תולעת. 23) שהורדה קליפתם. 24) היא תולעת השני שנאמרה למעלה, ומפני שהיא ארוכה וכתבנית של לשון נקראה: לשון של זהורית. 25) מקרב, אבל אינו קושר אותה. וכן במסכת ביצה לב, ב "אין מקיפים שתי חביות", בעירובין ל, ב "שלא מן המוקף", בחולין מו, ב אין מקיפין בבועי, ועוד. 26) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ה אנו שונים: שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישלחנה לעיר. 27) תוספתא נגעים פרק ח הלכה ד. שם אמרו: "חמש ושש פעמים" ומובן שהכוונה הרבה פעמים בלי הגבלה, והמדובר, כשלא הגיעה עדיין אל השדה, אבל כשהגיעה לשדה דינה ככל הצפרים והיא מותרת באכילה ולטהרת מצורע אחר. 28) תגלחת ראשונה. 29) לרבות מקומות שאינם גלויים. 30) פסוק זה נכתב בתגלחת שנייה, ולמדו ראשונה משנייה. 31) כלל, ואינו דומה לשיער של בית השחי, שנגלה לפעמים כשהאדם מגביה זרועו (כסף משנה). 32) "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" ודרשו (בגמרא מועד קטן ז, ב) אהלו זו אשתו. 33) כריתות ח, ב "מחוץ לאהלו" ולא מחוץ לאהלה. לא ביאר רבינו אם אסור בתשמיש המטה בימי חלוטו (לפני ריפויו). במועד קטן ז, ב נחלקו בזה רבי יוסי ברבי יהודה ורבי ושם אמרו שהמלך יותם נולד לעוזיהו בימי צרעתו, ומזה למד רבי שמותר בתשמיש המטה, שהרי עוזיהו שמר על המצוות כמו שכתוב (מלכים־ב טו, ג): "ויעש הישר בעיני ד'". ונכשל רק בהקרבת קרבנות.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים[34] הָאֵלּוּ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמַשָּׂא. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמֵר - מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים - מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תְּגִלַּחַת שְׁנִיָּה רִאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם[35] וְאוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר. הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[36]; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

34) נגעים פרק י"ד משנה ב: "מטמא כשרץ", ושרץ מטמא אדם וכלים במגע ולא במשא. 35) טמא שטבל ביום נקרא טבול יום עד שקיעת השמש ואסור לאכול תרומה וקדשים ומותר באכילת מעשר שני. 36) אף על פי שלא הקריב עדיין קרבנותיו, שמחוסרי כפרה מותרים באכילת תרומה. 37) בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר. וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה[38]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע.

38) וצריך תגלחת שנייה אחר שבעת ימים.

ד. תִּגְלַחַת[39] הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו מְעַכְּבִים.

39) בתוספתא שם הלכה ו אמרו: "תגלחת של (מצוה) מצורע, טבילתו והזאתו מעכבים ושאר כל מעשיו אינם מעכבים". ובתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ד למדו, שדברים הנעשים בגופו של המצורע - מעכבים, והנעשים שלא בגופו, כגון שליחת הציפור החיה וכיבוס בגדים, אינם מעכבים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה - בַּיּוֹם, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אֵלּוּ - בַּאֲנָשִׁים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ - בְּכֹהֲנִים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֲרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ מִצְוָה לְטַהֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[40] לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע, אֲפִלּוּ זָב[41] וַאֲפִלּוּ טְמֵא מֵת. וְאֵין מְצֹרָע

מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת.

40) כל הכהנים. 41) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא א, ה, דרשו שטהרת מצורע היא בכהן שמותר לו להיכנס למחנה, אשר המצורע אסור להיכנס לה, ולפיכך כהן מצורע אינו כשר לטהרת מצורע, ומכאן נלמד שזב וטמא מת, שאינם משתלחים מחוץ לערים מוקפות חומה כמצורע - כשרים לטהרה.

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁטְּהֵר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה - מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת מֻתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה, וּמֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[42]. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְּׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנֵי תּוֹלַעַת[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה[44]. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה. וְנֶאֱמַר: טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ - הָא אַחֶרֶת לֹא תֹאכֵלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

42) והמדובר כשהגיעה לשדה וחזרה, אבל אם חזרה תיכף אחר שילוחה ולא הגיעה כלל לשדה, כתב רבינו למעלה בהלכה א שצריך לשלחה אפילו מאה פעמים. 43) ואמרנו למעלה בהלכה א שהבאתם מעכבת ואם כן השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 44) מחלוקת תנאים שם ורבינו פוסק בכל מקום ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה (פרט לכיסוי הדם).

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפֳּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפֳּרִים שֶׁהֶחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִּפֳּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוָתָן[45] שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה, בְּקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים לְשֵׁם אִישׁ - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְטַהֵר בָּהֶן בַּיִת מְנֻגָּע - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם - כְּשֵׁרוֹת לְבַיִת מְנֻגָּע. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְטַהֵר.

45) לכתחילה.

ט. שָׁחַט[46] אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא הָיְתָה דְרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. שָׁחַט הָאַחַת וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

46) לשון המשנה שם, ובתוספתא שם פרק ח הלכה ח ישנן גירסאות שונות. ראה ראב"ד וכסף משנה ולחם משנה, ולהלכה: אם השחוטה אינה דרור יקח זוג לשנייה, שהרי לא נקבע לה עדיין בן זוג דרור, והראשונה מותרת באכילה, מפני שאינה ציפור מצורע: ואם רצה המצורע רשאי הוא להביא שתי ציפורים אחרות ואז שתיים הראשונות מותרות באכילה (לפי התוספתא), שציפור אחת אינה נקבעת אלא זוג; אם שחט אחת ונמצאת טריפה מותרת בהנאה ואסורה באכילה מפני הטריפות. ואף על פי שרבינו פסק למעלה בהלכה ז ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה, אין שחיטת הטריפה מועילה לקבוע את השנייה כבת זוגה, מפני שהתורה כתבה "חיות טהורות" ולמדו מזה בתורת כהנים פרשת מצורע א, יב, שטריפות אינן כשרות לטהרת מצורע. וכל אלו הדינים כוחם יפה גם כשהשנייה אינה דרור או שנולדה בה טריפות לפני שחיטת הראשונה.

י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[47] - מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד שֶׁתָּמוּת[48]. מֻתָּה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם[49] וְיִקַּח שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.

47) לפני ההזאות. 48) ואסור לקחת לה בת זוג, מפני ששחיטת הראשונה קבעה אותה לבת זוגה ואינה ראוייה לזוג אחר, מה שאין כן כשנטרפה לפני השחיטה, ששחיטה פסולה אינה קובעת. מובן שגם השחוטה אסורה בהנאה. 49) המדובר, כשמתה לפני ההזאות, שהזאות מעכבות, אבל אם מתה המשתלחת אחר ההזאות - נטהר המצורע והשילוח אינו מעכב.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בגדים וכמה סימני טומאה יש בהם ואם מצטרפין, וכל דיניהם, קרחת וגבחת הבגדים, ואם הם צבועים או שתיו צבוע וערבו לבן, ודין כמה שיעור בגד מטמא בנגעים.

א. צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[2], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן: יְרַקְרַק, אֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[3]. יְרַקְרַק הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרָקִין[4], שֶׁהוּא יָרֹק הַרְבֵּה, כִּכְנַף הַטָּוָס וּכְהוּצֵי הַדֶּקֶל[5]; וַאֲדַמְדַּם הוּא אָדֹם שֶׁבָּאֲדָמִים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה, כִּזְהוֹרִית[6] יָפָה. וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[7] זֶה עִם זֶה. בְּמַרְאֵה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד, וְאִם עָמַד בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[8] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[9]. וְכֵן אִם פָּשָׂה[10] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[11]. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ וְשׁוֹרֵף אֶת כָּל הַבֶּגֶד[12]; וְאִם עָמַד בְּמַרְאֵהוּ וְלֹא פָּשָׂה, אוֹ שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה[13] מִשְּׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהֻסְגַּר בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאְדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס מְקוֹם הַנֶּגַע וַיַּסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית[14]. וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁית[15] - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס וְטָהוֹר[16];

וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶּׁהָיָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק - קוֹרֵעַ מְקוֹם הַנֶּגַע וְשׁוֹרֵף[17] מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית[18] בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד, וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ כִּבּוּס שֵׁנִי וּמַטְבִּילוֹ וְטָהֵר; וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהַסְּגַר בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ[19].

2) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק יד, ה"ד. ראה למעלה פ"א ה"ז. 3) ויקרא יד, מט. 4) שם ה"ב. 5) עלים של עץ התמר. 6) צמר צבוע אדום. פסק כסומכוס, בתוספתא נגעים פ"א ה"ג. 7) 'תורת כהנים' שם ה"ב. 8) שני הסגרים בני שבוע ימים. 9) את כל הבגד. 10) בשבוע ראשון. 11) מיד, בלי הסגר שני. 12) מפורש בתורה (שם יג, נב). 13) ומראהו ירוק בינוני או אדום בינוני. 14) שני המקרים הראשונים, היינו: א. עמד במראהו אבל לא פשה, ב. פשה וכהה - מבוארים בנגעים פי"א מ"ה, אבל הדין השלישי: או שהוסיף המראה וכו', קשה לפרשו, ולכאורה דומה לגמרי לדין הראשון. והמבי"ט בקרית־ספר פירש, שהאדמימות או הירקות נתחזקו עוד יותר ממה שהיו לפני ההסגר. 15) אבל מירקרק לאדמדם או להיפך - יבואר דינו בפיסקה הבאה. 16) ב'תורת כהנים' נגעים פרק טו ה"ו, אמרו: "והנה כהה הנגע" למראה שני ולא למראה שלישי. פסוק זה מדבר אחרי הסגר שני, ומצריך קריעת מקום הנגע, ומשמע מזה שאם נשתנה למראה שלישי אינו צריך קריעה. 17) דין זה למד רבינו מדרשת ה'תורת כהנים' המובאה בהערה הקודמת, שהכתוב "והנה כהה" מדבר במראה שני, היינו מירקרק לאדמדם ולהיפך. דעת רבינו, שכל מה שאינו ירקרק או אדמדם, אפילו הוא ירוק או אדום - נקרא מראה שלישי, וכן כל מראה אחר שהוא. ו"מראה שני" היינו מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק. ובכסף־משנה מבאר, שרבינו מפרש את הכתוב (שם, נה) "והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו" שלא הפך אפילו למראה שני, ורק אז הוא טמא. ומכאן, שאם הפך למראה שני אינו טמא, ודינו כמו אם כהה. הראב"ד משיג על הלכה זו בצורה חריפה, וראה כסף־משנה. 18) טלאי. "ומנין שהוא טולה עליו מטלית? תלמוד לומר: ואם תראה עוד (ויקרא יג, נז), ואין עוד אלא מקומו" (תורת כהנים שם ה"ד). פירוש, ואם יישאר חור במקום שהיה בו הנגע - אין אפשרות שייראה שם נגע שנית. 19) שם משנה ה: העומד בשני - יישרף.

ב. נֶגַע[20] שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ שֶׁהָיָה אֲדַמְדַּם וּפָשָׂה יְרַקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[21].

20) שם משנה ד. 21) ב'תורת כהנים' נגעים פרק יד, ב, דרשו מהכתוב "והיה" בלשון יחיד, מלמד שמצטרפים זה עם זה.

ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע וּפָשָׂה לוֹ הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ[22]. שֶׁאֵין פִּשְׁיוֹן הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן בֵּין בְּאָדָם בֵּין בִּבְגָדִים וּבָתִּים.

22) "מה נתק שאין הפשיון לתוכו, כך נגע שאין הפשיון לתוכו". 'תורת כהנים' שם פרק ח ה"ד, ראה למעלה פ"ד ה"א.

ד. הַפִּשְׁיוֹן[23] הַסָּמוּךְ[24] בִּבְגָדִים - כָּל שֶׁהוּא[25], וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר - כִּגְרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֻסְגַּר וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֻסְגַּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר[26] - יִשָּׂרֵף.

23) נגעים פי"א מ"ז. 24) לנגע העיקרי = לאום. 25) אפילו פשה פחות מכגריס - טמא. 26) שטיהרו אותו.

ה. מִי שֶׁמְּכַבֵּס[27] אֶת הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע[28]. וְכָל נִגְעֵי בְּגָדִים שֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן - מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין[29] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכְּתָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30] בְּעִנְיַן נִדָּה.

27) 'תורת כהנים' שם פט"ו ה"ה. 28) ולא נאמר "את הנגע", משמע המקום שהנגע בו. 29) זבחים צה, א. 30) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה לו.

ו. בֶּגֶד[31] שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנֶּגַע וְתָפַר מַטְלִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר[32] אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ[33], וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד. חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית - שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל[34].

31) נגעים שם מ"ו. 32) מפרידה מן הבגד. 33) מן הטומאה, מפני שבאה מבגד טהור. 34) במשנה, הגירסא: "שורף את הבגד". ומפרש רבינו שהכוונה לכל הבגד עם המטלית, שהוא עכשיו חלק מן הבגד (קרית ספר). והר"ש במשנה שם מפרש, שהמטלית נידונה כבגד בפני עצמו, ואם יש בה שלוש על שלוש (מרובע של שלוש אצבעות) מסגירה כדין כל נגע, ואם אין בה כשיעור זה אינה מיטמאה בנגעים כלל. ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ו משמע כדברי הר"ש, אבל רבינו הסתמך על המשנה, שנאמר בה סתם: שורף את הבגד.

ז. הַטּוֹלֶה[35] מִן הַמֻּסְגָּר[36] בְּטָהוֹר[37] וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית[38]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֻּסְגָּר יִשָּׂרֵף[39], וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין[40]: אִם עָמַד בְּעֵינָיו שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל[41].

35) משנה שם. 36) חתך מבגד שהיה בו נגע ונסגר וטהר. 37) תפר את החתיכה הזו בבגד שלא נראה בו נגע מעולם. 38) מכיון שהיה לה זיקה לבגד מנוגע, אין זיקה זו נפקעת ממנה ע"י חיבורה לבגד טהור, ודינה כאילו חזר

בה הנגע. מובן מאליו, שהבגד הראשון יישרף. 39) מפני שלא פקעה זיקתו למטלית, והריהו כאילו חזר לבגד עצמו. 40) פירוש, צריך להסגיר את הבגד השני, שהרי נולד בו נגע, וסימני הטומאה או הטהרה שיוולדו במטלית, כוחם יפה לגבי כל הבגד. יוצא מזה, שלמטלית יש זיקה בשני הבגדים. 41) ואם עבר הנגע נטהר הבגד, אבל המטלית תישרף, שהרי הוצרכה שריפה כשחזר לה הנגע ואין לה טהרה עולמית (קרית ספר. וראה ברטנורא).

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יַרְקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ[42] שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ. אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהִסְגִּירוֹ וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יַרְקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפִּטָּרוֹ וְאַחַר שֶׁפִּטָּרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יַרְקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[43]. כָּנָס וּפָשָׂה - יִשָּׂרֵף.

42) כדין נגע קטן. ראה למעלה פ"ז ה"ב. 43) ברייתא סנהדרין פז, ב: "ר' נתן בן אבטולמוס אומר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת באדם, ונאמר קרחת וגבחת בבגדים. מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן פרח בכולו טהור". והשווה רבינו דין פריחה בבגדים לדין נתקים, שהפריחה מטהרת בהם אפילו אחר הפיטור (למעלה פ"ח הי"ב), ולא כבהרת שהפריחה מטמאה רק מתוך החלט או מתוך הסגר (ראה פ"ז ה"א). ראה ראב"ד ומשנה־למלך.

ט. בֶּגֶד[44] שֶׁמּוֹכִין יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס[45] שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא, עַד שֶׁיֵּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ[46]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ, קָרַחְתּוֹ - אֵלּוּ הַשְּׁחָקִים[47], גַּבַּחְתּוֹ - אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים[48].

44) נגעים פי"א מי"א. 45) באידיש - פליש, שחוטים יוצאים מהאריג ובולטים על פניו. 46) בשניהם יחד. 47) אריג ישן שנקרחו המוכין שיצאו ממנו. 48) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פט"ו ה"ט. גבחתו = גבהתו, שחי"ת וה"א מתחלפים (קרבן אהרן בשם פסיקתא זוטרתא).

י. הַבְּגָדִים[49] הַצְּבוּעִים אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי אָדָם בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי שָׁמַיִם[50], עַד שֶׁיְּהוּ לְבָנִים[51]. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתִיוֹ[52] צָבוּעַ וְעֵרְבוֹ[53] לָבָן, עֵרְבוֹ צָבוּעַ וְשִׁתְּיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה[54]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִן הָאָרִיג[55] אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[56].

49) שם מ"ג. 50) בטבע, כגון צמר מטלאים שחורים. 51) ב'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ד דרשו מהכתוב לפשתים ולצמר (ויקרא יג, מח) מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה. הפשתן הוא לבן מטבעו, ושם דרשו: "מה פשתים כברייתו, אף צמר כברייתו", פירוש, אין דרך העולם לצבוע פשתן. 52) חוטי האורך. 53) חוטי הרוחב המעורבים בשתי. 54) מה שבולט ונראה יותר לעין. זה תלוי בסוג האריגה. תוספתא נגעים פ"ה ה"ג. 55) וחוטי צמר ופשתים, נאמר שיעורם בפרק הבא. 56) מפני שאינו ראוי לכלום. משנה נגעים פי"ב, ב.

יא. בֶּגֶד[57] שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר[58].

57) שם. 58) שאין הנגע מטמא אלא אם נולד במקום ובזמן הראויים לטמא. ראה למעלה פ"ו ה"ד.

יב. הַתּוֹפֵר[59] מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְעָשָׂה מֵהֶן בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתָּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

59) דין זה נלמד מהמשנה המובאת בהלכה הבאה.

יג. בֶּגֶד[60] שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת[61], מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים[62], וְנִרְאָה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁבּוֹ[63] - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ. אִם עָמַד שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ וְיִשָּׂרֵף[64]. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּמַטְלִית לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צָבוּעַ[65]. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן, אֲפִלּוּ כִּגְרִיס[66], וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע[67] - יַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף[68].

60) שם פי"א משנה ז. 61) כל הבגד תפור מחתיכות קטנות. 62) "קייטא" בלשון המשנה. 63) אם נראה בצבוע אינו מטמא כלל, כמו שנתבאר למעלה ה"י. 64) כמו בגד שכולו לבן, שמקום הנגע קובע. 65) מפני שבבגדים מטמא פשיון הרחוק מן הנגע. והמדובר כשהפשיון הוא כגריס, אבל בפחות מגריס אין פשיון רחוק מטמא. ראה למעלה ה"ד. 66) פירוש, אפילו כל הפס הלבן אינו גדול יותר מכגריס, ואם כן אין לנגע הגדול כגריס אפשרות של פשיון, שהרי הפשיון לצבוע אינו מטמא. 67) כגריס, שפחות משיעור זה אינו טעון הסגר. 68) ואם כן, אפשר שיטמא בלא פשיון. כר' יהודה בן בתירה במשנה שם.

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר מין הבגדים שמטמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבעו או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מִטַּמֵּא[2] בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב[3] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין קָשֶׁה בֵּין רַךְ. אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם[4] מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים[5] - כִּבְגָדִים, וּמִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים[6] מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

2) בתורה (ויקרא יג, מז – מח) נמנו רק אלה המפורשים כאן. 3) בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים, אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה, נגעים פי"א, מ"ח). 4) עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל

הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר ופשתים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה, מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם (כסף־משנה). 5) צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו בכוח עד שהוא מתחבר. 6) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פי"ג, הי"ב.

ב. כָּל הַבְּגָדִים[7] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה[8]. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[9] מִן הַצֶּמֶר וּמִן הַפִּשְׁתִּים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[10].

7) שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8) אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד), מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי (הר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבגד של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה־למלך לקמן פי"ד הי"ב). 9) מעורב. 10) 'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ב. ואע"פ שאסור ללבשו.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים[11] וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטָּוָאן זֶה עִם זֶה: אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[12] בִּנְגָעִים, וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[13]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בִּפְשָׁתָן וְקַנָּבּוֹס[14] שֶׁטָּרְפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז[15] - אֵין הַצֶּמֶר שֶׁלָּהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שְׁתִיוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנָּבּוֹס אוֹ שְׁתִיוֹ קַנָּבּוֹס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[16] בִּנְגָעִים. וְכֵן אִם הָיָה שְׁתִיוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר וְהַשְּׁאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

11) שם מ"ב. 12) שהצמר בטל ברוב. 13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). 14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). 15) בכורות יז, א. 16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתיו צבוע (ראה למעלה פי"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ה"ג: "בגד ששתיו סריקין ועירבו צמר, שתיו צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו שסריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פי"א מ"ד פירש – צמר צבוע.

ד. הָעוֹר[17] שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[18]. וְכֵן הָעוֹר שֶׁהוּא גֹּלֶם קֹדֶם שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּלִי הָעוֹר[19]. וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן[20] בֵּין מְקֻבָּלֵיהֶן[21] כָּל שֶׁהֵן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים[22][23].

17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. 18) 'תורת כהנים' פי"ג ה"ט וה"י. 19) שם. 20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה. 21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם הי"ב שמרבה עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה־למלך כאן).

ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם[22] - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. חִבֵּר לָהֶן מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים אוֹ עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה הַמְּעֻבָּדִין כָּל שֶׁהוּא[23], וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין[24] בִּנְגָעִים. וְהוּא שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְּגָדִים לְטֻמְאָה[25].

22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. 23) שם. ב'תורת כהנים' שם ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור – מטמאה בכל שהיא. 24) גם העור הימי. ראה 'תוספות יום־טוב' כאן. 25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לדון שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

ו. כָּל כְּלִי[26] הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[27], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[28] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. כְּגוֹן קֶלַע[29] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וְשָׁבִיס[30] שֶׁל שְׁבָכָה[31], וּמִטְפְּחוֹת סְפָרִים[32], וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס[33] - הֲרֵי אֵלּוּ וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת[34] וְהַתֶּרְמָל[35] נִרְאִין כְּדַרְכָּן[36], וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי הָעוֹר[38] הַכְּפוּלִין.

26) שם מי"א. 27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. 28) הזב מטמא את הדבר שדרס ("דרס" כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). 29) מפרש. 30) הצעיף הדק שהנשים משלשלות על פניהן ('תפארת ישראל'). 31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). 32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). 33) שהרי בפחות מכגריס אין נגע מטמא כלל. 34) נאד. 35) ילקוט, שהרועים

שמים בהם חפציהם. 36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכפלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכפלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא־אם־כן מתירים את הקשר. 37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים. 38) משמע שבבגדים אין הנגע פושה מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה הי"ג.

1 **ז. סָדִין[39] הַמְקֻמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת קְמָטָיו וְרוֹאִין אֶת**
2 **נִגְעוֹ.**

39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

3 **ח. הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב[40], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן,**
4 **מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִין מִיָּד מִשֶּׁיִּטָּווּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן**
5 **הַפִּשְׁתָּן[41] וְלֹא שָׁלַךְ הַצֶּמֶר[42]. וְכַמָּה יִהְיֶה[43] בִּפְקַעַת[44]**
6 **שֶׁל טָוִי וְתִטַּמֵּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לֶאֱרֹג מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ עַל**
7 **שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי בֵּין שֶׁהָיְתָה**
8 **כֻּלָּהּ עֵרֶב[45]. הָיְתָה הַפְּקַעַת מְקֻבֶּצֶת מִחוּטִים פְּסוּקִין[46]**
9 **- אֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים.**

40) חוטים טווים, המיוחדים לשתי או לערב. 41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. 42) את הצמר אין מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פי"א מ"ח. 43) שם. 44) חוטים כרוכים על קנה חלול. 45) כל החוט היה מסוג אחד. 46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם – מטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: יחובר חוט "על" חוט).

10 **ט. שְׁתֵּי פַּקְעִיּוֹת[47] הַמְעֹרוֹת זוֹ לְזוֹ בְּחוּט[48], וְכֵן**
11 **הַשְּׁתִי שֶׁמִּקְצָתוֹ לָפוּף[49] עַל הַכֹּבֶד הָעֶלְיוֹנָה[50]**
12 **וּמִקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַפֵּי**
13 **חָלוּק[51] שֶׁמְּעֹרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד**
14 **מֵהֶן - הַשֵּׁנִי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר**
15 **בֵּינֵיהֶן. נִרְאָה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[52] וּבַשְּׁתִי**
16 **הָעוֹמֵד[53], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד[54] וּמִקְצָתוֹ**
17 **בַּשְּׁתִי[55] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאָה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד**
18 **לְבַדּוֹ[56] - הָאָרוּג טָהוֹר[57]; נִרְאָה בָּאָרוּג לְבַדּוֹ[58] -**
19 **הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר[59]. נִרְאָה בַּסָּדִין - שׁוֹרֵף אֶת**
20 **הַנִּימִין[60]; נִרְאָה בַּנִּימִין - הַסָּדִין טָהוֹר[61]. פָּשָׁה מִן**
21 **הַנִּימִין לַסָּדִין - הַסָּדִין טָמֵא[62].**

47) משנה, שם פי"א, מ"ט. 48) מחוברות זו לזו בחוט הכרוך על שתיהן. 49) כרוך. 50) בכסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. 51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והאורג עושה שני החלקים במחובר ומשאיר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גוזר במקום זה ומפרידם. 52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהאורג הכניסו כבר לתוך השתי אלא שאינו צמוד עדיין לאריג, והאורג מכה עליו בכלי המיוחד לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחזקו, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. 53) חוטי השתי המתוחים בכסא האריגה מוכנים לאריגה. 54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. 55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. 56) ובנפש לא נראה. 57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. 58) אפילו בנפש המסכת. 59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר בנראה בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצצו ולא לארוג יותר וטהור שלא הפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). 60) נגעים פי"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לנוי והם טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. 61) שהסדין אינו טפל לנימין. 62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

22 **י. חָלוּק[63] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת[64]**
23 **שֶׁבּוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים[65] -**
24 **מַצִּילָה וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.**

63) משנה, שם. 64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. 65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום־טוב' לפרש את ה"אפילו". ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף־על־פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פי"ב הי"ג), גזירת הכתוב היא באמריות. וכן משמע ב'תורת כהנים' שם).

25 **יא. בֶּגֶד[66] מֵסְגֹּר שֶׁצְּבָעוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
26 **טָהוֹר[67]. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[68] - כֻּלָּן טְהוֹרִים[69].**
27 **קִצְצוֹ[70] וְעָשָׂהוּ מוֹכִין[71] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ -**
28 **טָהוֹר[72], וּמֵהֶר בַּהֲנָיָתוֹ[73]. הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל**
29 **שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.**

66) שם מי"ב. 67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף־על־פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. 68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכהה וצריך להסגירו שנית (למעלה פי"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהים כמותו מתחילה. 69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שנזקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה – להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פי"א מי"ב. 70) לבגד מוסגר. שם. 71) חתיכות דקות מאוד. 72) שאין הטומאה חלה על מטליות קטנטות. 73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשורפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

1 **יב. בֶּגֶד מֻחְלָט[74] שֶׁנִּתְעָרֵב[75] בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּן טְמֵאִין**
2 **וְיִשָּׂרְפוּ, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים[76]. וְכֵן אִם קִצְּצוּ**
3 **וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[77], וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.**

74) שם. 75) ואינו מכירו, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פי"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. 76) כיון שנזקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. ב'תורת כהנים' נגעים פי"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, נא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. 77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

4 **יג. אֶחָד בֶּגֶד[78] אוֹ כְּלִי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב הַמֻּסְגָּר**
5 **אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה. הֲרֵי הוּא אָב מֵאֲבוֹת**
6 **הַטֻּמְאָה, כְּאָדָם מְצֹרָע[79] לְכָל דָּבָר. מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
7 **וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת**
8 **הָאֶבֶן[80]. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלִי**
9 **עוֹר הַמְנֻגָּעִין שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כְּזַיִת[81] לְבֵית טָהוֹר**
10 **- נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ**
11 **כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הַמֻּנָּח תַּחַת**
12 **הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כְּזַיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא**
13 **הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.**

78) ב'תורת כהנים' שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. 79) ראה למעלה פ"י הי"א והי"ב. 80) ראה ראב"ד וכסף־משנה. 81) נגעים פי"ג מ"ח.

14 **יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ[82] עַל שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבֵית טָהוֹר**
16 **טִמְּאַתּוּ[83]. הָיוּ בָהּ כַּמָּה זֵיתִים[84] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה**
17 **כְּזַיִת לְבֵית טָהוֹר נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשְּׁעוּרִין**
18 **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[85], הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[86]: לְכָל נֶגַע**
19 **הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת - הִקִּישׁ נִגְעֵי**
20 **אָדָם לְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים. וְהִשְׁוָה הַמִּצְרָע לְמֵת[87],**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת. מָה הַמֵּת בִּכְזַיִת, אַף אֵלּוּ**
22 **בִּכְזַיִת.**

82) אצבעות. 83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא־קמא. 84) ברייתא יבמות קג, ב. 85) עירובין ד, ב. 86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל־פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. 87) 'ספרי' בהעלותך, פיסקא קה.

23 **טו. בְּגָדִים הַמְנֻגָּעִים[88] - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר,**
24 **בֵּין שֶׁהָיְתָה מֵקֶפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מֵקֶפֶת. וְזֶה**
25 **חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם[89].**

88) תוספתא שם פ"ז הי"ג. 89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגוים.

26 **א. צָרַעַת בָּתִּים - כִּשְׁנֵי גְרִיסִין[2] זֶה בְּצַד זֶה. נִמְצָא**
27 **רֹחַב הַנֶּגַע כְּמוֹ מְקוֹם צְמִיחַת שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת[3] בַּגּוּף,**
28 **וְאָרְכּוֹ כִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׂעָרוֹת בְּרִבּוּעַ[4]. וְהַפָּחוֹת**
29 **מִשִּׁעוּר זֶה בְּבָתִּים - טָהוֹר. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה**
30 **לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[5].**

2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע (ויקרא יד, לז) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. 3) שיעור הגריס. 4) לא כגריס מעוגל. 5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

31 **ב. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה[6] יֵשׁ בְּבָתִּים: מַרְאֵה יְרַקְרַק,**
32 **וַאֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וְכֻלָּן מִפֹּרָשִׁין בַּתּוֹרָה. וּשְׁנֵי**
33 **הַמַּרְאוֹת מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[7]. וּפִשְׁיוֹן הַסָּמוּךְ[8] - כָּל**
34 **שֶׁהוּא, וְהָרָחוֹק[9] - כִּגְרִיס. אֲבָל הַחוֹזֵר אַחַר הִטּוֹחַ -**
35 **כִּשְׁנֵי גְרִיסִין.**

6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשיון, ושיער לבן ומחייה. 7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). 8) נוגע באום (אום = נגע העיקרי). 9) אם יש הפסק בינו לבין האום.

36 **ג. אֵין נִגְעֵי בָּתִּים מְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע**
37 **שָׁפָל מִן הַקִּיר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׂקַעֲרוּרֹת - שֶׁיִּהְיוּ**
38 **שׁוֹקְעִין בַּקִּירוֹת. וּבִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת[11] מַסְגִּירִין אוֹ**

מַחְלִיטִין[12], וּבְפִשְׁיוֹן נוֹתְצִין[13], וְאִם פָּשָׂה אַחֲרֵי הִטּוֹחַ - נוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. 11) ירקרק או אדמדם. 12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. 13) את המקום המנוגע.

ד. כְּשֶׁיִּרְאֶה נֶגַע בַּבַּיִת - אֲפִלּוּ חָכָם, שֶׁיּוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁזֶּה נֶגַע, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת, אֶלָּא אוֹמֵר לַכֹּהֵן[14]: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי קָנִים[15], וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן וְיִכָּנֵס וְיִרְאֶה הַנֶּגַע.

14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח־ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נענשה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושיישמר מלשון הרע. 15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. בירורנו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלוייה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

ה. בַּיִת אָפֵל - אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ[16]; אֶלָּא אִם אֵין הַנֶּגַע נִרְאָה בּוֹ - טָהוֹר. וְאַחַר שֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע יֵצֵא וְיַעֲמֹד עַל פֶּתַח הַבַּיִת בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף וְיַסְגִּיר אוֹ יַחְלִיט[17] אוֹ יִפְטֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת. - לֹא שֶׁיַּסְגִּיר וְהוּא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַמְנֻגָּע, אוֹ תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אֶלָּא בְּצַד פִּתְחוֹ[18]. וְאִם עָמַד תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ וְהִסְגִּיר - הֲרֵי זֶה מֻסְגָּר.

16) שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה, הלכה י"א: "כנגע נראה לי" - ולא לאורי. 17) במשנה אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו שאין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. 18) עומד על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל אינו צריך לסוגרו ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן בנדרים נו, ב שסגירה ממש אמרו).

ו. אֵין הַבַּיִת מְטַמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ אַרְבָּעָה כְּתָלִים, וְהוּא בָּנוּי בָּאָרֶץ בַּאֲבָנִים וְעָפָר וְעֵצִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אַבְנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת עֲפָרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים אוֹ בַּעַל חֲמִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּנוּי בִּסְפִינָה אוֹ תָּלוּי עַל אַרְבַּע קוֹרוֹת[19] - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. הָיָה בָּנוּי עַל אַרְבָּעָה עַמּוּדִים[20] - מְטַמֵּא בִּנְגָעִים.

19) הבולטות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע. 20) בארבע זויותיו והגג נשען עליהם.

ז. כַּמָּה אֲבָנִים יִהְיוּ בּוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה, שְׁתֵּי אֲבָנִים בְּכָל כֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל כֹּתֶל רָאוּי לְנֶגַע; שֶׁאֵין הַבַּיִת מְטַמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּרָאֶה בּוֹ כְּשֵׁנֵי גְרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנֶּגַע. וְכַמָּה עֵצִים[21] יִהְיוּ בּוֹ? כְּדֵי לִתֵּן תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף[22]. וְעָפָר? כְּדֵי לָתֵת בֵּין פַּצִּים[23] לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשְּׁעוּרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים.

21) שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך שיהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני העצים. 22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. 23) הסדקים שבין נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.

ח. הַלְּבֵנִים וְהַשַּׂיִשׂ אֵינָן חֲשׁוּבִין כַּאֲבָנִים. בַּיִת שֶׁאֶחָד מִצִּדָּיו מְחֻפֶּה בְּשַׂיִשׂ וְאֶחָד בְּסֶלַע וְאֶחָד בִּלְבֵנִים וְאֶחָד בְּעָפָר - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים.

ט. בַּיִת שֶׁלֹּא הָיוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים כַּשִּׁעוּר וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר - טָהוֹר[24].

24) מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא בנגעים.

י. בַּיִת שֶׁסִּכְּכוּ בִּזְרָעִים - בִּטְלָן[25]. הוֹאִיל וּמְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ - הֲרֵי הֵן כְּעֵץ, וְאִם נִטְמָא הַבַּיִת - נִטְמְאוּ עִמּוֹ טֻמְאָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

25) ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים שאינם מטמאים טומאה חמורה.

יא. יְרוּשָׁלַיִם וְחוּצָה לָאָרֶץ אֵין מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, וּירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים[26]. וּבָתֵּי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[27] אֵין מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים.

26) ואינה אחוזתכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם חו"ל, מפני שאינה אחוזתם של עם ישראל. 27) אפילו שבארץ ישראל.

יב. הַלּוֹקֵחַ בָּתִּים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[28].

28) כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד), מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל,

מתוך מהדורת חזק

והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.

יג. בַּיִת שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, צִדּוֹ אֶחָד בָּאָרֶץ וְצִדּוֹ אֶחָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. וּשְׁאָר כָּל הַבָּתִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי אָדָם בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם[29].

29) ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.

יד. בֵּית הָאִשָּׁה[30], בֵּית הַשִּׁתָּפִין, בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּירָה לַחַזָּנִין אוֹ לַתַּלְמִידִים - מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים.

30) יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד, לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש: לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחוזתכם" משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.

טו. קִירוֹת הָאֲבוּס[31] וְקִירוֹת הַמְּחִיצָה[32] שֶׁבַּבַּיִת - אֵין מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים.

31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. 32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג־י"ט סיון תשע"ט

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ט

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְשַׁלֵּם שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מִצְוָה זוֹ, שֶׁיְּהֵא שָׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (רלח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) מְצִיעָא (קי:), וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ חוֹבָה בְּכָל־שָׂכִיר, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִפְרֹעַ בִּזְמַנּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרל"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹק שָׂכִיר וּמִלְּאַחֵר שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יט, יג). בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא שָׂכִיר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד־בֹּקֶר"; וְאִם הוּא שָׂכִיר לַיְלָה —— גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וְכָל־הַיּוֹם שֶׁלֹּא תִּשְׁקַע הַחַמָּה אֶלָּא כְּשֶׁכְּבָר קִבֵּל שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" (דברים כד, טו) וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שָׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם". וְאֵין אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּבָאוּ בָהּ שְׁנֵי לָאוִין לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שֶׁמִּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ יָדַעְנוּ מָתַי הוּא זְמַן הַגִּבְיָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא, וְשָׁם (קיא:) נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה מְיֻחָד בְּשָׂכִיר יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁאִם אֵחַר שְׂכָרוֹ —— עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: אֲבָל שָׂכִיר גּוֹי —— עוֹבֵר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ".

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רא.

הַמִּצְוָה הָר"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִיוֹת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁעוֹבֵד בּוֹ אִם אוֹתוֹ הַדָּבָר מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים וגו'; כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ" (דברים כג, כה־כו). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא (בבא) מְצִיעָא (פז.), שֶׁמִּשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ לָמַדְנוּ שֶׁאָדָם אוֹכֵל בַּמְּחֻבָּר בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא יַסְפִּיק לָנוּ אַחַד הַפְּסוּקִים בְּלִי הָאַחֵר, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה קמ) עַל אָמְרָם (ספרא פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ'. הִנֵּה זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁעִנְיָנָהּ הֵשַׂג מִשְּׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיֵּרָשֶׁה לַשָּׂכִיר לֶאֱכֹל מִן־הַמְּחֻבָּר, וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "וְאֵלּוּ (הפועלין, שבעת העבודה) אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִ(בבא) מְצִיעָא.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רסז. רסח.

הַמִּצְוָה הָרס"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַשָּׂכִיר מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בּוֹ אִם הוּא עוֹבֵד בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כִּי תבא בקמת רעך") "וְחָרַמְשָׁ (כלי הקצירה) לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא): "חָרְמֵשׁ —— לְרַבּוֹת כָּל־בַּעֲלֵי חֲרָמֵשׁ וּבִשְׁעַת חֲרָמֵשׁ", כְּלוֹמַר: בִּזְמַן הַקָּצִיר לֹא תִּקְצוֹר לְעַצְמְךָ. וְיָדוּעַ שֶׁפָּסוּק זֶה לֹא בָּא אֶלָּא בְּשָׂכִיר וְשֶׁאָמְרוֹ "כִּי תָבֹא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פֵּרוּשׁוֹ

כִּי תָּבוֹא שָׁכִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּרְגּוּם: אֲרֵי תִתַּגַּר. וּבְפֶרֶק ז׳ מִבָּבָא מְצִיעָא (פז.) אָמְרוּ: "אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה: הָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר לְקַרְקַע (ודוקא) בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה". וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרס"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַשָּׂכִיר מִלְּקַחַת מֵאוֹכֶל מַעֲבִידוֹ נוֹסָף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא־תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז׳ מִבָּבָא מְצִיעָא. וְשָׁם נִתְבָּאֵר מַה שֶּׁהוּא רַשַּׁאי לֶאֱכֹל וּמַה שֶּׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל; וְאִם אֲכָלוֹ —— חֲרֵי עָבַר עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל־כֶּלְיְךָ (כדי לקחתם לביתך) לֹא־תִתֵּן".

יום רביעי ט"ז סיון ה׳תשע"ט
מצות לא תעשה ריט.
מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרי"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ אֶת־הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתָּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִּשָּׂא תֶּבֶן עַל גַּבָּהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל־בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵּין בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכוֹל בִּשְׁעַת מְלָאכָה מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ, וְכָל־זְמַן שֶׁמְּנָעָהּ —— לוֹקֶה, וַאֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז׳ מִבָּבָא מְצִיעָא (צ.).

הַמִּצְוָה הָרמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח׳ מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח׳ מִשְּׁבוּעוֹת.

יום חמישי י"ז סיון ה׳תשע"ט
מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח׳ מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח׳ מִשְּׁבוּעוֹת.

יום שישי י"ח סיון ה׳תשע"ט
מצות עשה רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר" (שמות כב, ו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ט׳ מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג׳ מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח׳ מִשְּׁבוּעוֹת.

יום ש"ק י"ט סיון ה׳תשע"ט
מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְוֹת לֶעָנִי, כְּדֵי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עִנְיָנָיו. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּרָה מִמִּצְוֹת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרָךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצַעֲרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק לְעֶזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יְהֵא נִצְרָךְ (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה —— חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) —— חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (מח.) וּב(בבא) בַּתְרָא (ח.).

הַמִּצְוָה הָרל"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלִּתְבּוֹעַ הַמַּלְוֶה אֶת־הַלּוֶה אִם נֵדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרְעוֹ חוֹבוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" (שמות כג, כד). וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:) אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו חובותיו)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה —— שֶׁלֹּא תֵרָאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלָּאוֹ זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרְבִּית, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְקַמָּן.

ירמיה פרק־טו טז־כא

טז נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם וַיְהִי (דבריך) דְּבָרְךָ לִי לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת לְבָבִי כִּי־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת: יז לֹא־יָשַׁבְתִּי בְסוֹד־מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי כִּי־זַעַם מִלֵּאתָנִי: יח לָמָּה הָיָה
כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה מֵאֲנָה הֵרָפֵא הָיוֹ תִּהְיֶה לִּי כְּמוֹ אַכְזָב מַיִם לֹא נֶאֱמָנוּ: יט לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אִם־תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ לְפָנַי תַּעֲמֹד וְאִם־תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל כְּפִי תִּהְיֶה יָשֻׁבוּ הֵמָּה אֵלֶיךָ וְאַתָּה לֹא־תָשׁוּב
אֲלֵיהֶם: כ וּנְתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ
וּלְהַצִּילֶךָ נְאֻם־יְהוָה: כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים וּפְדִתִיךָ מִכַּף עָרִצִים:

ירמיה פרק־טז א־ד

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב לֹא־תִקַּח לְךָ אִשָּׁה וְלֹא־יִהְיוּ לְךָ בָנִים וּבָנוֹת בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ג כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה עַל־הַבָּנִים וְעַל־הַבָּנוֹת הַיְלוֹדִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־אִמֹּתָם הַיֹּלְדוֹת אוֹתָם וְעַל־אֲבוֹתָם
הַמּוֹלִדִים אוֹתָם בָּאָרֶץ הַזֹּאת: ד מְמוֹתֵי תַחֲלֻאִים יָמֻתוּ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
יִהְיוּ וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב יִכְלוּ וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ:

רש"י

(טז) נמצאו דבריך ואוכלם. לתאוה מתחלה והיו לששון כי דמיתי שישמעו אלי עתה: **(יז) מפני ידך.** מפני נבואה הבאה לי מאתך: **ישבתי.** יחידי ומשתומם באבילות כי נבואת זעם מלאתני בחורבן ביתך: **(יח) אנושה.** חולה כמו ויאנש ויחלה בבנה של בת שבע: **היו תהיה לי.** אתה הוי לי. **כמו אכזב.** כאדם שמבטחו נפסק ממנו שאתה מניחני להצטער בידם, אכזב מקור פוסק פיילינ"ץ בלעז: **מים לא נאמנו.** לסמוך עליהם: **(יט) לכן.** בעבור שאני סובל הצרות האלה: **כה אמר ה'.** לי: **אם תשוב.** אתה ישראל ע"י ואשיבך אני אליו אמר לי לפני תעמוד: **ואם תוציא יקר מזולל.** אם תוציא אדם הגון מאדם רשע שתחזירנו למוטב: **כפי תהיה.** שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה: **ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם.** יתובון אינון לפתגמך ואת לא תתוב למטעי בתריהון:

מצודת דוד

(טז) נמצאו דבריך. כששרתה עלי רוח הנבואה ונמצאו לי דבריך קבלתים בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה וחזר ופירש ויהי דברך לי לששון וכו' על כי נקרא שמך עלי אתה ה' וכו' ר"ל שמחתי היה על כי באה עלי שפע הנבואה להיות נקרא נביא ה': **(יז) לא ישבתי.** אחר שקבלתי הנבואה לא ישבתי בקבוצת משחקים לשמוח עמהם: **מפני ידך.** מפני הנבואה הבאה לי מידך ישבתי בדד ויחידי כדרך המצטער כי מלאת אותי נבואות זעם הם הייעודים הרעים מחורבן הבית והגלות העם: **(יח) כאבי נצח.** ר"ל זה זמן רב אורבים עלי אנשי ענתות: **ומכתי אנושה.** המכה שעלי היא כאובה מאד ר"ל הם מכאיבים אותי ביותר: **מאנה הרפא.** ממאנת לקבל רפואה ר"ל אינם חוזרים מרעתם: **היו תהיה לי.** אתה תהיה למולי כמו מקור מים הנפסק ועוזב הנבואה. ולתוספת ביאור אמר מים לא נאמנו שאין מתקיים ומתמיד כי כמו כן חדלת ממני העזרה וההצלה מן הקמים עלי: **(יט) לכן כה אמר ה'.** שלא יקופח שכרי וכן אמר אם אתה ישראל תשוב לה' ואני אשיבך ר"ל תשובתך תהיה ע"י בגמול זה הבטיחני לומר לפני תעמוד עד עולם ולא תפסוק הנבואה ממך ואם תוציא את מי מן הזוללות להיות אדם יקר אז תהיה כפי כי תתקיים גזרתך כמו גזרתי: **ישובו המה אליך.** זהו דבר אפשרות שהמה ישובו אליך להיות כשרים כמותך ואל תדאג לילך אליהם בשליחות כי פן תלמוד ממעשיהם להיות כמוהם כי תהיה בטוח בזה: **(כ) ונתתיך.** אתן אותך מול העם הזה להיות חזק כחומת נחושת בצורה, ועם כי ילחמו עליך לא יוכלו לך כי אני אושיעך: **(כא) מיד רעים.** הם אנשי ענתות: **מכף עריצים.** החזקים ממך בכח הזרוע וכפל הדבר במ"ש:

(ב) ולא יהיו וכו'. למען לא יהיה לך בנים וכו': **(ג) המולידים.** המעברות אמותם: **(ד) ממותי תחלואים.** ממיתת תחלואי רעב ימותו כמ"ש ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב (לעיל יד): **לא יספדו.** כי יהיו טרודים בצרתם: **ולא יקברו.** כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם ויהיו מושלכים על פני האדמה כזבל: **למאכל וכו'.** הואיל ולא יקברו: **ולבהמת הארץ.** ר"ל לחית הארץ כי חיה בכלל בהמה:

מצודת ציון

(יז) בסוד. ענין קיבוץ כי להמתיק סוד מתקבצין הראויים לו וכן על סוד בחורים (לעיל ו): **ומשחקים.** מלשון שחוק ושמחה: **ואעלוז.** ענין שמחה: **בדד.** יחידי כמו איכה ישבה בדד (איכה א): **זעם.** כעס וחרון: **נצח.** לעולם ר"ל זמן רב: **אנושה.** כאובה ביותר כמו אנוש חציו (איוב לד): **(יח) מאנה.** מלשון מיאון: **אכזב.** ענין הפסק ועזיבה כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח): **נאמנו.** ענין דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (שם כב): **(יט) יקר.** מכובד וחשוב: **מזולל.** ענין הרבות האכילה ורדיפת התאוות, וכן זולל וסובא (דברים כא): **(כ) בצורה.** חזקה: **יוכלו.** מל' יכולת: **(כא) ופדיתיך.** מלשון פדיון: **מכף.** מיד: **עריצים.** חזקים כמו כגבור עריץ (לקמן כ): **(ד) תחלואים.** מל' חולי: **לדומן.** לזבל:

קהלת פרק־ד יד־יז

יד כִּי־מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ: טו רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְּהַלְּכִים תַּחַת
הַשֶּׁמֶשׁ עִם הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו: טז אֵין־קֵץ לְכָל־הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר־הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאַחֲרוֹנִים
לֹא יִשְׂמְחוּ־בוֹ כִּי־גַם־זֶה הֶבֶל וְרַעְיוֹן רוּחַ: יז שְׁמֹר (רגליך) רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב
לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

רש"י

(יד) כי מבית הסורים יצא למלוך. ממקום הטנופת וסרחון כדמתרגמינן ויבאש וסרי: **כי גם במלכותו.** משמלך באדם נולד הרש המסכן הטוב ממנו ובא מתוך טהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש, ד"א כי טוב ילד מסכן וגו' כמשמעו, אשר לא ידע להזהר עוד שכבר הזקין ברשעו וכסילותו, כי מבית האסורים יצא למלוך כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו שיצא למלוך מתוך עוניו ומבית אסוריו שהרי סמ"ך של הסורים נקוד רפוי והרי הוא כמו האסורים ס"א כמו (ישעיה יג) ולא יהל שם ערבי כמו יאהל, שכן מצינו ביוסף שמלך מתוך יציאת בית האסורים, וכן דוד (שמואל ב ז) אני לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן: **כי גם במלכותו נולד רש.** כי כשר והגון הוא שימלוך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו אצל החכמים כמדת הרשים, וכן (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד שיהפך וישתנה לו ממה שהיה כעיר פרא ויעשה אדם: **נולד.** נעשה ולשון הוה הוא: **(טו) ראיתי את כל החיים** וגו'. מצאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שנאמר בהם (בראשית ו) ומכל החי: **עם הילד השני.** אשר יתקיים תחת אותו הדור שהם נח ובניו: **(טז) אין קץ לכל העם.** פרים ורבים היו יותר מדאי כמו שנאמר (איוב כא) זרעם נכון לפניהם, אשה מתעברת ויולדת לשלשה ימים ישלחו כצאן עוליהם: **לכל אשר היה לפניהם.** אין קץ לכל טוב שהיה לפניהם והכל אבד וברגע שאול יחתו: **גם האחרונים.** דור הפלגה: **לא ישמחו.** גם הם בטוב הניתן בידם: **כי גם זה.** סופו של הבל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחרי יצרו: **(יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים.** היאך תלך אם תביא תודה ונדבת שלמים הוא הטוב. ושמור עצמך שלא תצטרך בהבאת חטאות ואשמות: **וקרוב.** הוי לשמוע דברי הקדוש ברוך הוא, והוא טוב וקרוב להקדוש ב"ה: **מתת הכסילים זבח.** שיחטא ויביא קרבן: **כי אינם יודעים לעשות רע.** אין הכסיל מבין שהוא עושה רע לעצמו:

מצודת דוד

(יד) כי מבית הסורים. כי זה הילד המסכן מלט עצמו בחכמתו מבית האסורים אשר היה כלוא שם ויצא למלוך במדינה, וכאשר קרה ליוסף במצרים: **כי גם במלכותו נולד רש.** רוצה לומר הגון היה למלוכה, כי גם אמרו עליו הנה זה הרש נולד במלכות כלומר ראוי הוא למלוכה כאילו נולד מלך: **(טו) ראיתי.** בעיני ראיתי את כל האנשים החרוצים והזריזים המטיילים בעולם: **עם הילד השני.** אותם ראיתי עם הילד השני הנולד אחר זה הילד המסכן, אשר מלט עצמו בחכמתו ויצא למלוך: **אשר יעמוד תחתיו.** אשר שפטתי בדעתי שהוא יעמוד במלוכה תחת הראשון המולך אחר המלך הזקן. וכאומר לפי שראיתי כל האנשים החרוצים והזריזים וגם אותו ראיתי ובחנתי חכמתו מול חכמתם וכמוהם כאין נגדו, לכן שפטתי שהוא ימלוך: **(טז) אין קץ.** בימי מלכות מלך הזקן ובימי מלכות הילד הראשון, לא היה קץ לכל העם. וחוזר ומפרש לכל אשר היה לפניהם, רוצה לומר לא היה די להם להיות קץ לכל הטובה אשר היה לפניהם כי לא שמחו בחלקם, וכאומר כמו שהיו לפני המלך הזקן הכסיל כן היו לפני הילד החכם אשר מלך תחתיו כי עם כל חכמתו לא היה בידו להנטותם מדרכם: **גם האחרונים.** גם בני העם אשר יהיו לאחרונה בימי מלכות הילד השני גם הם לא ישמחו בטובת העושר אשר יהיה בידם כי יתאוו תאוה להרבות עוד, עם כי ימלכו עליהם שני חכמים בזה אחר זה אין בידם להטות לבבם לשמוח בחלקם: **כי גם זה הבל.** גם המלכת חכמים הבל ושבר רצון, כי אין בידם להיישיר דעת בני העם אל הדרך הנכון, אם כן אין תועלת ואין מילוי רצון: **(יז) שמור רגלך** וגו'. בעת אשר תלך לבית המקדש, ולא תניח רגליך ללכת שמה בענין דבר הרע בעיני המקום כהבאות חטאות ואשמות, כי טוב שלא תחטא ולא תביא כפרה: **וקרוב לשמוע.** יותר מתקרב האדם אל המקום ברוך־הוא בתת לב לשמוע בקולו ולהיות נזהר מן החטא: **מתת.** ממתן הזבח של הכסילים שחוטאים ומביאים קרבן כפרה: **כי אינם יודעים.** רוצה לומר, אינם נותנים לב לדעת מהו מעשה הרע ובקלות דעתם יחשבו שטוב בעיני המקום לחטוא ולהביא קרבן כפרה:

מצודת ציון

(יד) הסורים. חסר האל"ף והראוי האסורים: **רש.** עני ודל: **(טו) כל החיים.** אדם חרוץ וזריז יקרא בפי הבריות אדם חי: **המהלכים.** ענין טיול: **(יז) מתת.** מלשון נתינה. כמו ביום תת ה' (יהושע י יב):

ו הֵיכָן שׁוֹרִי? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח, וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן — חַיָּב. אָמַר לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר: הֵיכָן שׁוֹרִי? אָמַר לוֹ: מֵת, וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה; נִשְׁבַּר, וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה, וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר; נִגְנַב, וְהוּא שֶׁאָבַד; אָבַד, וְהוּא שֶׁנִּגְנַב; מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן — פָּטוּר. מֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, וְהוּא שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד; מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן — חַיָּב. אָבַד אוֹ נִגְנַב, וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה; מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן — פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁנֶּה מֵחוֹבָה לְחוֹבָה, וּמִפְּטוּר לִפְטוּר, וּמִפְּטוּר לְחוֹבָה — פָּטוּר; מֵחוֹבָה לִפְטוּר — חַיָּב. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַנִּשְׁבָּע לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ — חַיָּב; לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ — פָּטוּר.

סליק מסכת שבועות

מסכת עדויות

פרק ראשון

א שַׁמַּאי אוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים דַּיָּן שָׁעָתָן. וְהִלֵּל אוֹמֵר: מִפְּקִידָה לִפְקִידָה, אֲפִלּוּ לְיָמִים הַרְבֵּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא

פירוש ברטנורא

ו חייב. שהרי כפר ממון, שאילו הודה היה מתחייב: **מת והוא נשבר וכו' פטור.** שאם הודה לא היה משלם. וכן נגנב והוא שאבד, או אבד והוא שנגנב, פטור, שהרי שינה מחובה לחובה ולא כפר ממון בשבועה זו: **אמר לו אבד או נגנב והוא שמת או נשבה וכו' פטור.** שהרי שינה מפטור לחובה והפסיד בשבועתו:

מסכת עדויות

א א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. כל הנשים הרואות דם, דיין שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך. ולא אמרינן מקמי הכי נמי

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, כיצד השואל חייב קרבן שבועת הפיקדון; וכן היא מוסיפה ללמדנו בשומר שכר ובשוכר, כיצד הם חייבים קרבן שבועה, וכיצד הם פטורים.

אמר המשאיל לשואל: **הֵיכָן שׁוֹרִי** – שהשאלתיך? **אָמַר לוֹ** – השואל למשאיל: **אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח** – שמעולם לא שאלתי ממך שור, **וְהוּא שֶׁמֵּת** – אבל באמת שאל ממנו שור, והשור מת אצלו שלא מחמת מלאכה, **אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד** – ואילו היה מודה לו על כך, היה חייב לשלם, שהרי השואל משלם את הכל (**משנה א**), ואמר לו המשאיל: **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** – שכן הוא כדבריך שלא שאלת ממני שור, **וְאָמַר** – השואל: **אָמֵן** – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, **חַיָּב** – השואל קרבן שבועה וחומש, שהרי בשבועתו פטר עצמו מחיוב תשלומים, ויש כאן כפירת ממון, כמבואר לעיל. **אָמַר לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר** – אמר בעל השור לשומר שכר או לשוכר: **הֵיכָן שׁוֹרִי** – שנתתי לך? **אָמַר לוֹ** – השומר או השוכר: **מֵת** – שורך, **וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר** – אבל באמת נשבר השור, **אוֹ נִשְׁבָּה;** או שאמר לו: **נִשְׁבַּר** – השור, **וְהוּא** – אבל הנכון הוא – **שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה;** או שאמר לו: **נִשְׁבָּה** – השור, **וְהוּא** – והנכון הוא – **שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר;** ובכל אלו, בין לפי דבריו בין לפי האמת, פטור הוא מלשלם, שהרי אונסים הם, ושומר שכר ושוכר פטורים מן האונסים; או שאמר השומר או השוכר: **נִגְנַב** – ממני שורך, **וְהוּא שֶׁאָבַד** – אבל באמת לא נגנב אלא אבד, או שאמר: **אָבַד** – לי שורך, **וְהוּא שֶׁנִּגְנַב** – ובאמת נגנב השור ממנו; ובשני אלו, בין לפי דבריו בין לפי האמת, חייב הוא לשלם, שהרי שומר שכר ושוכר חייבים בגניבה ובאבידה; ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** – שכן הוא כדבריך, **וְאָמַר** – השומר או השוכר: **אָמֵן** – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, **פָּטוּר** – השומר או השוכר מקרבן שבועת הפיקדון, לפי שלא הועיל בשבועתו כלום, כמו שבארנו. אבל אם אמר השומר או השוכר: **מֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה** – שורך, היינו שארעו אונס, **וְהוּא** – אבל הנכון הוא – **שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד** – השור, ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** – שכדבריך כן הוא שנאנס השור, **וְאָמַר** – השומר או השוכר: **אָמֵן** – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, **חַיָּב** – השומר או השוכר להביא קרבן שבועה, שהרי בשבועתו פטר עצמו מתשלומים, ויש כאן כפירת ממון. אם אמר השומר או השוכר: **אָבַד אוֹ נִגְנַב** – השור, **וְהוּא שֶׁמֵּת** – אבל באמת לא נגנב או אבד, אלא מת, **אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה** – שאונסים הם; ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** – שאבד או נגנב השור, **וְאָמַר** – השומר או השוכר: **אָמֵן** – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, **פָּטוּר** – מקרבן שבועה, שבשבועתו חייב עצמו לשלם, ובאמת פטור הוא מלשלם, שהרי שומר שכר ושוכר פטורים באונסים (**משנה א**). **זֶה הַכְּלָל** – בענין קרבן שבועת הפיקדון: **כָּל הַמְשַׁנֶּה מֵחוֹבָה לְחוֹבָה** – שלפי האמת חייב הוא לשלם, ואף בשבועתו חייב עצמו בתשלומים, **וּמִפְּטוּר לְפִטוּר** – שאמנם פטר עצמו בשבועתו מתשלומים, אבל אפילו הודה על האמת היה פטור, **וּמִפְּטוּר לְחוֹבָה** – שהוא פטור מלשלם, ובשבועתו חייב עצמו בתשלומים, **פָּטוּר** – מקרבן שבועת הפיקדון, שבכל אלה אין בשבועתו כפירת ממון. ברם, כל אחד מאלו חייב קרבן עולה ויורד משום שבועת ביטוי, שהרי נשבע לשקר (**רמב"ם**). **מֵחוֹבָה לִפְטוּר** – אבל אם לפי האמת חייב הוא לשלם, ובשבועתו פטר עצמו מתשלומים, **חַיָּב** – קרבן משום שבועת הפיקדון. **זֶה הַכְּלָל: כָּל הַנִּשְׁבָּע לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ** – להיפטר מתשלומים, **חַיָּב** – קרבן שבועה; אבל הנשבע **לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ** – כלומר, מי שאינו מקל על עצמו בשבועתו, אלא שמשנה מחובה לחובה או מפטור לפטור, כפי שבארנו לעיל, הריהו כמי שנשבע להחמיר על עצמו היינו שמשנה מפטור לחובה, והוא **פָּטוּר** – מקרבן שבועת הפיקדון (**עיין "תוספות יום טוב"**). בנוסח אחר חסר "זה הכלל כל הנשבע להקל" וכו'. ויש נוסחאות שאין גורסים "זה הכלל כל המשנה" וכו', אלא גורסים "זה הכלל, כל הנשבע להקל"...

מסכת עדויות

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בשלוש הלכות שנחלקו בהן שמאי והלל, ואין הלכה כאחד מהם, אלא כדברי חכמים החולקים על שניהם. משנתנו שנויה בתחילת מסכת נידה (פרק א משנה א). והיא דנה באשה שראתה דם נידה, מאימתי היא נחשבת כטמאה, לטמא את הטהרות שנגעה בהן. ודין הוא, שאשה שיצא לה דם מן המקור, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה, אלא שעומד בתוך גופה, הרי היא טמאה, שנאמר (ויקרא טו, יט): "דם יהיה זובה בבשרה" – אף על פי שהוא בבשרה (משנה נידה ה, א).

כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה, אֶלָּא מֵעֵת לְעֵת מְמַעֶטֶת עַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה, וּמִפְּקִידָה לִפְקִידָה מְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת. כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת – דַּיָּהּ שָׁעָתָהּ. הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּעֵדִים – הֲרֵי זוֹ כִּפְקִידָה, מְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת, וְעַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה.

ב שַׁמַּאי אוֹמֵר: מִקַּב לַחֲלָה; וְהִלֵּל אוֹמֵר: מִקַּבַּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה, אֶלָּא קַב וּמֶחֱצָה חַיָּבִים בַּחַלָּה; וּמִשֶּׁהִגְדִּילוּ הַמִּדּוֹת, אָמְרוּ: חֲמֵשֶׁת רְבָעִים חַיָּבִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה – פְּטוּרִין, חֲמִשָּׁה וְעוֹד – חַיָּבִין.

פירוש ברטנורא

הוה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו והיתה טמאה מקודם שכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע"פ שלא יצא הדם לחוץ. וטעמא דשמאי דלא חייש דלמא מקמי הכי הוה דם, שאם אתה אומר כן, לבו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בנות ישראל מפריה ורביה: **מפקידה לפקידה.** בדקה היום ומצאה טהורה ובדקה לסוף שבוע ומצאה טמאה, חוששים למגעה מבדיקה ראשונה ואילך, שמא עם סלוק ידיה ראתה וכותלי בית רחם העמידוהו. ולביטול פריה ורביה לא חיישינן, דדוקא לטהרות הוא דמטמאינן להו מפקידה לפקידה, ולא לבעלה. ושמאי אומר, אי מטמאת לה לטהרות, לבו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: **לא כדברי זה ולא כדברי זה.** לא כדברי שמאי דמיקל טפי ואינו עושה סייג לדבריו, ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו ומחמיר יותר מדאי, דודאי כולי האי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם דם: **מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה.** שני זמנים הוזכרו באשה לטמא טהרות למפרע, והלך אחר הקל שבשניהן. אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת, הלך אחר מעת לעת ולא תטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה, כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וערבית מצאה טמאה, לא מטמאינן אלא הנך טהרות דמבדיקת שחרית ואילך. והלכה כחכמים: **על יד.** אחר. כמו ועל ידו החזיק, בספר עזרא [ב' [נחמיה] ג' ח'], שהוא כמו ואחריו החזיק [שם ט"ז ב']: **וסת.** קבוע, שנקבע לה זמן האורח שלש פעמים, ובדקה בשעת וסתה ומצאה טמאה, דיה שעתה, ולא חיישינן דלמא מקמי הכי הוה, דודאי אורח בזמנו בא: **והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה.** תרתי קתני, והכי קאמר, ומשמשת בעדים, כלומר מצוה על כל אשה לשמש בשני עדים שבודקת בהן, אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש: **הרי זו כפקידה.** העד שלאחר תשמיש הרי הוא כפקידה: **ממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה.** דמהו דתימא שמא תראה טפת דם כחרדל ותחפנה שכבת זרע ולא להוי כפקידה, קמ"ל מתניתין דעד שלאחר תשמיש הוה כפקידה. אבל העד שלפני תשמיש אינו כפקידה, שמתוך שהיא מהומה לביתה, כלומר בהולה לשמש, אינה מכנסת אותו לחורין ולסדקין:

ב **מקב לחלה.** עיסה שיש בה קב חייבת בחלה: **קב ומחצה חייבים בחלה.** שהן ז' לוגין וביצה וחומש ביצה, למידה מדברית. והוא עומר לגולגולת עשירית האיפה שחייב בחלה, כדכתיב (במדבר ט"ו) ראשית עריסותיכם, כדי עיסת מדבר. והוסיפו שתות בירושלמיות, ונמצאו שש מדבריות נכנסים בחמש ירושלמיות, ולוג הנשאר וביצה וחומש ביצה עולים ללוג ירושלמי. שהלוג מדברי ששה ביצים, תתנם בחמש ביצים גדולות, נמצא הלוג חסר ביצה גדולה, תן ביצה

משניות מבוארות – קהתי

שַׁמַּאי אוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים – הרואות דם נידה, **דַּיָּן שָׁעָתָן** – די לדונן כטמאות משעת ראייה ואילך, לטמא טהרות במגען; ואין חוששים שמא יצא כבר הדם מן המקור קודם לכן, וטימאו את הטהרות שנגעו בהן קודם ראייתן, שהרי משיצא הדם טמאות הן, כמו שבארנו לעיל, אלא אומרים, שיציאת הדם וראייתה באו כאחד. **וְהִלֵּל אוֹמֵר: מִפְּקִידָה לִפְקִידָה** – מבדיקה לבדיקה, שאם בבדיקה הקודמת מצאו עצמן טהורות, ולאחר ימים אחדים בדקו עצמן ומצאו דם, הרי כל הטהרות שנגעו בהן משעת הבדיקה הקודמת, טמאות הן, **אֲפִלּוּ לְיָמִים הַרְבֵּה** – אפילו עברו הרבה ימים בין בדיקה לבדיקה; שכן הלל מחמיר לגבי טהרות וסובר, שאנו חוששים שמא מיד לאחר הבדיקה יצא לה דם ולא הרגישה בו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה** – לא כדברי שמאי שמיקל יותר מדאי, ולא כדברי הלל שמחמיר יותר מדי, **אֶלָּא מֵעֵת לְעֵת מְמַעֶטֶת עַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה** – "מעת לעת" ממעטת את הזמן של "מפקידה לפקידה", כלומר אם הזמן שבין בדיקה לבדיקה יותר על "מעת לעת", שהוא עשרים וארבע שעות, טמאות הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה תוך מעת לעת בלבד, **וּמִפְּקִידָה לִפְקִידָה מְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת** – שאם הזמן שבין בדיקה לבדיקה הוא פחות מ"מעת לעת", כגון שבדקה עצמה בבוקר והיתה טהורה, ובערב מצאה עצמה טמאה, אינן טמאות אלא טהרות שנגעה בהן משעת הבדיקה הקודמת ואילך. **כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת** – שרואה דם נידה בזמנים קבועים, **דַּיָּהּ שָׁעָתָהּ** – שאינה מטמאה אלא משעת ראייתה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן כשראתה בשעת וסתה, אבל אם ראתה שלא בשעת וסתה, דינה ככל הנשים שמטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה כדברי חכמים. **הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּעֵדִים** – שמקנחת עצמה במטפחות לפני התשמיש ואחריו לשם בדיקה, **הֲרֵי זוֹ כִּפְקִידָה** – שאם לא מצאה דם על המטפחת שקינחה בה לאחר התשמיש, הרי זו נחשבת בדיקה, והיא **מְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת, וְעַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה** – ובדיקה זו ממעטת את הזמן של מעת לעת ושל מפקידה לפקידה, שאם תוך מעת לעת ראתה דם, אין הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה טמאות אלא משעת תשמיש ואילך. בגמרא מבואר, שמצוה היא על כל אשה, ואף לאשה שיש לה וסת, לשמש בעדים.

יום שני

באור משנה ב

משנתנו דנה בשיעור העיסה החייבת בחלה.

שַׁמַּאי אוֹמֵר: מִקַּב לַחֲלָה – העושה עיסה לפחות מקב אחד קמח (בערך 2 ליטר), חייב להפריש ממנה חלה. **וְהִלֵּל אוֹמֵר: מִקַּבַּיִם** – אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן היא עשויה לפחות משני קבים קמח. טעמם של שמאי והלל, שכתוב (**במדבר טו, כ**): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ותרומת "חלה" זו הניתנת לכהן, צריך שיהא בה כדי נתינה, ואין נתינה פחות מכביצה; וסובר שמאי, הואיל ושיעור החלה לבעל הבית (מעיסה שעושה לעצמו) הוא אחד מעשרים וארבעה (**חלה ב, ז**), לכן עיסה מקב אחד חייבת בחלה, שכן קב הוא שיעור עשרים וארבע ביצים (קב = 4 לוגים, לוג = 6 ביצים), ונמצאת החלה שיעור ביצה. ברם, הלל אינו משער בבעל הבית אלא בנחתום, ששיעורו לחלה הוא אחד מארבעים ושמונה בעיסתו (**שם**), ונמצא מפריש מקביים ביצה (**חידושי הרשב"א בשם רבנו תם; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמבואר שם טעם אחר**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה** – לא כדברי שמאי ולא כדברי הלל, **אֶלָּא קַב וּמֶחֱצָה חַיָּבִים בַּחַלָּה** – שדרשו: "ראשית עריסותיכם" – כדי עיסת מדבר, והוא עומר, שכתוב בו (**שמות טז, לו**): "והעומר עשירית האיפה הוא"; האיפה היא שמונה עשר קב, ונמצאת עיסת מדבר החייבת בחלה שני קבים פחות חומש (1.8); ברם, כשבאו לירושלים הגדילו את המידות בששית, היינו שכל מידה מדברית נעשתה $5/6$ של המידה הירושלמית, ומכאן – "עשירית האיפה" במידה הירושלמית היא קב ומחצה (שאם נכפיל 1.8 פי $5/6$ נקבל $1\frac{1}{2}$); וזהו שאמרו חכמים: קב ומחצה (ירושלמיים) חייבים בחלה, שזו היא עיסה של עומר, שחייבה התורה להפריש ממנה חלה. **וּמִשֶּׁהִגְדִּילוּ הַמִּדּוֹת** – פעם שנייה בצפורי, שהגדילו שם המידה

ג הִלֵּל אוֹמֵר: מְלֹא הִין מַיִם שְׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה; אֶלָּא שֶׁאָדָם חַיָּב לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ. וְשַׁמַּאי אוֹמֵר: תְּשְׁעָה קַבִּין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה, אֶלָּא עַד שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי גַרְדִּיִּים מִשַּׁעַר הָאַשְׁפּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְהֵעִידוּ מִשּׁוּם שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן: שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, וְקִיְּמוּ חֲכָמִים אֶת דִּבְרֵיהֶם.

ד וְלָמָּה מַזְכִּירִין אֶת דִּבְרֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל לְבַטָּלָה? לְלַמֵּד לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו, שֶׁהֲרֵי אֲבוֹת הָעוֹלָם לֹא עָמְדוּ עַל דִּבְרֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

וחומש ביצה תחת הביצה גדולה, שהחומש ביצה שהוא שתות מלבר נוסף על הביצה, נמצאו שש ביצים גדולים שהן לוג גדול, הרי הן ששה לוגים גדולים שהן קב ומחצה: **משהגדילו המדות.** זו היא מדה צפורית, שהוסיפו שתות על של ירושלמית, נמצאו הששה לוגין חמשה, שהן חמשת רבעי קב, שהקב ארבעה לוגין: **חמשה ועוד חייבים.** דקסבר ר' יוסי, מדה מדברית היו ביצים גדולות משלנו אחד מעשרים בביצה לכל ביצה. והלכה כחכמים, דקב ומחצה ירושלמי דהיינו ששה לוגין ירושלמיות שהן שבעה לוגין וביצה וחומש ביצה מדבריות, הן שעור חלה. והן מ"ג ביצים וחומש ביצה. ורמב"ם אזן וחקר ותקן ובדק ומצא שמשקל חמש מאות ועשרים דרה"ם מקמח חטים הוא שיעור הקמח החייב בחלה. ומשקל הדרה"ם ידוע במצרים היום ובכל ארץ ישראל, שהוא משקל ס"א גרגירי שעורות בקירוב:

ג הין. שנים עשר לוגין: **פוסלין את המקוה.** אם נפלו בתוכו קודם שנשלם שיעורו. אבל לאחר שנשלם, אפילו השליך לתוכו כל מים שאובים שבעולם שוב אינן פוסלים: **שחייב אדם לומר בלשון רבו.** כלומר, הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה, אלא כך שמע מרבותיו שמעיה ואבטליון. ורמב"ם קבל מאביו ז"ל שמפני שהיו שמעיה ואבטליון גרי צדק לא היו יכולין להוציא מפיהן מלת הין, והיו אומרים אין במקום הין, כדרך בני אדם עד היום שאינם יכולים לחתוך באותיות [אהח"ע], והיה הלל גם הוא אומר אין, כמו שהיו רבותיו שמעיה ואבטליון גרי צדק אומרים: **גרדיים.** אורגים: **משער האשפות.** הזכיר התנא שם אומנתן ושם שכונתן, לומר לך שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש. שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי, שאין מעמידים הימנו לא מלך ולא כהן גדול, ואין שער בירושלים פחותה משער האשפות, והכריעו בעדותן לכל חכמי ישראל:

ד שלא יהא אדם עומד על דבריו. שלא יהא סרבן לעמוד קיים בסברתו: **אבות העולם.** הלל ושמאי:

משניות מבוארות – קהתי

הירושלמית בששית, **אָמְרוּ** חכמים: **חֲמִשֶּׁת רְבָעִים** – קב ורבע צפוריים, שהם קב ומחצה ירושלמיים, **הַיָּבִין** – בחלה (קב ומחצה הם ששה לוגים, ונעשר בצפורי חמישה לוגים). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה, פְּטוּרִין** – חמשת רבעים קב פטורים מחלה, **חֲמִשָּׁה וְעוֹד, חַיָּבִין** – כלומר אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן יש בה משהו יותר מחמשת רבעים קב (לפי המידה הצפורית), שלדעת רבי יוסי צריך להישאר בעיסה שיעור חמשת רבעים קב (חמישה לוגים) לאחר הפרשת החלה ממנה. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

שיעור מקוה לטבילה, ארבעים סאה מים שאינם שאובים (הסאה היא ששה קבים); ואם לאחר שנשלם שיעור זה, נפלו לתוכו מים שאובים, אינם פוסלים את המקוה. אבל אם נפלו לתוכו מים שאובים קודם שנשלם שיעורו, המקוה פסול. משנתנו דנה בשיעור המים השאובים, שפוסלים את המקוה החסר.

הִלֵּל אוֹמֵר: מְלֹא הִין מַיִם שְׁאוּבִין – הין הוא שנים עשר לוג, **פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה** – אם נפלו לתוך מקוה חסר, כמו שבארנו לעיל. טעמו של הלל, שההין היא המידה הגדולה ביותר בלח הנזכרת בתורה, שנאמר (**שמות ל, כד**): "ושמן זית הין", לפיכך חשובה מידה זו של מים שאובים לפסול את המקוה. ומשער הלל במידה הגדולה, ולא במידה קטנה ממנה הכתובה בתורה, לפי שמים שאובים אינם פוסלים המקוה אלא בדרבנן (**הראב"ד**). ולמה נקט בלשון "הין" שהוא לשון תורה, ולא אמר "שלושה קבים" או "שנים עשר לוג" כלשון המשנה? **אֶלָּא שֶׁאָדָם חַיָּב לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ** – ובלשון זה שמע הלל את ההלכה מרבותיו שמעיה ואבטליון. – בנוסח אחר אין גורסים תיבת "אלא". לפי הרמב"ם כוונת המשנה היא, שהלל לא אמר "הין" אלא "אין", משום שכך שמע מרבותיו שמעיה ואבטליון, שהיו גרי צדק, ולא היו יכולים לבטא את האות ה"א. ויש מבארים, שאמנם הלל ביטא נכון את התיבה "הין", אלא השאלה היא, למה אמר "מלא הין"? הלא תיבת "מלא" מיותרת היא? ובאה המשנה לבאר, שהואיל ורבותיו שמעיה ואבטליון אמרו "מלא הין", לפי שלא היו יכולים לבטא ה"א, והוסיפו תיבת "מלא", כדי שלא יטעו התלמידים בדבריהם, ש"אין מים שאובים פוסלים" ("אין" במובן "לא"), לפיכך אמר גם הלל בלשון רבותיו "מלא הין", אף שביטא נכון את הה"א (**באורי הגר"א**). **וְשַׁמַּאי אוֹמֵר: תְּשְׁעָה קַבִּין** – מים שאובין פוסלים את המקוה החסר, שכן תשעה קבים (36 לוגים) ראויים לטבילת בעל קרי, ולפיכך חשובים הם לפסול את המקוה בשאובים, ששיעור טבילה פוסל טבילה; אבל פחות מכן, לא (**הראב"ד**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה, אֶלָּא** – שלשת לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה (**תוספתא**), ונחלקו עליהם שמאי והלל, **עַד שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי גַרְדִּיִּים** – אורגים – **מִשַּׁעַר הָאַשְׁפּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְהֵעִידוּ מִשּׁוּם** – משמם של – **שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן: שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה** – החסר, ושיעור זה הוא רבע ההין, שהוא שיעור הקטן ביותר שבנסכי ציבור; והואיל ושלשת לוגים חשובים לנסכים של קרבנות ציבור, חשובים הם גם לפסול את המקוה בשאובים (**הראב"ד**); **וְקִיְּמוּ חֲכָמִים אֶת דִּבְרֵיהֶם** – כלומר שכל חכמי ישראל, ואפילו הלל ושמאי, קבלו את עדותם לפסוק כן הלכה. בתוספתא עדיות מובא: "ולמה הוזכרו שם מקומם ושם אומנותם? והלא אין לך אומנות ירודה אלא גרדי, אין לך מקום ירוד משער האשפות! אלא מה אבות העולם (הלל ושמאי) לא עמדו על דבריהן במקום שמועה, על אחת כמה וכמה שלא יהא אדם עומד על דבריו במקום שמועה". ברש"י (**שבת טו, א**) מובא: "לומר, שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש, שאין לך אומנות פחותה מגרדי, שאין מעמידים ממנו לא כהן גדול ולא מלך, ואין שער בירושלים פחות משער האשפות, והכריעו בעדותן כל חכמי ישראל".

יום שלישי

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאף שמאי והלל קיבלו את עדותם של הגרדיים וחזרו בהם, – ויש לומדים מכאן, שגם בשתי ההלכות שבמשניות א ו־ב ביטלו דעתם, – באה משנתנו לבאר, לשם מה מזכירים במשנה את דבריהם.

וְלָמָּה מַזְכִּירִין אֶת דִּבְרֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל לְבַטָּלָה – מאחר שהחכמים דחו את דבריהם, והם עצמו חזרו בהם? **לְלַמֵּד לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו** – מתוך עקשנות ונצחנות שיקבלו את דעתו, שכן "חסרון גדול הוא בנפש האדם ומניעה גדולה מלבוא אל האמת" (**"תפארת ישראל"**), **שֶׁהֲרֵי אֲבוֹת הָעוֹלָם** – שמאי והלל, **לֹא עָמְדוּ עַל דִּבְרֵיהֶם** – וביטלו דעתם בעדות הגרדיים (**המאירי**). ויש מפרשים, שלא עמדו החכמים על דברי שמאי והלל אלא ביטלום (**הרמב"ם**).

ה וְלָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין, הוֹאִיל וְאֵין הֲלָכָה אֶלָּא כְּדִבְרֵי הַמְרֻבִּין? שֶׁאִם יִרְאֶה בֵּית דִּין אֶת דִּבְרֵי הַיָּחִיד וְיִסְמֹךְ עָלָיו; שֶׁאֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן. הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה – אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דְּבָרָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן.

ו אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן לָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין לְבַטָּלָה? שֶׁאִם יֹאמַר הָאָדָם: כָּךְ אֲנִי מְקֻבָּל – יֹאמַר לוֹ: כְּדִבְרֵי אִישׁ פְּלוֹנִי שָׁמַעְתָּ.

ז בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: רֹבַע עֲצָמוֹת מִן הָעֲצָמִים, בֵּין מִשְּׁנַיִם בֵּין מִשְּׁלֹשָׁה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: רֹבַע עֲצָמוֹת מִן

פירוש ברטנורא

ה ויסמוך עליו. כלומר שעשה כדברי היחיד והניח דעת הרבים: **אין בית דין** אחר שיעמוד אחריו יכול לבטל דברי ב"ד הראשון שעשה כדברי היחיד, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. בחכמה, היינו שראש הישיבה של ב"ד האחרון יהיה גדול בחכמה מראש הישיבה של ראשון. ובמנין, שיהיו מנין התלמידים שבישיבה של אחרון מרובים ממנין התלמידים שבישיבה של ראשון:

ו למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. כדי לבטלן. יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו והן דחויים ובטלין, למה מזכירין אותן כלל. ומשני, שאם יאמר אדם כך אני מקובל ויתמה כשרואה שאין עושין כקבלתו, יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונדחו דבריו:

ז רובע עצמות. רובע קב של עצמות המת מטמאים באוהל. ופחות [מרובע] אין מטמאין אלא במגע ובמשא אבל לא באהל. וסברי בית שמאי דרובע קב מטמאים ואפילו הן ממתים הרבה: **ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגוויה.** כלומר, מגוף אחד של מת אחד, ולא ממתים הרבה. ואפילו של מת אחד אין מטמאין עד שיהיה ברובע הקב רוב בנין דהיינו רוב גודל הגוף, או רוב מנין עצמותיו של אדם, ויהיו קב"ה עצמות, שמנין עצמותיו של אדם רמ"ח:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

אגב המשנה הקודמת, מוסיפה משנתנו לבאר בכלל, לשם מה מובאים במשנה דברי היחיד, בזמן שחולקים רבים עליו והלכה כמותם.

וְלָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין – החולקים עליו, **הוֹאִיל וְאֵין הֲלָכָה אֶלָּא כְּדִבְרֵי הַמְרֻבִּין** – מאחר שיחיד ורבים הלכה כרבים? **שֶׁאִם יִרְאֶה בֵּית דִּין אֶת דִּבְרֵי הַיָּחִיד** – כלומר שאם יהיו נראים לבית דין דברי היחיד, **וְיִסְמֹךְ עָלָיו** – כלומר שיעשה כדעת היחיד ויניח את דעת הרבים; **שֶׁאֵין** – ויש גורסים: ואין – **בֵּית דִּין** – אחר, שיעמוד אחריו, **יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵרוֹ** – הקודם, שעשה כדברי היחיד, **עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה** – שראש בית הדין האחרון יהיה גדול בחכמה מראש בית הדין הקודם, **וּבְמִנְיָן** – התלמידים, שיהיה מספר התלמידים של בית דין האחרון גדול משל בית דין הקודם. לפי הרמב"ם **(הלכות ממרים ב, א-ב)**: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו בתקנות וגזרות ומנהגות, אבל אם "דרשו באחת מן המידות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר, ונראה לו טעם אחר לסתור את הדין, הרי זה סותר ודן לפי מה שנראה בעיניו, שנאמר **(דברים יז, ט)**: "אל השופט אשר יהיה בימים ההם" – אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך"... ושואל הרמב"ם: "והיאך יהיו האחרונים גדולים במנין מן הראשונים, הואיל וכל בית דין של שבעים ואחד הוא"? ומשיב: "זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקיבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו". ויש מפרשים: ובמנין – במנין שנים **(הראב"ד)**. **הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן,** או שהיה גדול ממנו **בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן** – משנתנו חוזרת על הדברים הללו, שלא נטעה לומר: גדול בחכמה או במנין, אלא הכוונה היא: גם בחכמה וגם במנין.

הראב"ד גורס במשנתנו: שאם יראה בית דין את דברי היחיד, יסמוך עליו. שכן הוא מפרש: שאם יהא נראה לבית דין אחרון שהלכה כדברי היחיד, יסמוך עליו. כלומר יקבע הלכה כמותו, כמו שמצאנו באמוראים האחרונים שהם קובעים הלכה כיחידים הראשונים בכמה מקומות, ואף על פי שהמרובים חולקים עליהם. ואילולא מצאו דברי היחיד הראשון, לא היו אחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים מדעת עצמם, לפי שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין (וכבר הבאנו לעיל שהראב"ד מפרש ובמנין במנין שנים), אלא מכיון שמצאו היחיד מן הראשונים שהיה חולק עמהם, היה להם במה לתלות.

יום רביעי

באור משנה ו

משנתנו באה להשמיע תשובה אחרת על אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן – מאחר שיחיד ורבים הלכה כרבים, **לָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין לְבַטָּלָה** – ויש גורסים: לבטלן, כלומר שזוהי התשובה: לא כדי לסמוך על דברי היחיד אלא כדי לבטלם, **שֶׁאִם יֹאמַר הָאָדָם: כָּךְ אֲנִי מְקֻבָּל** – מקובלני מרבותי שכך היא ההלכה, ולא כפי שפסק בית הדין, **יֹאמַר לוֹ** – אפשר יהא לומר לו: **כְּדִבְרֵי אִישׁ פְּלוֹנִי שָׁמַעְתָּ** – שהוא יחיד, אבל דבריו נדחו על ידי הרבים החולקים עליו, והלכה כמותם.

בארנו את המשנה לפי פירוש הראב"ד, שרבי יהודה שואל אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת: למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין? ותשובתו היא: כדי לבטלן, כפי שהבאנו בבאורנו לעיל. וכן מבואר בתוספות שאנץ וב"מלאכת שלמה" בשם ר' יהוסף אשכנזי.

ברם, יש מפרשים דברי רבי יהודה כפי הגירסה שלפנינו: אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה? – כלומר שרבי יהודה שואל על דברי המשנה הקודמת: אם כן – אם הטעם שמזכירים דברי היחיד בין המרובים הוא משום שאפשר שיפסוק בית דין כאותו יחיד, למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלה – כלומר במקום שדברי היחיד דחויים ובטלים, דהיינו שלעולם לא יוכל בית דין לפסוק כדברי היחיד, כגון בדברים שפשט איסורם בכל ישראל, שאפילו בית דין אחרון גדול בחכמה ובמנין מן הראשונים אינו יכול לעקרם ולהתירם (לשיטת הראב"ד; ולשיטת הרמב"ם – דווקא בדברים שגזרו בית דין כדי לעשות סייג). למה איפוא באלו מזכירים דברי היחיד שהם לבטלה לגמרי? אלא הטעם הוא, שאם יאמר האדם: כך אני מקובל וכו' – כמו שבארנו במשנה (רמב"ם; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"; ועיין "מלאכת שלמה" בשם הרא"ש).

באור משנה ז

המשניות ז-יא עוסקות בהלכות שבהן שמאי חולק על בית שמאי, היינו על תלמידיו. משנתנו דנה ברובע הקב של עצמות מת, ששנינו (אהלות ב, א), שמטמאים באוהל.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: רֹבַע עֲצָמוֹת מִן הָעֲצָמִים – מכל מיני עצמות של מתים, **בֵּין מִשְּׁנַיִם בֵּין מִשְּׁלֹשָׁה** – בין משני מתים ובין משלושה ויותר, מטמאים טומאת אוהל, שכל מה שנמצא אתם באהל נטמא. ברם, פחות מרובע הקב אינם מטמאים אלא במגע ובמשא. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: רֹבַע עֲצָמוֹת מִן הַגְּוִיָּה** – אין רובע עצמות מטמאים, אלא אם כן הם מגוף אחד, אבל אם הם משני מתים אינם מטמאים, **מֵרֹב הַבִּנְיָן אוֹ מֵרֹב הַמִּנְיָן** – רוב בנין הוא

הַגְּוִיָּה, מֵרֹב הַבִּנְיָן אוֹ מֵרֹב הַמִּנְיָן. שַׁמַּאי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מֵעֶצֶם אֶחָד.
ח כַּרְשִׁינֵי תְּרוּמָה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שׁוֹרִין וְשָׁפִין בְּטַהֲרָה, וּמַאֲכִילִין בְּטֻמְאָה. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: שׁוֹרִין בְּטַהֲרָה, וְשָׁפִין וּמַאֲכִילִין בְּטֻמְאָה. שַׁמַּאי אוֹמֵר: יֵאָכְלוּ צָרִיד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּטֻמְאָה.
ט הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּכָל הַסֶּלַע מָעוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מָעוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מְחַלְּלִין כֶּסֶף וּפֵרוֹת עַל הַכֶּסֶף; וַחֲכָמִים מַתִּירִין.

פירוש ברטנורא

אפילו מעצם אחד. אם עצם אחד של מת ממלא רובע קב, מטמא באוהל. והלכה כבית הלל:
ח כרשיני תרומה. בערבי קורין לה כרסנ"א. והם מאכל לגמלים ואין בני אדם אוכלין מהם אלא מדוחק בשנות רעבון. ומפרישין מהם תרומה, הואיל ונאכלים לאדם לפרקים ע"י הדחק. ואינה קדושה כשאר תרומות: **שורין.** אותן במים: **ושפין.** על (בשרן) [צ"ל הבשר]: **בטהרה.** בנטילת ידים, כדין כל שאר אוכלים של תרומה. שסתם ידים שניות הן ופוסלות את התרומה: **ומאכילין.** לבהמה: **בטומאה.** ואינו חושש אם ממטא אותן בידים בשעת שמאכילן לבהמה. אבל כל זמן שאינו מאכילן לבהמה, אסור לטמאן בידים: **שורין בטהרה.** ששרייתן במים מכשירתן לקבל טומאה, ואם שורה אותן בטומאה נמצא הכשרן וטומאתן באים כאחד. וזה בלבד אוסרים בית הלל, משום היכר כדי שידעו שהן תרומה: **יאכלו צריד.** לשון יובש. כמו צריד של מנחות, שהוא מקום של מנחות שלא הגיע שם שמן. אף כאן יאכלו יבשים שלא יהא עליהן משקה בשעת אכילה, כדי שלא יהיה ניכר שהוכשרו לקבל טומאה: **כל מעשיהם בטומאה.** ואפילו השרייה. והלכה כבית הלל:
ט הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני ובא לפורטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני משאוי הדרך: **בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות.** אם בא לפורטן, יכול הוא לפרוט כולן, ונותן מעות בשביל כל הסלע: **ובית הלל אומרים.** לא יפרוט אלא חציין. שכשיבוא לירושלים יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות צרכי סעודה, ואם ירוצו הכל אצל שולחני לפרוט יוקירו הפרוטות, ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך ישא פרוטות עמהן להוציא במקצת, ולכשיכלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט. שקל הוא חצי סלע: **אין מחללין כסף ופירות על כסף.** מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר, ופירות של מעשר שוים חצי דינר, לא יצרפם יחד לחללם על דינר: **וחכמים מתירים.** בכהאי גוונא על ידי צירוף פירות, כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף. אבל לחלל דינר כסף, ופירות שוין דינר, על חצי סלע שהוא שני דינרין, מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

שתי שוקים וירך אחת, שכן כל הבנין הוא שתי השוקיים והירכיים והצלעות והשדרה; ורוב מנין הוא מאה ועשרים וחמישה עצמות, שכל מנין האברים שבגוף הוא מאתיים וארבעים ושמונה; וסוברים בית הלל, שרוב בנין הגוף או רוב מנין האברים, מטמאים טומאת אוהל, אף על פי שאין בהם רובע; ואילו רובע קב מטמא באהל, אף על פי שאין שם לא רוב בנין ולא רוב מנין, ובלבד שיהו בו עצמות יותר מאחד; וזהו שאמר: "מרוב הבנין או מרוב המנין", כלומר: מרוב. ולא כל רוב. ברם, עצם אחד, אף על פי שהוא גדול כל כך שיש בו רובע קב, אינו מטמא באוהל (**המאירי**). **שַׁמַּאי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מֵעֶצֶם אֶחָד** – רובע הקב אפילו מעצם אחד מטמא באוהל. ויש גורסים: "בעצם אחד" או "עצם אחד", כלומר אפילו עצם אחד שיש בו רובע הקב מטמא טומאת אוהל (**המאירי**). והלכה כבית הלל.

יום חמישי

באור משנה ח

כרשינים הם מין צמח מספוא ממשפחת הקטניות (וויק"י), שעיקרם מאכל בהמה, אלא שראויים הם בשעת הדחק גם למאכל אדם, ולפיכך מפרישים מהם תרומה. ברם, אין מוזהרים על שמירת טהרתן של כרשיני תרומה כמו שמוזהרים על תרומה שהיא מאכל אדם. ונחלקו תנאים במשנתנו, כיצד נוהגים בכרשיני תרומה. משנה זו שנויה במסכת מעשר שני פרק ב משנה ד.

כַּרְשִׁינֵי תְּרוּמָה – כפי שבארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שׁוֹרִין** – אותם במים, **וְשָׁפִין** – משפשפים אותם על בשר הגוף, **בְּטַהֲרָה** – בידים טהורות, כלומר שנוטל ידיו תחילה, כבכל תרומה, לפי שסתם ידים פוסלות את התרומה. ויש מפרשים: שפין – שמשפשפים אותם בידים להסיר קליפתם. **וּמַאֲכִילִין** – אותם לבהמה, **בְּטֻמְאָה** – בלי נטילת ידים תחילה, שאינו חושש לטמא אותם בידים בשעה שמאכילם לבהמה. אבל כל זמן שאינו מאכילם לבהמה, אסור לטמאם בידים, ולכן כשהוא בא לנגוע בהם כדי לשרותם או לשפשפם, יטול ידיו תחילה, גזירה שמא יאכלם בלי נטילת ידים, או שמא יגע בתרומה שהיא מאכל אדם. **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: שׁוֹרִין בְּטַהֲרָה** – שהשרייה במים מכשירתם לקבל טומאה, ואם שורה אותם בטומאה נמצא הכשרם וטומאתם באים כאחד. ולפיכך צריך ליטול ידיו קודם שרייתם שיהא היכר שהם תרומה, **וְשָׁפִין וּמַאֲכִילִין בְּטֻמְאָה** – גם בשביל לשפשפם אינו צריך נטילת ידים, ומותר לטמאם, שיש בו היכר שעוסק בכרשינים שהם מאכל בהמה. **שַׁמַּאי אוֹמֵר: יֵאָכְלוּ צָרִיד** – "צריד" לשון יובש, כלומר ייאכלו ביובשם, שלא ישרה אותם במים כלל, כדי שלא יוכשרו לקבל טומאה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּטֻמְאָה** – גם לשרותם מותר בלי נטילת ידים, שהואיל ועיקרה מאכל בהמה הם אין גוזרים בהם כלל. והלכה כבית הלל.

באור משנה ט

משנה זו הובאה כאן, כנראה, אגב המשנה שלאחריה השייכת לסידרת ההלכות, שבהן שמאי חולק על בית שמאי ("מלאכת שלמה"). שתי המשניות הללו שנויות במסכת מעשר שני פרק ב (משניות ח-ט).

הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – מי שיש לו מעות נחושת של מעשר שני, שצריך להעלותן לירושלים, והוא בא להחליפן בסלע כסף, כדי להקל על משאו בדרך לירושלים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּכָל הַסֶּלַע מָעוֹת** – אם יש לו מעות נחושת כנגד סלע, מותר לו להחליפן, בסלע כסף, שהרי אינו צריך בפרוטות נחושת עד שיגיע לירושלים. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מָעוֹת** – לא יחליף אלא חציין של מעות הנחושת בשקל כסף, שהוא חצי סלע, וחציין ישאיר בידו, שהרי כשיבוא לירושלים יצטרך מיד לפרוטות, לקנות צרכי אוכל, ואם הכל ירוצו לשולחני לפרוט סלעים, יתייקרו המעות, ונמצא מעשר שני מפסיד. לפיכך יקח עמו פרוטות לצרכי קניותיו הראשונות (עיין באורנו למעשר שני ב, ח). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מְחַלְּלִין כֶּסֶף וּפֵרוֹת עַל הַכֶּסֶף** – מי שיש בידו משל מעשר שני חצי דינר כסף, ופירות ששווים חצי דינר, אסור לו לצרפם יחד ולחללם (לפדותם) על דינר שלם, שסובר רבי מאיר: אסור לחלל כסף מעשר שני על כסף אחר ואפילו על ידי צירוף פירות. **וַחֲכָמִים מַתִּירִין** – שהואיל ואין הפירות שווים אלא חצי דינר מותר לו לצרף להם חצי דינר כסף ולחללם על דינר שלם. ברם, אם הפירות שווים דינר, לא יחללם עם הכסף שבידו על כסף אחר, אלא מחלל כל אחד בפני עצמו; כיצד? היו לו משל מעשר שני דינר כסף ופירות ששווים דינר, ורוצה לצרפם ולחללם על חצי סלע, אף חכמים מודים שאין מחללים. והלכה כחכמים.

י **הַפּוֹרֵט סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם** — **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּכָל הַסֶּלַע מָעוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מָעוֹת. הַדָּנִים לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּבְדִינָר מָעוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּברְבִיעִית כֶּסֶף בִּרְבִיעִית מָעוֹת. וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אַסְפְּרֵי כֶסֶף. שַׁמַּאי אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחֲנוּת וְיֹאכַל כְּנֶגְדָּהּ.**

יא **כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָו** — **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף מַלְבֵּן שֶׁל כִּסֵּא** — **טָמֵא. כִּסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בַּעֲרֻבָּה** — **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף הֶעָשׂוּי בָּהּ.**

פירוש ברטנורא

י **הפורט סלע של מעשר שני בירושלים.** שהיה מחליף סלע שבידו ונוטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודת מעשר: **בית שמאי אומרים.** אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף. **ובית הלל אומרים,** לא יחליף אלא חציין. שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן, ויפקידם בעיר עד רגל אחר, והפרוטות מתעפשות. ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני משתכר שתי פעמים ומעשר שני נפסד: **הדנים לפני חכמים.** שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי: **בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות.** הסלע הוא ארבעה דינרים, וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר אחד פרוטות, ושלשה דינרים יהיו כסף: **וברביעית כסף ברביעית מעות.** בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעיתו מעות של נחשת ושלשה חלקים כסף, שנמצא לוקח מעות אחד מששה עשר בסלע בלבד: **ארבעה אספרי כסף.** הדינר חמשה אספרי, ומטבע הוא בארץ יון שעד היום קורין לו אספר"ו. נמצא הסלע עשרים אספר"ו. כשהוא מחלל בדינר יחללנו על ארבעה אספר"ו כסף ואספר"ו אחד נחשת. נמצא לוקח נחושת אחד מעשרים בסלע בלבד: **יניחנה בחנות ויאכל כנגדה.** לא יחלל כלל על פרוטות, שמא ישכח ויעשה אותן חולין. אלא יניח הסלע אצל החנוני ויאכל כנגדה עד שתכלה. והלכה כדברי בית הלל בלבד: **יא** **שנטלו חפויו.** רבותי פירשו מלשון חפי פותחת [שבת דף פ"א], שהם השינים הבולטים מן המפתחות שנוהגים לעשות בארץ ישמעאל, אף כאן רגילים לעשות בכסא של כלה כמין שינים בולטים כדי שיסמכו עליהן. ורמב"ם פירש, חפויו, פיתוחין וציורין שעושים מעצים או מאבנים ומדביקין אותן בכסא הכלה: **בית שמאי מטמאים.** דאכתי חזי לישיבה: **ובית הלל מטהרין.** דלא חזי לכלה, והוי כנשבר: **אף מלבן הכסא טמא.** כלומר אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפויו טמא. כל שכן שהכסא בלא חפויו טמא. מלבן, צורת לבינה מרובעת עושין על הכסא ויושבין עליו: **כסא שקבעו בעריבה.**

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה י

במשנה הקודמת היה מדובר במי שהוא מחוץ לירושלים, ובא לצרף מעות נחושת של מעשר שני בסלע כסף, כדי שיהא לו קל להעלותו לירושלים. משנתנו עוסקת במי שהעלה לירושלים סלע של מעשר שני, והוא בא לפרוט את הסלע בפרוטות נחושת, כדי לקנות בהן צרכי סעודה.

הַפּוֹרֵט סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם – הבא לפרוט סלע של כסף בשביל לקבל מעות של נחושת, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּכָל הַסֶּלַע מָעוֹת** – יכול הוא ליטול מעות של נחושת כנגד כל הסלע, אף על פי שאינו צריך להוציא כולן בבת אחת **(רמב"ם; ברטנורא).** ויש מפרשים: צריך הוא לפרוט את כל הסלע, שלא יזדקק בכל פעם לשולחני ויצטרך לשלם לו דמי חילופים ויפסיד המעשר **(הר"ש).** **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מָעוֹת** – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד שקל, שהוא מחצית הסלע, שמא לא יוציא כולן ויפקידן עד הרגל הבא, והפרוטות יתעפשו. **הַדָּנִים לִפְנֵי חֲכָמִים** – התלמידים שהיו יושבים ודנים לפי רבותיהם, והם: שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי **(גמרא סנהדרין יז, א),** אף הם סוברים כהלל, שלא יפרוט את כל הסלע במעות של נחושת, אבל הם **אוֹמְרִים: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּבְדִינָר מָעוֹת** – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד דינר אחד, שהוא רבע הסלע, אבל כנגד שלשת רבעי הסלע יטול מטבעות של כסף. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּברְבִיעִית כֶּסֶף בִּרְבִיעִית מָעוֹת** – גם הדינר הרביעי לא יפרוט כולו במעות של נחושת אלא רביעית שבו בלבד ($1/16$ מהסלע). ויש מפרשים, שהדינר הרביעי יפרוט חציו בכסף וחציו במעות של נחושת **(הרמב"ם; הראב"ד; המאירי);** ולפי פירוש זה, דעת רבי עקיבא היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שמינית הסלע, שהוא חצי דינר. וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "ורביעית הוא רובע השקל, והוא חצי דינר". **וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אַסְפְּרֵי כֶסֶף** – כנגד הדינר הרביעי יטול ארבעה אספרי כסף, והשאר מטבעות נחושת. יש אומרים שהדינר הוא חמישה אספרים, וסובר רבי טרפון שלא יפרוט במעות אלא חמישית הדינר ($1/20$ מהסלע). ויש אומרים, שאספר הוא "מעה", היינו ששית הדינר ודעת רבי טרפון היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שליש הדינר ($1/12$ מהסלע). הרמב"ם כותב: "אספר הוא מעה בלשון יוון, ואיני יודע כמה אספרים יש בסלע". **שַׁמַּאי אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחֲנוּת וְיֹאכַל כְּנֶגְדָּהּ** – לא יפרוט את הסלע במעות כלל, שמא ישכח ויעשה אותן חולין **(ירושלמי),** אלא יניח את הסלע בידי החנווני ויקבל כנגדה צרכי אוכל עד שתכלה. והלכה כבית הלל **(עיין באורנו למשנה מעשר שני ב, ט).**

באור משנה יא

כתוב בתורה (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא, וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא"... – פרשה זו באה ללמדנו, כי הזב הוא אב הטומאה, והוא מטמא משכב ומושב, וכן מרכב (שם שם, ט), ועושה גם אותם אב הטומאה, לטמא אדם וכלים (שם שם, ה-י). ולמדו חכמים, שהזב מטמא את המשכב והמושב והמרכב בחמש דרכים: עומד, יושב, שוכב, נתלה, ונשען (זבים ב, ד). השם הכולל לאלו חמש הדרכים הוא "מדרס". כלים שאינם ראויים לשכיבה או לישיבה, או לרכיבה, או שאינם מיוחדים לכך, אינם מיטמאים במדרס. משנתנו דנה בשני סוגי כסאות, כפי שיבואר, אם מקבלים הם טומאת "מדרס"; ושנויה היא במסכת כלים (פרק כב משנה ד).

כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָו – טבלת המושב של הכסא, והמשענת שבו לגב ולידים, וכן חלקים אחרים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלה נקראים "חיפויים", כלומר ציפוייו של הכסא; ובאה המשנה ללמד שכסא של כלה, שניטלו ממנו החיפויים, היינו המשענת והקישוטים, ואינו ראוי יותר לתפקידו – אם ישב עליו הזב, או עמד או נשען עליו, כמו שבארנו לעיל **(בהקדמה), בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין** – את הכסא טומאת מדרס, שאף על פי שאינו ראוי לישיבת כלה, עדיין שם כסא עליו, שכן ראוי הוא לישיבה לסתם בני אדם. **וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין** – שהואיל ואינו ראוי עוד לשמש "כסא של כלה", הריהו כאילו נשבר, ובטל ממנו שם "כסא" בכלל, ולפיכך אינו מיטמא במדרס. **שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף מַלְבֵּן שֶׁל כִּסֵּא** – המסגרת, ששמים עליה טבלת המושב, ובה קבועות הרגלים, נקראת "מלבן" הכסא; וסובר שמאי שאפילו ניטלו כל החיפויים ולא נשארו בו אלא הרגלים והמסגרת בלבד; ויש מפרשים: אף מלבן של כסא – שיצא מבית האומן, ועדיין לא עשו לו חיפוייו, **טָמֵא** – מקבל טומאת מדרס, שמכל מקום ראוי הוא לישיבה בדוחק. **כִּסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בַּעֲרֻבָּה** – לקח אדם כסא, ששימש לישיבה, וקבעו בתוך עריבה שלשים בה עיסה, כדי לשים עליו קמח או חתיכות בצק, **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין**

יב אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי: הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי — תִּנָּשֵׂא; מֵת בַּעֲלִי — תִּתְיַבֵּם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בְּבָאָה מִן הַקָּצִיר בִּלְבַד. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: אַחַת הַבָּאָה מִן הַקָּצִיר, וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַזֵּיתִים, וְאַחַת הַבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם; לֹא דִּבְּרוּ בַּקָּצִיר אֶלָּא בַּהוֹוֶה. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּבֵית שַׁמַּאי. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תִּנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: תִּנָּשֵׂא וְלֹא תִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: הִתִּרְתֶּם אֶת הָעֲרָוָה הַחֲמוּרָה, לֹא תַּתִּירוּ אֶת הַמָּמוֹן הַקַּל? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: מָצִינוּ שֶׁאֵין הָאַחִים נִכְנָסִין לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: וַהֲלֹא מִסֵּפֶר כְּתֻבָּתָהּ נִלְמַד, שֶׁהוּא כּוֹתֵב לָהּ: שֶׁאִם תִּנָּשְׂאִי לְאַחֵר תִּטְּלִי מַה שֶּׁכָּתוּב לִיךְ. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

הביא כסא ממקום אחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו. ועריבה אינה טמאה מדרס, דחזיא ללישה ולא לישב עליה: **בית שמאי מטמאין.** דלא בטל כסא לגבי עריבה: **ובית הלל מטהרין.** ממדרס, דבטל כסא לגבי עריבה. אבל כסא העשוי בגוף העריבה עצמה, מודו בית שמאי לבית הלל דטהור: **שמאי אומר.** אף כסא העשוי בעריבה עצמה טמא מדרס:

יב אלא בבאה מן הקציר. כמעשה שהיה שהלכו בני אדם לקצור חטין ונשכו נחש לאחד מהן ומת, ובאה והודיעה בב"ד ושלחו ומצאו כדבריה. ולא התירו אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב, אבל ממדינת הים אינה נאמנת: **אלא בהווה.** מעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר מקומות: **שאין האחין נכנסין.** לנחלת בעלה, דרחמנא אמר על פי שני עדים. וגבי נשואים דידה הוא דאקילו משום עיגונה: **מספר כתובתה.** מנוסח שהתקינו לכתוב בשטר כתובה: **כשתנשאי לאחר.** והרי היא נישאת וא"כ תטול כתובתה:

משניות מבוארות – קהתי

– שלדעתם אין הכסא בטל לגבי העריבה, ולכן הוא מיטמא במדרס. **וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין** – את הכסא מטומאת מדרס, לפי שבטל כסא לגבי העריבה, והרי העריבה אינה מקבלת טומאת מדרס, לפי שאינה מיוחדת לישיבה או לשכיבה, אלא ללישה. **שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף הֶעָשׂוּי בָּהּ** – אפילו כסא העשוי מתחילתו בתוך העריבה ולא היה מעולם כסא לישיבה (ולפי הרמב"ם, שנעשה עם העריבה מעץ אחד) מיטמא הוא במדרס. ברם, בית שמאי אינם מטמאים אלא בכסא שהיה משמש לפני כן לישיבה, אבל בכסא העשוי בתחילה בעריבה, מודים הם, שאינו מקבל טומאת מדרס. והלכה כבית הלל.

שבת קודש

באור משנה יב

מכאן ועד סוף פרקנו שנויות ארבע הלכות שבהן חזרו בית הלל מדעתם, וקבלו דבריהם של בית שמאי. בהקדמה לפירוש המשניות כותב הרמב"ם: "והטעם שהצריכו לכתוב דעת איש אחד, ואחר כן חוזר הוא מן הדעת ההיא, כגון שאמרו: "בית שמאי אומרים כך, ובית הלל אומרים כך וכך; וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי" – כדי להודיעך אהבתם האמת והגברת הצדק והאמונה, שהרי אלו האנשים הנכבדים, החסידים, הנדיבים, המופלגים בחכמה, כשראו דברי החולק עליהם טובים מדבריהם, ועינונו נכון – הודו לו וחזרו לדעתו; כל שכן שאר האנשים, בראותם האמת נוטה עם בעל מחלוקתם – יהיו כמו כן נוטים לאמת ואל יקשו עורף. וזהו דברי הכתוב: "צדק צדק תרדוף" (דברים טז, כ). ועל זה אמרו חכמים: "הווי מודה על האמת". רצונם לומר: אף על פי שתוכל להציל נפשך בטענות תוכחתיות, כשתדע שהם אמת דברי חברך, אשר טענתך עליו גלויה (נראית יותר נכונה) מפני חולשתו, או מפני יכלתך להטעות האמת – חזור לדבריו והריב נטוש".

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי: הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם – משנה זו שנויה ביבמות פרק טו **(משניות א-ג)**: "האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, שלום בינו לבינה ושלום בעולם", ובאה האשה ממדינת הים, **וְאָמְרָה** – לבית דין: **מֵת בַּעֲלִי** – התירוני להינשא, **תִּנָּשֵׂא** – מתירים לה להינשא, שמאמינים לה; וכן אם אמרה: **מֵת בַּעֲלִי** – ואין לו בנים, **תִּתְיַבֵּם** – מתירים לה להתייבם לאחי בעלה; ואף על פי שהוחזקה באשת איש, ואין לה עדים שמת בעלה, מכל מקום משום תקנת עגונות הקילו חכמים להאמין לה, שכן חזקה על אשה שלא תינשא עד שיוברר לה שמת בעלה, כי חוששת היא שמא יבוא בעלה לאחר שתינשא, ונמצאת מקלקלת עצמה, שתיאסר על בעלה הראשון ועל זה, ותפסיד כתובתה, ויהיו בניה ממזרים, כדין אשת איש שנישאה לאחר. מכאן אמרו חכמים: האשה נאמנת לומר שמת בעלה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא שָׁמַעְנוּ** – שאשה שאמרה "מת בעלי", שיתירוה להינשא, **אֶלָּא בְּבָאָה מִן הַקָּצִיר בִּלְבַד** – כמעשה שהיה, שהלכו עשרה בני אדם לקצור חיטים, נשכו נחש לאחד מהם ומת, ובאה אשתו והודיעה לבית דין, ושלחו ומצאו כדבריה. באותה שעה אמרו: האשה שאמרה: מת בעלי – תינשא; מת בעלי – תתייבם" **(יבמות קסז, ב)**; ולא התירו חכמים אלא בכגון זה שהיה הדבר סמוך לעיר, ואין חשש שמא האשה תשקר. אבל אשה שבאה ממדינת הים אינה נאמנת. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: אַחַת הַבָּאָה מִן הַקָּצִיר, וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַזֵּיתִים, וְאַחַת הַבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם** – בין שהיא באה מן הקציר, בין שבאה מן המסיק של זיתים, ואפילו באה ממדינת הים, הרי היא נאמנת; **לֹא דִּבְּרוּ** – חכמים **בַּקָּצִיר אֶלָּא בַּהוֹוֶה** – שמעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר המקומות **(רש"י)**. בגמרא **(יבמות קסז, ב)** מובאת ברייתא: "אמרו להם בית שמאי לבית הלל: לדבריכם אין לי אלא קציר חיטים; קציר שעורים מניין? ואין לי אלא קוצר; בוצר, מוסק, גודר, עודר – מניין? אלא מעשה שהיה בקציר, והוא הדין לכולם; אף כאן מעשה שהיה באותה מדינה, והוא הדין לכולן". **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּבֵית שַׁמַּאי** – שאף הבאה ממדינת הים נאמנת לומר: מת בעלי, ומתירים לה להינשא. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תִּנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ** – כיון שמתירים לה להינשא, הרי היא מקבלת את כסף כתובתה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: תִּנָּשֵׂא וְלֹא תִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ** – שלעניין ממון אינה נאמנת עד שתביא עדים. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** – לבית הלל: **הִתִּרְתֶּם אֶת הָעֲרָוָה הַחֲמוּרָה** – הרי הודיתם לנו שמותרת היא להינשא, ומאחר שהאמנתם לה לענין איסור אשת איש, שהוא איסור חמור של ערוות, **לֹא תַּתִּירוּ אֶת הַמָּמוֹן הַקַּל** – היאך לא תאמינו לה בענין גביית כתובתה, שאינו אלא ענין קל של ממון? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: מָצִינוּ שֶׁאֵין הָאַחִים נִכְנָסִין לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ** – אמנם מצינו, שבעניין ממון אין מאמינים לה, שהרי אין האחים זכאים לירש את נכסי בעלה על סמך עדותה שהוא מת; ומכאן שלא האמינוה אלא לענין נישואין, משום תקנת עגונות, אבל לענין ממון צריכים שני עדים, שכתוב **(דברים יט, טו)**: "על פי שני עדים... יקום דבר"; הלכך תינשא ולא תיטול כתובתה. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: וַהֲלֹא מִסֵּפֶר כְּתֻבָּתָהּ נִלְמַד** – מנוסח שטר הכתובה יש ללמוד, שתיטול כתובתה, **שֶׁהוּא כּוֹתֵב לָהּ** – שהרי הבעל כותב לה: **שֶׁאִם תִּנָּשְׂאִי לְאַחֵר תִּטְּלִי מַה שֶּׁכָּתוּב לִיךְ** – ומאחר שמתירים לה להינשא לאחר, הריהי זכאית לקבל את כסף הכתובה. **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** – שאף על פי שאין האחים נכנסים לנחלה של בעלה על פי עדותה, מכל מקום כיון שהתירוה להינשא הרי היא גובה כתובתה.

יג מִי שֶׁחָצִיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חֹרִין – עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד; דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: תִּקַּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ, וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִּקַּנְתֶּם; לִשָּׁא שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל, בַּת חֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל; לְבָטֵל? וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפִרְיָה וְרִבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה, יח): "לֹא־תֹהוּ בְרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ". אֶלָּא מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עַל חֲצִי דָמָיו. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּבֵית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

יג מי שחציו עבד וחציו בן חורין. כגון עבד של שני שותפים ושחררו אחד מהן. אי נמי, שקבל רבו ממנו חצי דמיו ושחרר חציו באותן הדמים: **תקנתם את רבו.** שאינו חסר כלום: **לישא שפחה אינו יכול.** מפני צד חירות שבו: **בת חורין אינו יכול.** מפני צד עבדות שבו: **כופין את רבו ועושהו בן חורין.** והוא הדין אם היה עבד של מאה שותפין ואחד מהם שחררו, שכופין את כולם לשחררו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יג

משנה זו שנויה במסכת גיטין (פרק ד משנה ה), והיא עוסקת בדינו של עבד כנעני "שחציו עבד וחציו בן חורין".

מִי שֶׁחָצִיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חֹרִין – כגון שהיה עבד כנעני של שני שותפים, ושיחררו אחד מהם; או שהיה עבדו של אחד, וקיבל רבו מחצית דמיו, ושיחרר חציו באותם הדמים, **עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד; דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל** – שעל ידי כך נמצא העבד חציו ברשות רבו וחציו ברשות עצמו. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** – לבית הלל: **תִּקַּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ** – דאגתם לרבו שלא יפסיד, **וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִּקַּנְתֶּם** – אבל את העבד עצמו לא תיקנתם, שהרי **לִשָּׁא שִׁפְחָה** – כנענית, **אֵינוֹ יָכוֹל** – שחציו בן חורין, והוא אסור בשפחה כנענית; ולישא **בַּת חֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל** – שחציו עבד, ואסור לו בבת חורין. **לְבָטֵל** – מלישא אשה? **וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפִרְיָה וְרִבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־תֹהוּ בְרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ"** – לא ברא ה' את הארץ להיות תוהו מאין יושב, אלא לשבת יצרה, שיפרו וירבו בה ויהיה בה ישוב של בני אדם. **אֶלָּא מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם** – שלא ייבטל העבד מפריה ורביה, **כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חֹרִין** – גמור, **וְכוֹתֵב** – העבד לרבו, **שְׁטָר עַל חֲצִי דָמָיו** – על מחצית דמי שוויו, כפי מה שהוא שווה לימכר בשוק. **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּבֵית שַׁמַּאי** – שקיבלו בית הלל את דבריהם של בית שמאי.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב סיון, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

לאברכים הנעלים בוגרי מחזור ד' דביה"ס חב"ד ביפו, יצ"ו...

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם וכן תמונתם, וכבקשתם אזכירם לטובה ולברכה.

כבר מלתי אמורה לבוגרים ומסיימים שבעניני קדושה בכלל, ובלימוד התורה בפרט, לא שייך סיום אלא במובן של התחלה והכנה למדריגה יותר גבוה' בלימוד התורה ובחיי יום-יום על פי תורה ומצוותי'. ולכן התקוה חזקה שכל אחד ואחד מכם ימשיך וילך בכח זה בהתקשרות ודבקות אמתית בדרך התורה והמצוות בחיות וחום חסידותיים, מוסיף והולך.

וכיון שמכתבם נכתב ערב זמן מתן תורתנו, תורת חיים ותורה נצחיית, בודאי יזכרו תמיד כי לא ניתנה התורה עד שנעשו בנינו ערבים בעדינו, הרי ערבות זו נוגעת לכל עם בני ישראל, ובידיכם לקיימה, הן בנוגע לעצמכם והן בהשפעה על זולתכם, והובטחנו הבא לטהר, וכדיוק בזה ליטהר ולטהר אחרים, מסייעין אותו.

והשי"ת יצליח את כל אחד ואחד מכם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

רש"י

אם מזרע היהודים — יש זרע ביהודים, שאם הוא בא מהם — לא תוכל לו. **מלמד שהביאוהו בבהלה** — ולא רחץ יפה מטינופו. **שוה** — חושש. **מלמד שהיתה מחווה כנגד אחשורוש** — מרבוי אתה לומד "איש צר ואויב המן הרע הזה". **נופל** — לשון עושה והולך, נופל ורוצה לזקוף, והמלאך מפילו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טו ע"ב: 'וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל אֹהֲבָיו וגו' **אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ, וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ'.** בתחילה **קָרֵי לְהוּ 'אֹהֲבָיו', וְאחר כך קָרֵי לְהוּ 'חֲכָמָיו',** ומזה שלא קראם חכמים מתחילה, משמע שלא היו חכמים בעצם, ורק משום סיבה שאירעה נקראו חכמים לפי שעה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הָאוֹמֵר דְּבַר חָכְמָה** מחכמת התורה, **אֲפִילּוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם, נִקְרָא חָכָם.** ודבר החכמה הוא מה שאמרו להמן, **'אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי וְגוֹ'** לא תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו', והיינו שיש זרע ביהודים שאם הוא בא מהם לא תוכל לו. וכך **אָמְרוּ לֵיהּ, אִי מִשְּׁאָר שִׁבְטִים קָאָתֵי** מרדכי, **יָכְלַת לֵיהּ** - יתכן ותוכל לנצח אותו, **וְאולם אִי** מרדכי בא **מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה,** ודאי **דלֹא יָכְלַת לֵיהּ,** ששבטים אלו התברכו שינצחו את אויביהם. **יְהוּדָה, דִּכְתִיב** בברכת יעקב ליהודה (בראשית מט ח) 'יָדֶךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ'. **אִינָךְ** - בנימין אפרים ומנשה, **דִּכְתִיב בְּהוּ** (תהלים פ ג) 'לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִין וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת גְּבוּרָתֶךָ', ואם ה' מעורר גבורתו לעוזרם, ודאי שלא ניתן לנצחם.

'כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו'. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, שְׁתֵּי נְפִילוֹת הַלָּלוּ לָמָּה - מהו כפילות הלשון 'נפול תפול'. **אָמְרוּ לוֹ** אוהביו להמן, **אוּמָּה זוֹ** [-ישראל] **מְשׁוּלָה לֶעָפָר,** שנאמר (בראשית יג טז) 'וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ', **וּמְשׁוּלָה לַכּוֹכָבִים,** שנאמר (שם טו ה) 'וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים וגו' כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ', **כְּשֶׁהֵן יוֹרְדִין, יוֹרְדִין עַד עָפָר** הנדרס על ידי הכל, וכך הכל מושלים בהם, **וּכְשֶׁהֵן עוֹלִין, עוֹלִין עַד לַכּוֹכָבִים,** שכשם שאי אפשר לאדם לעלות עד הכוכבים, כך לא יכולה שום אומה לשלוט בהם. ולכן כפל הכתוב 'נפול תפול', שכאשר אתה תיפול הוא יעלה, והרי זה כנפילה כפולה.

'וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן'. ובציווי המלך להביא את המן נאמר (אסתר ה ה), 'מַהֵרוּ אֶת הָמָן', ומדוע שינה הכתוב ללשון בהלה, אלא **מִלַּמֵּד, שֶׁהֱבִיאוּהוּ בְּבֶהָלָה,** ולא הספיק להתרחץ מהטינוף שנדבק בו.

'כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי וגו' כִּי אֵין הַצָּר שׁוֶה בְּנֶזֶק הַמֶּלֶךְ'. **אָמְרָה לוֹ** אסתר לאחשורוש, **צָר** [-צורר] **זֶה** - המן, **אֵינוֹ שׁוֶה בַּנֶּזֶק שֶׁל מֶלֶךְ** - אינו חושש שהמלך ינזק. שבעבר **אִיקַּנֵי בָּהּ** [-קינא] **בְּוִשְׁתִּי וּקְטָלָהּ** - ויעץ למלך להרגה, **הַשְׁתָּא אִיקַּנֵי בְּדִידִי וּמְבָעֵי לְמִקְטְלִי** - וכעת מקנא בי, ומבקש להרגני עם עמי.

'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה'. שואלת הגמרא: **וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר לָמָּה לִי** - למה כתוב 'ויאמר' פעמיים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ,** אסתר שמעה את דברי המלך אליה פעמיים, גם מפיו, וגם מהמתורגמן, **שֶׁבְּתְחִלָּה** - עד שגילתה אסתר לאחשורוש את מולדתה, הוא דיבר איתה **עַל יְדֵי תּוּרְגְּמָן,** שאין כבוד למלך לדבר עם פשוטי עם, אולם **כֵּיוָן דְּגִילְתָּה** לו את מולדתה, **וְאָמְרָה לֵיהּ מִדְּבִית שָׁאוּל קָאָתֵינָא** - שהיא נכדתו של שאול המלך, **מִיָּד 'וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה'** פעם נוספת ללא מתורגמן.

'וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה'. ולכאורה די אם היתה אומרת 'המן הרע הזה' בלבד, ומדוע הקדימה ואמרה 'איש צר ואויב'. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד** שֶׁכשאמרה 'איש צר ואויב', **הָיְתָה מְחַוָּוה** [-מראה] בידה **כְּלַפֵּי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ** והתכוונה עליו, **וּבָא מַלְאָךְ וְסָטַר יָדָהּ** - והטה את ידה **כְּלַפֵּי הָמָן,** וסיימה 'המן הרע הזה'.

'וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ וגו' אֶל גִּנַּת הַבִּיתָן וגו' וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן'. תיבות 'מגינת הביתן' מיותרות, שאם הלך לשם בודאי שכשחזר חזר משם, אלא מלמד שמַקִּישׁ שִׁיבָה של המלך מהגינה לְקִימָה שלו ויציאתו מן הבית אליה, **מַה קִּימָה בְּחִימָה,** ככתוב 'והמלך קם בחמתו', **אַף שִׁיבָה בְּחֵימָה** נוספת, שראה בגינה דבר שהעלה יותר את חמתו, **דְּאָזַל וְאַשְׁכַּח** [-שהלך ומצא] **לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, דְּאִידַּמּוּ לֵיהּ כִּגְבָרֵי** - שנדמו לו כאנשים, **וְקָא עָקְרֵי לְאִילָנֵי דְּבוּסְתָּנֵי** - והיו עוקרים את אילנות הגינה. **וְאָמַר לְהוּ** אחשורוש, **מַאי עוֹבְדֵיכוּ** - מה מעשיכם. **אָמְרוּ לֵיהּ, דְּפַקְדִינָן הָמָן** - המן ציוה אותנו לעקור את האילנות. וכך כשחמתו גברה **אָתָא לְבֵיתֵיהּ** - שב לביתו.

'וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ'. שואלת הגמרא: וכי שייך לומר לשון **'נֹפֵל',** שפירושו נופל והולך כל הזמן, הלא **נָפַל** בלשון עבר **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לומר, שהרי נפל פעם אחת. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד** שֶׁכאשר ניסה להזדקף, **בָּא מַלְאָךְ וְהִפִּילוֹ עָלֶיהָ** שוב, וזהו לשון 'נופל', שהיה נופל והולך.

כשראה אחשורוש את מעשי שליחי המן בגינתו ואת מעשי המן בביתו, **אָמַר: וַיי מִבֵּיתָא, וַיי מִבָּרָא** - אוי לי בביתי ואוי לי מחוצה לו, וזה נדרש מהנאמר בהמשך **'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבַּיִת',** ולשון 'הגם' משמע שהיה לו עליו טענה על דבר נוסף, והיינו על מה שעשו שלוחיו בגינתו.

לא יאמר אברור עשרה טלאים, ואכניסם לדיר, **ואטול** מהן **אחד** למעשר, **והשאר** שנותרו מחוץ לדיר, יהיו **פטורים** ממעשר, **אלא כונסן** לכל הטלאים **לדיר, ומוציא עשרה** מפתח הדיר, **ונוטל** מהן **אחד** למעשר, **והשאר** – והחמשה הנותרים בדיר, **מצטרפין** לגורן **אחר** להתעשר שוב, ואינם נפטרים מחיוב מעשר שכבר חל עליהם.

מקשה הגמרא על דברי רבא: **והתניא** בברייתא, היו לו **תשעה עשר טלאים, לא יאמר אברור עשרה** לדיר, **ואטול** מהן **אחד** למעשר, **והשאר** שמחוץ לדיר יהיו **פטורין** ממעשר, **אלא כונסן לדיר, ומוציא עשרה, ונוטל** מהן **אחד** למעשר, **והשאר פטורין**, ואין צריך לצרפם עם הגורן הבא, ושלא כדברי רבא.

מתרצת הגמרא: **תרגמה רב הונא בר סחורה** קמיה **דרבא בריגלא** – רב הונא בר סחורה העמיד וביאר את הברייתא לפני רבא בשבת שלפני הרגל, שהברייתא ששנינו בה שהתשעה הנותרים פטורים, **בדיר** שיש **לו שני פתחים עסקינן, ויצאו תשעה בפתח זה ותשעה בפתח זה**, ונמצא **דהאי חד** – שאותו אחד שנשאר בדיר, **חזי להכא ולהכא** – ראוי להצטרף לתשעה שיצאו בפתח הראשון או לתשעה שיצאו בפתח השני, ונפטרו כולם ב'מנין הראוי'.

שואלת הגמרא: למה רב הונא בר סחורה ביאר שהברייתא עוסקת באופן שיצאו בשני פתחים, **ולישני ליה** – והרי היה יכול לתרץ לרבא, שהברייתא עוסקת ביצאו מפתח אחד, **וכגון שמנה תשעה** טלאים, **וכי מטא עשרה** – וכשהגיע העשירי ויצא בפתח, לא קראו 'עשירי', אלא **קרי חד מרישא** – התחיל למנות מתחילה אחד שנים וכו', ומנה את התשעה עשר 'עשירי' ופוטר את התשעה שלפניו, והתשעה הראשונים נפטרו ב'מנין הראוי'.

משיבה הגמרא: **קסבר** רב הונא בר סחורה, **עשירי מאליו קדוש**, ואם כן, הטלה שיצא עשירי קדוש אף אם קרא לו 'אחד', והתשעה האחרונים אינם נפטרים. אך כשיצאו בשני פתחים, האחרון ראוי להשלים לכל הטלאים שיצאו לפניו.

מוסיפה הגמרא ושואלת: **ולישני ליה** רב הונא בר סחורה לרבא, שהברייתא עוסקת **בגורן** – בדיר של פתח אחד, **ובאופן שמנאן לטלאים זוגות זוגות**, והטלה התשעה עשר יוצא אחרון לבדו, ועל ידי כך כולם נפטרים ב'מנין הראוי', כיון שהמונה בזוגות הרי הוא מונה שני מניינים יחד עד תשעה, והטלה האחרון ראוי להחשב ב'עשירי' לכל אחד משני המנינים של היוצאים לפניו.

משיבה הגמרא: **קסבר** רב הונא בר סחורה, **עשירי למנין בהמות קדוש** – שאין הולכים אחר המנין שמנה בפיו 'אחד' שנים שלשה', אלא אחר מספר הבהמות שיצאו, וכיון שיצאו חמש זוגות, אחד מהזוג החמישי נעשה קדוש מאליו, וכל האחרים לא נפטרים, כי ביציאתם לא היה זה 'מנין הראוי'.

אמר רב נחמן בר יצחק, זכאי [–זכתה] **אימיה דרב הונא בר סחורה** שילדה בן כמותו, **דשני ליה שמעתא בריגלא כשמעתיה** – שתירץ את הקושיא מהברייתא על רבא בזמן הדרשה שדרש לפני הרגל, והעמיד את הברייתא על פי דברי רבא עצמו לעיל (נט:) שמנין הראוי פוטר ממעשר בהמה.

משנה

המשנה עוסקת בבמה אופנים בהם נעשתה טעות במנין הבהמות למעשר: **יצאו** מפתח הדיר **שנים כאחת** – שתי בהמות בבת אחת, **מונה אותם שנים שנים**, ואומר על הזוג הראשון 'שתים' ועל הזוג השני 'ארבע' ועל השלישי 'שש', וכן הלאה, וקדושת מעשר חלה על שתי הבהמות שבזוג העשירי. אבל אם יצאו שנים בתחילה ואחריהם יצאו השאר בזה אחר זה, וטעה **ומנאן** לזוג הראשון **'אחד'**, ואחר כך קרא לשלישי 'שני' ולרביעי 'שלישי', נמצאו העשירי שקרא לו **'תשיעי'** והאחד עשר שקרא לו **'עשירי', מקולקלין** – אינם נעשים כדינם, כיון שהאמת היא שהעשירי הוא מעשר והאחד עשר קרב כשלמים, והוא סבור שהעשירי הוא חולין והעשירי הוא מעשר כמבואר בסמוך.

דין נוסף: יצאו בזה אחר זה, וטעה וקרא לטלה שיצא **תשיעי 'עשירי', ולעשירי** שיצא אחריו קרא **'תשיעי', ולאחד עשר** שיצא לאחר שניהם קרא **'עשירי', שלשתן מקודשין**. אולם חלוקים הם בדיניהם, **התשיעי** שקרא לו 'עשירי', ירעה עד שיפול בו מום, ואז הוא **נאכל במומו** לבעלים. **והעשירי**, הרי הוא **מעשר. והאחד עשר** שקרא לו 'עשירי', **קרב** כקרבן **שלמים**, וכן **עושה תמורה** – אם המיר את האחד עשר בבהמה אחרת, נעשית הבהמה האחרת קדושה בקדושת תמורת שלמים, שלא כתמורת מעשר שאינה עושה קדושת תמורה על בהמה אחרת, **דברי רבי מאיר. אמר** [–שאל] **רבי יהודה** על דברי רבי מאיר, **וכי יש** בהמה שהיא **תמורה שעושה** בהמה אחרת **תמורה** תחתיה, וכמו כן, אחד עשר שקרא לו 'עשירי' לא יעשה תמורה, כיון שקדושתו הוא מדין תמורת מעשר. דוחה המשנה: **אמרו משום רבי מאיר, אילו** האחד עשר **הָיָה** נחשב **כתמורה** של המעשר, הוא **לא הָיָה קרב**, שהרי תמורת מעשר אינה קריבה, וכיון שהאחד עשר קרב כשלמים, בהכרח שהוא קדוש מחמת עצמו, ולא מחמת תמורת מעשר, ואם המיר טלה זה בבהמה אחרת, הוא עושה תמורה.

דין נוסף: **קרא לתשיעי 'עשירי' וגם לעשירי** קרא **'עשירי', וגם לאחד עשר** קרא **'עשירי', אין אחד עשר מקודש**, כיון שקרא 'עשירי' לעשירי האמיתי, ושוב לא חלה קדושת מעשר על האחד עשר.

מסיימת המשנה: **זה הכלל, כל שלא נעקר שם עשירי ממנו** – בכל אופן שלא קרא לעשירי האמיתי שם אחר ולא עקר ממנו את שמו, **אין האחד עשר מקודש**, כיון שלא ניתן לקרוא לשנים בשם 'עשירי'.

גמרא

שנינו במשנה: 'יצאו שנים כאחת מונה אותן שנים'. הגמרא דנה איזה טלה מתקדש למעשר: **אמר רבי יוחנן, מנאן** לטלאים שיצאו מהדיר **זוגות זוגות**, כלומר, שמנה כל שנים שיצאו יחד כאחד, או שמנאם **קינטרין קינטרין**, כלומר, כל מאה שיצאו יחד מנאם כאחד, **העשירי למנינו הוא קדוש**.

שואלת הגמרא: **'למנינו' מאי** – מה כוונת רבי יוחנן באומרו 'עשירי למנינו הוא קדוש'. משיבה הגמרא: נחלקו אמוראים בביאור דברי רבי יוחנן. **רב מארי אמר**, העשירי **למנין שלו** [–של המונה] **הוא הקדוש**, וכיון שמנה את הטלאים בקבוצות ולא מנה כל אחד לעצמו, הרי שכל הטלאים בקבוצה העשירית נחשבים מעשר על תשעת הקבוצות שלפניה. ואילו **רב כהנא אמר**, העשירי **למנין הבהמות** שיצאו מהפתח **הוא הקדוש**, וכיון שיצאו עשרה טלאים, הרי העשירי קדוש, וכן כל עשירי שיוצא הוא קדוש על אף שאינו בקבוצה שנמנית כעשירית.

הגמרא דנה במחלוקת זו. מקשה הגמרא על רב כהנא: **תנן** במשנתנו, **יצאו שנים כאחת מונה אותן שנים שנים**, ואם **מנאן אחד** והמשיך למנות את האחרים כסדרן, הרי **תשיעי ועשירי מקולקלין**. ויש להקשות, **בשלמא למאן דאמר למנין שלו הוא קדוש**, דמשום הכי הוו **תשיעי ועשירי מקולקלין** – אכן מטעם זה גם התשיעי וגם העשירי קדושים למעשר, כיון **ולעשירי** שיצא **קא קרי ליה** – הוא קורא לו **'תשיעי', ולאחד עשר** הוא קורא **'עשירי'**, וחלה קדושה על שניהם, והרי הם מקולקלים כמבואר במשנה. **אלא למאן דאמר שלמנין בהמות הוא קדוש** יש להקשות, למה שניהם מקולקלים, הרי **לתשיעי** האמיתי, אכן **תשיעי קא קרי ליה** – הוא נקרא 'תשיעי' כראוי, **וכן לעשירי**

המשך בעמוד ס

לא יאמר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וְאֶטּוֹל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים. אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר מְצַטְרְפִין לְגוֹרָן אַחֵר. - וְהָתַנְיָא: תִּשְׁעָה עֲשָׂר טְלָאִים, לֹא יֹאמַר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וְאֶטּוֹל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין. אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין! תִּרְגְּמָהּ רַב הוּנָא בַּר סְחוֹרָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא בְּרִיגְלָא: בְּדִיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים עֶסְקִינַן,

וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה, דְּהָאֵיךְ חַד חָזֵי לְהָכָא וּלְהָכָא. וְלִישְׁנֵי לֵיהּ: כְּגוֹן שֶׁמָּנָה תִּשְׁעָה, וְכִי מִטָּא עֲשָׂרָה קָרֵי "חַד" מֵרֵישָׁא! - קָסְבַר: עֲשִׂירִי מֵאֵלּוּ קָדוֹשׁ. וְלִישְׁנֵי לֵיהּ בְּגוֹרָן, וּמְנָאָן זוּגוֹת זוּגוֹת! - קָסְבַר: עֲשִׂירִי לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זַכַּאי אִימֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר סְחוֹרָה, דְּשַׁנֵּי לֵיהּ שְׁמַעְתָּא בְּרִיגְלָא כִּשְׁמַעְתֵּיהּ. **מִשְׁנָה** יָצְאוּ שְׁנַיִם כְּאַחַת - מוֹנֶה אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם; מָנָאן אֶחָד - תִּשִׁעִי וַעֲשִׂירִי מִקּוּלְקָלִין. קָרָא לַתִּשִׁעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תִּשִׁעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - שֶׁלָּשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין; הַתִּשִׁעִי - נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי - מַעֲשֵׂר, וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּרָה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אָמְרוּ מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִילּוּ הָיָה תְּמוּרָה - לֹא הָיָה קָרֵב. קָרָא לַתִּשִׁעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ. **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָנָאן זוּגוֹת זוּגוֹת, קִינְטְרָן קִינְטְרָן - עֲשִׂירִי לְמִנְיָנוֹ הוּא קָדוֹשׁ. "לְמִנְיָנוֹ" מַאי רַב מָארִי אָמַר: לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ. רַב בְּרֶכְיָא אָמַר: לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ. תְּנַן: יָצְאוּ שְׁנַיִם כְּאַחַת - מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם, מָנָאן אֶחָד - תִּשִׁעִי וַעֲשִׂירִי מִקּוּלְקָלִין. בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ - מִשּׁוּם הָכִי הָווּ תִּשִׁעִי וַעֲשִׂירִי מִקּוּלְקָלִין, וְלָעֲשִׂירִי קָא קָרֵי לֵיהּ "תִּשִׁעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי"; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ, לַתִּשִׁעִי - "תִּשִׁעִי" קָא קָרֵי לֵיהּ, וְלָעֲשִׂירִי - "עֲשִׂירִי" קָא קָרֵי לֵיהּ? - אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי אֲמִינָא אֲנָא - הֵיכִי דְּאִיכַּוֵּין לְאַפּוּקֵי זוּגוֹת זוּגוֹת, הֵיכָא דְּנִפַּק מִמִּילָא - לָא. תָּא שְׁמַע: מָנָאן לְמִפְרַע - עֲשִׂירִי שֶׁבְּמִנְיָן הוּא קָדוֹשׁ; בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ, עֲשִׂירִי - "חַד" קָרֵי לֵיהּ! אָמַר רָבָא: הוֹאִיל וְאִיתֵיהּ בְּמִנְיָנָא פִּרְסָאָה, דִּקְרוּ לַעֲשָׂרָה "חַד".

"קרא"

יצאו שנים כאחד מונה אותן שנים ואם מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלין — פירש הקונטרס: כגון שיצאו שנים כשהגיע לששה או לשבעה, ומנאן אחד, ועל כן קרא העשירי למנין בהמות "תשיעי", והאחד עשר — "עשירי". אף על גב דבסמוך אמר: קרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי", עשירי מעשר ואחד עשר שלמים — הכא מקולקלין, משום דמנה אחד בשנים שיצאו באחד, ומספקא לן אם נעשין כאחד על ידי שמנאן אחד או לא, ואף על גב דאיכא מאן דאמר בגמרא: עשירי (למעשר בהמות) ולמנין בהמות] קדוש. דמה שמנאן אחד משוי ליה ספיקא, ואותו הקרוי "תשיעי" הוי ספק תשיעי ספק עשירי, והקרוי "עשירי" הוי ספק עשירי ספק קדוש ליקרב.

עד

וכל

רש"י בת"י

והתניא וכו' והשאר פטורים — ואת אמרת מצטרפין לגורן אחר. **ברגלא** — בשבת ששואלין הלכות הרגל, שלושים יום לפני הרגל. **להכא ולהכא** — ומפטרי האחרים במנין הראוי. **וכי מטי עשרה** — ובעי למקרייה "עשירי" — קרייה "חד" במרישא, והתוחל למנות "אחד" "שנים" "שלשה" "ארבעה", והוי אחרון שהוא תשעה עשר — עשירי למנין אחרון, ונפטרו בעשרה. ותשעה גם כן נפטרו במנין הראוי, ולמה לי לאוקמא בשני פתחים **קסבר מאליו קדוש** — אף על גב דקרייה "חד", והתשעה אחרונים לא הוו לדו שום פטור, הלכך אוקומה בשני פתחים. **ולשני ליה** — כגון שמנאן זוגות, כשיצאו שנים קרנהו "חד", ולרביעי קרנהו "תרי", וכי מטי לתשיעי — נפקי שמונה עשר, והתשיעי יצא בעשירי. הלכך כולן פטורים, דכל זוג חוזא איכא חד דמפטר בעשירי אחרון וחד דלא נפטר, וכיון דאין יודעין איזה תשעה דיבון — כולן פטורין. **קסבר עשירי למנין בהמות קדוש** — דמן חמש זוגות ראשונים הוי חמישי האחרון קדוש, ואף על גב דהוא קריה "חמישי", ותו לא מפטרי תשעה אחרונים. והתשעה הוי חיבים ודאי. **אמיה דרב הונא** — זכתה לבן חכם כמותו. **דשני ליה שמעתא** — לרביה. **כשמעתיה ברגלא** — שעלתה בידו תירוץ ההלכה לפני רבו כשמעתא דרביה, דמנין הראוי, ועשירי קדוש מאליו. **ברגלא** — שהיו העם מרובין ויצא טבעו. **משנה יצאו שנים כאחת** — זה אצל זה ברוחב הפתח — מונה אותם שנים שנים, כאלו יצאו זה אחר זה. **תשיעי ועשירי מקולקלין** — יצאו שנים בשישי או בשביעי ומנה לשניהם כאחד, נמצא שהתשיעי לחשבונו הוא עשירי לבהמות, והעשירי הוא אחד עשר, ומשום הכי הוו מקולקלין מלהקריב, ודיעו. ולא דמי לקרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" — העשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים. דהתם נפיק אחד אחד, וכי מטא תשיעי קרייה "תשיעי", ועשירי קרייה "עשירי", ואחד עשר עשירי — מבריר לכולי עלמא שהתשיעי תשיעי והעשירי עשירי, ואיהו הוא דשוגא וטעה. הלכך קדוש העשירי במעשר גמור, שלפניו ושלאחריו קדושים מגזרת מלך כרבי מאיר לקמן. אבל הכא דיצאו שנים בתחלה ביחד דדמו כאחד ולא מבריר עשירי — הלכך לאו מעשר גמור הוא מאליו, וכדאמר(לקמן) איהו נמי לא הוי, הלכך מקולקלין. ואיתי דאמר: לחכי לא הוו קדושים גמורים, עשירי מעשר ואחד עשר שלמים — משום דמתבנין הוא, דלא טעה, ואמרינן במסכת נזיר בפרק "בית שנאי" (לב,א): בית שנאי אומרים: הקדש טעות — הקדש, גבי מעשר טעותו ולא כוונתו. וטעות הוא, חדא — דרב נחמן אמרה איתותב. ועוד, דשמעתא וסגוא דהכא בגמרא לא מתוקמא בהכי שפיר. **וכי יש תמורה עושה תמורה** — סבר רבי יהודה דהאי אחד עשר הוי תמורה דהאי עשירי, כמאן דאמר "זה זיהה תחת עשירי" דמי. ואין תמורה עושה תמורה, דכתיב: "והיה הוא ותמורתו" — ולא תמורה דתמורתו, בפרק קמא דתמורה (ה,ב). **אמרו משום רבי מאיר** — אינה תמורה, שאם היה תמורה לא היה קרב. דתמורת מעשר אינה קריבה, במסכת תמורה בסוף פרק "אלו קדשים" (כא,א), דכתיב: "לא תפדה כי קודש הם" — הם מוקדשים ולא תמורתן. ובבכור כתיב. וילפינן (ומעשר) מינה. **זוגות זוגות** — לשנים מנה אחד. **קנטרים** — שהיה מונה עד מאה וקורא "אחד", והדר מונה מאה וקורא שנים, וכן עד אלף. **למנין שלו** — לזוגות זוגות — קדושים שני המעשרים, ולקנטרים — קדושים מאה העשיריים. **למנין בהמות** — לזוגות זוגות — קדוש אחרון שבזוג החמישי, ולקנטרים — קדושים אותם היוצאים בפתח עשריריים, כגון בכל מאה ומאה קדושים עשרה. ואם יכרים — הרי טוב, ואם לאו — ירעו כולן. **בשלמא למאן דאמר** — למנין שלו חלה הקדושה, משום הכי חלה קדושה קצת על האחד עשר שקרא "עשירי", ושנים מקולקלים, דלעשירי קרי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי". ולאו דמי היכא דנפיק זה אחר זה, וכי מטא תשיעי קרי ליה "עשירי", וכי מטי עשירי קרייה "תשיעי", וכי מטא לאחד עשר קרייה "עשירי" — דהתם מבריר עשירי שהוא עשירי גמור, וקדוש קדושה ליקרב. **אלא למאן דאמר למנין בהמות קדוש** — ובתר מנינא דידיה לא אזלינן מידי, ביצא זוגות זוגות אמאי מקולקלין **להויא עשירי לבהמות עשירי גמור והאחד עשר חולין! וכו'.**

"קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי" וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי"". תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי", שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹּדֶשׁ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר אָמַרְתָּ, הוֹאִיל וְהוּא קָדוֹשׁ וְטָעוּתוֹ מִתְקַדֶּשֶׁת, מַה הוּא אֵינוֹ מְקוּדָּשׁ אֶלָּא בְּסָמוּךְ - אַף טָעוּתוֹ אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּסָמוּךְ. וְהָתַנְיָא: מָה הוּא מְיוּחָד - אַף טָעוּתוֹ מְיוּחֶדֶת! תָּאנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הָא מַנִּי - רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ - עַד שֶׁיִּשְׁתּוֹק בַּתְּשִׁיעִי, וְיִקְרָא לָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי". סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: טָעוּת מַעֲשֵׂר תְּמוּרָה הָוֵי; וְסָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ, דְּאָמַר: אֵין מֵימַר חוֹזֵר וּמֵימֵר. אָמַר רָבָא: יָצְאוּ שְׁנַיִם בַּתְּשִׁיעִי, קְרָאָן "תְּשִׁיעִי" - עֲשִׂירִי וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; עֲשִׂירִי - מֵאֵלָיו קָדוֹשׁ, לַתְּשִׁיעִי - "תְּשִׁיעִי" קָא קָרֵי לֵיהּ. קְרָאָן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וּתְשִׁיעִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; מַאי טַעֲמָא - "עֲשִׂירִי" קָא קָרֵי לְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ. יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי וּקְרָאָן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה, קְרָאָן "אַחַד עָשָׂר" - עֲשִׂירִי וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה. הָא תּוּ לָמָּה לִי הַיְינוּ הָךְ! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּכָל בַּת אַחַת תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. יָתֵיב רַב כָּהֲנָא וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעֲתָא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, וּתְנַן: זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ! - הָנֵי מִילֵּי - בָּזֶה אַחַר זֶה, אֲבָל בְּבַת אַחַת - תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי. זֶה אַחַר זֶה - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לָהּ: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ; "זֶה הַכְּלָל" לְאֵיתוּיֵי מַאי לָאו לְאֵיתוּיֵי בְּבַת אַחַת - לָא, לְאֵיתוּיֵי יָצָא עֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר, דְּהָא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דְּתַנְיָא: יָצְאוּ שְׁנַיִם בַּעֲשִׂירִי, וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ, וּקְרָאָן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: כָּל בְּבַת אַחַת - תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי. - אִי מִשּׁוּם הָא - לָא אִירְיָא; הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּקָדֵים חַד מִינַּיְיהוּ וְאַפֵּיק לְרֵישֵׁיהּ, וְקַרְיֵיהּ "אַחַד עָשָׂר", וַהֲדַר אִיעֲרוּב וּנְפוּק בַּהֲדָדֵי, וְקָרֵינְהוּ "עֲשִׂירִי", דְּהָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. - וְהָא "לֹא קָדַם" קָתָנֵי! - מַאי "לֹא קָדַם" - דַּהֲדַר אִיעֲרוּב. וּכְמַאן - דְּלָא כְּרַבִּי, דְּאִי רַבִּי - הָאָמַר: אַחַד עָשָׂר לָא הָוֵי עֲקִירָה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, כִּי אָמַר רַבִּי - הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוֹבָא, דְּאָמְרִינַן: חַד עִישּׂוּרָא קָאָמַר, הָכָא - דְּלֵית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טְפֵי. מַאי רַבִּי דְּתַנְיָא: קָרָא לָעֲשִׂירִי "אַחַד עָשָׂר", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ. כְּלָל אָמַר רַבִּי: כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" הֵימֶנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ. אֲמַר רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוֹבָא, דְּאָמְרִינַן: חַד עִישּׂוּרָא קָאָמַר. יָצְאוּ שְׁנַיִם בַּעֲשִׂירִי, תָּנָא חֲדָא: יִרְעוּ, וְתָנָא חֲדָא: יַקְרִיבוּ, וְתַנְיָא אִידָךְ: יָמוּתוּ. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּתָנָא יִרְעוּ - רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל.

והא

רש"י

וכל מעשר בקר וצאן — משמע: בין שקראו הוא "עשירי", בין שהיה עשירי למנין ולא קראו "עשירי". **שמיני ושנים עשר** — אם קראם "עשירי". **מה הוא** — העשירי גמור, אינו מקודש אלא בסמוך לו, שאין לך סמוך בו יותר מגופו. **אף טעותו** — מה שהוא טעה וקרא "עשירי" — אינו מקודש אלא אם כן שטעה באותו שסמוך למעשר גמור, כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו, זה מלפניו וזה מלאחריו. **מיוחד** — שהעשירי אינו אלא אחד. **אף טעותו מיוחדת** — שאם טעה בתשיעי ובאחד עשר — לא היו שנים מקודשין, אלא אחד מהם. והיכי אמרת דכולהו מקודשים **עד שישתוק בתשיעי** — שאילו קראו "עשירי" — לא ליהוי אחד עשר קדוש, משום דשני טעיות של מעשר אחד אינן קדושים, דטעותו מיוחדת כהוא עצמו. וטעמא דרבי אלעזר הכי הוי, משום דסבר לה כרבי יהודה דאמר במתניתין: טעות וכו', דקאמר: וכי יש תמורה עושה תמורה ורבי שמעון אבוה דרבי אלעזר אמר בפרק ראשון דתמורה (ט,א) דאין ממירין וחוזרין וממירין, דלאחר שהמירו על הבהמה פעם אחת — אינה תופסת עוד תמורה פעם אחרת. והכא נמי, אין שתי טעיות למעשר. **בתשיעי** — כשהיה תשיעי ראוי לצאת. **עשירי וחולין** — דאחד מהן הוי תשיעי ואחד מעשר, אף על גב דקראו "תשיעי". **מעורבין** — ואין נאכלין אלא במומן. והגוזז והעובד אחד מהן — אינו סופג את הארבעים, דשמא חולין הוא. **עשירי ואחד עשר מעורבין** — כלומר, מעשר גמור ואחד עשר קדוש הויין מעורבין ביחד. ומשום דאחד עשר שהוא קדוש קרב שלמים — לכך יקרבו שניהם ויאכלו כחומר קודש שבהן, דטעונין שתי מתנות והרמת חזה ושוק כמו שלמים. **הא תו למה לי** — כיון דאשמעינן דיצאו שניהם בתשיעי וקראן "עשירי" — ממילא ידענא דכי ההיא דינא איכא ביצאו שניהם בעשירי! **בבת אחת** — דקרא שם "עשירי" לעשירי ולאחד עשר בבת אחת, אף על גב דלא נעקרה, דהא לעשירי נמי קרא "עשירי". לאיתויי יצא עשירי ולא דבר — דלא חשיבא עקירה בהך שתיקה, אלא אם כן עקרו בפירוש וקראו "תשיעי". **דאי לא תימא הכי** — דבבת אחת קדוש. ולרב אשי, דקפריך לרב כהנא: והלא לא נעקר וכו' — לא הוה שמיע ליה מה דתריצנא לעיל: הא קא משמע לן דבבת אחת כו'. **הכא במאי עסקינן** — דקתני: עשירי ואחד עשר מעורבין — דחשבינן ליה לאחד עשר מקודש, אף על גב דקרא לעשירי "עשירי" — כגון דקדים כו'. **וקרייה אחד עשר** — דהשתא נעקר שם עשירי ממנו, שלא קראו "עשירי" אלא "אחד עשר". ולהכי, אף על גב דהדר קרא אתרוייהו "עשירי" — קדוש האחד עשר. אבל היכא דמתחלה קרינהו "עשירי", אף על גב דבבת אחת — לא הוי אחד עשר קדוש. ולהכי מוקמינן כגון דקרייה "אחד עשר", דאי קרייה "תשיעי" — לא איצטריך למיתני, דהא ודאי עקירה הוי. אבל באחד עשר פליג רבי, ואמר דלא הוי עקירה כדלקמן, ואיצטריך לאשמועינן דהוי עקירה. **וכמאן** — מתרצינן דמה שקורא "אחד עשר" חשיבא עקירה **דאית ליה בהמות טובא** — לעשר. דהשתא כי מנה עשרה ראשונים וקרא העשירי "אחד עשר" — איכא למימר דבהכי לא נעקר שם עשירי ממנו. דמאי "אחד עשר" דקאמר — חד עישורא קאמר, כלומר: זה עישור ראשון. אבל היכא דלית ליה בהמות יותר מאחד עשר, או שנים עשר או שלשה עשר או ארבע עשר או חמשה עשר — ליכא למימר הכי. שאין מנהגו של עולם לומר "זה עישור אחד", אלא אם כן יודע שיהו לו עישוריות הרבה, הלכך אמרינן דאחד עשר ממש קאמר, ועקר שם עשירי ממנו. **יצאו שנים בעשירי** — היינו כגון "אמר מר". ואשמעתא דרבא קמהדר, דקאמר לעיל: יצאו שנים בעשירי קראן "עשירי" — עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. והשתא קא פריש: תנא חדא דהנהו שנים שמעורבין ירעו עד שיסתאבו, ותניא אידך כו'. [המשך בעמוד הבא]

[שייך

רש"י כת"י

עשירי לבהמות עשירי גמורים והאחד עשר חולין. **דלתשיעי תשיעי קרי ליה** — כלומר כל מה דקרי ליה לתשיעי, אפילו קראו "עשירי" — תשיעי הוי, ולעשירי — עשירי הוו. **היכא דאכוון לאפקינהו** — הכי חשיב מנין. **למפרע** — שקרא לאחד "עשירי" ולשני "תשיעי" וכן עד עשרה. ונמצא שקרא לעשירי "אחד") [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **אלא בסמוך** — כלומר, העשירי עצמו סמוך אצל גופו. **אלא בסמוך** — סמוך לעשירי, דהיינו תשיעי ואחד עשר. **אף טעותו מיוחדת** — שאין שנים קדושים על ידי טעות, ואת אמרת תשיעי ואחד עשר קדושים! **עד שישתוק בתשיעי** — שלא ידבר כלל. שאם קרא "תשיעי" — תו לא הוי טעות אם קרא לעשירי "תשיעי", אלא כמאן דקרייה "עשירי", ותו לא מקדיש אחד עשר בעשירי. דתרי זמני תשיעי הוי טעותא, לאו מידי הוא. וכל שכן אי קרא לתשיעי "תשיעי" ולעשירי ["עשירי" דאין] אחד עשר קדוש, דהא לא נעקר שם עשירי מנייהו כדאמרינן. ואי קרייה לתשיעי "עשירי", הוי קדוש תשיעי ותו לא מקדיש אחד עשר. **דסבר לה כרבי יהודה** — דאמר במתניתין: טעות מעשר תמורה, וכיון דעבדיה עשירי לתשיעי — תו לא עביד אחד עשר תמורה. **דסבר לה כרבי שמעון אבוה** — דאמר במסכת תמורה: אין ממיר וחוזר וממיר באותה בהמה עצמה. בפרק קמא דתמורה אמרה רבי יוחנן אליבא דרבי שמעון ותניא כותיה. **עשירי וחולין מעורבין** — דחד הוי חולין, דתשיעי הוא "ותשיעי" קרינן ליה, ואידך הוי עשירי גמור. **עשירי מאליו קדוש** — ולא ידעינן אי חולין אי מעשר. הלכך ירעו, והגוזז והעובד בהם אינו לוקה, דאימור בשל חולין עבד. **קראן עשירי** — עשירי ותשיעי מעורבין ובשניהם יש קדושה (אחת), דחד הוי תשיעי וקרייה "עשירי" וקדוש ליאכל במומו, כדרבינן לעיל מ"וכל מעשר", והעשירי — מעשר גמור. ומדלא ידעינן הי מנייהו מעשר — ירעו, והגוזז והעובד בהם לוקה, דשניהם קדושים (וכו'). **עשירי ואחד עשר מעורבין** — ושניהם קדושים, דהא לאחד עשר קרא "עשירי". ואף על גב דלא נעקר שם עשירי ממנו — קדוש אחד עשר, הואיל ובבת אחת נקראו. ולקמן פליגי, איכא מאן דאמר יקרבו, ואיכא מאן דאמר ירעו, ואיכא מאן דאמר ימותו. **עשירי וחולין מעורבין** — דעשירי קדוש ממילא, ואחד עשר — "אחד עשר" קרייה. **הא יצאו** — שנים בעשירי. **תו למה לי** — היינו רישא: יצאו שנים בתשיעי וקראן "תשיעי" — עשירי וחולין מעורבין, הוי כיצאו שניהם בעשירי וקראן "אחד עשר". והיכא דקרא "עשירי" הוי נמי כיצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי", דהא דין רישא לסיפא דמי, בתרווייהו נפק חד חולין וחד עשירי. **הא קא משמע לן** — סיפא. **דכל בת אחת** [המשך בעמוד הבא]

תוספות

עד שישתוק בתשיעי (אלא שלא קראו עשירי לה) — יש לפרש בשני ענינים: לאו דוקא שישתוק בתשיעי, אלא שלא קראו "עשירי", ואפילו קראו "תשיעי". דאם קראו "עשירי" — אין אחד עשר קדוש, דשתי טעיות אין קדושין כאחד, דטעות מיוחדת בעינן כהוא עצמו. ועוד יש לפרש: דאם קראו לתשיעי "תשיעי" — תו לא הוי טעות כשקרא לעשירי "תשיעי", וכאילו קראו "עשירי" דמי. ואין אחד עשר מקודש, דלא חשיב כאילו נעקרה שם עשירי ממנו. והשתא הוי "שישתוק" דוקא, שלא ידבר כלל. ומתרצא בהכי קושיא אחת לקמן בשמעתין, דקאמר: הכא במאי עסקינן — דקדים חד מינייהו ואפיק לרישיה וקרא "אחד עשר". ומקשי עלה: כמאן? דלא כרבי, דאי כרבי — הא אמר: אחד עשר לא הוי עקירה. והשתא לוקמה (דקרוי) [דקרא] "תשיעי" לההוא דאפקיה לרישיה, דלדברי הכל הויא עקירה! ולפי פירוש זה ניחא, דלא הוי עקירה, כדפרישית. וללשון ראשון שפירשתי — להכי לא מוקי ליה דלקרייה "תשיעי" — דלא איצטריך למיתני הא, דודאי הוי עקירה. אבל הא איצטריך לאשמועינן, משום דזמנין לא הוי עקירה לרבי, היכא דאית ליה בהמות טובא.

שנים בעשירי כו' — לעיל פרק שני (יז,ב דבור המתחיל "אפשר") פירשתי דמצי סבר: אי אפשר לצמצם.

והא

שנינו במשנה: **קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְלָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי'** שלשתן מקודשין. הגמרא מביאה מקור לדין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְלָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז לב) **'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן, כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט, הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ',** ומשמע מלשון הפסוק, שכל ששייך בו שם 'עשירי', בין מחמת קריאת המונה, ובין מחמת שאכן היה עשירי ליוצאים, הרי הוא מעשר. שואלת הברייתא: **יָכוֹל** הייתי לומר, **שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה** בדין זה **אַף** את היוצא **שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר** שטעה וקרא להם 'עשירי'. משיבה הברייתא: **אָמַרְתָּ** – יש לך לומר ולחלק, **שהוֹאִיל וְהוּא** [–העשירי האמיתי] **קָדוֹשׁ, וְטָעוּתוֹ** גם כן **מִתְקַדֶּשֶׁת,** משום כך יש לדמות את הטעות לאמיתי, **מַה הוּא** – כשם שהעשירי האמיתי, **אֵינוֹ מְקוּדָּשׁ אֶלָּא בְּסָמוּךְ** – אין קדושתו חלה אלא על היוצא סמוך לעשירי, שהרי אין לך סמוך אליו יותר ממנו עצמו, **אַף טָעוּתוֹ אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּסָמוּךְ** – גם כשקורא בטעות שם 'עשירי' על בהמה אחרת, לא חלה קדושת מעשר מחמת טעותו, אלא אם טעה בבהמה הסמוכה ביותר לעשירי, דהיינו על היוצא תשיעי או אחד עשר בלבד, ולא על היוצא שמיני או שנים עשר.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש מלשון הפסוק שהתשיעי והאחד עשר קדושים אם טעה וקרא לשניהם 'עשירי' ולעשירי 'תשיעי', **וְהָתְנְיָא** בברייתא, **מַה הוּא מִיּוּחָד** [–יחידי], **אַף טָעוּתוֹ** לא חלה מחמתה קדושת מעשר, אלא אם טעה בטלה **מִיּוּחֶדֶת** [–יחידי], ולא אם טעה בשני טלאים וקרא לשניהם 'עשירי'.

מתרצת הגמרא: **תְּאַנֵּי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות ברייתות] לפני רבי יוחנן, **הָא מַנִּי** – ברייתא זו בשיטת מי היא שנויה, בשיטת **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** שנויה, **דְּתַנְיָא** – שכך שנינו בברייתא אחרת, **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵין אֶחָד עָשָׂר קָדוֹשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁתּוֹךְ בַּתְּשִׁיעִי, וְיִקְרָא לָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי',** כי רק באופן שעקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי, וגם לא קרא שם 'עשירי' לאף אחד לפני האחד עשר, חל שם 'עשירי' על האחד עשר, אך אינו יכול לקדש שני טלאים בשם 'עשירי'.

ומבארת הגמרא את סברת רבי אלעזר בן רבי שמעון: **סָבַר לָהּ** רבי אלעזר בן רבי שמעון **כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר** במשנתנו **טָעוּת מַעֲשַׂר תְּמוּרָה הָוֵי** – הקורא שם 'עשירי' ליוצא תשיעי או אחד עשר, חלה עליהם קדושה כתמורת המעשר האמיתי, **וְגַם סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהַּ** – כדעת אביו רבי שמעון, **דְּאָמַר** (תמורה ט.) **אֵין מֵימִר חוֹזֵר וּמֵימִר** – אם המיר מבהמת קודש על בהמת חולין, אינו יכול לחזור ולהמיר את הראשונה שוב על בהמת חולין נוספת, ולכן לאחר שטעה וקרא שם 'עשירי' על היוצא תשיעי, אם יטעה שוב ויקרא שם 'עשירי' על היוצא אחד עשר הוא לא מתקדש, כי אי אפשר להמיר פעמיים מקדושה אחת.

הגמרא מבררת דיני הקורא בטעות שם אחד לשנים היוצאים כאחד: **אָמַר רָבָא, יָצְאוּ שְׁנַיִם** יחד **בַּתְּשִׁיעִי** – כשהיה צריך לצאת התשיעי, אם **קָרָאן** המונה **'תְּשִׁיעִי', הרי עֲשִׂירִי** [–מעשר] **וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה.** והיינו משום שהעֲשִׂירִי האמיתי **מֵאֵלָּיו** [–מעצמו] הוא נעשה **קָדוֹשׁ,** ואף שקרא לו 'תשיעי' חלה עליו קדושת מעשר, ואילו **לַתְּשִׁיעִי** האמיתי, הרי **'תְּשִׁיעִי' קָא קָרֵי לֵיהּ** – קרא לו 'תשיעי', ולא חלה עליו קדושת מעשר על אף שיצא עם העשירי. ומכיון שאינו יודע מי הוא התשיעי ומי הוא העשירי, נמצא שבהמת חולין ובהמת מעשר מעורבים זה בזה. אולם אם **קָרָאן** המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי', הרי עֲשִׂירִי וּתְשִׁיעִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה** – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על האחד עשר חלה קדושה להקריבו לשלמים, אלא שאינו יודע מי מהם הוא קדוש בקדושת מעשר ומי מהם קדוש בשלמים. אולם אם **קָרָאן** המונה לשניהם **'אַחַד עָשָׂר',** חלה קדושת מעשר רק על אחד מהם שהוא העשירי, ויש לו **עֲשִׂירִי** – מעשר **וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה.**

שואלת הגמרא: **הָא תּוּ לָמָה לִי** – דין זה, למה חזר רבא ואמרו שוב, הרי **הֵיינוּ הַךְ** – שני אופנים אלו שאמר רבא הם בעיקרן דין אחד. שהרי באופן הראשון אמר רבא, שאם יצאו שנים בתשיעי וקרא לשניהם 'עשירי', הרי עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה. ויש ללמוד שהוא הדין גם כשיצאו שניהם בעשירי שאם קרא לשניהם 'עשירי', עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** רבא בדין זה שיצאו שניהם בעשירי, **דְּכָל בְּכַת אַחַת תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – שבכל אופן שקרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם, וגם אותו שאינו עשירי נעשה קדוש, **וְדִין** זה הוא **אַף עַל גַּב דְּלֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – אף על פי שלא עקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי, אלא קרא לשניהם יחד 'עשירי'.

הגמרא דנה בחידוש שלימדנו רבא: **יָתִיב** [–ישב] **רַב כַּהֲנָא, וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו, שאם קרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם. **אָמַר לֵיהּ** [–הקשה לו] **רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא,** איך חלה קדושה על האחד עשר, **וַהֲלֹא לֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – מהעשירי, **וּתְנַן** – ושנינו במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֵּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ אֵין אֶחָד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** כיון שיש עשירי אחד שבבר קדוש ואי אפשר לקדש עוד אחד במותו. מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** כשיצאו **בְּזֶה אַחַר זֶה,** שבאופן זה כבר קידש את העשירי, ולכך אינו יכול לחזור ולקדש את האחד עשר, **אֲבָל** כשיצאו **בְּכַת אַחַת,** וקרא לשניהם יחד 'עשירי', **תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – חלה הקדושה על שניהם.

מקשה הגמרא: והרי דין זה של יצאו העשירי והאחד עשר **בְּזֶה אַחַר זֶה,** הרי **בְּהֶדְיָא קְתָנֵי לַהּ** – כבר הובא בפירוש במשנה, שהרי שנינו במשנתנו, **קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְלָעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' אֵין אֶחָד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** ואם כן לשון **'זֶה הַכְּלָל', לְאִיתּוּיֵי מַאי** – מה הוא בא לרבות, **לָאו** – האם לא בא **לְאִיתּוּיֵי** שאפילו אם יצאו העשירי והאחד עשר **בְּכַת אַחַת** וקרא לשניהם 'עשירי', שאין הקדושה חלה אלא על העשירי בלבד, ושלא כרבא.

מתרצת הגמרא: **לֹא** זה הוא הריבוי שיש לרבות מלשון 'זה הכלל', אלא באמת באופן זה שניהם קדושים, ולשון 'זה הכלל' בא **לְאִיתּוּיֵי** אם **יָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר** המונה, שבאופן זה לא חלה קדושה על האחד עשר, **דְּהָא לֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – כי אין השתיקה נחשבת עקירה אלא אם עקר את העשירי בפירוש וקראו 'תשיעי', ודין זה לא נשנה במשנה.

ומוכיחה הגמרא כתירוץ זה: **דְּאִי לֵא תֵּימָא הָכִי** – כי אם לא תאמר כך, ששניהם קדושים, הרי יקשה, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי** – כשהיה צריך לצאת העשירי, **וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ,** אלא הם יצאו כאחד, **וּקְרָאָן** המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי',** הרי חלה על העשירי קדושת מעשר ועל התשיעי יש בו קדושה. משיבה הגמרא: **'עֲשִׂירִי' קָא קָרֵי לְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – כיון שקרא לשניהם 'עשירי', לכן יש בשניהם קדושה, ואף זה שהוא באמת תשיעי, אסור לאכלו עד שיפול בו מום.

דין נוסף: **יָצְאוּ שְׁנַיִם** יחד **בָּעֲשִׂירִי** – כשהיה צריך לצאת העשירי, **וּקְרָאָן** – וקרא המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי', הרי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה** – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על האחד עשר חלה קדושה להקריבו לשלמים, אלא שאינו יודע מי מהם הוא קדוש בקדושת מעשר ומי מהם קדוש בשלמים. אולם אם **קָרָאן** המונה לשניהם **'אַחַד עָשָׂר',** חלה קדושת מעשר רק על אחד מהם שהוא העשירי, ויש לו **עֲשִׂירִי** – מעשר **וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה.**

שואלת הגמרא: **הָא תּוּ לָמָה לִי** – דין זה, למה חזר רבא ואמרו שוב, הרי **הֵיינוּ הַךְ** – שני אופנים אלו שאמר רבא הם בעיקרן דין אחד. שהרי באופן הראשון אמר רבא, שאם יצאו שנים בתשיעי וקרא לשניהם 'עשירי', הרי עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה. ויש ללמוד שהוא הדין גם כשיצאו שניהם בעשירי שאם קרא לשניהם 'עשירי', עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** רבא בדין זה שיצאו שניהם בעשירי, **דְּכָל בְּכַת אַחַת תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – שבכל אופן שקרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם, וגם אותו שאינו עשירי נעשה קדוש, **וְדִין** זה הוא **אַף עַל גַּב דְּלֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – אף על פי שלא עקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי, אלא קרא לשניהם יחד 'עשירי'.

הגמרא דנה בחידוש שלימדנו רבא: **יָתִיב** [–ישב] **רַב כַּהֲנָא, וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו, שאם קרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם. **אָמַר לֵיהּ** [–הקשה לו] **רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא,** איך חלה קדושה על האחד עשר, **וַהֲלֹא לֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – מהעשירי, **וּתְנַן** – ושנינו במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֵּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ אֵין אֶחָד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** כיון שיש עשירי אחד שבבר קדוש ואי אפשר לקדש עוד אחד במותו. מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** כשיצאו **בְּזֶה אַחַר זֶה,** שבאופן זה כבר קידש את העשירי, ולכך אינו יכול לחזור ולקדש את האחד עשר, **אֲבָל** כשיצאו **בְּכַת אַחַת,** וקרא לשניהם יחד 'עשירי', **תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – חלה הקדושה על שניהם.

מקשה הגמרא: והרי דין זה של יצאו העשירי והאחד עשר **בְּזֶה אַחַר זֶה,** הרי **בְּהֶדְיָא קְתָנֵי לַהּ** – כבר הובא בפירוש במשנה, שהרי שנינו במשנתנו, **קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְלָעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' אֵין אֶחָד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** ואם כן לשון **'זֶה הַכְּלָל', לְאִיתּוּיֵי מַאי** – מה הוא בא לרבות, **לָאו** – האם לא בא **לְאִיתּוּיֵי** שאפילו אם יצאו העשירי והאחד עשר **בְּכַת אַחַת** וקרא לשניהם 'עשירי', שאין הקדושה חלה אלא על העשירי בלבד, ושלא כרבא.

מתרצת הגמרא: **לֹא** זה הוא הריבוי שיש לרבות מלשון 'זה הכלל', אלא באמת באופן זה שניהם קדושים, ולשון 'זה הכלל' בא **לְאִיתּוּיֵי** אם **יָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר** המונה, שבאופן זה לא חלה קדושה על האחד עשר, **דְּהָא לֵא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ** – כי אין השתיקה נחשבת עקירה אלא אם עקר את העשירי בפירוש וקראו 'תשיעי', ודין זה לא נשנה במשנה.

ומוכיחה הגמרא כתירוץ זה: **דְּאִי לֵא תֵּימָא הָכִי** – כי אם לא תאמר כך, ששניהם קדושים, הרי יקשה, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי** – כשהיה צריך לצאת העשירי, **וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ,** אלא הם יצאו כאחד, **וּקְרָאָן** המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי',** הרי חלה על העשירי קדושת מעשר ועל

המשך בעמוד קצח

וְהָא דְּתָנֵי – ואילו הברייתא ששנינו בה ששניהם יִקָּרֵיבוּ, כדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** שנויה, **דְּאָמַר** בזבחים (עה:) **מְכִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל**, ולכן מותר להקריב את הטלה כדין שלמים, אף שבכך הוא ממעט באכילת החזה והשוק הניתנים לכהנים, וכמבואר לעיל.

וְהָא דְּתָנֵי ששניהם יָמוּתוּ, כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא** שנויה, **דְּאָמַר** במשנתנו, **טָעוּת מַעֲשֵׂר תְּמוּרָה הָוְיָא** – שהאחד עשר שטעה וקראו 'עשירי', קדוש משום שנחשב תמורת מעשר, **וְקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה, שִׁתְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה.**

מקשה הגמרא: **וְכִי קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה שִׁתְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה, וְהָתְנַן** במשנתנו, שרבי יהודה סובר שהאחד עשר שקראו 'עשירי' אינו עושה תמורה כיון שהוא תמורת מעשר, ואין תמורה עושה תמורה, ועל כך **אָמְרוּ מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִילּוּ** האחד עשר אכן **הָיָה תְּמוּרָה** של העשירי, **לֹא הָיָה קָרֵב** בכל תמורת מעשר שאינה קריבה. **מִכְּלָל** – משמע מכך, **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שחלק על רבי מאיר, **סָבַר** שתמורת מעשר **קָרֵב** לשלמים.

ומוסיפה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לפרש את המשנה באופן אחר, **שרַבִּי מֵאִיר, לְמַאי דְּסָבְרָא לֵיהּ קָאָמַר** – דבריו נאמרו לפי דעתו שהאחד עשר קרב שלמים, שבהכרח האחד עשר אינו נחשב כתמורה לעשירי, אבל אין להוכיח מדבריו לשיטת רבי יהודה, שהרי יתכן שרבי יהודה חולק על משנתנו וסובר שאכן האחד עשר נחשב תמורת מעשר ואינו קרב כשלמים, וכן אינו עושה תמורה. **וְהָתַנְיָא** – והרי יש לדחות סברא זו מחמת מה ששנינו בברייתא, **אֵין בֵּין הָאֶחָד עָשָׂר** שנקרא בטעות 'עשירי' לשאר קרבן **שְׁלָמִים, אֶלָּא שֶׁזֶּה** – סתם קרבן שלמים, **עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקָּרֵב** – אם המירו אותו בבהמה אחרת, הרי הבהמה שהמירוהו בה קדושה וראויה להקרבה, **וְזֶה** – ואילו האחד עשר, **אֵין עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקָּרֵב**, ולכאורה הוא משום שטעות מעשר קדושתו כתמורה, ואין תמורה עושה תמורה, **דְּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, ומשמע, שרבי יהודה סובר שדווקא **קָדוֹשׁ לִיקָּרֵב הוּא דְּלָא (הוא) עָבִיד** – האחד עשר רק אינו עושה את הבהמה שהמירו בה קדושה להקרבה, **הָא אִיהוּ גּוּפֵיהּ קָרֵיב** – אולם האחד עשר עצמו כן קדוש להקרבה, ואם כן, אין לבאר שרבי יהודה חולק על משנתנו וסובר שתמורת מעשר אינה קריבה.

ומוסיפה הגמרא ומקשה: **וְעוֹד** יש להוכיח שלא נחלק רבי יהודה על דין זה, **דְּתַנְיָא** בתורת כהנים (נדבה פט"ז), נאמר בפסוק (ויקרא ג א) 'וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ **אִם מִן הַבָּקָר', לְרַבּוֹת** שאם קרא **לְאֶחָד עָשָׂר** בטעות 'עשירי', הרי הוא קרב **לִשְׁלָמִים**, שואלת הברייתא: **יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף** את **הַתְּשִׁיעִי** שקרא לו בטעות 'עשירי' שיקרב לשלמים. משיבה הברייתא: **אָמַרְתָּ** – הרי יש לך לומר בזה, **וְכִי** כל **הֶקְדֵּשׁ** שעושה תמורה, **לְפָנָיו מְקַדֵּשׁ אוֹ לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ** – האם יכול לקדש את תמורתו אף קודם שהוא עצמו נעשה קדוש, או שמא רק לאחר שהוא עצמו נעשה קדוש, **הֲוֵי אוֹמֵר** – הרי מסתבר לומר, שרק **לְאַחֲרָיו** הוא **מְקַדֵּשׁ**, וכמו כן אין התשיעי יכול להתקדש לשלמים כתמורת מעשר לפני שהעשירי עצמו התקדש, אולם האחד עשר כן נעשה תמורת מעשר וקרב כשלמים. ומוכיחה הגמרא: והרי **סְתָם סִיפְרָא מַנִּי** – ברייתא של תורת כהנים שנשנית בסתם, ללא הזכרת שם התנא ששנאה, כדעת מי היא שנויה, הרי כדעת **רַבִּי יְהוּדָה** היא שנויה, **וְקָתָנֵי** בה, 'מִן הַבָּקָר' **לְרַבּוֹת אֶחָד עָשָׂר לִשְׁלָמִים.** הרי שגם לדעת רבי יהודה אחד עשר שקראו 'עשירי' קרב לשלמים ואינו מת, ואם כן לא ניתן להעמיד שהברייתא ששנינו בה ששניהם ימותו היא כשיטתו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** תִּרְגְּמָהּ [–העמידה וביארה] **רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אַבָּא** קַמֵּיהּ [–בפניו] **דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, לברייתא ששנינו בה ששניהם ימותו, **שבְּמַעֲשֵׂר בְּזְמַן הַזֶּה עָסְקִינַן** – הברייתא עוסקת במעשר בהמה שעשרו בזמן הזה, **וְהטעם** שימותו הוא **מִשּׁוּם** שיש לחשוש שמא יבא לידי **תַּקָּלָה**, ולפיכך מכניסם למקום סגור שימותו שם מאליהם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שהברייתא עוסקת במעשר בהמה בזמן הזה, **מַאי אִירְיָא תְּרֵי** – למה נקטה הברייתא דין זה דווקא באופן שיצאו שנים יחד בעשירי, **אֲפִילּוּ חַד נַמִּי** – והרי אפילו אם יצא רק אחד וקבעו למעשר, דינו הוא שהולך למיתה כדי שלא יבוא לידי תקלה.

מתרצת הגמרא: **לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – מה שהזכירה הברייתא דין זה באופן שיצאו שנים יחד, לא היה זה אלא בדרך 'אין צריך לומר', וכך הוא ביאור הברייתא, **לֹא מִיבַּעְיָא חַד** – אין צריך לומר שאם יצא רק טלה אחד, שבאופן זה ודאי גזרו חכמים שילך למיתה, כיון **דְּלֵית לֵיהּ פְּסִידָא** בכך, שהרי בין כך ובין כך היה חייב להפרישו למעשר, ולא היה יכול לאוכלו כיון שאינו ראוי להקרבה, **אֶכֶל** כשיצאו **תְּרֵי** יחד, וקרא לשניהם 'עשירי', היה מקום לומר, **כֵּיוָן** דְּאם ימיתו את שניהם **נְפִישֵׁי פְּסִידָא** – יש הפסד ממון מרובה, אם כן, **לִישַׁהֵינְהוּ עַד דְּנִיפּוֹל בְּהוּ מוּמָא וְלֵיכְלִינְהוּ** – שיהיה מותר לבעלים להשהותם עד שיפול בהם מום ויאכלם, **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא שגם באופן שיצאו שנים יחד, גזרו חכמים להמית את שניהם, כדי שלא יבוא לידי תקלה במעשר.

הגמרא דנה בדין שליח המפריש מעשר בהמה וטעה בהפרשתו: **אִיתְּמַר, הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ, צֵא וְעַשֵּׂר עָלַי** [–עבורי] מעשר בהמה, וטעה השליח במנין, נחלקו אמוראים בדינו. **רַב פָּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר,** אם **קָרָא** השליח **לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי',** התשיעי **קָדוֹשׁ,** שהרי אינו קדוש אלא לענין איסור אכילה קודם שיפול בו מום, ויכול הבעלים להמתין עד שיפול בו מום ולאכלו ואין לבעלים הפסד ממון מחמת הטעות. **וְאם** קרא **לְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי',** הוא **אֵינוֹ קָדוֹשׁ** כלל, כיון שקדושתו היא כשלמים, ואם תחול הקדושה כדברי השליח, הבעלים מפסיד את החזה והשוק שניתנים לכהנים, והבעלים לא שלחוהו על דעת שיגרום להם הפסד. **וְרַב פָּפָּא אָמַר, אֲפִילּוּ קָרָא** השליח **לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי',** שלא הפסידו חזה ושוק, **אֵינוֹ קָדוֹשׁ** התשיעי, ומותר לאכלו אף אם לא נפל בו מום, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** הבעלים לשליח, **לְתַקּוּנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלֹא לְעַוּוּתֵי** – לתקן שלחתיך ולא לקלקל, וכיון שמחמת קדושת התשיעי אסור לבעלים לאכלו עד שיפול בו מום, ואסור לגזזו או לעבוד בו, בטלה השליחות ואין השליח יכול לקדשו.

הגמרא מקשה על דין זה, מדין שליח שטעה בהפרשת תרומה. מקשה הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – ומה שונה דין שליח להפרשת מעשר בהמה, **מַהָא דְּתַנְּן** במסכת תרומות (פ"ד מ"ד) לגבי שיעור תרומה, **הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּתְרוֹם** עבורי תרומה גדולה, **תּוֹרֵם** השליח **כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ** מה היא **דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם בְּעַיִן בֵּינוֹנִית,** דהיינו **אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים,** ואם לא עשה כן, אלא **פִּיחֵת עֲשָׂרָה** – פיחת מפירותיו של בעל הבית על ידי שהפריש בעין יפה שהוא אחד מארבעים במקום אחד מחמשים, **אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה** – שהוסיף על פרותיו של בעל הבית על ידי שהפריש בעין רעה שהיא אחד משישים במקום אחד מחמשים, **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.** ומוכח ממשנה זו, שגם כשהשליח מוסיף ותורם תרומתו תרומה, ואין אומרים שהשליחות בטילה והתרומה אינה תרומה מחמת שתרם יותר ממה שהבעלים רוצה לתרום.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי** חכמים לחלק בין דינים אלו, **הָתָם** לגבי תרומה, **כֵּיוָן דְּאִיכָּא דְּתָרִים** – שיש מי שתורם **בְּעַיִן יָפָה, וְאִיכָּא דְּתָרִים בְּעַיִן רָעָה,** מועילה הפרשת השליח על אף

המשך בעמוד פא

[שייך לעמוד הקודם] **אין מביאין קדשים לבית הפסול** — שאילו היו קריבים — צריך לאוכלן כחומר שבהם, דצריך להרים מהם חזה ושוק וליתן להכהנים ומעתה שהכהנים מועטין הן, אין נאכל אלא לבהנים — שמא לא יהו מצויין אוכלין לאותן חזה ושוק, ויפסלו בלינה לאחר שני ימים ולילה אחד. והשתא מביא אחד מהם, שהוא מעשר, לבית הפסול. דהיא מעשר ודאי אינו צריך הרמת חזה ושוק לבהנים, אלא הכל נאכל לכל אדם, ומצויין לו אוכלין הרבה, ולא ליתי לעולם לידי פסול לינה. במסכת זבחים פרק "כל הזבחים שנתערבו" (עה,ב) גמרינן פלוגתא דרבי שמעון ורבנן, דתנן: אשם שנתערב בשלמים, רבי שמעון אומר: שניהם ישחטו בצפון ויאכל חמור שבהן. אמרו לו: אין מביאים קדשים לבית הפסול. **תמורה הויא** — ותמורת מעשר אינה קריבה, אלא מתה. **למאי דסבירא ליה** — דהבי קאמר: לדידי דסבירא לי דתמורת מעשר אינה קריבה — לאו תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קרב. **אין בין אחד עשר** — שקראו מעשר, לשלמים דעלמא — אלא שזה עושה תמורתו ליקרב, שהשלמים עושים תמורה ותמורתן קריבה. אבל אחד עשר — אין עושה תמורה ליקרב. דסבר רבי יהודה דשעות מעשר הויא תמורה, ואין תמורה עושה תמורה. והאי "ליקרב" בתרא — לא נקט אלא משום דיוקא: הא איהו גופיה קרב שלמים. **דתניא אם מן הבכר** — "אם זבח שלמים קרבנו מן הבכר" וגו'. **לפניו קדוש** — שהוא עצמו קדוש, מטבחרא דאינו עושה תמורה אלא לאחר שהוא קדוש. **תרגמה** — להא דקתני: יצותו. **בזמן הזה** — דלא סבירא ליה הא דרב הונא דאמר בריש פירקין דהאידנא לא נהוג מעשר, וגזירה משום לקוח ויתום. ולהכי אין מניחין אותו לרעות עד שיפול בו מום, דדלמא אדהכי והכי אתי בהו לידי תקלה, לידי גזיזה ועבודה, או אתי לשחוטן בלא מום. הלכך כונסן לכיפה וימותו שם נאליהם. **מאי אירייא תרי** — כי יצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי". **קרא להשיעי עשירי קדוש** — דלא מפסיד ליה כלל, ואוכלו במומו. **אינו קדוש** — דכיון דשלמים הוא — מפסידו חזה ושוק דמטי לחלק כהנים, ומצי אמר ליה: לדפסידני לא שויתיך שליח. **ולא לעוותי** — והיינו עיוות, שצריך לו להמתין עד שתומם. ועוה, שאסור לגזזה ולעבוד בה. **פיחת עשרה** — שתרם מארבעים בעין יפה. **לחכי אמדתיך** — שאמדתי בדעתי שכך דזה רצונך לתרום כמה שתרמתי. **לא איבעיא לך למיטעי** — הלכך לא כלום הוא אותו טעות.

הדרן עלך מעשר בהמה

רש"י כת"י

[שייך לעמוד הקודם] **בת אחת תרוייהו קדשי** — ואפילו אחד עשר. דהא מרישא לא שמענן, שהרי תשיעי קדוש בלא עקירות עשירי. אבל יצאו שנים בעשירי, הוה אמינא דלא נתקדש האחד עשר אפילו קראו "עשירי", משום דאחד עשר בעי עקירת שם עשירי. **להא שמעתא** — יצאו שנים בעשירי וקרא "עשירי", דשונים קדושים. **עשירי ולא דבר** — וקרא לאחד עשר "עשירי". דתרי לא קדש, והאיל ולא נעקר שם עשירי ובת אחת לא הוי, דנינא: מגו דחדיל אחד חדיל נמי אאיתך. **דאי לא תימא הכי** — דבת אחת תרוייהו קדושים. **ולא קדם** — דאי קדם, הוי הקודם עשירי, והאחד עשר חולין, דלא נעקר שם עשירי. והוי עשירי חולין מערבין אם אינו מכיר. **וקרייה אחד עשר** — ואיכא עקירה. ומיהו, עשירי גמור הויא עשירי, דעשירי קדוש נמאלין. **והדר אערוב** — וקראן "עשירי", ואין ידוע איזה מהם היה קודם דלהוי איהו עשירי, והאי ליקרב שלמים כדין אחד עשר, הלכך מעורבן הן, דיינן מפורש לקנן דפליגי ביה. **דהדר איערוב** — ריצאו כאחת. ורבותא קא משמע לן, דאף על גב דקרייה לעשירי נמי "עשירי" — קדוש אחד עשר, והואיל ומעיקרא מיהת איעקר שם עשירי. **וכמאן** — הא דקחשיב עקירה בעשירי כי קריינה "אחד עשר". **דלא ברבי** — לקמן. ואי קשיא: לוקמה כגון דקריינה לההיא דקדים דאפיק רשיה "תשעי", דלדבריו הכל הויא עקירה? הא לא קשיא, דהואיל וקריינה לתשעי "תשעי" — תו לא הוי עקירה או קריינה לעשירי "תשעי", דתרי זמני תשעי לאו כלום הוא. **כי אמר רבי** — עקירה אחד עשר לא הויא עקירה — היכא דאית ליה אכתי בהמות טובא לעשר, דאמרינן: האי דקריינה "אחד עשר" — חד עישורא קאמר. כלומר, הרי אחד מן המעשרות שהפריש מדיר זה. ו"עשירי" קריינה היכא דלית ליה טפי, דתו למה לי למימר הוי מעשר אחד **הלא אין כאן עישור שנים. אלא דאי אחד עשר קריינה. והלא נעקר** — תלמודא קא פריך ליה. **יצאו שנים בעשירי** — וקראן "עשירי". **יעקו** — ויאכלו במומן. **יקרבו** — שניהם שלמים, דשלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק בדמפרש במנחות. ומעשר לא. הלכך, אי קרבי תרוייהו מעשר — אשתבח דגרע לאחד עשר, דהא דיניה ליקרב שלמים וליתן חזה ושוק לכהן, כיון דלא ידע הי מיניהו הוי אחד עשר. הלכך קרבי תרוייהו שלמים. **דבן הוא** — דפליגי על רבי שמעון דאמר: אין מביאין קדשים לבית הפסול לשריפה שלא כדין. והכא, כי קרב המעשר שלמים ודחיב תרי זמני חזה ושוק להכהן, דאינו נאכל אלא לכהנים, ושמא לא יתצאו הכהנים הרבה לאכול, ולא יאכל לשנים ימים ולילה אחד, דישרפום משום נותר. ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק "כל הזבחים" (זבחים עה,ב). דקתני: אשם שנתערב בזבחים רבי שמעון אומר: שניהם ישחטו בצפון ויאכלו כחמור שבהם. והיינו ליום ולילה, כדין אשם. אמרו לו: אין מביאין אשם לבית הפסול. שמא לא יאכלו ליום ולילה אחד. ועד כאן שייך לעמוד הקודם. **והתנן אמרו לו משום רבי מאיר** — לרבי יהודה: אלו הוי אתה תמורה לא היה קרב, דמכלל דלרבי יהודה קרב אחד עשר שלמים, דאי לא — מאי מהדר ליה **וכי תימא לרבי מאיר למאי דסבריא ליה קאמר** — דהבי קאמר: דלדידיה דסבירא ליה דקרב שלמים — משום הכי עביד תמורה, דלאו תמורה הויא, דאלו היה תמורה לא היה קרב. **שזה עושה קדושה ליקרב** — שלמים עושים בהמה אחרת קדושה ליקרב אם הטמירה בהם. **וזה** — אחד עשר — אין עושין בהמה אחרת ליקרב. דסבריא ליה כי טעמיה, דשעות מעשר — תמורה הוא, ואין תמורה עושה תמורה. **אם מן הבכר** — גבי שלמים כתיב ב"ויקרא", וקרא יתירא הוא, דכתיב למטה: "ואם מן הצאן קרבנו" — ממילא דדעינן דלעיל מיירי בבכר. לישנא אחרינא: ה' "הבקר" — לרבות אחד עשר לשלמים אם קראו "עשירי". **הקדש לפניו מקדש** — (הקדיש) המתפיס אחד בתמורה — לפניו מקדש, קודם שהוא עצמו קדוש. או לאחריו מקדש, לאחר שהוא עצמו קדוש הוי אומר לאחריו מקדש ולא לפניו. ושעות מעשר תמורה הוא, הלכך עשירי שעדיין עצמו לא קדש — הי'אך עושה את התשיעי קודש גמור ליקרב **וזקר בר־ייתא בתורת כהנים, וסתם ספרא רבי יהודה פרק "אלו הן הנחנקין" [סנהדרין פו,א].** בזמן הזה — דאין ראוי לתקריב. ומשום תקלה, דלא ליתו למיכליה בלא מום — לא אמרינן: יראו, אלא יטמאו. **לישרינהו** — וישליכם לרעיה עד דנפיל ביה מומא. **קרא** — השליח לתשיעי "עשירי" — קדוש, דהא לא אפסדיה מידי, שהרי תמים במומן יאכלו. **לאחד עשר עשירי אינו קדוש** — דאפסדיה איטוריק, דחזה ושוק דבעי לאותבינהו לכהן. הלכך אמר ליה: לא לטעותי שדרתיך, ולדעת כן לאו שלוחי אתה. **אינו קדוש** — דהאי נמי לעוותני הוא, דבעי לאמותני עד שיומם. **כדעת בעל הבית** — כפי שהשליח יודע דעת בעל הבית, אם עיני פחה — תורם אחד מארבעים, ואם עיני רעה — אחד מששים לתרומה גדולה, שכך שיערו חכמים. **פיחת עשרה** — שתרם בעין יפה, אחד מארבעים, או הוסיף שתרם אחד מששים — תרומתו תרומה. ואנאי? לימא ליה, כי פיחת עשרה דהפסידו: לא לטעותי שדרתיך? **הדרן עלך מעשר בהמה**

והא דתניא רבי שמעון דאמר מביאין קדשים לבית הפסול — ואף על גב דשלמים טעונין סמיכה, ומעשר אין טעון סמיכה, כדתנן במנחות (צב,א)! כיון דסמיכה לא מעבבא — לא חיישינן. ובפרק "תמיד נשחט" (פסחים סב,א) אמר: כל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהן — ליכא לאוקמא בבכור ומעשר, דהא "כל הזבחים" קאמר. ובפרק "שני נזירים" (נזיר נז,א) נמי תנן: שניהם מביאים קרבן על תנאי. ובמסכת שקלים (יא,ב) נמי תנן: בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר — זכרים עולות, נקבות זבחי שלמים, וטעונה סמיכה. ולא משמע דאיירי במצאוה בעלים, מדקתני עלה: בראשונה היו ממשכנין מרצאיה להביא נסכים. ויורש מביא קרבן אביו אף על גב שאינו סומך. ובפרק "התערובות" (זבחים עו,א) נמי: מביא אשמו ולוגו, ואותו אשם טעון סמיכה. וההיא סמיכה באקופי, דלא גמורה היא, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא, ובגברא איירי, כדמוכח בתוספתא. ופרק שלישי דמועד קטן (טו,ב) אמר: אבל אינו משלח קרבנותיו, דבתיב "שלמים" — כשהוא שלם, ולא כשהוא חסר. אבל אי לאו קרא — היה משלח. ואומר התם: מנודה מהו שישלח קרבנותיו? תא שמע: כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו, ושלחו קרבנותיקן. ובפרק בתרא דמנחות (קז,א) תנן: "פירשתי מן הבכר ואיני ידע מה" — מביא פר ועגל. ובגמרא [שם עמוד ב] גבי "ששה לנדבה", אחד פר ועגל. ובפרק "כל המנחות באות מצה" (שם סב,ב): השולח קרבנותיו ממדינת הים — היה כהן מניף על ידו. מדקתני "מניף" — בשלמים איירי, דבעו סמיכה. וליכא לאוקמא בקרבן נשים, דהא קתני ליה רישא: והאשה כהן מניף על ידה. בכל הני משמע דלא חיישינן לסמיכה. וקשה: דבפרק "כל הגט" (גיטין כח,ב) גבי השולח חטאתו ממדינת הים כו' פריך: והא בעי סמיכה! ומשני: בעוף. או בקרבן נשים. ופרק "האשה" (פסחים פט,א) תנן: חמשה שנתערבו ערות פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהם — פטורים לעשות שני. ולא מייתי מותר פסח על תנאי — מטעם סמיכה, משום דפסח אינו טעון סמיכה, ומותר פסח טעון סמיכה, ולא התירוהו להקריב בלא סמיכה, ואף על גב דאיכא בפסח חיוב כרת. ובפרק "התערובות" (זבחים עד,ב) נמי תנן: נתערבו קדשים בקדשים, מין במינו — יקרב לשם מה שהוא. ופריך: והא בעי סמיכה! ומשני: בקרבן נשים! וצריך לומר: קרבן שאין לו תקנה ברעייה ואולא למיתה — יקריבוהו בלא סמיכה, אבל יש לו תקנה ברעייה — אסור להקריבו בלא סמיכה. ולכך, בההיא דשקלים וביורש — קרב בלא סמיכה, אבל קדשים בקדשים — יש להם תקנה ברעייה. ובהאי גוונא נמי מפליג התם גבי אשם, דאית ליה תקנה ברעייה. וההיא דמביא אשמו ולוגו אמר התם [זבחים עו,ב]: לתקוני גברא שאני. וההיא דאבל ומנודה — איכא לאוקמה בעוף, או בקרבן נשים. ומה ששלחו ישראל קרבנותיהן במדבר — בתמיד שבכל יום קאמר. וההיא דפר ועגל — בקייץ למזבח. וערל וטמא שאני, דלאו בני סמיכה נינהו, ערל אי אפשר להמתין עד שימול, כגון שמתו אחיו מחמת מילה. וטמא — כגון זב ומצורע בקרבן הקבוע לו, כגון עולת ראייה וחגיגה (או כגון) שעובר עליהנו ב"בל תאחר". וההיא דכהן מניף על ידו — בערל וטמא ויורש, וכדרבי יהודה דאמר: יורש אינו סומך. והא דשמעתין, וההיא דשניהם מביאין חטאת אחת, וההיא דניר שמביאין על תנאי — שאני התם, דבתחלת הפרשת הקרבנות לאו בני סמיכה נינהו, דאי אפשר לעשות בהן סמיכה. ועוד יש לומר: דקר דשמעתין, כל חד בשעת הקרבתו שמא לא מחייב בסמיכה, ולא דמי לקרבן שהוא בר סמיכה. ואם תאמר: הייכי קרבי הכא, כיון דאין מתנות מעשר שלמים שהה, שזה מתן ארבע וזה מתן אחת? ומיהו, יש לומר: פלוגתא היא בפרק "תערובת" (שם פ,א): נתערבו מתן ארבע במתן אחת, רבי אליעזר אומר: יינתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר: במתן אחת. דכל הניתנים במתן ארבע שנתנו במתן אחת — יצא. דרבי אליעזר סבר: מסיק להו לשם עצים. ומיהו בההוא פסקא משמע דרבי שמעון אית ליה דרבי אליעזר, גבי "למחרת מביא אשמו", דמסיק להו לשם עצים.

במעשר בזמן הזה — בריש פירקין (נג,א) מסקינן אינו נוהג בזמן הזה משום תקלה. ומכל מקום, אם עישר — חל עליו שם מעשר.

לתשיעי עשירי קדוש — קסבר רב פפי דלא שייך כאן "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי", כיון דנאכל במומו, אף על פי שצריך להמתין עד שיומם ואסור בגיזה ועבודה. אי נמי: היינו טעמא דאחד עשר לרב פפי, משעה שיצא עשירי — עבדיה לשליחותיה, דעשירי מאליו קדוש.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בכורות

פרק ראשון - הכל מעריכין

בפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח) מבואר, שאדם שאומר על אחר ′ערכו עלי′, או על עצמו ′ערכי עלי′, מתחייב בזה ליתן לבדק הבית את ערכו של הנערך, שהוא סכום שקצבה התורה לפי גיל הנערך ומינו, אם זכר אם נקבה. אך האומר ′דמי פלוני עלי′ או ′דמי עלי′, אינו בכלל ערכין אלא בכלל נדר, ומתחייב להקדש את דמי אותו פלוני או דמי עצמו, דהיינו ששמין אותו כעבד הנמכר בשוק. בפרק זה יבואר מי רשאי להעריך ומי רשאי לנדור, וכן את מי ניתן להעריך ולנדור את דמיו.

משנה

הַכֹּל מַעֲרִיכִין – הכל רשאים לומר על אדם מסוים ′ערכו עלי′, ולהתחייב בזה את ערכו, **וְכֵן הכל נֶעֱרָכִין** – על כל אדם ניתן לומר ′ערכו עלי′, ובזה להתחייב בערכו, וכן רשאי כל אדם לומר ′ערכי עלי′ ולהתחייב בערך עצמו. וכן הכל **נוֹדְרִין** – רשאים לומר על אחר ′דמיו עלי′ ולהתחייב בדמיו, **וְכֵן** הכל **נִידָּרִין** – על כל אדם ניתן לומר ′דמיו עלי′, וכן כל אדם יכול לומר ′דמי עלי′ ולהתחייב בדמיו, ודין זה כולל **כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים** כנענים, כולם מעריכים ונערכים, נודרים ונידרים. המשנה מפרטת אנשים היוצאים מן הכלל בדיני ערכין ונדרים: **טוּמְטוּם** – מי שאין בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – מי שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, **נוֹדְרִין וְנִידָּרִין**, שהרי יש להם שווי, והנודר אותם מתחייב ליתן שווים, **וְכֵן מַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין**, ואם אמרו ′ערכי עלי′ או שאמר אדם על טומטום או אנדרוגינוס ′ערכו עלי′ לא אמר כלום, שֶׁכֵּן **אֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית** – שבפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח) קצבה התורה ערך לזכר ולנקבה בלבד. **חֵרֵשׁ** שאינו שומע ואינו מדבר, וכן **שׁוֹטֶה וְקָטָן, נִידָּרִין וְנֶעֱרָכִין** – אם אחר אמר על אחד מהם ′דמיו עלי′ או ′ערכו עלי′, דבריו קיימים, **אֲבָל** הם **לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין** אחרים **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת**, וכדי שיתחייב המעריך והנודר, צריך שתהיה בו דעת שיוכל לפרש לשם מי העריך ונדר.

גמרא

הגמרא מדייקת את לשון המשנה. שואלת הגמרא: לשון **הַכֹּל מַעֲרִיכִין**, ש′הכל′ משמעו ריבוי, **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה באה תיבה זו לרבות. משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי** – לרבות **מוּפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ** – בן י״ב שנה ויום אחד, אף שאינו ′איש′ עד שיהיה בן י״ג שנה ויום אחד. ובאה המשנה לרבותו שגם הוא רשאי להעריך. משמעות לשון המשנה היא שתיבת ′הכל′ לא נאמרה רק ביחס ל′מעריכין′ אלא גם ביחס לכל שאר דיני המשנה, ולכן צריך לפרש מה מרבה התנא ב′הכל נערכין′, ′הכל נודרין′ ו′הכל נידרין′. שואלת הגמרא: הלשון ′הכל′ **נֶעֱרָכִין, לְאָתוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי** מי שהוא **מְנוּוָל** – מטונף **וּמוּכֶּה שְׁחִין** – או מוכה שחין, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, שכיון שבפרשת ערכין (ויקרא כז ב) **′דֶּרֶךְ בְּעֶרְכְּךָ′ כְּתִיב**, שהקיש הכתוב נדרי ערכין לנדרי דמים, לפיכך **כֹּל** אדם **שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים** – שיש לו שווי של דמים, שאפשר לנדור את דמיו, **יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין** – הרי הוא בפרשת ערכין, **וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים אֵינוֹ בַּעֲרָכִין**, ואם כן מנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים, שכן אין אדם רוצה לקנותם לעבדים מפני מאיסותם, אם כן אינם בפרשת ערכין, ומי שאמר עליהם ′ערכו עלי′ לא אמר כלום, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, שכן **′נַפְשׁוֹת′** (ויקרא שם) נאמר בפרשת ערכין, שמשמע לרבות **שֶׁכָּל** [–כל שהוא] ′נפש′ יש לו ′ערך′, אף מנוול ומוכה שחין. שואלת הגמרא: הכל **נוֹדְרִין, לְאָתוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: לשון זה אינו מרבה דבר, אך ′הכל **נִידָּרִין′ אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – נצרך לתנא לשנות ′הכל′ על נודרין אגב שהיה צריך לשנות כך ב′נידרין′. שואלת הגמרא: הכל **נִידָּרִין, לְאָתוּיֵי מַאי. אִי** – אם בא **לְאָתוּיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס,** לרבות שהם נידרין אף שאינם נערכים, הלא אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** – בפירוש שנינו בסיפא שטומטום ואנדרוגינוס נידרין. **וְאִי לְאָתוּיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,** לרבות שהם נידרין אף שאינם נודרין, אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** בסיפא. **וְאִי לְאָתוּיֵי** קטן **פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ,** לרבות שהוא נידר אף שאינו נערך, אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** להלן (ה.). **וְאִי לְאָתוּיֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** אין לומר כך שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** להלן (ה:). משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם לְאָתוּיֵי** קטן **פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ** וטומטום ואנדרוגינוס וחרש ושוטה וקטן ועובד כוכבים, **וְתָנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ** – משנתינו רומזת כאן לרבותם, ולהלן מובא דינם בפירוש.

אגב שפירשה הגמרא מה מרבה לשון ′הכל′ במשנתינו, מפרשת הגמרא כל משנה בה שנינו לשון ′הכל′: שנינו במנחות (צג.) בדין סמיכת בעלים על הקרבן קודם שחיטתו, **′הַכֹּל סוֹמְכִין′** את ידיהם על ראש הקרבן שהביאו. שואלת הגמרא: ′הכל′ **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ,** שאדם שהפריש קרבן ומת קודם שהקריבו, ויורשו מביא את הקרבן, היורש סומך עליו, ומשנה זו היא **דְּלֹא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה** הסובר שיורש אינו סומך על קרבנו של המת.

נאמר (ויקרא כז ט–י) ′וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן וגו′ ′וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ′. זהו דין ′תמורה′, שאם בעלי קרבן אמרו על בהמה אחרת של חולין ′זו תחת זו′, בהמת החולין מתקדשת להיותה קרבן, ובהמת הקרבן עדיין בקדושתה עומדת. ואדם אחר, שאינו בעלי הקרבן, אינו יכול להמירו.

שואלת הגמרא: הלשון ששנינו (תמורה ב.) ′**הַכֹּל מְמִירִין**′ – הכל עושים תמורה, **לְאָתוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ** – לרבות מי שהפריש אביו קרבן ומת, והמירו היורש, שהתמורה חלה, **וּדְלֹא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ וּיוֹרֵשׁ מֵימִר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ וּיוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימִר.** מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעמו **דְּרַבִּי יְהוּדָה,** נאמר לגבי סמיכת שלמים (ויקרא ג יב) ′**קָרְבָּנוֹ**′, שמשמע שרק על קרבנו שלו הוא סומך **וְלֹא** על **קָרְבַּן אָבִיו, וְלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ** – ולומד רבי יהודה תמורה, שהיא תחילת הקדש [שבה מתקדשת הבהמה] מסמיכה [שבאה לאחר שהוקדש הקרבן ובא להשחט], **מַה סּוֹף הֶקְדֵּשׁ** – כשם שבסמיכה, **יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ** כנדרש מהפסוק, כך **אַף בִּתְחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – תמורה, **יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימִר.** מבארת הגמרא את טעמם של חכמים: **וְרַבָּנָן,** היאך הם דורשים, נאמר (ויקרא כז י) ′**הָמֵר יָמִיר**′, וזהו ריבוי **לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ** שהוא ממיר, **וְיָלְפִינַן סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – ולומדים אנו סמיכה מתמורה, **מַה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ מֵימִר, כָּךְ אַף בְּסוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ.**

הגמרא מבארת כיצד דורשים חכמים את ′קרבנו′, והיאך דורש רבי יהודה את ′המר ימיר′: **וְרַבָּנָן, הַאי** ′**קָרְבָּנוֹ**′, שממנו דרש רבי יהודה שאין היורש סומך, **מַאי עָבְדִי לֵיהּ** – מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: נאמר שלש פעמים ′קרבנו′ לגבי סמיכה, והפסוקים הללו **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרכים להם כדי לדרוש כך, ′**קָרְבָּנוֹ′ וְלֹא קָרְבַּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** שאין ישראל סומך על קרבן של גוי, וכן ′**קָרְבָּנוֹ′ וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ,** שאין אדם סומך על קרבן חבירו, וכן ′**קָרְבָּנוֹ′ לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסָמִיכָה** – שותפים שהביאו קרבן בשותפות, צריכים כולם לסמוך עליו, ואין מועיל שאחד מהם יסמוך עבור כולם. ומבארת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה,** את הדין של **לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסָמִיכָה לֵית לֵיהּ** – אין לו, כלומר הוא אינו סובר דין זה, ולדעתו די שאחד השותפים יסמוך. מבארת הגמרא באופן אחר: **וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ** – אפשר לומר שרבי יהודה אכן סובר דין זה שצריך שכל השותפים יסמכו,

הַכֹּל

מַעֲרִיכִין וְנֶעֱרָכִין, נוֹדְרִין וְנִידָּרִין: כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים. טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס נוֹדְרִין וְנִידָּרִין וּמַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין, שֶׁאֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדַּאית. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - נִידָּרִין וְנֶעֱרָכִין, אֲבָל לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת. **גמרא** "הַכֹּל מַעֲרִיכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי מוּפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ. "נֶעֱרָכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי מְנֻוָּול וּמוּכֶּה שְׁחִין; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים - יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים - אֵינוֹ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לָן: "נַפְשֹׁת" כָּל דְּהוּ. "נוֹדְרִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - "נִידָּרִין" אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. - "נִידָּרִין" לְאָתוּיֵי מַאי? אִי לְאָתוּיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, וְאִי לְאָתוּיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, אִי לְאָתוּיֵי פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, וְאִי לְאָתוּיֵי נָכְרִי - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! - לְעוֹלָם לְאָתוּיֵי פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, וְתָנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ. "הַכֹּל סוֹמְכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. "הַכֹּל מְמִירִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ מֵימֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו; וְיָלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ: מַה סוֹף הֶקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, אַף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. - וְרַבָּנַן: "הַמֵּר יָמִיר" - לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ; וְיָלִפִינַן סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ: מַה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ מֵימֵר, אַף סוֹף הֶקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ. וְרַבָּנַן, הַאי "קָרְבָּנוֹ" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ: "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" - לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה. - וְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה לֵית לֵיהּ. וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ,

הכל מעריכין — בנזיר (ב,א) ובנדרים (ב,א) הזכיר כינויים, שלא להזכיר שם שמים לבטלה, כדאיתא התם. ובכאן לא חשש להזכיר, שלא היו מזכירין שם שמים על הערכין. ערך — כתוב בפרשה, נדרים — "דמי עליי", ושמין אותו כעבד הנמכר בשוק. מעריכין — אם אמר על אחד בשוק: "ערך פלוני עליי" (או אם אמר "ערך אותו פלוני עליי") — נותן לפי השנים הכתובים בפרשת שקלים, ולפי שנותיו הולכים. נערכין — אם אמר "ערכי עליי" או אם אמר אחר [עליו] "ערך פלוני עליי".

נשים ועבדים — משלמין לאחר זמן, כשנתגרשה האשה או נשתחרר העבד. כן פירש הקונטרס. אי נמי, כגון שנתנו להם על מנת שאין לרב או לבעל רשות בהם. ואפילו אין להם — נותנין עליהם מיד, כדתניא בתוספתא: נשים ועבדים נודרים ונידרים, אם יש להם בזמן הזה — גובין מהם, ואם לאו — [כותבין] עליהם, וגובין לאחר זמן. ועבד, אף על גב דגבי מצות יש לו דין אשה — לפי ערך זכר הוא נערך. דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה. **טומטום** ואנדרוגינוס נודרין ונידרין — שהרי יש להם דמים. ומעריכין את אחרים, אם אמרו "ערך פלוני עליי" — נותן ערך אותו פלוני. אבל לא נערכין, אם אמר אחד עליהם "ערך פלוני עליי" — לא אמר כלום, שזכר ונקבה אמורים בפרשה. לשון הקונטרס.

חרש שוטה וקטן — משמע דאית ליה דמים לחרש. והא דאמר פרק "החובל" (בבא קמא פה,ב): חרשו — נותן לו דמי כולו — בחרש שאינו יכול להתרפאות. אי נמי, פירש רבינו תם דחרש בידי שמים אית ליה דמים.

מופלא סמוך לאיש — בן שתים עשרה שנה ויום אחד, שסמוך לאיש ואינו איש עד שלש עשרה ויום אחד. ומופלא קרי ליה על שם שבודקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר לשם מי הקדיש, כדקתני פרק "יוצא דופן" (נדה מה,ב). **נערכין** לאתויי מאי — כלומר "הכל" דקאי נמי אנערכין, דאבולה מתניתין קאי הכל (לאתויי נערכין). לשון הקונטרס. **לאתויי** מנוול ומוכה שחין — משמע דקאי נמי אעבדים דמתניתין. ויש להקשות: דהא מיבעיא לן בפרק "השולח" (גיטין מב,ב) עבד שמכרו רבו לקנס מהו? אלמא אית ליה דמים! ויש לומר: דהכא בטריפה איירי. ואם תאמר: ההורגו יתחייב, הואיל ואיתרבי ב"נפשות", אלמא איקרי נפש. דמהאי טעמא מרבינן להורג בן יום אחד פרק "יוצא דופן" (נדה מד,ב). ואף על גב דשמא נפל הוא! ויש לומר: דהתם בתורת כהנים מוקמינן ליה בשכלו לו חדשיו, וכן אחד סומך לכולם. ולא הוי כסומך על קרבן חבירו, הואיל והוא שייך ביה.

גוי מוקמינן התם לרבן שמעון בן גמליאל דאמר: כל שלא שהה.

גוי **נדר** בערכך נפשות — משמע דאיתקיש ערכין לדמים. מנוול ומוכה שחין אינו לדמים, ונודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שוה כלום. **כל** שישנו בדמים נערכין כו' — לאו דווקא, דהא איכא דיקלא וארעא. אלא, כל אדם שישנו בדמים קאמר. **קרבנו** — גבי סמיכה כתיבי תלתא "קרבנו" ב"ויקרא", ודריש רבי יהודה לחדא מינייהו: קרבנו ולא קרבן אביו. לשון הקונטרס. ואגב חורפיה לא עיין, דהתם ליכא אלא תרי. ושמא "על ראשו" דכתיב התם חשיב ליה כמו "קרבנו". אי נמי: משאר "קרבנו" דריש. **תחלת** הקדש — תמורה, שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו. סוף הקדש — סמיכה, שהוא סמוך לשחיטה. לשון הקונטרס. והאי דקרי ליה תמורה סוף הקדש בפרק "הזהב" (בבא מציעא נד,ב) — היינו לגבי קרבנו ראשון. ואם תאמר: לילף נמי שחיטה מסמיכה, ולא ישחוט יורש! הא ליתא, דאפילו שלוחו לא ממעט לשחיטה. [**קרבנו** ולא קרבן חבירו — ואם תאמר: כיון דאמרינן סוף פרק "שתי מדות" (מנחות צג,ב): "וסמך ידו" ולא יד שלוחו — כל שכן לא יד חבירו, ואם כן "קרבנו" למה ליה? ויש לומר:] אי לאו "קרבנו" אמינא "דידו" למעוטי חבירו אתא, אבל שלוחו סומך. ואם תאמר: לילף מהכא בכל התורה דאין שלוחו של אדם כמותו, ואמאי יליף לה בקדושין פרק שני (מא,ב) דהוי כמותו? ויש לומר: משום דסמיכה וימבה ועגלה ערופה שלשה כתובין הבאין כאחד, דכתיב ביבמה (דברים כה): "וקראו לו" — הן ולא שלוחן. וכן בעגלה ערופה: "ומדדו" — ולא שלוחם. ואם תאמר: לילף מינייהו דבכל דוכתא הוי שלוחו כמותו, מדאיצטריך למעוטינהו? ויש לומר: דאי לאו הני קראי דקדושין דאשמועינן דשלוחו כמותו — הוה מוקמינן להני תלתא קראי דסמיכה וימבה ועגלה ערופה לדרשא אחריתי. **כל** בעלי חובין — חמשה שהביאו קרבן בשותפות, כולן צריכין לסמוך עליו, ואין אחד סומך על ידי כולן. **ליתּ** ליה — דסבירא ליה: אחד סומך לכולן. ולא הוי כסומך על קרבן חבירו, הואיל והוא שייך ביה. לשון הקונטרס. והכי משמע פרק "שתי מדות" (מנחות צד,א): ומה תנופה שנתברבתה בשוחטין נתמעטה בחובריו, סמיכה שלא נתרבתה בשוחטין — אינו דין שנתמעט בחובריו? תלמוד לומר: "קרבנו" לרבות כולן. אלמא, למאן דאמר דלא דריש "קרבנו" — מתנופה יליף ליה, ותנן התם: אחד מניף לכולם.

תוספות

גוי וחבירו מחד כו' — דאין ישראל סומך על קרבן גוי ולא על קרבן חבירו (מהר"ן) [מחדר] קרא נפקי, דדני לאו קרבנו נינהו. אבל אביו איצטריך קרא, דסלקא דעתך אמינא (דיקריב הוא לה") (ויקרא א) [נוסח אחר: ד"קרבנו" קרינא ביה] (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם, (אלא) [דכי] כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו, סלקא דעתך שיסמוך ישראל בקרבן חבירו, ובקרבן גוי נמי סלקא דעתך [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נסכים משל ציבור, כדאמר פרק קמא דתמורה (ב,ב) — להכי אתא "קרבנו" דממעט תרווייהו, דמכל מקום אינו שלו.

לרבות האשה — שאם המירה קרבנה יהא מומר. לשון הקונטרס. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו'. ואף על גב דכל התורה כולה נמי בלשון זכר נאמרה, מכל מקום אמרינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין. אבל בתמורה, אי לאו קרא — לא הויא שוה לאיש, כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (ב,ב).

ורבי יהודה ואם לא דריש — כלומר, וי"ו לא דריש, כדאיתא בתמורה פרק קמא (ב,ב). **שאינו** צריך לאמו — מפרש במסכת סוכה (כה,ב): כל שניעור משנתו ואינו קורא "אימא". לשון הקונטרס. **הכל** חייבין בציצית — אם יש להם טלית. ואם לא יוכל לקנות טלית — אינן חייבין, לא למאן דאמר חובת טלית, ולא למאן דאמר חובת גברא (מנחות מא,א), דליכא ביניייהו אלא כלי קופסא. ואף על גב דאמר ליה מלאכא לרב קטינא: סדינא בקייטא וסרבלא בסיתווא, ציצית מה תהא עליה? כלומר, וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית? כדמפרש התם אמר ליה: ענשיתו (עלה) [אעשה]? אמר ליה: בעידן ריתחא ענשינן — היינו דווקא באותן הימים, דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר. אבל בזמן הזה, שרוב הטליתות פטורין — אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות.

היודע להתעטף — משום דאמר במועד קטן (כד,א): כל עטיפה שאינה בעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה, שמעטפין טליתם עד שפמם, כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק אחד שעשה הרב יוסף טוב עלם שנותן ציצית אחד מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל. היודע להתעטף — ואם תאמר: למאן דאמר חובת טלית, אפילו אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית! ויש לומר: דמכל מקום לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף. והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם): ציצית חובת גברא הוא, מדקא מברכין "להתעטף בציצית". דהכי דייק [בפרק שני דשבת] (כה,ב) דקיימא לן [דכי].

אביו לוקח לו תפלין — וגבי ציצית לא נקט לישנא ד"לוקח", דמסתמא טלית יש לו. וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו. אי נמי, משום דתפלין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה. **הכל** חייבין בראייה — פירש הקונטרס במסכת חגיגה (ב,א): חייבין בראיית פני עזרה. אבל בירושלמי אמרי עלה: הדא דאיתא בקרבן, אבל בראיית פנים בעזרה — אפילו טף חייבין, דכתיב "הקהל הנשים והטף". ואינה אלא אסמכתא בעלמא, דודאי דלא דומיא דהקהל הוא, דממעטינן התם נשים מ"זכורך". אלא ודאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן (אמרינן) [מיירי], דתנן התם בסמוך: הראייה שתי כסף. **מי** שחציו עבד — אבל עבד גמור פטור, דכתיב (שמות לד): "את פני האדון ה'" — [מי] שאין לו אדון אלא הוא. לשון הקונטרס. והכי מסקינן, ואף על גב דתנא בסיפא דמתניתין: חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין, ומפרשינן התם דבאינן משוחררין כולן אלא חציין — צריך לומר דרישא דמתניתין לפי משנה אחרונה, דחזרו להם בית הלל להורות כבית שמאי. והכי אשכחן בפרק קמא דיערובין (ו,ב) ובפרק "אלו טריפות" (חולין מג,ב): לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כבית שמאי עושה, ומוקמינן רישא לאחר בת קול, וסיפא קודם בת קול. **ולרבינא** דאמר כו' — בפרק קמא דחגיגה (ד,א), ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני: עבדים שאינן משוחררין וחיגר פטור מן הראיה, ד"רגלים" כתיב פרט לבעלי קבין. הניחא למאן דאמר בפרק קמא דחגיגה (ט,א) דקתני התם: חוגג והולך כל הרגל, משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה, שני לראשון ושלישי לשני, אלמא כל חד וחד חשוב באפי נפשיה, דהא אית ליה תשלומין, ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני — חייב.

תשלומין לראשון — למי שהיה ראוי ומחוייב בראשון להקריב — מקריב והולך כל שבעה. ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן תשלומין לראשון, מאי איכא למימר? **במשנה** ראשונה — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל לאחר שחזרו להודות, הואיל ובידינו לשחררו — כמשוחרר דמי, שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינן ביה אדון אחר. לשון הקונטרס. והא דמיבעיא ליה (גיטין מב,ב) במעובד גט שחרור גבי קנס: או דילמא כיון דמעובד גט שיחרור אדון קרינא ביה — יש לחלק, דגבי עולה לרגל אינו אדונו, שאינו יכול לעכבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו, אבל מכל מקום אדונו מיקרי. **שהגיע** לחינוך — פלוגתא היא בפרק שמיני דיומא (פב,א), חד אמר: כבר (שית), [וחד אמר] כבר תמני. ויש אומרים: כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות. לשון הקונטרס. ולא נהירא, דהתם בחינוך קטן להתענות איירי, אבל בשאר מצות — כל אחד ואחד לפי דרכו, כדאשכחן לעיל גבי לולב וסוכה ותפלין. **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע — בפרק ד' דראש השנה (לג,א) מקשה הספר: מדקתני "אין מעכבין" — הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרינן להו "זילו תקעו". והדר

תני

גוי וחבירו — דאין ישראל סומך על קרבן גוי, ולא על קרבן חבירו. **מחד קרא נפקי** — דהני לאו קרבנו נינהו. אבל אביו איצטריך קרא, דסלקא דעתך אמינא: "קרבנו" קרינא ביה, הואיל ויורש הוא. **שכל הענין** — של תמורה. **מה סופינו** — ממה סופינו לרבות את האשה (בקרבנה), שאם המירה בקרבנה יהא מומר. **שאינו צריך לאמו** — מפרש במסכת סוכה (כה,ב): שניעור משנתו ואינו קורא "אימא". **מי שחציו עבד וכו'** — אבל עבד גמור פטור, דכתיב: "את פני האדון ה'" — מי שאין לו אדון אלא הוא. **ולרבינא דאמר כו'** — בפרק קמא דחגיגה (ד,א) ומייתי לה מסיפא דמתניתין, דהתם קתני: ועבדים שאינן משוחררין. **חיגר** — פטור מן הראייה, ד"רגלים" כתיב, פרט לבעלי קבין. **הניחא למאן דאמר** — בפרק קמא דחגיגה (ט,א) דהא דקתני התם: חוגג והולך את כל הרגל — משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה, שני לראשון ושלישי לשני. אלמא, כל חד וחד חשיב באפי נפשיה, דהא אית להו תשלומין, ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב. **תשלומין לראשון** — למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב — מקריב כל שבעה ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן תשלומין אלא לראשון, מאי איכא למימר? **יראה יראה** — יֵרָאֶה כתיב, וקרינא יֵרָאֶה: כדרך שהקדוש ברוך הוא בא לראות אותך, והוא שלם בשתי עיניו — כך בא ליראות, שיהא הוא נראה לך בשתי עיניך. **במשנה ראשונה** — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל אחר שחזרו להודות, הואיל ובידינו לשחררו — כמשוחרר דמי, שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינן ביה אדון אחר. **שהגיע לחינוך** — פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (פב,א), חד אמר: כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע], וחד אמר: כבר תשע כבר עשר, שמחנכין אותו לשעות.

לאתויי

גוי וחֲבֵירוֹ מֵחַד קְרָא נָפְקִי, אֵיתֵרֵי לְהוּ תְּרֵי: חַד - "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְאִידָךְ - לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסָמִיכָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "הָמֵר יָמִיר" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה; דְּתַנְיָא: לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּלִשּׁוֹן זָכָר, מַה סּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם הָמֵר יָמִיר". - וְרַבָּנַן? מִ"וְאִם". - וְרַבִּי יְהוּדָה? "וְאִם" לָא דָּרֵישׁ. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּסוּכָּה" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ, דִּתְנַן: קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ - חַיָּב בְּסוּכָּה. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּלוּלָב" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ, דִּתְנַן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ - חַיָּב בְּלוּלָב. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּצִיצִית" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף, דִּתְנַן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף - חַיָּב בְּצִיצִית. "הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְפִילִין" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׂמוֹר תְּפִלִּין, דִּתְנַן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׂמוֹר תְּפִלִּין - אָבִיו לוֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּרִאְיָיה" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וּלְרַבִּינָא דְּאָמַר: מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה - לְאִיתּוּיֵי חִיגֵּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְנִתְפַּשֵּׁט בְּיוֹם שֵׁנִי. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: כּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: כּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן, לְאִיתּוּיֵי מַאי? - לְאִיתּוּיֵי סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו; וּדְלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִרָאֶה" "יֵרָאֶה", כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת - כָּךְ בָּא לֵירָאוֹת, מַה לִּרְאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו - אַף לֵירָאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבִּינָא - לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, כָּאן בְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה. דִּתְנַן: מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: תִּיקָּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ וְאֵת עַצְמוֹ לֹא תִּיקָּנְתֶּם! לְישָׁא שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל, בַּת חוֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל; יִבָּטֵל? וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפִרְיָה וּרְבִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ"! אֶלָּא, מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עַל חֲצִי דָּמָיו, וְחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. "הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִינּוּךְ, דִּתְנַן: אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַקָּטָן מִלִּתְקוֹעַ בְּיוֹם טוֹב. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּמִקְרָא מְגִילָּה", "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה" - לְאִיתּוּיֵי מאי?

והדין שאין ישראל סומך על קרבן **עוֹבֵר כּוֹכָבִים** וְהדין שאינו סומך על קרבן **חֲבֵירוֹ**, שניהם **מֵחַד קְרָא נָפְקִי** – נלמדים מ'קרבנו' אחד, שמלמד שאדם סומך רק על קרבן שלו, ולכן **אֵיתֵירֵי לְהוּ תְּרֵי** – מיותרים שני 'קרבנו', **חַד** – אחד נדרש 'קָרְבָּנוֹ' **וְלָא קָרְבַּן אָבִיו, וְאִידָךְ** – והשני נדרש **לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה.**

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי** – זה שנאמר 'הָמֵר יָמִיר' שממנו ריבו חכמים יורש, **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו. משיבה הגמרא: הפסוק **מִבַּעֲלֵי לֵיהּ** – נצרך לו **לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה, דְּתַנְיָא** בברייתא, **לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן** של פרשת תמורה (ויקרא כז ט–י) **אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּלָשׁוֹן זָכָר,** אם כן **מַה סוֹפֵינוּ** – מנין לנו **לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה** לפרשת תמורה, שאם המירה את קרבנה, התמורה חלה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הפסוק 'וְאִם הָמֵר יָמִיר' לרבות את האשה.

שואלת הגמרא: **וּמהיכן רַבָּנַן** מרבים אשה, שהרי מ'המר ימיר' הם מרבים יורש (וכמבואר לעיל ע"א). משיבה הגמרא: **מִ'וְאִם',** שהוי"ו יתירה לרבות את האשה. שואלת הגמרא: **וּמה** מרבה **רַבִּי יְהוּדָה** מוי"ו זו. משיבה הגמרא: את הוי"ו של 'וְאִם' **לֹא דָּרִישׁ** – הוא אינו דורש.

הגמרא ממשיכה לפרש מה בא לרבות הלשון 'הכל', במשניות וברייתות בהן שנינו לשון זה. שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּסּוּכָּה.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות לשון זה. משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי** – לרבות **קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ** – קטן שכשמתעורר משנתו אינו קורא 'אמא', שאף הוא כבר חייב בסוכה, **דְּתַנָּן** – וכמו ששנינו במשנה (סוכה כח.), **קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ חַיָּיב בַּסּוּכָּה** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּלּוּלָב.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ** בלולב, **דְּתַנָּן** (סוכה מב.), **קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ חַיָּיב בַּלּוּלָב** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּציצִית.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף** בציצית, **דְּתַנְיָא, קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף חַיָּיב בַּציצִית** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּתְּפִילִּין.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין** שלא להכנס בהן לבית הכסא, **דְּתַנְיָא, קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין, אָבִיו לוֹקֵחַ** – חייב מדרבנן לקנות **לוֹ תְּפִלִּין,** לחנכו.

מצות ראייה נאמרה בתורה (שמות כג יז) 'שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאָדֹן ה'', שבג' הרגלים חייב כל זכר לעלות לרגל למקדש, להיראות לפני ה'. ומכאן דרשו חכמים שעבדים כנענים פטורים ממצוה זו, שכן הפסוק מחייב בראיה רק את מי שה' הוא אדונו, ולא מי שיש לו אדון אחר. ועוד דרשו, שחיגר שאינו יכול ללכת ברגליו פטור, לפי שחגים אלו נקראו (שם כג יד) 'שָׁלֹשׁ רְגָלִים' מלשון רגל, ומשמע שרק איש היכול לעלות ברגליו חייב לעלות לרגל. העולה לרגל להיראות לפני ה' חייב להביא קרבן עולת ראייה ושלמי חגיגה. ושנינו (חגיגה ט.), שאמנם עיקר חיוב הקרבנות הוא ביום טוב הראשון, אך מי שלא הקריבם אז יכול להשלים ולהביאם בשאר ימי הרגל. ונחלקו אמוראים (שם), שלדעת רבי יוחנן החיוב הוא רק ביום הראשון, ושאר הימים הם תשלומים ליום זה, ולדעת רבי אושעיא כל הימים הם תשלומים זה לזה, שהיום השני הוא תשלומי הראשון [אם לא הקריב בו] והיום השלישי הוא תשלומי השני וכו'. ומבואר שם שהנפקא מינה במחלוקת זו היא למי שהיה חיגר ביום הראשון והיה פטור מהקרבנות, ונתרפא באחד מימי הרגל, שלדעת רבי יוחנן, כיון שבזמן החיוב הוא לא היה ראוי, לכן אין לו גם חיוב תשלומים, אך לדעת רבי אושעיא הוא מתחייב ביום שנתרפא, שהרי זה שלכל יום יש תשלומים מוכיח שכל יום הוא חשוב, ואם כן היום שנתרפא בו מחייבו, אף אם הימים הקודמים לא חייבוהו.

שנינו (חגיגה ב.) **הַכֹּל חַיָּבִין בִּרְאִיָּיה** – לעלות להיראות לפני ה' במקדש. שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין** – עבד כנעני של שני שותפים ששחררו אחד מהם, ומלמד התנא שאף שעבד פטור מראייה, מכל מקום חציו המשוחרר מחייבו. שואלת הגמרא: **וּלדעת לְרַבִּינָא, דְּאָמַר** (חגיגה ד.) **שמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה,** אם כן מה מרבה התנא. משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי** מי שהיה **חִיגֵּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן** של הרגל, **וְנִתְפַּשֵּׁט** – ונתרפא **בְּיוֹם הַשֵּׁנִי,** שחייב עתה בראייה, שאף שביום הראשון היה פטור, ביום השני חל עליו חיוב חדש.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת הסובר (חגיגה ט.) **שכּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין זֶה לָזֶה,** כמבואר לעיל, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שכּוּלָּן** – ימי הרגל האחרונים הם **תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן,** ומי שהיה פטור בו לא מתחייב בשאר הימים, אם כן 'הכל' **לְאִיתּוּיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי סוּמָא** – עיור **בְּאַחַת מֵעֵינָיו** שחייב בראייה, אף שהסומא בשתי עיניו פטור מראייה, ומשנה זו היא **דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא** – שלא כדעת התנא להלן, **דְּתַנְיָא, יוֹחָנָן בֶּן דְּהָבַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה, סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כג יז) 'יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ', ומילת 'יֵרָאֶה' אינה כתובה "יֵרָאֶה' כראוי לה, אלא כמילת **יִרְאֶה,** ואם כן בא הכתוב להקיש, **שכְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא** ה' **לִרְאוֹת** את העולה לרגל **כָּךְ בָּא** ה' **לִרְאוֹת** על ידו, כלומר, **מָה** – כמו שבא ה' **לִרְאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו,** כך **אַף** מה שבא **לִרְאוֹת** על ידי ישראל זהו **בִּשְׁתֵּי עֵינָיו** של האדם, ולכן סומא באחת מעיניו פטור מראייה, שכן ה' אינו נראה על ידו בשתי עיניו. אך המשנה 'הכל חייבין בראייה' חולקת, ואמרה 'הכל' לרבות את הסומא באחת מעיניו.

עוד מתרצת הגמרא: **וְאִיבְּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תתרץ, **לְעוֹלָם** 'הכל' **לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבִּינָא** – ומה שהיה קשה לך שזה אינו כשיטת רבינא, **לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, **כָּאן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה כָּאן בְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה** – דברי רבינא נאמרו לפי המשנה הראשונה, דהיינו דעת בית הלל לפני שחזרו בהם [להלן], והמשנה 'הכל חייבין בראייה' נשנתה אחר שחזרו בהם בית הלל ולכן היא מרבה מי שחציו עבד, **דְּתַנֵּן** (גיטין מא.), **מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** לבית הלל, **תִּיקַּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ,** שאמנם אין רבו מפסיד כלום, **וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִּיקַּנְתֶּם** – אך הוא עצמו אינו מתוקן לגמרי, שאף שצד הממון שבו מתוקן, מכל מקום לגבי פריה ורביה מה יהא עליו, שהרי **לִישָׁא שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל** מפני צד חירותו, **וּבַת חוֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל** מפני צד עבדותו, **יִבָּטֵל** – וכי נשאיר אותו שיתבטל מפריה ורביה, **וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מה יח) 'לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ' – לא ברא ה' את הארץ להיות ריקנית, אלא לשבת יצרה, שיהיה בה יישוב, ולא יתכן שעל העבד לא תחול חובה זו. **אֶלָּא מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם,** שיוכל לפרות ולרבות, בית דין **כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב** העבד לרבו **שְׁטָר** חוב **עַל חֲצִי דָּמָיו,** שישלם לו כאשר יהיה לו ממון. **וְחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל** מדבריהם **לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.** ואם כן לפי משנה אחרונה, מי שחציו עבד הרי הוא כמשוחרר, שמאחר שכופים את רבו לשחררו, הרי הדבר מסור לידינו ואין לרבו רשות עליו, ואין לו אדון אחר מלבד ה', וחייב בראייה.

המשך בעמוד עח

מאי – מה בא לרבות לשון זה. משיבה הגמרא: 'הכל' בא **לְאָתוּיֵי** – לרבות **נָשִׁים,** שאף הן חייבות לשמוע מקרא מגילה, ואף יכולות לקרותה ולהוציא את האנשים ידי חובתם, **וְכִדבריו דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה** לפי שֶׁאַף הֵן הָיוּ **בְּאוֹתוֹ הַנֵּס** של פורים.

שנינו בברכות (מה.) שג' אנשים שאכלו יחד פת, ונתחייבו בברכת המזון, חייבים לזמן, כלומר להזדמן יחד בלשון רבים [כגון לומר 'נברך'] להזהיר ולהתרות זה בזה להתעורר לברכה מתוך כוונה. ונוסח הזימון מפורש שם (מט:).

שנינו בברייתא **הַכֹּל חַיָּיבִין בִּזִּימּוּן.** שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי** – לרבות מה בא לשון זה. ומשיבה: **לְאָתוּיֵי נָשִׁים וַעֲבָדִים** כנענים שאף הם בכלל דין זימון, **דְּתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא אחרת, שלש **נָשִׁים** שאכלו, **מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן,** וְכן ג' **עֲבָדִים** שאכלו, **מְזַמְּנִין לְעַצְמָן.** ואם כן, אף נשים ועבדים שייכים בזימון, ואותם בא התנא במשנה לרבות.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל מַצְמִיחִין לְזִימּוּן.** שואלת הגמרא: **לְאָתוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאָתוּיֵי קָטָן הֵיאוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן,** קטן **הֵיאוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עָלָיו.**

נאמר (ויקרא טו ב–ג) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ וגו' טֻמְאָתוֹ הִיא', שאדם שזב ממנו זוב, נטמא. וכן נאמר (שם כה) 'וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ וגו' טֻמְאָה הִיא', שאשה שראתה דם לפחות שני ימים שלא בימי נידתה, נקראת זבה, וטמאה היא. ויתר דיני הזב וטומאתו מפורשים במסכת זבים.

שנינו (זבים פ"ב מ"א) **הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה.** שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאָתוּיֵי תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ,** שאף הוא מיטמא אם ראה זוב, **דְּתַנְיָא** בברייתא, היה הפסוק צריך לומר רק (ויקרא טו ב) **'אִישׁ** כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ', **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה ללמדנו הכפילות **'אִישׁ אִישׁ', לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד** שֶׁאף הוא **מְטַמֵּא בְּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** הפסוק לריבוי מיוחד לזה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (שם טו לב–לג) 'זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וגו' **וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה',** ומשמעות המילה 'לַזָּכָר' היא שכָּל שֶׁהוּא **זָכָר, בֵּין** שהוא **קָטָן וּבֵין** שהוא **גָּדוֹל,** מיטמא בזיבה, ומשמעות 'לַנְּקֵבָה' היא שכָּל שֶׁהִיא **נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה,** מיטמאה בזיבה. **וּאִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה למדנו מהכפילות **'אִישׁ אִישׁ',** אכן היא אינה מלמדת דבר, אלא **דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** זוהי רגילות הלשון של בני האדם, לכפול השם לצחות הלשון, ואין לדרוש מכפילות זו דבר.

נאמר (במדבר יט יד) 'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וגו' יִטְמָא', שכל הנמצא באוהל שיש שם מת, נטמא. ונאמר (שם יח) 'וְלָקַח וגו' אִישׁ טָהוֹר, וְהִזָּה [מאפר הפרה האדומה] וגו' וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם', שכדי לטהר את הטמא צריך להזות עליו מאפר הפרה. ואם לא נטהר הטמא, ונכנס למקדש בטומאתו, חייב כרת, שנאמר (שם כ) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא [באפר הפרה], וְנִכְרְתָה וגו' כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא'.

שואלת הגמרא: הלשון ששנינו **הַכֹּל מְטַמְּאִין בִּטְמֵא מֵת, לְאָתוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאָתוּיֵי קָטָן,** שאם היה באוהל המת, נטמא, ואם נגע באוכלים ומשקים, נטמאו. ויש צורך לרבותו, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, כיון שנאמר (במדבר יט ב) **'אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא',** ומשמעות 'איש' היא שאִישׁ גדול **אֵין** [–כן] הרי הוא בתורת טומאת מת אך **קָטָן לֹא,** לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיע לנו הכתוב (שם יח) 'וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם', שכל שהוא בכלל 'נפש', נטמא במת, ואפילו קטן.

שואלת הגמרא: אחרי שלא נתמעט קטן מטומאת מת, **אֶלָּא** הפסוק **'אִישׁ', לְמַעוּטֵי מַאי** – למעט מה הוא בא. ומשיבה: **לְמַעוּטֵי קָטָן מִכָּרֵת,** שהכתוב 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא, וְנִכְרְתָה' מחייב כרת את הגדול שנכנס למקדש בטומאה, אבל קטן, אף שהוא מקבל טומאה, מכל מקום כשנכנס טמא למקדש הוא פטור מכרת, שכן אינו בכלל עונשין.

נאמר (ויקרא יג ב–ג) 'אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וגו' וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וגו' וְטִמֵּא אֹתוֹ', שאדם שיש בעורו אחד ממראות הנגעים הטמאים, בא אל הכהן. והכהן מסגירו, מטמאו או מטהרו, על פי ההלכות המבוארות בתורה (ויקרא יג א–יז) ובמשנה (נגעים פ"א–ח).

שנינו (נגעים פ"ג מ"א) **הַכֹּל מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.** שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאָתוּיֵי קָטָן,** שאף הוא נטמא אם נראה בו נגע. ויש צורך לרבותו, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** ש'אִישׁ צָרוּעַ' **כְּתִיב** (ויקרא יג מד), ומשמע שאִישׁ גדול **אֵין** [–כן] מיטמא בנגעים ונקרא 'צרוע' אך **קָטָן לֹא,** לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הברייתא שאפילו קטן מיטמא.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – ואולי נאמר שאכן זהו הדין, ש'איש צרוע' משמע שרק גדול מיטמא, ומנין לברייתא לרבות קטן. ומשיבה: נאמר (ויקרא יג ב) **'אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ',** ו'אדם' משמע **מִכָּל מָקוֹם** – כל שהוא אדם, אף קטן, מיטמא.

שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא** הפסוק **'אִישׁ** צרוע', **לָמָּה לִי** לכותבו, ומה הוא מלמד. ומשיבה: הפסוק בא **לְכִדְתַנְיָא** – ללמד את הדין ששנינו בברייתא, נאמר **'אִישׁ',** ואם כן **אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ** שמיטמא בנגעים, אך **אִשָּׁה מִנַּיִן** שמיטמאה אם נראה בה נגע, משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** – כשהכתוב **אוֹמֵר** (ויקרא יג מה) **'וְהַצָּרוּעַ** אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע, בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים', די היה לומר 'בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים', וודאי שמדובר על צרוע שכן הפסוק הקודם דיבר על צרוע, ואם כן הפסוק מרבה שֶׁהֲרֵי **כָּאן שְׁנַיִם** – מדובר על שני מיני מצורעים, דהיינו איש ואשה. שואלת הגמרא: **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו **'אִישׁ'.** ומשיבה: הפסוק נדרש **לְעִנְיָן שֶׁל מַטָּה** – לענין המוזכר בפסוק הבא (שם מה), שהצרוע טעון פרימת בגדים ופריעת ראש, ולענין זה בא 'איש' למעט שאִישׁ מצורע **פּוֹרֵעַ** ראשו **וּפוֹרֵם** בגדיו **וְאֵין הָאִשָּׁה** המצורעת **פּוֹרַעַת** ראשה **וּפוֹרֶמֶת** בגדיה.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים** וכשרים לפסוק את דינם, דהיינו האם הם טהורים, טעונים הסגר או טמאים, ובמשנה (נגעים פ"ג מ"א) שנינו עוד **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים.** שואלת הגמרא: **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה באו לשונות אלו לרבות. ומשיבה: **לְאָתוּיֵי** כהן **שֶׁאֵינוֹ בָקִי בָּהֶן** – בנגעים **וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן** של הנגעים, שאף הוא כשר לראות נגעים על ידי תלמיד חכם ישראל שילך עימו ויסביר לו.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר מַר** – והלא אמר רבי עקיבא (שבועות ו.) שכל כהן שאֵינוֹ **בָקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן, אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים** – אסור לו לראות נגעים ולפסוק את דינם אפילו על פי תלמיד חכם ההולך עימו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא, לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, שכן **הָא** – הברייתא שהתירה לכהן שאינו בקי לראות נגעים, מדברת בכהן **דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר** – שכשמסבירים לו הלכות נגעים, הוא מבין אותן, ולכן מותר לו לראות על פי תלמיד חכם המסביר לו והכהן רואה ואומר טמא או טהור, **וְהָא** – דברי רבי עקיבא אמורים על כהן **דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְלֹא סָבַר** – שאינו מבין את הלכות נגעים אף כשמסבירים לו, ולכן אסור לו לראות נגעים אף על ידי תלמיד חכם.

אחר שריפת פרה אדומה, נאמר (במדבר יט יז) 'וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', שלוקחים מי מעין ['מים חיים'] בכלי חרס, ונותנים עליו מאפר שריפת הפרה, ואז המים כשרים להזות מהם על טמאי מת לטהרם, שנאמר (שם

המשך בעמוד רכח

רש"י

לאתויי נשים — שחייבות במקרא מגילה, וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם. **מזמנות לעצמן** — שלש נשים, וכן שלשה עבדים. אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם (שני) אנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומרים "על נחלתנו". **איש איש** — כי יהיה זב מבשרו וגו' (ויקרא טו). **מכרת** — (דכרת) דהאי קרא בנבנס טמא למקדש כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" — למעוטי קטן, דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלין ומשקין כגדול. **והצרוע** — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. **אם כן למה נאמר איש לענין שלמטה** — דמשמע: איש ולא אשה. ולאו "אטמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו אשה. אלא אקרא דלמטה קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. **הכל רואין והכל כשרים לראות** — חדא הוא, ולא גבי הדדי תניא. **דמסברי ליה וסבר** — הלכות נגעים. **שאינו בקי** — והולך תלמיד חכם ישראל ורואה עמו, ואומר לו: "אמור טמא" והוא אומר, "טהור" והוא אומר. שהטומאה והטהרה תלויה במאמר הכהן. והכי תניא בתורת כהנים. **והאמר מר** — בפרק קמא דשבועות (ו,א). **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמייהו דרבנן ורבי יהודה מפרש במסכת יומא בפרק "טרף בקלפי" (מג,א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה. **שהזה** — ממי חטאת על הטמא. **הזאתו כשרה** — טעמא מפרש ביבמות בפרק "הערל" (עב,ב) מידי דהוה אטבול יום, שפסול בתרומה וכשר בפרה. **תרי הכל שוחטין** — איכא בפרק קמא דחולין (ב,א. טו,ב). **הכל מעלין** — בפרק בתרא דכתובות (קי,ב).

לאתויי

תוספות

תני אבל מתעסקין בהן שילמדו, אפילו בשבת! ומשני: כאן בקטן שהגיע לחינוך, כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. כלומר, בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין. ואם תאמר: פשיטא דאין מעבבין, למאן דאמר ביבמות פרק "חרש" (קיד,א) קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו! ויש לומר: כגון שהגיע לחינוך שמירת שבת, אבל לא הגיע לחינוך תקיעת שופר, והוי קצת חידוש. **לאתויי** נשים — שחייבות במקרא מגילה, וכשרים לקרות ולהוציא זכרים ידי חובתן. לשון הקונטרס. אבל בהלכות גדולות לא פסק הכי, ומביאין ראיה מן התוספתא. וזה לשונם: הכל חייבין במקרא מגילה כו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין הרבים ידי חובתן, אנדרוגינוס מוציא מינו ואין מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה. עד כאן לשון התוספתא, וההלכות גדולות הוסיפו: אלא שחייבין בשמיעה, לפי שהכל היו בספק להשמיד ולהרוג ולאבד. **(פסק)** רבי יהושע הוה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם. רבי יונה אבוה דרבי מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל חייבין בשמיעה. עד כאן לשון הלכות גדולות. לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאין אלא נשים, אבל אנשים לא. והכל חייבין במקרא מגילה כו' — לאיתויי נשים [שמוציאין נשים אחרות]. והוה מצי למימר: לאיתויי קטן אליבא דרבי יהודה, דמכשיר בקטן בפרק שני דמגילה (יט,ב). **מזמנות** לעצמן — שלש נשים וכן שלשה עבדים. אבל שתי נשים אין מצטרפין (לשני [עם] אנשים, לפי שיש באנשים שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית, ועבדים אין אומרים "על ארץ שהנחלת לאבותינו". וצריך לומר דרשות הוא לנשים לזמן, אבל חיובא ליכא. ותדע, מדקא מייתי מינה סייעתא למאן דאמר בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מה,ב) דנשים אם רצו לזמן — מזמנין, משום דמאה נשים כתרי גברי. ואם היו חייבות, אם כן קשיא ליה, דהא "רצו לזמן" קאמר! ועל זה סמכו נשים שלנו שאינן מזמנות. **לאתויי** קטן היודע למי מברכין וכדרב נחמן בו' — ואמר נמי בברכות (מח,א): ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כדרב נחמן וכו'. ואפילו הכי לא קיימא לן כוותיה, אלא כדאמר רבי יוסי בירושלמי: כמה זימנין אבלית עם אבא

מַאי? לְאָתוּיֵי נָשִׁים, וְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִלָּה, שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי נָשִׁים וַעֲבָדִים, דְּתַנְיָא: נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן, וַעֲבָדִים מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. "הַכֹּל מְצַטְרְפִין לְזִימּוּן" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: יוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין - מְזַמְּנִין עָלָיו. "הַכֹּל מִטַּמְּאִין בִּזִיבָה" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ; דְּתַנְיָא: "אִישׁ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד שֶׁמִּטַּמֵּא בְּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", "לַזָּכָר" - כָּל שֶׁהוּא זָכָר, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, "לַנְּקֵבָה" - כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה; אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. "הַכֹּל מִטַּמְּאִין בִּטְמֵא מֵת" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי קָטָן; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא", אִישׁ - אֵין, קָטָן - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן: "וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם". - אֶלָּא "אִישׁ" לְמַעוּטֵי מַאי? - לְמַעוּטֵי קָטָן מִכְּרַת. "הַכֹּל מִטַּמְּאִין בְּנְגָעִים" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי קָטָן; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "אִישׁ צָרוּעַ" כְּתִיב, אִישׁ - אֵין, קָטָן - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאִימָא הָכִי נַמִי! "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ", מִכָּל מָקוֹם. - וְאֶלָּא "אִישׁ" לָמָּה לִי? - לְכִדְתַנְיָא: "אִישׁ" - אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִצָּרוּעַ" - הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם; אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ" - לְעֻנְּיָן שֶׁל מַטָּה: אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. "הַכֹּל רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים", "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים", לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן. - וְהָאֲמַר מָר: אֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן - אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים! אֲמַר רָבִינָא, לָא קַשְׁיָא: הָא דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר, הָא דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְלָא סָבַר. "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ" לְאָתוּיֵי מַאי? לְרַבִּי יְהוּדָה - לְאָתוּיֵי קָטָן, וּלְרַבָּנַן - לְאָתוּיֵי אִשָּׁה; דְּתַנְיָא: הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן; רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. "הַכֹּל כְּשֵׁירִין לְהַזּוֹת" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי עָרֵל, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָרֵל שֶׁהִזָּה - הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. "הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" לְאָתוּיֵי מַאי? חֲדָא לְאָתוּיֵי כּוּתִי, וַחֲדָא לְאָתוּיֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. "הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" לְאָתוּיֵי מַאי?

לאתויי

חלפתא ועם חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. **דתניא** איש כי יהיה זב וגו' — והא דלא מייתי מתניתין ד"יוצא דופן" (נדה מג,ב) דתנן: תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה — משום שהברייתא מפרש יותר. **למעוטי** קטן מכרת — דהאי קרא בנבנס למקדש טמא כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" למעוטי קטן, דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלים ומשקין כגדול. ויש לתמוה: למה לי קרא לפוטרו? כיון דלא מצינו קטן נענש! וכן קשה פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,ב): "איש כי ינאף" — פרט לקטן! ומיהו התם יש לומר דמשום קלון האשה יתחייב, דומיא דבהמה הנרבעת. ושמא איצטריך, דסלקא דעתך אמינא הואיל ונתרבה לטומאה יתחייב כרת, קא משמע לן דלא.

והצרוע — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. אם כן למה נאמר "איש" — לענין שלמטה, "איש" דמשמע: ולא אשה — לאו א"טמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו אשה. אלא אקרא דלתחת קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. לשון הקונטרס. ואף על גב דבנגעי ראש וזקן כתיב (ויקרא יג) אשה — לא ילפינן מינה, דהתם איצטריך, דאף על גב שאין רגילות לצמח שיער בזקן האשה — מטמאה. ויש להקשות: אמאי לא נפקא לן אשה מ"אדם", דמשמע אשה במקום קטן, דכתיב (במדבר לא) "ונפש אדם", וכיון דשקולים הן ויבאו שניהם! ויש לומר: דסלקא דעתך אמינא, מדאיצטריך קרא לרבויי אשה בנגעי (קטן) [זקן] — מכלל דשאר נגעים ליכא לטמאות אשה אם לא מן הפסוק. וקשה: הוה ליה לרבויי אשה [מ"אדם"], ו"איש" — למעוטי קטן מפריעה ופרימה, "והצרוע" — לרבות קטן לטומאה! ויש לומר: דמסתברא למעוטי פריעה ופרימה מאשה, שגנאי הוא זה. **הכל** רואין הכל כשרין לראות — חדא הוא, ולאו גבי הדדי תניא. **והאמר** מר — בפרק קמא דשבועות (ו,א). **דמסברי** ליה וסבר — הלכות נגעים — שאינו בקי, והולך תלמיד חכם ורואה עמו, הוא אומר "טמא", והוא אומר "טמא". שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן, והכי תניא ליה בתורת כהנים. ולשון הקונטרס. והתם בתורת כהנים איתרבו ישראל, מדכתיב "או אל אחד". ומסקינן התם: מאחר שסופו לרבות ישראל, למאי הלכתא כתיב כהן? שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן, שאפילו כהן שוטה רואה נגעים. אף על גב דמסברי ליה וסבר מקרי ליה כהן שוטה, שאינו בקי בפני עצמו. ועוד יש לומר: דמסברי ליה וסבר דהכא — לאו אכהן קאי, אלא אישראל חכם דקאי גביה, מסברי ליה וסבר. ואם תאמר: פשיטא, מה לי מלמדין מאתמול למלמדין אותו היום? ויש לומר: דאף על גב שאינו בקי, אלא באותו נגע כשר לראות. **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמייהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק "טרף בקלפי" (יומא מג,א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה, שהזה ממימי חטאת על הטמא — הזאתו כשרה. טעמא מפרש ביבמות פרק "הערל" (עב,ב): מידי דהוה אטבול יום, שפסול בתרומה וכשר בפרה. ומצי לאיתויי ברייתא דתניא התם הכי בפירוש, אלא דרבי אלעזר שגורה בפי כל יותר. **תרי** "הכל שוחטין" בפרק קמא דחולין (ב,א וטו,ב). **הכל** מעלין — בכתובות, פרק בתרא (קי,ב).

לאתויי

תוספות

לאתויי עבדים — שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל. ובכתובות (קי,ב) פירש רש"י: שיכול להעלותו [להעבד עברי בעל כרחו של עבד]. ורבינו יצחק פירש: שהעבד יכול לכוף להעלותו, או יפטרוהו. **לאתויי** עבד שברח מחוצה לארץ לארץ — ומרישא לא שמעינן ליה למאן דתני עבדים. ואפילו לפירוש רש"י דבעבדים כנענים מיירי, דרוצה למוכרו, שאינו מוציאו מרשותו. אי נמי, דהואיל וברח — ניקנסיה לעבד ולא נפטר. אי נמי, סלקא דעתך דרישא — כגון שהרב הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי. **מנוה** היפה — דחוצה לארץ לנוה הרעה דארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעבב עליו. וכן מארץ ישראל לירושלים. לשון הקונטרס. דאף על גב דתנא רישא "הכל מעלין" — תנא סיפא "אין הכל מוציאין". הכי מפרש התם בכתובות (שם). וליכא למימר: לאתויי עבדים, דליכא חילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים גבי עבדים. **הכל** חייבין בסוכה — עד השתא דריש "הכל" לאתויי מאי, מהשתא דריש הנך דתנא "כהנים לוים וישראלים", וקבעי: פשיטא! ואי הנך לא מיחייבי מאן לאיחייב? **ובני** עבודה נינהו — ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה, שאין נזקקין לנשותיהן, דרמיא עלייהו עבודת הרגל אימא לא מחייבו. לשון הקונטרס. דמטעם הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות, אבל לא בלשכת בית המקדש ושאר מקומות בית המקדש. והוא הדין דמצי למינקט נמי לוים השומרים בעשרים ואחד מקומות במקדש, כדאיתא פרק קמא דתמיד (כו,א) הכי אשכחנא לקמן גבי "הכל חייבין בתקיעת שופר", דמצי למימר: "כהנים ולוים איצטריכא ליה", דהא מייתי ליה נמי דלוים גואלין לעולם ומוכרין לעולם, ולא נקט אלא כהנים. **קמשמע** לן — [אף על גב] דלא אפשר להו כעין דירה, כי היכי דאפשר להו — מיחייבי, ובעידן עבודה פטירי, שלא בעידן עבודה מיחייבי. **כהנים** אישתרי להו כלאים בעידן עבודה — דאבנט של כלאים היה, דכתיב: "ואת האבנט שש", ומדשש כתנא תבלת כו'. **הני** כהנים הואיל (ובני עבודה כו' מאן דלא) אישתרו כלאים כו' — הקשה הרב רבינו יוסף מאורלייני"ש: נשים לא לחייבו בכלאים, הואיל וליתנהו ב"גדילים תעשה לך"! ויש לומר: השתה הכתוב אשה לאיש. והא דאמר פרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב): הואיל ואינה בקום אכול מצה — אינה בבל תאכל חמץ, סמיך עלה אהא דילפינן "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג הסוכות, דכתיב: "האזרח" להוציא הנשים. ואם תאמר, ונימא: כיון דאיתנהו בלבישת שעטנז איתנהו בגדילים! ויש לומר: דאדרבה, הוקשה כל התורה לתפילין. ואם תאמר: דהכי נמי לשם מצה הוקשה! ותירץ, דאיכא למימר: הואיל ואיתרבו, לאכילת חמץ איתרבו נמי לאכילת מצה. **שלא** יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו — ותפלין על בשרו בעינן, דכתיב (שמות יג) "והיה לך לאות" — ולא לאחרים לאות. **ציץ** מונח על המצח ומצנפת על הראש ואינה מחזקת עד המצח אלא מקום התפלין נראין בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופס. לשון הקונטרס. וליכא למימר אמאי לא קאמר כדלעיל: קא משמע לן, ונהי דפטירי בעידן עבודה. דפשיטא ליה דחייבין לעולם בתפלין של ראש, ולא בעי ליה למימר דסלקא דעתך דליפטרו מתפילין של יד שלא בעידן עבודה, דפשיטא ליה דחייבין. **של** יד אינה מעכבת של ראש — ואף על גב דאמר בעלמא, מנחות (לו,א): "ולטוטפות בין עיניך", כל זמן שבין עיניך יהיו שנים — היינו בשעה שמניח שניהם צריך להקדים של יד. **יום** תרועה יהיה לכם — משמע: יום אחד בלבד. **ולברכות** — שהיו אומרים נמי ביום הכפורים של שנת היובל מלביות זכרונות ושופרות. **מוכרין** לעולם — ואפילו בשנת היובל עצמה, אם מכרו קרקע שלהם — מכורה היא, ויוצאה והמעות שלהן. דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל, דכתיב (ויקרא כה): "ואשר יגאל מן הלוים", ואמר בפרק בתרא (לקמן כט,ב) דממכרו יוצא חנם. לשון הקונטרס. ולא נראה, דהא מפרש שמואל טעמא לקמן בפרק בתרא (שם) — משום דמכורה כבר יוצאה, אינה מכורה אינו דין שלא תמכר? והתהוא טעמא שייך גבי כהן כמו גבי ישראל! ועוד יש להקשות: אליבא דרב נמי דאמר מכרה יוצאת, מאי איכא בין ישראל לכהנים [לענין יובל], וכן (המקדיש [קשה: מאי גואלים] גואלה) לעולם? ויש קצת לישב הגירסא, דבבתי ערי חומה דישראל אינו גואלה אלא בתוך שנה תמימה, ולוים וכהנים גואלים לעולם. וסלקא דעתך שבתי ערי חומה שלהם נוהגין בבתי החצרים, וליפקו ביובל, ו"מוכרין" דנקט — אגב "גואלין". ורש"י פירש הכא וזה לשונו: וגואלין לעולם — אם מכרו שדה גואלין אותו מיד, וישראל אינו גואל בפחות משתי שנים, דכתיב: "במספר שני תבואות". ובראש השנה פרק "ראוהו בית דין" (כט,א) וזהו לשונו בשם (רבי יהודה בר יצחק) [ו]רבינו יצחק] הלוי: מוכרין לעולם וגואלין לעולם, ושתידהם משניות הן במסכת ערכין. ובין מקדישין ובין מוכרין — תרוייהו משניות יתירות נינהו, אלא איידי דתנא התם גבי ישראל: אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה — תנא נמי גבי כהנים: מקדישין וגואלין לעולם. והכי מוקי לה במסכת ערכין [לג,ב]:

ומדהו

רש"י

לאתויי עבדים — שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל — כופין את רבו להעלותו. **מנוה היפה** — דחוץ לארץ. **לנוה הרעה** — דארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעבב עליו. וכן מארץ ישראל לירושלים. [**פשיטא**] — עד השתא דריש "הכל" לאתויי מאי, ומהשתא דריש הנך דתני "כהנים לוים וישראלים". וקא בעי: פשיטא! אי הנך לא ליחייבו — מאן ליחייב? **ובני עבודה נינהו** — ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה, שאין נזקקין לנשותיהן, דרמיא עלייהו עבודת הרגל — אימא לא ניחייבו. **קא משמע** לן — דאף על גב דלא אפשר להו כעין "תדורו", כי היכי דאפשר להו — מיחייבי. ובעידן עבודה פטירי, שלא בעידן עבודה מיחייבי. **כיון דאישתרי להו כלאים** — בעידן עבודה, דאבנט של כלאים היה, דכתיב (שמות לט): "ואת האבנט שש משזר", ומדשש כיתנא — תבלת עמרא, במסכת יומא (עב,א). **שלא יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו** — ותפילין על בשרו בעינן, תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתף, כדאמר במנחות ב"הקומץ רבה" (לז,א) דתחת בגדיו בעינן, דכתיב: "והיה לך לאות" ולא לאחרים לאות. ציץ מונח על המצח, ומצנפת על הראש, ואינה מחזקת עד המצח, אלא מקום התפילין נראה בגובה הראש, מקום שמוחו של תינוק רופס. **יום תרועה** — משמע יום אחד בלבד. **ולברכות** — שהיו נמי אומרים ביום הכפורים של שנת היובל מלביות זכרונות שופרות. **מוכרין לעולם** — אפילו בשנת היובל עצמה, אם מכרו קרקע שלהם — מכורה היא. ואילו גבי ישראל תניא בגמרא בפרק בתרא (ערכין כט,ב): ובשנת היובל לא ימכור, ואם מכר — אינה מכורה, והמעות חוזרין. וגבי כהנים תנן: מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה, והמעות שלהן. דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל — דודאי הדרא, דכתיב: "ואשר יגאל מן הלוים" ואמרינן בפרק בתרא (שם): ממכרו יוצא בחנם. [מכאן שייך לעמוד הבא] **וגואלין לעולם** — אם מכרו שדה — גואלין אותה מיד, וישראל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, דכדכתיב: "במספר שני תבואות ימכר לך".

נהי

לְאָתוּיֵי עֲבָדִים. - וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא, לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי מִנְּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" - לְאָתוּיֵי עֶבֶד שֶׁבֵּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. "הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם" - לְאָתוּיֵי מִנְּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי מִנְּוֶה הָרָעָה לְנָוֶה הַיָּפָה. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּסוּכָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! אִי הָנֵי לָא מְחַיְּיבִי, מַאן מְיַחְיְּיבִי? - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ", וְאָמַר מָר: "תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" - כְּעֵין תָּדוּרוּ, מַה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ - אַף סוּכָּה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ - לָא לְיַחְיְּיבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: נְהִי דִּפְטִירִי בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה, בְּלָא שְׁעַת עֲבוֹדָה חַיּוּבֵי מְיַחְיְּיבִי; מִידֵּי דַּהֲוָה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים, דְּאָמַר מָר: הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּיבִים בַּלַּיְלָה. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּצִיצִית, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", מַאן דְּלָא אִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בִּלְבִישָׁה - הוּא דְּמְחַיֵּיב בְּמִצְוַת צִיצִית, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהוּ - לָא לְחַיְּיבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן; נְהִי דְּאִישְׁתְּרִי בְּעִידַן עֲבוֹדָה, בְּלָא עִידַן עֲבוֹדָה לָא אִישְׁתְּרִי. "הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְפִילִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דַּיְּיד - אִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ; וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלִיתְנְהוּ בְּמִצְוָה דַּיְּיד, דְּכְתִיב: "יְלִבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ", שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין בְּשָׂרוֹ - אֵימָא בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ נַמִּי לָא לִיחַיְּיבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא מְעַכְּבִי אַהֲדָדֵי, כְּדְתַנְּן: תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד. וּמַאי שְׁנָא דַּיְּיד, דְּכְתִיב: "יְלִבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ"? רֹאשׁ נַמִּי כְּתִיב: "וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ"! - תָּנָא: שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִילִין. "הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", מַאן דְּלֵיתֵיהּ בְּתִקִיעָה אֶלָּא בִּתְקִיעָה דְּחַד יוֹמָא - חַיָּיב, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיתְּנְהוּ בִּתְקִיעָה כּוּלֵּיהּ שַׁתָּא, דִּכְתִיב: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם" - אֵימָא לָא לִיחַיְּיבוּ. - מִי דָּמֵי? הָתָם חֲצוֹצְרוֹת, הָכָא שׁוֹפָר! - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּתְנַן: שֶׁוֶה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לַתְּקִיעָה וְלַבְּרָכוֹת; דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל - אִיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּלֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל - לֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְהָנֵי כָּהֲנֵי, הוֹאִיל וְלִיתְנְהוּ בְּמִצְוַת דְּיוֹבֵל, דְּתַנְּן: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם,

וגואלין

משיבה הגמרא: לשון ׳הכל׳ בא **לְאָתוּיֵי** – לרבות **עֲבָדִים**, שאם יש לאדם עבד כנעני מהול ורוצה למוכרו, והעבד רוצה שלא להמכר אלא בארץ ישראל, כופה העבד את רבו להעלותו לארץ ישראל למוכרו שם. מבררת הגמרא: **וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא** – ולדעת מי ששנה ׳עבדים׳ בפירוש במשנה (שם), נמצא ש׳הכל׳ לא בא לרבותם, אם כן **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות.

משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי מִנֶּוֶה הַיָּפָה לַנָּוֶה הָרָעָה** – שיכול הבעל לכוף את אשתו או האשה לכוף את בעלה, לעלות מחוץ לארץ לארץ ישראל, אפילו ממקום טוב [נוה יפה] שבחוץ לארץ למקום רע [נוה הרעה] שבארץ ישראל. מוסיפה הגמרא לבאר: שנינו בהמשך המשנה (שם) ׳**וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין**׳ מארץ ישראל לחוץ לארץ, לשון ׳הכל׳ בא **לְאָתוּיֵי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ**, שאין רבו יכול להוציאו חזרה לחוץ לארץ, אלא חייב למוכרו בארץ ישראל, כדי שישאר העבד בארץ משום ישוב ארץ ישראל. ובמה ששנינו (שם) ׳**הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם**׳, ׳הכל׳ בא **לְאָתוּיֵי** שיכול הבעל לכוף את אשתו או האשה את בעלה לעלות לירושלים, אפילו **מִנֶּוֶה הַיָּפָה** שבשאר ארץ ישראל **לַנָּוֶה הָרָעָה** בירושלים. ובמה ששנינו (שם) ׳**וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין**׳ מירושלים, מבררת הגמרא: ׳הכל׳ **לְאָתוּיֵי מַאי**, ומשיבה: **לְאָתוּיֵי** שאין הבעל מוציא את אשתו מירושלים, ולא האשה את בעלה, אף **מִנֶּוֶה הָרָעָה** שבירושלים **לַנָּוֶה הַיָּפָה** שבשאר ארץ ישראל.

אחר שפירשה הגמרא מה בא לרבות לשון ׳הכל׳ ששנינו במשניות וברייתות, מפרשת הגמרא את הלשון ששנינו בכמה מקומות ׳הכל חייבין וכו׳ כהנים לויים וישראלים׳, אגב משנתנו ששנינו בה לשון זה. שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּסּוּכָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא שהם אלו שחייבים, שכן **אִי הָנֵי לֹא מְחַיְּיבִי** – אם כהנים לויים וישראלים אינם חייבים בסוכה, אזי **מַאן מְיַחַיְּיבִי** – מי הוא זה שמחויב בה. משיבה הגמרא: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – נצרכה הברייתא להשמיע את חיוב הכהנים בסוכה, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וּכְתִיב** (ויקרא כג מב) ׳**בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים**׳, **וְאָמַר מַר** בברייתא (סוכה כח:), שהפסוק נדרש **תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כְּעֵין תָּדוּרוּ**, שדירת האדם בסוכה צריכה להיות כדרך שהוא דר בביתו כל השנה, אם כן **מַה דִּירָה** של אדם בביתו היא **אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ** יחד, **אַף** דירת **סוּכָּה** צריכה להיות **אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ** יחד, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים** – וכהנים אלו, **הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ** – הואיל ומוטל עליהם לעבוד בטהרה במקדש את עבודת הרגל, ופורשים מנשותיהם שלא להטמא, אינם יכולים לשבת בסוכה כעין ׳דירה׳, **וְלֹא לְחַיְּיבוּ** בסוכה כלל, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הברייתא, **נָהִי דִּפְטִירִי** – אף שפטורים מסוכה **בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה**, שאז אינם יכולים לדור בסוכה, מכל מקום **בְּלָא שְׁעַת עֲבוֹדָה חַיּוּבֵי מְיַחַיְּיבִי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים** – כשם שמצינו בדין הולכי דרכים, **דְּאָמַר מַר** בברייתא (סוכה כו.), **הוֹלְכֵי דְּרָכִים** שהולכים **בַּיּוֹם** ונחים בלילה, **פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה.** ומוכח שאף שאינם יכולים לקיים ממש ׳כעין תדורו׳, חייבים בסוכה באופן שהם יכולים לקיימה.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּצִּיצִית, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהם החייבים, שהרי אם הם אינם חייבים בציצית, מי הוא שחייב בה. משיבה הגמרא: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** (דברים כב יא) ׳**לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז**׳ ומיד בהמשך נאמר (שם כב יב) ׳**גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ** על אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ׳, סמיכות מצות ציצית לאיסור כלאים מלמדת **דְּמַאן דְּלֵא אִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בְּלִבּוּשָׁה הוּא דְּמְחַיַּיב בְּמִצְוַת צִיצִית** – רק מי שלא הותר לו ללבוש כלאים, הוא שנצטווה בציצית, **וְאִם כֵּן הָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִשְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהוּ** – הואיל והותר להם כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה, **לֹא לְחַיְּיבוּ** בציצית, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא, **נָהִי דְּאִישְׁתְּרִי בְּעִידַּן עֲבוֹדָה, בְּלָא עִידַּן עֲבוֹדָה לֹא אִישְׁתְּרִי** – אף שהותר להם כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה, מכל מקום שלא בשעת עבודה אסורים בכלאים, ולכן נתחייבו בציצית.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּתְּפִילִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** ומשיבה: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** (דברים ו ח) ׳**וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ**׳, הוקשו תפילין של יד לתפילין של ראש ללמד **שֶׁכָּל דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּיָד אִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ** – כל שחייב בשל יד חייב בשל ראש, וכל הפטור משל יד פטור משל ראש, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ** – ובשעת עבודה אינם בקיום **מִצְוָה** דתפילין של **יָד, דִּכְתִיב** בבגדי כהונה (ויקרא ו ג) ׳**וְלָבַשׁ עַל בְּשָׂרוֹ**׳ ללמד שֶׁיהיה הבגד על בשרו ממש **וּלֹא יְהָא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ** – בין בגד הכהונה **וּבֵין בְּשָׂרוֹ**, וכיון שאינם יכולים להניח תפילין של יד, **אֵימָא בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ נַמִּי לֹא לְיַחַיְּיבוּ** – תאמר שגם בשל ראש לא יתחייבו, **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא דתפילין של יד ושל ראש **לֹא מְעַכְּבִי אַהֲדָדֵי** – אין מעכבות זו את זו. מביאה הגמרא ראיה שאינן מעכבות: **כְּדְתַנְיָא** (מנחות לח.), **תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת** את **שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת** את **שֶׁל יָד**, ולכן מכל מקום נתחייבו כהנים בתפילין של ראש. שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – ומדוע שונה דין תפילין דְּיָד שבו כהנים פטורים, **דִּכְתִיב** בבגדי כהונה ׳**וְלָבַשׁ עַל בְּשָׂרוֹ**׳, הרי בשל **רֹאשׁ נַמִּי** – גם יש לפוטרם, שכן **כְּתִיב** (שמות כט ו) ׳**וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ**׳, שאסור שיהיה דבר חוצץ בין ראשם למצנפת, ואם כן אינם יכולים להניח תפילין של ראש.

משיבה הגמרא: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **שֶׁעָרוֹ** של כהן גדול **הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִילִין**, ואם כן אין המצנפת חוצצת בין הראש לתפילין ואין התפילין חוצצות בין הראש למצנפת.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** ומשיבה: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** לגבי תקיעת שופר בראש השנה (במדבר כט א) ׳**יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם**׳, שחיובּ התקיעה הוא רק יום אחד, לכן **מַאן דְּלֵיתֵיהּ אֶלָּא בִּתְקִיעָה דְּחַד יוֹמָא, חַיָּיב** – רק מי שחייב בתקיעה יום אחד [ראש השנה] בלבד, חייב בשופר בראש השנה, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיתַנְהוּ בִּתְקִיעָה כּוּלֵּיהּ שַׁתָּא** – הואיל וכל השנה חייבים הם לתקוע, **דִּכְתִיב** (במדבר י י) ׳**וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם**׳, **אֵימָא** – שמא תאמר שלא **לְיַחַיְּיבוּ** בראש השנה.

שואלת הגמרא: **מִי דָּמֵי** – האם דומה תקיעתם בכל השנה לתקיעה שבראש השנה, הרי **הָתָם** – שם לגבי תקיעות כל השנה מדובר בחֲצוֹצְרוֹת, **וְהָכָא** לגבי ראש השנה מדובר בשׁוֹפָר, והיאך היה מקום לפטור כהנים מתקיעת שופר משום שהם תוקעים כל השנה בחצוצרות. מתרצת הגמרא תירוץ אחר: **אִיצְטְרִיךְ** – מכל מקום נצרך להשמיע את חיוב הכהנים, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְתָנֵן** במשנה (ר״ה כו:), **שֶׁוֶּה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִתְקִיעָה וְלִבְרָכוֹת**, שביום כפור של שנת היובל תוקעים ומברכים כמו בראש השנה של כל שנה, שכן הקיש הכתוב את ראש השנה ליום כפור של יובל, אם כן **דְּאִיתֵיהּ** – רק מי ששייך **בְּכָל הַמִּצְוֹת** של **יוֹבֵל אִיתֵיהּ** – שייך **בְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה**, אך מי **דְּלֵיתֵיהּ** – שאינו שייך **בְּכָל הַמִּצְוֹת** של **יוֹבֵל לֵיתֵיהּ** – אינו שייך **בְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָנֵי כֹּהֲנֵי, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ** – ואינם חייבים **בְּכָל מִצְוֹת דְּיוֹבֵל, דְּתַנֵּן** (להלן לג:), **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם** – יכולים למכור משדה אחוזתם אף בשנת היובל,

וְכֵן אם מכרו משדה אחוזתם, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם – יכולים לגאול מיד, ולכן אֵימָא – שמא תאמר שבְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה נָמֵי לֹא לִיחַיְּיבוּ, לכך קָמַשְׁמַע לָן שהם חייבים בזה, שכן נָהֵי דְּלֵיתַנְהוּ – אף שכהנים אינם בְּדִין הַשְׁמָטַת קַרְקַע של יובל לגמרי, מכל מקום בשאר דיני יובל, בְּהַשְׁמָטַת כְּסָפִים וּבְשִׁילּוּחַ עֲבָדִים, בזה מִיהָא אִיתַּנְהוּ – מכל מקום הם שייכים כשאר ישראל, ולכן חייבים בתקיעת שופר בראש השנה שהוקשה ליובל.

שנינו בברייתא: הַכֹּל חַיָּיבִים בְּמִקְרָא מְגִילָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: לֹא צְרִיכָא – לא נצרך התנא אלא ללמד שחייבים לִיבַטֵּיל – לבטל עֲבוֹדָתָם במקדש לקרוא מגילה, וְכִדבריו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם דוכנן ומעמדן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה.

שנינו בברייתא: הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: לֹא צְרִיכָא, אלא כדי ללמד את חיוב הזימון בכהנים דְּקָאָכְלִי – שאוכלים קָדָשִׁים, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר ש'וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם' אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כט לג), וְהָא כַּפָּרָה הִיא – שאכילת הקדשים היא אכילת חובה משום כפרה, ואינה נחשבת קביעות סעודה להתחייב בזימון, לכן קָא מַשְׁמַע לָן שאף אכילה זו חייבת בזימון, שכן 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ' אָמַר רַחֲמָנָא (דברים ח י), שכל אכילה משביעה נחשבת קביעות סעודה לענין ברכת המזון וזימון, וְהָא אִיתַּנְהוּ – והרי אף אכילה זו משביעה.

שנינו בברייתא: הַכֹּל מִצְטָרְפִין לְזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – ודאי שאם אכלו כהן לוי וישראל יחד, מצטרפין לזימון. ומשיבה: לֹא צְרִיכָא, אלא באופן דְּקָאָכְלִי – שאוכלים הכֹּהֲנִים תְּרוּמָה אוֹ קָדָשִׁים, וְהֵזֵר קָאָכֵיל – אוכל חולין, שבאופן זה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמֵיכַל בַּהֲדֵי כֹּהֵן – הואיל ואם רוצה הזר לאכול עם הכהן, לֹא מָצֵי אָכֵיל – אינו יכול לאכול, שזר אסור בתרומה, אם כן אֵימָא – יש לומר שלֹא לִיצְטָרֵף הזר עם הכהן לזימון, שאין קביעותם יחד נחשבת קביעות וחיבור, לכן קָא מַשְׁמַע לָן שמצטרפים, נָהֵי דְּזָר בַּהֲדֵי כֹּהֵן לֹא מָצֵי אָכֵיל – אף שזר אינו יכול לאכול עם הכהן בתרומתו, מכל מקום כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכֵיל באכילת החולין.

שנינו במשנתנו (ב.): הַכֹּל מַעֲרִיכִין – יכולים להתחייב 'ערך פלוני עלי', כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: אָמַר רָבָה, לֹא נִצְרְכָא להשמיע זאת אֶלָּא לְדַעַת בֶּן בּוּכְרִי, דִּתְנַן (שקלים פ"א מ"ד) לגבי מחצית השקל שמחויב כל יהודי לשקול אחת בשנה, שמכסף זה היו קונים קרבנות ציבור כל השנה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בִּיבְנֶה, כהנים אינם חייבים לשקול מחצית השקל, אך כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל אֵינוֹ חוֹטֵא בכך שיביאו מכספו בהמת חולין לעזרה. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לבן בוכרי, לֹא כֵּן הדין, אֶלָּא חייבים כהנים לשקול, וּכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל, חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים פוטרים עצמם [שלא כדין] שכן הם דּוֹרְשִׁין מִקְרָא – פסוק זֶה לְעַצְמָן – להנאתם לפטור עצמם, 'וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל' (ויקרא ו טז), ואם אמנם אנו הכהנים חייבים לשקול, יש לנו חלק בקרבנות הציבור הבאים מכסף זה, והוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵם, שיש לנו חלק בהם, הֵיאָךְ הֵם נֶאֱכָלִין – היאך חייבה התורה באכילתן. שואלת הגמרא: וּלְדַעַת בֶּן בּוּכְרִי נַמִּי, כֵּיוָן דְּלִכַתְּחִילָּה לֹא מִיחַיְּיבִי כהנים לְאִיתּוּיֵי – להביא מחצית השקל, אם כן כִּי מַיְיתֵי – כשהוא מביא ושוקל, נַמִּי חוֹטֵא הוּא, דְּקָא מְעַיֵּל – שהרי מכניס חולין לָעֲזָרָה, שכספו אינו קדוש והקרבנות הנקנים ממנו חולין. משיבה הגמרא: מדובר דְּמַיְיתֵי לְהוּ וּמְסַר – הכהן מוסר כספו מתנה לַצִּיבּוּר.

מסיים רבה: לבן בוכרי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב (ויקרא כז כה) 'וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', שהוקשו ערכין לשקלים, אם כן כָּל דְּאִיתֵיהּ – מי שישנו בְּמצות שְׁקָלִים אִיתֵיהּ – ישנו בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ – ואינם בְּחִיוּב שְׁקָלִים, לֵיתַנְהוּ – אינם בַּעֲרָכִין, לכן קָא מַשְׁמַע לָן המשנה שכהנים מעריכים. מקשה אביי: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, הָאי 'וְכָל עֶרְכְּךָ' אינו מקיש ערכין לשקלים, אלא לַדִּין של כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִסֶּלַע, לזה הוּא דַּאֲתָא – בא הפסוק.

מתרץ אביי באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, אִיצְטְרִיךְ המשנה להשמיע שכהנים מעריכים, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב בפדיון הבן (במדבר יח טז) 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ', הוקשו ערכין לפדיון הבן, שכָּל דְּאִיתֵיהּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן – שפטורים מלפדות את בניהם, לֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין, לכן קָא מַשְׁמַע לָן שכהנים מעריכים. מקשה רבא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אֶלָּא מַעְתָּה לדעתך שיש מקום לדרוש שכל שנאמר בו 'בערכך' הוקש לערכין, אם כן נַבִּי אֵיל אָשָׁם – איל שבא לקרבן אשם גזלות, דִּכְתִיב בו (ויקרא ה כה) 'וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ', הָכִי נַמִּי יש לך להקישו לערכין, דְּכָל דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין אִיתֵיהּ בְּאֵיל הָאָשָׁם ולכן טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּלֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין (ב.) לֵיתַנְהוּ בְּאֵיל הָאָשָׁם – פטורים מאשם, והיאך יתכן לפטור ישראלים אלו מאשם אם נתחייבו בו. אלא ודאי אין להקיש כך, וכן אין להקיש פדיון הבן לערכין.

מתרץ רבא באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַב אַשִׁי, אִיצְטְרִיךְ, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב לגבי עני שהעריך ואין ידו משגת לשלם (ויקרא כז ח) 'וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן', שמעמידים את הנערך שהוא ישראל לפני הכהן להעריכו וְלֹא מעמידים כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן, שכהנים אינם בתורת ערכין, לכן קָא מַשְׁמַע לָן שגם כהנים ישנם בפרשת ערכין.

לעיל (ב.) מבואר שמשנתינו 'הכל נֶעֱרָכִין' באה לְאָתוּיֵי – לרבות מְנוּוָל וּמוּכֶּה שְׁחִין. מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מאיזה פסוק למדנו זאת. ומשיבה: דְּתָנוּ רַבָּנַן, בפסוק (ויקרא כז ב) 'אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'', 'בערכך' מרבה לְהָבִיא עֵרֶךְ סָתוּם כמבואר להלן (ע"ב).

דורשת הברייתא עוד: דָּבָר אַחֵר, 'בְּעֶרְכְּךָ' נדרש שעֵרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן – רק המעריך את כולו, שאמר 'ערך כולי עלי' או 'ערכי עלי', מתחייב, וְלֹא עֵרֶךְ אֵבָרִים – האומר 'ערך ידי עלי' לא אמר כלום. ואם כן יָכוֹל היית לפרש שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף דָּבָר [–אבר] שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, והאומר 'ערך ראשי עלי' פטור, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ב) 'נְפָשֹׁת', שהערך תלוי בנפש, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו.

דורשת הברייתא עוד: תיבת 'נְפָשֹׁת' משמע גם שרק מי שנפשו בו נערך וְלֹא הַמֵּת. ועדיין יכול היית לפרש שאוֹצִיא רק אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַנּוֹסֵם שעדיין חי הוא, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ח) 'וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן', הוקש ערך להעמדה ללמד שכֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּהַעֲמָדָה – שאפשר להעמידו לפני הכהן שיעריכנו, יֶשְׁנוֹ בְּהַעֲרָכָה – נערך, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּהַעֲמָדָה כגוסס אֵינוֹ בְּהַעֲרָכָה.

דורשת הברייתא עוד: דָּבָר אַחֵר, תיבת 'נְפָשֹׁת' נאמרה בלשון רבים, שכן אם היה כתוב 'נפש', הייתי יכול לסבור שאֵין לִי שמתחייב אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אך אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה איש, מִנַּיִן שמתחייב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'נְפָשׁוֹת'.

דורשת הברייתא עוד: דָּבָר אַחֵר, תיבת 'נְפָשֹׁת' נצרכת, שכן

נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות — כלומר, בכל דין השמטת קרקעות, דהא תנן: מוכרין לעולם. **והך** — אכילת קדשים משום כפרה הוא, דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם", מלמד שהכהנים אוכלין והבעלים מתכפרין (יומא סח,ב) — אימא לא תיבעי זימון, קא משמע לן כו'. **מצטרפין כו'** — אי אכיל חד כהן וחד לוי וחד ישראל. כהן בהדי זר מצי למיכל מן החולין, הלכך מצטרפין. **לא נצרכא אלא לכן בוכרי** — בסיפא דמילתא מפרש הא דרבא. **ששוקל** — שקלים באחד באדר. **אינו חוטא** — כדמפרש לקמן, דלא הוו חולין בעזרה. אף על גב דלכתחילה לא מיחייב, דכתיב (שמות לח): "לכל העובר על הפקודים", ושבט לוי לא נפקד. **חוטא** — מפרש במסכת שקלים (ג,א), דכתיב "זה יתנו", "זה" בגימטריא שנים עשר שבטים, דהיינו נמי שבט לוי. ד"כל העובר" מפרש: כל העובר בים סוף. **אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן** — להנאתן, ושלא כדין. **שלנו הוא** — שהרי מתרומת הלשכה הן באין, ואם אנו שוקלין ללשכה — נמצאת מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים משלנו, והיאך נאכלין? הכתיב "לא תאכל"! ולדידן לית לן הך דרשא, דהאי "בליל תהיה" — במנחת כהן גרידתא כתוב, אבל במנחת צבור — זיל בתר רובא. דמסר להו לצבור וכו' — והלכך, לבן בוכרי דפטר להו לכהנים משקלים, איצטריך מתניתין למתני דכהן שהעריך עצמו או את אחר — נותן את הערך כישראל, דסלקא דעתך אמינא כו', קא משמע לן דלא גמירי. **לא יהו פחותין מסלע** — דעני בערכין נידון בהשג יד, דכתיב (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר" וגו', ופחות מסלע לא יתן לעולם, כדאמר בפרק שני (ערכין ז,ב): אין בערכין פחות מסלע, ומייתי טעמא מהאי קרא. וכיון דלהכי אתא, לא הוה סלקא דעתך למדרש לדרשא אחריתי למפטר כהנים מערכין, ומתניתין לא איצטריך! כהנים נפטרו מפדיון הבן בפרק קמא דבכורות (ד,א) מקל וחומר: אם פטרו את של ישראל במדבר — קל וחומר את של עצמן. **הכי נמי דליתנהו באיל אשם** — והא ישראל נינהו! אלא ודאי הכי לא דרשינן. ואכתי מתניתין למה לי למיתני "כהנים ולוים וישראלים"? **והעמידו לפני הכהן** — עני שהעריך את עצמו, או את אחר. **ולא כהן לפני כהן** — הלכך כהן ליתיה בערכין, דאי עני הוא — לא קרינא ביה "והעמידו לפני הכהן", קא משמע לן מתניתין. **נערכין לאתויי כו'** — כלומר, אמר מר לעיל: הכל נערכין לאתויי מנוול ומוכה שחין. **ערך סתום** — לקמן מפרש. וכולה ברייתא מפרש לקמן. **ערך אבריו** — אמר: "ערך ידי עלי" — לא אמר כלום, דאין ערך לאיברים. אבל אם אמר: "דמי ידי עלי" — נותן דמי ידו. **שהנשמה תלויה בו** — שאם אמר "ערך ראשי" או "ערך כבידי". **תלמוד לומר נפשות** — בנפש תלה רחמנא, ואם העריך דבר שהנשמה תלויה בו — נותן ערך כולו. **ולא את המת** — שאם אמר: "ערך מת זה עלי" — לא אמר כלום. **והעמיד והעריך** — גבי עני שהעריך כתיב. **דבר אחר נפשות** — למה נאמר? שאם לא נאמר "נפשות" אלא "נפש", דייתי אומר: אין לי אלא אחד שהעריך אחד, כדכתיב (ויקרא כז): "איש כי יפליא [נדר] בערכך נפשות", דהיינו אחד שהעריך אחד. **דבר אחר נפשות** — למה נאמר? שאם אמר "נפש" הייתי אומר:

וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, אֵימָא בְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה נַמִּי לָא לִיחַיְּיבוּ, קָמַשְׁמַע לָן: נְהִי דְּלֵיתְנְהוּ בְּהַשְׁמָטַת קַרְקַע, בְּהַשְׁמָטַת כְּסָפִים בְּשִׁילּוּחַ עֲבָדִים מִיהָא אִיתְּנְהוּ. הַכֹּל חַיָּיבִים בְּמִקְרָא מְגִילָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, לְיַבְטֵיל עֲבוֹדָתָם; וְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא דְּקָאָכְלִי קָדְשִׁים, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: "וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא כַּפָּרָה הִיא, קָא מַשְׁמַע לָן; "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא אִיתְּנְהוּ. הַכֹּל מִצְטָרְפִין לְזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּקָאָכְלִי כֹּהֲנִים תְּרוּמָה אוֹ קָדָשִׁים, וְזָר קָאָכֵיל חוּלִּין; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמִיכַל בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל - אֵימָא לָא לִיצְטָרְף, קָא מַשְׁמַע לָן: נְהִי דְּזָר בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל, כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכֵיל. "הַכֹּל מַעֲרִיכִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים". פְּשִׁיטָא! אֲמַר רָבָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבֶן בּוּכְרִי; דִּתְנַן: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל - אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לֹא כֵן, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל - חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל", הוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵם, הֵיאָךְ הֵם נֵאָכָלִין? וּלְבֶן בּוּכְרִי נַמִּי, כֵּיוָן דִּלְכַתְּחִילָּה לָא מִיחַיְּיבֵי לְאִתּוּיֵי, כִּי מַיְיתֵי נַמִּי - חוֹטֵא הוּא, דְּקָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לַעֲזָרָה! - דְּמַיְיתֵי לְהוּ וּמְסַר לַצִּבּוּר. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּשִׁקְלִים - אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּשִׁקְלִים - לֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הָאי "וְכָל עֶרְכְּךָ", לְכָל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִסֶּלַע הוּא דַּאֲתָא! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וּפִדְיוֹן מֵבֶן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכֶּךָ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן - אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן - לֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מַעֲתָה, גַּבֵּי אֵיל אָשָׁם, דִּכְתִיב: "וְאֵת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ", הָכִי נַמִּי דְּכָל דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין - אִיתֵיהּ בְּאֵיל הָאָשָׁם, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּלֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין - לֵיתְנְהוּ בְּאֵיל הָאָשָׁם? אֶלָּא אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן" - וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן, קָא מַשְׁמַע לָן. "נֶעֱרָכִין" - לְאָתּוּיֵי מְנוּוָל וּמוּכֶּה שְׁחִין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "בְּעֶרְכְּךָ" - לְהָבִיא עֶרֶךְ סָתוּם. דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" - עֶרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן וְלֹא עֶרֶךְ אֵבָרִים; יָכוֹל שֶׁאֵנִי מוֹצִיא אַף דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת", נֶפֶשׁוֹת - וְלֹא הַמֵּת; אוֹצִיא אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד... וְהֶעֱרִיךְ", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּהַעֲמָדָה - יֶשְׁנוֹ בְּהַעֲרָכָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַעֲמָדָה - אֵינוֹ בְּהַעֲרָכָה. דָּבָר אַחֵר: "נֶפֶשׁ" - אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ", דָּבָר אַחֵר: "נֶפֶשׁ"

אין

[דכתיב] בההוא קרא גבי מערך, לומר שלא יהא נערך? **אחד** שהעריך מאה מנין — בגון שאמר: "ערך פלוני ופלוני עלי" דהזכיר "ערך" בלשון יחיד, דסלקא דעתך לא הוי ערך קא משמע לן.

ומהו "גואלין לעולם"? לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", שאינו מותר לגאול בפחות משתי שנים — אבל לוים גואלין מיד; לפי שנאמר [בישראל המוכר בית בבתי ערי חומה: "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה" נחלט — אבל בלוים נגאל לעולם, שנאמר]: "גאולת עולם תהיה ללוים"; לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה: "ואם לא יגאל את השדה" [בעלים], "ומכר" [גזבר] "את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד", אלא מתחלקת לכהנים ביובל — והלוים גואלין לעולם. והא דאמר הכא "ליתנהו במצות יובל" — קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא נאלה, ומכרה גזבר, שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא, כדרך שמפקיע מיד ישראל. עד כאן לשון רש"י. **וגואלין** לעולם — אם מכרו שדה גואלין אותו מיד. וישראל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, דכתיב (שם): "במספר שני תבואות" וגו'. נהי דליתנהו בהשמטת קרקע — כלומר, בכל דין משפט השמטת קרקע, דהא תנן: ומוכרין לעולם. לשון הקונטרס. ובראש השנה (כט,א) לא גריס רש"י "נהי דליתנהו בהשמטת קרקע", משום דמשמע שאין חוזרת לכהנים ביובל, והא ליתא. ומיהו, הכא פירש יפה. וקצת קשה: מה שייכי השמטת קרקע גבי יובל? דהא תניא בספרי: "בשנת היובל הזאת" — זאת מוציאה עבדים (כנענים), ואין השביעית מוציאה עבדים (כנענים), קל וחומר ליובל שמשמט: ומה אם השביעית שאינו מוציא עבדים משמטת, יובל שמוציא עבדים — אינו דין שמשמט? תלמוד לומר: "יחה דבר השמטה" — שמטה משמטת ואין יובל משמט. אלמא אין יובל משמט בספים! ומיהו, יש לומר: מקצת שייך השמטת כספים גבי יובל, דאין שביעית נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. **והך** דאכילת קדשים משום כפרה היא, דכתיב: "ואכלו אותם אשר כופר בהם" וגו', מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים, אימא לא תיבעי זימון כו'. מצטרפין — אי אכלו חד כהן וחד לוי וחד ישראל. כהן בהדי זר מצי אכיל מן החולין, הלכך מצטרפין. לשון הקונטרס. ומכאן נראה דשלשה בני אדם המודרים הנאה זה מזה אינן מצטרפין, כיון דאין אחד מהן יכול לאכול עם חבירו. ומיהו, נראה דשלשה בני אדם המודרין אינה ראיה ברורה, דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו בשאלה, מה שאין במודר הנאה. ובברכות (מה,א ד"ה אכל) הארכתי. **כל** כהן שאינו שוקל חוטא — דדריש: "זה יתנו" — שנים עשר שבטים בגימטריא ז"ה. והכי נמי מצי למימר: "כל לוי שאינו שוקל", אלא משום דלא מצי למימר, משום שדורשין מקרא זה לעצמן. **ערך** כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים — דסלקא דעתך לרבויי, משום דאדם יודע דאין ערך לאברים, וגמר ואמר לשם כל האברים כולם, קמשמע לן. ועוד יש לומר: דסלקא דעתך אמינא: הואיל [ואיתנהו] אברים (ישנו) בדמים (באברים), איתנהו [נמי] בערכין.

נפשות ולא המת — ואף על גב דאסור בהנאה מן התורה ואינו בדמים — סלקא דעתך אמינא: דאיתיה בערכין, הואיל ואתרבי מנוול ומוכה שחין דליתיה בדמים.

ולא אוציא את הגוסס תלמוד לומר והעמיד והעריך — ואם תאמר: והא פרק שני דחולין (ל,א): שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת, דהויא בכלל העמדה והערכה! ויש לומר: דבהמה אית בה חיותא טפי, ויכולה לעמוד. והא דנקט "מפרכסת" — משום דלא הויא נבילה נקט לה. וצריך עיון, דפשטיה דקרא "דהעמיד והעריך" גבי נודר, דכתיב בההוא קרא: "על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו", וגוסס הוא נודר ומעריך, כדתנן במסכת שמחות. ומנא לן לומר מ"והעמיד על פי"

אין

וכמה

וכמה פחות שבערכין שלשה שקלים — אף על גב דאמר בתוספתא דמכילתין: "הרי עלי ערך סתם" — מביא המועט, וכמה (את) המועט — חמשה שקלים (סלעים). יש לומר: דהתם בסתם ערך דזכר (ונקבה) הוא. **קרי** ביה ערך בערכך — מיתורא "בערכך", דמצי למכתב: "ערך", ומיתורא דריש, ואילו ערך גופיה איצטריך.

לומר שאין נידון בהשג יד — מאי טעמא? כמפרש דמי, דכיון דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזהו פחות שבערכין שלשה שקלים — כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים". ולא דמי לאומר "ערך פלוני", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין שנותיו. אבל הכא דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. לשון הקונטרס. וקשה: דהא כי אמר "ערך פלוני עלי" — יודע הוא שאינו בן חדש, וחייב חמשה סלעים, ונידון בהשג יד שבסלע אחד או בשנים! ונראה לפרש: כמפרש דמי — דהוי כמו אומר בהדיא "הרי עלי שלש סלעים", הואיל ואמר "ערך" סתם. דודאי אי אמר "ערך פלוני בן עשרים", אף על פי שיודע שיתחייב חמשים סלעים — מכל מקום גזירת הכתוב כיון שתלה הערך בנערך, גזירת הכתוב הוא שידון בהשג יד, ואינו כמו מפרש "הרי עלי חמשים סלעים לבדק הבית".

הוא והקדש שותפין בו' — פירש בקונטרס: דגבי הקדש נקט שותפות, לומר שהוא והקדש חולקין, דמקדיש בעין יפה מקדיש. אבל גבי מכירה שייך דמשמנין, לשון שומא, כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שויה יטול. **והא** פרה וחמור דליתנהו בערכין ואינו נידון בכבודו — וכל שכן כשמקדיש הגוף, דפשטה קדושה בכולה. **הא** לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית — ברייתא בקדשי מזבח, דאמר "ראש חמור הקדש לדמי עולה", ואינו נידון בכבודו, דכי כתיב "נפשות" — גבי ערכין כתיב, דקדשי בדק הבית נינהו. וכי אמרינן אנו דנידון בכבודו, אפילו טומטום — שנודר לדמיו לבדק הבית.

אין לי אלא איש שהעריך בין איש ובין אשה, דכתיב (ויקרא כז): "איש כי יפליא בערכך נפשות", דמשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא. **נפשות** — דהכי משמע "בערכך נפשות" — כל נפשות יכולות להעריך. **וכל שאינו בערכין** — כגון טומטום ואנדרוגינוס, דכתיב: "הזכר" — דמשמע זכר ודאי, נקבה ודאית. **ערך סתום** — שלא אמר: "ערכי עלי" ולא אמר: "ערך פלוני עלי", אלא אמר: "הרי עלי ערך". **שלשת שקלים** — דכתיב: "ולנקבה שלשת שקלים", וזהו פחות שבערכין. **מרובה לא תפסתה** — דיש להקשות: תפוס את המועט! **תפסתה מועט תפסתה** — דאי מקשה לך: תפוס את המרובה — אינו חולק על דבריך, אלא מוסיף, דבכלל מרובה איכא מועט. **בהשג יד** — שאם עני הוא ומך מערכך — לא יעריכנו כהן בפחות משקל. אבל דין ערך קצוב — אין מועט משלשה שקלים. **אלא קרא** — "ערכך" למאי אתא? הואיל וערך סתם אינו אלא שלשה שקלים, בלא קרא נמי ידענא, דבלא כלום לא מיפטר. ובציר מהכי לא מצי יהיב, דהא אין ערך קצוב נקרא בפחות מיכן. **שאינו נידון בהשג יד** — שאפילו אין ידו משגת לשלשה שקלים — נותן שלשה שקלים. **כמפרש דמי** — דכיון דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזהו פחות שבערכין שלשה שקלים — כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים" דמי. ולא דמי לאומר: "ערכי עלי" או: "ערך פלוני עלי", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין את שנותיו. אבל הכא — דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. **איכא דאמרי אמר רב נחמן** — להכי אתא קרא, לומר שערך נקרא, ודינו כשאר ערכין, ונידון בהשג יד. **פשיטא** — דמאי שנא משאר ערכין? **קרי ביה ערך בערכך** — "ערך" הוה מצי למכתב, והוה מייתי ערך סתם. ומדכתב "ערכך" — למדרש נמי הא. **למימר קמן** — להביא מנוול ומוכה שחין. **הא אפיקתיה להנך** — לאחד שהעריך את מאה, ולאשה שהעריכה. **שקול הוא** — אי הוה כתיב נמי "נפש" — הוו אתו כולהו, בין דבר שהנשמה תלויה בו בין אחד שהעריך מאה, ובין אשה שהעריכה. ד"נפש" משמע אשה, ומשמע נפשות הרבה, כענין שנאמר (במדבר לא): "ונפש אדם מן הנשים ששה עשר אלף". ואף על גב דמחד "נפש" לא מצינו למדרש שלש דרשות — הוו אתו כולהו, דהא שקולים הן, ושוות ונשמעות ממקרא זה, ולא מצית לאוקמה להא דרשא טפי מהא, והי מיניידמי מפקת? הלכך כולהו אתו מיניה. ו"נפשות" איצטריך למנוול ומוכה שחין, דלא תימעטינהו מנדר בערכין. **שקול** = שוה, דכל הדרשות שוות למשמע ממקרא זה, ואין לך חומר בזו יותר מזו, דנימא הך קא מרבה לחודה. והך "שקולין הן" איכא נמי בבבא קמא (ג,א) כי האי גוונא בשמעתא קמייתא. **לדמים** — דאם אינו ענין לערכין, דהא זכר ודאי בעינן — תניהו ענין לדמים. **שנידון בכבודו** — שנידון כולו אחר אבר אחד שכבודו תלוי בו, שאם אמר: "דמי ראשו עלי" — נותן דמי כולו. הכי גרסינן: **סלקא דעתך אמינא נדר בערכך נפשות כתיב כל שישנו בערכין נידון בכבודו** — אפילו כשאמר: "דמי ראשי עלי". וכל שאינו בערכין, כשאמר: "דמי ראשי עלי" — אינו נידון בכבודו, ד"נפשות" גבי ערך כתיב, קא משמע לן. **משמנין ביניהן** — כמה שוה, ויחלוקו דמיו. ומבעיא לי אמאי נקט התם "שותפין" והכא "משמנין". **ואמר רב פפא** — מאי טעמא דגבי פרה לא הקדיש אלא ראשה. **דהא מודבן ריש תורא בבי מטבחא** — אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור, הלכך לפלגיה זבניה, לפלגיה אקדשיה. **ואין נידון בכבודו** — דקתני: הוא והקדש שותפין בו, ולא הוי כוליה דהקדש. **והא עבד דאיתיה בערכין** — כדקתני במתניתין, וקתני בדוך ברייתא גבי עבד נמי: הוא והקדש שותפין בו, דאין נידון בכבודו! **אלא לא קשיא** — הך ברייתא — דקדשי מזבח, דאמר: "ראש חמור או עבד זה לדמי עולה" אין נידון בכבודו. דכי כתיב "נפשות" — גבי ערכין כתיב, דקדשי בדק הבית נינהו. וכי קאמרינן אנו דנידון בכבודו אפילו טומטום שנדר דמיו — בקדשי בדק הבית. **תפשוט קדושה בכולה** — הואיל וחזיא להקרבה.

אילו היה נאמר 'איש כי יפליא נדר בערכך נפש', הייתי אומר שאין לי ללמוד אלא שאיש שהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, שמתחייב, אך אִשָּׁה שהֶעֱרִיכָה אִישׁ או אִשָּׁה שהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה, מִנַּיִן שמתחייבת. תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הפסוק 'בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת', שכל נפש יכולה להעריך.

דורשת הברייתא עוד: דָּבָר אַחֵר, תיבת 'נְפָשׁוֹת' באה לְרַבּוֹת שגם מְנוּוָל – מטונף וּמוּכֶּה שְׁחִין – או מוכה שחין, נערכים, שֶׁכֵּן יָכוֹל היית לדרוש את ההיקש (ויקרא כז ב) 'נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ' ללמד שהוקשו ערכין לנדר של דמים, ולכן כֹּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גם בְּפרשת עֲרָכִין וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּנדרי דָּמִים אֵינוֹ בְּעֲרָכִין, ומנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים שכן אין אדם רוצה לקנות עבד מאוס כזה, גם ערך אין להם, לכן תַּלְמוּד לוֹמַר 'נְפָשׁוֹת', שלכל נפש יש ערך.

דורשת הברייתא עוד: מה שנאמר (ויקרא כז ג) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ' בא לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים, שהאומר עליהם 'דמיו עלי' חייב. ונצרך לזה ריבוי, שֶׁכֵּן יָכוֹל היית לדרוש את ההיקש 'נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ' ללמד שכֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֲרָכִין יֵשׁ לוֹ בְּדָמִים וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּעֲרָכִין אֵינוֹ בְּדָמִים, וטומטום ואנדרוגינוס שאינם נערכים [כמבואר להלן] אין להם דמים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהָיָה', לרבותם לדמים. ומהיכן למדנו שאין להם ערך, שנאמר לגבי ערכין 'עֶרְכְּךָ הַזָּכָר', ללמד זָכָר וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שאינם נערכים בערך זכר. ועדיין יָכוֹל היית לומר שלֹא יִהוּ נערכים בְּעֶרְכְּךָ אִישׁ אֲבָל יִהיוּ נערכים בְּעֶרֶךְ אִשָּׁה, לכן תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כז ג–ד) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר' וגו' 'וְאִם נְקֵבָה הִיא', שרק לִזָּכָר וַדַּאי ולִנְקֵבָה וַדַּאי יש ערך, וְלֹא לטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.

הגמרא מבארת את כל דברי הברייתא: אָמַר מַר – שנינו בתחילת הברייתא (לעיל ע"א) שתיבת 'בְּעֶרְכְּךָ' באה לְרַבּוֹת שהמעריך עֶרֶךְ סְתָם, שלא העריך אדם מסוים אלא אמר סתם 'הרי עלי ערך', חייב. מבררת הגמרא: מַאי עֶרֶךְ סְתָם – מהו חיובו של מי שהעריך ערך סתם. ומשיבה: דְּתַנְיָא בברייתא, הָאוֹמֵר עֶרֶךְ סְתָם עָלַי, נוֹתֵן להקדש כְּפָחוּת שֶׁבְּעֲרָכִין – כמו הערך הקטן ביותר שבפרשת ערכין, וְכַמָּה הוא הַפָּחוּת שֶׁבְּעֲרָכִין, שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים, שזהו ערך נקבה מבת חודש ועד חמש שנים.

שואלת הגמרא: מנין לנו שמתחייב כפחות שבערכין, וְאֵימָא – שמא יש לומר שיתחייב כערך הגדול ביותר שבפרשת ערכין, דהיינו חֲמִשִּׁים שקלים, שהוא ערך הזכר מבן עשרים ועד בן ששים שנה. משיבה הגמרא: תָּפַשְׂתָּה מְרוּבֶּה לֹא תָּפַשְׂתָּה – אם אתה תופס את המרובה, שערך סתם הוא חמישים שקלים, אין דין זה ודאי בידך, שכן יש להקשות עליו שהיה לך לתפוס את המועט, אך תָּפַשְׂתָּה מוּעָט תָּפַשְׂתָּה – אם אתה תופס את המועט, שערך סתם הוא שלשה שקלים, דין זה ודאי הוא בידך, שאף המקשה לך שהיה לך לתפוס את המרובה, הרי אינו חולק על המועט שתפסת, אלא רק מבקש להוסיף עליו. שואלת הגמרא: כיון שיש לנו לתפוש את המועט, וְאֵימָא – אמור שפחות שבערכין הוא שֶׁקֶל אחד, דִּכְתִיב (ויקרא כז כה) 'וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', שיש ערך שהוא שקל אחד. משיבה הגמרא: הפסוק הַהוּא בְּהֶשֵּׂג יָד הוּא דִּכְתִיב, כלומר, ערך זה נאמר רק באופן שאין משגת יד המעריך ליתן את מה שהעריך, שאז מעריך הכהן את חיובו לפי מה שמשגת ידו לתת, ומלמד הפסוק שמכל מקום אין ערך זה יכול להיות פחות משקל.

מקשה הגמרא: וְאֶלָּא מאחר שיש סברא לפרש ערך סתם כפחות שבערכין [תפשת מרובה לא תפשת וכו'], קְרָא – הפסוק 'בערכך' לָמָּה נצרך לִי לחייב ערך סתם, הרי ודאי שחייב לתת כפי שדבריו מתפרשים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהַ, 'בערכך' נצרך לוֹמַר שֶׁהמעריך ערך סתם אֵינוֹ נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, אלא אף אם אין ידו משגת לתת שלשה שקלים, אין הכהן מעריכו בפחות מזה. וּמַאי טַעְמָא – ומהו הטעם שאינו נידון בהשג יד, שכן האומר ערך סתם הרי הוא כְּמִפָּרֵשׁ דָּמַי – כאילו פירש 'הרי עלי שלשה שקלים', שהרי הוא יודע שהערך הקצוב הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, וודאי לזה נתכוין. ואין זה דומה לאומר 'ערך פלוני עלי', שאין מוכח שהתכוין לערך מסוים, שהרי אין הכל יודעים את שנותיו של אותו פלוני, ולכן הוא נידון בהשג יד. מביאה הגמרא גירסא הפוכה בתירוץ זה: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו תירוץ זה בלשון אחר, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהַ, 'בערכך' מלמד שאף ערך סתם נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא שנידון בהשג יד בכל ערך. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שהאומר ערך סתם הרי הוא כְּמִפָּרֵשׁ דָּמַי – כאילו פירש 'הרי עלי שלשה שקלים', ואין שייך להעריכו בהשג יד, לכן קָמַשְׁמַע לָן – מלמדנו הפסוק שאף ערך סתם נידון בהשג יד.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: דָּבָר אַחֵר, 'בְּעֶרְכְּךָ' מלמד שעֶרֶךְ כּוּלּוֹ הוא נוֹתֵן – חייב רק כשהעריך את כל הנערך, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֶרֶךְ דְּמֵי אֵבָרִים – ואינו מתחייב כשאמר 'ערך ידי עלי'. מקשה הגמרא: וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְעֶרֶךְ סְתָם – הרי הברייתא לעיל הוציאה את תיבת 'בערכך' לרבות ממנה ערך סתם, והיאך היא לומדת ממנה דין נוסף. משיבה הגמרא: קָרֵי בֵּיהּ 'עֶרֶךְ' 'בְּעֶרְכְּךָ' – יכול היה הפסוק לכתוב 'ערך', והיה משמע לרבות ערך סתם, וכתב 'ערכך' להוסיף לדרוש דרשה זו.

מוסיפה הברייתא: כיון שנתמעט שאין ערך לאברים, יָכוֹל היית לפרש שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אפילו דָּבָר [–אבר] שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, שהאומר 'ערך ראשי עלי' לא נתחייב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'נְפָשׁת', שהערך תלוי בנפש, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא, שלמדה מ'נְפָשׁת' שאפשר להעריך רק את מי שנפשו בו, וְלֹא אֶת הַמֵּת. מקשה הגמרא: וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ – והרי הוצאת תיבה זו ללימוד אחר, לרבות אבר שהנשמה תלויה בו. משיבה הגמרא: קָרֵי בֵּיהּ 'נֶפֶשׁ' 'נְפָשׁוֹת' – יכול היה הפסוק לכתוב 'נפש', לרבות אבר שהנשמה תלויה בו, וכתב 'נפשות' ללמד עוד דין, והיינו להוציא את המת.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: כיון שלמדנו שלמת אין ערך, אם כן אוֹצִיא רק אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַנּוֹסֵס, שכן גוסס הוא בכלל 'נפש', לכן תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ח) 'וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן', שכל שאפשר להעמידו לפני הכהן שיעריכנו יש לו ערך, וכל שאי אפשר להעמידו [כגון גוסס] אין לו ערך. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך, מֵת נַמִּי תִּיפּוֹק לִי – גם מת עצמו נלמד מ'וְהֶעֱמִיד וגו' וְהֶעֱרִיךְ', שהרי גם מת אי אפשר להעמיד, ומדוע נצרכה הברייתא למעטו מ'נפשות'. משיבה הגמרא: הָכִי נַמִּי – אכן כך, מת מתמעט מכאן, ולא מ'נפשות'. וְאֶלָּא 'נֶפֶשׁ' 'נְפָשׁוֹת' לָמָּה לִי – מדוע נכתב 'נפשות' ולא רק 'נפש'. התשובה בדבר היא כִּדְבָעֵינַן לְמִימַר קַמָּן – כמו שרצוננו לומר להלן, שהפסוק נצרך לרבות מנוול ומוכה שחין.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: דָּבָר אַחֵר, תיבת 'נְפָשׁוֹת' נצרכת בלשון רבים, שאם היה כתוב 'נפש' היה משמע שאֵין לִי אֶלָּא אדם אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אדם אֶחָד, אך אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה, מִנַּיִן שמתחייב בערך כולם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'נְפָשׁוֹת' בלשון רבים. הגמרא מביאה את המשך הברייתא: דָּבָר אַחֵר, 'נְפָשׁוֹת' נצרך, שאם היה כתוב 'איש כי יפליא נדר בערכך נפש', היה משמע שאֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, שנתחייב, אך אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה, מִנַּיִן שמתחייבת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת', לומר שכל נפש יכולה להעריך.

המשך בעמוד לה

רַגְלָהּ שֶׁל בהמה זוֹ עוֹלָה, יָכוֹל הייתי לומר שתְּהֵא הבהמה כּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב (ויקרא כז ט) 'וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ודורשים שרק חלק מִמֶּנּוּ יהיה קוֹדֶשׁ וְלֹא כּוּלָּהּ יהיה קוֹדֶשׁ, והיינו באופן שהקדיש רגלה, שאין כל הבהמה קדושה. ועדיין יָכוֹל הייתי לומר שתֵּצֵא הרגל לְחוּלִּין על ידי שיפדה אותה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'יִהְיֶה', שמשמעו שכַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא – תשאר בהווית קדושתה, ואין לפדותה. הָא כֵּיצַד הוא דינה, תִּמְכֹּר הבהמה לְצוֹרְכֵי אנשים שחייבים עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִּין חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁבָּהּ שהקדיש, שכיון שהוא קדוש בקדושת הגוף אינו נפדה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מִנַּיִן לְאוֹמֵר 'רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה' שֶׁפּושטת הקדושה וכּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ', שתיבת 'יהיה' מיותרת לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ, שאף שהקדיש חלק ממנה יהיה כולה קודש. מבארת הגמרא: וְאַפִּילּוּ לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי מאיר הסובר שאֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה, מבואר בתמורה (יא:) דהֲנֵי מִילֵּי – דין זה הוא רק באופן דְּאַקְדִּישׁ דָּבָר [–אבר] שֶׁאֵין הַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, כגון רגל, אֲבָל המקדיש דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אף רבי מאיר מודה שקָדְשָׁה כּוּלָּה. ואם כן היאך רבא מעמיד את הברייתא 'ראש פרה זו הקדש, אין להקדש אלא ראשה' בקדשי מזבח, הרי בקדשי מזבח פושטת הקדושה בכולה שכן ראש הוא אבר שהנשמה תלויה בו.

מתרץ רבא: (אֶלָּא) לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המבארת שפשטה קדושה בכולה מדברת כשהקדיש בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף, שאמר 'ראש בהמה זו עולה', וְהָא – הברייתא לעיל שאמרה שאין להקדש אלא ראשה, מדברת בִּקְדוּשַּׁת דָּמִים לגבי מזבח, שאמר 'ראש פרה זו עלי לדמי עולה', שהתחייב להביא עולה בדמי ראש הפרה, ובזה אין חייב יותר מדמי ראשה. מקשה אביי לרבא: וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר – והרי כבודו בעצמו [רבא] אמר (תמורה יא:) שהמַקְדִּישׁ זָכָר [–איל] לְדָמָיו, קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף, שכיון שהוא ראוי להקרבה, מתוך שחלה עליו קדושת דמים חלה עליו גם קדושת הגוף, ואם כן אף במקדיש ראש פרה לדמי עולה, מתוך שחלה עליו קדושת דמים תחול עליו קדושת הגוף. מתרץ רבא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמרתי שהמקדיש זכר לדמיו, קדוש קדושת הגוף, מדובר דְּאַקְדִּישׁ כּוּלָּהּ – שהקדיש את כל הבהמה, וְהָא – הברייתא שהמקדיש ראש פרה לדמיו, קדוש קדושת דמים ואין להקדש אלא ראשה, מדברת דְּאַקְדִּישׁ רק חַד אֵבֶר. מקשה אביי: הלא כשהקדיש רק חַד אֵבֶר לדמיו נַמִּי אִיבַּעְוֵי אִיבַּעְיָא לָן – גם בזה הסתפקנו האם מתקדש כולו קדושת הגוף, דְּבָעֵי – שהרי נסתפק רַבָּה (תמורה יא:), הִקְדִּישׁ אֵבֶר לְדָמָיו, מַהוּ, האם קדושה כל הבהמה בקדושת הגוף או לא, והיאך אנו אומרים בראש פרה כדבר פשוט שאין כולה קדושה בקדושת הגוף. מתרץ רבא: כִּי אִיבְּעֵי לָן – מה שנסתפקנו, זהו בְּאֵיל תָּם, בלא מום, שבו יתכן שפשטה קדושת הגוף בכולו שכן הוא ראוי לקדושת הגוף [דהיינו להקרבה], אך הָכָא – כאן אין קדושת הגוף בכולו שכן מדובר בְּבַעַל מוּם, שאינו ראוי לקדושת הגוף, שהרי הברייתא הזכירה פרה דּוּמְיָא דַּחֲמוֹר – בדומה לחמור שאינו ראוי להקרבה, ומשמע שהפרה בעלת מום. מקשה אביי: בַּעַל מוּם נַמִּי אִיבַּעְוֵי אִיבַּעְיָא לָן – הלא גם בבעל מום נסתפקנו האם פושטת קדושה בכולו, דְּבָעֵי רַבָּה, האומר 'דְּמֵי רֵאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ' – שנדר להביא קרבן בדמי ראשו, מַהוּ, האם נידון בכבודו ומביא קרבן בדמי כולו או אין נידון בכבודו ומביא רק בדמי ראשו. והרי ראש אדם [כפרה בעלת מום] אינו ראוי למזבח, ומדוע יש להסתפק אם נידון בכבודו. מתרץ רבא: כִּי אִבְּעֵי לָן – מה שנסתפקנו היה מִקַּמֵּי דְּאִשְׁמְעָהּ לְהָא מַתְנִיתָא – לפני ששמענו ברייתא זו, הַשְׁתָּא דְּשִׁמְעָהּ הָא מַתְנִיתָא, לֹא מִיבַּעְיָא לָן – ועכשיו ששמענו ברייתא זו שבבעל מום אין הקדושה פושטת בכולה, אין לנו ספק, ו'דמי ראשי לגבי מזבח' אינו נידון בכבודו.

הגמרא מבארת את ספק רבה: גּוּפָא – נשוב לעצם דברי רבה, בְּעֵי רַבָּה, 'דְּמֵי רֵאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ', מַהוּ, האם נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ אוֹ אֵינוֹ נִידּוּן בִּכְבוֹדוֹ. והצדדים הם, האם נידון בכבודו שכן לֹא אַשְׁכְּחָן – לא מצאנו אופן בְּנדרי דָּמִים דְּאֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, אוֹ דִּלְמָא – שמא אינו נידון בכבודו שכן לֹא אַשְׁכְּחָן אופן בהקדש לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּנִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה ספקות באופנים של הקדש לגבי מזבח: בָּעֵי רָבָא, האומר 'עֲרֵכִי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ', שנדר להביא קרבן בשווי של ערכו, מַהוּ, האם נִידּוּן בְּהֶשֵּׂג יָד אוֹ אֵין נִידּוּן בְּהֶשֵּׂג יָד. והצדדים הם, האם נידון בהשג יד שכן לֹא אַשְׁכְּחָן בַּעֲרָכִין אופן דְּאֵין נִידּוּן בְּהֶשֵּׂג יָד, אוֹ דִּלְמָא אינו נידון בהשג יד שכן לֹא אַשְׁכְּחָן במוקדש לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְּרִיק – שנפדה אֶלָּא בְּשָׁוְיוּ, ולא מצינו בו דין 'השג יד'. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

בָּעֵי רַב אַשִּׁי, הִקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחוּזָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – להביא בדמיו עולה, מַהוּ – באינה ערך פודהו, מִי אָמְרִינַן – האם אנו אומרים שיפדהו בערך שקצבה תורה לפדיון שדה אחוזה, שכן לֹא אַשְׁכְּחָן שָׂדֶה אֲחוּזָה דְּמִיפְּרְקָא – שנפדית אֶלָּא בערך של בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף – חמשים שקלים לכל בית כור שעורים, אוֹ דִּלְמָא נפדית בשוויה, שכן לֹא אַשְׁכְּחָן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְּרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוּ. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

משנה

משנתנו מבארת יוצא מהכלל ששנינו (ב.) 'הכל נערכין ונידרין': קטן שהוא פְּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, נִידַּר – האומר עליו 'דמיו עלי', מתחייב, שכן יש לו דמים, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ – האומר עליו 'ערכו עלי' לא מתחייב בערכו, שלא קצבה התורה (ויקרא כז א–ח) ערך לפחות מבן חודש.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת במעריך קטן: תָּנוּ רַבָּנָן, הַמַּעֲרִיךְ קטן פְּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן המעריך את דָּמָיו של הקטן כאילו אמר 'דמיו עלי'. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא אָמַר המעריך כְּלוּם. מבארת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו, רַבִּי מֵאִיר סָבַר שאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, והרי יוֹדֵעַ המעריך שֶׁאֵין עֲרָכִין לְפָחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, וְלכן ודאי כשהעריך נָמַר בדעתו וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים – להתחייב בדמי הקטן. וְרַבָּנָן סָבְרִי, אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, ואין אומרים שודאי כיון לדמים.

הגמרא תולה מימרא של רב במחלוקת רבי מאיר וחכמים. מבררת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא – כשיטת מי הולכים דברי רב, דְּאָמַר רַב גִּידַל אָמַר רַב, הָאוֹמֵר 'עֲרֵךְ כְּלִי זה עָלַי', נוֹתֵן דָּמָיו – את דמי הכלי, שכן אין ערך לכלים. ומשיבה: דבריו כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכשהעריך קטן כוונתו לדמים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – הרי זה פשוט דְּבְרַבִּי מֵאִיר אָתְיָא – באה שיטת רב, ומה יש להסתפק בזה. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שדבריו אֲפִילּוּ כְּשיטת רַבָּנָן, שאף חכמים סוברים שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ורק הָתָם לגבי קטן הוּא שסוברים שלא נתכוין לשם דמים, שכן יש לתלות דְּטָעֵי – שטועה המעריך וְסָבַר, כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא – כמו שיש עֲרָכִין לְבֶן חוֹדֶשׁ, כך אִיכָּא נַמִּי – יש גם ערכין לְפָחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, ולכן אין זו הוצאת דברים לבטלה ולא נתכוין לדמים, אֲבָל הָכָא לגבי כלי, דְּלֵיכָּא לְמִיטְעֵי – שאין לטעות, וַדַּאי אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לִכְלִי וְנָמַר בדעתו וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. לכן קָמְשַׁמַע לָן – משמיעה לנו הגמרא שאין זה כך, אלא חכמים סוברים שאדם מוציא דבריו לבטלה אף במקום שאין לו מקום לטעות, ואף המעריך כלי לא אמר כלום, ורב שחייבו בדמי הכלי סבר כרבי מאיר.

רש"י

תימכר לצורכי עולה ודמיה חולין — דהא לא אקדיש גופה. **חוץ מדמי אבר** — שלא יקבל דמה. כיון דנחתא ליה קדושת הגוף אינו רשאי למוכרה, ואם מכרה — אינה מכורה. שהרי עולתו היא, וכיון דלא נפקא לחולין, דתמימה היא — אין קדושה חלה על מעות האבר, הלכך אינה מכורה. ואם תאמר: נמצא לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר, שאין אבר זה שלו! הא פרכינן לה בפרק קמא דתמורה (יא,ב), ומשנינן לה: כגון דאמר "הרי עלי עולה בחייה". **ואפילו למאן דאמר כו'** — הכי אוקימנא בשילהי פרק קמא דתמורה (יא,ב) דלא פליגי רבי מאיר ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון מן הארכובה ולמטה. הכי גרסינן: לא קשיא. ולא גרסינן "אלא". **הא בקדושת הגוף** — הא דקתני: פשטה קדושה בכולה — כגון דאקדשה קדושת הגוף, דאמר: "ראש בהמה זו אקריב עולה". ובריית דלעיל, דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה — כגון דאקדשה לדמים, דאמר: "ראש בהמה זו עלי לדמי עולה". דומיא דעבד וחמור, דלא שייכא בהו קדושת הגוף להקרבה. **והא מר הוא דאמר** — בפרק קמא דתמורה (יא,ב): הקדיש זכר = איל, דחזי לעולה, ואקדשיה לדמי עולה — קדוש קדושת הגוף, והוא עצמו יקרב עולה. דמיגו דנחתא ליה קדושת דמים — נחתא ליה קדושת הגוף, הואיל והוא חזי לגופיה. הכא נמי, כי אמר: "ראש פרה לדמי עולה" — תיקדש לגופה (הוא), הואיל והיא חזיא, תפשוט קדושה בכולה! **הא דאקדיש כולה** — לדמיו, קדוש קדושת הגוף, דליכא אלא חד מיגו. **הא דאקדיש חד אבר** — כגון הכא, דאמר: "ראש פרה לדמי עולה" — לא אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר — קדשה נמי כולה, ומיגו דנחתא ליה קדושת דמים — נחתא ליה קדושת הגוף. דתרי מיגו לא אמרינן יחד. **אבר נמי איבעויי איבעיא ליה למר** — בשילהי פרק קמא דתמורה (יא,ב). **הקדיש אבר לדמיו מהו** — שתקדש כל הבהמה לגופה? מי אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר לדמי — קדיש לגופיה, ומיגו דקדיש חד אבר — קדשה כולה, או דילמא תרי מיגו לא אמרינן? ואם איתא, תפשוט ליה למר מהא ברייתא דלא, דהא קתני: אין להקדש אלא ראשה, ואוקמה לה בקדשי מזבח, ודקאמר לדמי! **בתם** — דאיכא למימר דתיחות ליה קדושת הגוף, דהא חזי להקרבה. ובריית דפשיטא ליה דלא קדשה כולה — בבעל מום קא מיירי, דומיא דעבד וחמור דלא חזו לגופייהו. **דמי ראשי למזבח מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו** — ויהיב פלגא דמים. והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה, שהוא אדם. וקא מיבעיא ליה, ואמאי? תיפשוט ליה מההיא דאין נידון! **מי אמרינן לא אשכחן** — נדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו. או דילמא לא אשכחן לגבי מזבח כו'. **נידון בהשג יד** — גבי נדר ונדבה כי האי. **הקדיש שדה אחוזה** — לדמי עולה. **מהו** — היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה? דהא פשיטא לן, אי אקדשיה לבדק הבית — הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, דגזירת הכתוב הוא, ואפילו היא שוה אלף זוז. **שדה אחוזה דמיפרקא** — דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית, דסתם הקדישות לבדק הבית. הלכך, כי פריש לה למזבח — לא פריק לה נמי אלא בהכי. או דלמא: לא אשכחן למזבח אלא בשויו, דהא לא אשכחן קראי למזבח אלא בבהמות, והנהו ודאי לא נתנה תורה קצבה לפדיונן אם הוממו, והכא נמי אמרינן בשויו? תיקו. **משנה פחות מבן חדש נידר** — אם אמר אחר: "דמיו עלי", שהרי דמים כל דהו יש לו. **אבל לא נערך** — שלא נאמר בפרשה אלא מבן חודש ומעלה. **גמרא נותן דמיו** — כמה שהוא נמכר בשוק. **כרבי מאיר** — דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואדם יודע דאין ערך לכלי, ד"נפשות" כתיב, וגמר ואמר לשם דמים. **פשיטא דכרבי מאיר** — למה לי למימר: "כמאן אזלא הא"? **התם** — גבי פחות מבן חדש פטרי רבנן משום דאיכא למימר: אפילו אין אדם מוציא דבריו לבטלה — הני מילי היכא דהוא יודע שדבריו בטילין. אבל זה סבור היה שיש ערך לפחות מבן חדש כבן חדש, והרי אין לו, ונמצא הקדש טעות, ודמים לא קאמר דליתיב דמי. אבל גבי כלי ליחייב. קא משמע לן דרבי מאיר היא ולא רבנן, דטעמייהו דרבנן משום דאדם מוציא דבריו לבטלה, ואפילו הוא יודע שדבריו זה בטילין.

ולרבי

תוספות

ימכר לצרכי עולה — ואם תאמר: וכי לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו? הא פרכינן פרק קמא דתמורה (יא,ב) ומשני: כגון דאמר "הרי עלי עולה בחייה", כלומר, כמו שיכול לחיות, ואף על פי שנחתך רגלה מן הארכובה ולמטה. והא דלא קא משני: כגון דאמר "רגלה של זו עולה לפטור עולתו של פלוני", כמאן דאמר פרק קמא דחולין (כג,ב): "הרי עלי לחם לפטור תודתו של פלוני" — יש לומר: דלא נקט לה אלא על לשון מימרא דאמורא, אבל לשון הברייתא לא מישתמע הכי. **והא** מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו — מכאן משמע דגרסינן: "רבה", שלא אמר אביי "מר" לרבא חבירו. אף על גב דאשכחנא דאמר רב יוסף לאביי תלמידו: "מר דגברא רבה הוא ידע מאי קאמינא", בזבחים פרק "קדשי קדשים" (סב,א) — התם שאני, שהבין אביי מה שלא הבינו אחרים.

דבעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח כו' תיקו — היינו מקמי דלשמעינן מתניתא דלעיל, כדמסקינן.

בעי רבה דמי ראשי למזבח — צריך עיון: אמאי לא נקט "ערך ראשי לגבי מזבח", כמו בבעיא דבסמוך? **בעי** רבא ערכי עלי לגבי מזבח — אי "רבה" גרסינן בכולן, יש לפרש ב"אם תמצא לומר" כדלעיל.

אדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש — ואפילו אינו יודע, מכל מקום דעתו על פי שתקנו חכמים הלשון. ואם תאמר: מאי שנא מדאמר פרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,א): המתכוין לומר "תרומה" ואמר "מעשר", "מעשר" ואמר "תרומה" — לא אמר כלום? ויש לומר: דלא אמר כלום ממה שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו הוי קיים. ועוד יש לומר: דהתם שאני, שמה שאמר בפיו אינו רוצה, ובמה שאמר בלבו טעה.

יכול

"רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה", יָכוֹל תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמְּנוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ" - מִמְּנוּ קוֹדֶשׁ, וְלֹא כּוּלָּהּ קוֹדֶשׁ; יָכוֹל תֵּצֵא לְחוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא; הָא כֵּיצַד? תִּמָּכֵר לְצוֹרְכֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִּין חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁבָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מְנַיִן לָאוֹמֵר "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" שֶׁכּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמְּנוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ. וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה - הָנֵי מִילֵּי דְּאַקְדֵּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין הַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - קָדְשָׁה כּוּלָּהּ! - אֶלָּא לָא קַשְׁיָא: הָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף, הָא בִּקְדוּשַׁת דָּמִים. - וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר: מַקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו, קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף! - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאַקְדֵּישׁ כּוּלָּהּ, הָא דְּאַקְדֵּישׁ חַד אֵבֶר. - חַד אֵבֶר נַמִּי אִיבַּעְוֵיי אִיבַּעְיָא לָן, דְּבָעֵי רַבָּה: הִקְדִּישׁ אֵבֶר לְדָמָיו, מַהוּ? - כִּי אִיבָּעֵי לָן - בְּתָם, הָכָא - בְּבַעַל מוּם, דּוּמְיָא דַּחֲמוֹר. בַּעַל מוּם נַמִּי אִיבַּעְוֵיי אִיבַּעְיָא לָן, דְּבָעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? - כִּי אִבַּעְיָא לָן - מִקַּמֵּי דְּאִשְׁתְּמִעָה לְהָא מַתְנִיתָא, הָשְׁתָּא דִּשְׁמַעָה הָא מַתְנִיתָא - לָא מִיבַּעְיָא לָן. גּוּפָא, בָּעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ אוֹ אֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? לָא אַשְׁכַּחַן בְּדָמִים דְּאֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּנִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: "עֶרְכִּי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יַד אוֹ אֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יַד? לָא אַשְׁכַּחַן בָּעֲרָכִין דְּאֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יַד, אוֹ דִּלְמָא: לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: הִקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחוּזָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: לָא אַשְׁכַּחַן שָׂדֶה אֲחוּזָה דְּמִיפְרְקָא אֶלָּא בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ? תֵּיקוּ. **משנה** פָּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ נִידָּר, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּעֲרִיךְ פָּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. כְּמַאי קָמְיַפְּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָכִין לְפָחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֶרְכִּי עָלַי" נוֹתֵן דָּמִים - כְּרַבִּי מֵאִיר. - פְּשִׁיטָא דִּכְרַבִּי מֵאִיר אָתְיָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: אֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן, הָתָם הוּא דְּטָעֵי, סָבַר: כִּי הֵיכִי דְּאִיבָּא עֲרָכִין לְבֶן חוֹדֶשׁ - אִיבָּא נַמִּי לְפָחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ; אֲבָל הָכָא, דְּלֵיכָא לְמִיטְעֵי - וַדַּאי אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, קָמַשְׁמַע לָן.

ולרבי

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריכין דף ה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר איש — ואף על גב ד"איש" במעריך כתיב — תרתי "איש" כתיבי, ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך. ואם תאמר: הא ממעטינן מ"איש" דהכא גוים גבי תמורה (ג,א)! ויש לומר: דבפרק "בית שמאי" במסכת זבחים (מה,א) איכא דרשא אחריתי למעוטי גוים דתמורה, ועלה סמיך. וילפינן ממעשר בהמה, חובה שאין קבועה לה זמן, וישראל מייתו וגוים לא מייתו. **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו — ורבי מאיר דיליף מינייהו סבירא ליה: קצת הן שוין, הואיל ונערכין ואף על פי שלא מעריכין — הכי נמי אית ליה למימר בגוים. **אלא** מעתה לא ימעלו בו — לרבי יהודה! אלמה תניא: אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו, ואמאן תרמייהה? דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא, דהא קא נסיב להלכתיה מ"לא לכם ולנו", אלמא דאין גוים מקדישין לבדק הבית כלל. וכרבי יהודה מיהא לא אתיא. דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר. דהא ליתא, דרבי מאיר לא סבר האי טעמא, דאם כן מנא ליה הלכתא דאין הגוים מעריכין מקרא ד"לא לכם ולנו"? וצריך עיון, כיון דלרבי מאיר אין גוים מתנדבין לבדק הבית, היכי תנן: זה וזה מודים שנודרים? הא גוים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר! ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח, דלכאורה מתניתין דומיא דערכין, דמיירי לבדק הבית. ושמא טוב לפרש, דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא ד"לא לכם ולנו".

רש"י

ולרבי מאיר למאי איצטריך — הואיל ורב אליבא דרבי מאיר אמר ולא לרבנן, למאי איצטריך למימר דנותן דמיו? פשיטא, התם דאיכא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים, אלא סבור שיש לו ערך — מחייב רבי מאיר, הכא דודאי יודע שאין ערך לכלי — לא כל שכן? **נותן דמיה** — דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו, וגמר ואמר לשם דמים. **תיקדוש מהשתא ואקריבנה** — כשאקננה. ולהקדיש גופה נתכוין, דטעה בהכי, אבל דמי לא קאמר. הלכך לא ליתיב מידי, דהא אין הקדישו חל על גופה, ולדמים לא נתכוין. **קא משמע לן** — דלא אמרינן דטעה, אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל על גופה, ולדמים נתכוין. **והוא דאמר עלי** — "דמי בהמת חבירו זו עלי להקריב" — נותן דמים. דבהמה גופה לא קאמר, אבל דמים קיבל עליו. **אבל אמר** זו — ולא אמר "עלי", אלא אמר: "הרי בהמה זו עולה" — לא אמר כלום. **משנה גוי נערך** — אם אמר ישראל: "ערכו עלי" — נותן ערכו כפי שנים של גוי. **אבל לא מעריך** — אבל אם אמר הגוי: "ערכי עלי", או "ערך אחרים עלי" — לא אמר כלום. **רבי יהודה אומר מעריך** — אם אמר על ישראל: "ערכו עלי". [**אבל**] **לא נערך** — שאם אמר "ערכי עלי" — אין לו ערך. או אם אמר ישראל: "ערך גוי זה עלי" — לא אמר כלום. **גמרא איש** — משמע כל דהו. **הלכתיה דרבי מאיר מסתבר** — דאין הגוים מעריכין. **וטעמיה לא מסתבר** — דיליף טעמא מחרש שוטה וקטן. ואיכא למיפרך: התם משום דלאו בני דעה נינהו, דהא אין נודרין נמי, ואין מקדישין. אבל גוי דנודר ומקדיש, דהא רבי מאיר מודה דנודר ונידר — אימא נמי דמעריך, אי לאו דהאי קרא ד"לא לכם ולנו" דכתיב בספר עזרא, שהיו גוים מתנדבין ורוצין לסייען בבנין בית שני, ואמר להם נחמיה בן חכליה: לא לכם ולנו לבנות, כי אם לנו לבדנו. **טעמיה דרבי יהודה מסתבר** — דודאי מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דממעיט קרא בנערכין, וריבויא במעריכין. דהא טומטום ואנדרוגינוס דבני דעה נינהו כגוים, ומעריכין ולא נערכין, דמעטינהו קרא, דכתיב: "הזכר" (ויקרא כז), מריבויא דה"י דרשינן [בכורות ד,ב]: זכר ודאי, ולא טומטום ואנדרוגינוס. **והלכתיה לא מסתבר** — דודאי אין מעריך, משום דערכין לבדק הבית, וקרא כתיב: "לא לכם ולנו לבנות". **אמר אבימי** — הא דאמר רבי יהודה מעריכין — לאו משום דליתיה לבדק הבית, דהא כתיב: "לא לכם ולנו". אלא קדוש ונגנז, דאסור בהנאה. **אלא מעתה** — הואיל ולאיבוד אזיל — לא ימעלו בו, דמיתהני מיניה לא ניחייב קרבן מעילה. דהא תנן: חטאות המתות. הני חטאות דאמרינן בתמורה [כא,ב]: ולד חטאת ותמורת חטאת כו'. **ומעות ההולכות לים המלח** — דהוו בחטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה, ואם נהנה אדם מהם — אינו חייב קרבן, דלא קרינא ביה "מקדשי ה'" (ויקרא ה), הואיל ולאיבוד אזלי. **ואילו גבי קדשי גוים** — תניא בשחיטת קדשים בפרק "בית שמאי" (זבחים מה,ב). **כמה דברים אמורים** — דאין מועלין בקדשי גוים — היינו בקדשי מזבח, משום דגמרינן מעילה "חטא" "חטא" מתרומה, מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת ישראל, דבהדיא כתיב (ויקרא כב): "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" — אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל. **אבל קדשי גוים של בדק הבית מועלין בהן** — ומפרש התם מאי טעמא, דכי גמרה מעילה "חטא" "חטא" מתרומה — דומיא דתרומה דקדושת הגוף, אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה. וטעם זה מצאתי מפורש בזבחים, והוא עיקר, שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי: בקדשי מזבח דגוים אין מועלין בהם, משום דמצינו חילוק בין קדשי מזבח דגוים לקדשי מזבח דישראל, שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, כדאמרינן בשמעתא קמייתא דתמורה (ב,ב). אבל בקדשי בדק הבית דגוים לא מצינו חילוק, הלכך מועלין בהן. זה שמעתי, וראשון עיקר. קתני מיהת: מועלין בהן, אלמא אינו נגנז, מדשייכא ביה מעילה! **אלא אמר רבא** — ודאי לבדק הבית אתי, ובימי עזרא היינו טעמא דשלחו להם "לא לכם ולנו". **משום רפיון ידים** — משום שלא היו מתכוונים לטובה, אלא שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם, והם יאחרו הבנין עד שיסיבו את לב כורש שלא לבנותו. בתחילה

תוספות

יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר איש — ואף על גב ד"איש" במעריך כתיב — תרתי "איש" כתיבי, ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך. ואם תאמר: הא ממעטינן מ"איש" דהכא גוים גבי תמורה (ג,א)! ויש לומר: דבפרק "בית שמאי" במסכת זבחים (מה,א) איכא דרשא אחריתי למעוטי גוים דתמורה, ועלה סמיך. וילפינן ממעשר בהמה, חובה שאין קבועה לה זמן, וישראל מייתו וגוים לא מייתו. **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו — ורבי מאיר דיליף מינייהו סבירא ליה: קצת הן שוין, הואיל ונערכין ואף על פי שלא מעריכין — הכי נמי אית ליה למימר בגוים. **אלא** מעתה לא ימעלו בו — לרבי יהודה! אלמה תניא: אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו, ואמאן תרמייהה? דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא, דהא קא נסיב להלכתיה מ"לא לכם ולנו", אלמא דאין גוים מקדישין לבדק הבית כלל. וכרבי יהודה מיהא לא אתיא. דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר. דהא ליתא, דרבי מאיר לא סבר האי טעמא, דאם כן מנא ליה הלכתא דאין הגוים מעריכין מקרא ד"לא לכם ולנו"? וצריך עיון, כיון דלרבי מאיר אין גוים מתנדבין לבדק הבית, היכי תנן: זה וזה מודים שנודרים? הא גוים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר! ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח, דלכאורה מתניתין דומיא דערכין, דמיירי לבדק הבית. ושמא טוב לפרש, דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא ד"לא לכם ולנו".

תני

וּלְרַבִּי מֵאִיר לְמַאי אִיצְטְרִיךְ? - מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם - דְּגָזַר פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ אִטּוּ בֶּן חוֹדֶשׁ, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן; טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - דְּאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שְׁנָא הָכָא וְלָא שְׁנָא הָכָא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב יֵיבָא בַּר יוֹסִי אָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ - נוֹתֵן דָּמֶיהָ? כְּמַאן - כְּרַבִּי מֵאִיר. - הָא אֲמָרָהּ רַב חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֶרֶךְ כְּלִי עָלַי" - נוֹתֵן דָּמָיו! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים; אֲבָל בְּהֵמָה דְּבַת מִיקְדָּשׁ הִיא, אֵיבָא לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר: אִי אָמִינָא לָהּ לְמָרָה מְזַבֵּין לָהּ נִיהֲלִי - תִּיקְדּוּשׁ לָהּ מֵהַשְׁתָּא וְאַקְרְבָהּ, אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהוּא דְּאָמַר "עָלַי", אֲבָל אָמַר "הֲרֵי זוֹ" - לָא. **מִשְׁנָה** נָכְרִי - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲרִיךְ אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ; וְזֶה וָזֶה מוֹדִים שֶׁנּוֹדְרִין וְנִידָּרִין. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הַגּוֹיִם מַעֲרִיכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ נֶעֱרָכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְּרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְּרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נֶעֱרָךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּנֶּעֱרָכִין יוֹתֵר מִבַּמַּעֲרִיכִין, שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נֶעֱרָךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶעֱרָכִין וְאֵין הַגּוֹיִם נֶעֱרָכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְּרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְּרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נֶעֱרָכִין וְלֹא מַעֲרִיכִין? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבַּנֶּעֱרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין. אָמַר רָבָא: הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא; טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, הִלְכָתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא. הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא - דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ"; טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא - דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאֲנִי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דְּלָאו בְּנֵי דֵעָה נִינְהוּ. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא - דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דֵעָה נִינְהוּ מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא; הִלְכָתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא - דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "לֹא לָכֶם וָלָנוּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? אֲמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבִּימִי: וְעֶרְכּוֹ גְּנָזוּ. - אֶלָּא מַעֲתָּה, לֹא יִמְעֲלוּ בוֹ; דִּתְנַן: חֲמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת וּמְעוֹת הַהוֹלְכוֹת לְיַם הַמֶּלַח - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין! אַלְּמָה תַּנְיָא גַּבֵּי קָדְשֵׁי גוֹיִם: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת מוֹעֲלִין בָּהֶן! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִשּׁוּם רִפְיוֹן יָדַיִם הוּא, דִּכְתִיב: "וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּין יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת".

תנא

שואלת הגמרא: **וּלְדַעַת רַבִּי מֵאִיר,** שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, **לְמַאי אִיצְטְרִיךְ** – למה נצרך רב לומר שהאומר 'ערך כלי עלי' נותן דמי הכלי, הרי דין זה פשוט. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **דִּטַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם** לגבי קטן הוא, משום **דְּגָזֵר** לחייב את המערִיך **פָּחוֹת מִכֶּן חוֹדֶשׁ אָטוּ** [–משום] המערִיך **בֶּן חוֹדֶשׁ, אֲבָל הָכָא** לגבי כלי, **דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר** – שאין לגזור, שכן אין חיוב בדבר הדומה לכלי, **אֵימָא לָא** – אמור שסובר רבי מאיר שאין לחייבו, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו **רב דְּטַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** אינו משום גזירה אלא משום **דְּאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה,** ולכן **לָא שְׁנָא** – אין הדין שונה **הָכָא** לגבי קטן, **וְלָא שְׁנָא הָכָא** לגבי כלי.

הגמרא מביאה מימרא דומה. מבררת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא הָא** – כשיטת מי הולכת שמועה זו **דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ** – ויש אומרים **שֶׁאָמַר** זאת **רַב יֵיבָא בַּר יוֹסִי אָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ בְּהֶמַת חֲבֵירוֹ, נוֹתֵן דָּמֶיהָ** להקדש, שאדם יודע שאינו יכול להקדיש דבר שאינו שלו, וודאי כוונתו להתחייב בדמיה. משיבה הגמרא: **כְּמַאן** – כשיטת מי, **כְּרַבִּי מֵאִיר,** אך לדעת חכמים הוציא דבריו לבטלה ולא נתחייב. שואלת הגמרא: **הָא אָמְרָהּ רַב חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר אמר רב פעם אחת שמועה דומה לזו, **דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב** (לעיל ע"א) **הָאוֹמֵר עֶרֶךְ כֶּלִי זֶה עָלַי, נוֹתֵן דָּמָיו,** שאדם יודע שאין ערך לכלי וכוונתו להתחייב בדמיו, ומדוע נצרך רב לומר גם זאת. ומשיבה: אם היה אומר רק את השמועה ההיא, **מַהוּ דְּתֵימָא דְּהָתָם** לגבי כלי **הוּא** שמתחייב בדמיו, משום **דְּיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לְכֶלִי וְוַדַּאי גָּמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, אֲבָל בְּהֵמָה דְּכַת מִיקְּדָשׁ** – שראויה להקדש **הִיא, אֵיבָא לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר** – יש לנו לומר שכך סבר המקדיש, **אִי אָמְרִינָא לַהּ לְמָרָה מְזַבֵּין לַהּ נִיהְלִי** – אם אבקש מהבעלים וימכרנה לי, **תִּיקְדּוֹשׁ לַהּ מֵהַשְׁתָּא וְאַקְרְבָהּ** – תהיה קדושה מעכשיו ואקריבנה, שטעה וסבר שאפשר להקדיש אף מה שעדיין לא קנה, **אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר** – לא היתה כוונתו לדמים. לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** רב שגם כאן אנו אומרים שלא טעה, וידע שאינו יכול להקדישה, וכוונתו לדמים [לשיטת רבי מאיר].

אָמַר רַב אַשִׁי, וְהוּא – דין זה הוא באופן **דְּאָמַר** 'בהמת חברי זו **עָלַי** להקריב', שבזה אנו אומרים שלא התכוין להקריבה אלא להתחייב בדמיה, **אֲבָל** אם **אָמַר** 'חֵרֵי בהמה זו עולה', ולא אמר 'עלי', **לָא** התחייב כלום, שכן לא קבל עליו דמים, אלא ביקש להקדיש את בהמת חברו, וזה אינו יכול לעשות.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר מי מערִיך, נערך, נודר ונידר: **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶעֱרָךְ** – ישראל שאמר עליו 'ערכו עלי', חייב לפי שנות הגוי, **אֲבָל** גוי **לָא מַעֲרִיךְ,** ואם אמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי' לא אמר כלום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** גוי **מַעֲרִיךְ אֲבָל לָא נֶעֱרָךְ. וְזֶה וָזֶה** – רבי מאיר ורבי יהודה **מוֹדִים שֶׁגּוֹיִם נוֹדְרִין וְנִידָּרִין,** ואם אמרו 'דמי פלוני עלי', או שאמר ישראל 'דמי גוי זה עלי', חייבים.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: **תָּנוּ רַבָּנַן,** מהפסוק (ויקרא כז ב) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא' משמע שרק בני ישראל **מַעֲרִיכִין וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַעֲרִיכִין.** ואם כן, **יָכוֹל** הייתי לומר שגוים גם **לָא יְהוּ נֶעֱרָכִין,** לכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו המשך הפסוק **'אִישׁ** כִּי יַפְלִא', לרבות שכל 'איש' הוא בפרשת ערכין ונערך, **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר** וביאר **רַבִּי מֵאִיר, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד** ['איש'] **מְרַבֶּה** כל אדם לערכין **וּמִקְרָא אֶחָד** ['בני ישראל'] **מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר** שגוי **נֶעֱרָךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ,** ולא להיפך שמערִיך ולא נערך, **מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּנֶּעֱרָכִין יוֹתֵר מִבַּמַּעֲרִיכִין** – מצינו בתורה יותר נערכים מאשר מערִיכים, **שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נֶעֱרָכִין אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין** (לעיל ב.), ולכן מסתבר להעמיד את הריבוי בנערכים ואת המיעוט במערִיכים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'** ממעט שרק בני ישראל **נֶעֱרָכִין וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נֶעֱרָכִין.** ואם כן, **יָכוֹל** שגם **לָא יְהוּ מַעֲרִיכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ'** לרבות. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעּוֹבֵד כּוֹכָבִים מַעֲרִיךְ וְלֹא נֶעֱרָךְ,** ולא להיפך, **מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבַּנֶּעֱרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין** (שם).

רבא מביא ראיה לדינו של רבי מאיר: **אָמַר רָבָא, הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא** – מסתברת ההלכה שאמר רבי מאיר שאין גוי מערִיך, ויש לפסוק כך, אך **טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא** – טעמו, שהוכיח מדין חרש שוטה וקטן, לא מסתבר. **טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** מטומטום ואנדרוגינוס **מִסְתַּבְּרָא,** אך **הִלְכָתֵיהּ** – דינו, שגוי מערִיך, **לָא מִסְתַּבְּרָא.** מבאר רבא: **הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב** שאמר נחמיה בן חכליה לגויים שרצו לסייע ליהודים השבים משבי בבל בבנין המקדש (עזרא ד ג) **'לֹא לָכֶם** [–הגויים] **וְלָנוּ לִבְנוֹת** [יחד] **בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ',** ומשמע שאין לגויים להקדיש לבדק הבית, ולכן גם אין להם להעריך, שהרי ערכין לבדק הבית, אך **טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ** – שכן מביא ראיה **מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,** ויש לדחות **דְּשָׁאנִי** – שונה דין **חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,** שאינם מערִיכים משום **דְּלָאו בְּנֵי דַעָה נִינְהוּ** – שאינם בני דעה, שזה הטעם שאינם נודרים (ב.), אך גוי הרי הוא בן דעה. **טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דַעָה נִינְהוּ מִכֹּל מָקוֹם מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא** – מיעטתם התורה שאינם נערכים, ולכן אף לגבי גויים שהם בני דעה מסתבר לרבות שהם מערִיכים ולמעט שאינם נערכים, אך מכל מקום **הִלְכָתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא,** משום **דִּכְתִיב 'לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ'.**

הגמרא מבארת מה למד רבי יהודה מפסוק זה: **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שגוי מערִיך, **הַאי** – הפסוק **'לֹא לָכֶם וְלָנוּ' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה דורש ממנו רבי יהודה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי,** הפסוק אכן מלמד שאין לגויים לתת לבדק הבית, ומה שאמר רבי יהודה שגויים מערִיכים, לא שיתנו לבדק הבית אלא מערִיך **וְעָרְכוֹ נִגְנָז** – הממון שנתן בשהערִיך, קדוש ונגנז משום שהוא אסור בהנאה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שערכו נגנז, צריך להיות הדין שלא **יִמְעָלוּ בּוֹ** – הנהנה מממון זה לא יתחייב קרבן מעילה [שמתחייב הנהנה מהקדש], **דְּתָנַן, חֲמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת וּמְעוֹת הַהוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח** – מעות שדינן לזורקן לים המלח משום שאסורות בהנאה, **לָא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין** – אסור מדרבנן ליהנות מהן, אך הנהנה אינו מביא קרבן מעילה, שכן אינן הולכות למזבח או לבדק הבית. וכן צריך להיות דין הממון שנתן הגוי שהערִיך. **וַאֲלָמָה** – מדוע **תַּנְיָא לְגַבֵּי קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאין נהנין ואין מועלים בהם, **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ** – בקרבן שנדר או התנדב גוי, **אֲבָל בְּקָדְשֵׁי** גוי שהתפיס **לְבֶדֶק הַבַּיִת, מוֹעֲלִין בָּהֶן.** ואם כדברי אבימי שקדשי בדק הבית של גוי נגנזים, מדוע מועלין בהם.

משיבה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** אכן לדעת רבי יהודה גוי שהערִיך נותן לבדק הבית ומועלים בזה, שכן מעיקר הדין יכולים גויים לסייע בבנין המקדש, והפסוק המבאר שסירב נחמיה לתת לגויים לבנות עימם את המקדש, **מִשּׁוּם רִפְיוֹן יָדַיִם הוּא** – משום שכוונת הגויים היתה לרפות בכך את ידי היהודים, **דִּכְתִיב** (עזרא ד ד) **'וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת',** שביקשו הגויים לבטל את בנין המקדש, ולכן בקשו לסייע בבניינו, כדי שיסמכו היהודים עליהם, והגויים יבנוהו לאט, ובינתיים ישלחו למלך פרס להטות דעתו לבטל את הבנין. ולכן סירב נחמיה לתת לגויים לעזור להם, כדי שיבנו היהודים לבדם מהר, ולא משום שאסור לגויים לתת לבדק הבית.

הגמרא מקשה סתירת ברייתות בענין הקדש גוי לבדק הבית.
מקשה הגמרא: **תָּנָא** – שנינו ברייתא **חֲדָא, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, מְקַבְּלִים** אותה **הֵימֶנּוּ. וְתַנְיָא אִידָךְ,** גוי שהתנדב לבדק הבית, **אֵין מְקַבְּלִין.** מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא שאין מקבלים מדברת **בַּתְּחִילָּה** – בתחילת בנין המקדש, שאז אין מקבלים מהם שמא כוונתם לרפיון ידים כמבואר לעיל (ה:), **וְהָא** – הברייתא שמקבלים מדברת **בַּסּוֹף** – כשהבנין בנוי, ורוצים הגוים לסייע לחזק את בדקו, שאז מקבלים מהם שכן אין חשש רפיון ידים. כמו שמצינו **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה אֲפִילּוּ מַיִם וָמֶלַח אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם,** אך **בַּסּוֹף, דָּבָר הַמְסוּיָּים** – דבר שיהא ניכר ונראה בבנין כמות שהוא, **אֵין מְקַבְּלִין** מהם, משום שגנאי הוא למקדש, וכן משום שהגוים מתפארים בזה, אך **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים** – שאינו נראה בבנין כמות שהוא, **מְקַבְּלִין** מהם, שאין זה גנאי למקדש וגם אינם יכולים להתפאר בו. הגמרא מביאה דוגמא לדבר המסוים: **הֵיכִי דָּמֵי** – מהו **דָּבָר הַמְסוּיָּים. אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּגוֹן אַמָּה כָּלְיָא עוֹרֵב** [–מְגֻרָשׁ עורב] שהיו מביאים טבלאות ברזל אמה על אמה, ובהם מסמרים בגובה אמה, ומניחים על גג ההיכל כדי שלא ישבו עורבים שם.
הגמרא מקשה על רבי יוחנן שאמר שבתחילה אין מקבלים מהם: **מָתִיב רַב יוֹסֵף,** נאמר לגבי נחמיה שקיבל רשות ממלך פרס לבנות את ירושלים, שביקש מהמלך (נחמיה ב ח) 'וְאִיגֶּרֶת אֶל אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ' וגו', שיצוה המלך לאסף שומר היערות שיתן לו עצים לבנין ירושלים. נמצא שקיבל נחמיה מהגוים בתחילת הבנין, ולא חשש לרפיון ידים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **שָׁאנִי מַלְכוּתָא** – שונה דין המלכות, וממנה מקבלים בתחילה משום **דְּלֵא הָדְרָא בֵּיהּ** – אין המלכות חוזרת בה ממה שאמרה, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אִי אָמַר מַלְכוּתָא 'עֶקְרְנָא טוּרֵי'** – אם אומרת המלכות 'אעקור הר זה', **עָקַר טוּרֵי וְלֵא הָדַר בֵּיהּ** – תעקור את ההר ולא תחזור בה. וכן כאן, כיון שכשאמר המלך לנחמיה שיבנה את ירושלים נתכוין לטובה, לא יחזור בו, ואין חשש רפיון ידים.
אגב שנתבאר דין הקדש גוי, מבארת הגמרא דין גוי שהפריש תרומה מתבואתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִבְּרִיוֹ** – מהכרי שלו, דהיינו מתבואת עצמו, **בּוֹדְקִין אוֹתוֹ** – את הגוי מה היה בליבו, **אִי בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרִישָׁהּ** – אם הפריש על דעת שיעשו בה מה שעושים בתרומת ישראל, **תִּינָּתֵן לְכֹהֵן, וְאִם לָאו, טְעוּנָה גְּנִיזָה** ואסורה בהנאה, שכן **חָיְישִׁינַן** – חוששים אנו **שֶׁמָּא** היה **בְּלִבּוֹ** להקדישה **לַשָּׁמַיִם** – להקדש, והקדש בזמן הזה אסור בהנאה.
מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב** קוֹרָה לבית הכנסת **וְשֵׁם** ה' **כָּתוּב עָלֶיהָ, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם אָמַר 'בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרַשְׁתִּיהָ', יָגוֹד** – יקוץ את מקום שם ה', שאסור להשתמש בו, **וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר** לבנין בית הכנסת, **וְאִם לָאו, טְעוּנָה** כל הקורה **גְּנִיזָה** שכן **חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בְּלִבּוֹ** היה להקדישה **לַשָּׁמַיִם.** מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – רק משום הטעם **דְּשֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ** הוא **דְּבָעֵיָא** – שצריכה הקורה **גְּנִיזָה,** ששם ה' מוכיח שדעתו להקדש, **הָא** אם **אֵין שֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, לֹא בָּעֵיָא** הקורה **גְּנִיזָה,** ולא כדברי רב שאף תרומת גוי [שאין עליה שם ה'] חוששים שבליבו היה להקדישה וטעונה גניזה.
מתרצת הגמרא: **הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין שֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, נַמִּי בָּעֵיָא** הקורה **גְּנִיזָה,** ומה שנקטה דווקא שיש עליה שם, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו בזה **דְּאַף עַל גַּב דְּשֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ,** מכל מקום **יָגוֹד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר** בשהפרישה בדעת ישראל, ואין כולה טעונה גניזה, **דְּשֵׁם** הכתוב בקורה, **שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ לָאו קָדוֹשׁ** – חלק הקורה שלא כתוב בו השם אינו קדוש, כדִּתְנַן, **הָיָה כָּתוּב** שם **עַל יְדוֹת הַכֵּלִים וְעַל** – או על **כַּרְעֵי הַמִּטָּה, הֲרֵי זֶה יָגוֹד** מקום השם, **וְיִגָּנוּז,** ואין השאר טעון גניזה.
אגב דיני הקדש ותרומה, מבארת הגמרא כמה מדיני צדקה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, הָאוֹמֵר 'סֶלַע זוּ לִצְדָקָה', מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ** מיעודה וללוותה ולקחתה לצרכיו, ולאחר זמן יתן סלע אחרת לצדקה. מבארת הגמרא: **סָבוּר מִינָּהּ** – רב נחמן ששמע זאת סבר שרק **לְעַצְמוֹ אִין** – אכן רשאי המפריש ללוותה, אך **לְאַחֵר לֹא** – אינו רשאי להלוותה, שכן טעם ההיתר הוא, שהפריש על דעת שאם יצטרך סלע זו ישתמש בה, אך לא היה בדעתו שאם יצטרך לה אחר, ילוונו לו. אך **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **אָמַר רַב אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** ההיתר הוא **בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לְאַחֵר.**
מבארת הגמרא עוד: **אָמַר רַבִּי זְעִירָא, לֹא שָׁנוּ** שמותר לשנותה **אֶלָּא** באופן **דְּאָמַר** כשהפרישה 'הרי עָלַי סלע לצדקה', שבלשון זה קיבל על עצמו אחריות, שאם תיגנב הסלע או תאבד יתן אחרת, ולכן הסלע כשלו ומותר לו לשנותה, **אֲבָל** אם **אָמַר 'הֲרֵי** סלע זו לצדקה', שלא קיבל עליו אחריות, **כְּעֵינָא כָּעֵי לְמֵיתְבָהּ** – צריך הוא לתת אותה עצמה ואסור לו לשנותה. מקשה רבא: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא, אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִיסְתַּבְּרָא** – מסתבר לומר להיפך, שאם **אָמַר 'זוּ', מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – נתיר לו להשתמש בה **כִּי הֵיכִי דִּלְיַחַיֵּב** – כדי שיתחייב **בְּאַחֲרָיוּתָהּ,** שכן כשמשתמש בה הרי הוא שולח יד בפקדון, שבזה מתחייב באחריותו, וההקדש נהנה מזה, **אֲבָל אָמַר 'עָלַי',** שממילא חייב באחריותה, **לֹא** נתיר לו. מסיק רבא: **אֶלָּא לֹא שָׁנָא** – אין שונה דין 'עלי' מדין 'זו', ובשניהם התיר רבה בר אבוה.
מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא, נָדַר צְדָקָה וְאֵין הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה.** מבארת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהי כוונת הברייתא, שהרי כפשוטה אינה מובנת לומר שכל נדר הוא לצדקה אך הקדש אינו לצדקה, משום שלֹא **נָדַר וְלֹא הֶקְדֵּשׁ** הם **צְדָקָה,** שסתם נדר ['דמי עלי'] והקדש הם לבדק הבית, ואינם צדקה, **אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר** – האם לא כך כוונת הברייתא, **צְדָקָה חֲרֵי הִיא בְּאִיסּוּר 'כָּל תְּאַחֵר'** כמו נדר לבדק הבית, **וְאֵינָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ, דְּאִילּוּ הֶקְדֵּשׁ אָסוּר לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ** – להשתמש בו, **וְאִילּוּ צְדָקָה שָׁרֵי** – מותר **לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ,** וכוונת הברייתא שדיני נדר יש בצדקה והיינו לענין בל תאחר, ואין דיני הקדש בצדקה והיינו לענין להשתמש בו. ולא חילקה הברייתא בין הפריש צדקה בלשון 'עלי' להפריש בלשון 'זו', שבשניהם התירה להשתמש כדברי רבא.
הגמרא מביאה שיש ששנו את הסוגיא בלשון אחר: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ** – אמרתי סוגיא זו [דברי רבה בר אבוה ומה שדנו בזה האמוראים] בפני **דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, וְאָמַר לִי, אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם כך שונים סוגיא זו, שרבה בר אבוה אמר דבריו סתם, ורבי יוחנן ורבא פירשו דבריו, אך **אֲנַן הָכִי מַתְנִינַן לָהּ** – אנו כך שונים אותה, **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ אָמַר רַב, הָאוֹמֵר 'סֶלַע זוּ לִצְדָקָה', מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** ודין זה אמור **בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לְאַחֵר, בֵּין שֶׁאָמַר** לשון **'עָלַי' וּבֵין שֶׁאָמַר** לשון **'הֲרֵי זוּ',** שבפירוש אמר רבה בר אבוה שדינו אמור בכל האופנים.
הגמרא ממשיכה ללמד באיזה אופן מותר לשנות כספי צדקה: **תָּנוּ רַבָּנַן,** האומר **'סֶלַע זוּ לִצְדָקָה', אזי עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה** – לפני שבאה הסלע **לְיַד גַּבָּאי** של צדקה **מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** אך **מִשֶּׁבָּאתָה לְיַד הַגַּבָּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ.**

רש"י

בתחילה — בתחילת הבנין אין מקבלין, דשמא לרפיון ידים מתכוונין. **לבסוף** — לחזק את בדק, דאין לומר רפיון ידים מקבלין. לישנא אחרינא: בתחילה — כשלא היתה אימתן של גוים עליהן, אין מקבלין. אבל לבסוף מקבלין — משום אימה. וראשון עיקר. וזה אינו טעם, דהא כל ימי בית שני היתה אימת הגוים עליהן, ובתחילתו יותר מסופו. ואם תאמר: האי "בתחילה" נמי אמקדש ראשון קאמר, כן מאי מותיב ליה לקמן מ"ואגרת אל אסף" וגו', דהיינו במקדש שני? **דבר המסויים** — שנראה בעין, אין מקבלין מהם, דגנאי הוא. ועוד, שמתפארים בו. **אמה כליא עורב** — להכי נקט אמה, דאמרינן בפרק בתרא דמנחות (קז,א): "הרי עלי ברזל" — לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב. שהיו מביאין טבלאות של ברזל אמה על אמה, ובהן מסמרות גבוהין אמה קבועין, ומחפין בהן ראש הגג של היכל, לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. "כליא" לשון שמגרש את העורבין, כמו: "כייל דודבי כייל פרוחי" דאמר במסכת נדה (יז,א עיין שם), משום צניעות, דאסור לשמש מטתו בשעת תשמיש חי. לישנא אחרינא: כליא עורב — מונע העורבים, כמו (תהלים מ): "לא תכלא רחמיך". **ואגרת אל אסף שומר הפרדס וגו'** — והיינו בתחילת בנין, וקשקיל בדק הבית מכורש! **דלא הדרא כה** — הואיל ותחילתו לטובה נתבוין — שוב אינו חוזר. **מכריו** — של תבואת עצמו. **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה** — שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. לישנא אחרינא: שישראל אמר לי להפרישה. וראשון שמעתי. **טעונה גניזה** — ואסורה בהנאה, דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש, הילכך יגנז. ובזמן הזה עסקינן, דהקדש אסור בהנאה, כדתניא בכורות (נג,א): אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש — בהמה תיעקר, פירות כסות וכלים ירקבו. **יגוד** — יחתוך מקום השם, ויגנוז החתיכה, וישתמש במותר, ויבננו בבית הכנסת. **לשמים** — להקדש. ובזמן הזה אין לו תקנה. **טעמא דשם כתוב עליה** — דמוכחא מילתא דבלבו לשמים, שהרי כתב עליה שמו של הקדוש ברוך הוא. **שם שלא במקומו אינו קדוש** — כלומר: אינו קדוש אלא מקום השם. ואותה חתיכה תיגנז, והשאר יבנה בבית הכנסת, כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. לישנא אחרינא: שם שלא במקומו — כגון על גבי קורות וכלים — לא קדיש, דלא הוי מקומו אלא על הנייר, ושיכתוב המקרא עם השם כנתיתנו. אבל שם לבדו — הוי שלא במקומו ולא קדיש. וראשון שמעתי והוא עיקר. **לשנותה** — לצרכיו, ולאחר זמן ישלם. **אבל לאחר** — להלוותה לחבירו — לא. דלעצמו איכא למימר: על מנת כן היקצה לצדקה, שאם יצטרך — יטלנה וישלם אחרת. אבל חבירו — לא אסיק אדעתיה. **לא שנו** — דמותר לשנותה, אלא דאמר: "סלע זו עלי לצדקה". דכיון דאמר "עלי", וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה — כדידיה דמי. **אבל אמר הרי זו** — ולא אמר "עלי" — בעינא בעי למיתב. **כי היכי דליחייב באחריותה** — דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון, וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין. אבל אמר "עלי", דבלאו הכי מיחייב באחריות — לא ישתמש. **אלא לא שנא** — ומותר. **לא נדר צדקה** — דסתם נדר "דמי עלי" לבית המקדש. **בכל תאחר** — והכי משמע: נדר הוא הצדקה, דקאי עליה ב"בל תאחר" בנדר. דקאמר בפרק קמא דראש השנה (ו,א): "בפיך" — זו צדקה. **לשמעתא** — דהאומר: "סלע זו לצדקה" כו'. **אתון הכי מתניתו לה** — דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר, ורבי אמי פירשה: בין לעצמו בין לאחר, ורבא הדר פירשה: בין "עלי" בין "הרי זו". אנן בהדיא מתנינן כו', ופירושה כדרב נחמן.

תוספות

תני חדא גוי שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו' — ואם תאמר, ולישני: הא רבי מאיר, הא רבי יהודה! ויש לומר: דאם כן, "קדושה" ו"אינה קדושה" מיבעיא ליה. דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא], ומשמע דתרוייהו סברי כרבי יהודה. **הא** לבתחילה הא לבסוף — רש"י פירש: לבתחילה שייך רפיון ידים, ולבסוף לא שייך רפיון ידים. ועוד פירש רבינו: לבתחילה — בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזורו בהם, ויערערו לומר: יש לנו חלק בבית המקדש. לבסוף — דבר מסויים אין מקבלין, פן יהיו לשם ולתפארת. דבר שאין מסויים מקבלין — דלא שייך תו ערעור, הואיל ונבנה בית המקדש כבר. וניחא בזה הא דקאמר בסמוך: שאני מלכותא דלא הדרא, וליכא למיחש לעירעור. **תני** חדא גוי שהתנדב לבדק הבית — והא דלא מוקי לה כתנאי דרבי יהודה ורבי מאיר, וכגון דליכא רפיון ידים, כגון מן המלך — דאם כן לא הוה ליה למימר "מקבלין" ו"אין מקבלין", אלא: "קדושה" ו"אינה קדושה" מבעיא ליה.

כגון אמה כליא עורב — פירש הערוך, זה לשונו: לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל, והיתה שכינה שרויה בו, ולא היו עופות פורחין עליו. אבל במקדש שני פחדו, מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון, שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא. עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל, וקראו אותו "כליא עורב", כלומר, זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל. וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים, עד כאן לשונו. ויש מקשה: דאמר במועד קטן (ט,א) גבי שלמה: איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב. ומשני: אמת כליא עורב צורך בנין היא. אלמא הוה בבית ראשון! ויש לומר: שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה, וכשראו שהיה קדוש — הסירוהו.

מיתיבי ואגרת אל אסף שומר הפרדס — והיינו בתחילת הבנין, וקשקיל בדק הבית מכורש, לשון קונטרס. ולא נראה, דהא כל הבנין משל כורש היה, וכמה קראי איכא. גם כתיב "ומה חשחן אימריא" וגו'! ונראה לי: דודאי מזה אינו מקפיד, דהא היה בגזירה כך, וביד ישעיה (ישעיה מה) "הוא יבנה עירי". אבל אל אסף שומר הפרדס הרוח מכורש, ולא היה שלו ממש, אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה מוטל עליהם, שהיה מולך בכיפה — בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור, כדפרישית.

אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה — משמע דגוי איתיה בתרומה דנפשיה, וכן משמע פרק שני דגיטין (כג,ב). והא דקאמר בזבחים פרק "בית שמאי" (מה,א) דליתיה בתרומה דנפשיה — לא קשיא, דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (מא,ב). דתנן: תרומת גוי מדמעת וחייבין עליה חומש, ורבי שמעון פוטר. **יגוד** וישתמש במותר — משמע: על ידי שיחתוך הקורה, ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם, דבמקומו מיהא קידש השם. ויש ליזהר כשכותבין ספר תורה או תפילין וגררו מקום השם, שאין לכתוב במקומו.

ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה — משמע ליה דאיירי בין "זו" בין "עלי". וכן הפסק כרב נחמן: האומר "סלע זו לצדקה" — מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר, בין אמר "עלי" בין אמר "זו", ולשנותה היינו ללותה. **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה — ודוקא יחיד, אבל בני העיר רשאין, כדמשמע בבבא בתרא (ח,ב): ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי, ולשנותה לכל מה שירצו. ודוקא לדבר מצוה, כדאמרינן בשילהי שמעתא (עמוד ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת. והא דאמר ב"השוכר האומנין" (בבא מציעא עח,ב) מגבת פורים לפורים, ומגבת אותה העיר לאותה העיר

העיר דוקא, ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי. ובהאי טעמא יש ליישב דאמרינן בריש "שור שנגח" — (בבא קמא לו,ב): (חנן בישא) [ההוא גברא] דתקע (להההוא גברא) [לחבריה, דאמר ליהו]: הב ליה פלגא דזוזא, אמר: הואיל ופלגא דזוזא הוא — לא בעינא, ניתביה לעניים. הדר אמר: איזיל ואברי ביה נפשאי. אמר [ליה] רב יוסף: כבר זכו בה עניים. ויש לתמוה: היאך היה יכול לחזור בו אפילו לא זכו בה עניים? והאמרן בפרק קמא דראש השנה, רב הונא (ו,א): "בפיך" — זו צדקה! אלא יש לומר: שהיה רוצה ללוותה ולשנותה ולפורעה לאחר זמן. וקאמר ליה, לו רב יוסף שבאת לידו, והוא גבאי, ואסור לשנותה. אי נמי, יש לומר: שהיה סבור דאפילו צדקה ליתא, הואיל ולא תפסי בה. וקא משמע לן רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם.

[שייך לעמוד א] **עד** שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה — רבינו ברוך פירש: מותר לשנותה ממש, למצוה אחרת. ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים — יכול לעשות ממנו מצוה אחרת, כל כמה דלא אתאי ליד גבאי. אבל לישנא "לשנותה" לא משמע כן. כך מצאתי כתוב בתוספות הרב רבינו משה מאוירא מכתיבת אחיו. ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת. דלעיל קאמר מותר לשנותה בין הוא בין אחר — היינו ללוותה. ותו, מדאמר: והא רבי ינאי זיף — משמע דללוותה קאמר! הילכך נראה לומר, דללוותה קאמר, אבל לשנותה — ודאי אסור, כי נמי לא באתה ליד גבאי. אבל ללוותה קאמר, ומשבאת ליד גבאי אסור ללוותה. והא דקאמר פרק קמא דבבא בתרא (ח,ב): רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי — היינו ברשות בני העיר, אבל גבאי עצמו אסור. ואומר רבינו יצחק: דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה, רק שיהא צרכי צבור. ויש ליזהר מללוות מעות צדקה העיר משבאתה ליד גבאי, ואפילו ברשות הקהל נמי, כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי כתוב.

אילימא לדבר הרשות מאי איריא גוי אפילו ישראל נמי — הכי נמי מצי למימר: מאי איריא לא נשתקע שם בעליה, אפילו נשתקע נמי! **מנין** ליוצא ליהרג ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום — ומשום דליתא בדמים ליכא למעוטי, דהא איתרבו לעיל (ב,א) מנוול ומוכה שחין. **כי** פליגי באם הזיק — ובאם הקדיש לא פליגי, שמיד שהקדיש חל הקדש, ולא דמיא למלוה. אבל יש להקשות: אמאי לא פליגי באם נדר והעריך? ויש לומר: דנקט הזיק משום דקתני חיוב בתשלומין (משום) [אהזיק] משמע דאהזיק לחודיה פליגי. ובנודר ומעריך שמא יחול מיד, אבל גובה מן היורשין. ונודר ומעריך איצטריך, דסלקא דעתך: הואיל ואינו נידר ונערך — נודר ומעריך נמי אינו, קא משמע לן דנודר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם.

מיתיבי

רבי ינאי — גבאי הוה, ויזיף מעות הצדקה לצורכו ופרע. **דכמה דמשהי** — רבי ינאי, דלית ליה זוזי למפרע — ניחא להו לעניים. **דמעשה** — רבי ינאי לציבורא, ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים, ובופה אותם לצדקה, ואיכא רווחא לעניים. **מנורה** — כמשמעה. **נר** = *קרוישוי"ל, של כסף או של זהב. **מדאמר רבי אסי כו'** — כלומר: מדנקט רבי אסי גוי, דפעי וצועק: למה שניתם ממה שנתתי — מכלל דישראל דלא פעי שרי לשנויי לדבר מצוה. דאי בישראל אסור — למה לי למנקט גוי? **שלא נשתקע שם בעליה ממנה** — שעדיין אומרים: זו היא מנורה נדבתו של פלוני גוי. **אסור לשנותה** — דפעי. **ולמאי** — קאמר רבי אסי דאסור לשנותה? אילימא כו'. **שעזרק** — גוי היה. **לא שכיח** — שעזרק במתא דליפעי, שסוחר היה ומחזר בעיירות. **משנה** הגוסס **והיוצא ליהרג כו'** — מפרש בגמרא טעמא. **רבי חנינא בן עקביא** — איוצא ליהרג פליג, אבל בגוסס מודה, דכתיב (ויקרא כז): "והעמיד והעריך אותו", וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא. **שדמיו קצובין** — בפרשת ערכין. אבל אנודר מודה, דהא כנמכר בשוק בעי למשיימיה, וזה אינו נמכר בשוק, כלומר שאין אדם קונהו, ויפסיד מעותיו. **נודר ומעריך כו'** — ובגמרא מפרש מאי קא אתי רבי יוסי למימר, הא תנא קמא לא אמר אינו נודר, שאם אמר: "דמי פלוני עלי" יפטר, דהא לא נידר קאמר. **גמרא אלא לא נערך אמאי לא** — הרי דמיו קצובין! **כל חרם לא יפדה** — מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון. **למומתין בידי שמים** — כגון האי דכתיב: "השור יסקל וגם בעליו יומת". והך מיתה ליכא למימר בידי אדם, דהא אמרינן בפרק קמא דסנהדרין (טו,ב): "מות יומת המכה רוצח הוא" — על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו. **שלא ניתנה שגגתן לכפרה** — כגון מגדף ומקלל אביו, דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות. **מיתות קלות** — כלומר, דקלות להך מילתא שניתנה שגגתן לכפרה. כגון רוצח, דשגגתו גולה, ועובד עבודה זרה ומחלל שבת ובא על הערוה, דשגגתו חטאת. **כולי עלמא לא פליגי** — דודאי נדרו נדר והקדישו הקדש, ומעריך את אחרים, דהא בר דעה הוא. **מלוה על פה** — כגון זה שהזיק ולא עמד בדין על כך קודם למיתה. תשלומי נזק כתובין בתורה, ומדאורייתא משעבד ליה בעל כרחיה. **ואיכא דמתני לה** — להא דרב יוסף ורבה. **חייב** — דבר דעה הוא. **פטורין** — דאין לו דמים ועומד הוא ליחבל. וכל הנך איכא ליהרג בדיני ישראל קאמר.

לחזרת

אִינִי? וְהָא רַבִּי יַנַּאי זֵיף וּפָרַע! - שָׁאנֵי רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לַעֲנִיִּים, דְּכַמָּה דְּמַשְׁהֵי מְעַשֵּׁי וּמַיְיתֵי לְהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סָבַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְמֵימַר: לָא שְׁנָא לְדִבַּר הָרְשׁוּת וְלָא שְׁנָא לְדִבַּר מִצְוָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אַמִּי, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שְׁנוּ אֶלָּא לְדִבַּר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדִבַּר מִצְוָה - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ; מִדְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גּוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ - אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ, מִשֶּׁנִּשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ; לְמַאי? אִילֵימָא לְדִבַּר הָרְשׁוּת, מַאי אִירְיָא גּוֹי? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נַמִּי! אֶלָּא לְדִבַּר מִצְוָה; וְטַעְמָא דְּגוֹי הוּא דְּפָעֵי, אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלָא פָּעֵי - שַׁפִּיר דָּמֵי. שַׁעֲזַרְק טַיָּיעָא אִינְדַּב שְׂרָגָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּרַב יְהוּדָה, שַׁנְיֵיהּ רַחֲבָא וְאִיקְפַּד רָבָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְיֵיהּ רָבָא וְאִיקְפַּד רַחֲבָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְיֵיהּ חַזָּנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאִיקְפַּד רַחֲבָא וְאִיקְפַּד רָבָה. מַאן דְּשַׁנְיֵיהּ סָבַר: דְּלָא שְׁכִיחַ, וּמַאן דְּאִיקְפַּד סָבַר: זְמִנִּין דְּמִקְרֵי וְאָתֵי. **משנה** הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג - לֹא נִידַּר וְלֹא נֶעֱרָךְ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ, וְאִם הִזִּיק - חַיָּיב. **גמרא** בִּשְׁלָמָא גּוֹסֵס לֹא נִידַּר - דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, וְלֹא נֶעֱרָךְ - דְּלָאו בַּר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא; אֶלָּא יוֹצֵא לֵיהָרֵג, בִּשְׁלָמָא לֹא נִידַּר - דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, אֶלָּא לֹא נֶעֱרָךְ, אַמַּאי לָא? - דְּתַנְיָא: מִנַּיִן הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה"; יָכוֹל אֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָאָדָם", וְלֹא כָּל הָאָדָם. וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא דְּאָמַר: נֶעֱרָךְ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין, הַאי "כָּל חֵרֶם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - לְכִדְרַבִּי נָתָן, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לַמּוּמָתִים בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנִּתְּנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו", יָכוֹל אַף בִּידֵי אָדָם כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה". אֵין לִי אֶלָּא מִיתוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה, מִיתוֹת קַלּוֹת שֶׁנִּיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם". "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ" כו'. וְתַנָּא קַמָּא מִי קָאָמַר דְּלָא? אֶלָּא, בְּנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּאִם הִזִּיק, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אִם הִזִּיק - אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: אִם הִזִּיק - חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. רָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוֶה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא: הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג, הוּא שֶׁחָבַל בַּאֲחֵרִים - חַיָּיב, אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ - פְּטוּרִין; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הוּא אִם חָבַל בַּאֲחֵרִים - פָּטוּר, שֶׁלֹּא נִיתַּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין.

מכלל

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא, **וְהָא** – והרי **רַבִּי יַנַּאי** שהיה גבאי צדקה, **יָזִיף** – לוה לעצמו את הצדקה שקיבל, **וּפָרַע** אחר כך, ומוכח שמותר ללוות אף אחר שבאו לגבאי. ומתרצת: **שָׁאנִי** – שונה דינו של **רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לְעָנְיִים** – שהיה נוח לעניים שלוה מהצדקה, משום **דְּכַמָּה דְּמַשְׁהֵי, מְעַשֵּׁי וּמַיְיתֵי לְהוּ** – כמה שהיה משהה את הצדקה [שלוה] מלפרוע, היה מְעַשֶּׂה את הציבור וכופה אותם לתת עוד, שהיה אומר לציבור שאין לו עכשיו מעות לנזקקים. אך לאדם אחר אסור ללוות אחר שבאו המעות לגבאי.

אגב שהתבאר באיזה אופן מותר לשנות מעות צדקה, מבארת הגמרא באיזה אופן מותר לשנות חפצים שנתרמו לבית הכנסת: **תָּנוּ רַבָּנַן, יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה** – פמוט **אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ** לשימוש אחר. מבארת הגמרא: **סָבַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְמֵימַר, לֹא שְׁנָא לְדָבָר הָרְשׁוּת וְלֹא שְׁנָא לְדָבָר מִצְוָה,** לשניהם אסור לשנותה, אך **אָמַר לֵיהּ רַב אַמִּי** לרבי חייא בר אבא, **הָכִי** – כך **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְדָבָר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.**

מבאר רב אמי מנין לו שכך אמר רבי יוחנן: **מִדְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ** – שעדיין זוכרים מי הקדישה, ואומרים 'זו היא שהתנדב פלוני הגוי', **אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** שאם ישנוה יבוא הגוי ויצעק 'למה שיניתם אותה ממה שנדבתי', אך **מִשֶּׁנִּשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ, מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.** ומבאר רב אמי: **לְמַאי** אמר רבי יוחנן שאסור לשנותה כשלא נשתקע, **אִילֵימָא** – אם נאמר שאסור רק **לְדָבָר הָרְשׁוּת,** ולדבר מצוה מותר, אם כן **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט **עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** הרי **אֲפִילּוּ בְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי** אסור לדבר רשות כשלא נשתקע, **אֶלָּא** ודאי כוונת רבי יוחנן **לְדָבָר מִצְוָה,** שמותר רק כשנשתקע, **וְלֵכוֹן** מובן שנקט גוי, **דִּטְעֲמָא** שבגוי אסור לשנות לפני שנשתקע, הוא משום **דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא דְּפָעֵי** – צועק 'למה שיניתם', **אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלֵא פָּעֵי, שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר לשנותה לדבר מצוה אף לפני שנשתקע. ומכאן למד רב אמי שדעת רבי יוחנן שאסור לשנות מנורה שהתנדב ישראל לבית הכנסת דווקא לדבר הרשות, אך לדבר מצוה מותר.

הגמרא מביאה מעשה שנחלקו אמוראים בדינו: **שַׁעֲזָרַק טַיְיעָא** – סוחר גוי ששמו שעזרק, **אִינַּדֵּב שָׁרְגָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – התנדב נר לבית הכנסת **דְּרַב יְהוּדָה, וְשַׁנְיֵיהּ רָחְבָּא** – שינה אותו רחבא לשימוש אחר של דבר מצוה, לפני שנשתקע שמו, **וְאִיקְּפַד** – והקפיד על כך **רָבָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש אומרים שהיה המעשה באופן אחר, **דְּשַׁנְיֵיהּ רָבָא וְאִיקְּפַד רָחְבָּא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּשַׁנְיֵיהּ חֲזָנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא** – החזנים של העיר פומבדיתא, **וְאִיקְּפַד רָחְבָּא וְאִיקְּפַד** גם **רָבָא.** מבארת הגמרא: **מַאן דְּשַׁנְיֵיהּ** – מי ששינה אותו טרם נשתקע, **סָבַר דְּלֵא שְׁכִיחַ** שעזרק בעיר, שהרי סוחר מחזר בעיירות, ואין לחשוש שיבוא ויצעק, **וּמַאן דְּאִיקְּפַד סָבַר זְמִנִּין דְּמִקְּרֵי וְאָתֵי** – פעמים שבא שעזרק, ועשוי לצעוק.

משנה

הַגּוֹסֵס – מי שקרוב למיתה מחמת חולי **וְהֵיוֹצֵא לֵיהָרֵג** – שנגמר דינו להריגה בבית דין, **לֹא נִידֶּר וְלֹא נֶעֱרָךְ** – האומר עליו 'דמיו עלי' או 'ערכו עלי' לא נתחייב, והטעם יתבאר בגמרא. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר,** היוצא ליהרג **נֶעֱרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין,** ואין זה מחסר בערכו הקצוב מה שהוא יוצא ליהרג. אך אינו נידר שכן אין לו דמים לימכר בשוק. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** היוצא ליהרג **נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ** אחרים, ומתחייב בדמיהם וערכם, **וּמַקְדִּישׁ** חפציו, **וְאִם הִזִּיק, חַיָּיב** לשלם.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמו של תנא קמא, שגוסס ויוצא ליהרג לא נידר ולא נערך: **בְּשֶׁלְּמָא** – אמנם מובן הדבר שגוֹסֵס **לֹא נִידַּר,** משום **דְּהָרֵי לָאו בַּר דָּמִים הוּא,** שאין מי שיקנה עבד כזה, **וְכֵן** מובן שלא **נֶעֱרָךְ,** משום **דְּלָאו בַּר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא** – אי אפשר להעמידו ולהעריכו, **אֶלָּא** דין **יוֹצֵא לֵיהָרֵג** אינו מובן, **דִּבְשֶׁלְּמָא לֹא נִידַּר** משום **דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא,** כמו גוסס, **אֶלָּא** מה שהוא **לֹא נֶעֱרָךְ, אַמַּאי** – מדוע לא.

משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן שֶׁהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר 'עֶרְכִּי עָלַי', שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא כז כט) **'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יֶחֱרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה'** – אדם שהוא ראוי ליהרג אין לפדות את ערכו, דהיינו אין לו ערך. ואם כן, **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ** למות אין לו ערך, לכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'מִן הָאָדָם',** למעט **וְלֹא כָּל הָאָדָם,** שרק מי שנגמר דינו אין לו ערך.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא, דְּאָמַר** שיוצא ליהרג **נֶעֱרָךְ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין, הַאי 'כָּל חֵרֶם' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו. ומשיבה: הפסוק נצרך **לְכַדְתַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְמוּמָתִים** – מי שדינם מיתה **בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹתְנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ל) **'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו, וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ',** שנותן ממון ופודה נפשו ממיתה. אם כן, **יָכוֹל שאף** מי שדינו מיתה **בִּידֵי אָדָם** [–בבית דין] יהיה **כֵּן,** שנותן ממון ומתכפר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יֶחֱרַם מִן הָאָדָם, לֹא יִפָּדֶה',** שמי שדינו מיתה בידי אדם, אין לפדותו. **וְאֵין לִי** דין זה **אֶלָּא בְּמִיתוֹת חֲמוּרוֹת,** כלומר מיתות **שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שְׁגִגָתָן לְכַפָּרָה,** כגון מגדף ומקלל אביו ואמו, אך **בְּמִיתוֹת קַלּוֹת,** דהיינו **שֶׁנִּיתְּנָה שְׁגִגָתָן לְכַפָּרָה,** כגון רוצח שבשגגה מתכפר בגלות, **מִנַּיִן** שאף בהן אין לפדותו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'כָּל חֵרֶם',** שכל שראוי ליהרג כך דינו.

הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי. שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** היוצא ליהרג **נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ כו'** ומקדיש. מקשה הגמרא: **וְתָנָא** קַמָּא, **מִי** [–האם] **קָאָמַר דְּלֵא** נודר מעריך ומקדיש, הרי אמר רק שאינו נידר ונערך, אך מודה שנודר ומעריך, ועל מה חולק רבי יוסי. ומתרצת: **אֶלָּא** אכן **בְּדִין נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו שיוצא ליהרג נודר ומעריך [את אחרים] ומקדיש, שהרי הוא בר דעת, **וּבִי פְּלִיגִי** – ומה שנחלקו זה בדינו **בְּאִם הִזִּיק** ויצא להריגה, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר שאִם הִזִּיק,** היורש **אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שאִם הִזִּיק,** היורש **חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין.**

מבארת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו, **אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּאִם מְלֻוֶּה עַל פֶּה גּוֹבֶה** [–נגבה] **מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר שמְלֻוֶּה עַל פֶּה** שמת הלוה, המלוה **אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין,** וכן כאן חוב המזיק לניזק הוא כמלוה על פה, **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שמְלֻוֶּה עַל פֶּה** שמת הלוה, **גּוֹבֶה** המלוה **מִן הַיּוֹרְשִׁין.**

רבה מבאר באופן אחר: **רַבָּה אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **שמְלֻוֶּה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּדִין מְלֻוֶּה הִכְתּוּבָה בַּתּוֹרָה קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו בדין חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כורחו מכח ציווי התורה, כגון מזיק שמתחייב לניזק, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר שמְלֻוֶּה הִכְתּוּבָה בַּתּוֹרָה לָאו** דינה **כִּכְתּוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא,** אלא כחוב על פה, ואין הניזק גובה מיורשי המזיק, **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר** שמלוה הכתובה בתורה **כִּכְתּוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא** ולכן גובה הניזק מיורשי המזיק.

וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵהּ אַהָא – יש ששנו את דברי רב יוסף ורבה על ברייתא זו, **הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג, הוּא שֶׁחָכַל כַּאֲחֵרִים, חַיָּיב** לשלם, שהרי בר דעה הוא, אך **אֲחֵרִים שֶׁחָכְלוּ בוֹ, פְּטוּרִין,** שהרי עומד ליהרג ודינו כהרוג. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף הוּא אִם חָכַל בַּאֲחֵרִים, פָּטוּר,** שֶׁכן הוא **לֹא נִיתָּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין** – אין להחזירו לבית דין ולדון לחייבו לשלם, שכיון שנגמר דינו להריגה אין מענים ומשהים את דינו, אלא הורגים אותו מיד.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

האחד עשר קדושת שלמים, ונמצאו **עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה**, ולכאורה קשה, למה האחד עשר קדוש, **וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ**, שהרי קרא לשניהם 'עשירי'. **אֶלָּא לָאו** [–ודאי], **מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן, כָּל** שיצאו שניהם **בְּבַת אַחַת** וקרא לשניהם 'עשירי', אף שלא נעקר שם עשירי ממנו, **תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – שניהם מתקדשים, ואחד קרב כמעשר והשני כשלמים, כי אין שם 'עשירי' קודם לחול על העשירי לפני שחל על האחד עשר.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירְיָא** – אם זו הראיה, היא אינה מוכרחת, שהרי ניתן לומר, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, בברייתא, ששנינו בה שעשירי ואחד עשר מעורבין על אף שקרא לעשירי 'עשירי', במה מדובר, באופן **דִּקְדִים חַד מִינַּייהוּ וְאַפִּיק לְרֵישֵׁיהּ** – שהקדים אחד משני הטלאים והוציא את ראשו מפתח הדיר, והרי הוא העשירי, וטעה המונה **וְקָרֵייהּ** [–וקראו] **'אַחַד עָשָׂר'** ועקר את שמו, **וַהֲדַר אִיעָרוּב וְנָפוּק כַּהֲדָדֵי** – ואחר כך החזיר ראשו והתערבו שנים אלו ויצאו יחד, **וּקְרִינְהוּ** – וקרא המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי'**, שבאופן זה, ניתן להחיל קדושה על האחד עשר בקריאת 'עשירי', **דְּהָא** [–שהרי] **נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ**, ולכן כשחזר וקרא לשניהם בבת אחת 'עשירי', גם האחד עשר קדוש. אבל באופן שלא עקר את שמו של העשירי מתחלה אלא קרא לו 'עשירי' אף שיחד עמו יצא גם האחד עשר, אין האחד עשר קדוש.

מקשה הגמרא: איך ניתן להעמיד את הברייתא באופן שהעשירי קדם והוציא את ראשו, **וְהָא 'לֹא קָדַם' קָתָנֵי** – והרי שנינו בברייתא במפורש, יצאו שנים בעשירי ולא קדם אחד מהם את חברו. מתרצת הגמרא: **מַאי** לשון **'לֹא קָדַם'** ששנינו בברייתא, **דַּהֲדַר אִיעָרוּב** – שחזר לדיר והתערב, ואחר כך יצא שוב יחד עם האחד עשר ולא הקדימו ויצא לגמרי לפניו.

מבררת הגמרא: **וּכְמַאן** – וכדעת מי סוברת ברייתא זו שקריאה לעשירי בשם 'אחד עשר' נחשב עקירה, לכאורה **דְּלֹא כְּרַבִּי** – שלא כדעת רבי, **דְּאִי רַבִּי** – כי אם סוברת הברייתא כדעת רבי, **הָאָמַר** – הרי הוא אמר בברייתא המובאת להלן, שקריאת שם **'אַחַד עָשָׂר' לֹא הָוֵי עֲקִירָה.**

מבארת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שהברייתא סוברת כדעת **רַבִּי,** ניתן לפרשה שבקריאת 'אחד עשר' נעשתה עקירה, משום שניתן לומר, **כִּי** [–מה] **שְׁאָמַר רַבִּי** כלל זה, שקריאת שם 'אחד עשר' על העשירי אינה עקירת שמו, הוא רק **הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוּבָא** – באופן שיש לו הרבה בהמות שצריך להפריש עליהם מעשר, **דְּאָמְרִינַן חַד עֲשִׂירָא קָאָמַר** – כי ניתן לומר שבאמירת 'אחד עשר' כוונתו היא שהוא מפריש את המעשר ראשון, אבל **הָכָא** – כאן, בברייתא, מדובר באופן **דְּלֵית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טָפֵי** – שאין לו בהמות נוספות, אלא רק כדי מעשר אחד בלבד, ובאופן זה אי אפשר לומר שהתכוין לומר שהוא המעשר הראשון.

ומשום כך, אם קרא לעשירי 'אחד עשר'. קריאה זו נחשבת בעקירת שמו של העשירי.

שואלת הגמרא: **מַאי רַבִּי** – מה הוא המקור לדברים שהובאו בשם רבי, שקריאת 'אחד עשר' על העשירי אינה נחשבת בעקירת שמו. משיבה הגמרא: **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, **קָרָא לָעֲשִׂירִי 'אַחַד עָשָׂר' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ,** כיון שקרא לעשירי 'אחד עשר' ועקר ממנו שם 'עשירי', ויכול לקדש את האחד עשר. ומוסיפה הברייתא: **כְּלָל אָמַר רַבִּי, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ.** הרי שאפילו שקרא 'אחד עשר' על העשירי, אין קריאה זו נחשבת בעקירת שמו של העשירי, ואף שקרא אחר כך לאחד עשר 'עשירי', הוא אינו קדוש. והוקשה לגמרא: למה אמר רבי שבאופן זה נחשב כלא נעקר שם עשירי, והרי כיון שקראו 'אחד עשר' עקר ממנו את שמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָכָא** בברייתא **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוּבָא,** ולכן אמר רבי שאם קרא לעשירי 'אחד עשר', אין זה עקירת שמו, משום **דְּאָמְרִינַן חַד עֲשִׂירָא קָאָמַר,** וכמבואר לעיל.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא: **יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי** וקראם 'עשירי', עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. הגמרא מביאה כמה ברייתות שחלוקות לגבי דין זה: **תָּנָא חֲדָא** – שנינו ברייתא אחת, שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יִרְעוּ** שניהם עד שיפול בהם מום, ויביא בהמת חולין, ויאמר 'כל מקום שהן שלמים יהיה מחולל על בהמה זו', ויקריבה כשלמים, ושניהם מותרים באכילה. **וְתָנָא חֲדָא,** שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יִקָּרְבוּ** שניהם כדין קרבן שלמים, וחזה ושוק שלהם טעונים תנופה וניתנים לכהנים, וזריקת דם בשתי מתנות שהן ארבע. **וְתַנְיָא אִידָךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יָמוּתוּ** שניהם מחמת שלא ניתן להקריבם. ולכאורה יש להקשות סתירה בין הברייתות, בדין 'עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה'.

מבארת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** משום שיש לומר, **הָא דְּתָנָא יִרְעוּ** – ברייתא זו ששנינו בה שמעשר ושלמים שהתערבו יחד ירעו עד שיסתאבו, כדעת **רַבָּנַן הִיא** שנויה, **דְּאָמְרִי, אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוּל** – אסור לגרום לקדשים שיפסלו ויתחייבו בשריפה. ואם כן, אי אפשר להקריב את שניהם כשלמים מספק ולתת את החזה והשוק של שניהם לכהנים, כיון שמעיקר הדין רק חזה ושוק של שלמים ניתן לכהנים, ואילו המעשר נאכל כולו על ידי כל אדם מישראל, ונמצא שבנתינת חזה ושוק שלו לכהנים ממעט את האפשרות לאכלם, ויש לחשוש שמא לא ימצאו די כהנים שיאכלום בתוך זמן אכילת השלמים [שהוא שני ימים ולילה אחד], ועל ידי כך יגרום להם להפסל ולהשרף משום נותר.

המשך מעמוד ריח

העדה הקדושה יפיקו רצון, כי הרה"ג שליט"א איש אשר ברכה בו, ואוהב ישראל ומתעניין בטובת ישראל בכל יכולתו, והשי"ת יצליחהו בכל אשר יפנה לטובה ולברכה.

מדי דברי אתעניין לדעת ממצב הבני תורה אשר במחנם הט' יע"א, האם לומדים בחבורה, ואופן לימודם, אם יש במחנם הט' ישיבה של בחורים גדולים וכן חדרים לקטנים ואופן לימודם, כן אם לומדים ספרי מוסר ואיזה, ואם לומדים דברי חסידות.

הנני פורש בשלום הבני תורה שי' ומברכם כי יהי' השי"ת בעזרם בגשמיות וברוחניות.

בשם [כ"ק אדמו"ר שליט"א]

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **יב** חָלוּק לְאַחַר כְּבִיסָה הוּא מִתְקַשֶּׁה [קז], וּמְשַׁפְשְׁפִים אוֹתוֹ בְּיָדַיִם לְרַכְּכוֹ [קז], וְאַף הַלִּבּוּן שֶׁלּוֹ מַצְהִיל יוֹתֵר [קח] עַל
2 יְדֵי שִׁפְשׁוּף זֶה - אַף־עַל־פִּי־כֵן מֻתָּר לְשַׁפְשְׁפוֹ בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ נִרְאֶה כִּמְלַבֵּן, לְפִי שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ [קט] שֶׁכַּוָּנָתוֹ בִּשְׁבִיל
3 לְרַכְּכוֹ וְלֹא בִּשְׁבִיל לְהַצְהִיל הַלִּבּוּן, שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד כָּל כָּךְ עַל לִבּוּנוֹ וְצִהוּלוֹ שֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא בֶּגֶד תַּחְתּוֹן [קי].
4 אֲבָל הַסּוּדָר שֶׁהוּא בֶּגֶד עֶלְיוֹן וְאָדָם מַקְפִּיד יוֹתֵר עַל לִבּוּנוֹ וְצִהוּלוֹ - אָסוּר לְשַׁפְשְׁפוֹ בְּיָדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה
5 כְּמִתְכַּוֵּן לְהַצְהִיל הַלִּבּוּן, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לִמְלַבֵּן [קיא].
6 וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתִּירוּ אַף בְּחָלוּק אֶלָּא כְּשֶׁהוּא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל מֶשִׁי, אֲבָל שֶׁל פִּשְׁתָּן [קיב], וְכֵן כָּל שְׁאָר
7 כְּלֵי פִּשְׁתָּן [קיג] - אָסוּר לְשַׁפְשְׁפָם אֲפִלּוּ מְעַט בְּיָדַיִם כְּדֵי לְרַכְּכָם, מִפְּנֵי שֶׁרְכוּכָם זֶהוּ לִבּוּנָם [קיד]. וְנָכוֹן לָחוּשׁ
8 לְדִבְרֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כָּל כָּךְ [154].
9 וּמִנְהַג הָעוֹלָם לְהָקֵל לְשַׁפְשְׁפָם בְּיָדַיִם לְרַכְּכָם [קטו] (אֶלָּא שֶׁנִּזְהָרִין לְרַכֵּךְ [קטז] בִּכְלִי הַמְיֻחָד לְכָךְ):

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יב:

ביאורי הלכה

קז] **הוא מתקשה** - כשרוחצין הבגד נעשה קשה על ידי הייבוש בשמש וברוח [146].

קז] **לרככו** - שלא ישרוט בשרו [147].

קח] **מצהיל יותר** - מאיר יותר [148].

קט] **ידוע** - ניכר.

קי] **בגד תחתון** - ואפילו מקפיד על ליבונו - מותר לשפשפו [149].

קיא] **דומה למלבן** - אבל אינו מלבן ממש, ומשמע שגם אם מתכוין להצהיל הליבון אין בזה משום מלבן ממש [150].

קיב] **של פשתן** - אם משום שבגד פשתן מתייפה באופן מיוחד בזה שהוא רך [151], אם בגלל שבגד פשתן מתקשה ביותר ולכך הריכוך נחוץ לו מאוד עד שנחשב כחלק מפעולת הכיבוס [152].

קיג] **כלי פשתן** - אפילו חלוק ובגדים שאין מקפידים עליהם כל כך [153].

קיד] **זהו ליבונם** - בבגדי פשתן פעולת הריכוך היא הליבון, וממילא בשפשוף של כל בגד פשתן, הדבר ידוע שכוונתו בשביל לרככו וללבנו - גם כשאינו מקפיד או מכוון על הצהלת ליבונו.

קטו] **לרככם** - מנהג העולם להקל בחלוקי פשתן ובגדים תחתונים שאין מקפידים עליהם (אבל מקפידים על סודר וכל בגד עליון [155]), ובימינו נהגו להקל גם בבגד עליון [156].

קטז] **שנזהרין לרכך** - שנזהרין מלרכך.

ציונים והוספות

146) רבינו חננאל קמ, א.

147) פמ"ג א"א ס"ק טז.

148) מצודת ציון תהלים קד, טו.

149) מהלשון 'לפי שהדבר ידוע... שאין... מקפיד' ולא 'לפי שאינו מקפיד' משמע להתיר גם אם מקפיד על ליבונו (ודלא כמשנ"ב ס"ק כד), והטעם (כפי שיבואר להלן) משום שגם אם משפשף לצורך ליבון אין בזה איסור מלבן (ע"פ מ"מ וציונים).

150) אף שניתן לפרש "שדומה למלבן" מפני שסוכ"ס מתכוין לריכוך, אך אם אמנם יתכוין לליבון הרי הוא מלבן ממש, מכל־מקום פשטות הלשון שכאשר מתכוין להצהיל הליבון אז הוא דומה למלבן, וכן מוכח מהמובא לעיל להתיר בחלוק "משום שהדבר ידוע שאינו מקפיד", ואילו היה בזה ליבון ממש לא היה מקום להתיר למי שמקפיד גם על בגד תחתון, ומה שכתב 'נראה כמתכוין' ולא כתב להתיר אפילו מתכוין ממש, משום שבא לאסור כל בגד עליון אפילו אינו מתכוין ללבנו ואפילו אין מקפיד עליו.

והטעם שאין בזה משום מלבן, ייתכן מפני שפעולת השפשוף אינה פעולת כיבוס במכל־שכן מניעור בגד שאינו נחשב ככיבוס (ולרוב השיטות אפילו יש עליו אבק כדלעיל על סעיף ג), או שהצהלת ליבון בלבד אינה נחשבת ככיבוס או ליבון ממש.

151) ראה נימוק"י מו"ק ד, א ד"ה לכסכוסי.

152) ולדעתם כל פעולה הבאה בקביעות כהמשך לכיבוס הרי היא בכלל ליבון (כמבואר לעיל על סי' שא, שיש מבארים שסחיטה אסורה משום ליבון מעצם היותה חלק וצורך הכיבוס, אף אם אינה מנקה מאומה).

153) כמבואר להלן שלשוע"ר דעתם להחמיר בכל בגד פשתן.

154) עד"ז לקמן סי' שלז ס"ד: אין סכין את הקרקע... אפילו במרוצף אף לדברי המתירין בכיבוד, לפי שדברים אלו אין בהם צורך כל־כך כמו בכיבוד, לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסור הכל.

ולהעיר משו"ת אג"מ ח"ה סי' יח שחלוק שאי אפשר ללבשו ללא כסכוס יש לחוש בשפשופו גם משום תיקון כלי מדרבנן.

155) בשוע"ר פירש דעת המחמירים גם בחלוק תחתון ולא רק בבגד עליון שאין מקפידים עליו ממש כמו סודר (כן משמעות הפשט, וכן מהא דהשמיט "כובעים" שהביא הרמ"א שניתן לדייק שאיסורם מצד שהם בגד עליון), וכן הוא בא"ר בשם נחלת צבי, לבו"ש ומחה"ש, ודלא כא"ר בשם מלבושי יו"ט, גר"א ומשנ"ב ס"ק כה, ולכן גם פירש שמנהג העולם להקל היינו בבגדי פשתן, אבל מחמירים בכל בגד עליון אף אם אינו מקפיד עליו.

156) אף שנתבאר לעיל שלשוע"ר מחמירים בכל בגד עליון אף שאין מקפידים עליו ממש, מכל־מקום נהגו להקל כיון שכמעט אין כיום במציאות בגדים שמקפידים על שפשופם קודם לבישתם (אף אם הם בגדים שמקפידים על ציהולם).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר – לפי לוח "רב יומי"

א תיקנו לומר פסוקי דזמרה בכל יום דהיינו מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל וגו' כדי לסדר שבחו של מקום ברוך הוא תחלה ואחר כך יתפלל כי כן עשה משה רבינו עליו השלום בתפלתו שאמר תחלה אתה החילות להראות את עבדך את גדלך וגו' ואח"כ אעברה נא וגו' וכדי לעמוד בתפלה מתוך שמחה של מצוה ולמה בחרו במזמורים אלו לפי שאמרו כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא ואגב אותו מזמור תקנו לומר עד סיום תהלים שיש שם י' פעמים הללויה כנגד עשרה הילולים שבספר תהלים ניצוח ניגון שיר וכו' ותקנו ברכה לפניהם ולאחריהם לפניהם ברוך שאמר ואחריהם ישתבח.

ויש מקומות שנוהגין להוסיף הודו לה' קראו בשמו כאשר הוא כתוב בספר דברי הימים לפי שדוד קבעו לאומרה בכל יום לפני הארון.

ומזמור לתודה לפי שכל השירות עתידין להבטל חוץ ממזמור לתודה ולכן יש למשוך אותו בנגינה ונוהגין במדינות אלו שלא לאומרה בשבת ויום טוב מפני שאין תודה קריבה בהן וכן בימי הפסח אין תודה קריבה משום חמץ שבה וכן בערב פסח כמו שיתבאר בסי' תכ"ט וכן בערב יום כפור כמו שיתבאר בסי' תר"ד אבל בט' באב אומרים אותו שהרי בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבין תודה גם בט' באב.

ויש שמוסיפין עוד פסוקים אחרים וכל מקום ומקום לפי מנהגו ויש נוהגין לומר כל הפסוקים והמזמורים שמוסיפים קודם ברוך שאמר ובמדינות אלו נוהגין לאמרם אחר ברוך שאמר כדי שיהיה לכולם ברכה לפניהם ולאחריהם.

ונוהגין להוסיף קודם ברכת ישתבח ויברך דוד עד מהללים לשם תפארתך כאשר הוא בספר דברי הימים ויברכו שם כבודך עד שירת הים כאשר הוא בספר נחמיה ושירת הים לפי שכל אותם ט"ו לשונות של שבח הסדורות בברכות ישתבח דרשום חכמים מתוך שירת הים ומתוך אותן פסוקים של ויברך דוד:

* * *

ב יש לומר ברוך שאמר בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד ותקנוהו אנשי כנסת הגדולה ע"י אגרת שנפלה מן השמים ומצאוהו כתוב בו ויש בה פ"ז תיבות וסימנו ראשו כתם פ"ז וקבלו לאמרו מעומד אפילו ביחיד ועל פי הסוד יש לומר בפה עמו ולא בפי עמו בתשבחות בחיר"ק התי"ו ויאחוז בב' ציצית שבטלית שהן כנגד פניו בשעת אמירת ברוך שאמר:

ג אם סיים ברוך שאמר קודם שסיים הש"ץ עונה אחריו אמן ואין אמן זה חשוב הפסק בין פסוקי דזמרה לברכה שלפניהם לפי שגם אמן שבח הוא וכעין זמרה (אבל אם עדיין לא סיים הברכה לא יענה שאין מפסיקין באמצע שום ברכה אפילו בעניית אמן אלא באמן של האל הקדוש ושל שומע תפלה בלבד כמו שיתבאר בסימן ס"ו) ויש מי שאומר שברכה זו של ברוך שאמר הואיל ואינה מוזכרת בתלמוד מפסיקין בה לכל אמן.

ואם סיים עם הש"ץ בבת אחת יש אומרים שלא יענה אמן מפני שהעונה אמן אחר ברכותיו ה"ז מגונה ואף שיש מקום לחלוק ולומר שאין זה עונה אמן אחר ברכותיו שעכ"פ הוא עונה אחר ברכת הש"ץ אעפ"כ יש לחוש לדבריהם ומכל מקום אם סיים עם הש"ץ בבת אחת ברכת ישתבח וכיוצא בה מהברכות שיש מקומות נוהגין לענות בה אמן אפילו אחר ברכות עצמו כמו שיתבאר במקומן אף שבמדינות אלו אין נוהגין כן לענות אחר ברכת עצמו מכל מקום כשמסיים עם הש"ץ בבת אחת יכול לענות וה"ה אם הש"ץ סיים ברכה אחת והוא סיים ברכה אחרת יכול לענות אחר ברכת הש"ץ אפילו סיים הוא ברכה שאין עונין עליו אחר ברכת עצמו לדברי הכל:

ד צריך ליזהר מלהפסיק בדיבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף י"ח לפי שברוך שאמר היא ברכה שלפני פסוקי דזמרה וישתבח ברכה לאחריהם ואסור להפסיק ביניהם אפילו לצורך מצוה כמו שאסור להפסיק בקריאת שמע וברכותיה ובין ישתבח ליוצר אור ג"כ אין להפסיק והמפסיק עבירה היא בידו וחוזר עליו מעורכי המלחמה לפי שפסוקי דזמרה נתקנו להסדיר שבחו של מקום ברוך הוא קודם התפלה וכיון שכן הוא אינו בדין לדבר בין סידור השבח והתפלה אלא א"כ לצורך מצוה כמו שיתבאר בסימן נ"ד ובין ברכות קריאת שמע לתפלה אסור להפסיק אפילו לצורך מצוה מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה:

* * *

ה ושאילת שלום מברוך שאמר עד ישתבח דינה כמו בקריאת שמע וברכותיה שבין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד כמו שיתבאר בסי' ס"ו.

ואלו הן בין הפרקים בין ברוך שאמר להתחלת המזמורים ובין כל מזמור לחבירו ובין סוף המזמורים לישתבח ופסוקים המלוקטים שאינם מזמור שלם יש מי שאומר שכל שנים או שלשה פסוקים הנאמרים כאן כסדר שהם כתובים במקומם דינם כמזמור שלם וכשמפסיק בין אחד לחבירו דינו כמפסיק באמצע מזמור ובין סופם לתחלת פסוק אחר דינו כבין הפרקים כגון במדינות אלו מהודו עד אמן והלל לה' הוא פרק אחד אע"פ שאינם מזמור שלם בדברי הימים וכן ב' פסוקים תנו עז וגו' נורא אלהים וגו' עד ברוך אלהים הם ג"כ פרק אחד הואיל והם סמוכים זה לזה בתהלים וכן ב' פסוקים אל נקמות וגו' הנשא וגו' עד על גאים וכן ג' פסוקים נפשנו חכתה וגו' כי בו וגו' יהי חסדך וגו' וכן ג' פסוקים יהי שם ה' וגו' ממזרח וגו' רם וגו' וכן ב' פסוקים ברוך ה' אלהים וגו' וברוך שם וגו' וכן מויברך דוד עד לשם תפארתך ומאתה הוא עד במים עזים ומויושע עד סוף השירה אבל בין הפסוקים שאינם סמוכים זה לזה בתהלים דינם כבין הפרקים (אבל באמצע פסוק דינו כאמצע פסוק של קריאת שמע כמו שיתבאר בסי' ס"ו).

* * *

וכל זה לענין שאילת שלום אבל לענין להפסיק לעניית אמן אין פסוקי דזמרה וברכותיה דומין לקריאת שמע וברכותיה ומותר לענות אמן על כל הברכות מברוך שאמר עד ישתבח אפילו באמצע המזמור ואצ"ל בין המזמורים לברכה שלפניהם או שלאחריהם (לפי שאמן הוא ג"כ שבח וכעין זמרה אינו חשוב הפסק בפסוקי דזמרה).

ויש מי שאומר שאפילו באמצע הברכה שלפניהם מותר לענות אמן אף על פי שהיא פותחת בברוך וחותמת בברוך אין לחוש במה שמפסיק בין פתיחה לחתימה בעניית אמן הואיל וברכה זו אינה מוזכרת בתלמוד.

ואם הוא צריך להפסיק באמצע פסוקי דזמרה טוב שיאמר ברוך ה' לעולם עד ויברך דוד קודם שידבר וכשיחזור למקום שפסק יאמר ג"כ אלו הפסוקים לפי שהם כמו ברכה:

ו אסור לומר פסוק מי ימלל גבורות ה' אחר ברוך שאמר קודם הודו מפני שנראה כאומר מי שרוצה למלל גבורות ה' ולהשמיע כל תהלתו יאמר הודו לה' וגו' והרי זה חירוף:

ז צריך להפסיק מעט בין אלילים ובין וה' שמים עשה שלא יהא נראה כחוזר למעלה וגם בין כי לכל יש פסיק ולכן הכ"ף דגושה ובין העמים לאלילים ובין שמים לעשה צריך ג"כ להפסיק קצת שלא תבלע המ"ם וכן בכל מ"ם שבסוף תיבה ותיבה שלאחריה מתחלת באל"ף או בעי"ן צריך ליזהר כן כמו שיתבאר בסימן ס"א:

ח צריך לכוין בפותח את ידך פירוש המלות המוציא בשפתיו ואם לא כיון צריך לחזור ולומר בכוונה לפי שעיקר מה שקבעו לומר תהלה לדוד בכל יום הוא מפני שבח שבפסוק זה שהקב"ה הוא משגיח על בריותיו לפרנסן ואף עכשיו שאין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה לפי שקרוב שאף כשיחזור לא יכוין כמו שיתבאר בסי' ק"א מכל מקום כיון שאינו אלא פסוק אחד חוזר שבקל יוכל לכוין כשירצה:

* * *

ט נוהגין לומר פסוק ואנחנו נברך יה אחר תהלה לדוד לסיים בהללויה כדי לשלשל הללויה אחר הללויה שכל המזמורות שלאחריה פותחות בהללויה ומסתיימות בהללויה ועוד לפי שכל האומר תהלה לדוד מובטח לו שהוא בן עולם הבא לכן אומרים אחריו ואנחנו נזכה לברך יה גם לעולם הבא ומטעם זה אומרים אותו גם במנחה אע"פ שאין אחריו מזמור הללויה:

י נוהגין לכפול כל הנשמה תהלל יה לפי שהוא סוף פסוקי דזמרה וכן פסוק ה' ימלוך לעולם ועד שהוא סוף השירה ויש מוסיפין פסוק כי בא סוס פרעה וגו' שגם הוא מהשירה עיין בי"ד סי' ער"ה:

יא כשמגיע לועתה אלהינו מודים אנחנו לך או לוכל קומה לפניך תשתחוה אין לשחות ולהשתחוות שם כמו שיתבאר בסי' קי"ג.

ונהגו לעמוד לויברך דוד עד תפארתך ויש מוסיפין לעמוד עד שאומרים אתה הוא ה' האלהים שר"ת אהיה ואח"כ יושבין וכשאומרים ואתה מושל בכל נותנים צדקה מעומד:

יב מי כמכה נאדר וגו' הכ"ף דגושה אבל מי כמכה באלים וכן כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך הכ"ף רפויה. ידמו כאבן הכ"ף דגושה עם זו גאלת הג' דגושה שכך הוא במסורות וכן בשאר דגוש ורפה צריך ליזהר ולקרות כמו שנמסר במסורות ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה כמו שיתבאר בסי' ס"א:

יג אין אומרים הזמירות במרוצה כי אם בנחת מלה במלה כדי לכוין בהם יפה ואותן שאומרים אותם במרוצה (כשיש שם מנין) לא יפה הם עושים שמקצרים בשבחו של מקום בשביל שאילת צרכם היש מושל שיתרצה בכך והוא הדין לאותם שמכוונים בתפלה בברכות שהן תחנה ובקשת צרכי הגוף ולא בברכות שהן שבח והודאה למקום ברוך הוא:

חלק א סימן נא דיני תפלה מברוך שאמר עד ישתבח:

* * *

א תפלת צבור היא רצויה ומקובלת לעולם שנאמר כביר לא ימאס ואומר פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי לפיכך מי שבא לבית הכנסת ומצא צבור בסוף פסוקי דזמרה יש לו לדלג פסוקי דזמרה כדי להתפלל עם הצבור שפסוקי דזמרה גם כן לא נתקנו אלא בשביל התפלה שתהיה רצויה ומקובלת על ידי שמסדר שבחו של מקום תחלה ואחר כך יתפלל ואם כן מוטב להתפלל עם הצבור שאז תפלתו מקובלת ודאי.

וכיצד מדלג אם יש לו שהות לקרות מזמור תהלה לדוד די במזמור זה לברך לפניו ברוך שאמר ואחריו ישתבח ואף שתיקנו לברך ולקרות מתהלה לדוד עד כל הנשמה מכל מקום כיון שעיקר התקנה לא היתה אלא בשביל מזמור זה כמו שנתבאר בסימן נ"א די לו במזמור זה כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל עם הצבור ואם יש לו שהות יותר יאמר אחר תהלה לדוד ב' מזמורים של הילולים שהם הללו את ה' מן השמים ומזמור הללו אל בקדשו ואם אין לו שהות לומר שניהם יאמר הללו אל בקדשו לבדו ואם יש לו שהות יותר יאמר כל ה' מזמורי הללויה ואם יש לו שהות יותר יאמר גם ויברך דוד עד לשם תפארתך ומדלג עד ישתבח ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום ומדלג עד והוא רחום שלפני אשרי כי בינתיים אינם רק פסוקים מלוקטים ואם כבר התחילו הצבור יוצר ואין לו שהות לומר פסוקי דזמרה אפילו בדילוג יקרא קריאת שמע וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמהם.

ואח"כ יש אומרים שצריך לקרות כל הפסוקי דזמרה עם הברכות שלפניהם ולאחריהם ויש אומרים שאין צריך כל עיקר לפי שלא נתקנו אלא קודם התפלה לפיכך אין לו לברך כלל לא לפניהם ולא לאחריהם אלא אם רוצה לקרותם בלא ברכה יפה הוא עושה והלוואי שיאמרם כל היום ולענין הלכה יש לו לקרותם אחר התפלה כדי לחוש

לסברא הראשונה אבל לא יברך לא ברוך שאמר ולא ישתבח שספק ברכות להקל.

ומכל מקום יאמר כל הברכות שמחויב לברך בבקר כמו שנתבאר בסי' מ"ו ויש מי שאומר שלא יברך ברכת אלהי נשמה מפני שיצא בברכת מחיה המתים שבתפלה וטוב לחוש לדבריו לכתחלה לברך אותה קודם התפלה:

* * *

ב אם בא כשהתחילו הקהל ישתבח טוב שישמע ישתבח מהש"ץ ואם בא סמוך לקריאת שמע ויכול להתחיל יוצר ולהגיע להתפלל י"ח עם הצבור יעשה כן אף ע"פ שלא יקרא קריאת שמע עם הצבור כי עיקר הקפידה היא שיתפלל י"ח עם הצבור.

וכל זה בדיעבד שעבר ושהה לבא לבית הכנסת אבל לכתחלה חייב כל אדם לזרז את עצמו לבא לבית הכנסת בענין שלא יצטרך לדלג כלום כדי להתפלל תפלת י"ח עם הצבור:

חלק א סימן נב דין מי ששהה לבוא לבית הכנסת עד ישתבח:

א עד ישתבח א"צ לש"ץ שירד לפני התיבה כלל אבל כשמגיעים לישתבח יש לו להש"ץ לעמוד לפני התיבה ולומר ישתבח ולא ימתין מלירד לפני התיבה עד הקדיש שלאחר ישתבח לפי שיש להסמיך הקדיש לישתבח בכל מה שאפשר ואסור להפסיק ביניהם כלל ולכן נהגו שהש"ץ עומד ג"כ כשאומר ישתבח שלא להפסיק מישיבה לעמידה בין ישתבח לקדיש שלאחריו שהוא צריך לומר אותו בעמידה מן הדין מפני שהוא דבר שבקדושה והוא הדין לברכו.

במה דברים אמורים בש"ץ שאומר גוף הקדיש וברכו אבל הצבור שעונין אחריו יש אומרים שאינם צריכים לעמוד כמו שיתבאר בסימן (נ"ה) [נ"ו] ואעפ"כ נוהגין לעמוד בשעת אמירת ישתבח אפילו כשאומר אותו ביחיד:

ב אע"פ שאין צריך הש"ץ לומר לפני התיבה אלא מישתבח ואילך מכל מקום צריך שיקרא לעצמו תחלה קצת פסוקי דזמרה וברוך שאמר לפניהם ואם לאו אינו יכול לומר ישתבח שהרי היא ברכה אחרונה לפסוקי דזמרה כמו שנתבאר בסימן נ"א ולכן צריך למחות ברבים שטועים כשהם בדרך ואין עת להאריך שמתחילין מישתבח ומברכין ברכה לבטלה אלא יאמרו ברוך שאמר וקצת פסוקי דזמרה על דרך שנתבאר בסי' נ"ב או יתחילו מיוצר אור:

חלק א סימן נג דין הראוי לירד לפני התיבה:

'לקוטי תורה' פרשת בהעלותך – הפרשה החסידית

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת [כ][1]

"**בְּהַעֲלֹתְךָ** אֶת הַנֵּרֹת וְגו'" (פָּרָשְׁתֵּנוּ ח, ב):

וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י[2]:

כְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנוּכַּת הַנְּשִׂיאִים חָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנוּכָּה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁלְּךָ גָּדוֹל מִשֶּׁלָּהֶם! שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. וְעַיֵּן בַּמִּדְרָשׁ[3].

וּלְהָבִין זֶה.

גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב לְהַלָּן (פָּרָשְׁתֵּנוּ יא, כב): "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם?! כו'"[4] – מַהוּ הַתְּמִיהָה? הֲלֹא יֵשׁ בָּעוֹלָם ע' אוּמּוֹת, וְהֵם רִיבּוֹא רְבָבוֹת, יוֹתֵר מִת"ר אֶלֶף – וְאוֹכְלִים בָּשָׂר וְנִמְצָא לָהֶם!

וְגַם מַה שֶּׁכָּתוּב (שָׁם): "אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם וְגו'" – הֲלֹא הֵם שָׁאֲלוּ **בָּשָׂר** וְלֹא שָׁאֲלוּ דָּגִים כְּלָל!

וְהָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיָן מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל הַנְּשִׂיאִים, שֶׁכָּל נָשִׂיא הֶעֱלָה שִׁבְטוֹ עַל יְדֵי קָרְבָּנוֹ.

וְהָעִנְיָן, דְּצָרִיךְ לְהָבִין, דְּאָמְרוּ רַז"ל (פְּסָחִים מט, ב): "עַם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר", דְּהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת אֶת הַבָּשָׂר כו', וְאִם כֵּן מוּבָן מִזֶּה, שֶׁהָאָדָם מַעֲלֶה וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַמַּאֲכָל, וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם גָּבוֹהַּ יוֹתֵר, שֶׁהוּא "**מְדַבֵּר**", וְהוּא **הָרֹאשׁ** לְכָל בְּחִינַת הַדַּצ"ח[5];

וּבְמָקוֹם אַחֵר מַשְׁמַע לְהֵפֶךְ, דְּאָמְרוּ רַז"ל רֵישׁ פֶּרֶק ו' דִּבְרָכוֹת (מ, סוֹף עַמּוּד א): "אִילָן שֶׁאָכַל [..] אָדָם הָרִאשׁוֹן [..] –

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, כ"א סִיוָן תקס"ג. הַנְּחוֹת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי וְרַבִּי מֹשֶׁה בֶּן אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן נִדְפְּסוּ בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ג כְּרַךְ ב עַמּוּד תקנג וְאֵילָךְ. הַנְּחָה מְגוּף כְּתַב יָד קֹדֶשׁ אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק – בְּאוֹר הַתּוֹרָה בַּמִּדְבָּר כְּרַךְ ו עַמּוּד א'תשדמ. שָׁם כְּרַךְ ה עַמּוּד א'תקפה. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ עַמּוּד שנג. בַּמִּדְבָּר כְּרַךְ ב' הוֹסָפוֹת עַמּוּד 15.

מַאֲמָר כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הַמְיוּסָּד עַל מַאֲמָר זֶה – בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר כְּרַךְ ג עַמּוּד תתצד, וּבְהַרְחֵב הַבֵּיאוּר שָׁם עַמּוּד תתקיד. כַּמָּה עִנְיָנִים מֵהַמַּאֲמָר נִתְבָּאֲרוּ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ" בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן כְּתוּבִים חֵלֶק ב עַמּוּד יא).

2. (רְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו עַמּוּד רמב. תרל"ה כְּרַךְ ב עַמּוּד שכט וְאֵילָךְ. תרנ"ד עַמּוּד שיח וְאֵילָךְ).

3. (רֵישׁ הַפָּרָשָׁה – טו, ג).

4. ("וּמְצָא לָהֶם? אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמְצָא לָהֶם?". פָּרָשְׁתֵּנוּ יא, כב).

5. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא עַל פָּסוּק "כֹּה תְבָרְכוּ כו'".

חִטָּה הָיְתָה. שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן" – הֲרֵי שֶׁאָדָם מְקַבֵּל הַדַּעַת מֵהַחִטָּה.

וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן: "עַד דְּלָא אֲכִילְנָא **בִּישְׂרָא** דְּתוֹרָא כו'"[6].

אַךְ הָעִנְיָן הוּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֱמֶת: שֶׁהֵם לְמַטָּה מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ. וְהַיְינוּ, כִּי כָּל הַטְּעָמִים שֶׁל כָּל מִינֵי צְמָחִים וּפֵירוֹת, וְכֵן הַבָּשָׂר שֶׁל חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת – שֶׁרְשָׁם הוּא מִ"עוֹלָם הַתֹּהוּ", שֶׁהוּא בְּחִינַת "עוֹלָם הַנִּקּוּדִים" – שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, שֶׁהוּא "בְּרוּדִים".

וְהַיְינוּ, כִּי שׁוֹרֶשׁ כָּל הָחַי הוּא מֵחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה[7]: "פְּנֵי **אַרְיֵה**" הוּא מְקוֹר נַפְשׁוֹת הַ**חַיּוֹת**, "וּפְנֵי **שׁוֹר**" הוּא מְקוֹר נַפְשׁוֹת הַ**בְּהֵמוֹת**, "וּפְנֵי **נָשֶׁר**" הוּא מְקוֹר נַפְשׁוֹת הָ**עוֹפוֹת**.

וְהִנֵּה "הַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא"[8], "וְעַל הַכִּסֵּא כו' כְּמַרְאֵה אָדָם"[9] – הוּא בְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, דְּעוֹלָם הַתִּיקּוּן, שֶׁנִּתְקְנוּ בִּבְחִינַת 'פַּרְצוּף אָדָם'. וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל סֵדֶר וְהַדְרָגַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵבְרֵי הָאָדָם, שֶׁהוּא רְמַ"ח אֵבָרִים וְשַׂס"ה גִּידִים.

וּכְצִיּוּר הַגּוּף – כְּמוֹ כֵּן מִתְלַבֶּשֶׁת הַנֶּפֶשׁ. שֶׁהֲרֵי הִתְלַבְּשׁוּת הָאָרַת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף הוּא מִתְחַלֵּק לְפִי צִיּוּר הַגּוּף: שֶׁבַּמּוֹחַ שׁוֹרָה הַמַּחְשָׁבָה, וּבַפֶּה – הַדִּבּוּר, וּבַיָּדַיִם – כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה. וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָא **אָדָם**: הָ**אַלֶּף** הוּא בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה, **וְד'** – דִּיבּוּר, **מ'** – מַעֲשֶׂה.

וּכְמוֹ כֵּן הוּא לְמַעְלָה: בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת מִשְׁתַּלְשְׁלִים בְּזֶה הַסֵּדֶר דִּבְחִינַת אָדָם, וְהַשְׁרָאַת הָאוֹר בְּתוֹכָם הוּא מַמָּשׁ כִּפְי הַשְׁרָאַת הַנֶּפֶשׁ בְּגוּף הָאָדָם[10]; וְיֵשׁ בְּחִינַת מוֹחִין־דְּקַטְנוּת וּמוֹחִין־דְּגַדְלוּת.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁאָרֵי הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת, אֵין צִיּוּר הַגּוּף שֶׁלָּהֶם שָׁוֶה לָאָדָם כְּלָל, וְרֹאשָׁם כָּפוּף וְשָׁוֶה עִם הַגּוּף. וּכְמוֹ כֵּן סֵדֶר הַמְשָׁכָתָם מִמְּקוֹרָם וְשָׁרְשָׁם, שָׁם הוּא גַּם כֵּן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהַמְּזִיגָה בְּאוֹפֶן אַחֵר מַמָּשׁ[11].

וְהִנֵּה הַחַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הֵם "**נוֹשְׂאוֹת** אֶת הַכִּסֵּא". דְּהַיְינוּ, כְּמוֹ שֶׁהַבְּהֵמוֹת מַגְבִּיהִים אֶת הָאָדָם הָרוֹכֵב עֲלֵיהֶן, כַּךְ הֵם מַעֲלִים וְנוֹשְׂאִים אֶת בְּחִינַת "אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא" – לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַיְינוּ לְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת. אָכֵן הֵם גַּם כֵּן "**נִשּׂוּאוֹת** עִם הַכִּסֵּא", דְּהַיְינוּ שֶׁהֵם **נִגְבָּהִים** וּמִתְעַלִּים עִם הָ"אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא". שֶׁהוּא הַמַּגְבִּיהַּ וּמַעֲלֶה אוֹתָן.

כְּמוֹ אָדָם בָּעוֹלָם־הַזֶּה מַעֲלֶה אֶת בְּשַׂר הַבְּהֵמָה, שֶׁהַבָּשָׂר מִתְעַלֶּה בַּאֲכִילַת אָדָם, שֶׁנֶּהְפַּךְ לְדַם הַנֶּפֶשׁ וְנִכְלָל בִּבְחִינַת וּמַדְרֵגַת "מִדְּבַר"[12]; אַךְ מַה שֶּׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הִתְקַשְּׁרוּת נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּגוּפוֹ, וְתוֹסֶפֶת הַשֵּׂכֶל – זֶהוּ בְּחִינַת "נוֹשְׂאוֹת כו'"[13]. :

ב. וְהִנֵּה הַבָּשָׂר הוּא מִבְּחִינַת "**גְּבוּרוֹת**", שֶׁלְּכָךְ הוּא "**סוּמְקָא**"[14]. וּלְכָךְ גַּם אַחַר הַבֵּירוּר וְהַהַעֲלָאָה הוּא נִכְלָל בַּגְּבוּרוֹת־דִּ**קְדוּשָׁה**, וְהַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הִתְלַהֲבוּת **וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ**.

וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ כָּל הַבְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת הוּא מַאֲרִיֵה וְשׁוֹר שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, וְהֵם הֵם בְּחִינַת גְּבוּרוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמֶרְכָּבַת יְחֶזְקֵאל (יְחֶזְקֵאל א, יג): "**בּוֹעֲרוֹת** כְּמַרְאֵה הַלַּפִּידִים". וְכֵן הַ"**שְׂרָפִים**" – לְשׁוֹן "**רִשְׁפֵּי אֵשׁ**".

וּלְכָךְ גַּם הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶם הֵם גַּם כֵּן בְּחִינַת גְּבוּרוֹת. וּלְכָךְ בְּשָׂרָא הִיא סוּמְקָא כו'[15].

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "עַם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר" – שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת אֶת הַבָּשָׂר, כִּי מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יוֹתֵר יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים[16],

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת נֹחַ, (דף ס"ה, עַמּוּד א'): "כָּל רְעוּתֵיהּ לָאו אִיהוּ אֶלָּא בְּבִשְׂרָא תְּדִיר"[17],

וְכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ – הַבָּשָׂר מוֹרִידוֹ וּמַשְׁפִּילוֹ[18]. אֲבָל הַתַּלְמִיד־חָכָם – שֶׁמְּקַבֵּל מִבְּחִינַת חָכְמָה, וּ"בְחָכְמָה **אִתְבְּרִירוּ**", עַל כֵּן מְבָרֵר אֶת הַבָּשָׂר, וְאָז הַבָּשָׂר מוֹסִיף בּוֹ הִתְלַהֲבוּת.

---

6. (בָּבָא קַמָּא עב, א־ב (וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י): "וְהַאי דְּלָא אֲמָרִית לְךָ בְּאוּרְתָּא (לא דִּקְדַקְתִּי טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר) – דְּלָא אֲכָלִי בִּישְׂרָא דְּתוֹרָא". וְזֶה שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לְךָ בָּעֶרֶב, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי בְּשַׂר שׁוֹר).

7. (יְחֶזְקֵאל א, י: "וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם, וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן, וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן").

8. (בַּחַיֵּי תְּרוּמָה כה, י בְּשֵׁם פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וּרְאֵה פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹף פֶּרֶק ד. שְׁמוֹת רַבָּה כג, טו).

9. (יְחֶזְקֵאל א, כו. וְשָׁם "דְּמוּת אָדָם").

10. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל").

11. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית: דַּף י"ט, עַמּוּד א'. וְדַף כ', עַמּוּד ב').

12. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", גֵּבִי פֵּירוּשׁ "רַעְיָתִי").

13. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כו'").

14. (גִּישִׁין סז, ב וְשָׁם נִסְמָן. סוּמְקָא – אָדוֹם. וּבְרַשׁ"י: כָּחוּשׁ).

15. וְעַיֵּין בַּבְּחַיֵּי פָּרָשַׁת בִּשַּׁלַּח, עַל פָּסוּק (טז, ח) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, בְּתֵת ה' לָכֶם **בָּעֶרֶב בָּשָׂר** לֶאֱכוֹל **וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר**" – "כְּנֶגֶד **מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת הָרַחֲמִים** כו'".

16. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר לְקַמָּן עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה [. .] וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה כו'".

17. (כָּל רְצוֹנוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבָשָׂר תָּמִיד).

וְעַיֵּין שָׁם בְּ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" בְּשֵׁם הָרַחַ"ו.

18. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ" (לִקְמָן תַּצָּא לו, ג).

אֲשֶׁר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אָמַר (פִּרְשָׁתֵנוּ יא, יג): **"מֵאַיִן לִי בָּשָׂר"**, פֵּירוּשׁ: שֶׁהָיָה נַעֲלָה מְאֹד מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת שֶׁל הַבָּשָׂר אַף כְּמוֹ שֶׁהֵם לְאַחַר הַבֵּירוּר. שֶׁהַהִתְלַהֲבוּת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה הוּא עֲדַיִן בְּחִינַת "**יֵשׁ** מִי שֶׁאוֹהֵב", וּבְמֹשֶׁה כְּתִיב (קֹרַח טז, ז): "וְנַחְנוּ **מָה**", שֶׁהוּא בְּחִינַת **אַיִן** – **תַּכְלִית הַבִּיטּוּל.**

וְאַף שֶׁבּוֹ יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת הִתְלַהֲבוּת בִּבְחִינַת גְּבוּרוֹת, אַךְ הַהִתְלַהֲבוּת כְּלוּלָה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל וְאַיִן, וְהוּא נִקְרָא בְּחִינַת **גְּבוּרוֹת־דְּאַבָּא.** מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַגְּבוּרוֹת הַנּוֹלָדִים מִבֵּירוּר הַבָּשָׂר – הוּא בְּחִינַת **גְּבוּרוֹת־דְּאִימָּא** אוֹ **גְּבוּרוֹת־דִּזְ"א**, שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר, שֶׁנִּרְגָּשׁ הַהִתְלַהֲבוּת כו'. וְהוּא "מִילְתָא זוּטְרְתָא"[19], וּלְמַטָּה מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת "**מַ"ה**", תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, בְּחִינַת "**אַיִן**" כְּנַ"ל[20]. :

וְזֶהוּ "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי, הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ"[21], פֵּירוּשׁ: **"שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי"** – דּוֹר הַמִּדְבָּר – הָיוּ תַּלְמִידָיו, שֶׁהָיוּ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת יְסוֹד־אַבָּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר **אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ**": שֶׁמֹּשֶׁה הוּא בְּחִינַת 'מַה' וְ'אַיִן' כְּנַ"ל,

"**וְאַתָּה אָמַרְתָּ, בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם?**" – פֵּירוּשׁ: מֹשֶׁה מְדַבֵּר עִם בְּחִינַת 'אוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּחָכְמָה', שֶׁהוּא בְּחִינַת מֹשֶׁה, וְזֶהוּ "**וְאַתָּה**" – כִּי חָכְמָה נִקְרָא "**אַתָּה** כו'"[22], דְּמַשְׁמַע שֶׁ"אַתָּה" – הוּא 'אוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּחָכְמָה' – **תִּתֵּן בָּשָׂר;**

וְזֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוּשְׁפַּל כָּל כַּךְ מִמַּדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְנַעֲלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה וְאַיִן, שֶׁהוּא בְּחִינַת מֹשֶׁה, וְאִם כֵּן אֵיךְ הַמָּזוֹן הַנִּמְשָׁךְ עַל יָדוֹ יִהְיֶה הַבָּשָׂר? שֶׁהַבָּשָׂר מַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה מְאֹד לְגַבֵּי מֹשֶׁה, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'יֵשׁ' וּבְחִינַת 'גְּבוּרוֹת' כו'.

וְזֶהוּ **"הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם"** (שָׁם, כב), פֵּירוּשׁ: מֵאַחַר שֶׁהֵם מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת, וְלָכֵן צְרִיכִין שְׁחִיטָה[23], וְאִם כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהִיוֹת לְמַאֲכָל **לָהֶם**, שֶׁהֵם מִיְּסוֹד־אַבָּא, תַּכְלִית הַבִּיטּוּל כְּנַ"ל?

"אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם כו'" (שָׁם), פֵּירוּשׁ: דָּגִים הֵם בְּחִינָה נַעֲלָה מִ"צֹאן וּבָקָר" – שֶׁהֵם אֵינָם צְרִיכִים שְׁחִיטָה, וְאַף עַל פִּי כֵן הֵם נְמוּכִים לְנֶגֶד מַדְרֵגָתָם, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁ"יִּמָּצֵא לָהֶם כו'". וְעַיֵּן מִזֶּה לְקַמָּן. :

ג. "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הֲיַד ה' תִּקְצָר?" (שָׁם, כג):

פֵּירוּשׁ: עִם הֱיוֹת שֶׁהָאֱמֶת שֶׁאַתָּה נַעֲלָה מְאֹד מִבְּחִינַת הַ'יֵשׁ' דְּבָשָׂר, כִּי אַתָּה בְּחִינַת 'מַ"ה' וּבִיטּוּל, אַף עַל פִּי כֵן "הֲיַד **ה'** תִּקְצָר?!" בִּתְמִיָּה. וְהַיְינוּ שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ וְלִישָׁפֵל אַף מֵהָ'אַיִן דְּחָכְמָה', שֶׁהוּא נַעֲלָה מְאֹד, לְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה מַטָּה בַּ'גְּבוּרוֹת' וְהַ'יֵשׁ' שֶׁל הַבָּשָׂר, שֶׁגַּם בִּבְחִינַת הַיֵּשׁ שֶׁל הַבָּשָׂר יִתְגַּלֶּה הַבִּיטּוּל דְּחָכְמָה. כִּי "**יַד ה'**" יוּכָל לִישָׁפֵל מְאֹד לְמַטָּה מַטָּה[24].

וְזֶה הָיָה עִנְיָן הַשֵּׂלְיוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹפוֹת **שְׁמֵנִים** מְאֹד, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּיוֹמָא דַּף ע"ה, ב': "וּמַסְקִינַן לָהּ אַתְּלִיסַר רִיפְּתֵי[25], וְאַחֲרוֹנָה אֵינָהּ נָאֱכֶלֶת אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת" – "מֵרוֹב הַשּׁוּמָן הַנִּבְלָע בָּהּ, וְכָל שֶׁכֵּן הָעֶלְיוֹנוֹת" (רַשֵּׁ"י).

וְהָעִנְיָן:

כִּי שֶׁמֶן הוּא בְּחִינַת חָכְמָה[26], שֶׁהוּא "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא כו'"[27], וּבָעוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִי גַּם כֵּן, הַשֶּׁמֶן הוּא בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל מִבְּחִינַת חָכְמָה

---

19. (רְאֵה בְּרָכוֹת לג, ב: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל **מָה** ה' אֱלֹקֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה (עִקֶּב י, יב) – אִטּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם מִילְתָא זוּטְרְתָא הִיא? . . אֵין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה – מִילְתָא זוּטְרְתָא").

20. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ", גַּבֵּי "יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת" (לְקַמָּן בְּרָכָה צז, ד)).

21. (פִּרְשָׁתֵנוּ יא, כא־כב: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי, הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים? : הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם? אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם"?).

22. (וְעַיֵּן בְּזֹהַר: פָּרָשַׁת בָּלָק, דַּף קצ"ג, עַמּוּד ב')

23. (עַיֵּן בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" וְלַהֲאָרִיז"ל: פָּרָשַׁת רְאֵה. וּפָרָשַׁת שְׁמִינִי (בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת)).

24. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיָן "**הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת**" (תְּהִלִּים קיג, ה), **שֶׁלְּךָ** "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת **בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ**" (שָׁם, ו) – **בַּהַשְׁוָאָה אַחַת. וּכְעִנְיָן** "הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' **בְּמִצְרַיִם** כו'" (בְּשַׁלַּח יד, לא)**.**

וּכְהַאי גַּוְונָא נִתְבָּאַר בְּפֵירוּשׁ "לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי" (תְּהִלִּים פד, ג), שֶׁלְּהִיוֹת נִמְשָׁךְ הַבִּיטּוּל בְּ"לִבִּי וּבְשָׂרִי" שֶׁהֵם גַּשְׁמִיִּים, הוּא דַּיְּיקָא כַּאֲשֶׁר "יְרַנְּנוּ אֶל **אֵל חָי**" – **מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרַשְׂתִּיךְ לִי כו'" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ח, ב וְאִילָךְ).

וּבְמַתַּן תּוֹרָה "הֶהָרִים רָקְדוּ", דְּהַיְינוּ אַף "הָרִים **גַּבְנוּנִים**" (תְּהִלִּים סח, יז) – בְּפָרָק בְּתְרָא דִּפְסָחִים (דַּף קי"ח, עַמּוּד ב' (צָרִיךְ לִהְיוֹת קיח, א, בְּרַשׁ"י דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הֶהָרִים")). וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן שֶׁנִּיתְּנָה תּוֹרָה עַל הַר סִינַי" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר טו, ג), **כָּל שֶׁכֵּן** שֶׁבְּנָקֵל יוֹתֵר שֶׁיּוּמְשָׁךְ הַבִּיטּוּל בִּבְחִינַת בָּשָׂר כו'.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב לֶעָתִיד־לָבֹא (יְשַׁעְיָה סו, כג): "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ כו' יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי", שֶׁהָרְבּוּתָא הִיא, שֶׁאֲפִילּוּ בִּבְחִינַת "**כָּל בָּשָׂר**", שֶׁהוּא בְּחִינַת **גְּבוּרוֹת וְיֵשׁ**, יוּמְשָׁךְ בְּחִינַת הַהִשְׁתַּחֲוָאָה וּבִיטּוּל עֶלְיוֹן. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר**.**

25. וְשָׁם: "ד' מִינֵי סְלִיוֹ הֵן . . גְּרִיעָא דְּכוּלְּהוּ שְׁלִיוֹ. וְהָוֵי כְּצִיפּוֹרְתָא, וּמוֹתְבִינָן לָהּ בַּתְּנוּרָא, וְתָפֵח וְהָוָה מְלֵי תְּנוּרָא, וּמַסְקִינַן לֵיהּ אַתְּלִיסַר רִיפֵּי, וְאַחֲרוֹנָה אֵינָהּ נָאֱכֶלֶת אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת".

26. (מְנָחוֹת פה, ב. תַּנְיָא פֶּרֶק נג).

27. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, פָּתַח אֵלִיָּהוּ יז, ב).

שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה נִקְרֵאת שֶׁמֶן כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן הַ"שְּׁלִיו": שֶׁשֶּׁמֶן, שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה נִמְשָׁךְ וְנִתְפַּשֵּׁט בַּבָּשָׂר. שֶׁבְּשַׂר הַשְּׁלִיו הוּא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת, וְהַשֶּׁמֶן שֶׁבָּהּ הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, בְּחִינַת מ"ה' ו'אַיִן'. וְהַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ הַבִּיטּוּל גַּם בִּבְחִינַת הַ"יֵּשׁ' דְּבָשָׂר.

וְזֶהוּ "**הַיַּד ה' תִּקְצָר**": שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אַיִן דְּחָכְמָה־עִילָּאָה גַּם לְתוֹךְ הַבָּשָׂר, עִם הֱיוֹתוֹ מִצַּד עֶצֶם בְּחִינַת 'יֵשׁ' ו'גְּבוּרוֹת'[28]. הַיְינוּ הַשְּׁפָעַת **כֹּחַ הַבִּיטּוּל**.

וְהַיְינוּ, כִּי הַשְּׁלִיו הוּא נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת "פְּנֵי נֶשֶׁר" שֶׁמִּבְּחִינַת נֶשֶׁר מִתְהַוִּים כָּל הָעוֹפוֹת שֶׁאֵינָן מְעוֹרָבִים **בְּשׁוּמָּן** כָּל כַּךְ, שֶׁהֵם רַק בְּחִינַת 'בָּשָׂר' ו'גְּבוּרוֹת' וְ'יֵשׁ' בִּלְבָד;

אָמְנָם זֶה הַשְּׁלִיו הוּא מְעוֹרָב בְּשׁוּמָּן כָּל כַּךְ, וְהַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ לְתוֹכוֹ מִבְּחִינַת **שֶׁמֶן**, חָכְמָה־עִילָּאָה, בְּחִינַת 'אַיִן', שֶׁהוּא בְּחִינַת הַרְכָּבָה וְהִתְכַּלְּלוּת חֶסֶד וּגְבוּרָה בְּיַחַד. שֶׁלְּתוֹךְ 'גְּבוּרוֹת' דְּ"יֵשׁ' דְּבָשָׂר הַשְּׁלִיו נִמְשָׁךְ בְּחִינַת חֶסֶד־דְּחָכְמָה לְהַמְתִּיק הַגְּבוּרוֹת, וְהוּא הַשֶּׁמֶן כו'.

וּכְמוֹ הַעֲלָאַת נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה: שֶׁהַשֶּׁמֶן **נִבְלַע וְנִמְשָׁךְ** בַּפְּתִילָה וְעַל יְדֵי זֶה דּוֹלֶקֶת הַפְּתִילָה בָּאוֹר, שֶׁהוּא גַּם כֵּן הִתְכַּלְּלוּת חֶסֶד־וּגְבוּרָה: חֶסֶד־דְּחָכְמָה הוּא הַשֶּׁמֶן, וְאוֹר דְּפִתִּילָה הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהִתְלַהֲבוּת; שֶׁהַפְּתִילָה הִיא בְּחִינַת 'יֵשׁ' וְנִכְלֶלֶת בָּאוֹר, וְהוּא עִנְיָן הַעֲלָאַת נֶפֶשׁ הָאָדָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וְהִתְלַהֲבוּת.

אַךְ הִנֵּה הַעֲלָאָה זוֹ הוּא עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶן, שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, דְּהַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם כֵּן בְּחִינַת בִּיטּוּל דְּחָכְמָה־עִילָּאָה בְּהִתְלַהֲבוּת כו'[29]. וְזֶהוּ כְּעִנְיָן הַשְּׁלִיו – שֶׁהַשֶּׁמֶן נִתְפַּשֵּׁט בְּהַגְּבוּרוֹת דְּבָשָׂר כַּנַּ"ל. :

ד. וְזֶהוּ עִנְיָן "שֶׁלֶךְ גָּדוֹל **מִשְּׁלָהֶם**" – דְּהַיְינוּ מִקָּרְבָּנוֹת הַנְּשִׂיאִים:

כִּי הִנֵּה הַקָּרְבָּן נִקְרָא "**אֲכִילַת** מִזְבֵּחַ"[30] – שֶׁכְּמוֹ עַל יְדֵי אֲכִילָה נִתְבָּרֵר הַבָּשָׂר וְנוֹלַד מִזֶּה הִתְלַהֲבוּת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ, כַּךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם כֵּן "אֲכִילַת מִזְבֵּחַ", רַק שֶׁהוּא בִּבְחִינָה גְּבוֹהָּה הַרְבֵּה יוֹתֵר. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[31]. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל (בְּרָכוֹת נה, א): "מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, **שׁוּלְחָנוֹ** שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו".

וְזֶה הָיָה עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל הַנְּשִׂיאִים, שֶׁכָּל נָשִׂיא הֶעֱלָה שִׁבְטוֹ עַל יְדֵי קָרְבָּנוֹ, דְּהַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשַׁךְ בִּשְׁבִטוֹ בְּחִינַת הָרָצוֹא וְהַהִתְלַהֲבוּת עַל יְדֵי הַקָּרְבָּן שֶׁהִקְרִיב, שֶׁנִּקְרָא "**אֲכִילַת** מִזְבֵּחַ" כו'.

אָכֵן בְּחִינַת אַהֲרֹן, שֶׁמַּדְלִיק וּמֵטִיב אֶת נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה – הוּא גָּדוֹל מִקָּרְבָּנוֹת הַנַּ"ל:

כִּי הִנֵּה הַמְּנוֹרָה הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, וְהַי"ב שִׁבְטִים הֵם "**מְרֻכָּבָה**" דִּבְחִינַת 'מַלְכוּת', שֶׁהֵם הַנִּקְרָאִים "י"ב בָּקָר – שְׁלֹשָׁה פּוֹנִים צָפוֹנָה כו' וְהָיָם עֲלֵיהֶם מִלְּמָעְלָה" (מְלָכִים א' ז, כה): "**הַיָּם**" הַיְינוּ הַמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא "עֲלֵיהֶם מִלְּמָעְלָה". (וְלָכֵן הַנְּשִׂיאִים הִקְרִיבוּ "**י"ב בָּקָר** לְעוֹלָה", דְּהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "שֶׁשָּׁם **עָלוּ** שְׁבָטִים כו'". וַעֲלִיָּיה זוֹ הוּא עַל דֶּרֶךְ "וְהַחַיּוֹת **נוֹשְׂאוֹת** אֶת הַכִּסֵּא").

וְאַהֲרֹן שֶׁ**הֶעֱלָה** נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה, הַיְינוּ גַּם כֵּן לִכְלָלוּת י"ב שִׁבְטִים הַנִּכְלָלִים בִּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהִשְׁפִּיעַ בָּהֶם גַּם כֵּן הַהַעֲלָאָה, שֶׁיִּהְיֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּחִינַת הַעֲלָאָה זוֹ. וְהַעֲלָאָה זוֹ הוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת גְּבוּרוֹת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ. וְאַהֲרֹן בְּעַצְמוֹ הוּא **חֶסֶד**, אַךְ לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל הִשְׁפִּיעַ בְּחִינַת **גְּבוּרוֹת**. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא", שֶׁמַּגְבִּיהַּ וּמַעֲלֶה כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי "**מַלְכָּא** קַדִּישָׁא", וְהוּא עַל יְדֵי הַגְּבוּרוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַעֲלָאָה, וְזֶהוּ עִנְיָן הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת.

אַךְ גְּבוּרוֹת אֵלּוּ אֵינָן בִּבְחִינַת יֵשׁ כְּמוֹ הַהַעֲלָאָה שֶׁמִּבֵּירוּר הַבָּשָׂר, שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ, אֶלָּא הֵם בִּבְחִינַת אַיִן וּבִיטּוּל, שֶׁהֵרֵי מְעוֹרָבִים בְּשֶׁמֶן וּפִתִּילָה וְאוֹר. אֲשֶׁר עִם הֱיוֹת בֵּירוּר וְהַעֲלָאַת הַפִּתִּילָה הִיא בְּחִינַת 'גְּבוּרוֹת דְּיֵשׁ', אָכֵן עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶן הַנִּבְלָע בָּהּ שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, בִּיטּוּל וְאַיִן, עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הַהַעֲלָאָה וְהַגְּבוּרוֹת בִּבְחִינַת אַיִן וּבִיטּוּל כו'.

וְלָכֵן הוּא גָּדוֹל מִקָּרְבָּנוֹת הַנְּשִׂיאִים שֶׁנִּקְרָא "אֲכִילַת מִזְבֵּחַ" – שֶׁהַהַעֲלָאָה נִמְשָׁךְ מִבֵּירוּר הַבָּשָׂר, שֶׁהַגְּבוּרוֹת הוּא עֲדַיִין בְּחִינַת "**יֵשׁ** מִי שֶׁאוֹהֵב". וְהַיְינוּ, כִּי הַ"י"ב בָּקָר" הֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְ"אִימָּא מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיְּיא"[32], וְהַגְּבוּרוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת **בִּינָה** כֵּשׁ"מְקַנְּנָא בִּבְרִיאָה" – הוּא בְּחִינַת **יֵשׁ** כו'.

אֲבָל אַהֲרֹן בְּהַדְּלָקַת הַמְּנוֹרָה הִמְשִׁיךְ בְּמַלְכוּת, שֶׁהִיא הַמְּנוֹרָה – גַּם מִבְּחִינַת 'אַבָּא', לִהְיוֹת "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[33]; שֶׁהַחָכְמָה הִיא בְּחִינַת **אַיִן וּבִיטּוּל**, וְלָכֵן, עִם הֱיוֹת

28. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים", בְּעִנְיָן "כִּי יְסוֹד־אַבָּא אָרוֹךְ". (רְאֵה הַנִּסְמָן לְקַמָּן תֵּצֵא לו, א).

29. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן הַשֶּׁמֶן וְהַפִּתִּילָה: עַל פָּסוּק "כִּי אַתָּה [תָּאִיר] נֵרִי הֲוָיָ"ה". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תָּנוּ רַבָּנָן מִצְוֹת נֵר חֲנוּכָּה").

30. (זְבָחִים יג, ב וְשָׁם נִסְמָן).

31. (רְאֵה לְעֵיל צו ז, ד וְאֵילָךְ. נְשֹׂא כח, ב).

32. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ו כג, א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר סִדֻּר אַבִּי"עַ פֶּרֶק ג. שַׁעַר דְּרוּשֵׁי אַבִּי"עַ פֶּרֶק יג. תַּנְיָא פֶּרֶק לט).

33. (זֹהַר חֵלֶק ג רמח, א. רנו, ב).

שֶׁהִשְׁפִּיעַ בָּהּ בְּחִינַת גְּבוּרוֹת־דְּאִימָּא גַּם כֵּן לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה הַעֲלָאָה, וְזֶהוּ עִנְיָן "שׁוֹשְׁבִינָא **דְּמַטְרוֹנִיתָא**", אַךְ אֵין הַגְּבוּרוֹת בִּבְחִינַת יֵשׁ כְּמוֹ הַהַעֲלָאָה שֶׁעַל יְדֵי הַבִּינָה לְבָד דְּ"מְקַנְּנָא בְּכוּרְסֵיָּא" שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת הַנְּשִׂיאִים, כִּי אִם הֵם בִּבְחִינַת אַיִן וּבִיטּוּל עַל יְדֵי גִּילּוּי הַחָכְמָה־עִילָּאָה, "אַבָּא דְּמְקַנְּן בַּאֲצִילוּת כו'"[34]. וְהַיְינוּ שֶׁמַּשְׁפִּיעַ בָּהּ מִבְּחִינַת אַבָּא־וְאִימָּא יַחַד. וְזֶהוּ עִנְיָן הַ"שֶּׁמֶן" וְהָ"אוֹר"[35].

וְנִמְצָא שֶׁאַהֲרֹן הוּא **מְמוּצָּע** בֵּין הַנְּשִׂיאִים וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם:

שֶׁ**מֹּשֶׁה** הוּא בְּחִינַת 'מַה' וְ'אַיִן', תַּכְלִית הַבִּיטּוּל. וְנִקְרָא "**שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא**"[36] – פֵּירוּשׁ: שֶׁנַּעֲלֶה מִבְּחִינַת זָ"א הַנִּקְרָא "מַלְכָּא", מֵאַחַר שֶׁהוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דִּילֵיהּ", וְהוּא הַמַּמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה;

וְ**הַנְּשִׂיאִים** הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה, בִּגְבוּרוֹת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת בִּינָה דְּ"מְקַנְּנָא בִּבְרִיאָה", שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ;

וְ**אַהֲרֹן** נִקְרָא "**שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא**" – שֶׁהוּא הַמַּעֲלָה כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמֵאַחַר שֶׁהוּא הַמַּעֲלֶה אוֹתָם, מוּכְרָח שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהֶם כו'. וְהַיְינוּ שֶׁמַּשְׁפִּיעַ בָּהֶם מִבְּחִינַת אַבָּא־וְאִימָּא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַהַעֲלָאָה הוּא בִּבְחִינַת אַיִן וּבִיטּוּל כו'.

וְזֶהוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת מְמוּצָּע בֵּין הַנְּשִׂיאִים וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם:

כִּי בְּצַד אֶחָד הוּא כְּמוֹ בְּחִינַת הַנְּשִׂיאִים, שֶׁהוּא **הַמַּעֲלָה** כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מִמַּטָּה־לְמַעְלָה; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת מֹשֶׁה, שֶׁהוּא **לְהַמְשִׁיךְ** גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. אַךְ עִם כָּל זֶה, בְּצַד אֶחָד הוּא כְּמוֹ בְּחִינַת מֹשֶׁה, בְּהִיוֹת הַעֲלָאָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל וְאַיִן כו', וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ דַּייְקָא הוּא הַהַעֲלָאָה. וְזֶהוּ עִנְיָן "שֶׁלְּךָ גָּדוֹל מִשֶּׁלָּהֶם".

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר כְּהַאי גַּוְונָא (לִקְמָן פִּנְחָס עו, ב) עַל פָּסוּק (פִּנְחָס כח, ב) "לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ": שֶׁתְּפִלַּת כָּל יְמוֹת הַחוֹל נִמְשָׁךְ מִשַּׁבָּת עַל יְדֵי אֶמְצָעִית הַמּוֹעֲדִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת מְמוּצָּע כו', בְּחִינַת מוֹחִין־דְּאִימָּא הַמְחַבְּרִים וּמַמְשִׁיכִים הֶאָרַת מוֹחִין־דְּאַבָּא בְּהַמִּדּוֹת[37].

וְהִנֵּה עִנְיָן זֶה קָרוֹב גַּם כֵּן לְמַה שֶּׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל (ל, א־ב), בַּדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן שֶׁעַל פָּסוּק "בְּהַעֲלֹתְךָ כו'", שֶׁעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אַהֲרֹן לִבְחִינַת אַהֲבַת־עוֹלָם: שֶׁבִּבְחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הִיא הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת **רְאִיָּה**, וְהַיְינוּ כִּי רְאִיָּה הִיא בְּחִינַת חָכְמָה, וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ הָאַהֲבָה־רַבָּה, שֶׁהַגְּבוּרוֹת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ אֵינָן בִּשְׁבִיל **לְרַוּוֹת** נַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה לְבָד, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב", רַק הָאַהֲבָה הוּא לִהְיוֹת "**נִגְלָה כְּבוֹד ה'**", שֶׁיִּהְיֶה הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

וְהִנֵּה, מִיתּוּק גְּבוּרוֹת אֵלּוּ, וְשֶׁיִּהְיֶה הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, זֶהוּ בְּחִינַת **מֹשֶׁה** – "שׁוֹשְׁבִינָא **דְּמַלְכָּא**"[38]). :

ה. וְהִנֵּה לְהָבִין בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר מְעַט בְּעִנְיַן הַשְּׁלָיוֹ:

הִנֵּה לְקַמָּן מְבוֹאָר שֶׁהָעוֹפוֹת הֵן נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "כְּרוּבִים"[39]. וְגַם שְׁלָיוֹ – מִלְּשׁוֹן **שַׁלְוָה**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא דְּיוֹמָא (דף ע"ה, ב): "צַדִּיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּ**שַׁלְוָה**"[40].

וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַבִּיטּוּל נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן, מִבְּחִינַת 'חָכְמָה עִילָּאָה דְּכוּלָּא דְּשָׁקִיט וְאִשְׁתַּכִּיךְ כו'"[41]. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טז, יג): "וַיְהִי **בָעֶרֶב** וַתַּעַל הַ**שְּׂלָיו** כו', וּ**בַבֹּקֶר** הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל כו'", הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ יְחוּס וְשַׁיָּכוּת קְצָת זֶה לָזֶה. וְכֵן בִּתְהִלִּים סִימָן ק"הו, מז: "שָׁאַל וַיָּבֵא **שְׂלָיו, וְלֶחֶם שָׁמַיִם** יַשְׂבִּיעֵם"[42].

וּבָזֶה יוּבַן הַמַּעֲשֶׂה דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָא בְּבָבָא־בַּתְרָא (דף ע"ג, ב) בְּעִנְיָן:

---

34. (רְאֵה נִיצוֹצֵי אוֹרוֹת לְזֹהַר חֵלֶק ג קיז, א)

35. (עַיֵּין בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהַאֲרִיז"ל) פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵרוֹת". וְעַיֵּין עוֹד בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהַאֲרִיז"ל) פָּרָשַׁת וַיֵּרָא, בְּעִנְיָן "כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב כו'" – עַד: "בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ").

36. (זֹהַר חֵלֶק ג כ, א. וְסוֹף פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים. וְעוֹד).

37. וְעַיֵּין בְּ"בִּיאוּרֵי הַזֹּהַר" (לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי) רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא (טז, ג), עַל פָּסוּק "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע כו'".

38. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "מֹשֶׁה יְדַבֵּר כו'" (תּוֹרָה אוֹר סח, ב וְאֵילֶךְ). עַיֵּין שָׁם.

39. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ד וְאֵילֶךְ) עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ג) "שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ" – גַּם כֵּן בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בִּדְרוּשׁ זֶה. וְהוּא: שֶׁלְּפִי שֶׁבִּחִינַת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת **שֶׁמֶן** הוּא גְּבוֹהַּ מְאֹד, עַל כֵּן יָכוֹל לִימָּשֵׁךְ מַטָּה מַטָּה עַד גַּם בִּבְחִינַת "**עֲלָמוֹת**", שֶׁהוּא בְּחִינַת "מִי שֶׁלִּבּוֹ **אָטוּם**". וְהַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה "לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ כו'" (תְּהִלִּים פד, ג), כַּנַּ"ל.

40. וּפֵירוּשׁ "**שַׁלְוָה**" יֵשׁ לוֹמַר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן יב) בְּעִנְיָן "וַעֲבוֹדַת הַצַּדָּקָה **הַשְׁקֵט וָבֶטַח**". עַיֵּין שָׁם הֵיטֵב. וְשָׁם: "**הַשְׁקֵט** הוּא מִלְּשׁוֹן 'שׁוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו'. דְּהַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמָרִים נִפְרָדִים לְגַמְרֵי מִן הַיַּיִן, וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגַמְרֵי, וְהַיַּיִן לְמַעְלָה זַךְ וְצָלוּל בְּתַכְלִית. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּעֲבוֹדַת הַצַּדָּקָה: הַשְּׁמָרִים, הֵן בְּחִינַת תַּעֲרוּבָת רַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, נִבְרַר וְנִפְרַד מְעַט מְעַט עַד שֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה לְמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ".

וְהַיְינוּ בְּחִינַת "אֹהֶל בַּל יִצְעָן בַּל יִסַּע יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח" (יְשַׁעְיָה לג, כ). כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד".

41. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת נָשֹׂא, דף קכ"ח, עַמּוּד ב'.

42. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ (דף פ"ח, עַמּוּד א') עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים קלג, ב־ג) "**כַּשֶּׁמֶן** הַטּוֹב כו' **כְּטַל** חֶרְמוֹן" – "**אֵיהוּ שֶׁמֶן וְאֵיהוּ טַל** כו'". וּב"מְאוֹרֵי אוֹר" אוֹת ש', סָעִיף נ' **פֵּירֵשׁ**: שֶׁהַבָּשָׂר שָׁרְשׁוֹ מִשֵּׁם "אֱלֹקִים", וְהַשְּׂלָיוֹ שָׁרְשׁוֹ מִשְּׁנֵי הַשֵּׁמוֹת – "הֲוָיָ"ה" – "אֱלֹקִים". עַיֵּין שָׁם. וְיֵשׁ לְבָאֵר – עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר.

הַנְהוּ אַוּוּזֵי דְשָׁמְטִי גַּדְפַּיְיהוּ מִשְׁמָנַיְיהוּ, וְקָא נָגְדִי נַחֲלֵי דְמִשְׁחָא מִתּוּתַיְיהוּ, אֲמִינָא, אִית לָן בְּגַוּוַיְיכוּ חוּלְקָא לְעָלְמָא דְאָתֵי? כו'[43].

וְהַיְינוּ שֶׁלָּעָתִיד יוּמְשָׁךְ וְיִתְגַּלֶּה חָכְמָה־עִילָּאָה גַּם לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הַיֵּשׁ, שֶׁהוּא עִנְיָן "יָבֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹות", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

וּבְתַרְגּוּם שֵׁנִי דְמְגִלַּת אֶסְתֵּר, בַּפָּסוּק (אֶסְתֵּר ג, ח) "יֶשְׁנוֹ **עַם אֶחָד**", בְּמַלְשִׁינוּת הָמָן שֶׁבְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים: "נִכְסִין חִיוָון, וְ**אַוּוּזִין** וְאָכְלִין וְשָׁתִין כו'"[44]. וּמַה שֶׁאָמַר **אַוּוּזִי** דַּיְיקָא, לְפִי שֶׁבָּהּ יֵשׁ הָרֶמֶז לְהִתְפַּשְׁטוּת וְגִילּוּי חָכְמָה־עִילָּאָה גַּם לְמַטָּה.

וּכְמַאֲמַר רַז"ל בְּבְרָכוֹת, דַּף נ"ז, א': הָרוֹאֶה **אַוּוּז** בַּחֲלוֹם יְצַפֶּה לְ**חָכְמָה**, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי א, כ): "**חָכְמוֹת** בַּחוּץ תָּרוֹנָּה". וְהַיְינוּ "**חָכְמוֹת**" דַּיְיקָא – **תְּרֵי**, הַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת חָכְמָה־עִילָּאָה בְּחָכְמָה־תַּתָּאָה, נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן "**בַּחוּץ**"[45].

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב בְּפֶרֶק שִׁירָה:

אַוּוּז הַבָּר הַמְּשׁוֹטֶטֶת בַּמִּדְבָּר, כְּשֶׁרוֹאָה אֶת יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שִׁיר (יְשַׁעְיָה מ, ג): 'קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר, פַּנּוּ דֶּרֶךְ הַוָ"ה'.

פֵּירוּשׁ:

"**קוֹל**", הַיְינוּ **הַמִּשְׁכָּה** – "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב" (תּוֹלְדוֹת כז, כב), שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת מִדְבָּר וּשְׁמָמָה – הוּא הָעוֹלָם־הַזֶּה.

"**פַּנּוּ דֶּרֶךְ הַוָ"ה**" – לִהְיוֹת בּוֹ הַמְשָׁכַת "דֶּרֶךְ הַוָ"ה"[46].

וְזֶהוּ עִצְמוֹ עִנְיָן "חָכְמוֹת **בַּחוּץ**", דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ אֲפִילּוּ בִּבְחִינַת מִדְבָּר וּשְׁמָמָה. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה בָּאָה וְנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – וְהוּא מִבְּחִינַת "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קָדֶשׁ".

וְעַל זֶה בָּא הָרֶמֶז בַּסִּיפּוּר דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָא, שֶׁהָאַוּוּזוֹת הֵם **שְׁמָנִים** בְּמִאֹד, שֶׁהָיָה בָּהֶם תַּעֲרוּבוֹת וְהִתְכַּלְּלוּת הַשֶּׁמֶן. אַךְ עִיקַּר הַגִּילּוּי פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה־עִילָּאָה, זֶהוּ עַל יְדֵי תַּעֲרוּבוֹת וְהִתְכַּלְּלוּת הַשֶּׁמֶן בָּהֶם בְּיוֹתֵר, וְכַנַ"ל.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת צַו (דַּף ל"ד, א'), דְּשֶׁמֶן "שָׁרְיָא בְּגוֹ חָכְמָה־עִילָּאָה דְכוֹלָא". וְלָכֵן נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט גַּם לְמַטָּה יוֹתֵר, שֶׁגַּם הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי יִתְבַּטֵּל, שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ רִבּוּי הַגִּילּוּי מֵחָכְמָה־עִילָּאָה, כַּךְ נִמְשָׁךְ יוֹתֵר הַבִּיטּוּל כו'.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּאִדְּרָא דְנָשֹׂא (דַּף קל"א, עַמּוּד ב'), בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרוֹנָּה" – "כַּד נָגִיד מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה דַאֲרִיךְ־אַנְפִּין כו'"[47].

וְגַם "אַוּוּזֵי" יֵשׁ לָהֶם דִּמְיוֹן קְצָת לַשְּׁלָיו: שֶׁבַּשְּׁלָיו כְּתִיב (פְּרָשַׁתְנוּ יא, לא): "וַיָּגָז שְׂלָוִים **מִן הַיָּם**", וּבְאַוּוּזוֹת גַּם כֵּן אָמְרוּ רַז"ל (פָּרָק אֵלּוּ טְרֵיפוֹת, דַּף נ"ז): "הֲנֵי אַוּוּזֵי דִּידַן **בְּעוֹף שֶׁל מַיִם** דָּמְיָין כו'". וְהוּא רֶמֶז גַּם כֵּן לְמַה שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה יא, ט): וּ"מְלֹא הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', **כַּמַּיִם לַיָּם** מְכַסִּים".

וְגַם שֶׁהָאַוּוּזוֹת הֵם **לְבָנִים**, אֲשֶׁר מוֹרֶה עַל **שֹׂרֶשׁ** הַחָכְמָה.

וְלָכֵן קָרָא רָבָא לְרַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ "קָאקֵי **חִיוָּרֵי**" (בְּכָתוּבוֹת דַּף פ"ה, א'. גִּיטִין דַּף ע"ג, סוֹף עַמּוּד א').

אַךְ מַה שֶׁאָמַר זֶה עֲלֵיהֶם לִגְרִיעוּתָא – שֶׁלֹּא כִּיּוּנוּ אֶל הָאֱמֶת, הַיְינוּ לְפִי שֶׁאַף שֶׁהָאַוּוּזוֹת רֶמֶז לְ"חָכְמוֹת **בַּחוּץ**", עִם כָּל זֶה הָאַוּוּזוֹת הַגַּשְׁמִיּוֹת הֲרֵי הֵן עֲדַיִין לֹא נִתְקָנוּ, שֶׁהֲרֵי הֵם מִמַּה שֶׁנָּפַל בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים כִּשְׁאָר כָּל הָעוֹפוֹת וְהַבְּהֵמָה כו'.

וְהִנֵּה בְּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן "עַד דְּ**שָׁמְטִי גַּדְפַּיְיהוּ**" פֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י: "נוֹפְלוֹת **נוֹצָה** שֶׁלָּהֶם מֵרוֹב שׁוּמָן"[48]. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: כִּי עַכְשָׁו הַהַמְשָׁכָה מֵחָכְמָה־עִילָּאָה בָּאָה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים בִּבְחִינַת 'שְׂעָרוֹת', אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּילּוּי **עַצְמִיּוּת** חָכְמָה־עִילָּאָה בְּלִי צִמְצוּמִים, וְזֶהוּ "דְּ**שָׁמְטִי** גַּדְפַּיְיהוּ"[49].

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (אוֹר הַתּוֹרָה בַּמִּדְבָּר א'תכח), עַל פָּסוּק (יְחֶזְקֵאל א, כה) "**וַיְהִי קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ** כו' בְּעָמְדָם תְּרַפְּינָה כַנְפֵיהֶן", פֵּירוּשׁ:

---

43. (אַוּוּזִים אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁרוּ נוֹצוֹתֵיהֶם מֵחֲמַת רוֹב הַשּׁוּמָן שֶׁבָּהֶם, וְנִמְשְׁכוּ תַּחְתָּם נַחֲלֵי שׁוּמָן, אָמַרְתִּי: הַאִם יֵשׁ לָנוּ בָּכֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא?).

44. (שׁוֹחֲטִים בְּהֵמוֹת חַיּוֹת וְאַוּוּזִין, וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים).

45. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן "חָכְמוֹת בַּחוּץ", בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ עַל פָּסוּק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (תּוֹרָה אוֹר ע, א).

46. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַעְתָּ הַיּוֹם", וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא אָבָה".

47. וְעַיֵּין מִזֶּה עוֹד: שָׁם (דַּף ק"מ, עַמּוּד א'). וּבְפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דַּף רס"ב, א'). וּבְפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (דַּף קמ"א, ב'). וּבְפָרָשַׁת אַחֲרֵי (דַּף ע"ח, א').

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הַמָּה מִלְּכוֹת") בְּעִנְיָן "וּמַעְיָן מִבֵּית ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים". וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פִּי הָ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת וַתִּשֹׁא "אֲבָנָא לְמִשְׁקַל בָּהּ – דָּא יו"ד כו'".

48. **וְעַיֵּין בְּפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י** (בְּחוּלִּין, פֶּרֶק אֵלּוּ טְרֵיפוֹת, דַּף נ"ו, עַמּוּד ב') **בְּעִנְיָן הַנּוֹצָה.** וְוֵשׁ (וּבְרַשִּׁ"י): "**וְאֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת בְּעוֹף . . רַבִּי אוֹמֵר . . נִמְרְטוּ כְּנָפָיהָ**" (הַיְינוּ נוֹצָה גְּדוֹלָה שֶׁעַל כָּל גּוּפָהּ). "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם נִטְלָה הַנּוֹצָה פְּסוּלָה" (נוֹצָה הִיא הַדַּקָּה הַסְּמוּכָה לַבָּשָׂר שֶׁאֵין לָהּ קָנִים)].

וּב"תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן" סִימָן קֹ"א. וְוֵשׁם: "הִלְעִיטוּ יוֹנִים עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁמֵנִים מְאֹד, וּמֵחֲמַת רוֹב שׁוּמְנָם הִשְׁלִיכוּ נוֹצוֹתֵיהֶם כּוּלָּם עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ עֲרוּמִּים בְּכָל גּוּפָם לְגַמְרֵי – יֵשׁ לָחוּשׁ לִטְרֵפוֹת מִשּׁוּם הָכִי אוֹ לָאו?

יַרְאֶה דְּאֵין כָּאן בַּיִת מֵיחוֹשׁ . . כֵּיוָן דְּהַהִיא נְטִילַת הַנּוֹצָה מַחֲמַת רוֹב שׁוּמְנוֹ אֵירַע אֵינוֹ לָן לְמֵימַר דְּבְמִידֵי דְּמִשְׁתַּבְּחָה בָּהּ לֹא מִיטְרְפָא"].

49. וְעַיֵּין בְּסֵפֶר "אוֹר תּוֹרָה", מֵהָרַב הַמַּגִּיד נִשְׁמָתוֹ עָדָן, עַל פָּסוּק "וּמָחֵץ פְּאָתֵי מוֹאָב כו'" וסוֹף פָּרָשַׁת בָּלָק. בְּהוֹצָאַת קְהָ"ת מט, ד. וְשָׁם: "לְעָתִיד לָבֹא כְּשֶׁיִּזְדַּכְּכוּ הָעוֹלָמוֹת וְיוּכְלוּ לְקַבֵּל רוֹב שֶׁפַע, וְאָז לֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לְהַדְרָגָה . . וְיִמְשֹׁךְ בִּלְתִּי הַדְּרָגָה".

לְפִי שֶׁהַקּוֹל, שֶׁהוּא הַהַמְשָׁכָה נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד, הַיְינוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת פַּרְסָא שֶׁהוּא נִקְרָא "רָקִיעַ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, ו): "יְהִי רָקִיעַ כו' וִיהִי מַבְדִּיל כו'". וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ מִלְּמַעְלָה מֵהָרָקִיעַ, נִמְשָׁךְ בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל.

וְזֶהוּ "בְּעָמְדָם" – בְּחִינַת "תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ", וַאֲזַי "תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן" – דְּהַיְינוּ יִרְאָה־וְאַהֲבָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת גַּדְפִּין כו'. שֶׁהָאַהֲבָה־וְיִרְאָה וְרָצוֹא־וְשׁוּב הֵם עֲדַיִין בְּחִינַת "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב כו'", אֲבָל הַבִּיטּוּל הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה. וְכַנַּ"ל בְּעִנְיָן "וַנַּחְנוּ מָה" דְּמֹשֶׁה, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת 'רִשְׁפֵּי אֵשׁ'. וּכְשֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם הַבִּיטּוּל עַל יְדֵי "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה הַנַּ"ל – אֲזַי "תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן", וְנִכְלְלוּ הָאַהֲבָה־וְיִרְאָה בְּבִיטּוּל זֶה כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן זֶה בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" (יִתְרוֹ כ, יד). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן כָּאן, בְּהֶיוֹת שֶׁעִנְיָן הָאַוְוזוֹת הַנַּ"ל רוֹמֵז לִבְחִינַת "חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרוֹנָּה כו', תִּתֵּן קוֹלָהּ", אֲשֶׁר "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה זוֹ, הוּא מִבְּחִינַת מוֹחָא־סְתִימָאָה – "מֵעַל לָרָקִיעַ". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר תּוֹלְדוֹת שָׁם.

וְעַל יְדֵי זֶה גַּם "כָּל בָּשָׂר" יָבוֹא לִבְחִינַת הִשְׁתַּחֲוָוּאָה[50] וּבִיטּוּל. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן דְּ"שָׁמְטִי גַדְפַיְיהוּ" – בְּחִינַת אַהֲבָה־וְיִרְאָה הַנִּקְרָא 'גַּדְפִּין', וְהַיְינוּ מִ"שֶׁמְנַיְיהוּ", שֶׁהַשֶּׁמֶן הוּא הַמְשָׁכַת 'חָכְמָה־עִילָּאָה דְּכוֹלָא', גִּילּוּי הַבִּיטּוּל הָעֶלְיוֹן כו'.

וְעַיֵּין מֵעִנְיָן אַגָּדָה זוֹ, בְּסֵפֶר "עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ" חֵלֶק ב', פֶּרֶק מ"ג: וְהוּא זַ"ל פֵּירֵשׁ, דְּהָנָךְ תְּרֵי אַוְוזֵי, הַיְינוּ "חֲדָא דְּלִיָּא לִי אַטְמָא[51], וַחֲדָא כו'" – הֵן חָכְמָה־עִילָּאָה, וְחָכְמָה־תַּתָּאָה הַנִּקְרָא "חָכְמַת שְׁלֹמֹה". וְזֶהוּ עִנְיָן "חָכְמוֹת בַּחוּץ" – "חָכְמוֹת" תְּרֵי מַשְׁמַע, וְכַנַּ"ל[52]. :

50. ("יָבוֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת". יְשַׁעְיָה סו, כג).

51. (אַחַת הִגְבִּיהָה לִי יָרֵךְ, וְאַחַת כו').

52. וְעַיֵּין בַּמַּהֲרַשָׁ"א, הוּבָא בְּ"עֵין יַעֲקֹב" שָׁם, שֶׁהֵעִיר גַּם כֵּן לְעִנְיָן אַוְוזֵי הַנַּ"ל, מֵעִנְיָן הַשִּׁלְיוֹ.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(מו) **אך** מעתה יש להבין מ"ש הוי"ה אלקינו ה' אחד הרי יש ב' הויות ולמה צריך תחלה ליחוד דהוי"ה אלקינו ואח"כ יחוד דהוי"ה אחד הנ"ל. והנה להבין זה יש להקדים שיש ב' יחודים בשם הוי"ה של ד' אותיות והוא יח"ע דחו"ב שהן אותיות י"ה דשם הוי"ה והיחוד הב' יחו"ת דו"ה דשם הוי"ה כידוע וזהו ההפרש בין ה' אלקינו לה' אחד כידוע דרך כלל שה' אלקינו יחוד או"א לצורך עצמן וה' אחד יחוד זו"נ לצורך שפע העולמות כו'. ויובן כל זה ג"כ בשם הוי"ה העצמי דח"ע הפשוטה הנ"ל דהנה מה שמבואר למעלה בבחי' ההמשכה דסובב בממלא שזהו מחשבה ודיבור כו' היינו בחי' יחו"ת דו"ה דשם הוי"ה כי עיקר היחוד הזה הוא להביא העלם המחשבה לידי גילוי בדיבור מגדלות המחשבה הנקרא מחשבה עיונית לגדלות הדיבור הנ"ל ומקטנו' המחשבה באותיות לאותיות הדיבור כו' והיינו מה"א ראשונה שנק' שם הגדולה לאה נמשך ע"י וי"ו זה לה"א אחרונה בחי' דיבור והוא כידוע דקול הוא בחי' וי"ו שעל ידו נמשך מהעלם המחשבה לדיבור בה' מוצאו' והיינו כלל ופרט קול ודיבור בין במחשבה עצמה מגדלות שלה לקטנות ע"י בחי' קול הוא נמשך והוא הנק' קלא פנימאה כו' כמ"ש בזוהר ע"פ והקול נשמע כו' וקול התור נשמע כו' בין מדיבור שבמחשבה שנק' מחשבה לדיבור כו' בבחי' כלל ופרט וד"ל. אבל יח"ע היינו יחוד י"ה חו"ב עצמו שלמעלה מבחי' יחוד השפע דמחשב' ודיבור כלל ופרט כו' אלא יחוד זה הוא בחי' עצמות אא"ס שבח"ע שנק' יו"ד שבטהירו כו' שיתייחד ויומשך בה"א עילאה בחי' מחשבה דבינה שבעצמות שנק' מחשבה עיונית (ויש יחוד יש"ס ותבונה שנק' או"א תתאין כו') ולא בשביל להיות מקור להתחלקות אותיות עדיין כלל רק כמו עד"מ חכם גדול שטרוד בכח עצם שכלו באיזה הרהור ועיון מחשבה שכל פשוט והיולי שגם לא להיות מזה מקור ושפע אור למקבלים ע"י אותיות רק לעצמו לבד כו' וד"ל. ולמעלה היינו יחוד עליון דחו"ב חכים ולא בחכמה ידיעא שבעצמות אא"ס ומבין ולא בבינה ידיע' שבעצמות כו' וזה ג"כ נעשה ע"י ישראל שעלה במחשבה למעלה גם מבחי' מחשבה אלא בח"ע כנ"ל (וממילא עי"ז נעשה יחוד הב' דו"ה דמחשבה ודיבור הנ"ל וז"ש הוי"ה אלקינו תחילה מח"ע לבינה עילאה ויהיה נק' אלקינו ואז גם בחי' מחשבה שבה"א עילאה נמשך מה"א ראשונה לה"א אחרונה ע"י הוי"ו מפני ששרש וי"ו זה שהוא וי"ו דא' שהוא קו האמצעי באות הא' שממשיך מיו"ד עילאה ח"ע ליו"ד תתאה שהיא

דלי"ת קטנה יחו"ת דמל' וזהו אות א' דאחד שמתחלף לוי"ו בוע"ד בחילופי אתוון דאחד מפני שיחוד זה שבוע"ד בבחי' מל' דאצי' בבריאה דלי"ת קטנה בחי' קטנות הדיבור כו' שרשו למעלה יותר מה"א עילאה דמחשבה כו' דהיינו ביו"ד דח"ע עצמו משום דאבא יסד ברתא כי נעוץ תחלתן בסופן וכמ"ש הן יראת ה' היא חכמה כידוע בענין דחילו ורחימו רחימו ודחילו יראה תתאה שרשה ביראה עילאה דח"ע כו' ונמצא דלי"ת קטנה שרשה יותר נעלה מדלי"ת רבתי שאינו מקבל רק מחי"ת ולא מאות הא' הנ"ל שהוא חיבור ב' יודין שהו' למעלה מחיבור ב' ההין כו' וכמ"ש במ"א וד"ל):

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) **וזהו** מצות אכילת מצה שנצטוו בנ"י במצרים כי מצרים הם מחוסרי אמנה הנ"ל ולהוציא בנ"י מזה להביאם לאמונה האמיתית הנ"ל הי' ע"י המצה שהיא הנק' מיכלא דמהימנותא שבה ועל ידה יגיעו ותקבע בלבותם אמונה זו. והענין יובן ע"פ מארז"ל אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן (ברכות מ' ע"א) והנה ענין קריאתו אבא ואמא אחר טעימתו טעם דגן אינו ידיעה והשגה אמיתית מהו אביו שהוא היותו מולידו וכיוצא בהיותו חלק ממוח האב ממש ושטבעי רחמי האב על הבן לפרנסו ולכלכלו ולהספיק כל צרכיו, כי התינוק אינו מכיר בכל זה רק קוראו אבא בלבד ואמיתית הענין הוא למעלה מדעתו והשגתו ועכ"ז אין לומר שלא הגיע שום הכרה בדעתו שהרי מכירו בהכרה גמורה ולא יפנה אחר זולתו, והיינו שנמשך ידיעה זו האמיתית שלמעלה מדעתו והשגתו של תינוק ונתלבשה בצמצום בדעתו והשגתו עד שישיג כוונת הענין כמו שהוא ממש למעלה מדעתו שהרי בקריאה זו שקורא אבא יש בהעלם כל ענין האמיתי איך שהוא אביו רק שהושפל בדעתו כפי כחו שאת, וה"ז כמו הלומד הלכה עם התינוק שמעלים העמקות שיש בה ואומר לו קיצור ופסק ההלכה וגם זה ע"י משל מדברים תחתוני' כדי שישיגנו התינוק במוחו והשגתו ועכ"ז הרי הוא משכיל פסק ההלכה שהוא תכלית אמיתית הענין המוסכם ע"י העמקות, ולקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה כידוע, וכן הוא קריאת או"א שהתינוק קורא ע"י טעם דגן כנ"ל ובלא הדגן לא הי' יודע מזה לגמרי וע"י הדגן נמשך לו ידיעה זו שהיא באמת מגדלות הדעת אלא שהושפלה בקטנות הדעת כנ"ל והכח הזה בדגן הוא לפי ששרשו מהחכמה וכידוע מהאריז"ל על ענין הברכה המוציא לחם כו' אלא שנשפל בגשמיות ולזאת יש בו הכח להביא המשכת החכמה בבחי' מוחי' דקטנות של התינוק כנ"ל, והנה עד"ז הוא ענין המצה מה' מיני דגן דוקא שהיא מצות ה' ויהי' עי"ז המשכת דעת אלקי בנפשות בנ"י להתלבש בהם כפי יכולתם שאת בבחי' שלמטה מהדעת והוא שיקראו לאביהם שבשמים כמ"ש כי אתה אבינו (ישעי' ס"ג ט"ז) ור"ל שתקבע בלבותם אמונה הנ"ל במהותו ועצמותו ית' איך שהוא מרומם למעלה מעלה מכפי מה שנראה לעין בלבד ממה שמחי' את העולמות וחיות המלובש בהם כנשמה בגוף לפי שבאמת עיקר מה שמחי' אותם הוא ע"י היותו סובב עליהם וכמש"ל ולזאת כל העולם בטל במציאות וכלא ממש חשיבי' ואינו אפי' בחי' עוד ודבר טפל כו' כנ"ל:

והנה באמת כל ישראל המאמינים בני מאמינים באמונת אומן אמונה קבועה ויתד בל תמוט ח"ו עד שיוכל למסור נפשו על קדושת ה' ית' מ"מ הרי אין משיג הענין מהו מהותו ית' וביטול העולם ממציאות ממש כזיו השמש בשמש שאין הזיו נראה כלל וכאן רואה העולם מחמת שאינו רואה מהות החיות שבו אלא שמצייר ידיעה זו בדעתו שהעולם בטל ואילו היה רואה את החיות לא הי' רואה את גשמיות העולם וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ג יעו"ש ואין לידיעה זו ערוך עם כמו שהוא בעצם וה"ז כמשל קריאת אבא שהתינוק קורא לגבי עצמיות ביאור הענין איך שהוא ואיך שהגדול מבינו, והיינו שהושפל מבחי' דעתו ית' העצמיות שיודע את עצמו ובידיעה זו יודע את כל הנבראים ומחי' אותם ע"י ידיעה זו והם בטילים בידיעה זו כזיו השמש בשמש, הנה ידיעה זו נתצמצמה ונתלבשה בלבושים והעלמים עד שתהא מושגת בדעת האדם שידע כל הענין האמיתי הלז אלא שאינו יכול לתפוס עצמיות הדבר כמו שהוא בדעתו ית' רק תמצית הענין בקיצור היותו יחיד ומיוחד ושכולא קמי' כלא חשיב שזהו יודע בדעתו ולפי שא"א שישיג הדבר כמו

שהוא אין הענין בו רק בבחי' אמונה וכנ"ל ממשל תפיסת התינוק פסק ההלכה בלי הטעם והעומק כמו שהוא וקריאת התינוק או"א כו' וזה הגיע להם ע"י המצה ולכן המצה לחם עוני שלא הספיק להחמיץ כי החמץ מורה על בחי' היש שהוא נתפח ונגבה, והיינו בחי' בינה השגת הדבר לאורך ורוחב ובחי' יש משא"כ בחי' החכמה כח מ"ה ביטול בתכלית כי כולא קמי' כלא חשיב' ונשפלה ידיעה זו למטה מהשגה וע"כ אינו נגבה ונתפח כו', וז"ס ורעה אמונה (תלים ל"ז ג') שתפרנס את האמונה ע"י אכילת מצה מיכלא דמהימנותא וע"ד הקבלה ז"ס שהמצה היא מוחי' דקטנות דאבא שנמשכים לנוקבא (ר"ל שנמשכים לז"א ומז"א לנוק' ע"י ההגדה פ"ה ס"ח ומ"ש בפע"ח שהמצה היא גדלות שני דאבא ג"כ י"ל שהוא דרך רמז בלבד כמ"ש בהדיא בפע"ח בענין ספה"ע שלכך כניסת גדלות דאבא משתהה שני ימים בכל שבוע ע"ש*) פי' שבחי' מוחי' דגדלות דאבא הוא ענין גילוי עצמיות חכמתו ית' אבל כשנתצמצמה בבחי' לבושי' המעלימי' בחילוף דשם אלקים המעלים כפי השגת מעלת הנאצלים ונבראים נק' קטנות וכנ"ל:

מצות השבתת חמץ, ואכילת מצה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה כמו"כ ע"י תפלת הצבור שממשיכי' בחי' י"ג מדה"ר ממתיקים ג"כ הגבורות דשם אלקי', שזהו מ"ש ומי כהוי' אלקינו שמבחי' אלקי' נעשה אלקינו, היינו שם אלקים שלנו, שזהו ע"י בכל קראנו אליו כמ"ש בספרי אליו ולא למדותיו שזהו בחי' אוא"ס שבכתר, וע"י המשכת אור חדש כזה נעשה הוי' אלקינו היינו יחוד חו"ב, וממילא נמשך עת רצון שיומשך בבחי' עת היינו בחי' המל' מבחי' רצון כו', ועי"ז נמתקים הגבורות דשם אלקי' להיות אלקי' ברוב חסדיך שגם מבחי' שם אלקי' לא יומשך הדין והעיכוב, וזהו שתפלת הצבור אינה נמאסת שנא' הן אל כביר לא ימאס. וי"ל שמבחי' שם אלקי' נעשה שם אל שנודע ששם אל הוא בחסד, והיינו ע"י המשכת יגמה"ר נעשה אלקי' ברוב חסדיך ולכן נק' אל ע"ש ריבוי החסד שנמשך בו מחסדי' דע"ק כו'. וכמו"כ גם תפלת היחיד כשהוא בבחי' נמוכי הרוח עי"ז ממתיק ג"כ גבורות דשם אלקי' כמ"ש בזהר פ' משפטים דק"ח ע"א שכל הקרבנות הם לשם הוי', אבל הקרבן לשם אלקי' הוא עציבא ותבירא דרוחא, ופי' בזהר"ק מהאריז"ל שכל הקרבנות עולים לשם הוי' אבל לבחי' ש' אלקי' כתי' כי לא תחפוץ זבח כו' שאינו מתרצה בבחי' הקרבן כ"א נוקם ונוטר כנחש כו', אבל זבחי' הראוי' לו הם רוח נשברה ולב נשבר ונדכה. וי"ל כי טענת שם אלקי' הוא על הקרבנות דהלא שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים, השמיעה וביטול הרצון מגיע בבחי' הכתר שלמעלה מבחי' בירור הקרבנות כו' כמ"ש במ"א בענין מה שאמר שאול לשמואל הקימותי את דבר הוי' ע"י הקרבנות שיעלה והשיב לו שמואל הלא שמוע מזבח טוב, וא"כ איך יתכפר החטא שלא שמע בקול הוי' ע"י הקרבן רק שזהו מדה"ר דשם הוי' שע"י שמביא קרבן יתכפר לו, וגם זה רק על השגגות כו', אבל רוח נשברה ולב נשבר ונדכה גם בחי' מדה"ד דשם אלקי' לא תבזה, דהחרטה ושבירת הלב על החטא מגיע מאד נעלה כו', שעי"ז נמתקי' גם הגבורות דשם אלקי' כו'.

והנה כתי' מרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח, שבחי' מרום וקדוש הוא בחי' אוא"ס שבכתר הנה בחי' זו מאיר דוקא במי שהוא בבחי' דכא ושפל רוח, כי בגסה"ר אמרו אין אני והוא יכולים לדור, ולכן עיקר השראת אוא"ס ב"ה הוא בבחי' חכ' דוקא להיות כי החכ' הוא בחי' אחד האמת וכמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה, והיינו שבחכ' מושג איך קמי' כלא חשיב, לכן בה שורה אוא"ס ב"ה, וכמו"כ במי שהוא שפל ונבזה בעיניו והוא בבחי' דכא גם אם לא חטא כלל רק שהוא בבחי' הכנעה ושפלות נגד אוא"ס ב"ה הרי הוא כלי לבחי' השראת אוא"ס ב"ה שבבחי' כתר. וזהו שארז"ל במד"ר שהקב"ה תשמישו בכלים שבורים היינו במי שהוא בבחי' לב נשבר ונדכה, ולכן עי"ז נמתקי' הגבורות דשם אלקי' להיות אלקי' ברוב חסדיך כו'.

וזהו שאמר ריב"ל ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת, היינו שלא די שהוא כמו שהקריב כל הקרבנות כולם, וכנ"ל להיותו מברר בחי' נה"ב שבאדם שהוא מבחי' פני אדם שבפני שור, שפני אדם הוא לארבעתן שנמצא כולל כל הקרבנות כו', אלא שגם תפלתו אינו נמאסת, והיינו שכשהוא בבחי' נמוכי הרוח הנה מרום וקדוש שוכן בתוכו, וגם ע"י שכובש את יצרו להיות בבחי' נמוכי הרוח הנה ע"י ביטול זה מגיע בבחי'

הכתר כנ"ל בענין הלא שמוע מזבח טוב שע"י ביטול הרצון מגיע לבחי' הכתר, וע' בעמה"מ שער עשירי פי"ב דנ"ה ב' שהאדם הזוכה שמעביר על מדותיו גורם שישגיח בו הרצון הזה של א"א כו' עת רצון מע"ק לגלאה מצחא כו', וממילא נעשה שגם אלקי' יהי' ברוב חסדיך שלא יהי' שום עיכוב בתפלתו כלל, שיהי' תפלתו כמו תפלת הצבור שבכל קראינו אליו כו'.

ולשון כמה גדולי' להיות כי יש כמה בחי' גדול, הא' גדול אדונינו ורב כח, בחי' שיעור קומה כו' רל"ו אלפי' רבבות פרסאות, מספר כו', ויש גדול דכתי' גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו דקאי על הקרבנות שבירושלי' ובהמק"ד שזהו בחי' הפנימיות, ויש גדול דכתי' ולגדולתו אין חקר שלגדולתו העצמיות אין חקר כלל. וע"י נמוכי הרוח זוכה לכל הבחי' גדול, שהרי אריב"ל כאילו הקריב כל הקרבנות שזהו גדול הוי' כנ"ל וממילא גם גדול אדונינו יש בזה, וגם כי ממשיך א"א בחי' יגמה"ר שזה"ע שתפלתו אינו נמאסת ה"ז בחי' ולגדולתו אין חקר וזהו כמה גדולי' כו'.

אריב"ל כו' גדולים נמוכי הרוח

[ש"פ בהר (ערב ל"ג בעומר), ל"ב].

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ז) וְהִנֵּה, הֲגַם שֶׁהָעֲבוֹדָה הַנַּ"ל דְּיִחוּדָא תַּתָּאָה הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, וְרוֹב הַנִּשְׁמוֹת דְּעַכְשָׁיו עֲבוֹדָתָם הוּא בְּבְחִינַת הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא תַּתָּאָה, וּבְזֶה צְרִיכִים לְהִשְׁתַּדֵּל לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה אֲמִיתִית שֶׁתִּהְיֶה בֶּאֱמֶת, וּמִעַט מִן הַמְּעַט מְאֹד הַמָּה הַשַּׁיָּכִים לְאֲמִיתִית הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא עִילָּאָה, וּ"בְנֵי עֲלִיָּה מוּעָטִים הֵמָּה"[244], וּבִפְרָט בְּדוֹרוֹת אֵלֶּה,

וּמִכָּל מָקוֹם אִיתָא בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק יד, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד "צָרִיךְ לִקְבּוֹעַ לוֹ עִתִּים גַּם כֵּן לְשֵׁית עֲצוּת בְּנַפְשׁוֹ לִהְיוֹת מוֹאֵס בָּרָע כו', וְדַהֲיפֵךְ – לְהִתְעַנֵּג וְלִשְׂמוֹחַ בַּה' כו'".

וּבְפֶרֶק מא כָּתַב:

דְּ"לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל[245], לָכֵן יִתְכַּוֵּן לְיַחֵד וּלְדָבְקָה בוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְקוֹר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית וּמְקוֹר כו'[246]. וְאַף שֶׁלִּהְיוֹת כַּוָּנָה זוֹ אֲמִיתִית בְּלִבּוֹ כו'[247], מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם **לְהַרְגִּיל** עַצְמוֹ בְּכַוָּנָה זוֹ כו'", יְעוּרִין שָׁם.

דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מִפְּנֵי מַה צָּרִיךְ לְיַיגֵּעַ לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לָבוֹא מְעַט מִזְּעִיר עַל כָּל פָּנִים, וַאֲפִילּוּ בְּדֶרֶךְ דִּמְיוֹן (רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ אֲמִיתִית בְּתַכְלִית, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ חָפֵץ בֶּאֱמֶת כו', אַךְ לֹא דִּמְיוֹן שָׁוְא כו') בְּעֲבוֹדָה וְיִחוּד זֶה – מֵאַחַר שֶׁאֵין זֶה מִמַּדְרֵיגָתוֹ, וַהֲלֹא כָּל אֶחָד[248] צָרִיךְ לְהַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ[249] כו'.

אַךְ הָעִנְיָן מְבוֹאָר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי"[250], אֵיךְ שֶׁבְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא עִילָּאָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד. דְּבַעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא תַּתָּאָה, בְּנָקֵל הוּא שֶׁיִּפּוֹל מִמַּדְרֵיגָתוֹ חַס וְשָׁלוֹם וְיִהְיֶה יֵשׁ גְּמוּר כו'. כִּי מֵאַחַר שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא בִּבְחִינַת הַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ, וּמִתְלַבֵּשׁ בַּהֲיֵשׁ דְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים, וְנִמְשָׁךְ מִזֶּה לִהְיוֹת "מָלֵךְ אֱלֹקִים עַל גּוֹיִם", שֶׁנִּמְשָׁךְ הֶאָרָה גַּם בַּ"לְעוּמַּת זֶה" לְהַחְיוֹתָם כַּנַּ"ל, וּבִפְרָט שֶׁכָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שָׁרְשָׁם הוּא מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְזֶהוּ עִנְיָן ק"ך צִירוּפִים דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁמַּהַמ"ח צִירוּפִים הָאַחֲרוֹנִים יוֹנְקִים גַּם "אַדְמַת בְּנֵי **חָם**"[251] כו'. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת מִקֵּץ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ כו'" וּבְהַבֵּיאוּר[252].

וְלָכֵן עַל עֲבוֹדָה זוֹ יֵשׁ כַּמָּה מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים, מִצַּד חוּמְרִיּוּת וְיֵשׁוּת הָעוֹלָם בִּכְלָל, וּגוּפוֹ וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ בִּפְרָט, וּבִפְרָט מֵהַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁמִּצַּד הַ"לְעוּמַּת

---

244. סוּכָּה מה, ב.

245. בְּרָכוֹת מט, ב.

246. "נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל".

247. "שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ חָפֵץ בֶּאֱמֶת יִחוּד הָעֶלְיוֹן הַזֶּה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּלִבּוֹ אַהֲבָה רַבָּה לַה' לְבַדּוֹ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו לְבַד וְלֹא לְרִוּוֹת נַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה לַה' אֶלָּא כִּבְרָא דְּאִשְׁתְּדֵל בְּתַר אֲבוּי וְאִמֵּי דְּרָחִים לוֹן יַתִּיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ כו'".

248. וַהֲלֹא כָּל אֶחָד: **רְאֵה קוּנְטְרֵס הָעֲבוֹדָה פֶּרֶק ז. – הָעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.**

249. אָבוֹת פֶּרֶק ו מִשְּׁנָה ו.

250. שְׁמוֹת דַּף סו, ג וְאֵילָךְ.

251. עַל פִּי בְּרִכַּת "אֱמֶת וֶאֱמוּנָה" בִּתְפִלַּת עַרְבִית. רְאֵה סֵפֶר הַלִּיקּוּטִים לְהָאַרִיז"ל רֵישׁ פְּרָשַׁת בֹּא. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר בֹּא, חַג הַמַּצּוֹת, פֶּרֶק ה. שַׁעַר הַבִּוּנוֹנוֹת עִנְיָן הַפֶּסַח דְּרוּשׁ א. תּוֹרָה אוֹר הוֹסָפוֹת קט, ד.

252. מא, ד וְאֵילָךְ.

זה", שֶׁנַּעֲשָׂה כַּמָּה מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים כו'. וְלִהְיוֹת שֶׁגַּם בְּהֶעֲבוֹדָה בְּמִדְרֵיגָה זוֹ הֲרֵי לֹא נִתְבַּטֵּל יֵשׁוּתוֹ לְגַמְרֵי, וְיֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת לְיֵשׁוּת הָעוֹלָם כו' כַּנַ"ל, וְלָזֹאת אֵין בְּכֹחַ נַפְשׁוֹ לַעֲמוֹד נֶגֶד כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהָעִיכּוּבִים מֵהַנַּ"ל וּלְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם כו', וְאַדְרַבָּה, חוּמְרִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת גּוּפוֹ, וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ, וְכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלּוֹ – הֵמָּה מִתְגַּבְּרִים עָלָיו וּמַעֲלִימִים עַל נַפְשׁוֹ יוֹתֵר, וּמוֹרִידִים אוֹתוֹ לְהִימָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם, וְאֵין בִּיכוֹלְתּוֹ לָצֵאת כו'.

וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר לֹא הוּטְהֲרָה נַפְשׁוֹ מֵעֲוֹנוֹת ("עָוֹן" הוּא לְשׁוֹן "עִוּוּת"[253] וְ"עִיקּוּם", שֶׁמְּעַוֵּוה וּמְעַקֵּם דַּרְכּוֹ כו'. וְהַיְינוּ גַּם בַּדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים שֶׁאֵינָם לְשֵׁם שָׁמַיִם כו') הֲרֵי "כָּשֵׁל בַּעֲוֹנִי כֹּחִי"[254], שֶׁנֶּחְלַשׁ כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְנַעֲשָׂה מָסָךְ מַבְדִּיל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים כו'"[255], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת, וְאַדְרַבָּה, מוֹרִידוֹ כו'. וְלָזֹאת בְּהֶכְרֵחַ הוּא שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יְיַגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ לָבוֹא לִבְחִינַת הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא עִילָּאָה, שֶׁזֶּהוּ הָאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּדֶר הָעוֹלָמוֹת, וּלְגַבֵּיהּ כָּל הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים כְּלָא מַמָּשׁ, שֶׁבְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ כו' כַּנַ"ל.

וְלָכֵן בִּבְחִינָה וּמַדְרֵיגָה [זוֹ] אֵינוֹ שַׁיָּיךְ לִהְיוֹת "מָלֵךְ כו' עַל גּוֹיִם כו'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב דַף צו עַמּוּד א: "בַּר שְׁמָא יְחִידָאָה בָּרִיר כו'"[256], יְעוּיַּן שָׁם. וְלָכֵן מִבְּחִינָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ, אַדְּרַבָּה, "יִתְפָּרְדוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן" כו', שֶׁמִּתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים שֶׁמִּצַּד יֵשׁוּת הָעוֹלָם וּמִצַּד הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁמִּתְבַּטְּלִים לְגַמְרֵי לְגַבֵּי גִּילּוּי אוֹר זֶה.

וְכֵן גַּם בַּעֲבוֹדָה בְּנַפְשׁוֹ בִּבְחִינָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ, הוּא בְּבִיטּוּל כָּל יֵשׁוּתוֹ לְגַמְרֵי כו' כַּנַ"ל, וְלָזֹאת הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת הִיא הַנּוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעוֹז בְּנַפְשׁוֹ וּמַחֲלֶשֶׁת כֹּחַ הַגּוּף וְכו', שֶׁבִּיכוֹלְתּוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל חוּמְרִיּוּת וְגַסּוּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כו'.

וְהַגַּם שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ אֲמִיתִּית, שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַעְלָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ, מִכָּל מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁעֶצֶם הָעִנְיָן מוּבָן הֵיטֵב אֵיךְ שֶׁבֶּאֱמֶת "הַוְיָ' וֶאֱלֹקִים כּוֹלָא חָד", שֶׁהַשֵּׁם "אֱלֹקִים" אֵינוֹ מַעֲלִים וּמַסְתִּיר עַל הַשֵּׁם הַוְיָ', וּמֵאִיר גִּילּוּי שֵׁם הַוְיָ' מַמָּשׁ עַל יְדֵי הַשֵּׁם "אֱלֹקִים", וּמִמֵּילָא הָעוֹלָם וְכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבּוֹ בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּתָן בְּתַכְלִית כְּבִיטּוּל זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ כו', וּבִיכוֹלְתּוֹ לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ בָּזֶה, לְהַשִּׂיג כָּל זֶה בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה, הִנֵּה עַל יְדֵי הַעֲמָקַת וְהִתְקַשְּׁרוּת דַּעְתּוֹ בָּזֶה יִתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ בֶּאֱמֶת, בְּאוֹתוֹ שָׁעָה עַל כָּל פָּנִים, שֶׁיַּחְפּוֹץ בִּיחוּד וּבִיטּוּל זֶה. וְאִם כִּי אֵינָהּ אֲמִיתִּית בְּתַכְלִית, מִכָּל מָקוֹם, מְעַט מִזְעִיר חָפֵץ לִבּוֹ בָּזֶה בֶּאֱמֶת, וּמְסַיֵּעַ לוֹ בָּזֶה הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק מא, וּלְפִי שָׁעָה עַל כָּל פָּנִים מִתְבַּטֵּל יֵשׁוּתוֹ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת וְהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּעִנְיָן הַנַּ"ל.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּ"ה' **אֶחָד**", אֵיךְ שֶׁכָּל יֵשׁוּת הָעוֹלָם בָּטֵל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, וּמְצִיאוּת הַנִּמְצָאִים דְּעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה הוּא כְּמוֹ מְצִיאוּתָם בַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ כו', עַל יְדֵי זֶה מִתְבַּטֵּל יֵשׁוּתוֹ בֶּאֱמֶת, בַּשָּׁעָה הַהִיא עַל כָּל פָּנִים; וְגַם בְּכָל עֵת שֶׁיִּזְכּוֹר יִחוּד וּבִיטּוּל זֶה כָּל הַיּוֹם, פּוֹעֵל עִנְיָן בִּיטּוּל הַיֵּשׁוּת בֶּאֱמֶת לְפִי שָׁעָה.

וְאִם כִּי אֵינוֹ אֱמֶת גָּמוּר בְּתַכְלִית, וּמִשּׁוּם זֶה נִפְסַק אַחַר כַּךְ וְחוֹזֵר לְיֵשׁוּתוֹ, מִכָּל מָקוֹם, הוּא בָּעֵת הַהִיא בְּמַדְרֵיגַת הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא עִילָּאָה כו', וְעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לְהִיוֹת עֲבוֹדָתוֹ בִּבְחִינַת יִחוּדָא תַּתָּאָה – עֲבוֹדָה אֲמִיתִּית, כִּי עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל הַזֶּה נֶחְלָשׁ חוּמְרִיּוּת וְגַסּוּת גּוּפוֹ, וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ, וְכָל עִנְיָנֵי הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ, וּמִתְחַזֵּק כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁלּוֹ, שֶׁיּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְהַכְנִיעָם וּלְבָרְרָם כו' :

קִיצּוּר. יַסְבִּיר אֲשֶׁר אַף דְּעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא עִילָּאָה בְּאֲמִיתִּית – מוּעָטִים הַשַּׁיָּכִים אֵלֶיהָ, מִכָּל מָקוֹם, הֶכְרֵחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְהִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה, וְאָז, לְפִי שָׁעָה עַל כָּל פָּנִים יַחְפּוֹץ בָּזֶה בֶּאֱמֶת. בְּעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא תַּתָּאָה, בְּנֶקֶל יִפּוֹל מִמַּדְרֵיגָתוֹ, מֵאַחַר שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בְּהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּהֲיַיִשׁ, וְהֶאָרָתוֹ מְשָׁךְ גַּם בַּלְּעוּמַּת זֶה, וְהָעֲבוֹדָה אֵינָהּ בְּבִיטּוּל כָּל יֵשׁוּתוֹ.

---

253. "מִלְּשׁוֹן (יִרְמְיָה ג, כא): 'הֵעֱוּוּ אֶת דַּרְכָּם'" – אוֹר הַתּוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה (דְּבָרִים בְּרֵךְ ב) עַמּוּד א׳שפו. וְעוֹד. וּבְמְצוּדַת צִיּוֹן שָׁם: "הֶעֱוּוּ – מִלְּשׁוֹן עִוּוּת וְעִקּוּם".

254. תְּהִלִּים לא, יא.

255. יְשַׁעְיָה נט, ב. וְשָׁם: "הָיוּ מַבְדִּילִים".

256. וְשָׁם: "כָּל שְׁמָהָן וְכָל כִּנּוּיָין דְּאִית לֵיהּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא, כֻּלְּהוּ מִתְפַּשְּׁטָן לְאַרְחַיְיהוּ . . בַּר שְׁמָא יְחִידָאָה, בָּרִיר דְּכָל שְׁאָר שְׁמָהָן, דְּאַחֲסִין לְעִמָּא יְחִידָאָה, בָּרִיר מִכָּל שְׁאָר עַמִּין, וְאִיהוּ יו"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, דִּכְתִיב, (הַאֲזִינוּ לב, ט): 'כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ'. וּכְתִיב (וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה"', בִּשְׁמָא דָא מַמָּשׁ, יַתִּיר מִכָּל שְׁאָר שְׁמָהָן".

תַּרְגּוּם: כָּל הַשֵּׁמוֹת וְכָל כִּנּוּיֵי הַשֵּׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא, כֻּלָּם מִתְפַּשְּׁטִים לְדְרָכֵיהֶם . . חוּץ מִשֵּׁם הַיְחִידִי, הַנִּבְחָר שֶׁל כָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת, שֶׁהוֹרִישׁ לְעַם הַיְחִיד הַנִּבְחָר מִכָּל הָעַמִּים, וְהוּא – יו"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, שֶׁכָּתוּב 'כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ', וְכָתוּב 'וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה"' – בְּשֵׁם זֶה מַמָּשׁ יוֹתֵר מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

עין רעה – מחלה כללית. רוח רעה – דברים בטלים שאין בהם ממש ואיש הפכפך.
מחלת הצינה – קרירות בעניני קדושה, וחמימות ככעס וגאוה בעניני העולם. ע"י תשובה
מתגלה אורו העצמי ומרפא כל החלאים.

וְזֶהוּ "מַדְרֵי מִצְרַיִם הָרָעִים" שֶׁהֵם עִנְיְנֵי חוֹלַאַת כְּלָלִית, דְּכָל אַחַת מִן הַמַּחֲלָאוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן הֵם סִבּוֹת לְכַמָּה מִינֵי חוֹלַאַת, דִּבְמַחֲלָאוֹת הַכּוֹלְלִים יֵשׁ כַּמָּה דֵּעוֹת מַה הֵם, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בָּבָא מְצִיעָא דַף קז עַמּוּד ב) "אָמַר רַב זֶה הָעַיִן", דְּעַיִן רָעָה הִיא מַחֲלָה כְּלָלִית הַמְּבִיאָה כַּמָּה חוֹלַאַת שׁוֹנִים, אַ שְׁלֶעֶכְטֶע אוֹיג איז אַ מַחֲלָה כְּלָלִית, וואָס בְּרֵיינְגְט רַחֲמָנָא לִצְלָן כַּמָּה צָרוֹת חַס וְשָׁלוֹם. דְּעַיִן רָעָה בָּאָה בְּעִקָּרָהּ מִקִּנְאָה וְאַהֲבַת עַצְמוֹ, דְּמִי שֶׁאוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ בְּיוֹתֵר מִכְּפִי הַמִּדָּה, הִנֵּה חוֹמֶד הַכֹּל וּמְקַנֵּא בְּכָל אָדָם, וואָס יענער האָט איז דאָס צוּפִיל אוּן עֶר דאַרְף אַלְץ אוּן אַלְץ איז אִים וַויְינִיקח. "וּשְׁמוּאֵל אָמַר זֶה הָרוּחַ", דְּבִכְלָלוּת הוּא מַה שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּפֶרֶק א (מִסֵּפֶר הַתַּנְיָא) וְהוֹלְלוּת וְלֵיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת וּדְבָרִים בְּטֵלִים מִיסוֹד הָרוּחַ, דְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, וְלָכֵן הִנֵּה מִי שֶׁהוּא בְּמַעֲלַת אָדָם יִתְרַחֵק מֵהֶם מִצַּד מַעֲלַת אֱנוֹשִׁית, וּבְמוּחָשׁ אָנוּ רוֹאִים דִּדְבָרִים אֵלּוּ הַקַּלִּים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ הֵם דַּוְקָא מְעַבִּים בְּיוֹתֵר, זַיי פאַרגְרעֶבֶּן דעם מענשין און זיינען מאַבּד דעם גאַנצן מהות שֶׁלּוֹט, דְּגַם מִי שֶׁהוּא בַּעַל כִּשָּׁרוֹן וְחוּשׁ, אִם הוּא מִתְהוֹלֵל וְעוֹסֵק בְּלֵיצָנוּת וּדְבָרִים בְּטֵלִים וְהִתְפָּאֲרוּת נֶאֱבַד כָּל מַהוּתוֹ, וְחֶלְיֵי הָרוּחַ בַּמִּדּוֹת הוּא אִישׁ הַפַּכְפַּךְ שֶׁאֵין לוֹ יְסוֹד וְקִיּוּם לְעַצְמוֹ, וּמִתְהַפֵּךְ לְפִי הַמַּצָּב שֶׁל סְבִיבָתוֹ. "רַבִּי חֲנִינָא אָמַר זוֹ צִנָּה", דְּהַחוֹלַאַת הַכְּלָלִית הִיא הַצִּנָּה, דְּהִנֵּה הָאָדָם הַבָּרִיא הִנֵּה הִלּוּף הַדָּם בְּסֵדֶר מְסֻדָּר כְּפִי הָרָאוּי מוֹלִיד חֹם, וְהַחֹם הוּא חַיּוּת, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הִלּוּף הַדָּם אֵינוֹ כָּרָאוּי אָז מִתְגַּבֵּר הַחֹם וְנֶחֱלֶה, וּתְחִלַּת חֹלִי הוּא הַקְּרִירוּת, וְכֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת דִּתְחִלַּת הַחוֹלַאַת וְסִבָּתוֹ הוּא הַקְּרִירוּת, דִּי קאַלְטְקייט, דְּהִנֵּה כְּתִיב "כִּי חָרָי' אֶלֹקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", דְּבִקְדֻשָּׁה הוּא חֲמִימוּת וְהִתְעוֹרְרוּת, אֲבָל הַקְּלִפָּה הִיא קְרִירוּת, קאַלְט, וּכְתִיב "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ", שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, עֵס אִיז נִיט חָלִילָה קיין אַנדער וועג, עֶס אִיז די וועג, בַּדֶּרֶךְ, פון תּוֹרָה וּמִצְוֹת, נאָר עֶס אִיז בִּקְרִירוּת, עֶס פעלט די קְדֻשָּׁה'דיקעֶ וואַרְמְקייט, וּבִירוּשַׁלְמִי (שַׁבָּת פֶּרֶק יד הֲלָכָה ג) אִיתָא "כָּל חֹלִי הוּא שְׂרָפָה", דְּבִכְלָלוּת הוּא מַה שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּפֶרֶק א (מִסֵּפֶר הַתַּנְיָא) דְּכַעַס וְגַאֲוָה מִיסוֹד הָאֵשׁ, וואָס די צְוויי מִדּוֹת דְּכַעַס וְגַאֲוָה פָאַרְבְּרענְט דעם מענשין יא. וּבַגַּשְׁמִיּוּת הוּא רַחֲמָנָא לִצְלָן קַדַּחַת, דְּעִנְיָנוֹ קֹר וְחֹם בְּשָׁעָה אַחַת, וּבְרוּחָנִיּוּת הוּא הַקְּרִירוּת בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַחֹם בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם. וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר "זוֹ הָרַעְיוֹן", הִרְהוּרִים רָעִים, וּבְעֹמֶק יוֹתֵר הֵם הָרַעְיוֹנוֹת וְהַהִתְחַכְּמוּת בְּעִנְיְנֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, לֵילֵךְ אַחַר הַטַּעַם וּלְהָקֵל לְעַצְמוֹ בְּכַמָּה עִנְיְנֵי הֶתֵּרִים אֲשֶׁר סוֹף סוֹף חַס וְשָׁלוֹם בָּא לִידֵי חֳלָיִים שׁוֹנִים, דְּכֵן הוּא בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף בִּכְלָל וּבִזְמַן הַגָּלוּת בִּפְרָט. וְזֶהוּ "וַאֲרָכָתְךָ מְהֵרָה תִּצְמָח", דִּרְפוּאַת כָּל הַחֳלָאִים הוּא עַל יְדֵי הָאוֹר עַצְמִי, וְזֶהוּ "אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ", דִּבְגִלּוּי אוֹר הָעַצְמִי אָז הִנֵּה "וַאֲרָכָתְךָ", שֶׁהוּא רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ, "מְהֵרָה תִּצְמָח". אָמְנָם גִּלּוּי אוֹר הָעַצְמִי תָּלוּי בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר קֹדֶם לָזֶה "פָּרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת, כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם", שֶׁהֵם דַּרְכֵי עִנְיְנֵי עֲבוֹדָה, וּבִכְלָלוּתָם הוּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁבָּזֶה בָּא לְהוֹרוֹת עִנְיַן וְאֹפֶן הַתְּשׁוּבָה לְבָרֵר טָעוּת בְּנֵי אָדָם, שֶׁחוֹשְׁבִים דְּעִקָּרָהּ רַק בְּסִגּוּפֵי הַגּוּף וּבְצוֹם, כִּי אִם עִקַּר הַתְּשׁוּבָה הִיא הַחֲרָטָה עַל הֶעָבָר וְקַבָּלָה עַל לְהַבָּא בְּכָל הַד' עִנְיָנִים הַמְּבֹאָרִים.

ח. מה שיש לזולת הוא רב מדי, ואלו הוא צריך הכל, והכל (וכלום) לא מספק אותו. ט. הם מגשימים את האדם, וגורמים לו לאבד את כל מהותו. י. אין (הכונה ש)זו חלילה דרך אחרת, זו היא הדרך של תורה ומצוות, אלא שהיא בקרירות (באדישות), חסרה החמימות של קדושה. יא. ששתי מדות אלו, כעס וגאוה, "שורפים" את האדם.

תשובה פירושה שהרוח תשוב בטהרה בלי עוון – עיוות ועיקום. קומי לך – לשרש הנשמה, ע"י רעיתי יפתי בתומ"צ, ולכי לך – כאאע"ה, מארצך – ענינים ארציים, ממולדתך – הרגלים רעים, ומבית אביך – הנהגה לפי הבנת עצמו.

ובאור הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה אֵין זֶה כְּמוֹ שֶׁהָעוֹלָם סוֹבְרִים דִּתְשׁוּבָה הִיא רַק עַל דְּבַר עֲבֵרָה חַס וְשָׁלוֹם, דַּעֲבֵרָה הִיא שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם הַמִּצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ עוֹשֶׂה לֹא תַּעֲשֶׂה, וְאָז דַּוְקָא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, אֵין הָעִנְיָן כֵּן, אֶלָּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת יב, ז) "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שַׁבָּת דַּף קנב) "תְּנָהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָהּ לְךָ בְּטָהֳרָה, אַף אַתָּה בְּטָהֳרָה", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "הֱוֵי זָהִיר שֶׁתְּשִׁיבֶנָּה אֵלָיו כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָהּ לְךָ נְקִיָּה בְּלֹא עָוֹן", דְּעָוֹן אֵינוֹ עִנְיַן עֲבֵרָה בְּפֹעַל רָע אוֹ בְּהֶעְדֵּר קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֶלָּא דְּעָוֹן הוּא עִוּוּת וְעִקּוּם, וּכְמוֹ בְּשֵׂכֶל יֵשׁ מִי שֶׁהוּא מַשְׂכִּיל סְבָרָא טוֹבָה וִישָׁרָה, וְיֵשׁ שֶׁמַּשְׂכִּיל הַשְׂכָּלָה טוֹבָה אֲבָל הִיא עֲקֵמָה הַנִּקְרָא אַ קְרוּמֶע קָאפּ"יב, וְזֶהוּ בְּלֹא עָוֹן – בְּלֹא עִקּוּם, דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה, דְּעַל יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה וְהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל פִּתּוּיֵי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְעוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הָעֲלִיָּה בַּנְּשָׁמָה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ב) "קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ", דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה "קוּמִי לָךְ בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ"י לֶךְ לְךָ", דְּיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים "רַעְיָתִי יָפָתִי" עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות, דְּ"רַעְיָתִי" – פַּרְנָסָתִי, וּכְמַאֲמַר "יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם", וְהוּא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ט): "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי", דְּהַתּוֹרָה הִיא לֶחֶם שֶׁלְּמַעְלָה, וְ"יָפָתִי" הוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, דְּמִצְוֹות הֵם לְבוּשִׁים, וְכָל עִנְיַן הֵיפֵי הוּא בַּלְּבוּשִׁים, וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "קוּמִי לָךְ", שֶׁיַּגִּיעַ לְשֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנְּשָׁמָה, דְּהִנֵּה לֹא כָּל הַנְּשָׁמָה מִתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף, וְרַק הֶאָרָה מִמֶּנָּה בִּלְבָד נִמְשֶׁכֶת בַּגּוּף, אֲבָל עִקַּר הַנְּשָׁמָה הִיא לְמַעְלָה, וּכְתִיב (דְּבָרִים לב, מ) "כִּי חֵלֶק הֲוָי' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַחֶבֶל אֲשֶׁר קָצֵהוּ הָא' קָשׁוּר לְמַעְלָה וְקָצֵהוּ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה, הִנֵּה כְּשֶׁמְּנַעְנְעִים קָצֶה הָאֶחָד מִתְנַעְנֵעַ גַּם קָצֵהוּ הַשֵּׁנִי, דְּכַאֲשֶׁר מְנַעְנֵעַ קָצֶה הָעֶלְיוֹן מִתְנַעְנֵעַ גַּם כֵּן קָצֶה הַתַּחְתּוֹן, אוֹ כַּאֲשֶׁר מְנַעְנֵעַ קָצֶה הַתַּחְתּוֹן מִתְנַעְנֵעַ גַּם כֵּן קָצֶה הָעֶלְיוֹן, דְּכֵן הוּא גַּם בְּהַחֶבֶל שֶׁל הַנְּשָׁמָה, דְּקָצֶה הָעֶלְיוֹן הוּא שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה, וְקָצֶה הַתַּחְתּוֹן הוּא הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף, הִנֵּה בְּעֵת אֲשֶׁר קָצֶה הָעֶלְיוֹן שֶׁל הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנְּשָׁמָה שׁוֹמֵעַ כָּרוֹז הָעֶלְיוֹן "שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים", אוֹ הַבַּת־קוֹל הַמַּכְרֶזֶת "אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה", הִנֵּה הוּא פּוֹעֵל גַּם בַּקָּצֶה הַתַּחְתּוֹן שֶׁהִיא הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף. וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁהָאָדָם מִתְעוֹרֵר בְּעִנְיָנֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְהַחְזָקָתָהּ וּבְהִתְעוֹרְרוּת תְּשׁוּבָה, וְכֵן הוּא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהֶאָרַת הַנְּשָׁמָה עוֹשָׂה לְמַטָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה בְּשֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ "קוּמִי לָךְ", דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת לְחַבֵּר הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה עִם שֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְהַהִתְחַבְּרוּת הִיא עַל יְדֵי "רַעְיָתִי יָפָתִי" דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה "וּלְכִי לָךְ", שֶׁהוּא הָעֲלִיָּה דְּשֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא תַּכְלִית הָעֲלִיָּה דְּשֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה. אָמְנָם בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַהִתְחַבְּרוּת הוּא עַל יְדֵי "לֶךְ לְךָ", וְזֶהוּ "קוּמִי לָךְ בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם דִּכְתִיב בֵּיהּ לֶךְ לְךָ", דִּבְרֵאשִׁית קֵרוּבוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לַעֲבֹד אֶת הַוָי', נֶאֱמַר לוֹ: "לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ", שֶׁבָּזֶה רָמְזוּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַוָי', דְּהִנֵּה יֶשְׁנָן ג' עִנְיָנִים כּוֹלְלִים מַה שֶּׁהֵם מוֹנְעִים לַעֲבוֹדַת הַוָי', וְהֵם: הָא', הַהַמְשָׁכָה לְעִנְיָנֵי עוֹלָם כְּפִי הַמַּשָּׂג דְּנֶפֶשׁ הַטִּבְעִי, שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי עִנְיָנֵי עוֹלָם בִּכְלָל וְדִבְרֵי תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה גּוּפָנִיִּים בִּפְרָט, וְהֵם עִנְיָנִים הַחָמְרִיִּים וְהָאַרְצִיִּים שֶׁנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית מְחַמַּדְתָּן, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ן וּכְעֵין פֶּרֶא אָדָם בַּהִוָּלְדוֹ, וְהַמָּשָׁל בָּזֶה כְּמוֹ הַתִּינוֹק שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם בַּמַּעֲלוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת וּבְעִנְיָנֵי הַשֵּׂכֶל, וּלְפִי בִּינָתוֹ בַּהֲוֶה חֲרֵי כָּל עִנְיָנוֹ רַק בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ וְלֹא יִתְבּוֹשֵׁשׁ כְּלָל לִהְיוֹת חָמְרִי גּוּפָנִי כִּבְהֵמָה, כֵּן הוּא בַּנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִי אֲשֶׁר נִמְשָׁךְ רַק אַחֲרֵי עִנְיָנֵי הַגּוּף בָּעִנְיָנִים הָאַרְצִיִּים וְהַחָמְרִיִּים אֲשֶׁר בָּהֶם יֶהְגֶּה, אֲלֵיהֶם יִתְאַוֶּה וּבָהֶם יִתְפָּאֵר, וּמִתְטַמְטֵם לִבּוֹ וּמֹחוֹ מִלְּהָבִין וּלְהִתְעוֹרֵר בְּטוּב שִׂכְלִי בִּכְלָל וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֵהֲבָנַת שֵׂכֶל אֱלֹקִי שֶׁהוּא טוֹב אֲמִתִּי. וְהַב' הוּא עִנְיַן הָרְגִילוּת שֶׁהָאָדָם קָשׁוּר בְּרִגְילוּת שׁוֹנוֹת, הִנֵּה לְבַד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם רִגְילוּת כָּאֵלּוּ שֶׁהֵן בְּעֶצֶם עִנְיָנָם הֵם לֹא טוֹב וְלִפְעָמִים גַּם רָע, בִּכְמוֹ בְּרִגְילוּת הַשֶּׁקֶר הַגַּאֲוָה וְהַתִּפְאֶרֶת וּרְכִילוּת, שֶׁהֵם רָע, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי גּוּף וְעֶצֶם עִנְיַן הָרְגִילוּת, וּבִפְרָט הַהִתְקַשְּׁרוּת בָּזֶה, דִּי צוּגִיבּוּנְדְעֶנְקֵייט, זֶה מוֹנֵעַ לַהֲבָנָה

יב. ראש (שכל) עקום. יג. שכתוב בו.

שִׁכְלִית בִּכְלָל וְלַעֲבוֹדַת הָוָיָ׳ בִּפְרָט. וְהַג׳ הוּא הַהַנְהָגָה
עַל פִּי הֲבָנַת עַצְמוֹ, דְּעֶר פִּרְן זִיךְ נָאָךְ דֶעם אֵייגֶענֶעם
פַּאַרְשְׁטָאנְד, הֵן בְּעִנְיְנֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,
וְהַנְהָגָתוֹ בָּזֶה הוּא לְפִי הֲבָנָתוֹ שֶׁפּוֹטֵר אֶת עַצְמוֹ מִלִּמּוּד
בְּכָל יוֹם, עֶר הָאָט זַיינֶע עִנְיָנִים וואָס לְדַעְתּוֹ וַהֲבָנָתוֹ
אִיז[יד] הַהִתְעַסְּקוּת שֶׁלּוֹ בְּהָעִנְיָנִים הַהֵם הֵם נְחוּצִים
מִלִּמּוּד, וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת גַּם כֵּן מֵקֵל לְעַצְמוֹ בְּכַמָּה
עִנְיָנִים כְּפִי הֲבָנָתוֹ, וְכֵן הוּא שֶׁיֶּשְׁנָם כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר גַּם
בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים, דְּכָל דָּבָר קֹדֶם שֶׁלּוֹמְדִים אוֹתוֹ
אִי אֶפְשָׁר לָדַעַת אוֹתוֹ, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה הֵם לְפִי טִבְעָם
נִדְמֶה לָהֶם שֶׁהֵם יוֹדְעִים וּמִתְנַהֲגִים רַק לְפִי הֲבָנָתָם,
דְּהַג׳ עִנְיָנִים הֵם מוֹנְעִים לַעֲבוֹדַת הָוָיָ׳.

ראשית העבודה – לעזוב החומריות, ע"י התבוננות בתכלית האדם, לצאת מרגילותו ולא להשען על בינתו. מדות ענוה ושפלות – "ארץ" ראויה להצמיח מדות טובות, ולהיפך בגס הרוח שמחשיב רק את עצמו.

וְזֶהוּ "קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ", דְּתַכְלִית הַכֹּל
הוּא "וּלְכִי לָךְ", שֶׁיִּהְיֶה עֲלִיַּת שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר
הַנְּשָׁמָה, וַעֲלִיָּה זוֹ הוּא עַל יְדֵי הִתְעַסְּקוּת הָאָרַת הַנְּשָׁמָה
בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות, דְּזֶהוּ "קוּמִי לָךְ", שֶׁיִּהְיֶה
הִתְחַבְּרוּת הָאָרַת הַנְּשָׁמָה עִם שֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְזֶהוּ
"קוּמִי לָךְ בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ לֶךְ לְךָ",
דְּהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּסוּר מֵרַע בְּג׳ עִנְיָנִים הַנַּ"ל
הַמּוֹנְעִים מֵעֲבוֹדָה, וְזֶהוּ "לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ
וּמִבֵּית אָבִיךָ", דְּכָל הַקָּרֵב לָגֶשֶׁת לַעֲבוֹדַת הָוָיָ׳, הִנֵּה
רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה הִיא לָצֵאת מֵהַחָמְרִיּוּת וְהָאַרְצִיּוּת,
שֶׁהוּא לַעֲזֹב הַחָמְרִיּוּת שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת, וְהוּא עַל יְדֵי
הִתְבּוֹנְנוּת שֶׁיִּתְבּוֹנֵן דְּכָל נִבְרָא יֵשׁ לוֹ תַּכְלִית וְעִלּוּי,
וּכְלָלוּת הַנִּבְרָאִים דִּצְבָא הָאָרֶץ נֶחְלְקוּ בִּד׳ מַדְרֵגוֹת
כּוֹלְלִים דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, דְּתַכְלִית הַדּוֹמֵם הוּא
בְּהַצּוֹמֵחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ", וְתַכְלִית
הַצּוֹמֵחַ שֶׁנִּכְלָל בְּהַחַי, וְתַכְלִית הַחַי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ
לְהַמְדַבֵּר, וְהַמְדַבֵּר יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן תַּכְלִית וְעִלּוּי, וְיִתְבּוֹנֵן
הָאָדָם הַאִם כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים מַה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, וְכָל
אוֹתָם הַהַנְהָגוֹת מַה שֶׁהוּא מִתְנַהֵג הֵם תַּכְלִית הָאָדָם,
וְהַאִם בִּשְׂכִיל זֶה יָרְדָה הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, כִּי גַּם בַּשֵּׂכֶל
הָאֱנוֹשִׁי יָבִין כִּי הָאָדָם אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי
הַחָמְרִיּוּת, וְצָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיָנִים שִׂכְלִיִּים וּלְהִשְׁתַּדֵּל
לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ וְלָצֵאת מֵרְגִילוּתָיו, וְעַל כָּל פָּנִים לֹא
לִהְיוֹת קָשׁוּר בָּזֶה, וְאָז יָבִין גַּם בְּשִׂכְלוֹ כִּי עַל בִּינָתוֹ לֹא
יוּכַל לְהִשָּׁעֵן, כִּי כָּל זְמַן אֲשֶׁר עוֹדֶנּוּ אָסוּר בָּעֲבִיּוּת
הָאַרְצִיּוּת וְקָשׁוּר בִּרְגִילוּת, הִנֵּה חוֹשֵׁב אֶת עַצְמוֹ
לְמְצִיאוּת דָּבָר וּמַחְזִיק שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂכֶל וְדַעַת, וּבְכָל עִנְיָן
הוּא מִתְנַהֵג כְּפִי דַּעְתּוֹ, אֲבָל כַּאֲשֶׁר מַתְחִיל בַּעֲבוֹדַת הָוָיָ׳
וּפוֹעֵל בְּעַצְמוֹ לַעֲזֹב אֶת הָאַרְצִיּוּת וְלָצֵאת מֵהָרְגִילוּת, אָז
הוּא כְּבָר עָלוּל לְהָבִין אֲשֶׁר עַל בִּינָתוֹ לֹא יוּכַל לְהִשָּׁעֵן,
וְצָרִיךְ לִמְסֹר וְלִתֵּן עַצְמוֹ לַעֲבוֹדַת הָוָיָ׳ בְּקַבָּלַת עֹל
מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁלֹּא לִילֵךְ אַחַר הַטַּעַם, דְּזֶהוּ "אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֶרְאֶךָּ", דְּהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁהַבְּרִיאָה חֲדָשָׁה מִן
הֶעָפָר, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בָּעֲבוֹדָה הִנֵּה רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה
בְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת הוּא לִקְנוֹת מִדַּת הָעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת שֶׁהִיא
אֶרֶץ רְאוּיָה לִצְמִיחַת הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת, דְּאָז הוּא כְּלִי
לֶאֱלִקוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נו, טז) "מָרוֹם וְקָדוֹשׁ
אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ" וְגוֹ׳, אֲבָל מִי שֶׁהוּא בְּיֵשׁוּת
וְגַסּוּת אֵינוֹ כְּלִי לֶאֱלִקוּת, אַדְּרַבָּא הוּא הֵיפֶךְ אֱלִקוּת,
וּכְמַאֲמַר "אֵין אֲנִי וָהוּא יְכוֹלִים לָדוּר", וְכָל הַהוֹלֵךְ
בְּקוֹמָה זְקוּפָה כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה, דְּגַסּוּת הוּא
שֶׁתּוֹפֵס מָקוֹם, שֶׁמְּחַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ לְאִישׁ הַמַּעֲלָה, וְהֵינוּ
שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ לִמְצִיאוּת דָּבָר חָשׁוּב, עֶר הַאלְט פוּן
זִיךְ[טו], וּמִשּׁוּם זֶה הוּא יָקָר בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, וְהָרְגֵשׁ זֶה הוּא
מָקוֹר לְכָל מִינֵי רָע, דְּמִי שֶׁהוּא חָשׁוּב וְיָקָר בְּעֵינֵי עַצְמוֹ
הוּא חָפֵץ הַכֹּל וְרוֹצֶה הַכֹּל, עֶר וויל אַלְץ אוּן דאַרְף
אַלְץ[טז], לֹא מִבְּעֵי בִּדְבָרִים הַמַּתְּרִים אֵין לוֹ שׁוּם הַגְּבָלָה
בָּזֶה, דְּלִהְיוֹתוֹ יָקָר בְּעֵינֵי עַצְמוֹ הוּא רָאוּי לַכֹּל, אִיז עֶר
אַלְץ וֶוערְט[יז], אֶלָּא דְּגַם בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים מוֹצֵא לוֹ
כַּמָּה הֶתֵּרִים, דְּלְגַבֵּי חֲשִׁיבוּת עַצְמוֹ וּבְרִיאוּתוֹ הִנֵּה עֶצֶם
הָאִסּוּר אֵינוֹ גָּדוֹל בְּעֵינָיו כָּל כָּךְ, וְגַם בְּמִדּוֹתָיו הִנֵּה
הַמּוֹתָר מוֹתָרוֹת שֶׁלּוֹ נוֹגֵעַ לוֹ יוֹתֵר מֵהֶכְרֵחַ הֶכְרֵחִיּוּת שֶׁל
זוּלָתוֹ, עֶר אִיז אַזוֹיפִיל פאַרְנוּמעֶן מיט זִיךְ, אַז בִּשְׁבִיל
הַזּוּלַת בְּלַייבְּט בַּיי אִים קַיין אָרְט ניט[יח], וְשׁוֹכֵחַ עַל
הָאֱמֶת לְגַמְרֵי, כִּי מֹחוֹ אָטוּם מִלְּהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁהוּא
יִתְעַנֵּג בְּכָל הַמִּינֵי תַּעֲנוּגִים מוּתָּרִים וְזוּלָתוֹ חַס וְשָׁלוֹם
יָמוּת בָּרָעָב, וְגַם אִם לִפְעָמִים עוֹסֵק בִּשְׁבִיל זוּלָתוֹ הוּא
רַק לְמִלֹּאת תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ בְּכָבוֹד וְהַדּוּמָה, וְגַם אָז הוּא רַק
מַה שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּתְּנוּ אֲחֵרִים, אֲבָל הוּא אֵינוֹ נוֹתֵן בְּכַמָּה
מִינֵי הִצְטַדְּקוּת שֶׁמּוֹצֵא עַל עַצְמוֹ, וְכָל הַהִצְטַדְּקוּת שֶׁלּוֹ
שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן צְדָקָה כְּפִי הֶרְאוּי לוֹ הוּא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ
אֶל הַזּוּלַת, כִּי בְּמַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנֵי בֵּיתוֹ אֵינוֹ

יד. יש לו את הענינים שלו, שלדעתו והבנתו הרי. טו. הוא "מחזיק" מעצמו. טז. הוא רוצה הכל וצריך הכל. יז. הוא "שווה" את הכל. יח. הוא כל כך עסוק ב(עניני) עצמו, שבשביל הזולת כלל לא נשאר מקום אצלו.

מְמַעֵט גַּם מֵהַמּוֹתְרֵי מוֹתָרוֹת, וְהוּא כָּל כָּךְ מֵטְעֶה בְּעַצְמוֹ, שֶׁחוֹשֵׁב אֲשֶׁר הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה הוּא מִצַּד חֲשִׁיבוּתוֹ, דְּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵטְעֶה בְּנַפְשׁוֹ הֲרֵי צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן לָמָּה נָתַן לוֹ הַשְׁפָּעָה כָּזוֹ שֶׁהוּא יִתְגַּנֵּג בְּכָל מִינֵי מוֹתָרוֹת וַחֲבֵרוֹ חַס וְשָׁלוֹם יָמוּת בָּרָעָב, וְכִי בֶּאֱמֶת רָאוּי הוּא לִזְכּוּת כָּזֶה, וְהוּא בְּעַצְמוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ טוֹב מִמֶּנּוּ וְלָמָּה אֵין נוֹתְנִים לוֹ, אֶלָּא "כִּי מְנַסֶּה הֲוָי' אֶתְכֶם", אֶת זֶה בַּעֲנִיּוּת רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְאֶת זֶה בַּעֲשִׁירוּת, הֲלֹא צָרִיךְ לְקַיֵּם הַשְׁלִיחוּת וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְלָזֹאת הִנֵּה רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" דְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת, דְּאָז נַעֲשֶׂה כְּלִי מֻכְשָׁר לָעֲבוֹדָה. וְזֶהוּ "אָז יִבְקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ", דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹר עַצְמִי וְהוּא נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת, וְיֶשְׁנָם הַטּוֹעִים לַחְשֹׁב כִּי בָּזֶה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת בְּלִבָּם הוּא מַסְפִּיק, עַל זֶה בָּא מַאֲמַר ה' עַל יְדֵי הַנָּבִיא, "הֲלוֹא פָּרֹס וְכוּ' לֹא תִתְעַלָּם" כִּפְשׁוּטוֹ בְּמַעֲשֵׂי הַצְּדָקָה, שֶׁצְּרִיכִים קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, וּבָזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת אֵינוֹ מַסְפִּיק עֲדַיִן, כִּי אִם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת פּוֹעֵל טוֹב בְּהַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְכֵן גַּם בְּהָעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית דְּ"פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ", הוּא קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, לָתֵת מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הָרְעֵבָה לְתוֹרָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם דּוֹאֵג לְמָזוֹן הַגּוּף כֵּן צָרִיךְ לִדְאֹג לְמָזוֹן הַנֶּפֶשׁ, וְזֶהוּ "פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ", דְּעֵר נֶפֶשׁ אֱלֹקִית אִיז הוּנְגֶעְרִיג אֵין תּוֹרָה"[יט], "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בַּיִת", שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בְּחַיּוּת פְּנִימִית וְלֹא בִּבְחִינַת מַקִּיף לְבַד, וּבִפְשִׁיטוּת הוּא דִּנְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת יָבוֹא בְּפֹעַל טוֹב בִּשְׁמִירַת שַׁבָּת וַהֲנָחַת תְּפִלִּין, בִּשְׁמִירַת טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה, "וְכִי תִרְאֶה עָרֹם" בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת "וְכִסִּיתוֹ", אַז מִ'זעט אַז איינער איז הייל נאַקעט בְּלֹא מִצְוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן, הִנֵּה מִצַּד אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִפְעֹל עָלָיו כִּי יָנִיחַ תְּפִלִּין וְיִלְבַּשׁ צִיצִית, "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם" בַּעֲבוֹדַת בֵּרוּר וְזִכּוּךְ מִדּוֹתָיו, הִנֵּה "אָז יִבְקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ" בְּגִלּוּי אוֹר עַצְמִי, וְהוּא שֹׁרֶשׁ וְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, "וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח", שֶׁנִּמְשָׁךְ רְפוּאָה לְכָל הַחֳלָאִים רָעִים הַנַּ"ל, דִּגְדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם.

[יום] ב' [פרשת] שלח תרצ"ד, גלובאקע, בית הכנסת ליובאוויטש

יט. הנפש האלקית רעבה לתורה. כ. כשרואים שאחד גלוי וערום בלא מצוות, ה' יצילנו.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

א. שונים היו מנהגי ליובאוויטש, ביחוד בענין מצות שמורה. בדרך כלל היו נזהרים לטחון את החיטה בריחיים של אבנים.

בשנת תר"פ, כשהיינו ברוסטוב־דון, היה קשה מאד להשיג ריחיים של אבנים. מר שרייבר ע"ה הבטיח שישיג ריחיים כאלה, ועשה כמה השתדלויות ולבסוף הביא ריחיים של ברזל. כ"ק אאמו"ר הרה"ק הצטער על כך מאד. כשזירז על כך את התמים הרב יעקב לנדא, אמר לו כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אין צו אלא זירוז מיד ולדורות[7].

ב. באחרון של פסח לא היו אוכלים מצה שמורה דוקא, רק מאוחר יותר כאשר הונהגו ריחיים של ברזל החלו לדקדק לאכול גם באחרון של פסח מצה שמורה דוקא. ונזהרו שמצה פשוטה לא תימצא כלל בבית (אף לא בעבור האנשים המשרתים, ולא בגלל שקימצו). רק שבאחרון של פסח היו אוכלים מצה שרויה. כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מדקדק לאכול באחרון של פסח מצה שרויה דוקא. בכל ימי הפסח היה נזהר שלא לאכול מצה עם שום מאכל שהוא, פרט עם יין או עם חלב שמורה, ואילו באחרון של פסח, למרות שהיה קשה לו בכלל לאכול מצה שרויה, אף על פי כן היה עושה זאת כדי להראות. הוא היה אוכל אז מצה עם הדגים ועם הבשר.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א מתנהג גם כן כנ"ל).

הענין של מצה שמורה היה בעבר רק הידור, שכן היה קשה מאד להשיג מצה שמורה. כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" אמר, שהשמורה הטובה ביותר היא כמו אצל הרוזינאי הקדוש. הרוזנאי אמר, לאכול צריכים מצה, ושמורה צריכה להיות במקום אחר – שמירת הברית.

ג. רבנו הזקן ראה בפעם הראשונה את הרוזינאי באסיפת תלמידי המגיד ותלמידי הבעל שם טוב, בה מינו את רבנו הזקן למנהל החבריא. עד אז היה רבנו הזקן נוסע אל התלמידים כדי לחזק אותם, ואז

7) ת"כ ורש"י צו ו, ב. במ"ר ז, ז.

מינוהו למנהל החבריא כלפי חוץ. היה זה לפני שנבחר כנשיא אצל חסידים. ואז אמר על הרוזינאי "אמרו צדיק כי טוב"[8], כי הרוזינאי היה אז בן שבע־עשרה שנה בגימטריא טוב (ועוד מטעמים אחרים). היה זה בשנת...

כשנסתלק הרוזינאי, ג' חשון תרי"א, היה יום גשום מאד. בשעה שלש קרא ה"צמח צדק" בליובאוויטש את המשרת שיקרע לו קריעה ל"ע, והורה להביא לו התפילין שלו. אז לא היו שום ידיעות טלגרפיות. כשהרבנית שאלה אותו מה קרה, אמר שהרוזינאי נסתלק וחשב עצמו לאונן.

ד. המתנגדים טענו כלפי רבנו הזקן, מדוע הוא נוסע בעגלה בת שלשה סוסים, אוכל בשר עוף ולובש פרווה מ... ורבנו הזקן ענה על כך בפשיטות: הוא נוסע בעגלה בת שלשה סוסים מפני שנוסעים מהר יותר; הוא אוכל בשר עוף - מפני שזה טעים יותר, ולובש פרווה מ... - מפני שזה קל ומחמם יותר.

ה. אצל רבנו הזקן היה שמחה בעל העגלה, שהיה אומר לחסידים, ביניהם ר' משה ווילנקר ועוד, מה אתם יודעים? השוט שלי חכם יותר מכולכם...

הרבי האמצעי אמר, התפעלות הלב יכולים לראות אצל שמחה בעל העגלה...

בחיי רבנו הזקן שאלו חסידים את שמחה בעל העגלה, אם נסיעותיו עם רבנו הזקן הן על־דרך נסיעותיו של הבעל שם טוב - כלומר בקפיצת הדרך - ומיאן שמחה לענות כלל. רק אחרי הסתלקות רבנו הזקן אמר שמחה לחסידים ששאלוהו שאלה זו: שוטים, מה אתם שואלים? זה היה אצלו בפשיטות. אך בחיי רבנו הזקן לא רצה לספר על כך.

- ר' שמחה זה היה עוד אצל ר' ברוך, אביו של רבנו הזקן, כי דודו של ר' שמחה היה שותף בחוותו של ר' אברהם חותנו של ר' ברוך -

אצל הרבי האמצעי היה פלטיאל בעל העגלה. היו קוראים לו פאלע - השם פאלע הוא קיצור מפלטיאל או מרפאל - והרבי האמצעי היה אומר עליו, שהוא אוהב לשמוע ברכה מגולמי כלי עץ.

ו. "פועל אדם ישולם לו"[9].

פעם בא חסיד מויטבסק אל כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק". אנשי ויטבסק היו ידועים כקמצנים בנוגע לצדקה. כך שלאכול היו נותנים לעני, אבל כסף לצדקה היו נותנים בהכרח. חסיד זה סיפר לרבי, שבנו יחידו צריך לעמוד לגיוס, והיתה אז שנה קשה מאד, שגם בנים יחידים היו לוקחים לצבא, ואותו חסיד ביקש ברכה.

אך הוד כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" ענה לו: אין אני יכול לעזור לך כלום. עד כמה שהחסיד הפציר - קיבל אותה תשובה. נכנס החסיד אל אאזמו"ר מוהר"ש, שהיה מקורב אליו, וסיפר לו על מה שאירע. המהר"ש נכנס אל ה"צמח צדק" וביקש עבור החסיד, אך ה"צמח צדק" ענה גם לו: אין אני יכול לעזור כלום.

יומיים לפני שהיה על הבן לעמוד לגיוס, שלח אותו חסיד שליח מיוחד אל המוהר"ש שנכנס שוב אל ה"צמח צדק" לבקש על החסיד. נענה ה"צמח צדק" ואמר, מה אתה רוצה, אני אינני יכול לעזור כלום, וביקש מהמוהר"ש להביא לו מדרש תנחומא. ה"צמח צדק" פתח את המדרש בפרשת משפטים על הפסוק[10] אם כסף תלוה: ד' חונן דל[11], א"ר פנחס הכהן וכו' אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי חולי ולידי מיתה ואזכור אני להם את המצוה שעשית וכו' שאני משלם לך נפש תחת נפש. - כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש התפלא, מהי הכוונה בזה.

לאחר מכן הגיעה ידיעה שבנו של החסיד שוחרר בלי כל סיבה. וה"צמח צדק" היה שבע רצון מאד.

אבל כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש רצה לדעת מה אירע. כשכ"ק אאזמו"ר מוהר"ש היה צריך, כעבור זמן קצר, לנסוע לויטבסק אל דוקטור הייבנטאל, אמר לבעל העגלה להביא אותו אל אותו חסיד. בבואו אליו שאל אותו מה אירע אצלו באותו יום שבנו היה צריך לעמוד לגיוס. ענה לו החסיד שאין הוא יודע. ביקשו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש לשאול את אשתו, וגם היא ענתה שאין היא זוכרת. לאחר מכן נזכרה שבאותו יום נכנס אליהם עני אחד וביקש לתת לו משהו לאכול. בתחילה ענו לו שהם הולכים לבית הקברות "לקרוע" קברים ואין להם זמן אליו. אחרי שהעני הפציר בהם הרבה, באמרו, שזה זמן רב שלא אכל, הוא רעב וכיצד לא נותנים ליהודי לאכול משהו, וכיוון שהם הכינו הרבה אוכל אלא שמפאת עגמת נפש לא היו מסוגלים לאכול, נתנו ליהודי לאכול לשובע רב.

משששמע המוהר"ש כך, הפסיק אותם ואמר: זה כבר מספיק...

---

8) ישעיה ג, י.

9) ע"פ איוב לד, יא.

10) שמות כב, כד.

11) משלי יט, יז.

מכאן רואים, שכל פעולה טובה מביאה תועלת רבה, וזה מראה על המעלה הגדולה שבמעשים ופעולות טובות בפועל ממש.

ז. פעם נפגש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עם הגאון מוהר"י מרוגצ'וב ודיברו בענין אוירא דארץ ישראל, ארץ העמים, על הגבול שבין ארץ העמים וארץ ישראל ועל הענין מה שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל את הרוגצ'ובי בענינים אלה איך הם על פי נגלה, והרוגצ'ובי התייגע לתרץ הכל. לאחר מכן הסביר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כל הענינים האלה כפי שהם על פי חסידות, והרגיש הרוגצ'ובי נמיכת רוח מסויימת, כי היה לו קשה להבין, הענינים היו זרים לו).

הרוגצ'ובי התנצל אז שה"צמח צדק" בירכו בלומדות ולא בחסידות.

– ידוע שכ"ק המהרי"ל, בנו של ה"צמח צדק", הניח פעם אחת ידיו על הרוגצ'ובי, וה"צמח צדק" בירך אותו בלומדות.

באותה שיחה בין הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לבין הגאון מרוגצ'וב הורגש אויר גן עדן.

ח. הזמן הנוכחי דורש טהרת האויר, על ידי לימוד משניות בעל־פה, וחזרה על כך כשהולכים ברחוב וכו'.

מצד הזמן ההוה צריכים ללמוד טהרות, אך יכולים ללמוד גם משניות אחרות. יש לשנן שתי משנות לכל הפחות בשבוע. הלימוד צריך להיות עם פירושים. אך לאחר מכן צריכים לחשוב באותיות המשנה בכל עת ובכל זמן. להכריח על כך לא יכולים, אלא שאני אומר זאת בדרך עצה טובה. אבל זה ענין כללי ושמירה פרטית.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:

לומר זאת, זה חובת גברא.

ט. רבנו הזקן אמר פעם בשם מורנו הבעל שם טוב על מאמר חז"ל[12], משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה – ד' האמות שעושות אותו למהלך.

לאחר מכן דובר ביאור על כך, ורבנו הזקן דיבר אז בהפרש שבין הענינים שהיו בבית המקדש לבין מה שראו אצל הבעל שם טוב.

מעלת הבעל שם טוב לגבי הענינים שהיו בבית המקדש: על בית המקדש, אומרים חז"ל[13], שמשם היו שואבים רוח הקודש, ופירוש רוח הקודש הוא רוח טהרה לטהר את הטהורים, הרי כאשר שבו הביתה מבית המקדש לא יכלו למסור זאת לאחרים.

ואילו אצל הבעל שם טוב שאבו רוח הקודש, וכאן הפירוש הוא רוח תשובה, כשהיו אצל הבעל שם טוב התעוררו לתשובה, וכששבו הביתה, הרי כשהסתכלו על הנהגתו של השב – זה עשה בעלי תשובה.

וסיים רבנו הזקן שכוח זה מסר הבעל שם טוב לכל ההולכים בדרכיו, שכאשר נוכחים ב"שולחן" או בד' אמות של תלמידי תלמידיו – "לוקחים" תשובה.

י. נכנס כבר בדרכי החסידים, שכדי שיהיה "הלואי שיתפלל אדם כל היום"[14], מנגנים ניגון שמתפללים אתו, הרי זה כאילו התפלל, אשר על כן ינגנו כעת ניגון שמתפללים אתו. וציווה לנגן הניגון הידוע בשם "הבינוני".

(כל חג הפסח וגם בחג הפורים העבר עד עתה, לא ציווה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן בעת סעודות יום טוב).

ליל אחרון של פסח, בסעודה

12) ברכות ח, א. זח"ג רב, א.
13) ב"ר ע, ח.
14) ראה ירושלמי שבת א, ב.

אגרות קודש

[ר"ח תמוז תרצ"ה]

שלום וברכה!

נהנתי לקרוא מכתבו בשם החברים הנכבדים בני תורה, ד' עליהם יחיו, המבשרים בשורה טובה כי ברצונם וחפצם של נכבדי קהלתם הטובה קהלת הקודש בעזרת השי"ת לקחת להם לרב מורה ומדריך את כבוד הרב הגאון הנודע לשם תהלה ותפארת תוככי המצוינים בבעלי כשרון בעל מדות תרומיות מוהר"ר מיכאל דוב שליט"א וייסמאנדל.

ובזה הנני לברכם כי ימלא השי"ת את חפצם הטוב, ותקוותי תאמצני דכאשר יעזרם השי"ת לקבל את כבוד הרה"ג הנ"ל שליט"א לרב במחנם הטובה יע"א, הנה כל

המשך בעמוד קצח

פרשת בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:
ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה
נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה
מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־
פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם: ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם
הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־
בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהָרוּ: ח וְלָקְחוּ פַּר
בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי
בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה
וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:
יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:
יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה
לַיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

הַצּוּוּי עַל הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אָמְנָם נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲבָל "הַדְלָקָה כְּשֵׁרָה בְּזָר". לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל אֶחָד חַיָּב לַעֲסֹק בְּ'הַדְלָקַת' נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְקֵרוּבָן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ": שֶׁיְּהֵא הַ'נֵר' 'דּוֹלֵק' בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ, כָּךְ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לַ'מַּדְלִיק'.

שני טו וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: טז כִּי
נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי
אֹתָם לִי: יז כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יח וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בִּגֶּשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִגְדֵיהֶם
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: כב וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן
וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־
הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבָא צָבָא בַּעֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד: כה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כו וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד
כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ח, טז)

אָמְרוּ רַז"ל "הֲוֵי דּוֹמֶה לוֹ", מַה הוּא רַחוּם אַף אַתָּה רַחוּם. וְאַף כָּאן: מַה הַקָּבָּ"ה פָּדָה אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵת מַכַּת בְּכוֹרוֹת, אַף עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל (מִי שֶׁהַדָּבָר בְּיָדוֹ) לְהַצִּיל אֶת יַלְדֵי וְיַלְדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטָּמְעוּ בֵּין הַגּוֹיִם. וְאַף שֶׁ"אֶלֹקֵיכֶם כֹּהֵן הוּא", וּבְכֹהֵן אֵין פִּדְיוֹן הַבֵּן - הֲרֵי אַדְרַבָּה: בְּכֹהֵן לֹא מַסְפִּיקִים חֲמִשָּׁה סְלָעִים כְּדֵי לִפְדּוֹתוֹ, כִּי־אִם גּוּפוֹ נִתְקַדֵּשׁ עַל־יְדֵי־זֶה.

שלישי **ט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂת הַפָּסַח: ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא | לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה: יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי | קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 74)

אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה . . וְעָשָׂה פֶסַח לַה' (ט, ט)

רַז"ל אָמְרוּ, "הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה". אָמְנָם, מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ מִשּׁוּם שֶׁסָּמַךְ עַל פֶּסַח שֵׁנִי - לֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; חֲרֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן תִּקּוּן אֲפִילוּ לְמִי שֶׁאוֹמֵר "אֶחְטָא וְאָשׁוּב". וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין כָּאן מִלְּכַתְּחִלָּה כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ", אֶלָּא אַדְרַבָּה: הָאָדָם נִצְטַוָּה לְהַקְרִיב פֶּסַח שֵׁנִי.

רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: טו כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה: יז וּלְפִי הֶעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: יט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ: כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ: כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ: כב אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ: כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ י א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת: ג וְתָקְעוּ בָּהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ה וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה: ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: ז וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ: ח וּבְנֵי אַהֲרֹן

הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם
עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת
וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם
מֵאֹיְבֵיכֶם: י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל
עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם (י, י)

עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה׳, רוֹמֵז לְבִטּוּל מֵחְלָט לַה׳. שְׁלָמִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאָה לַבְּעָלִים, רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה׳ מִתּוֹךְ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. לָכֵן קֹדֶם עוֹלָה לִשְׁלָמִים, כִּי תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ בִּטּוּל וְהַכְנָעָה.

חמישי יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים
בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: יב וַיִּסְעוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן
בְּמִדְבַּר פָּארָן: יג וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה
בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב: טו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל
בֶּן־צוּעָר: טז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב
בֶּן־חֵלֹן: יז וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי
מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִّשְׁכָּן: יח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:
יט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי: כ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־
דְּעוּאֵל: כא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ
וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם: כב וְנָסַע דֶּגֶל
מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ
אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כד וְעַל־צְבָא מַטֵּה
בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה
בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־
צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: כו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: כז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ: ס כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נְסָעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן
לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב
עַל־יִשְׂרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶךְ כִּי אִם־אֶל־
אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ: לא וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב
אֹתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ
לְעֵינָיִם: לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ:
לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: לד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם
בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם (י, לג)

וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים (רש״י)

שִׁבְרֵי לוּחוֹת - רוֹמְזִים לְשִׁפְלוּת וּבִטּוּל, הַדְּרוּשִׁים כְּדֵי ׳לָקַחַת׳ תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר ״וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ״. וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי הַקָּבָּ״ה הוּא אֵין־סוֹף, וְאֵין שֵׂכֶל נִבְרָא תּוֹפֵס בּוֹ, וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי תּוֹרָתוֹ. לָכֵן צָרִיךְ הַנִּבְרָא לְהַגִּיעַ לְבִטּוּל מֻחְלָט, כִּי רַק אָז יוּכַל לְהַשִּׂיג בֶּאֱמֶת חָכְמָה אֱלֹקִית וְ״לָקַחַת״ אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעֶצֶם מֵעַל לַנִּבְרָא.

ששי ז לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה |
יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
לו וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי
יִשְׂרָאֵל: ז פ **יא** א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע
בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם
אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה: ב וַיִּצְעַק הָעָם
אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע
הָאֵשׁ: ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה
כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר

בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים
וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל
בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ: ז וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא
וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ
בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ
אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:
ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:
י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ
לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ
לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חסר א׳ חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם
אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי: יב הַאֲנֹכִי הָרִיתִי
אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: יג מֵאַיִן לִי
בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר
תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה: יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי
לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:
טו וְאִם־כָּכָה | אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג
אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ
שָׁם עִמָּךְ: יז וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ
אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ:
יח וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם
בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ
בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
וַאֲכַלְתֶּם: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם
וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד | חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא
מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ
בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: כב הֲצֹאן
וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי
הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ
דְבָרִי אִם־לֹא: כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה |
בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ: כו וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־
אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא
יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיָּרָץ הַנַּעַר
וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים
בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה
מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ
מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה
נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1039)

שָׁטוּ הָעָם וְלָקָטוּ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שָׁטוּ וְלָקָטוּ (יומא עה, א)

׳לֶחֶם׳ סְתָם, רוֹמֵז לְחֵלֶק הַנִּגְלֶה שֶׁבַּתּוֹרָה. הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, רוֹמֵז לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. הָעֲבָדָה שֶׁהַמָּן נִתַּן גַּם לָרָשָׁע מְלַמְּדֵנוּ, כִּי יֵשׁ לְהָבִיא אֶת מַעְיְנוֹת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה גַּם לָרָשָׁע: אֵין לְךָ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִלְמֹד חֵלֶק זֶה בַּתּוֹרָה. וּכְבָר אָמְרוּ רַז״ל: ״הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ (סוֹדוֹת הַחָכְמָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב״.

שביעי לא וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: לב וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים
מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ
יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ: לג וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכָל | יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב
השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: לד הַבָּשָׂר
עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה
בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: לה וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם
קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים: לה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ
יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת
הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית
לָקָח: ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא
גַם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כתיב
ענו קרי עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן
וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם
אֲדַבֵּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוּא: ח פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת
וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה: ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:
י וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשֶּׁלֶג וַיֶּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:
יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת
עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:
יב אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ
וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: פ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם
שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם:
טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר
פָּארָן: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לִכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּיךְ נֶאֱמָנוּת כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לָקַחַת שׁוּם דָּבָר מֵהַבַּיִת. אֶלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָךְ שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶּׁרוֹאִים מְגַלִּים. וּמְסַפֵּר עַל הָרַב הַמַּגִּיד, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד אֶחָד קֹדֶם שֶׁחָזַר לְבֵיתוֹ. הַמַּגִּיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אַךְ אָמַר לַחֲבֵרָיָא שֶׁיְּנַסּוּ לְעַכֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחֲבֵרָיָא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד יָצָא לְדַרְכּוֹ. בְּבוֹאוֹ לְבֵיתוֹ, מֵת. וּמַדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד בִּמְפֹרָשׁ שֶׁלֹּא יִסַּע — כִּי לֹא כָּל דָּבָר מֻתָּר לְגַלּוֹת.

קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת
יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר
מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא
נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ב־ד

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְוּוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: **ג** א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד

שי למורא

טו) וְנִלְווּ, וְיִתְחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוֹמַר, לְהַאֲמִין בָּה'. וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ, אֲבָל שְׁכִינָתִי תִּהְיֶה בְּתוֹכֵךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. חֶלְקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וּלְחֶלְקוֹ. **יז)** הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שִׁתְקוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה'. כִּי נֵעוֹר, לְשׁוֹן הֲעָרָה וּיְקִיצָה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְרֶדֶת לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם. **א)** וַיַּרְאֵנִי, בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשַׂטְנוֹ, לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים

עטרת מרים

יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו אָז וְנִלְוּוּ יִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ וִיקַבְּלוּ דַּת הָאֱמֶת, וּבְכָל זֹאת וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ כִּי הַשְּׁלִיחוּת הַקּוֹדֶמֶת הָיְתָה לְהַזְהִיר אֶת הַגּוֹיִם, וּשְׁלִיחוּת זוֹ הִיא אֲלֵיכֶם, לְבַשֵּׂר אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תִּקְוָה: טז וְנָחַל יְהוָה הַמָּקוֹם יִנְחַל אֶת־יְהוּדָה לִהְיוֹת חֶלְקוֹ לְעוֹלָם עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָגֹלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם לְהַשְׁכִּין שֵׁם שְׁכִינָתוֹ כְּמֵאָז: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: א וַיַּרְאֵנִי בְּמַרְאֵה

עטרת מרים

הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בַּתְּחִילַּת זְמַן בֵּית שֵׁנִי, עַיֵּן עֶזְרָא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה שֶׁדָּן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׂטְנוֹ לְקַטְרֵג עָלָיו שֶׁלֹּא מִיחָה בְּבָנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת: ב וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בָּךְ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בָּךְ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה הֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הוּא כְּאוּד עֵץ שֶׁאֻחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ קָצַת מֻצָּל מֵאֵשׁ כִּי הוּשְׁלַךְ בָּאֵשׁ עַל־יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וַחֲבֵרָיו וְצִדְקִיָּהוּ נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיהוֹשֻׁעַ נִיצַל מִן הַשְּׂרֵיפָה (ירמיה כט, וסנהדרין צג.) אַךְ נִשְׂרְפוּ בְּגָדָיו, וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַב וְאִיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו: ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים מְלוּכְלָכִים מֵעָוֹן, כִּי עוֹד יָשְׁבוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת תַּחַת בָּנָיו וְלֹא גֵּרְשׁוּ אוֹתָן, וְהוּא לֹא מִיחָה בָּהֶם וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ שֶׁעָמַד יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו מִיהוֹשֻׁעַ, רְצוֹנוֹ לוֹמַר: יַבְדִּילוּ בָּנָיו אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם וְיִמְחוֹל לוֹ וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ אֵלָיו לִיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ שֶׁהָיָה בְּךָ עַל שֶׁלֹּא מִחִיתָ בָּהֶם וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נְקִיִּים, כְּשֶׁיּוּסַר הָעָוֹן יִגּוֹלֶה הַזְּכוּת: ה וָאֹמַר אֲנִי זְכַרְיָה אָמַרְתִּי אֶל הַמַּלְאָךְ יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְהַכְנִיס לִהְיוֹתוֹ שׁוּב כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מִצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דְּבָרַי וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבְּשֻׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד בְּכָל מֻשָּׁךְ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל זֶה: ו אָז בְּעֵת הִלְבִּישׁ אוֹתוֹ בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ הֵעִיד וְהִתְרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה׳ לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי הַנֵּה הָאֶבֶן שֶׁנָּתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמָשַׁשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הַהִוא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ תַּחַת גֶּפֶן וְתַחַת תְּאֵנָה:

שי למורא

נָכְרִיּוֹת. ב) הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם, הקב״ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹתָהּ. הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ, כְּלוֹמַר, אֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוּד (עַיֵּן שֶׁמְּנַדְּרִים בּוֹ אֶת הָאֵשׁ) שֶׁנִּצּוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשֵׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וִיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג, א). וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. ג) הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים, כְּלוֹמַר עֲדַיִן הָיָה עָלָיו הָעָוֹן שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו. ד) הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו, כְּלוֹמַר, הִפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִנְּשׁוֹתֵיהֶם הַנָּכְרִיּוֹת, וְיוּסַר הָעָוֹן מִיהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמַּלְאָךְ אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ, בַּמֶּה שֶׁצִּוִּיתִי לְהַפְרִישׁ בָּנֶיךָ מֵהַנָּכְרִיּוֹת, הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ הָעָוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מַחֲלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמַר זְכָיוֹת. ה) וָאֹמַר, זֶה מַאֲמַר זְכַרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁפֵּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. וּמַלְאַךְ ה׳ עוֹמֵד, כְּךָ רָאָה זְכַרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעָד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה׳ עוֹמֵד. ו) וַיָּעַד, הִתְרָה בּוֹ. ז) תָּדִין אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצֵרַי, הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים, בִּזְמַן תְּחִיַּת הַמֵּתִים אֲחֶיךָ אוֹתְךָ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם. ח) וְרֵעֶיךָ, הֵם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה, שֶׁגַּם הֵם נִצְּלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךָ, וּרְאוּיִים הֵם לְהֵעָשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. כִּי הִנְנִי מֵבִיא, כְּלוֹמַר, וְהַדִּבּוּר הוּא שֶׁהִנְנִי מֵבִיא. אֶת עַבְדִּי צֶמַח, אֶת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַקִּימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק" (ירמיה כג,ה). ט) כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן,

הַקָּרְבָּנוֹת וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי אֶת חֲצֵרוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁגִּיחַ עַל מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת בְּכָל פְּרָטָיו, אָז אֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ וְנָתַתִּי לְךָ יֵצֵא מִמְּךָ חֹטֵר לָעָתִיד־לָבֹא שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם יִתְקַדְּשׁוּ כְּמַלְאָכִים, וְהֵם יִהְיוּ מַהְלְכִים בֵּין הַמַּלְאָכִים הַנִּצְחִיִּים הָעֹמְדִים לִפְנֵי ה׳ הָאֵלֶּה וְיִתְהַלְּכוּ עִמָּהֶם בְּחַיֵּיהֶם: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי נִצּוֹלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךָ, וּמִהָרְאוּי לְיַחֵד הַדִּבּוּר גַּם לָהֶם, וְהַדִּבּוּר הוּא כִּי־הִנְנִי מֵבִיא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אֶת־עַבְדִּי צֶמַח אֶת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן שֶׁהוּשַׂם בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד

שי למורא

יְסוֹד הַבַּיִת אֲשֶׁר יִסְדָתֶם בִּימֵי כּוֹרֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִתְבַּטְּלָה הַמְּלָאכָה. **עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם,** סוֹפוֹ לְהַרְחִיב עַל אֶחָד פִּי שִׁבְעָה, כִּי נָתַן הקב"ה עֵינָיו לְהַרְבּוֹת אֶת כְּבוֹד הַבַּיִת בִּבְנִינוֹ. **הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ,** מַתִּיר אֶת קִשּׁוּרֶיהָ, כְּלוֹמַר, מַפֵּר עֲצַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כָּתְבוּ שִׁטְנָה לְבַטֵּל אֶת הַמְּלָאכָה. **וּמַשְׁתִּי, וְהֲסִירוֹתִי. אֶת עָוֹן,** אֶת הָעֲוֹנוֹת וְעָנְשָׁם. **בְּיוֹם אֶחָד,** בְּיוֹם שֶׁיְּיַסֵּד הַהֵיכָל, אִז תִּשְׁכְּנוּ לָבֶטַח. י) **אֶל תַּחַת גֶּפֶן** וגו', כְּלוֹמַר תֵּשְׁבוּ לָבֶטַח, אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ. ב) **וְגֶלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ,** מִמַּעַל עַל רֹאשָׁהּ הָיָה מַעֲגָן כְּמִרְאֵה סַפָּל גָּדוֹל עָגֹל. וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן. **וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ,** עַל קְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם הַפְּתִילוֹת וְהַשֶּׁמֶן לְהָאִיר. **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת,** לְכָל נֵר וְנֵר הָיוּ בָּאִים שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וְנֵר. ג) **וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ,** אֵצֶל הַמְּנוֹרָה הָיוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת שֶׁהַזֵּיתִים גְּדֵלִים בָּהֶם. ד) **מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי,** מַה זֶּה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקִים מֵאֵלֵיהֶם, וְהַשֶּׁמֶן בָּא אֶל הַנֵּרוֹת מֵאֵלָיו. ו) **זֶה דְּבַר** ה' **אֶל זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר,** זֶה סִימָן לְךָ לְהַבְטִיחַ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל. **לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ,** כְּלוֹמַר, מֶמְשַׁלְתּוֹ עַל הָאֻמּוֹת לֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי צְבָאוֹת חֵילִים רַבִּים וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ יִכְבְּשֵׁם בְּמִלְחָמָה. **כִּי אִם בְּרוּחִי,** הוּא יִמְשֹׁל בָּאֻמּוֹת מִבְּלִי טֹרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי, כְּלוֹמַר בִּרְצוֹנִי אֲשֶׁר אֶתֵּן בְּלֵב הָאֻמּוֹת לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ. ז) **מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל,** אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹג שֶׁהִנְּךָ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גָּדוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה כֹּחַ יֵשׁ בְּךָ. **לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר,** לְמוּל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לַעֲבֹר בְּקַלּוּת, וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִכּוּב. **וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה,** הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׁוּבָה לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ,** אָז יִשָּׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שֶׁכֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה עַד מְאֹד.

עטרת מרים

הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: ד א וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הַר הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל מִישׁוֹר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

אֲשֶׁר נָתַתִּי בְּיַד זְרֻבָּבֶל, מוּכָן הוּא לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם לְשִׁמְירוֹת רַבּוֹת מֵאַת הַמָּקוֹם בְּרוּחַ־הוּא עַל הַבִּנְיָן הַהוּא הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ ה' בְּעַצְמוֹ יַחֲקוֹק צוּרוֹת עַל הָאֲבָנִים לְיִפּוּתָן, כְּלוֹמַר הוּא יִתֵּן כֹּחַ וְעֵזֶר עַל הַמְּלָאכָה. נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי וַהֲסִירוֹתִי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד כִּי אִז לֹא יֶחֱטְאוּ עוֹד וַעֲוֹנוֹת הַקּוֹדְמִים אֶסְלַח, וְאִז: י בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁיְּיַסֵּד הַהֵיכָל נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אִז תִּשְׁכְּנוּ לָבֶטַח תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה לְשֶׁבֶת בְּצִלָּהּ וְלֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ מֵרֹב הַטּוֹבָה שֶׁיִּהְיֶה אִז: **א** הַנָּבִיא לֹא הֵבִין אֶת הַמַּרְאֶה הַקּוֹדֵם, וְלֹא יָדַע הַכַּוָּנָה עַל מַה שֶּׁאָמַר שֶׁיִּפְתַּח פִּתֻּחָהּ שִׁבְעָה עֵינַיִם, וְעַל כֵּן נָפַל בְּשֵׁנָה וְתַרְדֵּמָה וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי הֵעִירֵנִי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וַיַּרְאֵהוּ מַרְאֶה אַחֵר שֶׁהוּא פֵּירוּשׁ הַמַּרְאֶה הָרִאשׁוֹן: **ב** וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה בַּמַּרְאֶה הַנִּבּוּאִה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ כָּל הַמְּנוֹרָה הָיְתָה זָהָב וְגֻלָּהּ כְּמִין סַפָּל גָּדוֹל עָגֹל וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ בְּרֹאשֵׁי קְנֵי הַמְּנוֹרָה וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ כְּמִין בְּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילָה לְתוֹכָה עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וְנֵר בָּאִין שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: **ג** וְעוֹד רָאִיתִי וּשְׁנַיִם אִילֵנֵי זֵיתִים עֹמְדוּ עָלֶיהָ אֵצֶל הַמְּנוֹרָה, אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: **ד** וָאַעַן הֵרִימוֹתִי קוֹל וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: **ה** וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ הֵלֹא מַעֲצָמְךָ תַּשְׂכִּיל לָדַעַת מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי לֹא הִשְׂכַּלְתִּי לָדַעַת: **ו** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה כְּמוֹ בַּמְּנוֹרָה שֶׁהַכֹּל נַעֲשָׂה מֵעַצְמוֹ, וְהוּא רָמַז לִדְבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל עַל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר אִז תִּהְיֶה הַנְהָגַת ה' לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי שֶׁרוּחַ ה' לְבַדּוֹ יַנְהִיג וְיִמְשׁוֹל אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **ז** עַל מֶלֶךְ גּוֹג יֹאמַר מִי־אַתָּה

עטרת מרים

שֶׁתַּחְשׁוֹב שֶׁאַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֵי זֶרֶבָּבֶל בִּפְנֵי הַמְּשִׁיחַ לְכָל יוֹכֵל לַעֲבוֹר, לֹא כֵן, כִּי לְמוֹלוֹ תִּהְיֶה לְמִישֹׁר וּבְכָל יַעֲבוֹר וְהוֹצִיא וּמְלֵךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשׁוֹן לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הֶעָתִיד, וְאָז יַשְׁמִיעוּ תְּשׁוּאוֹת וְהָמָיָה לֵאמֹר חֵן חֵן לָהּ לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כֻּלָּם:

אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא: י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:

יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶן־סוּסִי:
יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר
סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־
וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:
(ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:
יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם
הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הִוא
אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הַטּוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא
יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: כ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

יח) 'וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם וגו' וְהִזָּה [מאפר הפרה האדומה] וגו' וְעַל הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם'. נתינת האפר על המים ועירבובם קרויה קידוש.

שנינו (פרה פ"ה מ"ד) **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ** מי חטאת. שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי**. ומשיבה: לְדעת **רַבִּי יְהוּדָה** בא לשון זה **לְאָתוּיֵי קָטָן** לומר שהוא כשר לקדש מי חטאת, **וּלְדעת רַבָּנָן** בא לשון זה **לְאָתוּיֵי אִשָּׁה**, דִּתְנַן – ששנינו (פרה שם), **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס**, משמע שרבנן חולקים עליו ומכשירים אשה, ולשיטתם בא התנא לרבות אשה בתיבת 'הכל', אבל לרבי יהודה התנא בא לרבות קטן.

שנינו (פי"ב מ"י) **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת** מי חטאת על הטמא כדי לטהרו. שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי**. ומשיבה: **לְאָתוּיֵי עָרֵל** – יהודי שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת המילה, **וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר** – ודין זה הוא כדעת רבי אלעזר, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עָרֵל שֶׁהָיָה, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה**. ואף שהערל אסור בתרומה וקדשים כמו טמא, מכל מקום הזאתו כשירה, ואין דינו כטמא שאסור להזות, משום שיש ללמוד קל וחומר מטבול יום, שטבול יום אסור לגעת בתרומה ומותר להזות, ואם כן ערל שמותר לגעת בתרומה קל וחומר שמותר להזות.

שנינו פעמיים (חולין ב. טו:) **הַכֹּל שׁוֹחֲטִין**. שואלת הגמרא: **לְאָתוּיֵי מַאי** באו בשני המקומות הללו תיבות 'הכל'. ומשיבה: **חֲדָא** – אחת מהן באה **לְאָתוּיֵי כּוּתִי**, לומר ששחיטתו כשירה, **וַחֲדָא** – והתיבה השניה באה **לְאָתוּיֵי יִשְׂרָאֵל** שהוא מוּמָר לדבר אחד.

שנינו (כתובות קי:) **הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, שאם הבעל רוצה לעלות והאשה אינה רוצה, תצא בלא כתובה, ואם האשה רוצה לעלות והבעל אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה. שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי**.

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

התלמידים שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבכם מיום ד' בסיון על דבר סיום התלמידים שי' של כיתה ח', שיתקיים אי"ה ביום טו"ב (י"ז) בסיון.

וביחוד נעם לי להוודע שחלק מהתלמידים, ואתם הכותבים בפרט, תמשיכו למודכם בישיבה. ואשריכם ומה טוב חלקכם שזכיתם לכך. ותקוותי שתשפיעו על האחרים שכולם ימשיכו בישיבה לימוד תורתנו הקדושה, תורת חיים, שנקראת כך על שם שהיא נותנת חיים ללומדי' ומקיימי', ולא רק חיים נצחיים בעולם הבא, אלא גם חיים כפשוטם בעולם הזה, חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות, וכיוון שהעניין לטובתם ולטובת בני משפחתם, הרי מצוות ואהבת לרעך כמוך, שהיא כלל גדול בתורה, מחייבת שתשתדלו להשפיע עליהם להמשיך לימודם בישיבה, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

המשך בעמוד הבא

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

נקודות משיחות קודש

בתפארת־ישראל הקשה, הרי נאמר[1] "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה[2] ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל[3] "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם[4] - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה[5], כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על־ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת[6].

(לקוטי־שיחות, כרך יג, עמ' 115,
שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות־מסעי)

על משנה זו כתב הרמב"ם[7]: "..ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך־הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה[8]]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי־שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

---

1) ברכה לג, ד. **2)** ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. **3)** שמות רבה לג, א. **4)** הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. **5)** ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. **6)** פרק ו משנה ו. **7)** הלכות דעות פרק ג הלכה ג. **8)** כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

המשך מעמוד הקודם

ימים אלו, ימי תשלומין לזמן מתן תורתנו, ימי סגולה הם, והתקווה שחגותם חג קבלת התורה בשמחה ובפנימיות ותמשיכו משמחה זו בכל ימות השנה, עד שבכל יום ויום יהיו דברי התורה כחדשים בעיניכם, כציווי חכמינו זכרונם לברכה, כמו בשעה שניתנה התורה על ידי משה רבינו במעמד הר סיני.

וינעם לי להתבשר טוב בכל האמור.

בברכה להצלחה בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידור.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:36	5:37	8:26	8:27	9:07	9:08	10:20	10:21	13:17	13:18	19:47	19:48	20:17	20:18	19:28	20:30
חיפה (ק)	5:32	5:32	8:22	8:23	9:04	9:05	10:18	10:19	13:16	13:18	19:53	19:55	20:20	20:22	19:25	20:34
ירושלים (ק)	5:33	5:34	8:23	8:24	9:04	9:06	10:18	10:19	13:15	13:17	19:52	19:53	20:16	20:18	19:13	20:30
תל אביב (ק)	5:34	5:35	8:24	8:25	9:06	9:07	10:19	10:20	13:17	13:18	19:49	19:50	20:19	20:21	19:30	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	4:53	4:54	7:37	7:38	8:52	8:53	10:15	10:16	13:35	13:37	20:57	20:59	21:42	21:44	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:34	7:36	9:15	9:17	9:55	9:57	10:45	10:47	12:51	12:52	17:09	17:09	17:39	17:40	16:51	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	5:04	5:04	7:52	7:52	8:59	9:00	10:20	10:21	13:37	13:39	20:52	20:54	21:34	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:29	4:29	7:13	7:13	8:27	8:28	9:49	9:50	13:09	13:11	20:30	20:32	21:15	21:16	20:14	21:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:38	7:20	7:21	8:37	8:38	10:00	10:01	13:21	13:22	20:44	20:45	21:28	21:30	20:27	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:54	4:55	7:23	7:22	8:58	8:59	10:22	10:23	13:47	13:48	21:18	21:20	22:06	22:08	21:02	22:30
אוקראינה, קייב (ק)	4:46	4:46	7:11	7:08	8:50	8:51	10:14	10:15	13:40	13:41	21:11	21:13	22:00	22:02	20:55	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	5:34	5:35	8:24	8:24	9:27	9:28	10:47	10:48	14:03	14:04	21:17	21:18	21:54	21:56	21:00	22:14
אקוואדור, קיטו (ח)	6:11	6:13	8:40	8:41	9:11	9:12	10:14	10:15	12:45	12:46	18:18	18:19	18:42	18:43	18:01	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:59	8:01	9:47	9:48	10:25	10:26	11:16	11:17	13:24	13:26	17:51	17:52	18:20	18:21	17:34	18:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:09	9:11	10:43	10:45	11:26	11:27	12:14	12:15	14:16	14:17	18:22	18:23	18:56	18:57	18:05	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:39	5:40	8:31	8:32	9:21	9:22	10:38	10:39	13:44	13:46	20:35	20:37	21:10	21:11	20:18	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:24	5:25	8:16	8:17	9:08	9:09	10:26	10:27	13:34	13:35	20:29	20:30	21:04	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:25	5:25	8:17	8:18	9:09	9:10	10:26	10:27	13:35	13:36	20:29	20:31	21:05	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:55	5:56	8:47	8:48	9:42	9:43	11:00	11:01	14:11	14:12	21:11	21:13	21:48	21:50	20:54	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:20	6:21	9:09	9:10	9:49	9:50	11:02	11:03	13:57	13:59	20:25	20:26	20:53	20:55	20:08	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:41	5:42	8:31	8:32	9:15	9:16	10:29	10:30	13:29	13:30	20:05	20:06	20:36	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:29	6:30	9:16	9:17	9:53	9:55	11:04	11:05	13:56	13:57	20:14	20:16	20:42	20:43	19:57	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:18	5:19	8:10	8:11	9:03	9:04	10:21	10:22	13:30	13:32	20:27	20:29	21:03	21:05	20:10	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:49	5:50	8:41	8:42	9:33	9:34	10:50	10:51	13:58	14:00	20:52	20:54	21:28	21:29	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:15	5:16	8:07	8:08	9:01	9:02	10:19	10:20	13:29	13:31	20:28	20:29	21:04	21:06	20:11	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	6:59	7:00	9:12	9:13	9:44	9:45	10:42	10:43	13:03	13:05	18:08	18:09	18:33	18:34	17:51	18:44
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:26	5:27	7:43	7:44	9:33	9:33	10:57	10:58	14:24	14:26	22:00	22:02	22:50	22:52	21:44	23:16
בלגיה, בריסל (ק)	5:28	5:29	7:43	7:44	9:34	9:35	10:58	10:59	14:24	14:26	21:58	22:00	22:48	22:50	21:42	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:47	6:48	8:51	8:53	9:25	9:26	10:20	10:22	12:37	12:39	17:33	17:34	17:54	17:55	17:16	18:06
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:33	6:35	8:39	8:40	9:12	9:14	10:08	10:09	12:25	12:27	17:17	17:19	17:44	17:45	17:00	17:55
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:43	7:01	7:02	8:50	8:51	10:15	10:16	13:43	13:44	21:22	21:24	22:11	22:13	21:08	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:39	4:40	7:10	7:11	8:53	8:53	10:20	10:20	13:52	13:53	21:40	21:42	22:37	22:39	21:27	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	4:43	4:43	7:07	7:08	8:53	8:54	10:19	10:20	13:49	13:51	21:33	21:35	22:25	22:27	21:17	22:53
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:15	5:16	7:46	7:45	9:19	9:19	10:42	10:43	14:07	14:08	21:37	21:39	22:25	22:27	21:21	22:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:53	6:55	8:54	8:55	9:28	9:30	10:23	10:24	12:38	12:39	17:30	17:31	17:50	17:51	17:13	18:01
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:02	8:43	8:45	9:18	9:19	10:26	10:28	13:12	13:14	19:17	19:19	19:43	19:45	19:01	19:55
הודו, פונה (ח)	5:58	5:59	8:40	8:41	9:15	9:16	10:23	10:24	13:08	13:10	19:12	19:14	19:38	19:40	18:56	19:50
הונגריה, בודפשט (ק)	4:46	4:46	7:32	7:32	8:43	8:44	10:05	10:06	13:24	13:26	20:43	20:45	21:26	21:28	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:28	4:28	7:20	7:21	8:12	8:13	9:30	9:31	12:39	12:40	19:34	19:36	20:10	20:12	19:18	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:02	6:03	8:54	8:55	9:42	9:43	10:58	10:59	14:03	14:04	20:50	20:51	21:23	21:25	20:33	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	5:09	5:10	7:56	7:57	9:05	9:06	10:26	10:28	13:45	13:46	21:02	21:04	21:44	21:46	20:45	22:05

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) בערים שונות בעולם רלא

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:59	8:40	8:41	9:15	9:16	10:23	10:25	13:10	13:11	19:16	19:17	19:42	19:43	18:59	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:08	8:10	9:31	9:33	10:17	10:19	11:03	11:04	13:00	13:01	16:51	16:52	17:28	17:29	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	5:08	5:09	7:55	7:56	8:34	8:35	9:45	9:47	12:39	12:40	19:01	19:02	19:29	19:31	18:44	19:42
סין, בייג'ין (ח)	4:45	4:46	7:37	7:38	8:28	8:29	9:45	9:46	12:52	12:54	19:45	19:46	20:20	20:21	19:26	20:36
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	7:01	9:29	9:30	10:00	10:02	11:03	11:05	13:36	13:37	19:11	19:12	19:35	19:36	18:54	19:46
פולין, ורשא (ק)	4:14	4:14	6:37	6:38	8:23	8:24	9:49	9:50	13:19	13:20	20:59	21:01	21:52	21:55	20:43	22:19
פרו, לימה (ח)	6:26	6:28	8:44	8:45	9:16	9:17	10:15	10:16	12:39	12:40	17:52	17:53	18:16	18:17	17:35	18:27
צרפת, ליאון (ק)	5:50	5:51	8:40	8:40	9:44	9:45	11:04	11:05	14:21	14:22	21:33	21:34	22:13	22:15	21:16	22:33
צרפת, פריז (ק)	5:46	5:47	8:27	8:28	9:47	9:48	11:10	11:11	14:32	14:33	21:58	22:00	22:42	22:44	21:42	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:46	8:18	8:19	8:49	8:50	9:53	9:54	12:28	12:29	18:09	18:10	18:33	18:35	17:52	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	5:35	5:36	8:27	8:27	9:25	9:26	10:44	10:45	13:57	13:58	21:04	21:06	21:40	21:41	20:48	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	5:05	5:06	7:54	7:55	8:58	8:59	10:18	10:19	13:34	13:35	20:47	20:48	21:26	21:28	20:30	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	5:31	5:32	8:22	8:23	9:07	9:08	10:21	10:22	13:22	13:24	20:01	20:03	20:33	20:34	19:44	20:47
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:18	4:18	6:57	6:58	8:35	8:36	10:04	10:05	13:40	13:41	21:36	21:38	22:38	22:40	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:44	3:45	6:30	6:31	8:05	8:06	9:35	9:36	13:14	13:15	21:21	21:23	22:22	22:25	21:05	23:01
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:24	4:25	7:11	7:12	8:21	8:22	9:43	9:44	13:02	13:03	20:19	20:21	21:02	21:04	20:03	21:23
שוויץ, ציריך (ק)	5:28	5:29	8:15	8:15	9:26	9:26	10:47	10:48	14:06	14:08	21:30	21:32	22:08	22:10	21:13	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:51	5:52	8:30	8:31	9:03	9:04	10:09	10:11	12:51	12:52	18:47	18:48	19:12	19:13	18:30	19:23

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00685
16/06/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים